ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE
LIBRARY

ACCESSION No.

CALL No.

SRI VENKATESWARA UNIVERSITY
TIRUPATI

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Published under the Authority of the Government of His Highness the Maharaja Gaekwad of Baroda.

3772

MIRAT-I-AHMADI

PERSIAN TEXT

Part II

Volume XXXIV.

Benoytosh Bhattacharyya, M.A., Ph.D.,
General Editor.

IN THE PRESS

Mirat-i-Ahmadi Persian Text, Part I.

(*Gaekwad's Oriental Series, Volume XXXIII.*)

Mirat-i-Ahmadi Part III, i.e., the Khatima or Geographical and Descriptive Supplement Persian Text.

(*Gaekwad's Oriental Series.*)

Translation of the Mirat-i-Ahmadi by Charles Norman Seddon, I.C.S. (retired), sometime Revenue Minister, Baroda State, and Prof. Syed Nawab Ali, M.A.

(*Gaekwad's Oriental Series.*)

PUBLISHED BY THE BARODA GOVERNMENT

Gazetteer of the Baroda State. By Rao Bahadur Govindbhai H. Desai, B.A., LL.B., Naeb Dewan, Baroda State, and the late Principal A. B. Clarke, B.A. With map. 2 volumes, 1923, each Rs. 15.

Census of the Baroda State, 1921. By Satyavrata Mukerjea, B.A., Subah, Baroda Division, formerly Superintendent of Census Operations, Baroda State.

In three parts 1921-22—

	Rs.	As.	P.
Part I Report	16	8	0
,, II Imperial Tables	9	0	0
,, III State Tables	4	8	0

MIRAT-I-AHMADI

A Persian History of Gujrat

BY

ALI MUHAMMAD KHAN

EDITED BY

SYED NAWAB ALI, M A,

Professor, Baroda College Fellow, University of Bombay Author of Tarikh-i Sohaf, Tazkirat-ul-Mustafa, etc

Part II

(1127 to 1174 A H)

WITH FOREWORD BY

JADUNATH SARKAR, C I E,

Honorary Member, Royal Asiatic Society, Vice Chancellor, Calcutta University

Central Library,

Baroda.

1927

Printed by P Knight at the Baptist Mission Press, Calcutta,
and Published on behalf of the Government of H H the
Maharaja Gaekwad of Baroda by Newton Mohun Dutt,
Curator of Libraries, Baroda Raj, at the
Central Library, Baroda

Price, Rs. 12.

FOREWORD

Of all the provinces of India, Gujrat is the richest in the number and variety of its historical records Its geographical position has made it the gateway of India to the western world from the earliest known antiquity, and given it an extremely diversified population drawn from many countries and races, though now completely naturalised by centuries of domicile in India The chief occupations of its people have been trade and manufacture in a degree unequalled by the other parts of India,—which has made its cities pre-eminent in wealth and culture These causes have made its people intelligent and enterprising beyond the natives of the other provinces of India The inscriptions still extant in Gujrat go back to the dawn of our recorded history, and form a specially large and diversified source of information for the first twelve Christian centuries The old Jaina manuscripts make a very useful contribution to our mediæval history

So, too, for the Muhammadan period, Gujrat has written and bequeathed to us more histories than any other province Besides the Arabic history edited by Sir E D Ross in the Indian Texts Series and Wali's Persian account edited by the same scholar in the Bibliotheca Indica Series,—which have been made available to us in comparatively recent times,—two other histories of the province have been long known and used These are the *Mirāt-i-Sikandari* and the *Mirāt-i-Āhmadi* The former is accessible to English readers in Sir E C Bayley's translation, as a supplement to Elliot and Dowson But it stops with the fall of the independent local dynasty (*circa* 1580)

For the history of Gujrat as a province of the Mughal empire, the *Mirāt-i-Āhmadi* is our fullest and most valuable authority Its author, Mirzā Muhammad Hasan, afterwards surnamed Ali Muhammad Khān came of a family of Persian emigrants He was born in 1700 A D at Burhanpur, where his father was a civil officer attached to Aurangzib's Deccan army, and the boy accompanied his father to Gujrat in 1708, when the latter was appointed news-writer of Ahmadabad Ali Muhammad himself rose to be *diwān* of the province in 1746 (1159 A H) and held that office till the extinction of Mughal rule in Gujrat by the Maratha annexation about 1755,—thus gaining the mournful distinction of being " the last of the imperial *diwāns* "

Ali Muhammad Khan was a man of unusual intelligence, activity, and power of struggling against adversity On assuming office, he found the provincial administration in a state of utter disorganization,—the natural result of the great anarchy born of the dissolution of the Mughal Empire under incessant civil wars and Maratha attacks As he writes, "When in 1137 A H Shujaet Khan, the deputy of Mubariz Khan, (the provincial governor), was slain by Hamid Khan, the latter made haste to appropriate the crownlands and arrears of revenue (*pāi-bāqi*) and took away the volumes of official records for many years past, and thus the *diwān* of the *subah* remained with nothing to do After him the other *nāzims* seized the country in the same way, and did not leave it in the hands of the *diwāns* Now only the name is left to the *diwān* of Gujrat, and the mere shadow of his power The revenue officers,—starving through long arrears of salary, were dispersed When it came to the author's turn to receive the name of the *diwān* of the *subah*, he searched for the records and found them existing in name only (1161 A H) By hard and unceasing exertion, he collected information from the various cities and *parganahs*, aided by Mithalal Kayeth, the hereditary *subah-navis* of the province But in a year and a half the latter, too, died "

But nothing could damp our author's ardour and love of order and methodical work With the materials still surviving, he, in 1170 A H , set himself to write a history of Gujrat from 1000 to 1760 A D The pre-Mughal portion of the work is necessarily very concise and derivative But from the reign of Akbar onwards, his book is unique among the Persian histories of India inasmuch as the author has incorporated in it the full texts of a very large number of official letters and orders of the Imperial Government, e g , *farmāns*, *parwānahs*, and *dastur-ul-amls* Thus the best raw materials of social and administrative history have been preserved by him for us This is specially the case with Aurangzib's strenuously active reign of half a century For the half century following the death of Aurangzib (in 1707), the *Mirat* gives the fullest history of the civil wars among the Mughal generals, the Maratha incursions, and the natural calamities and popular disorders which attended the fall of the Mughal empire in that province In fact we have no such complete, graphic, and systematic account of that decline and fall in any of our provinces Herein lies the second great merit of the book

The narrative history is supplemented by a second volume giving a very detailed topographical description of the province, the lives of its saints, an account of the official classes, their salaries and duties, and

the administrative system in general In short, the *Mirat-i Ahmadi* is the only work of the class after Abul Fazl's justly famous *Ain-i-Akbari*, as a source of accurate information of diverse kinds relating to the Mughal empire

Dr James Bird translated about one-third of the first volume of the *Mirat-i Ahmadi*, down to the death of Akbar, in his *History of Goozerat* (old Oriental Translation Fund, 1834) Professor Nawab Ali and Mr C N Seddon, I C S , have recently given us a free rendering of the Khatima But the most important portion of the work, *viz* , the history of Gujrat in the 17th and 18th centuries, has remained unutilised except for the brief English summary given in the *Bombay Gazetteer*, Vol I, Part I (from the MS translation made by Col Watson before his death in 1889) and also in William Irvine's *Later Mughals*, Vol II

The Persian text has been published in lithograph (1306 A H) by the Fath-ul-Karim Press, Bombay This edition contains only the first volume down to 1714 A D (or about one half of it) together with the second volume It is the despair and rage of serious students of Indian history The text as printed here is hopelessly corrupt, with frequent lacunæ , the scribe has omitted or distorted beyond recognition every difficult word occurring in the book For example, there are gaps on pp 268, 291 (first line), and 347 (middle portion, confused)

Prof Nawab Ali has earned the gratitude of the scholarly world by printing at the Baptist Mission Press—so well-known among Orientalists for its excellent work,—the text of the *Mirat-i-Ahmadi* from the death of Aurangzib (1707) to the end He had the signal good fortune of securing the author's autograph manuscript with his last corrections, as the basis of his text

The Oriental Public Library of Patna has an old, clearly written, and carefully corrected MS of the work (with marginal glosses), the colophon of which adds that the transcription was completed on 25th Shaban 1199 (3 July, 1785), after the author's death, though the Englishman who purchased it at Ahmadabad in 1818 writes on the fly-leaf that he acquired it from the author ! The colophon of the first volume states that *Daftar* (volume) one was completed on 10th Safar 1175 (10 Sep , 1761) The transcription was finished by Jalil, son of Tahir Muhammad Khan, Muhammad Ismail, on 7th Rabi ul-awwal 1204 (25 Nov 1789)

The Government of H H the Gaekwad of Baroda deserves our cordial thanks for its enlightened generosity in bearing the cost of publishing this book in the Gaekwad's Oriental Series We trust that the good work thus begun would be completed by printing a corrected text of the remainder of this masterly history, for which Professor Nawab Ali's trained ability as editor is available

JADUNATH SARKAR, C I E,
Honorary Member, Royal Asiatic Society
Vice-Chancellor, Calcutta University

صفحه	سطر	خطا	صواب
۴۱۹	۲	گوما	ر گوما
۴۲۱	۳	چندس	چندس
۵۱۳	۹	مرار	مررا
۵۵۷	۱۰	نعتر	نعتر
۵۸۸	۲۳	معصلی	محلصی

Published on behalf of the Government of H H the Maharaja Gaekwad of Baroda by Newton Mohun Dutt, Curator of Libraries, Baroda Raj, at the Central Library, Baroda, and Printed by P Knight, Baptist Mission Press, Calcutta

تصحیح بعضی از اغلاطیکه هنگام چاپ شدن کتاب رو داده التماس از قارئیین کرام آنکه ما بقي سهو کتابت وغیره را به سلیقه مستقیمه درست نموده بدامن عفو بپوشند

صفحه	سطر	خطا	صواب
۴	۶	ںدی	ںستی
۱۱	۱	و اسددعا	و او اسددعا
ىو	۱۸	ںی أعید النها	ںی اعدالنها
۱۳	۱۱	ںمود	ںمودہ
۱۵	۲۴	فرسادہ	فرسںادہ
۱۶	۲۲	رصںداں	رصںدں
۱۹	۱۸	فرسںادہ	فرستادں
۲۳	۷	ںامیدي	وامیدي
۳۵	۱۷	آںا	آںاد
۴۰	۱۷	شاعب	سعاعت
۴۷	۱۱	ںدارالمهام	مدارالمهام
۵۶	۲۱	کداں	کدماں
۷۷	۶	سرسدد	سرسدد
۹۹	۱۲	کلک	سلک
۱۱۴	۲۴	مںقدا	معتدا
۱۹۵	۱	ماواراں	ماروارںاں
۲۰۹	۱۹	ںسدور	ںدسدور
۲۴	۱۴	طںدد	طلںید
۸۹	۷	سداںه	اسداںه
۳	۹	ںکدہ	ںگںدہ

ه

ی

ن

ف

ق

ک

گ

ل

م

ز

س

ش

ح

خ

د

ر

پ

ت

ج

چ

مخفي نماند

که چون عهد نموده و بر خود لازم و متحتم شمرده که در نگارشِ احوالات از رعایت و عداوت خویش و بیگانه پرهیز داشته آنچه نفس الامر و بیان واقع باشد درج سازد چنانچه در صدر این اوراق اشاره بدان رفته التماس از ناظرانِ انصاف بین و بینندگانِ حق گزین آنکه چون اَلْحَقُّ مُرٌّ گفته اند اگر احیاناً بر مقوله که موجبِ مرارت یا کدورت بوده باشد وقوف یابند بزلال عفو از خاطرِ دریا مقاطر زائل سازند -

* منظومه *

دل ز نورِ عفو روشن می شود　　و ز نسیمش سینه گلشن می شود

دوست دارد عفــو را پروردگار　　آنچه ایزد دوست دارد دوست دار

و بالله التوفیق دهم شهر صفر المظفر ختم الله بالخیر و الظفر سال هزار و صد و هفتاد و نه هجري علی صاحبها الف الف تحیات ختم این دفتر اتفاق افتاد ۱۲

تمـــام شد

ب

ت

ج

چ

گویند رفته شب را رزانیده بمقتضای وقت بلده آمد اتفاقاً او اخر همان روز سردار محمد خان بموجب قرار داد در راج پور رسیده روز دیگر بنای ملاقات افتاد که هنگام نیم شبی بنابر دریافت خبر راست یا دروغ که آگاهی گدیس را با او نوع دیگر مرکوز خاطر است از مخاطرهٔ غدر متوهم شده همان وقت شب راه بارهٔ سنمور پیش گرفت و هرناجی رام که به تشخیص و تحصیل پیشکش حصهٔ گایکوار در صلع سورتهه اشتغال داشت چون فراغت یافت برگشته به دولهه آمد و بعد از چند روز نزد داماجی گایکوار عازم بروده گردید و بزمک مکند بائت داماجی راو که از بلده به بروده رفته بود نیست و نهم برگشته آمد و همدرین سال ازانجا که کاتب ارادت لم یزلی رقم دوام بر صفحهٔ جنس هیچ یک از انام و انعام مرقوم نه ساخته و خیاط ازل قبای خلد بر اندام ذی حیاتی ندوخته و وجود کدام موجودی با عرصهٔ شهود نهاد که هادم اللذات قصر هستیش را منهدم نساخته باشندگی اند و خلود سر مد مختص ذات خداوند قهار جبار که همیشه بوده و خواهد بود کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذوالجلال و الاکرام - * بیت *

هرکه آمد بجهان اهل فنا خواهد بود

آنکه پاینده و باقی است خدا خواهد بود

هر صاحب روحی را شربت ناگوار اجل نوشیدنی و طریق مسلوک عدم پیمودنی و رشتهٔ حیات بمقراض ممات بریدنی و رخت هستی بملک نیستی برسیدنی است چون (۱) پنگان عمر بالاجی راو پیشوا لبریز شده بود پس از معاودت از صوبهٔ مالوا به پونه رسیده پهلو بر بستر ناتوانی گراسته صاحب فراش گشت و روز بروز مرض روحانی و جسمانی در تزاید و تصاعف در آمده کار از علاج و تداوی گزشت نوردهم شهر ذیقعده الحرام سنه تسع و سبعین و مائة و الف سال پنجم جلوس شاه عالم بادشاه غازی نخل تنومند حیات از صرصر باد خزانی از پا در آمد و بحر حسرت از ملک و مال با خود چیزی نبرد - * بیت *

چه خوش باغی است باغ زندگانی   گر ایمن بودی از باد خزانی

---

(۱) پنگان با کاف فارسی بر وزن سندان طاس مس به سوراخ کوده باشد که آنرا درمیان آب استاده گرارند و ساعات شبانه روزی را ازان معلوم کنند ۱۲ - برهان *

گفت و سنید امر مصالحه و رفع منافسه درمیان آورد و معرر خان پسر نیکنام
خان با پهگوار ملاقات کرده بر دخیل کار داستن مکاسدار موهنه و خاطر نشان
نمایانی وجه متعهده سال گرشته مومن خان انفصال یافت و بتهیل راو و پهگوار
بعصبهٔ پتّلاد برگشته آمدند و معرر خان به بهروچ رفت و بساط منازعت برچیده
شد مومن خان که از امداد افواج بادشاهی همعرین مسوس و از دلدهی و اعانت
داماجی مایوس شد سپاهی را که فراهم آورده بود از سعید و سیاه بر طرف
ساخته سرانجام وجه مساهرهٔ سال نگرفتن بیوره حانه شماری و مصادره نموده ابراء
ذمه کرد هستم سهر دیقعده آپاجی گدیس بنابر ملاقات داماجی راو روانهٔ بروده
گشت و روزی چند توقف گریده مراجعت نموده بموضع کهیرة رسید سر سرام که
سردار محمد خان را دران جا آورده بود ملاقی ساخت و قرار یافت که بلده
آمده مکاسدار را بر نیمه حصه همراه ببرد و خود نیست و دوم داخل بلده گردید
گویند راو ولد داماجی گایکوار روانهٔ برودهٔ گشت و بتهیل راو و پهگوار از مقامات
پتّلاد کوچ نموده به محمود اباد دوارده کروهی بلده رسیده شب بیست و سسم
ماه دیقعده ازانجا ایلغار نموده بیخبرانه قریب یک پهر روز برآمده قصبه الیده
معموله پرگنه تهامنه را بقصد دستگیر ساختن عیدا نام قصاتی که از چندی مدار
کار آن پرگنه شده رسیده محاصره کرد عیدا از ماجرا و مافی الضمیر او واقف گشته
جمعی از قصاتیان را نگرفتن سر راه و ممانعت فرستاده از راه پخته کاری به عجز
و التماس گفت و سنید معاملت در پیش نموده یازده هزار روپیه را متعهد
شده پسر را بدر عمال می سپرد چون زیاده طلبی شد عهده بر آئی نداشت می
رمیدارانه بکار برده باعتبار ظاهر بتضرع و انکسار بیش از بیش وهان وهون و کم
و زیاده مشغول داشته کولیان اطراف و جوانب قرب و جوار را بمعاونت خواند
و آنها اجابت کرده مانند حشرات الارض سرار سوراخها بر آورده رو براه آوردند تا
آنکه آفتاب از سمت الراس زائل گشت رسیدند عیدا ورق را بر گردانیده بجنگ
در پیوست و جمعی از طرفین کشته و خسته گشتند و روز بآخر رسید پهگوار از
اندیشهٔ شبخون متمردان عطف عنان نموده بقصبهٔ موبده که بفاصلهٔ چهار کروه

حصهٔ مرهتّه قایم نماید همدران اوقات خبر ورود داماجی راو گایکوار که با معدودی از گوالیار بصلاح و صوابدید ملهار هولکر که با یکدیگردم از وفاق میزدند جهت پرداخت اختلال احوال و تدارک سرانجام اسباب حشمت و جلال غرهٔ شهر شوال در بروده رسید دکهنیان را تقویت دیگر پیدا شد و از پرگنات و قصبات حصهٔ او و سوگندهه گروه گروه از سوار و پیاده باباتیان و بار گیران اسپان خانگی و اعمال متعینهٔ هرجا و هر مکان و کهاندیراو برادر و ساجی بسرش متعاقب یکدیگر بنابر ملاقات آمدند و در اندک فرصتی جمعیتی خوبی اسباب ظاهری نردش فراهم آمد مومن خان از استماع آمدن داماجی راو خون از مکنون ضمیرش که از ابتدای تغلب و تصرف پیشوا بالاجی راو درین صوبه بغایت کاره و بنا چاری که عهدهٔ برآئی در خود نمیدید زمانه سازی نموده خون دل می خورد واقف بود بتصور آنکه مبادا مراعات ظاهری را منظور داشته بکومک فوج آپا گنپیس بردارد و ارادهٔ لابی را عائق گرداند معتمدی را با نامه و برخی تحائف فرستاده استمزاج و استسارهٔ امری که پیش نهاد خاطرش بود نمود و او به مقتضای وقت و صلاح کار خویش باین معنی راضی و همداستان به گست بتهل راو و بهگوان که با فوج مومن خان زد و خورد داشتند به حسب اتفاق روزی نایرهٔ قتال و جدال افروخته شد و جمعی از پیادگان عرب و روهیلهٔ که پیش قدمی نموده بودند بغابوی دکهنیان در آمده چندی کشته و خسته شدند و دیگران از معرکه بدرون خسته بر آمدند و موضع تا را پور متعلقهٔ کهنبایت بتاخت در آورده برگشتند داماجی راو بنابر رفع بدنامی گوبند راو پسر خود را با فوجی که رخصت کرده بود و او شامل بتهل راو شده بار دیگر برتا را پور سواری کرد جمعی از پیادگان سندهی که بحراست بوت و کاه و دانه باقی مانده از کهنبایت تعین شده بودند بمدافعه پیش آمدند دکهنیان زور آورده در آمده آتش دادند و آن جماعه را امان داده بدر ساختند و همانجا منزل گزیده در و دیوار خانها را کنده کاه و دانه پاک رفتند درین انبا فرستادهٔ مومن خان از بروده آمده بگزارش پاسخ داماجی پرداخت موجب افسردگی خاطر گردید

میتواند رفت و در صورتی که فوج بادشاهی برسد و گذرها و معبرها مسدود شود احتیاجی با می نخواهد بود از انجا که هنوز آب و خورد شان باقی و وقت آن نرسیده بود آپاجی گندیس ازین معنی سر باز زده با ستعداد دایرهٔ اموری دنور حرف برداخته نزدیکی پتلاد اردو را فرود آورده فوج را بمعرکه آرائی و تاخت دیهات چوراسی کهندایت مامور ساخت درین ابدا دهم شهر رمضان از نوشتجات دارالخلافت بوضوح پیوست که احمد شاه ابدالی روانهٔ دارالسلطنت لاهور بعزم وطن مالوف لوای معاودت بر افراشت و شجاع الدوله بصوبهٔ متعلقهٔ خویش رفت دکهندان که در اندیشهٔ مآل کار دو دله بودند اطمینان قلب حاصل نموده بر چهار کروهی بندر پیش آمدند مومن خان باوجود برگشتن افواج شاهی خللی در عزم خود راه نداده فوج را بمقابله و آراستن معرکهٔ قتال و جدال فرستاد و به دفعات فیمابین زد و خوردی واقع می شد آپاجی گندس را که از ممر افواج خار خلش از سینه بیرون رفت بنابر سر انجام اخراجات و طلب داشتن جوان مرد خان بابی به معاونت بارادهٔ انتزاع بندر تمامی فوج را بسرکردگی شنبهل راو و بهگوان گذاشته خزیده با معدودی به بلده آمد و راگهو سنکر نامی را نزد جوان مرد خان بابی رخصت کرد که وضع اخراجات سپاه او مشخص و معین نموده برنگارد و جمعی از سوار و پیاده متعینهٔ بلده را روانه ساخت که با شنبهل راو و بهگوان ملحق گردند و چندی در انتظار جواب جوان مرد خان متوقف گشت پس از آمد و شد رسل و رسائل چون موافقت نمی کرد راگهو شنکر بی نیل مقصود برگشته آمد از آنجا که سردار محمد خان بارهٔ سندور را نقسمی که مذکور شد متصرف و قابض بود فوج کشی نمودن و بر او شتافتن حکم افتاد خرج لحیم بنابر رفع بدنامی و بدنفسی تدبیری اندیشیده سرسرام را که با شیر خان پدر سردار محمد خان اتآعی حد روابط موافقت و مرافقت مربوط مضبوط داشته است و درین ایام از چند گاه معطل در بلده اقامت داشت واسطه ساخته نوشته بطالب بمهر جماعداران سپرد که اورا مستمال ساخته به اورده ملاقی سازد و بدستور پیش

سورت رسیده بودند با جمعی از سوار و پیاده بطرف پرگنهٔ دهند رفته تعین فرمود
که مواضعات چند را بتاراج در آوردند باطوق و صامت آنجا را به تنخواه سپاه
داد جوانمرد خان در جواب بمقتضای وقت که هرگاه با جمد آباد برسند میرسم
نوشت و نیکنام خان به نگاهداشت سپاه اشتغال ورزیده معز رحان پسر خود را
بیرون فرود آورد و این معنی در اطراف و اکناف صوبه شایع گشته در هر قصبه
و پرگنه خلل کلی در بندوبست مرهته افگند و متمردان از هر گوشه و کنار
سر بفساد برداشتند قلق و اضطراب در سکنهٔ بلده که هنوز مرارت صدمهٔ نخست
از مذاق شان بدر نرفته افتاد و کنسو راو نائب نظامت متوالی و متواتر رویداد
و حالت را نوشته مصحوب مسرعان سریع السیر ضمیمه و رد عف واقعه بارهٔ سندور
ساخت چون در پرگنهٔ جمونسر حصهٔ نیکنام خان مقرر بود درین ایام مکاسدار
آنجا بدفع الوقت میگذرانید معزز خان را با فوجی که فراهم آورده بود تعین
کرد مومن خان نیز رعایت جانب اورا که دم از اتفاق میزد مرعی داشته با فوج
خود بموضع دهوان که با جمونسر قریب است بعنوان کومک اگر احتیاج شود
رفت و مقدمهٔ آن جا انفصال یافت معزز خان بمومن خان پیوست و محفل
کنکاش تسخیر بلده آراسته می شد که خبر معاودت آپاجی گنیش بسرعت
تمام و رسیدن بنزدیکی معلوم گشت لهذا عنان عزیمت بصوب بندر کهنبایت
معطوف ساخته آمد و آپاجی گنیش نیز بفاصله هفت هشت کروهی منزل
گزیدهٔ بنابر استفسار و انکشاف باعث هنگامه آرائی پیغامی فرستاد مومن خان
به پست گرمی فریفته و قیاس که تا حال افواج شاهی بمستقر الخلافه رسیده
و امروز و فردا بصوبهٔ مالوا که میرسد پای استقامت مرهته درین دیار متزلزل
می گردد پاسخ داد که اگر بهگوان با معدودی در بیرون بندر بیاید بالمشافهه آنچه
نفس الامر است گفته شود و او برخصت آپاجی گنیش آمد و مومن خان
بدر بر آمده ملاقی گشت و بنقشه احکام را نموده گفت که چون فیمابین مواد
مودت و اتحاد مضبوط و مربوط است اگر پیش از رسیدن افواج درین صوبه بدکهن
ستاند و بلده را سپارد بصواب اقرب است که بجان و مال مصون و محروس

پرسرفته بود پندی را بفوجداری و حفظ و حراست قلعه آنجا تعیین نمود چون
اطراف و اکناف آن مکان اکثر کولیان که خار سر راه مسافرین و مترددین اند
واقع شده مداخل پرگنه بمخارج مستحفظان کفاف نمی کرد و نائب فوجداری
که مستاجر بود با قلیل مردمی مقام داشت کولیان و زمینداران آنجا قایم
شدن دکهنیان را نظر بر مآل کار و عادهٔ آنها مناسب حال ندانسته جمعی برد
سردار محمد خان که از لونا واره به پنّی باخوان مرد خان و زادهی پور نیس
عمه اش می بود رفته ترغیب و تحریص بر انتزاع باره سطور نموده همراه آوردند
و با سکنهٔ آنجا که نیز از تسلط و تحکم مرهتّه بجان رنجیده بودند ساخته کمر
بر اخراج و جنگ بسته در آمدند و باندک زد و خورد که معدودی از طرفین
کشته و خسته گشتند دکهنیان امان طلب شده بر آمدند و سردار محمد خان
با مردمی و معاونت کولیان بار دیگر متکمن گردید از انجا که در بلده فوجی
که تواند به کومک پرداخت نبود کیفیت را کیسوراو نائب نظامت به آبا
گنیس که در ضلع سورتهه نگرفتن پیشکش حصهٔ پیسوا اشتغال داشت نوشت
دریں ولا خبر رسید که مومن خان متصدی بندر کهنبایت حسب الحکم در مادهٔ
تنظیم و تنسیق صوبه و رود یافته ارادهٔ بلده دارد مفصل این مجمل آنکه در
هنگامی که افواج شاهی بسرکردگی شاه ولی خان و شجاع الدوله و نجیب
الدوله بصوب اکبر آباد تعیین شده بودند حادثه مذکور شد در باب اخراج
و استیصال دکهنیان از صوبهٔ احمد آباد حسب الحکم بمهر شجاع الدوله مرقوم
بمهر سهر رحب المرحب که بنام مومن خان صادر شده بود رسید و او بدریافت
قتل و غارت مرهتّه و متوجه شدن افواج بتصور آنکه عنقریب بصوبهٔ مالوا میرسند
شروع بفراهم آوردن سپاه نموده قریب هزار سوار و چهار پنجهزار پیاده از عرب
و روهیله و هندی نوکر ساخت ازانجا که احکام بنابر امداد و اعانت و شریک
کار گشتن بنام جوان مرد خان بابی و بیگنام خان فوجدار بهروچ نیز رسیده بود
نزد آنها فرستاده در انتظار جواب باصواب و اجتماع سپاه به تهیهٔ اسباب نبرد
پرداخت و محمد لعل روهیله و سلیم جماعدار را که حسب الطلب از بندر

سورت رسیده بودند با جمعی از سوار و پیاده بطرف پرگنهٔ دهند رفته تعین فرمود
که مواضعات چند را بتاخت در آوردند باطق و صامت آنجا را به تنخواه سپاه
داد جوانمرد خان در جواب بمقتضای وقت که هرگاه با حمد آباد برسند میرسم
نوشت و نیکنام خان به نگاهداشت سپاه اشتغال ورزیده معزز خان پسر خود را
بیرون فرود آورد و این معنی در اطراف و اکناف صوبه شایع گشته در هر قصبه
و پرگنه خلل کلی در بندوبست مرهته افگند و متمردان از هر گوشه و کنار
سر بفساد برداشتند قلق و اضطراب در سکنهٔ بلده که هنوز مزارت صدمه نخست
از مذاق شان بدر نرفته افتاد و کنسو راو نائب نظامت متوالی و متواتر رویداد
و حالت را نوشته مصحوب مسرعان سریع السیر ضمیمه و رد عرضی واقعه بارهٔ سندور
ساخت چون در پرگنهٔ حموسر حصهٔ نیکنام خان معزز بود درین اثنا مکاسدار
آنجا بدفع الوقت میگذرانید معزز خان را با فوجی که فراهم آورده بود نعش
کرد مومن خان نیز رعایت جانب اورا که دم از اتفاق میزد مرعی داشته با فوج
خود بموضع دهوان که با حموسر قریب است بعنوان کومک اگر احتیاج شود
رفت و مقدمهٔ آن جا انفصال یافت معزز خان بمومن خان پیوست و محفل
کنکاش تسخیر بلده آراسته می شد که خبر معاودت آپاجی گنیش بسرعت
تمام و رسیدن بنزدیکی معلوم گشت لهذا عنان عزیمت بصوب بندر کهنبایت
معطوف ساخته آمد و آپاجی گنیش نیز بفاصله هفت هشت کروهی منزل
گزیدهٔ بنابر استفسار و انکشاف باعث هنگامه آرائی پندتی فرستاد مومن خان
به پست گرمی فریقه و قیاس که تا حال افواج شاهی بمستقر الخلافه رسیده
و امروز و فردا بصوبهٔ مالوا که میرسد بنای استقامت مرهته درین دیار متزلزل
می گردد پاسخ داد که اگر بهگوان با معدودی در بیرون بندر بیاید بالمشافهه آنچه
نفس الامر است گفته شود و او برخصت آپاجی گنیش آمد و مومن خان
نیز بر آمده ملاقی گشت و بخدمه احکام را نموده گفت که چون فیمابین مواد
مودت و اتحاد مضبوط و مربوط است اگر نیش از رسیدن افواج درین صوبه بدکهن
ستاند و بلده را سپارد بصواب اقرب است که بجان و مال مصون و محروس

و قلمدان را گرفته آداب بادشاهانه بجا آورده شادیانه نوازان بمنزل بر گشت خلعت و مالای مروارید و سرپیچ و جیغه مرصع و یک زنجیر فیل و یک سر اسب تواضع یعقوب علی خان نموده بخیمهٔ خویش فرود آورده و بلوازم ضیافت و استمالت پرداخته بامیدواری ترقیات باخود رفیق و همداستان ساخت چون خاطر آصف جاه بنابر اموریکه واقع شده از حضرت قدر قدرت مطمئن نمی گشت خیال تبدیل سلطنت باخود بست از انجا که در محاربه و مجادلهٔ عهد احمد شاه بهادر بادشاه در نواح دارالخلافت با وزیر الممالک صفدر جنگ که مجملی ازان بنابر تقریبی در محل خویش ایراد یافته صفدر جنگ جوانی مجهول الحال را بدست آورده اطلاق اسم بی مسمی سلطنت بر او کرده بود پس از در نوردیده شدن بساط قتال و جدال که صفدر جنگ بصوبهٔ اودهه شتافت و سورجمل جات که شریک او بود بمسکن خود رخصت گشت آن جوان را همراه آورده دین پرور نبیرهٔ محمد کام بخش بن حضرت خلد مکان قرار داده نگاهداشت دریمولا که وزارت آصف جاه را نواب زینت محل و میرزا جوان بخت ولیعهد و شجاع الدوله و نجیب الدوله و جمیع اعیان و ارکان سلطنت کاره بودند و در دارالخلافت جمعیت نو نگاهداشت شده و اکثر سادات بارهه فراهم آمده شور چال قایم نمودند و نجیب الدوله با فوج خویش بر ده پانزده کروهی اقامت داشت و اخبار مختلف از اردوی گیهان پوی حضرت قدر قدرت شاه عالم که در مملکت بنگاله به تنظیم و تنسیق صوبجات شرقیه متوجه بود و مکرر با ناظم بنگاله و نائب صوبه عظیم آباد عرف پتنه و جماعهٔ انگلیس که درین اوان در بنگاله غلبه بهمرسانیده و سربه شورش و فساد داشت و راجهای آن ضلع معارک آراسته شده و محاربات روی میداد آصف جاه این معنی را از مساعدت وقت انگاشته به صلاح و صوابدید سورجمل صورت مرام را در مرآت خیال جعلی معاینه نمود که قلعه مستقر الخلافت اکبر آباد را بدست آورده دین پرور را به سلطنت بر دارند و بر تخت اجلاس داده لشکر بدارالخلافت باید کشید تا از مکمن غیب چه بظهور آید بنابرین اراده سورجمل

الله فاتحه خوانده قریب دو پهر داخل خیمه شد و شجاع الدوله رخصت گرفته بصوبهٔ متعلقه بکوچهای طولانی راهی گشت شاه در باغ سالامار در مقام کرده بر سه کروهی پانی پت رسید دران منزل بادشاهزاده میرزا جوان بخت را که جهت مشایعت آمده بود پنج زنجیر فیل و پنج سر اسپ و دو لک روپیه را غله که در قلعهٔ مبارک ذخیره بود داد و خلعت رقم و قلمدان وزارت حوالهٔ یعقوب علي خان کرد که بوزیر الممالک آصف جاه نشان وجه پیشکش را که قرار یافته گرفته برساند اورا و راجه دلیر سنگه وکیل آصف جاه را به همراهی بادشاهزاده رخصت فرمود که بدارالخلافت رسیدند و رایات شاهی متوجه پیش گردید بالجمله نواب زینت محل والدهٔ ماجدهٔ حضرت قدر قدرت یعقوب علی خان و راجه دلیر سنگه را متوقف ساخته گفت که وزارت آصف جاه که بتجدید امر با بایست مرتب گشته مارا قبول نیست اگر زر مطلوب است وجه پیشکش را میرسانیم و کسان راجه دلیر سنگه را که بدست آوبر وزارت آصفجاه بر محالات دارالخلافته تعین کرده بود بیدخل ساخته قریب پنجهزار سوار و پیاده نگاهداشت فرموده بحفظ و حراست و مورچال بندی شهر قایم نمود دریں بین نوشتهٔ شاه ولی خان رسید که یعقوب علی خان را زود نزد آصف جاه رخصت فرمایند لهذا باقتضای وقت بیست و هفتم شهر شعبان اورا روانه ساخت آصف جاه که از دریافت خبر استقلال امر وزارت و روانگی شاه از بهرت گذشته باتفاق سورج مل جات بر آمده در متهرا رسیده در صدد فراهم آوردن سپاه و انتظار رقم قلمدان بود از استماع رسیدن یعقوب علی خان با عطایا در نزدیکی سورج مل و مهاراجه ناگرمل را باستقبال فرستاد و خیمه بفاصله که باصطلاح فرمان باری می گویند برپا نمود و به گنگادهر وکیل و مدار کار ملهار راو هولکر مرهته که بموجب طلب نزدش آمده بود پیغام کرد که اگر موکل او ممد و معاون باشد عطایا گرفته شود پاسخ داد که باید گرفت لیکن دکهنیان را تا حال از صدمهٔ شکست هوش و حواس برجا نیامده که بالفعل توانند بامری پرداخت هرگاه استقلال شود حاضر اند الحاصل آصف جاه در فرمان باری رفته خلعت را پوشیدند و رقم

مصمم است پس از گفت و شنید بسیار که مفصل آن طولی دارد التماس
نجیب الدوله منظور شد از انجا که مهاراجه ناگرمل پیوسته به قبض و بسط
مهمات ملکی و معاملات مالی و نیابت وزارت و دیوانی خالصه و تن مامور
بود دربی خرج و مرج با پیشکاران و اهل دفاتر به همراهی وزیر الممالک آصف
جاه در مسکن سور حمل کناره داشت نجیب الدوله رقم استمالت از شاه حاصل
نموده با نوشتجات خویش فرستاده اورا طلبداشت و بملازمت قایز ساخته
خلعت و اسپ و فیل مرحمت شد نجیب الدوله در تعین باب پیشکش
سخن درمیان اورد و قرار یافت که شاه ولی خان اشرف الوزرا با فوج شاهی
و شجاع الدوله و نجیب الدوله بمستقر الخلافت شتافته بدان امر قیام ورزند
شاه در دارالخلافت اقامت داشته باشند غرهٔ شهر شعبان اشرف الوزرا پیش
خیمه را متصل قلعهٔ کهنه برپا نمود وسوم رخصت یافته داخل گشت و شجاع
الدوله و نجیب الدوله ازان روی دریای جمن متوجه اکبر آباد شده به سورج پور
رسیدند از انجا که بیشتر نل اکبر سپاه همراهی شاه نوکر غارت بودند فراهم آمده
عرض کردند که از تعین فرمودن فوج بمستقر الخلافه چندی را ارادهٔ اقامت در
این ملک و گرفتن پیشکشات منظور است مارا اجازت غارت یا مشاهره مرحمت
شود والا به وطن میرویم چون نوکران علوفه خوار چندانی نبودند از استماع این
معنی شاه بفاتر مشاورت و خافقی شاه ولی خان را که هنوز کوچ نکرده بود
طلبداشته تمام روز خلوت نمود آخر الامر قرار یافت که شاه نیز عازم وطن شود
و خیمه را متصل باغ سالامار بیرون فرستاد اکثر سرداران افاغنة و غارت گران همان
روز عجلت نموده به بادلی پت منزل گزیدند هر چند نجیب الدوله باوجود
تعهد مبلغی التماس توقف نمود پزیرا نه کرد دربی ضمن راجه دلبر سنگه پیشکار
آصف جاه که به همراهی مهاراجه نا گرمل آمده بود قابو یافته در باب استقرار
استقلال منصب جلیل القدر وزارت بنام موکل خود بذریعهٔ شاه ولی خان به
تقبیل هجده لک روپیه از نقد و جواهر استدعا نمود پس از گفت و شنید شاه
منظور فرموده سپرد هم ماه مذکور دو گهري روز بر آمده بر مزار بعضی اهل

نواح دارالفتح اوجین افتاده بود از تهوّر[1] ناعیان شنیدند و چه از حالت فراریان برای العین دید روز روشن در چشم جهان بینش مانند شب[2] دیجور تیره و تار گشت -

* منظومه *

روان کرد از چشمها رود خون ز خون گشت روی زمین لاله گون
ز دل رفت صبر و ز سر رفت هوش بر آمد ز جانش فغان و خروش

و از رسیدن ملهار راو و دامـاجی راو گایکوار و بار و شنکر و بابا و هانتکا نگوالدار که در قبض مرهٹه بود و به همه جهت فوجی ده هزار سوار بتدریج گرد شان فراهم آمده بودند واقف گردید سداشیو رامچندر را با پنج شش هزار سوار بدان صوب رخصت فرمود که بر آمدگان معرکه را کومکی باشد و از فرط غم والم که هر لحظ نشان مار دم زده بر خود پیچید و آه سوز ناک بر قتل پسر و فقدان بهاؤ از دل پر درد کشید پهلو بر بستر ناتوانی نهاد و رفته رفته از عقل و شعور بیگانه گشت کار پرداران بموجب نوشتهٔ رگهناتهه راو برادرش که بدار حزم و احتیاط در دکهن مقام داشت بر داشته رخصت فهقری نمودند و مسروحاً سوانحات صدر در دکهن شایع و واضح گشت خانهٔ نماند که شیون بلند نه گشت و کاشانهٔ نبود که ناله و فغان بر نخاست - * بیت

غم سوخت دروں یگاں یگاں را ماتم کده شد جهان جهان را

الحاصل نجیب الدوله در جناب شاهی التماس نمود که از تائیدات یزدانی و اقبال عدوما ل شاهنشاهی فتحی که اران داستانها رانند بمنصهٔ ظهور پیوست اکنون صلاح دین و دولت دران است که به همین جلدی و گرمی رایت ظفر آیت بمستقر الخلافت اکبر آباد افراشته شود تا بقیة السیف دکهنیان که در گوالیار اند و جماعهٔ که در صوبجات و پرگنات قابض اند بالمرة خارج گردند تا کنار دریای نربده ملک از لوث و کدورت وجود با بود آنها پاک و مصفا گردد و از سور حمل جات و زمینداران دیگر خاطر خواه پیشکش گرفته آید پاسخ یافت که مدت یک سال و چیزی منقضی گسته که از وطن بر آمده ام ارادهٔ آن صوب

---

(۱) ناعیان جمع ناعی که خبر مرگ رساننده را گویند ۱۲ *

(۲) دیجور شب بسیار تاریک را گویند ۱۲ *

خواهد بود که تا اسب یراق بحاف یافته باشد الحاصل اسیرانی که در دست
افاغنه بود جمع کثیر ازانها بنابر ابا و امتناع اکل لحم به قتل در آمدند و بسیاری از
خوف جان بکار برده وارسته چون کاکل بر سر شعار کَفَرَهٔ هند است اربعکه نقطهٔ
بیگانه از دین گسسته نگردند کندند آخر الامر به شفاعت شجاع الدوله سوای
دسوان و صندان که بدل عبودیت در آمدند از سر قتل دیگران گراسته حواله فرمود
و او هر کدامین را یک روپیه خرج راه داده بیرون کرد بی شائبهٔ گفتار از روزی
که مرهتهٔ پا بعرصهٔ وجود گراشته بدین قسم بلیه و رسوائی گرفتار نه گشته باشد چه
صاعقهٔ سان همیشه جنگ در فرار و هاپ و هوی بوده گاهی بجنگ صف
و بویخانه و اردو بازار مبادرت نکرده بودند چون از عادت خویش عود نمودند
بدلتی و مسکنتی گرفتار آمدند که هیچ چشمی ندیده القصه نجیب الدوله فتحا
مبا بمهر خود تمام بادهو سکه رمیندار حی نگر و سورجمل جات مشتملبر وقوع
واقعه دوست که در قتل و غارت فراریان کوتاهی نه کنند و یعقوب علی خان که
بموجب حکم شاهی بنابر محافظت دارالخلافة بدستور پیش مرخص گشته بود
رسیده منادی امن و امان بگوش جهانیان رسانید و شاه مظفر لوا پس از معاملات
چند با غنیمت فراوان که نقل و تحویل آن با سعی تمام مُیَسَّر می گشت عنان
فتح و نصرت بصوب دارالخلافت معطوف ساخته در عرصهٔ هشت روز چهل کروه
طی مسافت فرموده بروز مبارک پنجشنبه اول روز - * بیت

ظفر از یمین نصرتش از یسار ملک یاور و اختر و بخت یار

داخل قلعهٔ مبارک شد شجاع الدوله و نجیب الدوله واعیان شاه قزلباش
و افاغنه فراخور حالت نذر و پیشکش گرایدند و از پیشگاه شاهی در (۱) نفر چپر
بوعدهٔ یک ماه با نامهٔ محبت آمیز مشتمل بر نوید فتح و ظفر و جهت متوجه
شدن این صوب نزد حضرت قدر قدرت شاه عالم رخصت شدند چون خبر قتل
بسواس راو و کشته شدن دیگران و به غارت رفتن دکهنیان بالاجی راو پندسوا که در

---

(۱) چپر بفتح اول و بای و رای مهمله ساکن لغت ترکی کسی را گویند که از طرف بادشاهان احکام را بر اسپان نزد سلاطین و امرایان رسانند ۱۲ *

در آمد لاش و سواس راو که با فیل بدست آمده بود شجاع الدوله با جارهٔ ساه امر سوختن نمود شمشیر بهادر برادر [1] عَلّاتیِ بالاجی راو که زخمی بر آمد بدشواری خود را به بهرت گدهه مسکن جات رسانید و بعد جماب سپرد از حیات و ممات سداشیو بهاؤ و جنکوجی سندهیه محقق نه گشت اولیای آنها تا حالت تحریر این ماجرا که هشت ماه ازین قصیه منقضی گشته بر هرچند زور جبر واهی بی اصل که در فلان مکان در [2] ریّ جوگیان نشان میدهند و جهت نمود صرف باظهار شادمانی دل خوشی می نمایند چون از فراریان معرکه قریب سه هزار سوار تمام شب از سایهٔ خویش هراسان رانده روز دیگر به دارالخلافت رسیدند او باشان آنجا دست تطاول بر آنها دراز ساخته چندی از اسپ و یراق گرفتند بار و سنکر که در قلعهٔ مبارک بود بر سر گرست واقف گشته با همراهیان خویش فرار بر فرار گزیده با جمعیت همراهی رو بصوب مستقر الخلافت اکبر آباد نهاد در بین طریق با ملهار هولکر و داماجی راو گایکوار که با جمعی بر آمده بودند پیوست ازانجا که خوف تعاقب استیلا یافته بود عبور دریای چنبل نموده نگوالدار که ا اکبر آباد به فاصلهٔ چهل کروه است عنان بار کشیده در انتظار فراهم آمدن گریختگان و رسیدن اخبار متوقف گشتند جمعی که از [3] دست پاچگی و هول جان راه نجات گم کرده به قصبات و قریات دور و نواح رسیدند دهاتیان بعضی را کشته و برخی را از لباس ظاهری عاری ساخته بگمان ابتلاع اشرفی و جواهر نمک آب خورانیده از بعضی که بر آمده گرفته کشتند و آنچه را وا گراستند از فقدان قوت لایموت بخوردن اثمار و اوراق اشجار جنگلی و در یورهٔ گری افتان و خیزان چندی به گوالدار و بسیاری به اطراف منتشر گشته راه دکهن پیش کردند آنچه در معرکه بر سر سان نیامد اضعاف مضاعف آن بر جماعهٔ بر آمدگان گرست شاید کم کسی

---

(۱) عَلّات باول مفتوح و لام مشدد زنان متفرقه که از یک شوهر باشند ۱۲ *

(۲) ریّ باول مکسور بشدید بای جامه و صورت و آرایش ۱۲ *

(۳) دست پاچه کنایه از اضطراب و شتاب است چنانچه در محاورات متعار فی مصطلح است ۱۲ *

سبحان الله احدی را نظر بر غلبه و تسلط و کثرت دکهنیان که مملکت هندوستان
در خم چوگان شان مانند گوئی غلطان و زیر نحت شان بدرجهٔ علیا ارتفاع یافته
بود گمان نمیرفت که بیک طَرفة العین هباءً منثورا گردند آری آری هر کمالی
را زوالی مقرر است نه نه بل شجر عجب و غرور که بخرداب کبریائی را ببرد
در سر بی مغزشان ریشه دوانیده بار ور گشت - * منظومه *

تکبر مکن زینهار ای پسر — که روزی ز دستش درآئی بسر

تکبر عزازیل را خوار کرد — بزندان لعنت گرفتار کرد

بالجمله غازیان بردل و شیران زنجیر گسل به قتل و غارت نعل کشوده از اسپ
و شتر بیرون از بار و نقد و جنس گله گله و قطار قطار گرفتند و از شمشیر و بندوق و جزایر
مانند هیزم پشتارها بستند و چه گوشوارهای مروارید و حلقه‌ها و گلوبند مرصع و طلا
ازان معرکه برداشتند و از کمر غنودگان بستر بیخبری همیانهای پر از اشرفی و روپیه
کشودند قریب هفتصد زنجیر فیل و بیست و پنجهزار اسپ و به همین شمار از
گاو و شتر با احمال و اثقال در سرکار خاصهٔ شاه و شجاع الدوله و نجیب الدوله
سوای آنچه غارتگران بردند به ضبط در آمد که من حیث المجموع چند کرور
روپیه از مال و مالیت بوده و جمع کثیر و جم غفیر که تقریباً شمار و اندازهٔ شان به
بیست هزار کس میرسید از اعالی و ادانی صغیر و کبیر اسیر گشتند ازانجا که
ضابطهٔ دکهنیان است که زن و بچهٔ شان در سفر و حضر همراه میدارند و زنهای
شان سواری اسپ را ورزیده اند تخمیناً دوازده هزار زن وضیع و شریف بدل
ردیف گرفتار آمدند گویند هفتصد زن پالکی نشین بودند والعهدة علی الراوی
براهمه بر آنند که قریب به همین گل زمین کرکهیت است که چندین هزار سال
پیش ازین تا هجده روز پاندوان و کوروان معرکهٔ قتال آراسته بودند و هزاران هزار
مردم و جاندار کشته افتاد شاید ازان هنگام درین حر و زمان با عرصهٔ ظهور نهاد
دران سر زمین چرخ پیر بخاطر نداشته باشد القصه شاه مراسم شکر و سپاس ایزدی
بجا آورده شجاع الدوله را که مصدر تردداب نمایان شده مورد فراوان تحسین
و آفرینها ساخته مظفر و منصور بشادیانهٔ فتح و شادمانی نواخته بخیمه گاه خویش

شان از هم گسیخت و چون هزاران بر زمین ریخت و هر طرف از کشته پُشته پدیدار گشت اکثر اردو بازاریان و بُنه و پیدبان از خوف جان در پناه خندق در آمدند و سپاه از معرکه عنان تاب شده هر گروهی راهی در پیش گرفت و هر عرصه حادثهٔ معرکی جست و بر عالمی روشن گردید - * بیت *

که در جنگ مغروری از اختر است   نه از گنج و بسیاری لشکر است

غازیان اسلام و بهادران با ننگ و نام همه جا به تعاقب پرداخته مرد و مرکب می انداختند بسیاری از هول جان و رهانیدن ازان وادی خطر ناک از ساز و لباس عاری گسته و بارگی را گراسته از گوش گوشواره و از دست حلقه‌های طلا و از گلو گلوبند را کنده و بریده دستی در پیش و دستی در عقب ستر عورت نموده رو بصحرای ناکامی نهادند - * بیت *

چنان بیم باک و هراسان گریخت   که رخسار را از گرانی گسیخت

از تقریر بعضی ثقات بوضوح انجامید که تا دوازده کروهی اطراف و جوانب آن معرکه بزار لاش گسته که طعمهٔ کلاغ و کرگس سد افتاد - * منظومه *

بیابان سراسر همه کشته بود
همه دشت از کشتگان پشته بود
ز بس کشته افتاد در کوه و دشت
فلک گفت بس بس که از حد گذشت
دلیران چو فارغ ز هیجا شدند
بتاراج بُنگاه اعدا شدند
ز دشمن کسی بخت کو یار داشت
همین سر بدر برد و سامان گذاشت
بدست اندر آمد بسی ساز پا
ز چون حمله را دست و پا در حنا
به بند آمد از هر طرف فیل مست
چو مستی که افتد عسس را بدست

دُرانی توسن جلادت و مرکب شهامت بجولان در آوردند - * منظومه *

بر آمد ز هر دو سه بوق کوس | زمین آهنی شد هوا آبنوس
بلرزید کوه و بجنبید دشت | غریو از بهم آسمان در گزشت
ز شوریدن نالهٔ کرنای | در افتاد تب لرزه در دست و پای
تو گوئی که باد قیامت وزید | زمین پاره شد آسمان بر درید

حامیان بیضهٔ اسلام بعزم راسخ و ثبت راسخ جهاد فی سبیل الله دانسته و کشته شدن را عروج بمعارج درجات شهادت پنداشته الله الله گویان حمله ور گشته بجنگ کوته یراق در پیوستند و زلزله در زمین افگندند - * منظومه *

چو رعد خروشان در آمد بجوش | از ایوان کیوان گزشته خروش
چو شیران جنگی در آویختند | ز تنها همه جوی خون ریختند
دهاده بر آمد ز هر دو سپاه | تو گفتی بر آمیخت خورشید و ماه
چکاچاک برخاست از هر دو روی | ز خون شد همه رزمگه همچو جوی
آراست رزمی که خورشید و ماه | ندیدست هرگز چنین رزمگاه

خودیکه جمعیت به جند اسلامیان می شد چون فتح و ظفر داد الهی است مصداق کریمهٔ کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله بمنصهٔ ظهور رسید مرهتّه نیز داد مردی و مردانگی داده کوششهای نمایان بظهور رسانیده نزدیک بود که چشم زخمی به فوج شاه رسد که ناگاه شجاع الدوله باتفاق نجیب الدوله بر کمرگاه آنها زده در آمد - * بیت *

در افگند خود را بدان کارزار | چو شیری که گور افگند در شکار

و اکثر سرداران عمدة و سران سپاه را بر خاک هلاک افگند دریں زد و خورد بسواس راو پسر بالاجی راو که فیل سوار بود برخم گولهٔ تفنگ قالب تهی ساخت بهاؤ آگاه گشته مضطرب الحال از فیل فرود آمده اسپ سواره با جنکوجی سندهیه بنابر خبر گیری بدان معرکه در آمد ظهور این معنی سنگ تفرقه دران گروه اعداد و تورک فوج برهم خورد و بر حرأت مقابل افزود که بسان شیر ژیان و ببر دمان بکلهٔ گوسفند در افواج مخالف در آمدند و سلک جمعیت

شان از هم گسیخت و چون هزاران بر زمین ریخت و هر طرف از کشته پشته پدیدار گشت اکثر اردو بازاریان و بنه و پیدبان از خوف جان در پناه خندق در آمدند و سپاه از معرکه عنان تاب شده هر گروهی راهی در پیش گرفت و هر فرقه حادثهٔ مغربی جست و بر عالمی روشن گردید - * بیت *

که در جنگ مزروری از اختر است نه از گنج و بسیاری لشکر است

غازیان اسلام و بهادران با ننگ و نام همه جا نه تعاقب پرداخته مرد و مرکب می انداختند بستری از هول جان و رهانیدن ازان وادی خطر ناک از ساز و لباس عاری گشته و بارگی را گراسته از گوش گوشواره و از دست حلقه‌های طلا و از گلو گلوبند را کنده و بریده دستی در پیش و دستی در عقب ستر عورت نموده رو بصحرای ناکامی نهادند - * بیت *

چنان بیم باک و هراسان گریخت که زنار را از گرانی گسیخت

از تعریر بعضی ثقات بوضوح انجامید که تا دوازده گروهی اطراف و جوانب آن معرکه بزار لاش گسته که طعمهٔ کلاغ و کرگس شد افتاد - * منظومه *

بیابان سراسر همه کشته بود
همه دشت از کشتگان پشته بود
ز بس کشته افتاد در کوه و دشت
فلک گفت بس بس که از حد گذشت
دلیران چو فارغ ز هیجا شدند
بتاراج بنگاه اعدا شدند
ز دشمن کسی بخت کو یار داشت
همین سر بدر برد و سامان گذاشت
بدست اندر آمد بسی ساز پا
ز خون حمله را دست و پا در حنا
به بدن آمد از هر طرف فیل مست
چو مستی که افتد عسس را بدست

دُرانی توسن جلادت و مرکب شهامت بجولان در آوردند - * منظومه *

بر آمد ز هر دو سه نوی کوس | زمین آهنی شد هوا آبنوس
بلرزید کوه و بجنبید دشت | غریو از نهم آسمان در گذشت
ز شوریدن نالهٔ کرنای | در افتاد تب لرزه در دست و پای
تو گوئی که بنیاد قیامت ورید | زمین پاره شد آسمان بر درید

حامیان بیضهٔ اسلام بعزم واثق و ثبت راسخ جهاد فی سبیل الله دانسته و کشته شدن را عروج بمعارج درجات شهادت پنداشته الله الله گویان حمله ور گشته بجنگ کوته یراق در پیوستند و زلزله در زمین افگندند - * منظومه *

چو رعد خروشان در آمد بجوش | از ایوان کیوان گذشته خروش
چو شیران جنگی در آویختند | ز تنها همه جوی خون ریختند
دهاده بر آمد ز هر دو سپاه | تو گفتی بر آمیخت خورشید و ماه
چکاچاک برخاست از هر دو روی | ز خون شد همه رزمگه همچو جوی
آراست رزمی که خورشید و ماه | ندیدست هرگز چنین رزمگاه

باوجودیکه جمعیت سه چند اسلامیان می شد چون فتح و ظفر داد الهی است مصداق کریمهٔ کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله بمنصهٔ ظهور رسید مرهتّه نیز داد مردی و مردانگی دادهٔ کوششهای نمایان بظهور رسانیدهٔ نزدیک بود که چشم زخمی به فوج شاه رسد که ناگاه شجاع الدوله باتفاق نجیب الدوله بر کمرگاه آنها زده در آمد - * بیت *

در افگند خود را دران کارزار | چو شیری که گور افگند در شکار

و اکثر سرداران عمدهٔ و سران سپاه را بر خاک هلاک افگند درین زد و خورد بسواس راو پسر بالاجی راو که فیل سوار بود بزخم گولهٔ تفنگ قالب تهی ساخت بهاؤ آگاه گشته مضطرب الحال از فیل فرود آمدهٔ اسپ سواره با جنکوجی سندهیه بنابر حذر گیری دران معرکه در آمد ظهور این معنی سبب تفرقهٔ دران گروه اعداد و تورک فوج برهم خورد و بر حرأت معاندل افزود که بسان سیر ژیان و ببر دمان بکلهٔ گوسفند در افواج مخالف در آمدند و سلک جمعیت

بدرید شاه از مقامات سهالکه که به فاصله بود چون تمامی لشکر از سوار و پیاده و توپ خانه عبره گشته پیوست کوچ نموده بتفاوت دو کروه بر لب آب دریای جمن خیمه زد و خندقی کنده توپ خانه را چید چون دکهنیان طرق و سوارع را بند ساختند در لشکر اسلام گرانی رو نمود که فی روپیه یک و نیم آثار آرد فروخته می شد دریں ضمن خبر رسید که بنجاره با کاروان پر از غله برای مرهته از طرف نهادر گدهه می برد شاه فوج تعین فرمود که بسر راه آنها رسیده پس از زد و خورد و کشتن و خستن جمعی از طرفین قریب بیست هزار گاو کشیده آوردند و پسر نجیب الدوله نیز از ضلع سهارنپور با فوج سنگین غله بسیار رسانیدند و ان مع العسر یسرا هویدا گشت نوزدهم شهر ربیع الثانی جنگ عظیم نمایان آمد فوج شاه غالب گردید بیست و پنجم دکهنیان بنابر تدارک به هئیت نمودار شده بجنگ در پیوسته تا یک پهر از سه گوشته از هر دو سو کشش و کوشش به عمل آمد که سوای زخمی پنج هزار و سه صد و هفتاد و چهار لاش مسلم و کافر از معرکه برداشتند و خدمهٔ نماند که شدون مقتول و ثالثهٔ مجروح بر نخاست روزی چند دکهنیان را هوس میدان از سر بدر رفت از انجا که توپ خانهٔ سرکار بادشاهی و باب کمی بور از توپ و جزائر و بان زیاده از اندازه و شمار بدست مرهته افتاده بدور لشکر زنجیره بند نصب کرده بود لشکر اسلام را جرأت ریختن نمی شد و مخالف را رعب شمشیر خامیان اسلام در دل جا گرفته بود لهذا باندازختن توپ و بان و گاه بگاه بطریق قراولی معرکه آراسته می شد و کسانی را که اجل مسمی رسیده بود کشته می گشت دریں بین شاه را آگهی آمد که بموجب نوشتهٔ بهاؤ از دار الخلافت بارو سنکر دو هزار سوار نو نگاهداشت با جمعی از مرهته بسر کردگی جمنا جی پندت جهت بندوبست و انسداد طرق رسد غله آن روی دریای جمن تعین ساخته و در سرای لعل خان دو گروهی غازی الدین نگر اقامت گرفته اند و گویند پندت مکاسدار چکله اٹاوا و محالات آن ضلع با ده هزار سوار قدیم و جدید تجدید نموده در نواح مدرتهه رسیده اراده دارد که مانع رسیدن غله که از تعلقه نجیب الدوله میرسد شود لهذا

نموده پانی پت را پس سر داده بفاصلهٔ شش هفت کروه به مقابل فرود آمد و از روی حزم و احتیاط خندق عریض عمیق بدور لشکر حفر فرمود و توپ خانه را زنجیر بند چیده مستعد رزم و پیکار گشت بست و سوم شهر ربیع الاول جوانان رزم طلب و مبارزان با نام و ننگ از طرفین به هئیت اجتماع جولانی نموده برسم قراولی تلاش آغاز نهادند و ابتدا بجنگ و قتال نموده معدودی از جانبین کشته و خسته گشته جدا گردیدند شجاع الدوله از و خامت عاقبت و سوء خاتمت اندیشیده بنابر اصلاح ذات البین سلسله جنبان امر مصالحه گردید و ملهار هولکر را واسطهٔ این معنی ساخته هر چند مکرر بتکرار و تذکار مدعا پرداخت سداشیو بهاؤ که نظر بر استعداد ظاهری و سر انجام سروری زحیق بادهٔ غرور پیموده و از کثرت جمعیت و اسباب حشمت و شوکت خود نخوت در کاخ دماغش پیچیده احدی را در عالم کون و فساد که یارای مخالفت و معارضت او تواند کرد گمان نمی برد و غافل ازان که - * بیت *

خدائیکــه بالا و پست آفریــد زبردست هر دست دست آفرید

بتخصیص از قتل و غارت کنج پور نشهٔ استکبارش دو بالا گشته سر پر شورش می خارید - * بیت *

باسبــاب دنیا چنان غره شد که خورشید در پیش او ذره شد

اظهار امر مصالحه را از ضعف حالت طرف ثانی پنداشته مستانه بجوابی که راه سلوک مسلوک شود نه پرداخت - * قطعه *

ای طفل دهر تو که ز پستان حرص و آز
روزی دو شیر دولت و اقبال سر مکی
در عهد عمر غره مشو از کمال خویش
یاد آور از زمــان بزرگان سر مکی

فوجی را بآن طرف دریای جمن تعین فرمود که به انسداد طرق رسیدن دانه و کاه و مصالح برف و باروت که از محالات متعلقهٔ نجیب الدوله به لشکر شاه میرسید و فوجی دیگر راه دار الخلافة فرستاد جنگ از جدوبات را بگزارند که بطرف مخالف

دکهندان زیاده از حد و حصر مانند مور و ملخ هجوم آورده بودند و در جنب آن
جمع غفیر این جماعه بر دمهٔ قلیل عبد الصمد خان صرفه در جنگ میدان ندیده
باراده تحصن متوجه قلعه کنج پور گشت که تا رسیدن کومک و فوج شاه از
پشت جدار بمدافعه پردازد دکهندان بزلزل و تخلخل در مقابل دیده جلو ریز
ریختند و فرصت ندادند که در بروی مخالف بسته شود پس از کشش و کوشش
که از جانبین جمعی بر خاک هلاک افتادند عبد الصمد خان و قطب خان
و نجابت خان با پسران و هفده نفر دیگر از عمله و فعله زنده به گیر آمدند
نجابت خان دل گرفتاری را نه پسندیده خود را خود ضایع ساخت و عبد الصمد
خان و قطب خان بموجب اشارهٔ سداشیو به قتل رسیدند و صامت و ناطق
لشکر و کنج پوره بتاراج در آمد قریب بیست زنجیر فیل و سه هزار اسپ سوای
آنچه غارت گران دکهن بردند بضبط در آمد از پسران نجابت خان و عمله و فعله
به صرف و ستم و شکنجه سراغ دفائن و خزائن گرفته بتصرف در آورد از آنجا که
قلعه کنج پور را نجیب الدوله بغایت مستحکم بنا نموده برج و باره را در نهایت
متانت و رصانت بر آورده از نقد و جنس مشحون بود مسموع گشت که قریب
یک کرور روپیه را می شد با توپ خانه و مصالحهٔ جنگی و اسباب قلعه داری
بدست مرهته افتاد و نجیب الدوله که بهمراهی شاه آنطرف دریای جمن مقابل
دار الخلافت در بربت گنج بود بمجرد استماع این خبر بدان صوب کوچ نمود
و شاه نیز متوجه آن ضلع گردیده روز اول بیست و پنج کروه طی فرمود و به
سرعت هر چه تمام تر چهاردهم شهر صفر مابین باغپت و کدگره که نشان پایاب
یافت با وجودیکه به سهولت نمی توان گذشت بر آب زده عبور دریای جمن
نمود - هنگام گزاره شدن جمع کثیر غریق بحر فنا گشتند چنانچه قریب صد و پنجاه
لاش و چارپایان بسیار بر گذر زراح گهات واقعه دار الخلافت بر آوردند و به همین
نهج بر گذرهای دیگر افتاد بالجمله شاه پس از عبره شدن قصبه سونی پت را
پشت سر گذاشته در سهالکه هفت کروهی بر کنار دریای جمن بعزم مقابله دائره
فرموده مورچال قایم کرد سداشیو بهاؤ از استماع عبور شاه از معامات کنج پور کوچ

خوش مرقوم گردیده و پس از رسیدن خبر وحشت اثر وقوع قضیهٔ با مرضیه عالمگیر بادشاه بمراسم ماتم و سوگواری پرداخته جهت انتظام مهام جهان و جهانداری که بدائع و دائع الهی اند بر تخت موروثی جلوس اول فرموده چتر شاهی بر سر زده علم سلطنت برافراخته بودند نواب زینت محل والدهٔ ماجدهٔ آن حضرت قرة العیون باصرهٔ دین و دولت میرزا جوان بخت خلف ارجمند آن حضرت که در دار الخلافت اقامت داشتند بمقتضای وقت و اقتضای حالت که از قضا و قدر بسان سریر سلیمان که حیدی تلوث وجود نابود عفریت مُلَوَّث گشته بود اختیار سلطنت هند بکف اقتدار مرهته رفته بنابر استقرار فرمان فرمائی آن حضرت بدستوری اندیشنده سیف الدین خان را که در حضور بود نزد سداشیو بهاؤ فرستادند و او به تعهد دادن مبلغی عاجل و آجل قرار سلطنت بر حضرت شاه عالم و نیابت و ولیعهدی شاهزاده میرزا جوان بخت گذاشته بوسیلهٔ بار داشتن شاهجهان و اجرای خطبه و سکه بنام نامی آن حضرت بر بازو شنکر حاصل ساخته آورد خلاصه او بموجب نوشته روز جمعه سلخ شهر صفر المظفر ختم الله بالخیر و الظفر سال هزار و صد و هفتاد و چهار ولیعهد را بر کرسی اجلاس داده آداب شاهانه را بجا آورد و تخت و چتر که بدست و اختیار او بود در سواری حاضر نموده با فوج مرهته در رکاب همراه گشته بمسجد جامع آورد و خطبه بنام و القاب همایون حضرت شاه عالم خوانده و خوه اشرفی و روپیه را باسم مبارک نور آگین ساخته به سکه رسانید سداشیو از انجا راه ملهار هولکر و جنکوجی سندهیه را با فوج گران بطریق منقلا تعین فرمود و خود با لوازمهٔ توپخانه و اردو بازار روانه شد عبد الصمد خان بدریافت این خبر بصوب کنج پور که جائی باستحکام و تعلق به نجیب الدوله داشت و نجابت خان برادرش با جمعیت و لوازمهٔ توپخانه در انجا بود شتافت ملهار و جنکوجی پاشنه کوب رسیدند نجابتخان نیز بیرون بر آمده با عبد الصمد خان پیوست و معرکهٔ جدال و قتال آراسته گردید و طرفین بجنگ در پیوستند ملهار هولکر از کیفیت روداد سداشیو را آگاه ساخت و او ناگهانی بایلغار رسید و آتش حرب التهاب پذیرفت از انجا که

دکهنیان متعذر نمود و او تدبیری بکار برده از ان طرف آب شروع بافگندن توپ و بان و هاي هوی گوارهٔ شدن نحوس در آمده دکهنیان را مشغول بمدافعه کرد و از طرفین توپخانه رعد کردار بغرش در آمده دود باروت سحاب وار بروی دریا پیچیده گوله مانند تگرگ آتشین باریدن گرفت درین فرصت سورجمل با وزیر ازان وادی هولناک کنارهٔ گرفته بلب گدهه را مامن خود ساخت شجاع الدوله او را به تعطفات مستمال ساخته خلعت و رقم شاه حاصل نموده فرستاد و وزیر به بهرت گدهه با متعلقان خود پیوست سداسیو بهاؤ از اطلاع این معنی که تدبیرش خلاف تقدیر جلوه‌گر گردید بعد خرابی بصرهٔ خلعت و نقل جهت سورجمل فرستاده نوشت که از ما جدائی گزیدی و به شاه که مخالف ما و شما است پیوستن مناسب نبود اکنون چنین اتفاق افتاد بانسداد طُرُق و شوارع پردازد که حبّه از حبوبات غله بلشکر غیر نتواند رسید سورجمل که روزی چند در بلب گدهه اقامت نمود بموجب اشارهٔ شجاع الدوله بر مسکن خویش معاودت کرده از امداد اعانت طرفین تقاعد ورزید درین ضمن خبر رسید که شش هزار افاغنه قوم کهکر حسب الطلب شاه به سرهند رسیده و عبد الصمد خان فوجدار سرهند و قطب خان که بر تیل کرنال از سابق معاملات داشتند با یلغار از گزر کونده عبور دریای جمن نموده بپانی پت رسیدند پئیهل سکهدیو همراهی سداشیو بهاؤ که با پنج شش هزار سوار دکهنی بمحافظت گزرهای آن صوب تعین بود تاب مقاومت در خود ندیده حقیقت حال را به سداشیو نوشت و او چون از ممر گزرهای دیگر که عُمُق آب بیشتر بود خاطر از عبور مخالف جمع ساخته بارو شنکر نامی را با جمعیت سه چهار هزار در قلعهٔ مبارک گراسته دار الخلافت را که لیس فی الدار غیره دیار صادق می آمد که وضیع و شریف از سابق خودها را ازین ورطه برکناره کشیده رفته بودند سپرد و از توپ خانهٔ بادشاهی توپهای اژدها پیکر و مصالح سرب و باروت و بان وافر گرفته باستعداد تمام سوم شهر ربیع الاول بدان صوب راهی گشت از انجا که حضرت قدر قدرت کیوان رفعت شاه عالم که بصوب عظیم آباد بعاثر عدم" موافقت وزیر الممالک تشریف داشتند چنانچه در محل

دو مهر نیار گردانیده آداب بجا آورد و رخصت شد و حضرت باندرون محل متوجه شدند ازان بعد جمیع مکانات و باغ حیات بخش و پیشخانها را ملاحظه نمود و بعضی جواهر کار بخانه را کسود تحت طلا مرصع بافت آثار شریف که باقی مانده بود بر گرفت و بندوبست قلعه را به مستحفظان خود سپرده بخدمه گاه بر گشت وزیر الممالک و جات پیغام فرستادند که مدعا دیدن قلعه بود بعمل آمد محافظت قلعهٔ بادشاهی به اختیار من است کسان خود را بر دارند از انجا که نظر بر مکنت و ثروت و کثرت جمعیت که از گردش فلکی و تعذیرات لم یزلی علیه بر ممالک دکهن و هندوستان دست بهم داده زاغ غرور و استکبار در کاخ دماغش آشیانه بسته ارادهٔ بی فائده نوع دیگر در کانون ضمیر مخمر گشته بود مهمل چند در جواب گفته مغطور نه کرد - * بیت *

ز بیدانشی در دماغش فتاد هوائی که داد آخرش سر بباد

و سقف دیوان خاص که پوشش[1] تنکهٔ نقره داشت کنده قریب ده لک روپیه را نقره به ضرابخانه فرستاده سکه رسانید و بصرف در آورد جماعه مرهٹه چون ملخ گرسنه شهررا حادثهٔ حالی پنداشته در سرای امرایان و اعیان در آمده آنچه یافتند بردند و بکمان دفینه اکثر امکنه را کندند و چوب و تخته را بجای هیزم بمصرف رسانیدند - * بیت *

چو بخت بد کسی را پیش آید کند کاری که کردن را نشاید

ازین معنی وزیر الممالک و سورجمل جات که همه جهت تا ده دوازده هزار سوار بودند پیچ و تاب خوردند از انجا که فوجی از آن سرکار بادشاهی سوای وزیر الممالک که آنهم تعویت سور جمل داشت دیگری نبود بداشیو ارادهٔ برداشتن اینها و صرف نمودن مَطْلَحْ کرده قریب پانزده هزار سوار دکهنی را مقرر فرمود که بطریق محاصره بدور دائرهٔ او پردازند ملهار راو ازین معنی واقف گشته چون منع نمی توانست کرد سورج مل را آگاه ساخت و او طریق مخلصی اندیشیده و حادثهٔ مغری جسته شجاع الدوله را چون رابطهٔ سابق مربوط داشت از مافی الضمیر

(۱) تَنکه بضم اول و ثانی و فتح کاف با هارده صفحه و تخته را گویند ۱۲ *

راو بسر و شمشیر بهادر برادر بالاجی راو و داماجی گایکوار و دیگر سرداران دکهنی مانند مور و ملخ که از اندازهٔ شمار و حساب بیرون از پونه متوجه هندوستان شده بود رسید و شجاع الدوله حسب طلب شاه آمده ملحق گردید وزیر الممالک زود شداشیو بهاو را از مساعدت وقت و یاوری بخت پیداشده آمده او را دید و بعد گرفتن عهد و پیمان موکد بایمان شورجمل جات را طلبیده ملاقی صاحب و گنگاسها درمیان آمد رایها بران قرار گرفت که چون رودبار جمن طغیانی دارد و یکایک اجمال پایابی نیست عمده شدن شاه از مجالات است دارالخلافت را بدست آورده گذرها و معبرها را مضبوط باید ساخت و از همه جا کشتیها را غرق نموده مردم کاری جا بجا قایم باید کرد و ایلغار نموده رفت چون یعقوب علیخان جمعیتی که عهده برآئی از محافظت شهر تواند نمود نداشت بالضرورة قلعهٔ مبارک را استحکام داده متحصن گشت کسان وزیر الممالک و شورجمل جات باتفاق دکهنیان هر چهار طرف بر قرار جابهای گرد و پیش امرایان مورچال بسته بانگندن توپ و تفنگ پرداختند یعقوب علیخان بقدر وسع طاقت در صدد مدافعه در آمده جندی کوشید شاه ابدالی بعد ازان طرف دریای جمن رسید معادل قلعه و شهر بنگاه معسکر آراست از انجا که دریا در کمال طغیانی و کشتیها در دست دکهنیان و گذرها و معبرها مسدود هرچند چارهٔ جوئی نموده فائیده مترتب نگشت لهذا بر لب آب توپها نصب نموده بانگندن گوله در دایرهٔ مرهتّه پرداخت یعقوب علی خان که بامید کومک قوی دل بود مایوس گشت و آذوقه و مصالحهٔ جنگی کمی پذیرفت تن بمصالحه در داده بگرفتن عهد موثق بذریعهٔ وزیر الممالک و شورجمل بر آمد و در قلعه بندوبست شورجمل بعمل آمد شداشیو بهاؤ را که از راه غرور و پندار بعضی خیالات دور از کار در سر و صور امر محالات مد نظر بود بنابر دیدن قلعهٔ مبارک و محل جلوس بادشاه اراده نموده بندوبست کسان جات را از قلعه برداشته مردم خود تعیین فرمود و با وسواس راو داماجی گایکوار و جندی دیگر از معتمدان همراهیان به قلعه در آمد و حضرت شاهجهان بالتماس او بر آمده بر تخت جلوس فرمودند ملازمت نموده

و استیصال خان بر افواست و با نزدیکی حی نگر رسیده تهانجانی که ازان خان
در باب کده وغیره بود برداست و گفت و سند بسکس با سور حمل بمدان
آمد درین ضمن ملهار هولکر با فوج مرهته دران نواح رسیده ازانجا که مابین هر
دو فوج فاصله چندانی نبود و رعب و هراس فوج شاه از معدمهٔ جنکوجی در
دل مرهته نعس سته بود ملهار راو کوچ نموده بمردیکی مستقر الخلافت از
دریای جمن عبور سده سدوهٔ جبلی خویس از قتل و غارت و خرابی ملک
متعلقهٔ نجیب الدوله که او را معتساء و ماوی طلب ساه میدانست در آمده
دست تطاول بآن ناحیه دراز ساخته سکندره را که مکان معتمد بود تاخته
غنیمت زاید الحصر بدست آورده خرابیهای آن ضلع در نظر داشت که
شاه واقف گسته باستصلاح نجیب الدوله نیم سبی کوچ فرموده در یکسبانه
روز هفتاد کروه مسافت طی نموده بدارالخلافت رسید و از دریای جمن
گذشته خود را رسانید و باملهار اندک زد و خوردی واقع گست و او چون
حریف فوج ساه نمی توانست سد به عجلت عاجله و سرعت سریعه فسخ
عزیمت آن صوب نموده از آب جمن گذاره گردید ازانجا که لسکر ساه بنابر کوفت
راه و ماندگی کوچهای طولانی دو روز مقام داست که ناگهانی دریای جمن
رو به طغیانی آورد مانع عبور گست هر چند بنابر بهم رسانیدن کشتیهای و بستن
پل سعی شد دست بهم نداد درین ضمن جنکوجی سندهیه و وزیر الممالک
و سورجمل جات بملهار هولکر پیوستند روزی چند وزیر الممالک باستصواب ملهار
و صوابدید جات بوساطت نجیب الدوله بعضی گفت و سنید استقرار سلطنت
و وزارت خویش و قرار صلح دکهنیان بمیان آورد چون صورت نگرفت جدائی گزیده
بمرکز اصلی بهرت پور برگست درین بین سداسیو پندت عرف بهاؤ عم زادهٔ
بالاجی راو که رتق و فتق مهمات و بست و کساد معاملات مالی و ملکی
بید اقتدار و قبضهٔ اختیار او منوط و مربوط بود از استماع واقعات صدر بعزم کومک
و امداد و ارادهٔ جنگ و [1] احتراد بادساه با توپخانهٔ عظیم و لسکر جسیم وسواس

---

(۱) احتراد با همدیگر سمسیر زدن ۱۲ *

و حضور داشت زمرهٔ کلک بدایع سلک گشته چون پیوستن به سرهند محقق
گردید بمقتضای وقت با نجیب الدوله صلح گونه بمیان آورده گرگ آشتی نمود
و به عزم انسداد طرق و مقابلهٔ شاه باتفاق افواج مرهته کوچ کرده بر گذرهای دریای
جمن اقامت گرفت و شجاع الدوله بصوبهٔ اوده متعلقهٔ خویش بر گشت
نجیب الدوله که با شاه مربوط با جمعیت همراهی و علی بیگ خان ملازم
شجاع الدوله که پانزده هزار سوار بود از راه بالاعدان عزیمت بطرف لشکر شاه
معطوف ساخته نهم شهر جمادی الاولی سال هزار و صد و هفتاد و سه ملحق
گشته چون از گذر و معبر واقف بود جنگ کنان بافوج شاه اول رود بار
گذشت وزیر الممالک صلاح و فلاح حال درصف آرائی و معرکه پردازی قتال
و جدال آنجا نه دیده متوجه دارالخلافت شاه جهان آباد و بستن مورچال شده
آمدند فوج شاه نیز متعاقب ایلغار نموده رسید دکهنیان که بیرون پشت شهر
افتاده بودند تا یک شبانه روز به جنگ توپ و تفنگ پرداخته آخر الامر که کار
جنگ به صعوبت انجامید و دتاجی برادر جی آپا سندهیه عم جنکوجی که
عمدهٔ فوج دکهن بود کشته افتاد و جنکوجی زخمی گشته تزلزل بارکان استقامت
دیگران در آمد فرار بر قرار اختیار نمودند و حشم و خیم به غارت و تاراج فوج شاه
رفت بالضروره پای ثبات وزیر الممالک که به پشت گرمی مرهته بود از معاینه
این حالت پر ملالت نیز به لغزش در آمد بقیة السیف دکهنیان فراری بطرف
دیواری و وزیر به بهرت پور مسکن سورجمل جات که از سابق بنابر احتیاط متعلقان
و اسباب خود را درانجا فرستاده بود چنانچه سوی دگر یافته آمد و بی ممانعت
در شهر دارالخلافت بندوبست احمد شاه گردید و دست غارتگران افاغنه بر مساکن
مساکین و بیوت اعالی و ادانی کشاده گشت تا دو شبانه روز به قتل و غارت
پرداختند جمعی که باقی بودند درین حادثه پامال گردیدند شاه چندی در
دار الخلافت متوقف گشته یعقوب علی خان نامی را با جمعی بصوبه داری
دار الخلافت و محافظت قلعهٔ مبارک مقرر ساخته بصواب دید نجیب الدوله
رایت عزیمت بصوب مستقر الخلافت اکبرآباد و گرفتن پیشکشات زمینداران

مجملی از ورود موکب شاهنشاه احمد شاه ابدالی و شرح سوانحاتیکه در دارالخلافت رویداده و رسیدن سداشیو پندت عرف بهاؤ عم زادهٔ پیشوا بالاجي راو با فوج گران و وقوع جنگ میدان با افغان و به غارت رفتن فوج دکهنیان بحکم ملک منان و صدور حسب الحکم بمهر شجاع الدوله درباب صوبه بمومن خان و رسیدن داماجي راو گایکوار در برودہ و انتقال پیشوا بالاجي راو از مملکت هستي بدارالملک نیستي و رویدادی که تا آخر سال هزار و صد و هفتاد وچهار به عرصهٔ ظهور آمده

سابقاً در ضمن تخت نشینی میرزا سنگی مخاطب به شاه جهان رسیدن شاهنشاه احمد شاه ابدالی بدارالسلطنت بارادهٔ انتقام و متوجه شدن وزیر الممالک باعانت و امداد حکوحی مرهته که از چند ماه با نجیب الدوله رد

از سناه نو نگاهداشت نموده باراده ابدونست پرگنات متعلقهٔ خویش از بلدهٔ
پتّی بر آمده و نصوب را دهی پور ستاوده از امکنهٔ چند تا انجهار مصاف کهیج
به عنوان صیافت چیزی گرفت ازانجا که محمد ظفر بانی عمه زادهٔ محمد
مهابت خان ولد شیر خان با یکدیگر مخالفت داشتند و محمد ظفر از جونه
گدهه بیرون بر آمده ارادهٔ هنگامه آرائی داشت محمد مهابت نیز نگاهداشت
فوج نموده بیرون بر آمده بود جوان مرد خان جهت رفع کدورت آنها و دادن
التیام بدان صلح عازم گردید و درین طریق از هرجا و هر مکان بعنوان صیافت
چیزی گرفته راهی گشت محمد ظفر و محمد مهابت متعاقب یکدیگر رسیده
ملاقی گشتند جوان مرد خان بدلائل عقلی و نقلی هر دو را از مخاصمت
و مخالفت باز داشته التیام بخشید و باتفاق هردو لشکر بتشخیص و تحصیل
پرگنات سرکار سورتهه نموده تا نزدیکی لولیانه و دهندوقه رسید چهارم شهر جمادی
الثانی آپاجی گنیش ناظم صوبه داخل بلده گشته اعیان و زئیسان فرقهٔ نواهیر
و هنود رفته ملاقی شدند و بمهمات مرجوعه پرداخته تهاورجی را که پیش ازین
راماجی بعلت حظوط راجه لکهپت به قید در آورده بود بموجب سفارش ساجی
گائکوار خلاص ساخت و نیز خبر رسید که جوان مرد خان از نزدیکی دهندوقه از
محمد مهابت جدا شده براه پاتری بخانه معمولهٔ نیز مکانم بلدهٔ پتّی شتافت
و بستم آن ماه داخل شد دوازدهم ساجی گایکوار به عزم بروده بر آمده روانه شد
و هرباجی گماشتهٔ گایکوار که به تشخیص و تحصیل حصهٔ صلح سورتهه مقرر شده
بود از دولقه راهی گردید آپاجی گنیش بعد یک هفته در بلده استقامت
گزیده محلات کهنّره پارچه و سایر و نخاس را بالمقطع به بنیان دکهنی و پرگنه
کهوکه را با بعدر براهد علی ناخر داده کنسوراو دامی را به نیابت بلده نصب
نموده بصوب پرگنه کری و بدرم گام و گرونس بیسکس بر آمد و در صلع کری با
کهاندیراو ملاقی شده بصوب سورتهه رفت

که سلطان حبشی و محمد جهان به علت خدعه بارهٔ سیندور گرفتار آمده بودند حقانچه سبق ذکر یافته هر چند تصرف و سلوی پرداختند انچه مد نظر بود به عمل در نیامد لهذا سفتوحی مسلسل و معلول همراه گرفته نزد عبد الله رندی جماعدار عرب واسطهٔ امر خیر شده به تعهد سه هزار روپیه از قید سر آورد راماجی نایب نظامت تهاورجی نام زنار دار وکیل راجه لکهمت رمندار کهیچ نسبت گروش خطوط مرسله او دستگیر نموده قید ساخت و سلخ غرهٔ شهر ربیع الثانی سباجی گایکوار به عزم بروده راهی گشت آباجی گندس در موضع او دمنتهه معمولهٔ چوراسی کهیدایت رسیده با زمیندار آنجا برد و خورد برداخته یازده هزار روپیه پیشکش گرفت و چون کولیان موضع دهوان طریق وادی نمود و عصیان نموده چندی پیش ازین مواشی پرگنه جموسر را آورده بودند در سر آنها فوج کشی نموده آن جا را تاخت و چندی از کولیان کشته و خسته شدند و ازانجا کوچ کرده به نزدیکی بندر کهمبایت وارد گشت و با مومن خان متصدی آن جا طرح مصالحه و اظهار اخلاصمندی نموده ملاقات کرد و نیمه حصه بابت مرهته آنجا را بطریق تامقطع به هشتاد و چهار هزار روپیه تعهدهٔ او نمود و یک زنجیر فیل تواضع مومن خان را گرفته کسان خود را از بندر کهمبایت برداشت و بصوب پرگنه تهاسره جهت پرستش معبدستگ آنها در موضع داکور معمولهٔ آن جا راهی گشت و ازانجا بصوب بارهٔ سیندور شتافت سیاجی گایکوار که به بروده روانه شده بود یازدهم شهر جمادي الاولی ببلده آمد و کهاندیراو گایکوار از دریاد ببلدهٔ بندوبست و تادیب کولیان پرگنهٔ بهیل که سابق به سوجی پیش آمده بودند متوجه گشت و از متمردان ضلع ساحل رود واترک صامی گرفته موضع لوهار را تاخت و چندی از رئیسان کولیان آن نواح را دستگیر نمود و بصوب پرگنهٔ بیجاپور و بلدگر متعلقهٔ جوان مرد خان بعزم ایدر راهی گشت و اکثر از مواضعات بیلدگر و غیره سنجاور بطریق ضیافت جبری گرفت و کلاتی راجه شیو سنگه که ایدر را در تصرف دارد رجوع آورده بموجب قرار هر ساله خاطر نشان نمودند و او بعزم بندوبست برگنه کری عطف عنان نموده رسید - جوان مرد خان بابی که جمعی

فرقهٔ سپاه رو نه قلعهٔ بهدر آورده و در سعتوحی فرو گرفته تقاضای مواجب در پس کردند و کار حسودت و درشتی را از حد گررانیدند سعتوحی از حیرهٔ سری آن گروه هردم حون مار بر حود می پیچید و گاهی سرح و گاهی زرد میگردید *

* بیت *

همحنان شد ز عصه رنگ برنگ
شد ترازوی طاقتس بی سنگ

چون در حالت عزل پیشروت کار نبود از مرکب نحوت و پندار فرود آمده طریق ملاطفت و ملایمت پیش گرفت - * بیت *

نه بیرنگ این پیکرورهٔ حیال
که نادان نهد نام آن ملک و مال

و مستی بادهٔ دولت و جاه از سر بدر ساحت - * بیت *

باده پر حوردن و هسیار نشستن سهل است
گر بدولت رسی و مست نگردی مردی

بالجمله باپوبارایں را طلبداشته محالات بلده را سپرد و واسطهٔ رفع تقاضای سپاه نموده فیصل داد باپوبارایں راگهو شنکر را کوتوال ساحته کسان حود را در محالات بلده نصب فرمود و سنتوحی در تهیهٔ روانگی در آمد و پانزدهم شهر ربیع الاول باتفاق باپوبارائن که بنابر استقبال آپا گنیس می شتافت از بلده بر آمده بر تالاب کانتوریه بیرون دروازهٔ رایپور داخل حیمه گشت و حبر رسید که آپاجی در نواح برودهٔ رسیده با پونا رایں راماحی نامی را بجای حویس نه حفظ و حراست بلده نصب نموده و سناحی گایکوار هربا رام را جهت احد پیسکس حصهٔ حود نه صلع سورتهه مقرر کرده حلعت داد و او باتفاق سنو کرام بیرون بر آمده بنابر امری برای ملاقات آپا گنیس ستافت هفدهم سنتوحی و باپونا رایں کوچ نموده پیس راهی گستند و در نواح پنلاد که آپا گنیس عبور دریای مهندری نموده رسید بود ملاقی شدند و سنتوحی بعزم پونه روانه گشت ازانجا

خبر اندیش از جانبین بمیان آمده از جنگ باز داشتند و به قطع و فصل ما به النزاع پرداختند *

مقرر ساختن پیشوا بالاجي راو نیابت صوبه احمدآباد را به گنیس آپا از تغیر سداشیو رامچندر

ازانجا که بنابر امور چند معاملت استقرار صوبه به سداشیو رامچندر صورت نگرفت پیشوا بالاجی راو نظم و نسق صوبهٔ احمدآباد را از تغیر او به گنیس آپا که از چندی به مکاسداری پرگنهٔ جموسر و مقبول آباد قیام داشت و در پونه بود از ابتدای مرگ سر که بحساب دکهنیان شروع فصل می شمارند از اتفاقات درین سال مطابق هجدهم شهر شوال موافق سال هزار و صد و هفتاد و سه بود مفوض و مقرر داشت و از بنابر انقضای ایام برسکال پر اشکال به تحصیص دران سر زمین نقل و حرکت با احمال و اثقال دشوار بل متعذر و فراهم آوردن فوج متوقف گشته جهت مداخلت به با پونارایی نائب خویش که در جموسر بود نوشت و او بیست و دوم شهر صفرالمظفر مرادف سال هزار و صد و هفتاد و چهار در بلده آمده سدبوجی را دید و اسناد و نوشتجات را ظاهر ساخت و گفت و شنید مداخل محالات و مخارج مرسومات سپاه ایام آغاز سال بمیان آمد لهذا چندی در دادن دخل محالات بلده ایستادگی واقع شد و در پرگنه حویلی دخیل کار گشت قریب یکماه بدین کشمکش بسر آمد درین بین سیاجی گایکوار که در نریاد بود چون فی الجمله مزاجش بحال آمد باحمدآباد رسیده در خانهٔ که پیشت خانهٔ سلیم خود ساخته فرود آمد با پونا رایی به عزم بندوبست پرگنهٔ حویلی و محمودآباد تا پتلاد بیرون بر آمد روز دیگر- * بیت *

عروس آفتاب خوب دیدار
ازین نیلی تتق بنمود دیدار

را ۱۰ زن و بچه با عل و زنجیر بحال تباه با خود آورده به سندوحی سپرد که بدابر استرداد سی هزار روپیه که مشروط سپردن باره سندور داده بعداب سکنجه و سلاق سپردن گرفتار اند - * بیت *

از مکافات عمـــل غافـــل مشو
گنـــدم از گندم بروید جو ز جو

فاعتبروا یا اولی الابصار که کرد که بیافت بقربا رام که پس از معاودت ساحی گایکوار به تحصیل پیشکش باقی محالات رفته بود انتزاع حاصل نموده باردهم شهر ذیقعده الحرام برگسته آمد چون هنگام نزول باران رسید نسبت به سالهای پیش به افراط بارل گشت و در اواخر ایام که اکثر غلات خریفی پیش رس از جنس باجری که بعضی جا خوشه بستد و خشکیده قابل حصاد و حساد شد و بارش بی وقت آمد از سر نو جنوبات در خوشه سبز و رسته گردید و اکثری تا بود و تا چنر سد و در سال هزار و صد و هفتاد و چهار از نوشته سداسو رام‌چندر واضح گشت که معاملت صوبه با او صورت به بست و امور نظامت به گنپس آپا مکاشدار برگدهٔ جموسر و معمول آباد مقرر شد از دریافت این معنی باکر نام نویسندهٔ گجراتی که بانی امور خیر و شر بود و متعلق بدین صیغه بدست آورده از و خاتمت عاقبت اندیشیده با جندی از معاونان و همکاران خویش گریخته به موضع دبهوره مسکن کولیان رفت ازانجا که از ابتدای حکومت بیشوا شش هزار روپیه در ماهه به صیغهٔ مصارف ساه متعینهٔ بلده بر ذمه حصه گایکوار معین گسته چنانچه در محل خویش سمت ذکر یافته ترمک مکند نائب داماجی چون شریک و سهیم هر رطب و یابس است باظهار اینکه در امور اخذ و جر و ابواب بدعات بعرار حصه بالمناصفه عاید او نشده در گفت و شنیده این معنی دو سه ماهه را نرسانیده بود و ایستادگی داشت از طرفین کار بجا خوشی انجامیده صبح چهارم شهر صفر منتجر به بعض شورحال و آراستن معرکهٔ جنگ و جدال گردید - سندوحی فوجی را بسر کردگی نهگوان در خانهٔ او فرستاد و جنگ توپ و تفنگ در گرفت و معدودی از طرفین کشته و خسته گشتند اواخر روز مصلحان

ولا دخدائی آن بدعت پرداخته سر دهریوه یک روپیه و چهار آنه مقرر شد تا از حدوثۀ
کوتوالی رخصت شوهر کردن حاصل گردد و نیز هرگاه یکی از آنها بنابر کدخدائی
از بلده به قصبات یا قریات که جای باشند برود چهار روپیه بدرانۀ ناظم و داروغه
کچهرۀ بازچه و فوجدار گرو بدهد و اگر جای جهت کدخدا شدن از بیرونجات داخل
بلده شود ده آنه بعنوان قیمت بار جمل بدرانه داده رخصت در آمدن می یافت
از اینجا که سنتوجی به مذاهب این قسم مقدمات نمی رسید و بکته قطع و فصل
معاملات نمیتوانست پرداخت بلکه کمتر حوصله است بر مدارج علما کوتاهی
داشت برعایا و برایا جفت و مثل احد و جز که در حکومت بنسوا بوده به عمل
آمد - * بیت *

به نیم بیضه که سلطان ستم روا دارد
زنند لشکریانش هزار مرغ به سیخ

کهاندیراو که جهت بندوبست کولیان پرگنۀ بهیل شتافته بود چون بیوقت
هنگامه برپا شده با وجودیکه بدفعات با کولیان لوهاریه جنگ بمیان آمد بندوبست
بسد و نظم و نسق آنها نتوانست کرد لهذا موقوف بر وقت داشته به بریاد
معاودت نمود کولیان سعادت بمیان جری شده شیوۀ جبلی خود را پیش کرده
و قطع طریق و کشتن و خستن مسافرین و مترددین و بردن مواشی قریات
و حوالی بلده هنگامه آرا شدند - کهاندیراو از استماع ناخوشی طبع ساجی راو
برادرزاده اش باحمدآباد آمد و روزی چند متوقف گشته او را با خود بعرباد
برد والدۀ سنتوجی باشیرۀ اش روانۀ مسکن خویش گردید سنتوجی که بنابر
مشایعت تا دو کروهی رفته بود هنگام معاودت در میدان نزدیکی عیدگاه اسپ
توسنی نموده بد جلوی آغاز نهاد و در چاهی که بدان نزدیکی بود افتاد اتفاقاً
پایهایش در وسط بدیوار چاه بند شد سنتوجی را که هنوز رشتۀ حیات نگسسته
بود جلو در دست بر دهنۀ چاه رسید که ملازمی بسر وقتش در آمده دستگیری
نموده بر آورد و اسپ به تک چاه فرو رفته هلاک گردید بهگوان پس از انفراغ
بندوبست باره بیستم هجدهم شوال المکرم ببلده در آمد و سلطان و محمد جهان

ترغیب و تحریص آمدن نمودند و از جوان مرد خان و سردار محمد خان در پاسخ تحسین و آفرین روانه شد چون تدبیر خلاف تقدیر بود نوشته جات بدست کسان کالو ولد نهگوان افتاد پس از وقوف بر مضامین با خود اندیشیدند که - * بیت *

رهٔ فتنــــه امروز محکـــم بگیر
که فردا نبـــاشد تدارک پذیر

و سلطان و جهان را به بهانهٔ طلب داشته با تبعه و لجمعه دستگیر ساخت و زن و بچه اش اسیر نموده ناطق و صامت آنها را به ضبط در آورد و نخسه نوشتجات را با رویداد نزد بدرس به احمد آباد فرستاد و جواب رفت که آنها را مسلسل و مغلول در حبس شدید بمحافظت تمام باز دارد و پس از ایام معدود نهگوان بموجب اشارهٔ سداشیو رامچندر که بغایر بنوشت و تشخیص نرگنهٔ پتلاد که ملتوی بود روانه شد و معاملات آنجا را در مقامات چند فیصل داده به بارهٔ سنور شتافت و مواضع چند کنار دریای مهندری را بتاخت در آورد همدران اوان والدهٔ سنتوجی دائب نظامت از وطن تا بسر راگهوکه شرهٔ او بود و برادر زادهٔ سنتوجی می شد بغایر ملاقات آمد چون ایام بستن زنار که بهندی جنوئی گویند برادر زاده اش رسیده بود و این معنی را برهمنان در کمال سرور و شادی به عمل می آرند بسر انجام جشن و سور روزی چند پرداخت و برهمنوپی یکی از هندوان گجراتی که در امور خیر و شر در مراجس تصرف بهمرسانیده و رتق و فتق مهام احد و جر و احداث بدعات گشته بود بعنوان بدرانهٔ مدارکاری این طوی مبلغی بر فرقهٔ سپاه و گروه اصناف صرافان و تجار بقشگان و اهل حرفه فرق متفرقه شهری تفریق نموده محصلان گماشته به معرض ایصال رسانیدند که بین الجمهور به جنوئی شوره استهار یافت و بدعات چند دیگر به شوم طمعی آن شقی حادث گردید ازان جمله در ایام کتخدائی قوم هنود که لگن گویند و در بعضی از انها مانند قوم مزارع که کنبی نامند و جماعهٔ دیگر که شوهر کردن زن بیوه رواج دارد باصطلاح آنها دهریوه خوانند و در قدیم الایام کوتوال چیزی ازانها میگرفت و در ابواب ممنوعه بود و در عهد حضرت خلد مکان جمیع این ابواب منع گشت دریں

روپیه مقطعی قرار داده بزعمال معتبر گروت دریں بیں چون از سابق در مراحس مادهٔ سودا علته داشت دریں ولا رو به طغیانی آورده از جادهٔ اعتدال منحرف گشت و بحرکات و سکنات غیر مانوس منجر گردید کار پردازان بنابر اصلاح در ماه شعبان بلده در آوردند و هر با رام با فوج تصوف بانی محالات با مسخصه پیش رانه شد پیش ازیں بتصرف در آمدن باره سیدور بکمک حرامی سلطان حسنی و محمد جهان - * مصراع *

ولی است مصطفیٰ را لاجرم فی عدد

سمت گزارش یافته ازانجا که دنیا دار مکافات است در اندک فرصتی و کمتر مدتی آن تبه کاران بد روزگار و بد نتان ناهنجار به جزای کردار خودها رسیدند و به سامت کفران نعمت گرفتار گشتند - * بیت *

بد مکنی و نیک طمع میداری   خر بد نه بود سزای بد کرداری

شرح ایں گفتار بطریق اختصار آن که بعد از سپردن قلعهٔ باره سیدور آنها اگرچه نوکر و درانجا سکنا داشتند در کمال مذلت و خواری مطعون و ملعون آشنا و بیگانه در لباس عار و خسار اوقات می گزاریدند و خسمداشتی که از مرهٹه داشتند چون عرض شان بر آمده نبود معاینه نمی شد از افعال نا پسندیده و اعمال نکوهیدهٔ خود بعد حرابی بصره نادم و پشیمان و بدر وجهی که مشروط سپرد قلعه بود پارهٔ نایبان گفت و شنید ایں امر به عنوان حق السعی متصرف شدند و وجهی به خرج ارباب حل و عقد رفت قدر قلیل که عاید آنها گشت خسر الدنیا والآخرة گردیدند خون روی بار گشت نزد آقا زادهٔ خودها نه داشتند که نه کدام آبرو پیش او توان رفت و نکدام چشم روی او توان دید - * بیت *

مرده بودن بزیر سنگ اندر   به که زنده بزیر ننگ اندر

لهذا در صدد چاره جوئی و آوردن آب رفته بجوتکاپو در آمدند و چندی از مستعطان دروب را به مواعید دل پذیر با خود یار و همداستان ساختند و بدیں دست آویز جوان مرد خان و سردار محمد خان را که به نتی ستادند بود عذر تقصیرات گزشته و جنایات ماضیه در پیش کرده نوشتند و سردار محمد خان

* بیت *

عهد کردم که سر از عهد نه پیچم هرگز   شرط کردم که ز شرط تو تجاوز نه کنم

چون در بعضی امور جنددرال متعهد و متکفل بود لهذا به مبئی آمده جنددرال را دید و به همه جهات خاطرش را مطمئن ساخت و فیل و سواران همراهی را از راه خشکی روانه نموده از جنددرال رخصت شد و از بنابر حزم و احتیاط از راه بیگانگت و اتحاد و گفت -

* بیت *

دست وفا در کمر عهد کن   تا نه شوی عهد شکن جهد کن

و بر کوت کشتی بیست و چهارم شهر جمادی الاولی وارد بندر سورت گشته بانتظار رسیدن فیل و سواران در باغ چلبی واقع رنگی بندر توقف ورزید پس از چندی که فیل رسید از راه برای لوای عزیمت بندر کهنبایت برافراشت چون بهروچ سر راه واقع شد بیک نام خان فوجدار آنجا بلوازم ضیافت و تواضعات پرداخت و به کوچهای متواتر روز پنجشنبه نوزدهم ماه جمادی الثانی به کهنبایت رسید و ترمک ؟؟ نایب داماجی گایکوار که از بعد سوکرام به نیابت بلده مقرر شده بود سوم شهر رجب المرجب به بلده در آمده و از امور متعلقهٔ خویش سر گرم گردید کهاندیراو گایکوار که در ضلع کری و محالات دیگر حصهٔ گایکوار بنابر تشخیص و تحصیل میام داشت معاودت نموده به موضع سرکهج سه کروهی بلده رسیده بدولعهٔ شتافت و از آنجا بدهٔ کادم معمولهٔ بهیل که کولیان سر به فساد برداشته بودند راهی گشت و همدران اوان خبر رسید که بنابر بعضی امور فیمابین ملازمت جنگ سردار دکهن و بیسوا بالاجی راو بدفعات جنگ صعب بمیان آمده و جمع کثیر و جم غفیر از طرفین کشته و خسته گشتند بالی الحال امر مصالحه به قسمی که بیسوا راضی گشت بمیان آمد و این معنی از روی نوشتهٔ شداشیو رامچندر به شنوجی نائب نظامت شب یازدهم شهر رجب المرجب بوضوح پیوست جهت اعلان و اظهار سرور امر به نواختن نوبت و شلک توپ خانه فرمود شناجی گایکوار که به ضلع سورتهه برای اخذ پیشکش حصهٔ خود شتافته بود در تعلقهٔ کولوار در آمده قصبهٔ تالاجه را محاصره نمود و بر زمیندار آنجا لک

معاودت نمودن مومن خان از پونه

قبل ازین روانه شدن مومن خان مصدی بندر کهنبایت کشتی سوار بعزم ملاقات پیشوا بالاجی راو به پونه مرقوم قلم بدایع رقم گردیده چون بعد ورود مدتی بوساطت جندرال و کلای خود را فرستاده گفت و شنید نموده اطمینان قلب حاصل ساخت چهاردهم شهر محرم الحرام روانه گشت و چهارم شهر صفر المظفر بر دو کروهی پونه رسید پاندر رنگ و گوپال هری و جمعی با سارهٔ پیشوا باستقبال شتافته آوردند و سداسیو بهی عم پیشوا تا سر دروازهٔ شقت نموده بر خورد و به همراهی خویش نزد بالاجی راو آورده و او بمعانقه پرداخته به اعزاز در پهلوی خویش نشانیده باختلاط گرم خوشی و احوال پرسی خوش دل ساخت و به مکانی که جهت فرودش تعین کرده بود رخصت فرمود و هزار روپیه نقد بعنوان ضیافت فرستاد پس از چندی پیشوا بالاجی راو با رگهناتهه راو و سدو بهی عم و شمشیر بهادر برادر و وسواس راو پسرش بطریق بار دید آمد مومن خان به شرایط استقبال پرداخت و قریب یکپاس که به گفت و شنید بعضی امور گذشت چند طاقه پارچهٔ گران بها و جفت حلقه طلا مرصع و زنجیر طلا و دو سر اسپ باد رفتار بایراق نقره تواضع پیشوا نمود و پارچه و حلقه‌های طلا و یک راس اسپ برگهناتهه راو و بشرح ایضا به سدو با و شمشیر بهادر و وسواس راو و به جمیع همراهیان فراخور رتبه و منزلت دستار و دو پته و تار بتری و شال داده رخصت نمود ازین سلوک پسندیدهٔ دکهنیان بسی راضی و مداح گشتند و برهمت او آفرینها خواندند -

* منظومه *

فریدون فرخ فرشته نبود — به مشک و عنبر سرشته نبود

ز داد و دهش یافته بر تری — تو داد و دهش کن فریدون تری

الحاصل قریب دو ماه که در پونه متوقف بود اجازت طلب گشت پیشوا هنگام وداع بتواضع پارچهٔ پوشیدنی و یک زنجیر فیل و به همراهیانش دستار و دوپته بضابطهٔ دکهن پرداخت و عهد میثاق بمیان آمد مومنخان بر جمیع مراتب را برپرفت -

سال از عمر مبارک است بر آورده بر تخت موروثی سلطنت اجلاس داده به شاهجهان بادشاه غازی موسوم ساختند و منادی امن و امان بنام نامی آن حضرت بر آوردند و هنگام شب جانجانان و لطف الله خان را که در قلعه نظر بند بودند تسمه کشنده روانهٔ عدم نمودند - * قطعه *

گردون در آفتاب سلامت کرا نشاند کاخر چو صبح اولش آخر فنا نکرد

خیاط روزگار بـــالای هیچ کس پیراهنی ندوخت که آخر قبا نکرد

روز دیگر جمعه نهم بود بادشاه را سوار ساخته بمسجد جامع برده خطبه بنام آنحضرت خوانده بر گشتند و رویداد صدر از نوشته وکیل دربار جهان مدار بیست و چهارم آن ماه به پذیری درگاه آسمان جاه رسید و ستوجی را ملاقی گشته اجازت نواخت نوبت بشادیانه اعلان و خواندن خطبه و اجرای سکه بالقاب همایون بمهر خود نوشته داد *

بقیه سوانحات سال هزار و صد و هفتاد و سه بعد روانگي سداشیو رامچندر

سماجی گایکوار که از سال گذشته پس از انتزاع تشخیص و تحصیل پیشکش حصهٔ خود از ضلع سورٹهه معاودت نموده در بلده اقامت داشت درین ولا دوم شهر جمادی الثانی که موسم حصاد و حساد علامت رسید بیرون بر آمد و هر بارام ک داماجی گایکوار از نزد خود به پیشکاري او رخصت کرده بود ملحق گشت و پنجم کوچ نموده بدولقه شتافت بهگوان که چندگاه پیش ازین جهت اخذ پیشکش حصهٔ متعلقهٔ پیشوا بضلع سورٹهه رفته بود بعزار سال گذشته تشخیص و تحصیل نموده برگشت از انجا که مقدمه گرفتن باره سنغور بذریعهٔ سداشیو رامچندر بسالاجی راو ظاهر شد مورد تحسین و آفرین گشته خلعت و زنجیر فیل که از لونا واره آورده بود باشند باره سینغور برای بهگوان داد ستوجی باستماع و رود بهگوان بموضع سیلوره معمولهٔ دولقه قصبه کروهی بلده بموجب نوشتهٔ سداشیو رامچندر فیل را همراه گرفته رفت و فیل را بدو داده به همراهی خویش به بلده در آورد *

ما مدتی را منظور در آورده بر آمدند و نه ملک زمینداری و صوبهٔ اودهه و مدارس و قلاع سور حمل حاف رفته استقامت گرفتند بعضی که لاچار بودند و معالیک چند و سایر الناس بی سروپا استقامت ورزیدند مسموع شد که دران مقام خطوط شاه ابدالی با حضرت ظل سبحانی که مرهته گرفتار کرده بود بوزیر رسید ازانجه اندیشه داشت از مضامین آن استنباط نمود لهذا مهدی قلی خان و بالاسخان داروغه دیوانخانه خود را با جمعی از بی باکان بحضور فرستاد که کار بادشاه زادهانان را بسازند -

* بیت *

زمانه چو عاجز نوازی کند به تند اژدها موربازی کند

آنها چون بلای ناگهانی و قضای مبرم آسمانی رسیده از زبانی وزیر بعرض رسانیدند که خود بدولت متوجه لشکر شوند منظور نه شد که مزاج اقدس کسل دارد چون میل خاطر همایون را بصحبت درویشان گوشه نشین میدانستند بتقریب ملاقات درویشی که در کوتله فیروز شاه واقعه شهر کهنه است هنگامیکه

* بیت *

خنجر زر برکشند از سوی خاور آفتاب
ساخت روشن ربع مسکون را سراسر آفتاب

روز پنجشنبه هشتم شهر ربیع الثانی سال هزار و صد و هفتاد و سه آنحضرت را سوار ساخته بردند و درانجا بالاسخان زخم بکده بر پهلو زد و بی باکی دیگر از عقب شمشیری انداخته از پادر آورد -

* بیت *

همانجا بر طاؤسی بنداخت جهان از فرکاؤسی بپرداخت

* قطعه *

زبی با خطاط است دنیای دون که هرگز از و شوهری بر نخورد
که بر پایهٔ تخت او پا نهاد که از دست او تیغ بر سر نخورد

آخر همان روز مهدی قلی خان و ظفر الله خان بموجب اشارهٔ وزیر در قلعهٔ مبارک آمده از سلاطین زادهای والا تبار حضرت اقدس اشرف مرزا سنگی ابن محی السنه بن محمد کام بخش ابن حضرت خلد مکان را که بیست و پنج

بآمد و رفت سفرا گرفت و ایام باران بسر منقضی گردید نجیب الدوله عبور دریا نموده بمقابل جتکوجی معسکر آراست و جنگ توپ و تفنگ از طرفین جاری گشت قریب سه ماه بدین منوال بانجام رسید شجاع الدوله ولد ابوالمنصور خان صفدر جنگ باندیشهٔ اینکه تا حال پای مرهتّه آنطرف دریای گنگ نرسیده و محالات صوبهٔ لکهنؤ متعلقهٔ خویش که متصل به تعلقهٔ نجیب الدوله است بکومک او آمده میانجی و واسطهٔ امر مصالحهٔ طرفین شد درین ضمن احمد شاه ابدالی با تیمور شاه بنابر تدارک مافات عبور دریای اتک نموده عازم لاهور گشت صاحبا بتّهل و دکهندان و (۱) نبرته اوپیه سنگ خان و صدیق بیگ خان که که باشارهٔ وزیر الممالک با مرهتّه متفق بودند تاب مقاومت در خودها ندیده به جتکوجی پیوستند و کسان شاه ابدالی در بلدهٔ لاهور و پرگنات پنجاب تاسر هند عمل و بندوبست خود نمودند ازانجا که بنابر محال طلبی جتکوجی امر مصالحه صورت نه بست شجاع الدوله نیز عبور دریای گنگ کرده به نجیب الدوله پیوست و بادشاهزاده شاه عالم را که در نواح اله آباد متوقف بود ترغیب و تحریض آمدن نمود جتکوجی به دریافت اتفاق شجاع الدوله چون درین مدت عهده بر آ با نجیب الدوله نتوانست شد به وزیر الممالک نوشت که با حضرت ظل سبحانی زود برسد هرچند که وزیر بنابر توجه رایات عالیات مرة بعد اخری عرض نمود بنابر کسلمندی مزاج اقدس درجهٔ پذیرائی نیافت چون از طرف شاه ابدالی خاطرش با جمع بود بخیال آنکه مبادا حضرت اقدس در باطن بد و پیوسته باشند و شجاع الدوله و نجیب الدوله و بادشاهزاده نیز اتفاق نموده از هر دو جانب هنگامه آرا شوند از و خامت عاقبت اندیشیده متعلقان را با احمال و اثقال از دارالخلافت بر آورده در قلاع سور جمل جات فرستاد که در کنف حمایت او مصون و محفوظ باشند و خود داخل خیمه شده به فرخ آباد سمت کوهی بعزم کومک جتکوجی روانه شد از مشاهدهٔ این معنی وضیع و شریف برجان و مال و ناموس خودها هراسیده و از سوء خاتمت اندیشیده هرکس

---

(۱) نبرته لغت ترکی بمعني داماد بزرگ است *

و جمعی آمده ملازم بادشاهزاده شدند قریب یکماه درانجا اقامت گزیده متوجه عظیم آباد گشت رگهناتهه راو چون موسم برگشت باوطان رسیده بود بانئهان و گماشتهای خود را در محالات و پرگنات دار الخلافت و صوبهٔ لاهور بموجب قرار بر نصف حصه تعین نموده راهی گردید وزیر الممالک اقتدار و اختیار بیش از پیش بهمرسانیده از عزل و نصب خدمت حضوری و مملکت و حکم رانی بکف کفایت خویش گرفته بندوبست قلعه و دیوان خاص بکسان معتمد خود سپرد پادشاه بمقتضای وقت زبون و مدارا دربیش نموده بهرچه مرضی وزیر بوده تابع گشت و بدانچه وجه قوت و بعضی اخراجات که میفرستاد قانع شده بجز نام سلطنت چیزی نداشت و بنابر مصلحت ظاهری عرض وزیر معروض باجابت میفرمود چنانچه خانخانان خالوی خود با لطف الله خان دیوانی (۱) را در یتشخانهٔ میر آتش طلبانیده نظر بند ساخت و نه فراغبال خاطر خواه بامور مرجوعه اشتغال ورزید - * منظومه *

کینه بهر سینه که بنهادرخت | دل شودش از پی آزار سخت
بیندت او چرب زبانی کند | بر گزرد قصد نهانی کند

و در سال هزار و صد و هفتاد دو که جنکوجی سندهیه ولدجی آپارا پیشوا بالاجی راو بتحصیل نصف حصهٔ هندوستان و عمل و دخل نمودن محالات دیگر با فوج تعین ساخت و او بدارالخلافت رسیده بصوب لاهور روانه شد و صوبه را بتصرف در آورده در پرگنات پنجاب تا دریای نیلاب که به اتک استهار دارد عمل مرهتّه به عمل آمد چندی جنکوجی دران سمت بوده صاحبا پٹیل نامی را بافوج دران صوبه گذاشته چون هنگام برسکال در آمد معاودت نموده در سواد دارالخلافت رسیده باستصواب وزیر الممالک بکده موکتیسر که برلب رود خانهٔ گنگ و سی و پنج کروه از دارالخلافه مسافت دارد رفت چون آن خانه تعلقهٔ نجیب الدوله ملصق است سوال و جواب نصف محصول محالات متعلقهٔ او نمود و چندی

---

(۱) یآتشخانه لغت ترکی بمعنی جای پاسبانی در خانه ملوک را گویند که یتشخانه استهار دارد ۱۲ *

و نجیب الدوله خاطر گرانی داشت با رگهناتهه راو بقرار بالمناصفه در محالات دارالخلافت و ممالک محروسه بشرط رفاقت و بر آوردن نجیب الدوله با خود متفق ساخته بامر محاصره پرداخت نجیب الدوله در صدد مدافعه در آمده قریب یکماه جنگ توپ و تفنگ بمیان آمد آخرالامر نجیب الدوله بکفالت ملهار هولکر بر آمده به سهارنپور امکنه متعلقهٔ خویش آن طرف دریای گنگ رفت آصف جاه نظام الملک بدار الخلافت در آمده ملازمت نموده امر وزارت را گرفت و باستقلال تمام مدار کار و راتق و فاتق مهمات سلطنت گشت خانخانان پای آمد و رفت را کشیده در خانهٔ خودش متقاعد گردید بادشاهزاده شاه عالم که بتعلقهٔ خود شتافته بود درین وقت فوجی را بهم رسانیده مصدر ترددات می شد آصفجاه بودن بادشاهزاده را در بیرونات و بهمرسانیدن استقلال صلاح حال خود ندیده فرامین طلب حضور و شقه بدستخط خاص مکرر حاصل نموده فرستاد و مبلغی که با مرهته تعهد کرده بود از اموال بادشاهی و تنخواه بر محالات سرانجام داده بسمت لاهور رخصت کرد - رگهناتهه راو بدان صوب متوجه گشته باتفاق ادینه بیگ خان و بندهای بادشاهی را از لاهور بر آورده عمل و دخل بالمناصفه نمود بادشاهزاده شاه عالم بنابر مطالعه و رسیدن شقه‌ها لاچار رسیده در بیرون دارالخلافت فرود آمد و به تکلیف وزیر خواه نا خواه داخل گردیده چندی استقامت گزید چون آصفجاه را اطمینان خاطر نبود ناگاه فوجی را تعین نمود که بادشاهزاده را بدست آرند باوجودیکه اکثر مردم از خوف وزیر جدائی گزیده بودند با جمعی که داشت متوجه مدافعه گردیده یک شبانه روز بضرب تیر و تفنگ پرداخته جنگ کنان با سواران معدود خود را ازان مهلکه بر آورد و نرد نتیهل سکهدیو که با سه چهار هزار سوار رگهناتهه راو بنابر وصول بقایای وجه مقرر گزاشته رفته بود شتافت وزیر الممالک فوجی را فرستاد و جنگ بمیان آمد - اما پیشرفت نشد بادشاهزاده شاه عالم دیگر توقف خود را درانجا مناسب ندانسته عبور دریای گنگ نموده در تعلقهٔ نجیب الدوله و بارهه در آمد نجیب الدوله باستقبال آمده بسرانجام بعضی ضروریات پرداخت و چندی از سادات بارهه

ترمک محمد خانی را معزز ساخت و از جانب او مهی پت راو که در قصبه
فریاد بود به بلده آمده دخیل کار گشت *

سلطنت حضرت شاهجهان بادشاه و نظامت سدا شیو رامچندر نائب بالاجي راو و ديواني فدوی درگاه آسمان جاه

سابقاً در ضمن وقائع سال هزار و صد و هفتادم بتقریبی آمدن احمد شاه
ابدالی بدار الخلافت شاهجهان آباد و وصلت نمودن با سلسلهٔ علیهٔ تیمور به
محملی رقم زدهٔ کلک بیان گشته بعد رویدار مصالحه و ملاقات شاه با حضرت ظل
سبحانی از راه حزم اندیشی امر وزارت را بدستور سابق نامزد خانخانان و مدبر
بخشی نجیب الدوله پائی رئی را معزز ساخت و بادشاهزاده شاه عالم را
تجویز فوجداری حکله مادسی حصار نموده مرخص گردانید و بادشاهزاده مرزا
هدایت بخش و مرزا بابا را همراه گرفته بارادهٔ دخیل کار ساختن در صوبه لکهنؤ
و بنارس با آصفجاه نظام الملک که از وزارت موقوف داشته بود راهی گشت
بعد چندی بنابر حدّت هوا و شورت گرما نظام الملک را در رکاب بادشاهزادها
بمقابل شجاع الدوله ناظم صوبهٔ لکهنؤ و بنارس گراشته معاودت بدار الخلافت
نمود و بار دیگر با حضرت اقدس ملاقات کرده تجدید عهد و میثاق فرمود و تیمور
شاه و پسر خود را در دارالسلطنت لاهور تا سرهند و صوبهٔ کابل و ملتان و تهته
و بهکر که در قرار صلح تعلق به شاه ابدالی گرفته بود به سلطنت نصب و صاحب
خطبه و سکه گردانیده به قندهار شتافت نظام الملک دو سه ماه در انصوب بوده
چون پیشرفت ندید با شجاع الدوله مصالحه بمیان آورده عازم دار الخلافت
گردید درین ضمن افواج مرهته را که هنگام خبر آمد آمد شاه ابدالی طلبداشته
بود رگهناتهه راو برادر بالاجی راو و ملهار هولکر وغیره رسیده ملحق گشتند آنها را
همراه گرفته در سواد دار الخلافت آمد ازانجا که با خانخانان خالوی خویش

و اخلاص - کار فرمای سیف و قلم - مدبر امور عالم - قدوهٔ خوانین بلند مکان - عمدهٔ امرای عظم الشان - وزیر صائب تدبیر - ممالک مدار امیر روس صمیم عالی مقدار - لازم الاختصاص و الاعزاز - واجب الاحترام و الامتیاز - رکن السلطنة بادشاه سلیمان اقتدار - یار وفادار وزیر الممالک عمدة الملک مدار المهام آصف جاه نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار - مستر اسپین سر بعد گرفتن فرمان والا بدل سلک توپ خانه نموده خلعت به محسن علی خان پسر هادی علی خان نائب رسانیدن فرمان و چندی از عمله و فعلهٔ قلعه را شال داده بمکان خویش بر گشت و پروانهٔ دو لک روپیه تنخواه امار را نزد سید معین الدین خان منصدی فرستاد چون سند متصدیگری بنابر عدم سرانجام وجه اخراجات حضور کروی رسیده بود بالفعل که بدستر آن از سید معین الدین خان نتوانست شد موقوف بر وقت دیگر گذاشت پس از چندی مستر پرلیس نامی از تغیر مستر اسپین سر از بمبئی کپتان و قلعه دار مقرر شده آمد و او وقت کهاندیر او برادر داماجی گایکوار که در قصبهٔ نریاد اقامت داشت چون هنگام فصل و ارتفاع غلات رسید نگاهداشت سوار و پیاده نموده بنابر تشخیص و تحصیل مال واجب و مالیدی متمردان پرگنات متعلقهٔ خود بر آمد ازانجا که دران ایام در بازار ساحلی گایکوار و چند جای دیگر خماران دکان خمر فروشی علی روس الاشهاد وا نموده بودند سنتوجی نائب نظامت سه نفر آنها را دستگیر ساخته بنابر عبرت دیگران بدهن توپ بسته پرانید و از روی نوشته سداشیو رامچندر از پونه بوضوح پیوست که یکی از کاردیان جماعه مظفر خان کاردی که در سرکار پیشوا نوکر بود خنجر بر پهلوی سدوبا پسر عم پیشوا که مدار المهام و رتق و فتق مهمات است انداخته بود چون مقدر نبود کارگر نیامد و گرفتار گشت و در معرض باز پرس ازین حرکت در آورده بعد الاستفسار ظاهر شد که باغوای مظفر خان بوده اورا طلبداشته هر دو را به قتل رسانید و بعد برادری او را غارت نمود - سنتوجی نوبت شادمانی بواجده امر به سلک توپخانه فرمود و بضابطهٔ دکهنی شکر تقسیم کرد و نیابت حصه بلده گایکوار که به سیوکرام تعلق داشت درین ولا داماجی گایکوار از تغیر او

نموده فرمان والا شان در باب تقرر قلعه داری از تغییر احمد خان و داروغگی از ما
بادشاهی با پروانهٔ تنخواه در یک روپیه سالانه سوای داخلای حضور بدستور یاقوت
خان بنذا راجپوری داروغهٔ معزول بنام متصدی چون جندرال مغنی و کپتان
بندر سورت تابع نیکری اند بنام کوپنی انگلیس که باصطلاح آن جماعه کوپنی
سرکار را گویند و سند متصدیگری بنام سید معین الدین خان حاصل ساخته
فرستاد مستر اسپیس سر کپتان بضابطهٔ بادشاهی در فضای پس قلعه خیمه نصب
نموده پسران معین الدین خان و قاضی و ارباب تحریر و تجار و اعیان را جمع
فرموده برسم استقبال در خیمه آمده آداب بدستور معمول معززی رو بدرگاه والا
بجا آورده فرمان را گرفت و دستر مضمون آنرا بگوش حاضران رسانند *

نقل فرمان والا شان

آنکه خلاصة الاماثل و الاقران کوپنی انگریز بعنایت بادشاهی امیدوار
بوده بدانند که درین زمان فیروزی نشان و اوان میمنت اقتران فضل و کرم
خسروانه اورا بمرحمت خدمت قلعه داری بندر مبارک سورت از تغییر حافظ
احمد خان سرمایهٔ مفاخرت و مباهات بخشیدیم باید که شکر و سپاس عنایت
مقدس معلی بجا آورده در محافظت قلعهٔ و تورک احسام و موجود داشتن
ذخیرهٔ موافق ضابطهٔ مستمرهٔ و جد و جهد فراوان به کمال هوشیاري و خبرداری
بتقدیم رساند درین امور از حضور ساطع النور تاکید موفور داند تحریر فی التاریخ
یازدهم محرم الحرام سنه ششم جلوس والا برساله سیادت و نجابت مرتبت -
امارت و ایالت منزلت - دانای مدارج دین و دولت - شناسای مراتب
ملک و ملت - فرازندهٔ لوای شوکت و حشمت - طرازندهٔ بساط اُبَّهت و عظمت -
اعتضاد خلافت و فرمان روائی - اعتماد سلطنت و کشور کشائی - ظفر پیرای
معارک جهانستانی - عیش آرای محافل کامرانی - دقیقه یاب سرایر بادشاهی -
رمز شناس مراحدانی و آگاهی - جوهر مرآت حقیقت و وفا - فروغ شمع یک
رنگی و صفا - همدم دل کشای مجلس خاص - محرم خلوت سرای صدق

صلح سورتهه روانه سد ازانجا که از ایام ماضیه و روزگار حالیه تُبّے که منصوب بر نحهور معبود هنود در سارنگپور بوده و بدابر رویداد هنگامهٔ محاصرهٔ سداسیو رامچندر که خرابی بعده آبادی آنجا رو نمود چنانچه در محل خویش سبق ذکر یافته برهمنان متوسل او آن بت را در بلده آورده در جاهای خود داشتند درین ولا سعتوجی از حقیقت واقف گسته باعتقاد خویش امر خیری اندیشیده خانه را در اندرون حصار متصل بدروازهٔ سارنگ پور ابتیاع نموده به تعمیر شکست و ریخت پرداخته آن صورت را درانجا نصب فرمود و یک لک و بیست و یکهزار خراج در عرض یک ماه درانجا به عنوان نذر افروخت و در اکثر اوقات شبانه روزی خود بنابر پرستش رفته تا دیرگاه متوقف می سد عَدَهٔ اصنام گروه گروه و خوق خوق بپرستش می آیند و هیچ وقتی آن بت خانه خالی از وندی نیست سابقا درضمن سوانحات هنگامهٔ بندر سورت روانه سدن عمده التجار ملا فخرالدین به صعدئی با عاقبت مستر لام انگلیس و بودن او درانجا سمت گزارش پزیرفته درین ایام که امر قلعه داری به کپتان انگلیس و علتهٔ او که معین الدین خان متصدی را جرأت ارتکاب امری نماند او را حب الوطن من الایمان گریبان گیر گست و باجازت جندرال بامتعلقان رجوع به مسقط راس آورده در ماه ربیع الاول به بندر سورت در آمد *

و رود فرمان والا شان درباب تفویض قلعه داری بنام کونیني انگلیس و سند متصدیگری بنام سید معین الدین خان و سوانحات دیگر

چون سوانحات بندر سورت از در آمدن سید معین الدین خان و تصرف آوردن کپتان قلعه را بعرض اقدس رسید هادی علی خان که از قدیم بامر وکالت قلعه دار و متصدی آن جا می پرداخت بذریعهٔ وزیرالممالک کار سازی

نیست چون بهگوان را سبیل وصول بقایا بنظر نیامد به تهدید و تنبیه سلطان پرداخت او چون از مخالفت و ارادهٔ سردار محمد خان با خبر بود به هیچ قسم صورت رهائی خود را در مرآت خیال ندید و از صعوبت حبس و ضرب و ستم بجان آمده با بهگوان سازش نموده قرار سپردن باره سینگور مشروط بآنکه سی هزار روپیه نقد در وجه مصارف سه بندی بدهد و از بقایا دست برداشته تمسکات را مسترد سازد بهگوان سنگنوجی را ظاهر ساخت و او این معنی را فوز عظیم و فتوح جسیم شمرده ظهور حسن خدمت و کار طلبی نزد پیشوا اندیشیده عهد و پیمان را مؤکد بایمان ساختند و بنابر تمشیت این امر بهگوان بیست و دوم شهر محرم الحرام سلطان را همراه گرفته بر آمد و در نزدیکی باره سینگور رسید سردار محمد خان که درین عرصه جمعی را نوکر و برخی از کولیان را به عنوان کومک فراهم آورده به ارادهٔ اخراج محمد خان زد و خورد داشت از رسیدن بهگوان تاب مقاومت در خود ندید دست کشیده به لونا واره شتافت - * بیت *

اگر از مخزن توفیق عطائی نرسد
سعی سودی نکند جهد به جائی نرسد

و کسان بهگوان بی ممانعت و بلا مشقت بیست و هفتم آن ماه داخل شده بتصرف در آوردند و بموجب قرار وجه موعوده و تمسک را واپس و سلطان را خلعت داده خلاص ساخت و با چندی از پیادگان او را و محمد جهان را نوکر گرفته تعیینات همانجا نمود و آنچه از توپ و جزایر و سرب و باروت با اسبابی که که در قلعچه بود بضبط در آورده بنابر بندوبست و تشخیص قریات و صامدی کولیان بر آمد و در بتر بور معاملات چند ورزید درین بین سر سرام که برای آوردن فیل و اسب و مانعی نقد به لونا واره رفته بایک زنجیر فیل و هفت سر اسب و نقد رسید و یرغمال دیپ سنگه زمیندار آنجا را رهانیده روانه ساخت بهگوان پس از انفراغ بندوبست کالو بسر خود را با جمعیت دو صد سوار و همان قدر پیاده بمحافظت باره سینور گراشته معاودت نموده بموضع کهدره پیوست و فیل را با اسپان نزد سنگنوجی باحمدآباد فرستاد و به اشارهٔ او جهت اخذ پیشکش

پخته بدور قصبه کشیده و قلعه مستحکمی بر پشته بنا نهاده و از متمردان غارت گرد دور و نواح ضامن معتبر بدست آورده و فوجداری پرگنه مذکور به ضمیمهٔ آن در مشروط تنخواه داشت پس از ارتحال او پسر خان پسرش تعلق بربوت جداگانه در صدر این اوراق بر محل خود اندراج یافته چون او اکثر اوقات در کهوکه و جونه گدهه اقامت داشت نائبان مستقل درانجا گذاشته بود در وقت در آمدن رگهناتهه راو و بتصرف در آوردن صوبه سردار محمد خان پسش درآنجا بود سر سرام که رته وقتی مهمات بدو تعلق داشت نزد رگهناتهه راو آمده مساعی جمیله بجا آورده نوشته عدم مزاحمت بارهٔ مذکور و نیز بقرار بالمقاطعه با مکاسدار او حاصل کرده به دارومدار سرمی برد و سردار محمد خان که در عنفوان شباب سرد و گرم روزگار ندیده و حلو و مر آن نچشیده به اغوای سلطان نام حبشی سر سرام را که صحبت موافقت نکرد بر آمد و سلطان بخود سری مدارکار گشت پس از در گذشتن شیر خان اقتدار و اختیار حبشی بیش از پیش ازدیاد پذیرفت ده سال گذشته که سداشیو رامچندر بدان صوب فوج کشی نمود سی هزار روپیه باظهار تصرف وجه بالمقاطعه مقرر ساخت و سلطان را یرغمال گرفته آورد چنانچه مبلغ ازین سمت گزارش یافته قریب ده دوازده هزار مبلغ آن بتدریج بمعرض ایصال در آمد معاندان سلطان میدان را ازو خالی دیده و قابو را حسب المدعای خویش یافته سردار محمد خان را که او نیز از تسلط و تغلب او گران خاطر بود و کم سنگ واقع شده راه زن گشتند - * بیت *

مردم بی سنگ بخود کم بود سنگ گران گوهر مردم بود

از و خامت عاقبت نیندیشیده عجلت نموده در سرانجام بقیه وجه مقرره خلاصی سلطان متقاعد گشت هر چند او به محمد جهان نام که او نیز غلام و به نیابت سلطان مستقل بود نوشت بنابر مخالفت سردار محمد خان که تمیز نیک و بد نمی کرد پیشرفت نمیشد سردار محمد خان او را بچند و باعث این امر دیده توهمی نموده آزرده گشته بیرون بر آمد که از خود فوج و قدرتی بهم رسانیده محمد جهان را اخراج نماید روزی چند در اثر سوده به تدبیر این کار

هر سال در احمدآباد بدین امر استعال دارند و در بندر سورت که در حکومت معدر محمد خان و علی نواز خان بندر آنجا جرأت ارتکاب این کار علی رؤس الاشهاد و معرکه آرائی نداشت درین سال که سید اچهن با عانت و امداد بسوا بالاجی راو تمکن یافت بخاطرش خطور نمود که بدستور احمدآباد بدان عمل قیام نماید ازانجا که ایام معدود آن بت را در مکانیکه بزیب و زینت ارایش آراسته گذاشته پرستش می نمایند اتفاقا در صحن خلو خانه مکان سکونت او مسجد مختصری واقع شده بود آنجا را مناسب دیده این معرکه در آنجا برپا نمود و عددهٔ احسنام هر روز جوق و گروه گروه به پرستش رفته هجوم می آوردند چون در بندر از فرقهٔ عرب و عجم و رومی و روهیله و حبوس و جماعهٔ کثیر از مسلمین چه از ساکنین و چه از واردین می باشند از پرستش صنم در بیت الصمد واقف گسته حمیت اسلام و غیرت دینداری دامن گیر شد به عنوان هجوم عام از خاص و عام قاصی را سر گروه ساخته روبه خانهٔ او به ارادهٔ سکستن صنم نهادند دکهنیان به ممانعت و مدافعت که پیش آمدند جنگ در گرفت و چندی از طرفین کشته و خسته شدند بالآخره اهل سلام غلبه نموده بت را از مسجد بر آورده بر خاک مذلت انداختند و خانه را بغارت بردند یندت مکاسدار آزرده خاطر گسته بنابر تدارک و تلافی این امر منحواست بیرون شتافته هنگامه آرا شود سید اچهن واقف شده به عذر خواهی پیس آمد که در بلوای عام و مقدمهٔ دین و کثرت اهل اسلام مرا یارای آن نمود که توانم منع کرد و بدلاسای و دلدری مستمال ساخته نگاه داشت *

در آمدن باره سینور بتصرف مرهتّه

مخفی نماند که پرگنهٔ باره سنور که از بلده بمسافت سی و پنج کروه واقع است در عهد حضرت خلد منزل صلابت محمد خان بابی فوجداری آنجا را به عنوان وطن داری و چون سر راه دارالخلافة است و در فرب جوار کولیان قطاع الطریق ساکن اند محافظت طرق و شوارع را به عهدهٔ خویش گرفته حصاری

قرب رسید حسب الطلب پیشوا بایست رفت تا محاسبه گرشته و معاملت آینده درست نماید طفل عود فرو کوحته به سرعت برگست و بیست و هفتم سهر رمضان بلده در آمده در تهیهٔ روانگی سرگرم گردید و سه زنجیر فیل و احمال و اثقال زیادتی را باجمعی از گروه سپاه پیش روانه ساخته خریده جهت مرتب ساختن کاعد متوقف گشت درین بین تاتا مدار کار که بنابر عارضهٔ جسمانی آمده بود رخت هستی بر بست سداشیو رامجند روزی چند به ماتم و سوگواری پرداخته هستم شهر سوال المکرم بعزم پونه بر آمده بر تالاب کنتوریه بیرون دروازهٔ رایپور فرود آمد و بعد از سه مقام سغتوجی را بدستور سابق به نیابت بلده و بهکوان را باجمعی سپاه تعینات و سر فوج ساخته روانهٔ مقصد گردید - بابها زمیندار هلود و یرعمالان امکنه دیگر که سپرد بهگوان بودند بابها که انواء دمهٔ جود نمود خلاص شده رفت و بنابر ایصال وجه دمه دیت سنگه زمیندار لونا وارهٔ و استخلاص یرعمال آنجا که رد و بدل درمیان آمد قرار یافت که یک زنجیر فیل و هفت سر اسپ و پارهٔ اقمشه و ما بقی نقد را ادا سازد لهذا بهگوان سوسرام را که سابق از طرف شیر خان به فوج داری بارهٔ سدمور قیام داشت و بنابر قرب و جوار بادیت سنگه معرفتی دارد جهت آوردن نقد و جنس بدان صوب رخصت فرمود *

رویداد هنگامه بندر سورت فیمابین اهل اسلام و مکاسدار مرهته

از جمله سوانحاتی که در سهر محرم الحرام سال هزار و صد و هفتاد و سه روی داده هنگامه آرائی اهل اسلام است در بندر سورت با مکاسدار مرهته تفصیل این احمال بر سبیل اختصار آنکه در ماه بهادون بحساب هند پندتان دکهنی صورت گنپتی معبود خودها را از گل ساخته روزی چند به پرستش قیام می ورزند و بزور معدن بر فیل یا پالکی هریک فراخور حالت بتورک تمام و تجمل و احترام سوار ساخته در دریا می اندازند چنانچه از ابتدای حکومت دکهنیان

عایب ناںها حان و مال را در معرض حطر دیده دست بسته رحوع آورد سداسیو
رامچندر که حود نیز دران معرکه بود مردم را از عارت بازداشته بسعکیان تعین نموده
از را همره گرفته بر آمد و در مکان مناسب حیمه زده معسکر آراست ازانجا که بیء
امدال مرهته در اوح است باسهل ترین وجهی هلود تاخت، گست والانه آنچنان
مکانی نبود که با این فوح سکسته شود بالجمله گفت و شنید پیسکس
و مصادره در نبس کرده پس از رد و بدل یک لک و بیست هزار روپیه که واصل
سازد انفصال یافت و تا ابراء ذمه معهده وجه او را بطریق یرغمال بار داشته کوچ
نمود زمینداران اطراف و جوانب از رویداد هلود عبرت گرفته از نزدیک و دور
رجوع آورده بلا درد سر باداي پیسکس پرداختند سنتوجی برادر سداشیو رامچندر
که به نیابت بلده می پرداخت بموجب نوشته برادرش بمگلگ چوبی دو منزله
نعاشی که سری پت راو برای بیسوا مرتب کرده بود حمل عرابها نموده با اسباب
و مردم زیادتی روانهٔ پونهٔ ساحت و سیئجی گایکوار که بنابر گرفتن پیسکس امکنهٔ
متعلقهٔ حصهٔ حود به صلع سورتهه ستافته بود به تشخیص و تحصیل پرداخت
بعضی جارا بتاحت در آورد و موضع کوندله را محاصره کرد هفتاد و پنج هزار
روپیه مصادره گرفته معاودت نموده بیست و دوم سهر شعبان المعظم داحل بلده
گشته در خانهٔ سلیم که در تصرف داماجی پدرش است فرود آمد و کهاندیراو
برادر داماجی که در بزیاد اقامت داشت وجهت بندوبست و صامنی عدم
تمرد کولیان پرگنات متعلق حصهٔ حویس بطرف بهیل بر آمده بود همه جا
پیشکس گیران و بندوبست کنان بقصد ایدر براه پرگنهٔ بیجاپور در آمد و مواضع
چند را بتاحت آورد حوان مرد خان از پتن بر جناح استعجال که آنجا بدو
تعلق داست رسنده تا سرحد تعلقهٔ حویس همراهی گریده رخصت گست
کهاندیرا و از صلع ایدروا پرداخته براه پرگنه کری معاودت نموده بدولعه پیوست
و معاملات چند ورزیده به بزیاد ستافت سداشیو رامچندر که در نواح حونه گدهه
رسید مجمد مهابت از روی حزم و احتیاط بمحافظت برج و باره پرداخت
ازانجا که سه سال متوالی از امر حکومت صوبه منقضی گسته بود و موسم باران،

حسمانی رحصت احمدآباد نموده بر هلود نعلقهٔ بابها رمیددار کوچ کرده بر موضع درانکدره که بفاصلهٔ ده کروه واقع و بمتانت حصار و قلعیت مکان اشتهار دارد دایره ساخت و بتعین مورچال پرداخت - بابها از اطلاع این معنی کسان خود را با کومکیان که از اطراف و جوانب رسیده بودند و مصالح جنگی بدانجا فرستاده خود باجمعی در هلود اقامت گزیده بعضی از هم چشمان و معاندان او از راه کینه و عداوت که شیوهٔ ایست بس مذموم - * رباعی *

ای خلق جهان بنگ دگر کینه ورید | گویا که ز مرگ خویشتن بی خبرید
همچون دو سگ گرسنه از بهر شکم | از روی حسد بیکدگر می نگرید

به سداسیو رام چندر معروف بهگوان که به هراولی و رتق وفتق مهمات بیسکس می پرداخت و همراهی داشتند بمقدم اخبار و چگونگی جمعیت او را میرسانیدند به ره نمونی آنها شب چهارم شعبان المعظم بی خبرانه بر هلود تاخت برد و کسان زمیندار سپر ممانعت بر سر کشیده در پشت خدارے که چندان استحکام نداشت به انداختن توپ و تفنگ پیش آمدند سداسیو رامچندر جماعهٔ عرب و سندهی را پیش انداخته یورش نموده خود را بپای جدار حصار رسانید و بیلداران را بکندن و شگافتن دیوار مامور ساخت و از طرف دیگر فیلان را به شکستن دروازه دوانید باوجودیکه گولهٔ توپ و تفنگ مانند تگرگ آتشین می بارید جمعی که اجل شان رسیده بود برخاک هلاک افتادند عبد الله زبیدی و سلمان و باخردان جماعداران با چندی زخمی شدند در اندک فرصتی دروازه شکست و رخنه دیوار افتاد تمامی سپاه حمله آورده در اندرون در آمدند و او باشان و اجامرهٔ اردو بتاراج آن معمورهٔ که مانند شهری آباد شده بود و اکثر تجارت پیشگان از ستم حکام بی مروت از احمدآباد و قصبات به ستوه آمده پناه بدانجا برده بودند دست تطاول کشاده گشت و دکاکین راسته بازار و مساکن مساکین سر راه دیستری به غارت رفت و از ناطق و صامت بدست هرکه در آمد گرفته بر آمد بابها زمیندار در قلعچه مکان بودنش محصور شد و فوج از هر چهار طرف مرکزوار آنجا را در میان گرفت از مشاهدهٔ این حالت و انجامیدن کاربدان

حسکی بنابر عدم موافقت دکهنیان و بعد مسافت حرکت را مناسب نمی
داند اراده دارد که براه کشتی به مندئی رسیده به پونه ستابد چندرال حسب
خواهش او و نوشتهٔ مستراسکین راضی باین معنی گشت و کپتان بندر سورت
باشارهٔ جندرال کشتی چند بطریق بدرقه به کهنبایت فرستاد موسی خان بعضی
ضروریات و مخصوصان را در کشتیهای اران خود که مرتب و مستعد داشته بود
در آورد و سواران و شتران بار بردار با یاساول براه حسکی راهی کرد که در مندئی
آمده ملحق گردند و محمد زمان خان ولد فداءالدین را نائب و گلاب رای
پیشکار در کهنبایت بجای خود نصب فرموده چهارم شهر شعبان المعظم بادبان
کشتی عزم را بر افراخت و لجام سکان مرکب اراده را بدان صوب معطوف
داشته وارد بندر سورت گشت مستر اسپیس سرکیتان آنجا بیرون در باغ خویش
فرود آورده مهمان ساخت و کیفیت بجندرال نوشت و پس از رسیدن جواب
رخصت داد موسی خان به مندئی پیوست چندرال به اعزاز و احترام پرداخته
مقدمش را گرامی داشت و در مکان مناسب فرود آورده مهمان بزیر گشت
موسی خان باتفاق جندرال حقیقت رسیدن خود را ببالاجی راو نوشته مصحوب
معتمدان روانهٔ پونه کرد *

کوچ نمودن سداشیو رامچندر نایب نظامت از لیمری و به تاخت در آوردن هلود و گرفتار گشتن بابها زمیندار آنجا و مراجعت نمودن به بلده و روانه شدن به صوب پونه

قبل ازین رسیدن سداسیو رام چندر به لیمری و بستن مورچال و افروختن
نائرهٔ قتال و جدال زمردهٔ کلک بدایع سلک گشته بعد وقوع جنگ توپ
تفنگ چند روزه رخنه معرکهٔ پیسکس را گرفته تاتا مدارکار خود را بنابر عارضهٔ

را که داشتن آنها مناسب ندانست منهدم فرمود و به ترمیم شکست و ریخت سابق ولاحق پرداخت و مکان خندرا که پیش روی قلعه بود بیر برداشته میدان ساخت و امر حکومت و قلعه داری بصوابدید مستر اسپی سرکپتان تعلق گرفت و رتق و فتق مهمات به یداقتدار او در آمد ازمار بسئی را رخصت فرمود و فوج مرهته که از راه خشکی رسنده بود چون چندان از ناطی منحصر نبود پس از انفراغ این فیل و قال بانسداد طرق آمد و رفت هنگامه آرا شدند ثانی الحال که بموجب نوشته کپتان که چندرال به بمبوا نوشت دست برداشته رفتند و فارسیان را به نیابت سید معین الدین خان که برای نام متصدی او باشد مقرر فرمود و بقدر کفاف بعنوان خرج تعین ساخته فارسیان را در جمیع امور مختار ساخت سید معین الدین خان چون چاره بجز اذعان ندید خلعت نیابت و یک زنجیر فیل با و داد *

روانه شدن مومن خان متصدي بندر کهنبایت نزد پیشوا بالاجی راو به راه منبئي

سابقا رسیدن حسن یا ساول و خواستن پیشوا بالاجی را و بدابر آوردن مومن خان حسب الاستدعای او سمت گزارش یافته دریں ولا بموجب تاکید سراول در باغ نکته نقل مکان نموده در حرکت و تقاعد با خود می اندیشید و به هیچ قسم از مرهته اطمینان قلب حاصل نمیگشت چندی به لیت و لعل امروز و فردا گذرانیده رایش بران قرار گرفت که خون چندرال انگلیس را بتقاریب و جوار و بدست آوردن قلعهٔ بندر سورت روابط مودت و اتحاد با پیشوا منوط و مربوط شده در مدتی که از بوده سبس مدرل است متوقف گشته بوساطت او خاطر خود را جمع ساخته ملاقات نماید - * بیت *

توان بمرهم تدبیر نیک و رای صواب جراحت دل صد پاره را دوا کردن

لهذا مستر اسکنی کپتان بندر کهنبایت را که دران نزدیکی به بندر سورت رفته بود نزد خود طلبداشته سلسله جنبان مزکور خاطر با چندرال شده نوشت که از راه

الشمس وادنى من الامس واضح ولائح گشت - احمد خان فوجى را با توپ چند و لوازمهٔ مدافعت برنگی بندر که سر راه در آمد کشتی واقع است فرستاده مورچال بندی نمود بیست و ششم شهر جمادی الثانی کلاه پوشان عرابها را بادبان کشیده رو به قلعه نهادند توپی چند از فراز بروج بر کشتی‌ها انداختند کارگر نیامد و گویند که از راه ساختگی بدون گوله بوده بالجمله کشتیها بکنار رسیده کلاه پوشان در ناحیکه از آن ابها بود نزول نموده یورش بر مورچال رنگی بندر بردند و از عرابها توپها بر آنها بستند بادنک زد و خورد پای استقامت مورچالیان از جای رفت و جمعی کشته و خسته گشتند رنگی بندر بدست کپتان در آمد سید معین الدین خان نظر بر جانب داری پیسوا به مقتضای وقت بکومک احمد خان نپرداخت و بدلهٔ هل جزاء الاحسان الا الاحسان از او به عمل در نیامد چهارم شهر رجب المرجب کلاه پوشان دمدمه‌ها بسته توپهای دمداره که تیر شان پانزده منی و بیست منی بود محاذی قلعه بست و به انداختن گولهٔ چند آشوب در محصوران افگند هر گوله مانند بلای آسمانی که بر سقف عمارت فرود آمدی با خاک راه برابر ساختی و هر تیری که بسان صاعقه بر سطح زمین نشستی تا آب فرو رفتی چنانچه از صدمهٔ یک گوله نیمه شاه برج بدان عظمت قلعه را تا کمرگاه منهدم ساخت و چابک دستی بکار برده فرصت سر خاریدن و مهلت دم کشیدن نداده بود از کاخ دماغ شان بر آوردند اگرچه از فراز قلعه توپ میرسید اما بنابر سازش کاری نمیکرد و در عرصهٔ یکسدانه روز فریاد الامان بر آمد روز سوم سید معین الدین خان پیام مصالحه داده فوج خود را به استقبال فرستاد و کپتان فارسحاترا همراه گرفته از دروازهٔ مکئی داخل بندر گشت و خانهٔ احمد خان را که خود درانجا بود هاله وار (1) قبل نمود و جمعی که دست ممانعت در پیش آوردند کشته و خسته گشتند و قلعه را خالی ساخته به کسان خود سپرده بیرقهای علامت انگلیس را پهلوی بیرقهای شاهی نصب نمود مستر کلاس را قلعه دار کرد و برای ملاحظه نمودن قلعه رفت بعضی عمارات

---

(1) قبل بمعنی محاصرة *

سر خطی بنام سید معین الدین خان و سید عبد الله سجادهٔ نشین سید عید روسی و حلبی و اعیان مشتمل بر اینکه در بندر ظلم و تعدی و بی نسقی از حد تجاوز کرده تجار بطمانینت خاطر بامر تجارت نمی توانند پرداخت و مکنون ضمیر چندرال آن بست که در ملک شاهی امن و امان باشد و براجدنی حنف و مثل دود کسان احمد خان قلعه دار که بموجب دو نفر وابستهٔ ما را کشته اند قاتل را حواله نماید والّا آمادهٔ پرخاش باشد و گونه جهازات را بر موسم سفری بندن و متعلقان سید اچهن را که در ممبئی اند اجازت بر آمدن نخواهم داد چون خبر پیوستن ازمار بندر بستی در دریا و رسیدن فوج دکهنی از خشکی بچندرال رسید عرابی چند مشحون از مردم سرکاری و لوازمهٔ توپ خانه و عمارهای گران تیر فرستاد که قلعه را از احمد خان مستخلص سازد و بر بارهٔ پیوسته لنگر انداختند قریب دو ماه چندی درین گفت و شنید سپری گشت ازانجا که تقدیر آسمانی با تدبیر آنها موافقت داشت - * ابیات *

گر شود ذرات عالم پیچ پیچ ناقصات ایزدی هیچند هیچ
چون قضا بیرون کند از چرخ سر عاقلان گردند جمله کور و کر

به مضمون آنکه اذا اراد الله شیئاً هیّأ اسبابه احمد خان که پیوسته به شرب شراب ارغوانی و نمودن جام ریحانی سب و روز مست لایعقل می بود و حافظ مسعود خان پدرش نظر بحالت او از ابتدای بدست آوردن قلعه بلال نام حبشی را که معتمد بود حارس قلعه ساخته و پس از پدرود کردن او عالم فانی را احمد خان سر بحال داشته بود بنابر امری از و رنجیدهٔ غائبانه تهدید حبس و قتل و هتک و حرمت او در عالم آب میگفت و به مسمع زبان صدق دل او را می سفت - * بیت *

زبان بسیار سر برباد داد است زبان سر را عدوی خانه زاد است

بلال از آبروی خویش هراسان تخم نفاق در مزرع وفاق می کاشت مستراسپیین سرکپیتان ازین معنی واقف گشته از مساعدت وقت و یاوری بخت پیغامات به دادن مبلغی او را با خود یار ساخت ازانجا که ارادهٔ کلاه پوشان اظهر من

پیس ده چند اورود از اینجا که در همین هنگامه آرائی با سید معین الدین خان
و برادران او اموال لکوک کلاه پوشان در لاتی بموجب اشارهٔ حافظ مسعود خان
شاد فنا رفته چنانچه در محل خویش سخن ذکر پرتو یه حبشیان که پیوسته
بدمستی نموده پا از اندازهٔ گلیم فرا ترک نهاده به ایذا و اضرار مردم خصوصاً تجار
عداوت باتوابعان انگلیس می پرداختند چنانچه چندگاه پیش ازین دو نفر پارسی
ملازم او را کشته بودند درین ولا که با متصدی بنحویکه مرقوم شد اتفاق رویداد بلکه
خود را سهیم و شریک امر حکومت او ساخته بر دروب حصار شهر بیداد مستحفظان
هر دو قایم گشتند مستر اسپین سرکپتان از مآل کار اندیشیده دست از تجارت
و معاملات کشید و به مستر بوجر جندرال سردار خود را که در ممبئی است
از رویداد مخبر ساخت جندرال اختلال احوال بندر سورت و تغلب و تسلط
حبوس را نه پسندیده خون رعب سلطنت برجا نمانده و تجار قرب و جوار
ممبئی از بونه که بمسافت شش روزه راه است و قلعهٔ پیسوا را دیده از دیر باز
راه سلوک مسلوک و روابط محبت مربوط می داشت در باب اخراج احمد
خان و انتزاع قلعه ازو استمزاج مشروط به شروط چند حاصل نموده به اسپین
سرکپتان بندر سورت نوشت که بر آمده به کشتی ها در آید و برباره در دریا لنگر
اقامت انداخته مترصد رسیدن مصالحهٔ جنگی و کومک باشد و نظر برمتانت
و رصانت قلعه و عاقبت اندیشی از روی حزم و احتیاط پیسوا را نوشته از مار
بندر بسئی و فوجی را از راه خشکی طلب داشت اسپین سر بموجب اشارهٔ
جندرال اسباب خود را حمل کشتیها نموده بر آمد سید معین الدین خان و احمد
خان از بر آمدن کپتان دفعةً و رسیدن ازمار بسئی و فارسخان که تا حال در اینجا
بود مضطرب گشته بعضی از تجارت پیسکادرا فرستاده باستمالت و استفسار این
حرکت پرداخت و او که در انتظار رسیدن اشاره جندرال بود بمقتضای وقت از
راه ساختگی گفت که مرا اطمینان خاطر نیست لهذا کناره کشیده ام و تابع امر
جندرال بداینجه او خواهد نوشت بعمل خواهم آورد درین ضمن فوج مرهته براه
خشکی بیرون رسید ازین معنی قلق و اضطراب عظیم عاید حال سکنه شد اسپین •

بابانی بان گردند سید کمال الدین قاضی را که رشتهٔ قرابت سببی با علی نواز خان و اتفاق داشت باراده بکو مورچال دروازهٔ نوساری را بر دارد و رسد غله ازان اطراف آورده آبی بر روی کار آرد با جمعی رو بدان صوب نهاد و بر مخالفان یورش نمود مصارا گولهٔ تفنگ بر سفیعهٔ او رسیده تسلیم گشت - * بیت *

تفنگـــی را گوه از سفنه وا سد   ستم سد مرگ شد دروں بلا شد

همراهیان فرار را بر قرار اختیار کردند علی نواز خان مضطربانه به مشورت صلاح اندیشان ظاهری پیام مصالحه درمیان آورد و روز جمعه پنجم آن ماه دربار را خالی نموده بخانهٔ خود که در محلهٔ سوداگران خریده بود رفت و اچهن بنادر رسیدن ساعت مختار در سرا متوقف گشته یازدهم داخل مکان متصدی نشین شده به تمشیت امور مرجوعه و بندوبست پرداخت و کومکیان بهروچ را خلاع و اسپ داده رخصت نمود *

رفتن قلعهٔ آهني اساس بندر سورت بتصرف انگلیس و مسلط گشتن او در امر حکومت و مقرر ساختن فارس خان به نیابت سید معین الدین خان و معطل شدن احمد خان قلعه دار

از جمله سوانحات این سال رفتن قلعهٔ آهنی اساس بندر مبارک سورت بتصرف کپیتان انگلیس است شرح این مقال بر سبیل اجمال آن که چون احمد خان ولد حافظ مسعود خان حبشی قلعه دار بدون استمزاج و استصلاح و مشورت و اتفاق تجار و اعیان به تخصیص کپتان انگلیس از راه خود رائی و خود سری بخانه داري سید معین الدین خان پرداخت و او به پشت گرمی قلعه دار بحکومت متمکن گشت جماعهٔ حبوس را تسلط و غرور بیش از

و او ظهور این لطیفهٔ غیبی را از مساعدت وقت و یاوری بخت پنداشته و درین وقت که قریب پانصد کس از سوار و پیاده فرستادهٔ نجف نام خان بعنوان کومک رسیده بودند جون چهار هزار کس از سائر و لاحق فراهم آورده بود بیستم شهر ربیع الاول بقصبهٔ راندیر آمده متصرف گشت و مسعود نامی حبشی را که از جانب علی نواز خان در انجا بود دستگیر ساخت و دست به غارت کشوده رفاهی و استقلالی بدست آورد علی نواز خان باوجودیکه قریب هشت نه هزار کس داشت بمخاطرهٔ نفاق قلعه دار و بیوفائی دیگر انرا که استنباط نمود جرأت مدافعه نتوانست نمود بالضرورة با احمد خان فارغ باب وفاق شد پاسخی نیافت و سید حفیظ الدین خان پسر سید اچهن را از دریچه قلعه باندرون گرفت و شب غرة شهر ربیع الثانی قریب نصف شب سید اچهن باشارهٔ قلعه دار کشتی سوار در آمده در سرای حقیقت خان فرود آمد و ظفریاب خان با جمعی که با او ساخته بودند آمده ملحق گشتند هنگام صبح که روز دوشنبه و غرة بود کسان سید اچهن باتفاق مردم احمد خان رو بدربار حاکم نشین حمله ور گشته معرکهٔ جنگ تیر و تفنگ آراستند و قریب سیصد کس از طرفین کشته و خسته شدند و مورچال مقابل یکدیگر بسته گردید و دروب حصار شهر پناه مستحفظان سید اچهن به شراکت مردم قلعه دار قایم گشته ابواب دخول و خروج را مسدود ساختند و از فراز قلعه توپهای اژدها پیکر آتش فشانی بر دربار آغاز نهادند امان الله خان خانه سامان علی نواز خان نیز جدائی گزیده رفت از مشاهدهٔ کناره گیری کار پردازان خلل در استقلال سپاه افتاد از و خامت عاقبت اندیشنده به تقاضای مرسومات پیش آمدند چون وقت گنجایش نداشت بموجب اظهار هر کس داده عوض گرفت و بدلاسا و دلجوئی هریک پرداخته به مورچال فرستاد از انجا که اطعام لازم بود و راه رسیدن غله مسدود امان الله خانه سامان از راه نفاق آذوقه ذخیرهٔ گرفته بود در مکانی داشت که دست دمی توانست رسید - * بیت *

از دشمن دوست رو بپرهیــــز چون هیزم خشک ز آتش تیز

در سه پهر بیش و کم گذرانیدند در آخر کار سقایان نیز گریختند بی ابی علاوه

فایابی دان گردند سید کمال الدین فاضی را که رشتهٔ قرابت سعدی با علی نوار خان و اتفاق داشت باراده ببکو مورچال دروازهٔ نوساری را بر دارد و رسد غله ازان اطراف آورده آبی بر روی کار آرد با جمعی رو بدان صوب نهاد و بر مخالفان یورش نمود قضارا گولهٔ تفنگ بر سفیقهٔ او رسیده تسلیم گشت - * بیت *

تفنگی را گره از سفیقه وا شد ستم شد مرگ شد برق بلا شد

همراهیان فرار را بر قرار اختیار کردند علی نوار خان مضطربانه به مسورت صلاح اندیشان ظاهری پیام مصالحه درمیان آورد و روز جمعه پنجم آن ماه دربار را خالی نموده بخانهٔ خود که در محلهٔ سوداگران خریده بود رفت و اچهن بنادر رسیدن ساعت مختار در سرا متوقف گشته یازدهم داخل مکان متصدی نشین شده به تمشیت امور مرجوعه و بندوبست پرداخت و کومکیان بهروچ را خلاع و اسپ داده رخصت نمود *

رفتن قلعهٔ آهني اساس بندر سورت بتصرف انگلیس و مسلط گشتن او در امر حکومت و مقرر ساختن فارس خان به نیابت سید معین الدین خان و معطل شدن احمد خان قلعه دار

از جملهٔ سوانحات این سال رفتن قلعهٔ آهنی اساس بندر مبارک سورت بتصرف کپتان انگلیس است شرح این مقال بر سبیل اجمال آن که چون احمد خان ولد حافظ مسعود خان حبشی قلعه دار بدون استمزاج و استصلاح و مسورت و اتفاق تجار و اعیان به تخصیص کپتان انگلیس از راه خود رائی و خود سری بنیابت داری سید معین الدین خان پرداخت و او به پشت گرمی قلعه دار بحکومت متمکن گشت جماعهٔ حدوس را تسلط و غرور بیش از

آمدن سید معین الدین خان عرف سید اچهن از پونه باراده بندر سورت و بدست آوردن آنجا باستظهار احمد خان قلعه دار و بیدخل گشتن علي نواز خان

سابقاً در ضمن سوانحات سال هزار و صد شصت و دو کیفیت برآمدن سید معین الدین خان عرف سید اچهن از بندر سورت و شتافتن نزد بالاجی راو پیشوا و در آمدن صفدر محمد خان سمت گزارش یافته دریں ولا که خبر اتصال صفدر محمد خان و تمکن یافتن علي نواز خان که استماع نمود بذریعهٔ مظفر خان گاردی بنابر برکشیدن انتقام و مستقل بامر حکومت بندر نزد پیشوا مستدعی گشت و گفت - * بیت *

من ناله ز بیگانه ندارم که دلم را
هر غم که رسید است هم از خویش رسید است

از آنجا که مدتی همراهی گزیده و به تصدیعات اوقات گرائیده بود پیشوا اجابت نمود و اندیشید که اگر او باشد در معنی دست نشاندهٔ او خواهد بود بنابر آن نوشته جات مرافقت و اعانت بنام تجار و اعیان سکنهٔ بندر سورت و در باب امداد و کومک به داماجی گایکوار نوشت و جمعی از همراهیان مظفر خان گاردی همراه داده رخصت فرمود و او بطی مراحل و قطع منازل به سونهن گدهه رسید چون از ممر اخراجات و ضروریات کار به تعسر انجامید بحسب اتفاق که نیّر بختش رو به اوج اقبال آورده به سهم السعادة پیوسته بود روندهٔ چند که باصطلاح این دیار انکریه گویند نقدی صرافان بندر را به خجسته بنیاد اورنگ آباد می بردند سر وقت او وارد و دو چار گشتند این معنی را فتوحات غیبی و امداد لاریبی پنداشته تصرف نمود و کوچ کرده بر دوازده کروهی بندر سورت آمده در صدد و فراهم آوردن سپاه اشتغال ورزید و از نیک نام خان فوجدار بهروچ استمداد نمود گروه سپاه پیشه از اطراف و جوانب وسیلهٔ روزگار انگاشته فراهم آمدند شد

سپرد سدا سدو رامچندر سردار محمد خان را رخصت کرده به صوب پرگنه موراسه روانه گردید و موضع ولاسنه معموله پرگنه ایدر که از قصبه بدنگر تعلقه جوان مرد خان هفت کروه واقع است در بین راه بعدر حالت و مراحور مکان تشخیص و تحصیل کنان رسید و از آنجا بموضع اکلور معموله بیجا پور تعلقه جوان مرد خان معسکر آراست روزآور خان که در سیلنگر و از آنجا قریب بود آمده ملحق گشت همدران اوان رنچهور داس و سیو کرام که نزد راجه لکهپت به کهج شتافته بودند معاودت نموده به بلده رسیدند و رنچهور داس نزد سدا شیو رامچندر روانه شد و بعتم شهر جمادي الاولی که او براه سمندر در سواد پالن پور رسید محمد بهادر وجدار آنجا در پست دیوار حصار که دربن اوقات عمارت نموده و برج و باره بسته در آمده بجنگ در پیوست جوان مرد خان حسب الطلب نهم آن ماه با جمعیت قریب هزار کس از سوار و پیاده آمده شریک کار گردید و قریب یک ماه که کار منازعت بطول انجامید و دربن مدت قریات اطراف و حوادث به تاخت و تاراج در آمد سی و پنج هزار روپیه سوای غارت دیهات که آن نیز متعلق می شد به و ساطت جوان مرد خان انفصال یافت و بر عمال سپرد نهم شهر جمادی الثانی کوچ نمود و از منزل اونجه اوناوه جوان مرد خان را با برادرش رخصت فرموده بصوب لیمری متعلقه جهالاوار راهی گشت و در بین راه از سوجا زمیندار موضع کهتوسن ده هزار روپیه گرفته کوچ بکوچ به لیمری پیوسته به تعیین مورچال و افروختن نایرهٔ قتال اشتعال ورزید همدران اوان سنتوجی برادر سدا شیو رامچندر نائب بلده دیوار حصار متصل دروازهٔ رایکهر مشرف ساحل رود سابر که در وقت سری پت راو بنابر طغیانی با دولابها منهدم گشته بود سنگ از مسجد سیدی بشیر بیرون دروازهٔ سارنگپور طلب داشته شروع به ترمیم نمود چندیکه از انجا که سنگ کشی کرد چون بُعد مسافت داشت از مسجدیکه نزدیک دروازهٔ خانجهان است سنگ آورده باستحکام تمام دیوار را از سنگ خارا و شرفات مرتب ساخت چون از مالکان دولابها کسی نمانده و در ورثه استطاعت نیست افتاده ماند *

بر افروختند روزی چند که بدین منوال بر آمد سنی سدا سیو رامچندر برد بانها مرتب ساخته امر بگذاشتن فرمود و خود بر پشت کوهی سپاه ایستاد جمعی که بپا مردی همت بالا بر آمدند پاسبانان با خبر گشتند و جنگ توپ و تفنگ در گرفت دریں بین صبح طالع گشت و جهان را روشن ساخت چون پیشرفت کار نبود معدودی رحمی برگشتند سردار محمد خان بدون انفصال چاره ندید سلطان را با مقدم آنجا بیرون فرستاده سی هزار روپیه را متعهد گشت و سلطان ر مقدم بطریق برغمال ماند از انجا که موسی خان حقیقت بر آمدن خود و آمدن سدا سیو رامچندر و گرفتن بیست هزار روپیه بنوع دیگر مندرج ساخته مصحوب مسرعی با برخی تحایف و سبب توقف را نوشته نزد پیسوا فرستاده بود در مادهٔ استرداد آن وجه آوردن موسی خان حسین نام یاساول و چند نفر جواسیس با نوشتجات رسید موسی خان او را پیش سدا سیو رامچندر که در بارهٔ سیکور معاملات داشت فرستاد او باظهار اینکه باب تعاون حصه گرفته ام بیموجب نسبت جواب دادهٔ یاساول را رخصت کرد و خود بر دیپ سنگ زمیندار لوناوارهٔ که از مدت ممتد اتفاق رفتن باطمان بدان صوب نشده روانه گشت زمیندار در پشت جدار آنجا پناه گرفته به جنگ توپ و تفنگ آسانی حرب را بگردش در آورد سدا سیو رامچندر گوشمالی او را پیش نهاد همت ساخته به بستن و پیش بردن مورچال امر فرمود و سردار محمد خان را با جمعیت همراهی طلب داشت که آمدهٔ شریک کار گردد و او به کفالت عبد الله زبیدي و جماعهٔ عرب پانصد سوار و پیادهٔ آمدهٔ ملحق گشت چون سه‌ماه روز چند که به زد و خورد سپری گردید سدا سیو رامچندر کوهچه را که دران نواحی بود بنظر در آوردهٔ چون بنابر انبوهی جنگل و تراکم اشجار بالا بر آمدن صعوبت تمام و کمال اشکال داشت امر به بریدن نمودهٔ به سعی تمام توپ پله رس که سرکوب مکان بودن دیپ سنگه تواند شد نصب کرد و باندازختن گولهٔ چند که در انجا کارگر افتاد دود حیرت و پندار از کاخ دماغ بی مغزش بر آمد بالضرورهٔ دست توسل بدامن عذر و ندامت زدهٔ رجوع آوردهٔ پنجاه هزار روپیه را تعهد نمودهٔ یرغمال

حیات معزات از بی توفیقی ناظمان مسدود گشته رجوعی بصدر نماند و او را جز نام خدمت حاصلی و منفعتی عاید نیست بالجمله سدا سیو رامچندر کوچ نموده بموضع کهیره بنابر انفصال بشخص آنجا با محمد دوران که در حصهٔ داماجی است سه مقام ورزیده بصوب بندر کهنبایت شتافت و در سواد بندر دایره کرد مومن خان که بعزم روانگی پونه بیرون بر آمده بود داخل حصار گشته بمحافظت بروج و باره پرداخت و کار پردازان را برای گفت و شنید بوساطت داماجی بیرون فرستاد و در مقامات آنجا از جونه گده خبر رسید که شیر خان بابی فوجدار نیست و بنجم شهر محرم الحرام باجل طبیعی جهان فانی را پدرود نموده بعالم باقی شتافت -
* بیت *

هر آنکه زاد بناچار بایدش نوشید ز جام دهر می کل من علیها فان

و ارباب حل و عقد محمد مهابت پسرش را قایم مقام او ساختند چون سدا سیو رامچندر بیست روز مقامات نمود خاطر نشان بیست هزار روپیه وجه تفاوت حصه که مومن خان متصرف گشته بموجب اظهار گماشته خود گرفته بر موضع کتهونه و از آنجا بموضع ارمیتهه معموله چواسی کهنبایت که زمیندار انجا در ادای پیشکش ناظم صوبه ایستادگی داشت مقام نمود و درین بین نوشتجات پیشوا مبنی بر طلب داماجی بمربد تاکید رسید جای عذر و چارهٔ جز شتافتن نماند انفصال پیشکش اودمیتهه نموده از دریای مهندری عبره گشت و سیاجی پسرش را جهت تحصیل پیشکس حصهٔ خود به ضلع سورتهه رخصت فرموده بپونه راهی گردید سدا شیو رامچندر بقصهٔ باره سینور محال وطن داری سیر خان بابی که از چند سال سردار محمد خان پسرش در آنجا اقامت دارد و در ایام رویداد هنگامه احمد آباد نیمه حصه پیسوارا متصرف شده و بر اقوام دیسائی پرگنه نیر پور بنابر گرفتی مصادره بالحاق دیپ سنگه زمیندار لونا واره مستعادی آمده بودند رفت سردار محمد خان که در عنفوان شباب سلطان حبشی مدار کار او را به مخالفت رهنمون گشته سر ممانعت در پیش حصار در سر کشید و دست مدافعت از فرار فصیل در پیش کرد از طرفین بجنگ توپ و تفنگ نایرهٔ قتال و آتش جدال

بر افروختند روزی چند که بدین منوال بر آمد سپس سدا شیو رامچندر نرد بانها
مرتب ساخته امر بگذاشتن فرمود و خود بر پشت گرمی سپاه ایستاد جمعی که
بپا مردی همت بالا بر آمدند پاسبانان با خبر گشتند و جنگ توپ و تفنگ
در گرفت درین بین صبح طالع گشت و جهان را روشن ساخت چون پیشرفت
کار نبود معدودی زخمی برگشتند سردار محمد خان بدون انفصال چاره ندید
سلطان را با مقدم آنجا بیرون فرستاده سی هزار روپیه را متعهد گشت و سلطان
و مقدم بطریق یرغمال ماند از آنجا که مومن خان حقیقت بر آمدن خود و آمدن
سدا شیو رامچندر و گرفتن بیست هزار روپیه بنوع دیگر مندرج ساخته مصحوب
منشی با برخی تحایف و سبب توقف را نوشته نزد پیشوا فرستاده بود در
ماده استرداد آن وجه آوردن مومن خان حسین نام یساول و چند نفر جواسیس
با نوشتجات رسید مومن خان او را نزد سدا شیو رامچندر که در باره سیفور
معاملات داشت فرستاد او باظهار اینکه باب تفاوت حصه گرفته ام بیموجب
نیست جواب داده یساول را رخصت کرد و خود بر دیپ سنگ زمیندار
لوناواره که از مدت ممتد اتفاق رفتن ناظمان بدان صوب نشده روانه گشت زمیندار
در پشت حصار آنجا پناه گرفته به جنگ توپ و تفنگ آسانی حرف را بگردش
در آورد سدا شیو رامچندر گوشمالی او را پیش نهاد همت ساخته به بستن
و پیش بردن مورچال امر فرمود و سردار محمد خان را با جمعیت همراهی طلب
داشت که آمده شریک کار گردد و او به کفالت عبد الله زبیدی و جماعهٔ عرب
پانصد سوار و پیاده آمده ملحق گشت چون شبانه روز چند که به زد و خورد
سپری گردید سدا شیو رامچندر کوهچه را که بدان نواحی بود بنظر در آورده
چون بنابر انبوهی جنگل و تراکم اشجار بالا بر آمدن صعوبت تمام و کمال
اشکال داشت امر به بریدن نموده به سعی تمام توپ پله رس که سرکوب مکان
بودن دیپ سنگه تواند شد نصب کرد و باندازش گولهٔ چند که در انجا کارگر
افتاد دود حیرت و پندار از کاخ دماغ بی مغزش بر آمد بالضرورة دست توسل
بدامن عذر و ندامت زده رجوع آورده پنجاه هزار روپیه را تعهد نموده یرغمال

بعزم بنسکس نزول نمود چون از چندگاه بیش ازین مومن خان از راه عاقبت اندیشی و مسلوک ساختن طریق ارتباط و تشیید مبانی اتحاد و گذارش بعضی احوالات و درخواست مسئولات ارادهٔ پیام گزاری خود را بپا مردی خویش بقول آنکه - * بیت *

هر برانیکه آن سران شکار اند
بپای خود پیام خود گزارند

معتمدی را نزد پیسوا فرستاده خواهش آمدن را بپونه مستدعی گشت و نوشته عدم مزاحمت کهندایت و دادن دستکات رهگذر بنام سداسیو رامچندر و داماجی گایکوار مصحوب خواسیس ارانجا رسید مومن خان در استعداد سرانجام روانگی در آمده نوشته جات موسومه نزد سداشیو رامچندر فرستاده درخواست دستکات نمود و او پاسخ نوشت که چون عامل آنجا در بعضی معاملات حسابی تفاوت ظاهر می نماید وجه تفاوت را خاطر نشان او نموده راهی شوند لهذا چندی توقف واقع شد و سداسیو رامچندر بنابر داشتن داماجی دفعهٔ ثانی نوشت و به سرانجام توپ خانه و لوازم سفر در دربارگاه مقامات وزرید ارانجا که راجهٔ لکهپت زمیندار کهیج را پیوسته خیال منصبداري و خطاب راجگی در سر بود بنابر انصرام این معنی وُکلا بدربار جهان مدار در عهد حضرت فردوس آرام گاه فرستاد و مکرر بارسال اسپان کچهی که شهرهٔ آفاق و گاوان گجراتی و تنسوقات با عرصه داشت بدرگاه گیتی پناه و ارکان دولت پرداخته به منصب و خطاب میرزا راجه لکهپت سرافراز گردیده خواهش صاحب صوبگی تهته که از کهیج قریب است پیوسته مکنون ضمیرش بود درین ولا معتمدی نزد سداشیو رامچندر و داماجی فرستاده بعهد سرانجام خرچ فوج استمداد نمود لهذا رنچهور داس از جانب سداشیو و سیوکرام از طرف داماجی مقرر شدند که بدانجا شتافته تسیید مبانی قرار مدار درست نمایند و همدرین سال نیک نام خان عامل و فوجدار بهروچ باضافهٔ منصب و خطاب بهادر و عطای علم و نقاره سرفراز گردید *

معاودت نموده در حوالی حوده گدهه آمد و نه حسب اتفاق سیاحی گایکوار از
از صلع کولوار و کاتهاوار تسخیص حصهٔ حود کمال نیز آنجا پیوست شیر حان
بابی چند سر اسب نه صنعهٔ نواصع سداسیو رام چندر و سیاحی گایکوار ارسال
داست و از طرف نیز سداسیو منشی تا بعضی بدام مداخلت بایت در حوده
گدهه و پارچه مصادفهٔ دکهن روت چون بمابر امور چند که در معاودت نصوت
بلده لازم دانست بر گسته هستم سهر شوال المکرم باحمدآباد آمده به تمسیت
مهمات مرجوعه امور نظامت اشعال ورزید و زاهد علی و مدر نجم الدین
ملاقی گشته گدارس حقیقت بر آمدن و رهائی یافتن نمودند و او استمالت
و دل حوئی و خلاع داده رخصت فرمود پانزدهم سیاحی گایکوار نیز معاودت
کرده آمد ازانجا که سداسیو دلال محمد ساهم و محمد رضا را تا رسیدن سداسیو
رامچندر متوقف ساخته و حقیقت را نوشته بود سداسیو رامچندر زاهد علی را
نیز رخصت فرمود که باتفاق سداسیو دلال و محمد هاسم در انتزاع بندر کهنبایت
سعي نمایند زاهد علی به پیّلاد رفته چندی به تطمیع فرقه سپاه کهنبایت
پرداخت جمعی حدائی گزیده بر آمدند و بعضی وسیلهٔ روزی انگاشته از
حقیقت کار مومن خان را آگاه ساخته وجهی را که رسیده بود متصرف سدند
چون یکماه بدین منوال بسر آمد مومن خان که از ارادهٔ آنها واقف گسته به
حزم و هوسیاري حبردار می بود پیسرفت کار بنظر نیامد و صورت مراد در آئینهٔ
مقصود جلوه گر نمی گست زاهد علی یازدهم سهر ذی الحجة بلده آمد
و محمد هاسم با برادر و متعلقان بمیان کادم که با زمل زمیندار آنجا از سابق
احلاصمندي داست رفت همدران اوان حسب الاشاره پدسوا سعهو رام و پسرش
را که در بروده بود به بونه بردند و نوشته جات متضمن طلب داماجی گایکوا
رسید چون سداسیو رامچندر بنابر بعضی امور رفتن او را صلاح کار نمی دانست
در باب بودن باحمدآباد به بالاجی راو نوشت منظور نه گست و جنکاجی
نامی بسراولی بردن او رسید بالضرورة داماجي نست و سسم ذی الحجه
متصل عیدگاه داخل خیمه گست و بتاریخ سلخ سداسیو رامچندر بر بالاب کانکریه

ایسان و می ار دل و حان هرگاه رواف گریده باسم رر حه مالد است نقد موحود نیست است و شتر که حاصر است مصایقه ندارد مومن حان اربی بمام رنجیدگی طاهر نمود درین بین یکی ار همراهیانس بتفرس مقدمه را نوع دیگر دریافته بربان عربی فهمانند و او فوراً حود را نحانهٔ محمد رشید بیگ رسانند و او مروف به کار برده شریک آبرو شد حماعه معیله نادر ساهی و حرائر چیان که مامور شده بودند ار در در آمده هاله وار گردا گرد سلیم فرو گرفتند و راه نحات بر رویس بستند و تا سپرده شدنه رور بدین حالت همان حا ماند حون مخلصی و مناصی نیافت نیست و سس هرار روپیه را نگفت و سند تمام متعهد گسته بر آمد و بهر قسم ار فروحت پیرایه زنان و اثاث البیت و گرفتن قرض حاطر دسان کرد -

* بیت *

بوی وفا نیست درین حاکدان   مغر وفا نیست درین استخوان

و سر حدیث نبوی صلی الله و آله و سلم من اعان ظالماً فقد سلط الله علیه ظاهر گست حون در وقت حکومت حوان مرد حان مبلغی بعنوان مضاربه به سیخ محمود تاحر داده بود درین ولا که ضرور داشت ار و در حواست نمود به عمل در نیامد و تاجر بموضع دهوان کناره گرفت -

* بیت *

نکوئی با بدان کردن حنان است
که بد کردن بحای نیک مردان

معاودت نمودن سداشیو رامچندر از ضلع سورتهه و داخل گشتن در بلده و بر آمدن داماجي گایک وار حسب الطلب پیشوا بالاجي راو و باقي سوانحات آن سال

سداسیو رامچندر که به سمت حهالا وار و سورتهه ستافته بود پیسکس گدران تا بور بندر که در اقصای اولکه سورتهه بر ساحل دریای سور واقع است رسنده

بامر کوتوالی بلدہ مامور بود بمومن خان رسانیدہ بر لوح ضمیرش مرتسم ساختہ بودند و او موقوف بہ وقت داشتہ بمراعات ظاہری از الطاف و اشفاق بہ تصفیۂ قلب می پرداخت و از اتحاد قلبی صمیم تصور نمودہ در مقدمات تقاضای سپاہ در انچہ کفایت بود سعی جمیلہ بجا آوردہ و از بقیہ مرسومات خویش بہ ہمراہیانش گرفتہ بامید بہبود نشستہ بود ازانجا کہ محمد ہاشم پیوستہ در خلا و ملا - * بیت *

روز و شب ہم معاشر و ہمدم شام تا صبح مونس و محرم

و در کنگاش رتق وفتق مہمات رفیق سعادہ روزی مومن خان بودہ ازانچہ در بارۂ سلیم بدو رسیدہ و او اندیشندہ و موقوف بر وقت داشتہ آگہی داشت درین ولا کہ خود بہ سلامت برآمد و پردۂ راز داری دریدہ شد از راہ دوستی دو کلمہ بہ سلیم نوشتہ از سرکار با خبر ساخت و ترغیب بر آمدن و بہ حزم و ہوشیاری بودن نمود و او از سادہ لوحی مزید اتحاد و خلوص عقیدت تصور کردہ بجنسہ نوشتہ را بدست مومن خان داد - * بیت *

سپی بہ کام دل دشمنان بود آنکس کہ بشنود سخن دوستان نیک اندیش

و او سوگند یاد کردہ گفت کہ محمد ہاشم را ازین دوستی جز سنگ تفرقہ انداختن و بدل ساختن جمعی کہ از جان و دل رفیق اند غرضی و مدعائی نیست در ضمن دوستی شما دشمنی با من اندیشندہ خاطر خود را بہ ہمہ جہات مطمئن دارد و چون نوکر نبود گفت غلام حسین متعہای خود را با جمعی عرف بدارد کہ نوکر می تمام اہل غرض را دست آویزی بہمرسید و کار بحرمتش بسہ ظاہر ساختند کہ مبادا از جای دیگر نوای مخالف بگوشش برسد مثل دیگران بدر رود لہذا ششم شہر شوال المکرم کہ سلیم تا دفع شش کس خانگی بنابر تفتیح مشاہرہ آمد مومن خان گفت بعضی مراتب کہ بالمشافہہ گفتنی مناسبت ندارد گلاب رای پیشکار کہ میگوید باید کرد و خود بر خاستہ باندرون شتافت گلاب رای ظاہر نمود کہ درین وقت قلیل زر مطلوب است بعنوان قرض جستہ می خواہد او در جواب گفت کہ ہرچہ ہست از آن

سمت رفته باشد و بدین تمهید کوچه غلطی نشان داده راه پٹلاد پیش گرفت پس از ساعتی که موسی خان از رفتن آنها آگاه شد بلا فاصله بتعاقب سوار گردید و دو سه کروهی دوانید نرسید بالضرورة برگشت و محمد هاشم برتبه پیوسته قریب یکپاس و نیم از شب گذشته به پٹلاد وارد گشت و شداسنو بلال بمکان مناسب فرود آورده ضیافت فرستاد روز دیگر نوشتهٔ موسی خان بنام هر دو برادران زود یافت که با وجود تجدید عهد و پیمان موکد به ایمان ازین حرکت شما که موجب بدنامی طرفین است مناسب نداشت اگر ارادهٔ رفتن و جدائی گزیدن منظور بود کجا مانع بودم بالفعل اگر آمده ملاقات نموده بخوشی و خرمی رخصت شوند تا رفع مظنهٔ مردم گردد و زبان سخن چینان بسته شود خوب است در جواب درخواست طلب همراهیان که متعلق مفسود نوشتند کار رسل و رسائل بدرستی و خشونت طرفین انجامیده کوتاه گشت سابقا مادی سلیم جماعه‌دار عرب از همراهی جوان مرد خان و بر آمدن از بلده و اقامت گرفتن در دولقه و آوردن موسی خان با خود باحمدآباد در مواضع شتّٰی زمرهٔ کلک بدایع سلک گسته چون او از قدیم در متعلقه نشوونما یافته و صحبت آنها اثر کرده از دل و جان با خود عزم را مصمم داشت که از موسی خان تا بقیة العمر جدائی نگزیند نظر بران در مقدمه گرفتن اشرفیها از دکهنیان چنانچه سبق ذکر یافت و در یکدو امر دیگر خود را مطعون مردم و مرهٹه را دشمن ساخت -

* بیت *

نه هیچ یار مده خاطر و نه هیچ دیار که بر و بحر فراخ ست و آدمی بسیار

با وجود یکه اکثر جماعه‌داران عرب و گجراتی بلده آمده نزد شداسیو رامچندر و داماجی گایکوار نوکر شدند و او را یا رای برگشت نشد و نه صواب دید با آزموده کاری خند که بدان امور ارتکاب نمود آواره از خانمان و بر باد دادن اندوخته آسکاروبهان گردید -

* بیت *

روی دل از دو طائفه بر تافتن نکوست از دوستان دشمن و از دشمنان دوست

لزانجا که ارباب حقد و حسد رزداری او را که در ده ساله حکومت جوان مردخان

بامر کوتوالی بلدة مامور بود بمومن خان رسانیدة بر لوح ضمیرش مرتسم ساخته بودند و او موقوف بر وقت داشته بمراعات ظاهری از الطاف و اشفاق به تصفیة قلب می پرداخت و از اتحاد قلبی صمیم تصور نمودة در مقدمات تقاضای سپاه در انچه کفایت بود سعی جمیله بجا آوردة و از بقیه مرسومات خویش همراهیانش گرشته بامید بهبود نشسته بود ازانجا که محمد هاشم پیوسته در خلا و ملا -

* بیت *

روز و شب هم معاشر و همدم شام تا صبح مونس و محرم

و در کنکاش رتق وفتق مهمات رفیق سدانه روزی مومن خان بوده ازانجه در بارة سلیم بدو رسیدة و او اندیشیدة و موقوف بر وقت داشته آگهی داشت دریں رالا که خود به سلامت برآمد و پردة راز داری دریدة شد از راه دوستی دو کلمه بر سلیم نوشته از سرکار تا حضر ساخت و ترغیب بر آمدن و به حزم و هوشیاری بودن نمود و او از سادة لوحی مزید اتحاد و خلوص عقیدت تصور کردة نوشته را بدست مومن خان داد -

* بیت *

سپی به کام دل دشمنان بود آنکس که بشنود سخن دوستان نیک اندیش

و او سوگند یاد کردة گفت که محمد هاشم را ازین دوستی جز سنگ تفرقه انداختن و بدل ساختن جمعی که از جان و دل رفیق اند غرضی و مدعائی نیست در ضمن دوستی شما دشمنی با من اندیشیدة خاطر خود را به همه جهات مطمئن دارد و چون نوکر نبود گفت غلام حسین متعدای خود را با جمعی عرف بدارد که نوکر می تمام اهل غرض را دست آویزی بهمرسید و کار بحرمتش نسبه ظاهر ساختند که مبادا از جای دیگر نوای مخالف بگوشش برسد مثل دیگران بدر رود لهذا ششم شهر شوال المکرام که سلیم با دمچ سس کس خانگی بنابر تفتیح مساهرة آمد مومن خان گفت بعضی مراتب که بالمشافهه گفتنی مناسب ندارد گلاب رای پیشکار که میگوید باید کرد و خود بر خاسته باندرون شتافت گلاب رای ظاهر نمود که درین وقت قلیل زر مطلوب است بعنوان قرض خسته می خواهد او در جواب گفت که هرچه هست از آن

جهت رفع آن هر کرا خواسته باشد کفیل درمیان داده شود پاسخ نوشت که
چون پیوسته در کهنعادت علل و مریض بودم اکنون بر آمدن اتفاق شده حندی
به تبدیل آب و هوا در احمدآباد اقامت ورزیده میرسم بالفعل بعضی ضروریات
از خانه طلب داشته اجازت آوردن بدهند مومن خان نظر بر تالیف قلوب
رخصت داد و زاهد علی روزی چند در پتلاد متوقف بوده عازم بلده گشت
و سداسیو بقال بار بردار و ترمک نامی با جمعی از سوار و پیاده بدرقه همراه کرده
باحمدآباد رسانند و بار و بهدت بائب بلده را دیده اقامت گزیدت محمد هاشم
بخشی که او نیز از جهات چند متوحش خاطر و اندیشناک می بود و طریق
مخلصی نمی یافت چون با زاهد علی اخلاص داشت بوساطت او راه بر آمد
را با سداسیو بقال مسلوک ساخته در انتهاز فرصت و بدست آوردن قابو و علاج
واقعه قبل از وقوع در آمد - * بیت *

علاج واقعه قبل از وقوع باید کرد دریغ سود ندارد چو رفت کار از دست

مسموع گشت و العهدة علی الراوی که تدبیری اندیشیده سی چهل کس با
گیر را در ظاهر بنابر طلب مرسومات متقاضی کرد و بدین دست آویز احمال
و انقال زیادتی در معرض بیع در آورده نقد نمود و با محمد صادق که رشتهٔ قرابت
داشت و با او می بود طرح جنگ زرگری و ناخوشی ساختگی انداخت
و او جدائی گزیده بمکان دیگر فرود آمد انچه قابل بر آوردن بود باو سپرده سنگبار
گردید محمد صادق که اظهار رنجیدگی داشت از مومن خان رخصت گرفته
بر آمد محمد هاشم تمارض نموده خانه نشین گشت و بار گیران و جماعه سپاه
بی کار و با کار که بعنوان عیادت می آمدند محمد رضا برادرش مهمان پذیر
گشته بدین وسیله بدور خود مجمع را گرم می داشت مومن خان نیز بدیدن
آمد و دریافت ما فی الضمیر نمود از راه پخته کاری در صدد دل جوئی و صفای
طویت در آمده بنابر رفع مظنه بپیوستن رشته گسسته را ساعی گردید - * بیت *

چون رشته گسست می توان بست لیکن بمیان گره بماند

و نه وا نمود یگانگت و افراط محبت و اتحاد همانجا کمر کشاده مهمان گردند

آوردن گوشهٔ عافیت و ماهی افتادند و بین الخوف و الرجا روزی را به شب رشدی را بروز میرسانیدند پس از روزی چند زاهد علی که عمدهٔ تجار آنجا و انا عی حد متوطن و بامر تجارت اشتغال داشت و اکثر اوقات نجم خان و مومن خان عبدالصاحب مبلغی بعنوان قرض حسنه گونه مستحمله محصول بضاعت بازرگانی او محسوب نموده میدادند و بدین صیغه مبلغی طلبداشت دریندولا از تعریض بعضی مخصوصان مومن خان بسبب بحال خود امری را که مکنون ضمیر اوست راست یا دروغ شنیده سر آسیمه و لرزان گشت و در تدبیر جستجوی طریق نجات قدم اندیشه نهاد - * بیت *

جو خصم قصد تو کرد از برای دفع ضرر بجد و جهد بکوش از به عقل مشهوری

و ناحیر سگالان به کنکاش محفل آرسته قرار داد که چون اکثر اوقات بامتعلقان به تفرج باغ آمد و رفت دارد بر آمده باید رفت و گماشتها را به دست آویز امری اول بیرون کرد و میر نجم الدین که او نیز استنباط انحراف مزاج مومن خان در بارهٔ خویش دریافته بود رفیق اینطریق گشت و روزی را معین ساخته با متعلقان و پنج سر اسب که از خود داشت رفقای شبانه روزی را سوار ساخته بیرون بر آمد و بمدار مغلطه در باغ درنگی نموده رو به بندر نهاد و مسارعت را از بادصبا استعاره کرده راهی گشت و سداسیو بلال موجدار آنجا را از رسیدن خویش اعلام نمود و او جمعی را بعنوان استقبال فرستاده معزز و محترم در آورد - * بیت *

نیک تدبیر نیکو آن توان کرد که بتوان با سپاه بیکران کرد

ازانجا که بر آمدن دفعی و بدان صورت اتفاق شده بعضی ضروریات و سرانجام خیمه و (۱) تخیرها برای فراخور حال فرستاد و کیفیت رسیدن او را به بار و بندر بائب بلده نوشت مومن خان که از رفتن زاهد علی با خبر گردید طومار بخط خویش مستملر استمالت و موکد بایمان مغلظه و عهد و پیمان موطده نگاشته مندرج ساخت که اگر از گفتهٔ عرض گوئی متوهم شده بر آمده اند

---

(۱) تخیر لغة ترکی بمعنی قنات است *

را بالمقطع و گروهی را روپیه هشت آنه و چهار آنه بداده بعد فیلبان و اسپ و گاو و شتر و اقساط بعضی انفصال داده مقبوض گرفت و مردم رسالهٔ سدیهو رام را جواب شد که از طلب خود نگیرند اکثری بنابر توقف تا انفصال فردار شده هر کدام راهی پیش گرفته رفتند و عبد الله زیدی با بعضی جماعه داران عرب و سواران گجراتی ببلده آمدند ازانجا که برج لعل پیشکار در ابتدای تعلق بریپرتی حصه صوبه بسرکار پیشوا بموجب اشارهٔ مومن خان به بونه شتافته و عامل او را آورده و در هنگامیکه رگهنانهه را و احمدآباد را از جوان مرد خان انتزاع نموده بتصرف در آورد واسطهٔ گفت و شنید معاملت بندر کهنبایت و اصلاح ذات البین کوشیده و از چندی بمشاهدهٔ اوضاع و اطوار زمانهٔ باهنجار دست از پیشکاری کشیده باستدعای رخصت غسل دریای گنگ که کاشی گویند و از معاندان مشهورهٔ معتدرهٔ هنود داشت و مأذون نمی گشت و پس از رویداد مقدمهٔ احمدآباد بنابر عدم موافقت صحبت با سدیهو رام به کهنبایت فرستادند چنانچه در محل خویش سبق ذکر یافته چون از جمیع امور فارغ و معطل بود از کهنبایت باحمدآباد آمده مکرر جهت ترخیص التماس نمود به امروز و فردا گذراست تا آنکه جهت تشیید مبانی امر مصالحه مامور گشت و وجه بقایا را گرفته به کهنبایت آمد چون قضا در باره اش بنوع دیگر بامضا پیوسته بود معاندان فرصت یافته قریب یکپاس و نیم از شب گذشته که بخانه اش میرفت در بین راه جمعی را که گماشته بودند بر او ریخته پاره پاره ساختند و قتلش را بمومن خان نسبت دادند -

خون چکان است فلک تیغ ستم می ترسم که پی آخر بدر خانهٔ قاتل ببرد

بر آمدن زاهد علی تاجر و میر نجم الدین و محمد هاشم بخشي از بندر کهنبایت و بدام مصادر افتادن سلیم جماعدار

از شیوع سانحهٔ برج لعل تو همی بحال اکثری عارض گشت و هر فردی بر جان و مال خود خائف و وحشتناک گردید و در اندیشه چارهٔ خوبی بدست

بومیدی گسسته بسستند جمعی از عرب و روهیله هنگامه نموده بدروازه بیته آمدند
چون پیسرفت کار بنظر در نیامد برگستند مومن خان از انچه می اندیشید چیزیکه
معرضهٔ ظهور نیامد مطمئن خاطر گردید پاپاجی هر پاله و بابو راو یک روز
مقام داشته ببلده آمدند و عبد الله زبیدی و جماعداران عرب برداری خودها آورده
ابواب دخول و خروج را بسته بمحافظت برج و باره برداخته توپها را بمقابل
بستند مومن خان سلمان جماعدار عرب را بنابر مصلحت وقت هنگام رفتن آگاه
نساخته و سریک کنگاش نکرده بود طلب داشت و او باندیشه رنجشی که در
احمدآباد درباب کفالت هری کسنداس سر گروه ابریشم فروشان بمیان آمده
و مبلغی را از بر طرفان متعهده شده توهمی بخاطر آورده نیامد ککا جات دو
روزی توقف ورزیده بانچه از اسپ و شتر نقد و جنس که هرگز در مخیلهٔ او نمی
گذشت بدست آورده بود قانع شده از خامت عاقبت اندیشنده بصوب ایدر
شتافت و گنپت و سعید شاه درمیان آمد محمد لعل را که گروه روهیله داشتند
و از روی حساب هشتاد هزار روپیه طلب آنها بر آمد بیغام فرستاد که بر نصف
آن که چهل هزار روپیه باشد انفصال می تواند شد و چون اراده بالحرم دارم که
تا بقید زندگانی جدائی نه گزینم ما بعرف خود را فروخته بیست هزار روپیه را
نشان می نمایم تدبیر نیست دیگر اگر شود رهائی میگردد مومن خان بدست
آویز تدبیر این کار او را نزد خود طلبداشت و او از روی حزم و احتیاط مرزا
محمد زمان شاهزاده را درمیان کفیل گرفته باسه چهار سوار آمد و دو روز در گفت
و شنود این معامله بسر آورد مرزا محمد زمان امری را که مبادا خلل در آبرو
شود دریافته محمد لعل را مخبر ساخت و او هنگام شب بر آمده به موضع
دهوان مسکن کولیان خان خود بسلامت بیرون برد همدران اوان برج لعل وجه
باقی را گرفته با عامل حصهٔ پیشوا رسید و عامل را در پتلاد موقوف داشته بایس
را همراه گرفته به کهمبایت آمد و در محالات بعذر دخل کار ساخت مومن
خان بموجب قرار بیمه طلب عبد الله زبیدی و جماعداران عرب را داد و با دیگران
که در بیرون و اندرون بودند طرح گفت و سعید انداخته بعضی را بیمه و برخی

نمود و منزلی که نوردید از سوار و پیاده که از فقدان کاه و دانه تاب استقامت
نیاورده در پورجات و قریات و قصبات اقامت گرفتند یا بمساکن خویش شتافته
و برخی از پیادگان نزد داماجی نوکر شده در انسداد طرق و شوارع شریک
دکهیداران بودند هر روز گروه گروه و هر سمت فرقه بفرقه از گرسنه و کنار ناامیدواری
گرفتن مرسومات باقی مانده رسیده بپیوستند و تا رسیدن به کهیدایت فوجی آراسته
از سوار و پیاده گردش فراهم آمد مومن خان متعلقان و اسباب را بدرون حصار
بندر فرستاده خود در باغ محمد باقر تاجر فرود آمد و با پاجی هر پاله و بابو راو
متعینان داماجی گایکوار را اسپ و خلاع تواضع نمود و از اجتماع طلب
کاران آنچه تخمین کرد قریب پنج لک روپیه بایست داد قدرت عهده برآئی را
در خود نمی یافت در بحر اندیشه فرو رفت و سر بزانوی تفکر نهاد - * بیت *
سر هر نفس که از چشم خرد پنهان است   جز در آئینه تدبیر نگردد روشن
و توسل به سر خرد برد پس از تامل و تفکر طریقی بر او واضح ولایح گشت که خود
را در پناه حصار گرفته به تفتیح معاملات سپاه بپردازد اما بمخاطرهٔ اینکه مبادا سپاه
با متعینهٔ کهیدایت که آنها نیز طلب گار اند همداستان گشته در را کشانند
و دیگران را در آرند مفاسد عظیم و فتنهٔ جسیم متصور است لهذا باپاجی هر پاله
و بابو راو را بر ما فی الضمیر خویش آگاه ساخته استدعا نمود یک روز بعد از در
آمدنش در اندرون توقف ورزند که خود را مستعد سازم تا از خوف جانب داری
شما سپاه نوعدیگر نتواند اندیشید و آنها بنابر پاس خاطر اجابت نمودند مومن
خان عبد الله زبیدی و جماعداران عرب را چون ماه بماه بقرار بیست روزه مشاهره
یافته طلب چندانی نداشتند بقرار اینکه بقیه را تمام و کمال بدهد بشرط رفاقت
گزینی تا انفصال متفق و همداستان ساخته هنگامیکه پیکر نور بخش روز در
تارهای زلف معنبر پنهان گشت لباس شب روی بر خود راست کرده بیخبرانه
با محمد هاشم بخشی و محمد رضا اران جمع بر آمده از دروازه کواره بحصار در
آمد بامدادش که طفل خورشید از مشیمه مشرق در قماط افق افتاد و سپاه که چشم
از نوم غفلت گشودند نور خود را مانند بخت خفته یافتند قرین یاس و همدم

ولا برور سنبه که بمرهته تعلق داده اند مقرر نمود چنانچه هر دو روز بعوارس می آید و این بدعت دیگر احداث گشت و در سکه کچک را که مومن خان بر طرف ساخته بود جاری ساخت و بیرونهای پس چبوتره کوتوالی بار دیگر برنگ بهگوه که مخصوص جوگیان است رنگین فرمود سداسیو رامچندر پس از تعین عمال و مکاسداران هر مکان و هر محال سوم ماه کوچ نمود و سیاجی راو خلف داماجی گایکوار بصوب کپر بنج و بهیل جهت تشخیص بالواجب و پیشکش زمینداران و صامدی کولیان رخصت یافت و سنبهو رام را با پسرش باسارهٔ داماجی (۱) نجاو در پا انداختند همدران اوقات داماجی بنابر عهدی که داشت متوجه غسل دریای نربدا گردید و سنبهو رام را با پسرش همراه برده در بروده به مستحفظان سپرده بار داشت و پس از فراغ غسل در اندک مدتی و کمتر فرصتی بلده در آمد و سیاجی را جهت اخذ پیشکش ضلع سورتهه متعلقهٔ حصه خوش تعین فرمود و ارادهٔ آثار خیر جاری و یادگاری بخاطر آورده حوض کاریز مهیلی خاهی در فضای پشت جادهٔ سلیم که خود می بود و سنگ از مسجد منهدمه سندی سیر آورده بکار برد حسن بنت بانی آن مسجد هویدا گشت که سنگهاش بار دیگر بمصرف خیرات مبرات در آمد و پاره در ترمیم حصار رفت چون آب چاه شور بر آمد از ممر دولاب و منبعهای واقعه دروازهٔ جانچهان که درایام پیشین سند مطعر عرف سند مستو بر رودبار سابر ساخته آب آورده بود و سلیم دولاب معطل و سکسته را مرمت نموده بخانهٔ خویش آب کشی میکرد راهی ازان کشاده دران حوض رسانید که اکثر تشنه کامان انام و انعام ازان منهل شیرین سادکام و ریّان می شوند *

رسیدن مومنخان به بندر کهنبایت و انجام کار سپاه و کشته شدن برج لعل پیشکار

مومن خان با جماعهٔ که تا انجام کار مانده و صعوبت محاصره را کشیده رفاقت ورزیده بودند از احمدآباد بر آمد و هر مرحله که بصوب بندر کهنبایت

---

(۱) نجاو در زبان ترکی ژولانه را گویند که در هندی بتری مي نامند *

و است بتواضع نموده دستوري داد و با داماجی که او نیز از مکان سابق خیمه و بنه را متصل مزار شاه بهکین قدس سرة بر ساحل رود سابر آورده بود رسم و داغ بجا آورده قریب دو پاس از شب رفته بیست و دوم به خدمة خویش که در گذر موضع بادیج داشت رسیده همانوقت کوچ نموده روت داماجی سناجی گایکوار پسر خود را در لسکر گزاشته در خانة سلیم داخل گردید چون راقم را با او سابقه و معرفتی بوده بر خورد درین میان سیته‌های صرافان و تجار پیشکان مسلم و هنود که در قبضة احشار دیگری گرفتار بودند آمدند هریک را باستمالت و دل جوئی پرداخته دستار و دو پتّه بضابطة دکهن داده خورسند ساخت روز دیگر همه آنها با سداسیو رامچندر که از باغ شاهی کوچ نموده در فضای ریگ رود سابر پایان دیوار حصار بهدر نقل نموده بود ملاقی گشتند استمالت و رعایت پارچه یافته شادمان بر آمدند بیست و چهارم راقم باتفاق محمد رکن الحق خان قاضی و عزیز الدین محمد خان بخشی و وقائع نگار و حاجی نور الله که عمله و فعله بادشاهی برین اشخاص اربعه منحصر مانده سداسیو رامچندر را ملاقات نمود ازانجا که درین مدت در بیرون از حقیقت حال هرکس از تقریر مردم واقف شده وروية سلامت روی راقم را سنیده به دل گرمی تمام بر خورد و سلوک پسندیده نموده رخصت فرمود غرة شهر رجب المرجب بعزم گرفتن پیشکس زمینداران جهالاوار و او لکه سورتهه متصل آنجا بالات آن طرف آب سابرمتی داخل خیمه گشت و با رو بیدت برادر پا بدورنگ را به نیابت بلده مقرر کرد و جهت عدم مزاحمت جاگیر و اخراجی وجه مقررة راقم و قاضی و بخشی وقائع نگار و حاجی نور الله بدستوریکه رگهناتهه راو قرار داده قدغن کرد و غلام حسین خان را از امر قضا که بتجویزی مومن خان بود باز داشته بدستور سابق به محمد رکن الحق خان بحال و مسلم داشت ازانجا که از قدیم الایام بر دروازة قلعة ارک که بهدر گویند نقار خانه بادشاهی و بضابطة سرکار والا نواخت می شد و پیوسته طلب و تنخواه عمله و فعله آنجا بعهدة دیوان صوبه و بر خزانة عامره بود و بعد تصرف ناظمان باختیار آنها رفته چون روز یکسنبه پنج نوبت نواخت معمول است درین

داخل بلده گشت از آنجا که خانهٔ بلدیم سر راه واقع است برای بودن خود مقرر
کرده توپ و زوف امر فرموده بقلعهٔ بهدر در آمد و بر دروب و بروج دور حصار
باشندگان گماشت و ساعتی چند درنگ ورزیده بخیمه شتافت و اواخر روز
سداسیو رامچندر از دروازهٔ جانپور سمت رود سابر در بهدر آمد و بابو راو نامی
را بکوتوالی بلده مامور ساخته بکشادن ابواب شهر امر فرمود و هنگام شب به
خیمه گاه رفت روز دیگر که جمهور انام از خاص و عام رو بجاها و مساکن خویش
آوردند از مشاهدهٔ خانه خرابیها که بنابر ادای وجه بدوره اقربا و هم قومان بیرون
شتافتگان اثاث البیت را فروخته و چوب و تخته را شکسته و اندوخته های نهانی
بر آورده بودند چون کاسه رباب خالی و مانند کف مفلس بی حد دیدند اشک
خونین بدور چشم شان گشت و قطرات بسان قطرات باران گرفت و از آن جماعه
کسانیکه در عارضهٔ عامه در گذشته بودند و از بعضی عقب مانده که چراغی افروزد
دیگران که به بیت الاصل در آمدند بیاد رفتگان از سر نو ماتم برپا نمودند و جمعی
که رنجور و نالان رسیدند از آنها که پیر پیمانهٔ عمر شان لبریز گشت رخت هستی
به عالم نیستی بر بستند عرض عجب سدوی برخاست و غریب حالتی بر صغیر
و کبیر گذشت و مرض یرقان بگرفتاران بلد بیشتر سرایت کرد و هر روز گروهی برفتگان
سابق پیوستند و این حالت قریب سه ماه بطول انجامید که از سبحانه و تعالی
فضل خود را شامل حال باقی ماندگان ساخت بالجمله چون ابواب حصار
مفتوح گشت غله بسیاری زیاده از حوصله و اندازه به شهر در آوردند و چشم گرسنه
چشمان غلا زدگان سیر گردانید و سداشیو دامودر بمجرد استماع فتح ابواب کسان
خود را فرستاده سه زنجیر فیل او که از فاقه کشی نزدیک بهلاکت رسیده بودند
نزد خود طلبداشت و دو روز دیگر توقف ورزیده بمسکن خود روانه گردید
و داماجی مردم بو نگاهداشت را از سپاه ناشایسته برطرف ساخته بساط خصومت
و معارضت در چید سداسیو رامچندر از فرودگاه قدیم کوچ نموده نزدیک باغ شاهی
فرود آمد و آخر روز جوان مرد خان را همراه گرفته در بهدر آمد و ساعتی چند
بوده بخیمه رفت جوان مرد خان که رخصت یقین درخواست داشت خلاع

پیوست مرهٹه در را بر رویش بسته مانع آمدند بالضرورہ چون روزگار رفتگان عدم بر سرکار خود نهادہ رخصت مهری نمودہ بجانه آمد و ظاهر شد که سواران را محمد لعل و کنکا جات از راہ اتحاد بدون اذن و اطلاع مومن خان تمهیدی اندیشیدہ فرستادہ بودند که شاید بدین وسیله رهائی دهند درین ضمن سنوکرام نائب داماجی باهمراهیانش رسیدہ روی (۱) دلی نمود و اوبار گیرانش را که باظهار جلادت آمادۂ ممانعت و مدافعت شدند منع فرمود و سنوکرام را نزد خود خواند و او فرود آمدہ دست یکدیگر را گرفته با پسر مهترش انوپ رام راہ خانۂ رستم علی خان مکان بودن خود پیش کرد و تمامی اسپان را از دست بارگیران گرفته به کسان خود سپرد و متعلقان او با پسر کهتر در خانۂ یکی متواری گشت مومن خان برج لعل را بموجب قرار داد نزد داماجی گایکوار رخصت کردہ روانه پیش شد و درین راہ چهاندو و کسری سنگه راکه با سنبهورام در مقدمات احد و خرّو جانه بر اندازی سر براہ کار و ماندن خودها را در بلدہ که (۲) رخنه ردۂ زبانها بودند صلاح حال ندیدہ بر آمدند دید گرفته به کسان خود حواله فرمود و آن روز در موضع نهالی شش کروهی بلدہ منزل گزید *

داخل شدن سداشیو رامچندر و داماجي گایکوار در بلدہ و بندوبست نمودن و روانه شدن سداشیو بصوب اولکه سورتهه جهت اخذ پیشکش و سوانحات دیگر

چون خبر بر آمدن مومن خان و گرفتاری سنبهورام بداماجی گایکوار ظاهر شد بنابر بندوبست و نعین مستحفظان قریب یک پاس از روز بر آمدہ هجدهم شهر جمادی الثانی مطابق سال هزار و صد و هفتاد و یک از دروازۂ جمالپور

---

(۱) روی دل نمودن کنایه از مردمي و کرمی و احسان کردن باشد ۱۲ *

(۲) رخنه ردۂ زبان کنایه از مطعون خلائق است *

بساخته و او نیز درین چند روزه بخانهٔ خویش که متصل به دروازهٔ سانگیور است با بارگیران خانگی تقاعد داشت دکهنیان به مخاطرهٔ اینکه مبادا در پردهٔ ظلمانی شب بیرون بدر زند تمام شب فوج فوج مستعد و آماده گشته حلقه زار بدور بلده پاس داشتند سندهو رام برهنمونی خیر اندیشان متعلقان و پسر کهتر را با جمعی کولیان از دروازه بیرون کرد که بنامدی رسانند هرچند بقدم سعی گام زدند طریق بدر از هر طرف بروی خود چون بخت که بسته دیدند برگشتند - * بیت *

روز دیگر که شیر زرین چنگ بکنام سپهر کرد آهنگ

فوج سپاه از سوار و پیاده عرب و روهیله در بهدر فراهم آمدند جمعی که اسپان را از راه فراست یا اتحاد بلشکر جوان مرد خان فرستاده بودند چون طلب داشتند هنگام آوردن در بین راه دکهنیان گرفتند و هرکرا یافتند غارت نمودند بالجمله بیشتری سواران که مراکب شان دور دست بود و نمی توانست رسید مستعد به پیاده روی گشتند موضعجات متعلقان و بار بردار روانه ساخته خود باتفاق پاناجی هرباله و بابو راو سوار شد و متصل بخانهٔ سلیم جماعدار که بر سر راه بود بانتظاری او که با قبائل همراهی گزیده ساعتی توقف ورزید درین بین سنبو کرام بائب داماجی که در ریگ رودبار سابر رسیده بود بلا توقف از دریچهٔ باغ آن طرف در بهدر در آمد و باره اسباب و کسانیکه در صدد بر آمدن بودند غارت نمود و دروب قلعه را بند ساخته به مستحفظان سپرد مومن خان سلیم و محمد لعل و کنکا جات و جماعداران عرب و روهیله و سندهی و سایر سواران را همراه گرفته از دروازهٔ جمال پور بر آمد و مرهته‌ها قایم گشتند و برخی از اجامرهٔ رذالهٔ دکهنی بگرد شهر بر آمده بغارتگیری اکثر خانها که مالکان بیرون رفته بودند پرداختند و چوب و تخته انچه دو چار گشت بردند - سندهو رام چون زند دهل دریده بخانهٔ خود از بارگدان در بلی درجست چه کلم بسته سری متحارید که ناگاه دو سوار اسپ تازان در رسیده گفتند که مومن خان در بهرام پور انتظار او را دارد بسرعت باید شتافت - سندهو رام از استماع این نوید که مستعد بود بهل سواری زیاده را بس انداخته راهی گشت چون نزدیک بدروازهٔ جمال پور

مستحل و منتب سده باسد بتحرانه یورش نمودن باعث عهد سکنی است او
چون ارین معنی اطلاع نداشت بنابر ممانعت شتر سواران فرستاد به باستمالت
برح لعل پرداخته گفت - * بیت *

مرا چو باتو که مقصود آشتی افتاد   چه غم اگر همه عالم به جنگ بر خیزند

اما پیش ار رسیدن ممانعان خون پیشروست کار بدون خودها منع پریر گشته برگسته
بودند همدران اوان ار بندر سورت خبر رسید که صفدر محمد خان متصدی آنجا
که (۱) بنگان عمرش لبریز گسته بود در گرداب نیستی ته نشین گردید و علی نوار
خان دامادش که بامر نیابت می پرداخت به متصدیگری ممکن گست *

بر آمدن مومن خان از احمد آباد و روانه شدن بصوب بندر کهنبایت و در آمدن دکهنیان و گرفتار ساختن سنبهو رام

چون معدمهٔ صلح بمعروف و کفالت داماجی راو گایکوار صورت بست
جهت سپردن قلعچهٔ کالی باوجود رفعهٔ بخط و مهر مومن خان که محمد نور
تهانه دار ایستادگی داشت میر نجم الدین ولد سید عقیل خان تعین شد که به
مصاحبت کسان سداسیو رام جلدتر شتافته تسلیم نماید تهانه دار بعد گرفتن خاطر
جمعی خود و متعلقه بر آمد و عجالةً ده هزار روپیه بنابر مصارف سر انجام رسید
و تتمه را داماجی گایکوار به عهدهٔ خویش گرفت که برح لعل پس ار روانگی
مومن خان متعاقب گرفته برود و جلد معزل عرابه و گاوی و شتر بار بردار با کهندوجی
سنکر بمحافظت قلعه بهدر و یاباجی هرپاله و بادو راو با همراهیان برسانیدن و بدرقهٔ
مومن خان تا بندر کهنبایت فرستادهای داماجی ار دروازهٔ جمال پور باتفاق برح
لعل سام شب هجدهم سهر جمادی الثانی بلده در آمده مومن خان را دیده
در قلعه بهدر فرود آمدند مومن خان بار بردار و سواری ها را تقسیم کرده امر
به بار بندی و پسیج راه نمود ار انجا که سنبهو رام را دربن معامله سریک کنکاس

(۱) بنگان جام به سوراخ گویند که جهت اندازهٔ ساعت سازند ۱۲ *

بحویز نموده دوازدهم شهر جمادی الثانی فرستاد و سه چهار روز که او در گفت و شنید آمد و رفت نمود قرار گرفت که لک روپیه نقد منجمله آن سی و پنج هزار روپیه بابت اشرفیهای سلیم که وضع شود بدهند و در کهندایت بدستور سابق نیمه حصه بسرکار پیسوا متعلق باشد و کهوکه را دست بردارد و سنهوردام را نما وا گزارد و خود با متعلقان و همراهیان و اسباب بفراغ بال بر آید و جمیع امور به کفالت داماجی گایکوار مستحکم گشت - نرج لعل موسی خان را آگاه ساخت چون کار از دست رفته و تیر تدبیر از شصت جسته بود جز سر رضا جنبانیدن و به سلامت بر آمدن چاره نداشت بنابر استدعای سلیم که هرگاه اشرفیهای معروف از در حساب محسوب شده خط پاکی که با او آینده تقاضا نباشد در خواست نمود و نوشته آوردند - * بیت *

روز دیگر که چرخ شعبده باز کرد صندوق حیله را سرباز

نرج لعل جهت سرانجام بار بردار و سواری رفته و بهل شتافت بریں بنی شداسیو رامچندر بتصور آنکه دریں وقت که مردم چندانی نمانده و مورچالها خالی و هرکسی در فکر خر و بار خود است فرصت را از دست نباید داد و او مردم را به یورش مستعد ساخته چند ضرب توپ پیش انداخته از طرف مورچال جوان مرد خان یک جلو دوانیده نزدیک بدروازهٔ شاه پور رسید مستحفظان آن صوب که اکنون بنابر حفظ جان و مال خودها قایم بودند از فرار نرج و باره دست به مدافعهٔ کشودند چون نیرونیان پیش قدمی نموده قریب پیوسته چیره دستی می نمودند موسی خان را آگاه ساخته گفتند - * بیت *

بنشسته یکی غنده آشوب دگر خاست
نا رفته یکی فتنه بلای دگر آمد

و او فوراً با حاضران رسیده مردم را بجنگ تحریص نموده از دریچهٔ دروازه بیرون فرستاد و از طرفین در میدان به جنگ تیر و تفنگ و کوته یراق پیوستند و چندی ... که در آخر کار ره نورد وادی عدم بایست شد رفتند و جمعی خسته گشتند نرج لعل که نزد داماجی بود ازیں ماجرا واقف گشته گفت که هر گاه قرار صلح

بیرق امن برپا کرد صلای عام و نوید امان بعلاقه‌زدگان حصار در داد اگرچه از مخاطرهٔ تعرض دکهنیان جرأت نمی کردند مطمئن خاطر گشته از هر طرف که طریق بر آمد یافتند برون شتافته و در پای بیرق قرار گرفته هر کسی به سمتی کناره کشید - مومن خان از مشاهدهٔ این حالت از و خامت عاقبت اندیشید - * بیت *

برور سپاهش امیدی نماند به تدبیر و عقل اعتمیدی نماند

بالضرورة بنابر حزم و احتیاط که پای شخص عمده درمیان باشد به داماجی گایکوار سلسله جنبان امر مصالحه و فارغ باب آشتی گشت جواب رسید که تقسیمی که شاه نور مقرر کند به ذریعهٔ او که از نزد پیشوا آمده صلح نماید که خوبی دران است و من درمیان آمده بجمیع جهات خاطر جمع مینمایم چون او یک دو منزل رفته بود قاصدان روانه نمود اما بدو نرسیدند و روز بروز مردم از فقدان نان تنگ آمده کنار عافیت جسته بدر رفتند مومن خان هر چند بنظر تامل نگریسته دید * بیت *

یاران که بوده اند ندانم کجا شدند

آیا چه حالت است که از ما جدا شدند

دکهنیان که بر حقیقت کار و ماهیت اهل حصار آگاه گشتند از چار طرف مورچال‌ها را پیش دوانیده عرصه را به غایت تنگ ساختند داماجی گایکوار نظر بر روابط سابقهٔ نجم الدوله چون برگشتن شاه نور دیر کشید لاچار خود متکفل امر مصالحه شده گفت و شنید را با سداشیو رامچندر درمیان آورد و بمبالغهٔ تمام راضی ساخت معتمدیرا که بعقل و کیاست آراسته باشد برای تشئید مبادی این کار طلب فرمود ازانجا که برج لعل پیشکار را که بهرهٔ از خرد داشت و در مکالمه و محاوره میتوانست پرداخت - * منظومه *

فرستاده باید که دانا بود	به گفتن دلیر و توانا بود
ازو هر چه پرسند گوید جواب	بنوعیکه باشد طریق صواب
سخنهای خویش آشکارا کند	بدان سان که مجلس تماشا کند
بسا کس که از یک حدیث درست	بهم زد جهانی و خلقی بکشت
یکی دیگر از گفتهٔ دل پسند	میان دو صد طرح یاری فگند

مومن خان آمدند و ظاهر ساختند که هردی حیاتی را از موت لایموت که لازمهٔ بشریت است چاره و اندیشه نیست - * بیت *

بنور شکم دمبدم تافتن   مصیبت بود روز نا یافتن

اگر کم و بیش غله که کولیان می آرند با سپاهیان بنابرخلت مدقعت در تاریکی شب گرفته بپنهانی میفروشند و آمدنی منحصر بر دو سه روزه است و دیگران ازان محروم و بالفرض و التقدیر اگر بهم رسد شخص و احد را روزی یکروپیه می باید مرسومات را گنجایش نیست اگر تدبیری تواند شد پای استقامت قایم می باشد لهذا مستحفظان دروب سه گانه آمدنی رسد را طلبداشت و التزام بوسانید که هرکم و بیش را در بهدر بخشیه بیارند و ازینجا تقسیم شود یکدفعه که اوردند چون خوان یغما بدست هرکه افتاد گرفت تدبیر دیگر اندیشید که تمامی غله را در سرکار خریده می بعریک آنار مبداده باشند و محمد لعل را مقرر فرمود که خانهای مردم را تفحص نموده جنس غله از هرجا و هر جه باشد ضبط نماید از خانهٔ چند که جنس شالی بر آمد بسپاه دادند بدین بین حقائق و معارف آگاه شاه نور که با عزیزالدین محمد خان بخشی وقائع نگار رشتهٔ قرابت داشت نوشت که دریکدو روز روانهٔ بعدر سورت ام اگر توانند آمد رسم وداع به عمل آید و او برخصت مومن خان رفت و یک شب مانده بر گشت و پیغام آورد که الحال هم چیزی نرفته اگرخواهش باشد اعلام نمایند چون خوانی دروب کوچ کرده راهی گردید *

قرار یافتن امر مصالحه بوساطت داماجي گایکوار و سوانحاتی که دران بین روی داده

چون تدابیر وجه موت سپاه نتوانست شد کار بفاقه کشی و صعوبت انجامید و سنگ تفرقه در جمعیت سان افتاد از هر جماعه جمعی و از هر فرقه گروهی بخوشی و ناخوشی از فراز فصیل بدستیاری ریسمان که از دروب مانع بودند رو به دشت آورده رفتند بداشنو رامچندر بصوابدید دانشمندان مدبر در سرش نور

محمد هاشم بخشی که درایام بودن بهوج با بهگوان معرفتی و سابقهٔ بهم رسانیده بود گفت و شنید مصالحه بمیان آمد و قرار یافت که او بکفالت عبد الله ریئسی جماعدار عرب که حفاظت دهلی دروازه بد و تعلق دارد آمده بالمشافهه باظهار مدعا و عهد و پیمان مصالحه در بیس کند شب دو از دهم جمادی الاولی بدانجا وارد گشت و با موسی خان و محمد هاشم و سدشیو رام و محمد لعل بر بام دروازه ملاقی شد و ذکرصلح درمیان آورد چون سدشیورام نمی خواست که این امر بوساطت محمد هاشم سرانجام یابد دربین مکالمه کار رانه درست گوئی منجر ساخته صحبت را منغص نمود و هریک بمدارل خویش رفتند محمد هاشم خاطر نشان نمود که چون سدشیورام از راه عنادی که دارد بر همزن کارها شب او را شریک و سهیم مصلحت داشتن نتیجه برپای عزم خود زدن است به قسمی که صلاح و فلاح کار خود دران باشد به عمل باید آورد و شب دیگر بهگوان را طلب داشت و او و موسیخان بهمان مکان رفته باستمالت و عاطفت لب کشودند و قرار گرفت که فردا شب تاتا بخدمت مدار المهام سداشیو رامچندر بناع ساهی باید و بهگوان بطریق گروکان نزد موسی خان باشد محمد هاشم نزد او شتافته گفت و شنید نماید و درست آینده بموجب قرار بعمل آمد و او آخر شب که محمد هاشم از نزد تاتا مراجعت نمود هر یک بمکان خود رفت سدشیورام که بر حقیقت برخورد دوش سر حساب گشت چون اکثر کارها را به سرخودی میکرد بی اذن و اطلاع براسه یتعام امر مصالحه بیرون فرستاده انتو نام پندتی را طلبداشت و روزانه بیرون دروازهٔ سارنگ پور در خانهٔ مسجد سیدی بستر دکان علیحده چیده با او بر خورد و دو روز متوالی او آمد و رفت نموده سرها را جمع ساخته کالای مدعا را در معرض عرض در آورد سداشیو راءچندر نفاق او را و فاق بخت خود تصور نموده از راه پخته کاری بدر تغافل زد * بیت *

حو در اسکر دشمن افتد خلاف حرا تیغ باید کشیـــد از غلاف

و تعهد و قدغن بلیغ در انسداد طرق و شوارع در آمد و بر آمد نمود از مشاهدهٔ این حالت جماعه داران سپاه از خرد تا کل متفق اللفظ و المعنی گشته نزد

ازانجا که حقائق معارف آگاه امرخیر مدنظر داشت و نوشتجات پیسوا نمزید تاکید و درحصول رضامندی او رسیده بود اظهار آزردگی نمود سداشیو رامچندر نتوانست سر بتچید و به قسمی که او با پیسوا اقرار کرده بود طوعاً و کرهاً قبول نمود و شاه نور بعد دو روز بدل خوشی تمام رو به شهر آورد و از دروازهٔ جمال پور که سلمان جماعه‌دار متعینهٔ آنجا با مردمی خود جشن جشن نساخته بود در آمد چون هنوز وقتش نرسیده و تقدیر بنوع دیگر پیوسته بود در غیبت او بعضی از غرض گویان نیش زن - * قطعه *

هرکرا عادت ذمیم بود ۔ بی ارادت از و شود ظاهر

نیش بر سنگ میزند عقرب ۔ گرچه بروی نمی شود قادر

به دلائل لا طائل آمد و رفت و بعد و باعث شدن او را معلل بعرض ساخته مزاج مومن خان را از جادهٔ صواب منحرف ساختند و درضمن ارادهٔ شان آن بود که امر مصالحه بو ساطت آنها تعلق گیرد و پای غیر درمیان نباشد درین لاو که او آمد بدر تغافل زده یک شبانه روز ملاقات نکرد روز دیگر - * بیت *

چو از دمهای سرد صبح بمام ۔ بکدم طشت مهر افتاد از بام

حقائق و معارف آگاه رنجیده مصحوب رسند بیگ بیغام نمود که هرگاه آمدن مرا کاره باشند رخصت شود - مومن خان آمده سر گرفت بیرون را شنید و همان ترانه و ادعای سابق را بگوشش کشند و شاه نور مرخص گشته رفت چون خبر صورت به بستن صلح شائع گشت جنوبات دفعةً وجود عنقا بهم رسانید و کسانیکه - * بیت *

خالی ز عقل و دانش و عاری ز فهم تیز

جز حنطه و شعیر ندانسته هیچ چیز

که درین چند روزه فروخته بودند نادم و پشیمان گشتند و قلق و اضطراب در خلق پدید آمد باوجود این همه مراتب شاه نور از بیرون گفته فرستاد که چون امر خیر و ثواب مد نظر است دوسه روز دیگر متوقف خواهم بود - اگر راضی باشند بدانچه گفته ام حاضرم چون او را بنوعدیگر نقلم داده بودند بعمل در نیامد و بمعرفت

که (۱) دست دست اوست که زبردستان زمان از ساعد قوی او (۲) دست در آستین و از مدار عتس دست شسته نشسته اند اگر ساختهٔ و پرداخته من که محض لله فی الله این همه راه دور دراز را بریده و تصدیعات بر خود گوارا ساخته آمده ام چون از نمشوا درین باب نوشته جات بعدعن بلیغ آورده ام شاید صورت مصالحه روی نماید و رفع هنگامه و حفظ جان و ناموس مردم گردد چون مومن خان را بر (۳) صرافت دید گفت بیرون رفته از صدق و کذب این گفت و شنید واقف گشته جواب می آرم - صباح روز دیگر که ارادهٔ بیرون شتافتن داشت چون راقم را سابقه و معرفتی با او بود و زنجهور داس نیز از آشنایان قدیم رفته دیدن کرد از تقریر و فطمدر ماجرا و صحبت دو شیده مطلع گردید و از فحوای کلام مفهوم گشت و برمری گفت که شاید محبت و سعی می رایگان شود دیگر اختیار با خدا ست ازانجا که از مدتی اتفاق حمام نشده بود نگرما به شتافت اتفاقاً تصرف هوا عارض شد بالضرورة دو روز دیگر متوقف بود باری بدین وسیله سه چهار روزی صورت غله نمودار و گرسنه چشمان قرص نانی را میدیدند پنجم ماه که شاه نور بیرون شتافت و باظهار گفتهٔ مومن خان پرداخت جواب یافت که ازین قرار داد اطلاعی نیست و فروغی از صدق ندارد و اگر کسی گفته باشد از پیش خود گفته آنرا چه اعتماد علی ایّ حال تنگیِ محصوران که از فُقدان نان فغان بآسمان رسیده و طاقت شان طاق و کارد باستخوان پیوسته و غریب را رغیف (۴) علثی میسر نسیت مشاهده نموده اند چندان کاری نمانده درین باب گفت و شنید و آمد و رفت کردن وانچه حاجت روزی چند درنگ نمایند که چگونه بلده بخودی خود مفتوح میگردد دیگر - * بیت *

ز اسباب جنگم چه کم دیدهٔ   که در صورت صلح پیچیدهٔ

---

(۱) دست دست اوست کنایه از تسلط و غلبه و زیادتی باشد ۱۲ برهان *

(۲) دست در آستین کردن کنایه از باز داشتن و منع کردن است ۱۲ *

(۳) صرافت در کاری استادن *

(۴) علثت نان جو و گندم آمیخته را گویند *

بسی بی گنه را سود جان هدف　　بسی مال گردد بناحق تلف
حسابی که با خود بر انداختی　　چنان نیست باری غلط باختی
صلاح و فلاح تو باشد دران　　که اکنون کنی صلح با دکهنیان
بد اندیش تو خواه که خواه مه　　با و آشتی صد ره از جنگ به
شد آن نصیحه را رشته کوتاه دست　　سخندان ز گفتار لب را به بست

موعن خان جمیع مراتب را شنیده پاسخ داد که مثل ازین بدفعات استدعای مصالحه مشتمل بر وا گزاشت بندر کهنبایت و کهوکهه بلا شرکت که در تصرف دارم سوای آن مکان دیگر و سه لک روپیه نقد مکرر رسید اجابت نه کرده ام اکنون بنابر پاس خاطر شریف اگر قریات چند از پرگنهٔ پتلاد که در قرب جوار بندر کهنبایت واقع است بران افزایند میتوان صلح نمود - حقائق و معارف آگاه در بحر تحیر فرو رفت که او بچندین ابرام و سماجت که مدت عظیم بر خود گرفته پیشوا را بران پله آورده و ثانیاً سداشیو رامچندر که تجویز آمدن بلده و سلسله جنبانی امر مصالحه را نمی کرد و احوال محصوران که برای العین مشاهده می شود چگونه خواهد بود باردیگر لب به نصائح و دلائل عقلی و نقلی کشوده گفت -

* بیت *

برده بودی و دادت آمده بود　　چون تو کج باختی کسی چه کند

می بایست بدان قرار صلح نمود اکنون کار از دست رفته و آب از سر گزشته که نجات متعذر دشوار است اگر عهده برآئی تواند شد گوئیم و شنویم ازین چه بهتر که مستقل باشند اما خود غور نمایند که درین مدت یک سال و نیم از حضور کدام تدارک به عمل آمد که آینده بدان امید توان داشت اولی و انسب آن است که اندکی خرد دوربین را کار فرمائید و ساعتی سر بجیب اندیشه فرو برند که حالت سپاه از ممر تنگی محاصره و ضیق معاش به کجا انجامیده خود را در معرض هلاکت انداختن و جان و ناموس بر باختن را کدام دلیل است مگر آیهٔ ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة نخوانده همان مثل مست و در بش می ماند و درین عصر از علهٔ پیشوا در مملکت احدی را آنچه از شما بظهور آمده یا را نیست

به نیک و بد روزگار آشنا   بسی دیده شادی و رنج و عنا

خردمند و آهسته و تیز هوش   به خلوت سخن گو بمجلس خموش

جهان آزما مرد دیرینه گفت   که پیروز بختی کسی را سب جفت

که بر عقل و دانش نهد کار خویش   نه بازا گزارد ز اندازه بیش

همین خواهم از کردگار جهان   که باشی سر افراز در همگنان

درخشنده تیغت عدو سوز باد   درفش سنان از تو پیروز باد

سخن بشنو از گفت من سر مپیچ   بآیین ماخرا بیش ازین در مپیچ

کنون عالم است اختر دکهنیان   که شاه و وزیر اند معلوف شان

نمانده قراری به تخت و سریر   نماند اقتداری بمیر و وزیر

چو از گردش آسمان بلند   نماند از سلاطین هند ارجمند

دران مملکت زار باید گریست   که فریادرس را ندانند کیست

بهر مدتی گردش روزگار   بطرز دگر خواهد آمور کار

سالحي آن پیشوا در دکهن   کنون یار گشت است چرخ کهن

چو گردون کند گردنی را بلند   بگردن فرازان در آرد کمند

نهالش بدان گونه شد سر بلند   که از آسمان پایه بر تر فگند

جهانش کر و صلح و جنگ آزمود   زجنگش زیان دید و از صلح سود

خصومت با و نیست اصلا صلاح   ندیده کسی از نبراعش فلاح

نشاید چنین آتش افروختن   بیکدانه چو خرمنی سوختن

شود آتش نرمش افروخته   بسی خانمانها شود سوخته

طریق خصومت بسی با خوش است   که با خوش خصومت همه آتش است

حذر کن ز پیکار کمتر کسی   که از قطره سیلاب دیدم بسی

مکن رحم بر مردم زیر دست   که دست زبردست تو نیز هست

وگر ساعد و پنجه ات آهن است   ورا نیز بازوی روئین تن است

سر خصم گر بشکند مشت تو   شود نیز آزرده انگشت تو

رخصت شده گفت چون نظر بر حصول ثواب فی سبیل الله که در سفر حجاز قدم نهاده‌ام کوصد کروه پیشترک اگر تقدیر تدبیر بهدف مراد پیوندد * مصرع *

چه خوش بود که بر آید بیک کرشمه دو کار

و مسافت را از برق و باد استعاره نموده رو براه نهاده غرهٔ شهر جمادی الاول در بیرون رسید - سداسیو رامچندر چندی از معتمدان را باستقبال فرستاده در نزدیکی خیمهٔ خویش جا داد و نزلی در خور بزرگان فرستاد حقائق و معارف آگاه که درین طریق از تنگی محاصره و پریشان حالی حصاریان آگاه شده بود همان شب با سداسیو رامچندر ملاقی شده سررشته کلافهٔ سخن را بمدعا رسانید پاسخ شنید که اکنون کار محصوران به صعوبت انجامیده درایام معدود فارغ است احتیاج بمصالحه ندارد شاه نور بمبالغهٔ تمام رخصت در آمدن بلده برای اطلاع بر احوال و مشاهدهٔ مآل کار گرفته روز دیگر به دروازهٔ کالو پور آمده خبر رسیدن خود را به مومن خان اعلام نمود او رشید بیگ را که دران اوقات حسب الطلب از بندر کهنبایت آمده بود باستقبال فرستاده درآورد و ایشان و رنجهور داس را در مکان رشید بیگ فرود آورده او را مهماندار ساخت مومن خان خیر مقدم گفته پیغام نمود که بالفعل از کوفت راه استراحت فرمائید هنگام شب به ملاقات میرسم - ازانجا که حقائق و معارف آگاه علی رؤس الاشهاد بنابر تمشیت امر مصالحه از پونه رسیده و بخلدی یکشب در بیرون مانده ببلده در آمد جمهور انام از خاص و عام لشکری و شهری امیدوار گشته بالجزم والیقین دانستند که البته صلح صورت خواهد گرفت غله را که با سپاهیان آثاری بیک و نیم روپیه رسانیده بودند در معرض بیع درآورده دفعهٔ بچهار آثار و پنج آثار در راسته و بازار آوردند و مصداق ان مع العسر یسرا هویدا گشت بالجمله مومن خان با شنبهورام و محمد لعل که آمد شاه نور را که مرد معمر و گرگ باران دیده و سرد و گرم روزگار چشیده بود ملاقات کرد و بمضمون این منظومه دید و شنید - * منظومه *

چه پیری خرد مند فرزانهٔ گرفته ز هر خرمنی دانهٔ
جهان دیدهٔ و دانش آموخته سفر کرده و صحبت اندوخته

آباد راهی سوند آولی است که دریتصمن انحاح نعصے مطالب ما که حالی ار سواب نیست نحسن تدبیر و رای صائب شما صورت ندیرد و آن این سب که درین حر و رمان افواج پیسوا نالاجي راو در تمام ممالک محروسهٔ هندوستان دست تطاول درار ساحته نه تاحت و تاراج می پردارند مبادا ناعوای معویان نرهم رن عرص گو عبار کدورتی و گرد وحستی فیمانس ارتفاع یابد حون پونه ار حجسته نبیاد فریب است رفته نوعیکه مناسب ناشد روابط اتحاد و مواد مودت را ار جانبین مستحکم و مضبوط سارند که آینده حلل پریر نباشد حقائق و معارف آگاه انگست قبول نر دیده نهاده رو نراه آورد و نعد طی مراحل و قطع منارل وارد پونه گست و پیشوا نالاجی راو مَقْدَمِ ایسان را گرامی داشته نمراعات طاهری و ناطنی پرداحت همدران اوان که حنر هنگامه آرائی حنگ و حدال و آراسته سدن معرکهٔ حرب و قتال احمدآباد رسیده نود شنید نطر نر انقای حسنی و حمیب دین اسلام سلسلهٔ حنبان رفع منافشه و نمیان آوردن امر مصالحه گردید و نوشته نمهر پیشوا وحطی ار طرف حود نه مومن حان مبنی نر اینکه ار گرسته نباید گفت اکنون کنبایت را نر حود مسلم دادسته احمدآباد را تسلیم نمایند که آینده روابط محبت و مودت منوط و مربوط ناشد مصحوب دو نفر حاسوس رسید مومن حان در پاسخ استدعای نعصی مراتب که در انجا منظور نگشت نوشت و امر محاصره و نراع ار مدت یکسال تجاور کرد و موسم روانگی جهارات فریب رسید شاه نور را که نه نندر سورت نایست آمد چون ار نوست و حوادث و نوسه نه پیغام کشود کار احمدآباد نشد نار دیگر نطر نر فاه حلق الله و حفظ حان و آنروی مومنخان در مقدمهٔ مصالحه درحواست داشت ار پیسوا نمبالغه انجاح تمام گفت و شنید نموده قرار داد که نندر کهنبایت و کهوکه نلا شرکت عیر و یک لک روپیه در عوص احراجات سه ننذی نعد و یکرنجیر فیل ار جمله افیالی که گرفته نموس حان مسلم ناشد و درین ماده نوشتجات نمهر و دستخط پیسوا نغام سداشیو رام چندر حاصل فرموده نا ده نفر حاسوس و رنچهور داس که در اصل گجراتی و ار مدتی در سر کار پیسوا نوکر و مرد فهمیده کار آرموده نود

و آبی ندارد هر چند گوله ز دند جز آهن سرد کوفتن ثمری نداد و خللی در عزم استقامت محمد نور تهانه دار نیفگند *

رسیدن حسن قلي خان ملقب به شاه نور از نزد پیشوا بالاجي راو جهت رفع هنگامه و تمشیت امر مصالحه

حقائق و معارف آگاه شاه نور که در پیشگاه خلافت و جهانبانی بار یافت محفل قدس مسائل و از بندهای روشناس درگاه والا و بخطاب حسن قلیخان بهادر مفتخر و در عهد حضرت فردوس آرام گاه بایلچی گری نزد شاهنشاه نادرشاه مامور گشته و بگزارش پیام و رسانیدن تنسوقات پرداخته آمده بود و با وزیر الممالک ابوالمنصور خان صفدر جنگ و امرایان عظام و بهردل عزیز معزز و مکرم چون بر رای رزین او اعتماد کلی بود تنقیح و اصلاح اکثر امور بد و مفوض می گشت پس از ارتحال صفدر جنگ چندی بمراعات حقوق سابقه با خلف ارشدش شجاع الدوله در صوبهٔ اودهه اقامت داشت ازانجا که اوضاع زمانه را مختل و مهمات سلطنت را مهمل و معطل که روز بروز به تخلخل رفته مضمحل دید و ایام کبرسنی که ارذل العمر را دریافت پیر خرد خضروار هادی طریق هدایت گشته بجادهٔ عاقبت بخیری رهنمون گردید برادر زادها را که بفرزندی برداشته بود عوارضات دنیوی از اسپ و فیل و نقد و جنس ما یعرف خود را بآنها هبه نموده بخشید و پشت پا برسر دنیای دنی زده در لباس فقر در آمده ملقب به شاه نور گشت و بعد از تحصیل مثوبات اخروی و استغفار خطایات روی نیاز به درگاه معبودی نهاده کمر عزم ادراک حج بیت الله الحرام زاد الله شرفا و تعظیما برشتهٔ اخلاص برمیان جان چست بسته بوداع شجاع الدوله رفت چون او مانع امر خیر نمی توانست شد گفت هر گاه به بندر سورت جهت رکوب جهاز باید شتافت در عالم اتحاد دیرینه اگر از راه خجسته بنیاد او رنگ

از طرف داری و معاونت طرفین بانتظار انجامیدن کار متقاعد بود اکنون بدریافت
اخبار افتادن تزلزل بارکان استقامت حصاریان نظر برحسن اخلاص سجان سنگه
هزاری را با جمعیت شایسته از سوار و پیاده فرستاد داماجی گایکوار او را بر طرف
طرف عیدگاه و بالاب کانکریه و هربا رام را با همراهیان و تعیناتیان نو نگاهداشت
بر سر شوارع بهرام پور و مزار شاه بهیکهن قدس سره تعین فرمود و از هر چهار طرف
هاله وار بلده را احاطه رو نمود - سلمان جماعه‌دار عرب متعینه دروازهٔ جمال پور
و محمد لعل روهیله که با همراهیانش از دروازهٔ خانپور تا دروازه بند تعهدهٔ شان
مقرر بود چون دیوار خانهای بهرام پور و قدن پور و نوا پاس مسکن بعضی از
مساکین که برجا مانده و نزدیک بحصار بود از راه احتیاط هنگام شام کسان خودها
را فرستاده آتش داده صاحب خانها را کباب ساختند و روز دیگر سلمان و همراهان
محمد لعل جمعی از بلداران را باوگیدن حدود دور محروفه گماشته بعزم مقابله
هربا رام پیش رفت و از طرفین جنگ تیر و تفنگ درمیان آمد و معدودی کشته
و خسته گشتند اما کاری پیش نرفت چون کار محاصره بدرجهٔ کمال پیوست
شمشیر بیگ مصاحب بهولعه که چند سر اسپ داشته بود و با هربا رام معرفتی
داشت با او التجا برده اسپ هارا بیرون فرستاد و قریب سی چهل سر اسپ
محمد هاشم بخشی که از راه عاقبت اندیشی برای روز بیگ و بد قلیل ذخیرهٔ
کاه و دانه داشت با تمام رسید و دانه در خرمن و پرکاهی در متبن نماند لاچار
اسپان را با بارگیران هنگام تاریکی شب جهت رسانیدن کهنعایت بر آورد قضا را
مرهٹه واقف گشته تعاقب نمود و آنها مانند بنات النعش پراگنده شدند بعضی
به کهنبایت و برخی به قلعچهٔ کالی رو آوردند درین هنگامه اسپی سکندری خورد
و سوار از پشتش جدا گشت کشته و اسپ بدست مرهٹه افتاد - سداسیو رامچندر
که از ممر تهانه موضع بلاد خاطر را وا پرداخته بود درین ولا ارادهٔ بدست آوردن
قلعچهٔ کالی بخاطرش خطور نمود و سه دفعه فوج را با چند ضرب توپ و جزائر
فرستاد ازانجا که آن قلعچه از بنای اعظم خان که در عهد سلطنت حضرت فردوس
آشیانی شاه جهان بادشاه بنای آن آهنی اساس نهاده و در نزدیکی پناهی

ابتدای سرگرم گشت و گوله در قلعه می رسید و تا روز برچیده شدن بساط
منازعت به همین ضابطه بدان شغل اشتغال داشت و داماجی بر در باغ غازی
الدین حسین توپها نصب کرده تنور حرب را می افروخت و هر روز جماعة
دو نگاه داشت را جا بجا تعیین میفرمود و کولیان اطراف و جوانب را بدر
گرسنی و عفو جرائم گرشده مستمال ساخته روز مره مقرر کرده بمحافظت طرق
شامل مردم خویش گماشت - برادر بلو که است و خلعت یافته و از در آمدن
بلده جری شده بود کمر برداشتی مورچال آنطرف را بست و جمعی از عرب
و سندهی را همراه گرفته بر آمد - دکهنیان نیز از مقابل در آمدند و جنگ
تیر و تفنگ در گرفت کولیان داد مردی و مردانگی داده با هنگام شام آسیای
حرب را بگردش داشتند و جمعی از طرفین کشته و خسته گشتند در بین زد
و خورد برادر بلو را بندوق بر ران رسید و او عذر لنگی بهم رسانید چون پرده
ظلمانی شب فرو هشته گردید دست از جنگ باز داشته کولیان همراهیانش
که از ممر کمی آذوقه و فقدان غله گرفتار آمدند هرچند اراده نمودند که در تاریکی
شب به هئیت مجموع بیرون شتافته اگر توانند بار دیگر غله آرند اتفاق نه شد
بالضرورة بتدریج قابو کرده بدر رفتند و برادر بلو که زخمی بود با معدودی ماندہ
به معالجه مشغول گشت همدران اوان جمعی دیگر از کولیان که عرق طمع بلکه
رگ جان بحرکت آمده با غله رو ببلده آوردند ازانجا که مستحفظان طرق بکار تسبیع
و توپچی به حزم و هوشیاری می پرداختند آنها را که نزدیک بمورچال جوان
مرد جان رسنده مترصد وقت قابو بودند که کمین نشستگان شوارع آگاه گشته سر
راه گرفته چندیرا کشته و خسته بستههای غله را گرفتند و روز دیگر گلههای کولیان
با بسته برد سداشیو رامچندر فرستاد چون جانب جنوبی بلده از دوا باس تا مزار
حضرت شاه بهیکهن قدس سره بر ساحل آب سابرمتی که امر محاصره تعلق
بداماجی گایکوار داشت و کسی مقرر نشده بود شبها اکثر راه آمد و رفت سوار و پیاده
بدر کهندادت و غله مسلوک بود درین ولا که بنو سنگه ولد انند سنگه متوفی که
پرگنه ایدر در تصرف دارد و بصفه آنجا بحصه داماجی متعلق است و با حال

بعادت آنها بوده هر چند که تن تنها مانده و متعلقان را بیرون فرستادند روزی شخص واحد را گردهٔ نانی میسر نمی شد - * منظومه *

فسرد آنچنان قحط پای ثبات • که نایاب شد نان چو آب حیات
دو صد منزل از دیگ شد آتش دور • فراموش شد نام نان در تنور

اتفاقاً در چنین وقتی برادر بلو کولی را که سدهو رام با او معرفتی داشت دو کس معتمد را فرستاده باعهای سفر نموده طلب داشت و او قریب هفت صد کولی فراهم آورده با قدری غله دو ساعت از روز مانده بر مورچال آن طرف رود بار سابر زده چندی از طرفین کشته و خسته شده بقلعه در آمد فوجی خان خلعت و اسپ بدو داد به استمالت پرداخت ازانجا که قریب سه هزار کس از سوار و پیاده فرقه سپاه و از متوطنان بلده سر گروه بواهیر و زمینداران هنود که بعلت سر براهی بوده و کفالت جماعه را که رخصت گرفته بیرون کرده بودند و بسیاری که بنابر حفظ آبرو و ناموس از فضائح و قبائح بدرون بقاقه کسی مردن را بر خود گوارا ساخته مانده این قدر قلیل غله که آنرا هم عرف و زوهله دست بدست بردند چه می شد کار خلق الله بنهایت صعوبت انجامید و از هر جانب صدای واویلا بر آمد مسدود اوراق یک سر است که لا بد بود داشت روزی دو روپیه را یک کاه خشک و تر که از حرابهای دور حصار و کنار آبجو می آوردند به سعی و تلاش موفوره بهم رسانیده مقدار که در دو ساعت از شدت نایرهٔ جوع برعت تمام که در سایر ایام زجا بو نمیکرد میخورد و هر روز سی چهل روپیه را غله باوجودیکه اکثر خدمهٔ زیادتی را بموضع سید پور سه کروهی بلده مجال جاگیر فرستاده بتصدیع تمام که از بام تا شام میسر می شد بنان خشک قناعت می گست و یک تعریف خدمت و چهار وادار که ضرور بود بهریک روزی یک زبده که مقدار زبان شکوه عدم کفاف بسته نمی شد بالجمله برادر بلو که برد و خورد علی رؤس الاشهاد در روز روشن بلده روب سداشیو رامچندر و داماجی به مستحفظان طرف آنطرف تسدیع و تو بیخ از انچه تصور شود کردند و قریب نصف النهار خود دو صرب توپ بله رس باورنگ پور آورده بر قلعهٔ بهدر بسته تا هنگام شام نگوله

نمایند اگر نگاهداشتن با جماعه منظور باشد وجه قیمت را نوشته ندهند والا همین تصحیحه برطرفی باشد و خواهی نخواهی موجودات اسپ و جوان داده بیشتری که طریق نجات یافتند بدر رفتند و برخی تمسک گرفته ماندند و جمعی به سارس کولیان که دران اوان قریب هفتصد نفر سرباری و چهل راس گاو جنگ کنان غله آورده بودند اسپها برا بر آوردند و خودها بیرا ز هرجماعه و گروهی فاتو افته بیرون بر آمدند نرخ غله به سه آثار و دو آثار پیوست که پنهانی نقالان چاشته خور از باسپاهیان خریده مفر وجتند بتلاش میسر می آمد و کار انسان و حیوان به نهایت تعسر انجامید و حالتی بر حلق طاری گشت که هیچ چشمی مبیناد و تا کجا از عهدهٔ تقریر و تحریر توان بر آمد - * بیت *

تو فرض کن که چو سوسن همه زبان گردم
کجا ز عهدهٔ تقریر آن شوم آزاد

بعضی را که به راه بیرون شدن خود به طریق فرستادن است گمان داشتند ترحم بحال بی زبانان کرده یله کردند که شب و روز در خرابها تکاپو نموده اگر برگاهی دو چار می شد مینچریدند و گاو و گاو میشان اهل بلد را به اندیشهٔ عاقبت که نوبت فوت بآنها خواهد انجامید از بیرون بردن منع شده و اگر احیاناً به سفارش و شفاعت کسی رخصت حاصل می گشت همین که ؟ از دروازه بیرون می نهاد جماعهٔ عرب و روهیله مستحفظان دروب و بروج از با درآورده تکه تکه می بردند سوای چند که گاوان و جاموسان آب کسی داشتند چون عُهده بر آئی نبود بقیمت اعلی که گاوی به پنجاه روپیه فروخته شد و قصابان بی مروت گوشت آنرا با گوشت میتهٔ است و گاوی که از بی قوتی بصحراگاه عدم می شتافت مخلوط ساخته فروختند و کار مردمی که به پای رفتن بیرون و به روی تحصیل غله داشتند بخوردن نان تخم کل شانه و دیگهر و که نوعی از بذورات صحرائی است و آن بذر از قیمت گندم بجاوز کرده بود انجامید که در ایام معدود تمام شد نوکران قدیمی استعفا داده وداع و علام گردن از رقبت کشیده بیرون رفتند و نوکر داماجی گایکوار شده کمر بر محاصرهٔ بلده بستند و جو

ربیع الثانی تمامی سپاه باقی مانده که هنوز جمعیت خوبی بود بیرون شتافته بر دایرهٔ سداسیو رامچندر ریخت ازانجا که مطلعها سپاه طلب را بالا کرده و رشتهٔ امید ماندن را گسیخته دیده بودند چندان تلاشی نکردند و چیز کاهی حند که بر مورحال در ایام باران انداخته بودند آتش داده بر گشتند سفنهو رام دیگر هوس بیرون بر آمدن را از سر بدر ساخت چون در سکتهٔ بلده حالت ادبار نیوره نماند - * منظومه *

نه منعم نه رزبخت و نه کیس ماند　　نهٔ صد پارهٔ خرقه بدرویش ماند

گرفتند از خانها هرچه بود　　ز پروردنی های خرج کبود

مومن خان لاچار گشته مزار محمد رمان شاهزاده را که به امر نیابت بندر کهنبایت می پرداخت و سلوک پسندیده با رعایا و برایا کرده مرهمی بر جراحت ستم دیدگان و ملهوفان آنجا نهاده بود نوشت که بهر عنوان که تواند مبلغی درین وقت سرانجام داده بفرستند و او که دامن خود را از لوث این معنی آلوده نمیخواست پاسخ نوشت که از من این امر متمشی نمی تواند شد بدیگری باید فرمود لهذا مومن خان نیابت آنجا را به محمد رمان خان مقرر کرد و او بموجب اشاره جمعی را در عذاب شکنجه انداخته چیزی گرفت چون روز بروز امر محاصره تنگی پذیرفت و دانه وجود عنقا و کاه حکم زعفران بهم رسانید جماعداران با همدیگر همداستان شده بمومنخان ظاهر ساختند و گفتند - * قطعه *

جفای گنبد گردون به غایتی برسید

گران فرار تو اندر ضمیر مایه نماند

در آفتاب حوادث چنان بسوخت جهان

که کوه را بمثل دستگاه سایه نماند

از مدتی بنابر دیر طلبی و گرانی دانهٔ اسپان موقوف و مخلاهٔ شان از جو خالی مانده اما بدون علف چارپایان را چارهٔ نیست مراکب که سقط شود موجب بریشانی سپاه است بصحیحهٔ موجودات که هنوز بر پا ایستاده اند ملاحظه

وقت بیوفت فاش کرده می آوردند تا سپاهیان متعینهٔ دروازهٔ ساپور والنگ آنطرف
که بمشتری آمدنی رسد ازان سو بود هنگام سحری که می آوردند سبقت نموده
برخی را بر آورده در همان تاریکی شب خریده نهانی بدست بقالان بد سگال
به نرخ اعلی فروخته زرها اندوختند و آن بی مروتان برخی دیگر بران افروده در
گوشه و کنار می فروختند که بحسب قسمت کسی را میسر می آمد ازانجا که
درین مدت محاصره ذخیرها بصرف در آمده و انبارها خالی گشت * بیت *

ذخیرهٔ پریوش یکسر رفتور ز انبارها تا به سوراخ مور

و مردم به خیال اینکه هرگاه درعرض یک سال رسد بند نگشت به همین نهج
خواهد آمد از وخامت عاقبت غافل گشتند جماعهٔ که بصدیعات و ننگ
حرمت بیرون را شنیده بکم و بیش در گوشهٔ خانه افتاده بودند از سطوح این
سانحه یکبار طاقت سان طاق و عنان صبر و استقامت از دست رها کرده لاچار
ارادهٔ بیرون نمودند که درین تنگنای خانه زعف خوین را گمان نمی بردند * بیت

هر کرا دیدار تان بوابی هوس فرض حور بر آسمان دیدی و بس

و چه مستورات صاحب عصمت از خانوادهای شرف و نجابت که از زاویهٔ
کاشانه پای شان به دهلیز خانه نرسیده و بجز رخ مهر خاوری و چهرهٔ ماه انوری
نظر به طلعت نا محرم و صورت بیگانه نیفگنده بودند چادر برسر و چشم حیا
در پس اشک ریزان از راه دریچهٔ دروازه را یکبهر از آب رود بار ساتر افتان و خیزان
درمیان ریگ تفسیده بانتظار حصول اجازت متعینه مورچال غازی الدین حسین
متوقف بودند چون در مقابل سنو کرام که برحال بعضی اطلاع داشت دستوری
در آمدن میداد اما بنابر تجسس و جستجوی مال محصولی بی حفاظتی
بعمل می آمد و از بیرایه یا نقدی که بر می آمد به عنف میگرفتند و هر روز به
همین حالت علا ردگان عذیب عراث را همین آس در کاسه انتظار بود و گاهی که
اذن نمی یافتند از صباح تا رواح دران ریگ گرسنه بر کنار آب افتاده هنگام شام
یا تام روز دیگر که مأذون می گشتند می رفتند بسیهو رام از جدا شدن افواج نا طراف
بخیال اینکه شاید درین وقت دست بر دی تواند نمود او اخر شب پنجم شهر

مهتر بجای پدر است عمر دوبارهٔ برادر را بدداسته از فرط محبت و اتحادی که دران دو برادر معاینه گشت درین جز و زمان از جملهٔ نوادر است که گویا یک جان و دو قالب * بیت *

دو سر چون قلم لیک از جان یکی   زبان شان دو تا و سخن شان یکی

و کار از عاشقی و معشوقی گذشته و از کمال یگانگت به هاشم رضا علم اندد خلعت گران بها ترتیب داده پوشانند و بنابر تعلقهٔ نخستی سایر و توپ خانه بهدنان و جاؤسان هر سو دویده جماعداران را آگاه ساخته مژدگانی رسانیدند گروه سپاه فوقهٔ بفوقه و جماعه بجماعه آمده بعذر حالت و فذرت به صفحهٔ بذر چون نقد وجود عنقا داشت فوض نوشته گذرانیدند و به حمد و سپاس الهی رطب اللسان و عذب البیان گشته لب به تهنیت و مبارکباد کشودند - بالجمله پس از برگشتن محمد رضا ازان معرکه و رفتن جمعی که حریف مشاهده نمود جری گشته بی مهابا بدرجلوی نموده پیش آمدند و با عبد الغفور و سرمست و دیگران که پای استقامت فشرده بودند به جنگ کوته یراق در آمدند قضارا گولهٔ بندوقی بر آئینه زانوی عبد الغفور رسیده استخوانش را شکست و او از کام زدن برد بار مانده بر آمد درین بین گولهٔ توپ و جزائر بی درپی از دست و قرار مدافعی گشت طرفین دست مخاصمت را کوتاه ساخته برگشتند و دکهنیان به چرب دستئی خویش غرهٔ شده بیش از پیش اهتمام درکار ورزیدند بس از چندی عبد الغفور که صد سوار را جماعدار و صاحب جرأت بود در گوشت دروازهٔ رایگهر جانب دریا را که بنابر آمدنی رسد و برداشتن آب مفتوح بود حسب چنین گشت سداسیو رامچندر جوان مرد جان را باتفاق سداسیو دامودر بر گزر موضع تا دیج آن طرف رود سابر تعیین فرموده تا او رنگ پور اسداد طرق آمد و شد را به عهدهٔ او گراشت و بهگوان نامی را بتاع شاهی مقرر کرد که شب و روز قایم مانده به حفظ و حراست سوارع آن سمت بپردازد هریک بمکان مقرره شتافته خندقها بر جادها کنده از خار و خاشاک انباشته سد ساختند و در جزایهای پورجات آن طرف مورچالها بسته نشستند و آمدنی کاه و دانه موقوف گشت و کم و بیشی که کولدان عذار نیسه بنابر منافع خود که

وقوع جنگ میدان با فوج پاپاجي هرپاله وزخمي شدن محمد رضا برادر محمد هاشم بخشي وکشته شدن عبد الغفور جماعدار روهيله

* منظومة *

دگر روز چون خسرو خاوری — بر آمد برین طاق نیلوفری
زمانه در روشنی باز کرد — جهان بازی دیگر آغاز کرد

محمد رضا برادر محمد هاشم بخشی با همراهیان و محمد اعل و عبد الغفور و سرمست روهیله فوج را آراسته و جزایر اندازان بر کنار آب رود بار سابرمتی نشانیده بعزم تاختن و برداشتن پاپاجی هرپاله که سنگ راه رسد شده بود از آب گذشت مخالف که از ممر حزم و هوشیاری آماده و مستعد بود باستقبال آمده سر راه گرفت و جنگ تیر و تفنگ در پیوست و نمگراست که از میدان ریگ پای بالای پشتهٔ آن صوب گزارد و آنها نیز از بیم گولهٔ توپ بروج حصار و تیر جزائر جرأت پیش قدمی نمی یافتند و تا یکپاس و نیم از روز بر آمده معرکه آراسته شد و چندی از طرفین مجروح گشتند در بین زد و خورد گولهٔ بندوق بر سر محمد رضا رسیده پوست مال خراشیده رفت و اسپش نیز از آن جنبه خورد بالضرورة عطف عنان نموده رو به دریچهٔ باغ نهدر آورد همراهیان و جمعی از بی دلان جهان را همراهی برادر بخشی وسیلهٔ ظهور حسن خدمت بدست افتاد و از آن معرکهٔ هولناک بدر زدند محمد هاشم که بر برج گزر کهرکی مشرف بر دریا برد مومن خان نشسته به تفرج هنگامهٔ گیر و دار می پرداخت بر آمدن برادر را مشاهده نموده سرا سیمه الٰهی خبر گردان گویان بر خاست و آمده کیفیت و کمیت جراحت را دریافت نموده نشست و بنابر اصابت عین الکمال سپند در مجمر سوخت مومن خان نیز رسیده به دلجوئی و احوال پرسی مرهم خوش دلی نهاد از آنجا که چندان زخمی نبود در اندک فرصتی ز کمتر مدتی اندمال پذیرفت و روزی برای غسل صحت متهیا گردید چون برادر

تعین فرمودن داماجي گایکوار پاپاجي هرپاله را بنابر انسداد طرق به موضع کُو چرب و فرستادن سداشیو رام چندر جوان مرد خان باتفاق سداشیو دامودر به گذر موضع بادیج و بهگوان را در باغ شاهي و تنگي پذیرفتن امر محاصره بلده

ازانجا که کار سپاه درون حصار بلده بعسر انجامید و ننگ تفرقه دران جمع افتاد چار ناچار بر طرفی گرفته از مصائب محاصره به تدریج پا بیرون نهادند داماجی گایکوار که بدکر شتی سلهم اشتغال داشت ظهور این معنی را استجابت دعا پنداشته صلای عام نوکری در داد چون کار سواران نبوده پیادگان بیرون آمدگان را نوکر ساخت و هر یکی سرو پای سپاهی و با سپاهی را وسیلهٔ روزی بدست آمد و در رزق . رویش کشوده گشت و حالت یُسْر بعد عُسْر بهم رسید چون در ابتدا قریب ده هزار کس از سوار و پیاده با مومن خان فراهم آمده و به استقرار صوبه نی محابا به زد و خورد می پرداختند دکهنیان به مخاطرهٔ این که اگر فوجی را از خود جدا سازند و سرمَعْبَری یا گذری تعین نمایند مبادا من حیث المجموع ریخته چشم زخمی رسانند اکنون که پراگندگی در جمعیت شان افتاد و آثار دل کندگی هویدا گشت در تدبیر انسداد طرق اطراف و حوادث دیگر متوجه شده داماجی گایکوار پاپاجی هرپاله و سدوکرام را که به نیابت حصهٔ او در بلده بوده با همراهیان و بعضاییان فوجی آراسته به موضع کوچرب سمت غربی بلده که بفاصله جوی آب سابرمتی واقع ست تعین فرمود و از روز پنجشنبه چهارم شهر ربیع الاول نزدیک قریه فرود آمد جماعهٔ که از جانب محمد لعل روهیله درانجا بودند بر آمده به بلده پیوستند و رسیدن رسد حبوبات و علیق سایر بقولات که درانجا کشت زکاری شود موقوف گشت *

وقوع جنگ میدان با فوج پاپاجي هرپاله وزخمي شدن محمد رضا برادر محمد هاشم بخشي وکشته شدن عبد الغفور جماعدار روهیله

* منظومه *

دگر روز چون خسرو خاوری بر آمد برین طاق نیلوفری
زمانه در روشنی باز کرد جهان بازی دیگر آغاز کرد

محمد رضا برادر محمد هاشم بخشی با همراهیان و محمد اعل و عبد الغفور و سرمست روهیله فوج را آراسته و جزایر اندازان بر کنار آب رود بار سابرمتی نشانیده بعزم تاختن و برداشتن پاپاجی هرپاله که سنگ راه رشد شده بود از آب گذشت مخالف که از ممر حزم و هوشیاری آماده و مستعد بود باستقبال آمده سر راه گرفت و جنگ تیر و تفنگ در پیوست و نمگراست که از میدان ریگ پای بالای پشتهٔ آن صوب گذارد و آنها نیز از بیم گولهٔ توپ بروج حصار و تیر جزائر جرأت پیش قدمی نمی یافتند و تا یکپاس و نیم از روز بر آمده معرکه آراسته شد و چندی از طرفین مجروح گشتند در بین زد و خورد گولهٔ بندوق بر سر محمد رضا رسیده پوست مال خراشیده رفت و اسپش نیز از آن حده خورد بالضرورة عطف عنان نموده رو به دریچهٔ باغ بهدر آورد همراهیان و جمعی از بی دلان جنان را همراهی برادر بخشی وسیلهٔ ظهور حسن خدمت بدست افتاد و از آن معرکهٔ هولناک بدر زدند محمد هاشم که بر برج گزر کهرکی مُشرف بر دریا برد مومن خان نشسته به تفرج هنگامهٔ گیر و دار می پرداخت بر آمدن برادر را مشاهده نموده سراسیمه آلهی جگرگردان گویان بر خاست و آمده کیفیت و کمیت جراحت را دریافت نموده نشست و بنابر اصابت عین الکمال سپند در مجمر سوخت مومن خان نیز رسیده به دل جوئی و احوال پرسی مرهم خوش دلی نهاد از آنجا که چندان زخمی نبود در اندک فرصتی از کمتر مدتی اندمال پذیرفت و روزی برای غسل صحت مختار گردید چون برادر

اما چون در آوردن غله که فائدۀ عظیم بود آمد و شد داشته بیع و شرا می نمودند - * قطعه *

هر که در اصل بد گهر افتاد　　هیچ نیکی ازو مدار امید
زان که هرگز بجهد نتوان ساخت　　از کلاغ سیاه باز سفید

همدران ایام محمد یاسین ولد محمد اعظم جماعدار روهیله که سابق نزد سری پت راو نوکر بود و پس از در آمدن مومن خان که جمیع فرقۀ عرب و روهیله نوکر شدند او نیز در سلک ملازمان منسلک و با نذرس به حفاظت دروازۀ اسلوریه مامور گشت ازانجا که چند در صحبت مرهتّه گذرانیده با بعضی اتحادی بهم رسانیده بود و آنها در بیرون چون قضاء دربارۀ او با مضا رسیده بود یکی از اخلاصمندان مصحوب گجراتیی که آمد و رفت داشتند بدو پیغام سازش فرستاد و او که در اول شباب سرد و گرم روزگار نچشیده و نشیب و فراز زمانه ندیده بی اطلاع و استصواب پدر و مسورت آزموده کاری به قرار داد نوکری نقش قرار و انعام نقد عاجل و آجل تعهد نمود و عجالتا صد اشرفی با نوشته قرار در رسید - * بیت *

اگر دانۀ حیله باشد کسی را　　بدام آورد مرغ زیرک بسی را

و او از نا تجربه کاری در صدد تمهید و تدبیر در آمده و بوفق ساختن جمعی هر روز مجمع صداقت آراسته و هرکسی را به بذل نقدی و جنسی مرهون احسان و ممنون امتنان می ساخت روزی چند که بدان امر قدام ورزید فلک ناتوان بین را غیرت دامنگیر شد و رگ حسد بحرکت آمد و سنبهو رام زا از رنائی جو اسیسی که در لشکر مرهتّه داشت آگاه ساخت محمد لعل که گروه روهیله بد و متعلق بود در صدد تحقیقات و استکشاف در آمد چون مقرون به صدق یافت باتفاق جماعۀ روهیله اورا در خانۀ جویس باز داشته از مصرف اشرفیها استفسار نمود ظاهر شد که به صرف ضیافت و نواضع یاران نانی در آمده مگر یک دو اشرفی را که بیگی از مارواریان داده بود معلوم گشت و او نیز آری کرده گفت که به عنوان قرض حسنه در راه اخلاص و اتحاد گرفته ام و از امر دیگر

زبان ۸۰ عصر و نیاز گشود که به اعتماد قسم و عهد و پیمان بوده ام و بتکرار این مضمون * بیت *

در قاعدهٔ خدمت و آئین وفا بسیار نکوئی و بدانی چوملنی

پرداخت فائده نه بخشید , و به محصلان سداد و غلاظ معینهٔ تا در شاهی سپرده شد و کارش نه ضرب و شکنجه انجامید آنچه مردم ظاهر کرده بودند و گمانی باو داشتند نه عمل در نیامد ریخاندن و زنده رها کردن را صلاح ندانسته بزجر تمام سنگ بر سینه اش نهاده هلاک ساختند - * منظومه *

شربت انگبین مجوی ز دهر که بر آمیخته است شهد بزهر

تو تصور کنی که آن عسل است وان عسل نیست شربت اجل است

چون این خبر باحمد آباد رسید مومن خان ظاهر نمود که چون خیال محال تصرف کهنبایت در سر داشت بی استرضای من کشته شد و مصداق سرای نیکی بدی به ظهور پیوست همداران اوان شداشیو نلال مکاسدار پتلاد که در درون بود و فی الجمله معرفتی و شناختی با برج لعل پیسکار معزول که از چندی وارد بلده شده و معطل بود داشت پیغام فرستاد که اگر در بیرون نزدیک باغ شاهی بیاید دو کلمه که متضمن خیریت طرفین و صلاح حال جمهور باشد گفته شود برج لعل مومن خان را آگاه ساخته اجازت حاصل نموده جمعی از عرب و روهیله را همراه گرفته شتافت و با او ملاقی گشت و آنچه او گفت و شنید کرد آمده ظاهر ساخت چون هنوز چندی در خرابی باقی بود منظور به گشت هری کوتوال سر گروه کولیان موضع و نهوره که او ضاع و اطوار مآل کار را مختل و پراگنده و کیسه را چون کاسهٔ رباب تهی یافت و در رسیدن روز مرهٔ کولیان همراهی که شب و روز در جنگ و جدل اهتمام داشتند خللی واقع شد قطع امید نموده به ظاهر داری امر ضروری را دست آویز ساخته اجازت چند روز حاصل کرده رفت که دیگر نیاید و کولیانش نیز بدو پیوستند - * بیت *

گوهر پاک بباید که شود قابل فیض

ورنه هر سنگ و گلی لؤلؤ و مرجان نه شود

مبلغها طلب سپاه بالا رفت هر کس به فکر انجام کار و سر به سلامت بردن که
تا حال به امید پائداری صوبه و قرار مصالحه گرائیده بودند افتادند و به حسب
وحوی طریق متخلص که از تنگنای محاصره و فقدان کاه و دانه خود و چارپایان
از پا در می آمدند و هر روز جماعه داران فوج فوج و جماعه بجماعه سر بصحصحه
و موجودات آمده بر طرفی میگرفتند چون همه طریق بیرون شتافتن در شب
مسلوک بود هنگام فرصت به مسکن و ماوای خود رفتند و جماعه داران بنای
بدبی گرفتن طلب امامت ورزیدند و بعضی به لجاجت و سماجت مرسومات
را گرفتند و دیگران موقوف بر وقت گذاشتند و روز بروز در سپاهی لشکر کمی
و فتور مرئی شدن گرفت همدران اوان از بندر کهندایت خبر رسید که پنی مقدم
موضع بسو معمولهٔ پرگنهٔ بتلاد که در ابتدا به همراهی سداشیو رام چندر به خیال
اینکه در اندک فرصت کار بمصالحه خواهد انجامید نظر بر واسطه کاری هنگامه
بندر کهندایت شاید بامر مبالغی کاری مامور شود و گوی نیک نامی رباید
آمده چون از عزم مومن خان که ارادهٔ مصالحه ندارد و بر کار خود پای استقامت
فسرده و بحصار داری مصر گشته ازانجا که از قدیم بانجم الدوله و او مربوط بود
درین وقت ظهور حسن خدمتی بخاطر گرائیده مومن خان را بر ارادهٔ خویش
آگاه ساخته به کهندایت شتافت و ازانجا فوج را همراه گرفته و قریب هزار کس
از خودنگاهداشت نموده در پرگنهٔ پتلاد سر به شورش و فساد در داشت و با مرهتّه
یک رو کرده تهانجات آنها را میبرد و تشخیص و تحصیل نموده بطلب سپاه می
داد و به دانست خود حسن خدمت به ظهور میرسانید و امیدوار نتائج نیک بود
و به اعتماد قول و ایمان مغلظه که با مومن خان داشت متعلقانرا در کهندایت
گذاشته بدان امر قیام می ورزید بعضی از کوته خردان ناتوان بین اهل غرض
و ارباب حسد که آفتی است برای حسد تمهید بر انداختن او بسته متهم ساختند که
او درین معامله اگرچه بحسب ظاهر برای شما است اما در ضمن مبلغها اندوخته و از
سابق هم زر دار است درین اوان که قضا گریبان گیرش گشت به کهندایت آمد میرزا
محمد زمان شاهزاده که نیابت آنجا بدو متعلق بود گرفته در زندان کرد هر چند او

است و مومن خان بنابر رهنمونی عاقبت اندیشان و [1]زندان خاک بدر کولنان ساه محمد نام جماعدار را فریب با نصد کس از سوار و پیادهٔ عرب و هندی و کولیان آنجا را بعرار دادن زور مرة بطریق تهانه و ددیس نهج در قلچهٔ کالی دو کروهی بلده محمد نور را با جمعی از سوار پیاده با دو ضرب توپخه و مصالح سرب و باروت به اتفاق کولیان آنجا داشته از قایم بودن این دو مکان کولیان و رسد آوردن گاهی که از اطراف و جوانب بلده می آوردند سهولت داشت که اول در موضع ولاد فراهم آمده بوقت فابو در قلچهٔ کالی جمع گسته او اخر سبها به تدریج پوسنده از چسم اعدا میرسانیدند و مخاطرهٔ مرهٔته در نزدیکی بلده بود سداشیو رامچندر و داماجی گایکوار دو سه دفعه فوج بر موضع ولاد تعین فرمودند هرچند بجنگ و جدال جد و جهد نمودند جمعی کسته و خسته بر گست می نمودند چون مدت محاصرة بطول انجامید و با وجود انقضای ایام باران خللی و تزلزلی در ارکان عزم دکهنیان نیامد و از ممر رسیدن وجه معررة کار به عسرت انجامید معدمان و کولنان آنجا از و خامت عاقبت و مآل کار خودها اندیشنده بنابر رفع مضار آینده با داماجی گایکوار ساخته به سرط در گرست افعال نکوهنده و جرائم گرسته خاطر را جمع نموده فوج دکهنیان را طلب داشتند شاه محمد با همراهیان چار با چار خود را در معرض هلاکت دیده به مدافعت پرداخت و زور را به سب رسانیدند معدمان و کولیان که با دکهنیان دست یکی شده بودند جوق صحبت را مرعی داشته در پردهٔ ظلماتی سب تاریک بدست و چهارم محرم الحرام بلده رسانیدند و تهانهٔ مرهٔته قایم گست و طریق رسیدن رسد ازان طرف که اسهل ترین طرق بود مسدود گردید چون مدت یکسال کامل به جنگ و قتال بی حاصل سپری شد و حالتی در رعایا و برایا نماند با وجودیکه مبلغها به صیغهٔ نیورة و مصادرة و آوردن اثاث البیت عمرو و زید در هر ماهی بقدر بیست روزة عرب و روهیله به خوسی و با خوشی می گرفتند و ده روزة و گاهی پنج روزة به سواران و دیگران تقسیم می یافت به علت نوکری بیش قراری

(1) زندان خاک بدر کنایه از تاریک بندان و دقیق نظران *

خان تمهید رفع منافسه اندیشید که معاملت صوبه را به قرار بالمقاطعه با او در
بست نماید و کار پردازان وزیر الممالک را نیز تدبیر متفق و همداستان ساخته
چون بنابر تمسک این امر و کار سازی مبلغی می بایست به مومن خان
نوشت و او جهت سرانجام سنبهورام را گفت او صرافان و تجار پیشگان و سر
گروهان را فراهم آورده جبراً قسراً فراخور احوال و دست رس هر کس سفته‌ها
که باصطلاح هند هندوی گویند بیست هزار روپیه را نویسانیده آورد و روانه شد هرگاه
معاملت را برگهناته راو ظاهر ساختند او ابا و امتناع نمود و وامی از هندویات که

بدین عنوان گرفته فرستاده بود بوصول در نیامد در سال هزار و صد و هفتاد و یک
که در رسیدن روز مرهٔ معروفهٔ کولداران که یکسر حشر کرده مانند مگس گرد شیرینی
فراهم آمده بودند روزی چند توقف روداد و آنها نیز به دریافت حالت بلده
که برشکافتن کار به دشواری انجامیده در حلوا حلاوتی نمانده جمع کثیری
بیرون رفتند و بار دیگر به سلسله جنبانی عذر تقصیرات و تعهد تدارک مافات نزد
سداسیو رام جندر رجوع آورده قرار نمودند که دیوار حصار را بقدر در آمد و بر آمد
سوار شگافته بدهند و جمعی از شجعان که بدر آمدن کمر همت بسته باشند
ازان راه در آمده بلده را مسخر سازند و در تدبیر هنگام قابو یافته در شب دوم
محرم الحرام ما بین دروازهٔ سارنگ پور و دروازهٔ کالو پور که پاسبانان آنجا را غافل
یافتند فرصت را غنیمت شمرده باندازهٔ دو سوار که پهلوی یکدیگر توانند گذشت
نقب را مرتب نموده جماعهٔ را که برای این مهم تعین شد و در پشت خزانه
مسجد سیدی بشیر پناه گرفته منتظر بودند آگاه ساختند و آنها در مقام و آهنگ
دو رنگ تردد خاطر داشتند چون مشیت ایزدی بدان متعلق نبود مستحفظان
بروج جنبین رخنه با خبر گشته به انداختن بندوق و جزائر پرداختند که درین
بین شعشعهٔ خسرو طارم چهارم نموداری نمود بیرونیان فسخ عزیمت کرده برگشتند
سنبهو رام ازین ماجرا واقف گشته حمل بر سازش بعضی از متعینان آن سمت
نموده تبدیل ساخت و به حسب چس کردن رخنه امر فرمود ازانجا که در،
موضع ولاد معمولهٔ پرگنهٔ حویلی شش کروهی بلده که با موضع و بهوره قریب

می شد به حبس و مواخذه گرفتار می گشت چون این عقده میگرفتند ازانجا که نزد دکهنیان گجراتیان بتخصیص اسلامیان به خدعه متهم و بدنام شده بودند آنها را از نزدیکی لشکر خود رانده جا نمی دادند بالضروره از خانمان آواره ازینجا رانده و ازانجا مانده میان شارع و خرابهای بی سقف و جدار در پناه تنی گاه بحال تباه در جماعهٔ با محرمان بسان محرمان بی پرده و حفاظ اقامت گزیدند و چه مصیبتها و آفتهای جان و مال و ناموس که بر سر شان نیامد - * بیت *

جهان ویرانهٔ بس خوف ناک است
چه آفتها که در این آب و خاک است

در هنگام محاصرهٔ نجم الدوله که کار مردم بدین حالت پیوسته بود بعضی پورجات آباد و اکثر عمارات برجا و مارواتان فصیحت و رسوائی برسر بر آمد گان باین حد نمی رسانیدند و همین که کسی بیرون شتافت از معادل احدی متعرض حال نبود و به فراغ بال در خانها می آسودند اکنون که از عمرانات نامی و نشانی نمانده و تمامی حاویهٔ علیای عروسها گسته در عین نزول هوا و شبهای بار فار خر فرش ارضی و لحاف سماوی که دست رس نبود بر بستر نا کامی می غنودند علاوه جمیع تصدیعات به مرض تب ویرقان مثل سایح گرفتار آمده هر روز گروه گروه از مسلم و هنود ذکور واناث صغیر و کبیر باب اقامت خرا به هستی نیاورده به شهرستان نیستی انتقال می نمودند و طرفه اینکه نزول این بلیهٔ عظمی و طامهٔ کبری تعلق باهل این دیار بوده درین عارضهٔ عامه اکثر از خانوادهای ذی حیاتی برای نام باقی نه ماند - * بیت *

پدیـــرفت بنیاد مردم خلل   کشاده شـده دستـــگاه اجل

گویند که از بیرون بر آمد گان بلنی به سلامت که بعضی مریض بعد رفع هنگامه به بیت الاصل رجوع نمودند چندی را که وقت رسیده بود به بیش روان ملک عدم ملحق گشتند ازانجا که دران ایام رگهناتهه راو برادر پیشوا بالاجی راو به اتفاق ملهار راو با فوج گران در نواح دار الخلافت اقامت داشت وکیل مومن

گایکوار کمر بسته بر آوردند - به حسب اتفاق پاسبانی از نوم غفلت بیدار
گشته دید نداشت که زنجیر پا بندش وا شده جهت بستن بر خاست کولیان
کناره گرفته تیر چند انداخته بدر رفتند بالجمله چون آمدنی غلاّت بنابر مخاطره
دکهنیان منحصر بر سرباری کولیان گشته روز بروز نرخ رو بگرانی آورده به نهج
آثار و شش آثار پیوست پای استقامت عوام الناس از جای رفت بالضروره
به هئیت مجموع دست از خانمان کشیده آوارگی گزیدند و بر دروازهٔ رایپور
که اسهل ترین طرق بدر رو بنظر در آمد فراهم گشتند حاجی مبارک جماعدار
عرب که بمحافظت آنجا مامور بود از وا دید حالت غربا و مساکین و جمعی از
عشایر چرخه زن که حرخه بر سر و صغری در بر از فقدان نان بنور شکم از نائرهٔ
جوع تفسیده و بسان زعف خشک بست و پهلو بهم چسپیده مدید وز فاقه شده
مانند دوک نزار و باریک گشته حیران و سرگردان سر رشتهٔ وجه معاش گم کرده
و چاره قوت لایموت کلافه وار درهم پیچیده نالان جوعنان گویان بارادهٔ بیرون
شتافتن حاضر آمدند امر دواب و کار خیری اندیشیده بعد حصول اجازه بیرون کرد
چون طریق بر آمد را دیگران دیدند و شنیدند هر روز دسته دسته از هر صنفی
و هر گروهی از مسلم و هنود زن و مرد غنی و فقیر و کسانیکه از خوف گرفت
و گیر در گوشه و کنار متواری و در بیم و هراس روزی بسر میرسانیدند به تبدیل
لباس در زمرهٔ خسته دلان در آمده رو به بیرون نهادند سندهوا رام بنابر احتیاط
و بموجب اظهار سر گروهان و رئیس سفیدان سر سراکار نبوره هر قوم و هر صنف
چندی را از هنود و جمعی را از اینها بر دروازه تعین فرمود که مبادا بیرون
روندگان نقدی و جنسی می برده باشند یا ازان جماعه که نبوره می دهند
بروند از بام تا شام حاضر بوده به تجسس و تفحص پرداخته وا گزارند
جاسوسان جدا بشناس متعدده آنجا که جستجو می نمودند از نزد بعضی نبوره
زنان که از هنود یا ودیعت دیگری نقدی یا پیرایه بر می آمد ضبط می شد
و آن بی آزرمان بی غیرت دست با درستی تا عضو نهانی رسانیده هتک ستر
و حرمت میکردند و اگر از جمله نبوره دهندگان یا متواریان احدی گرفته که دو چار

پادشاهزادهای جای بدار و مکان بودن امرا یان نامدار بود سگ بستند بجای گنبائی
ظهور آمد و مسکن زاغ و بوم گردید که بغیر ابدال آشیانه بستند و چون ایام شادی
هنود که لگن گویند در آمد چه جشنهای عروسی که بنواختن نقاره و دمیدن
نفیر بجا نیاوردند و عجب تر آنکه هری کوتوال که بنش آهنگی سندهو رام
کرده خود را شریک و سهیم او پنداشته اکثر اوقات سواره بسر راسته و بازار بر می
آمد مختسمانه و فری بخود نهاده باستمالت رعایا و برایا تبسم کنان لب می کشود
و میگفت که اکنون از هیچ ممری بخاطر راه نداده و از جمیع جهات جمع داشته به
کسب و پیشه مشغول باشند که احدی متعرض احوال شما نیست * بیت *

چو از سرو بن جای گردد تهی   نگیرد کیا جای سرو سهی

الحاصل فرصة مراد کولبان نقش دو شش آورده که بتجدید و حوه انتفاع عاید
شان می گشت گرفتن زور مره منافع غله و کاه و بیع و شراء امتعه و اقمشه
که خریده بدنهاب برف و جوار می فروختند و دزدی اسپ و شتر لشکر مرهته
که شبها بر آورده به پناه دیوار حصار رسانیده می بردند و به کشاده پیشانی
دستارهای پتهدار طلا بر سر و تنباتهای مشروع و کمخاب در پا و به پیرایه گوش
و گردن و حلقهٔ طلا خود را آراسته آنچه در محلهٔ با بزرگ شان نگرسته بود
نگرد کوچه و محلات به سیر و گشت بر آمدند کوبکو محله بمحله خانه بخانه
بنظر تامل و تعمق نگریسته بنادگاه بحصر گیری می پرداختند و شام بشام دامن
دامن از زر نقد زور مره کیسه می اندوختند * قطعه *

کسی روان را دهند جرمها   برگ کاهی براستان ندهند
مگسانرا دهند شکر و قند   به همایان جز استخوان نه دهند

اما بدفعات کارنامهای دست بسته از دزدی اسپ و شتر دکهنیان و رسانید
رسد به حصاریان با وجود بعید و سبب گشت مرهته به عرصهٔ ظهور آوردند چنانچه
شبی جمعی از سواران رساله سندهو رام با خود برده زورانه در کمین داشته
اسپ و یا بوی چند که جانب اجابت بغایر بردن کاه بر آمده بود گرفته شب
دیگر بلده آوردند و شبی فیلبانی را همراه گرفته به دزدی فیلی از آن ناماچی

کوتوال سرگروه کولیان موضع دبهوره با سندهورام در محل خویش ناطقهٔ طوطی
خامهٔ دو زبان بدان گویا گشته ازانجا که دران قریه فرقهٔ کولیان دو گروه شگفتا داوند
جماعهٔ را کوتوالدان نامند و گروهی را یکدان و بنادر همجنسی با یکدیگر مخالف
و گاهی موافق چون کوتوالدان بمرافقت سندهو رام بحسب تقدیر در بلده در آمده
مطلعها را نقد و جنس به غارت گرفته مایه دار شدند، و باتفاقه و لحقه زن و بچه
در احمدآباد رحل اقامت انداختند و هر روز از گرفتن روز مرة نقد و دزدی
اسپ و شتر لشکر مرهتّه و اندفاع فروخت غله و ابتیاع متاع اهل بلده پکیان
و کولیان اکثر قری دور و نواح را عرق حقد و حسد بحرکت و رگ طمع به جنبش
در آمد و سودن کف فسوس و تغابن از خورد و خواب انداخت تدبیری در لباس
مکر و تزویر که موجب سکون بیقراری و برداشتن ازین نمد کلاهی اندیشیده
با سنداشنو رام جندر سلسله جنبان دادن ضامن عدم تمرد و عصیان و افگندن حلقه
در گوش اطاعت و فرمان آمده و بقرار روز مرة انسداد طرق رسد را تعهد نمودند
و چندی جهت انداختن مغلطه از پشتارهٔ کاه و غله گرفته آوردند و جنس
خدمت را نمودار ساختند ازانجا که سگ زرد برادر شغال است * منظومه *

ذره ذره کاندرین ارض و سما است
جنس خود را همچون کاه و کهربا است
نوریان مر نوریان را طالب اند
ناریان مر ناریان را جاذب اند

مطامعی که در رسانیدن رسد و امور دیگر که بدرجه ده راسی ربع رسیده با کوتوالیان
دست یکی شده باوجود مخالفت درین مواد موافقت گزیدند و به آوردن غله و بدر
بردن اسپ و شتر و گا و خر لشکر مرهتّه به تدارک مافات بیش از کوتوالیان
در آمدند تا آنکه بحقیقهٔ سان بر روی کار افتاد و چندی با بزکه گرفتار دکهنیان گشته
به یاسا رسیدند و دیگران کناره گرفتند چون لذت این کار در بیخ دندان پکیان
جا گرفت با سندهو رام همداستان شده با اهل و عیال باتفاق کوتوالیان در شهر
سکونت گزیده بدان امر اشتغال ورزیدند سبحان الله جائیکه محل نزول

و شامیا به جهت استعمال و تقدیم آداب بیرون دروازهٔ ایدریه که بدهلی دروازه اشتهار یافته نصب فرمود و قریب نصف النهاری بیست و ششم شهر ذیحجة الحرام بخانهٔ راقم که بسبب عارضهٔ جسمانی جدیدی متقاعد بود آمد و رسیدن عطیات و شقهٔ خاص و ارادهٔ استعمال طاهر ساخت و گفت * مصرع *

تا شد که ازین خط بشوم بوی مراد

و مسود اوراق را بعد بدهٔ پیش فرستاد و خود همانجا متوقف گشته سواری و سپاه را طلب داشته او آخر روز از خانهٔ راقم با تجمل و آراستگی هری او ماثی را با خود گرفته آمد و آداب بضابطهٔ معمول رو بدرگاه والا بجا آورده شقه را که بقلم فرنگی مرقوم بود خوانده به سمع حاضران رسانند *

نقل شقه مزین بخط انور

آنکه فدوی با اعتقاد مومن خان مورد مراحم والا بوده بداند که عرضداشت آن فدوی فرزندم اعتماد الدوله خانخانان بهادر از نظر اقدس گذرانید ور سوخ بندگی آن فدوی زبانی بعرض رسانند بندگی آن مغفوش خاطر گردید باید که در تقدیم کار بادشاهی مستعد بوده شرط حلال نمکی بجا آرد دیگر از نوشته فرزندم خانخانان بهادر معلوم خواهد شد توجه والا بحال خود روز افزون داند و خانخانان نیز در جواب استمالت تمام و فرمایش چند سر اسپ کتچهی بموجب حکم اقدس نوشته بود دستار بسته فرق مبارک را بر تارک افتخار داشته و شقه را طرهٔ وار بران جا داده شادیانه نوازان داخل بندر شد و هری پندت را رخصت فرمود اما رسیدن عطیات و ورود شقهٔ خاص فائدهٔ بحال مومن خان نه بخشید و رخنه در بنیان عزم دکهنیان نیفگند درین محل لختی از نیرنگی گردش فلک دون پرور سفله نواز و دور پست فطرتان حیله ساز که بر و فق مرام کولیان شقاوت نشان دیو خصلت و عولیان رهٔ زن وادی جهالت میگردید و شطری از بخت برگشتگی و نگون طالعی و پریشان حالی اهل بلد که بمصداق می خیدها جمل من مسد گرفتار و به کشمکش نیکخواه داران در آزار اینچه برایی العین مشاهده افتاد اندکی از بسیار سمت گزارش می یابد چگونگی اتفاق هری

نمود اَلْعَوْدُ اَحْمَدُ بر خوانده برگشتند ازانجا که دمبدم شتر سواران نزدیک رسانیدن برد نامها به سداشیو رام چندر که منتظر و طالب و صال مطلوب حکومت بود و به تکرار و تذکار این مضمون گویا - * بیت *

گوش بر آواز دارم مــژدهٔ آن لب کجا است
دیــــده بر راه است یا رب دولت دیــدار کو

رسانیدند اظهار سرور و شادمانی نمود و در لشکر شهرت یافت که بلده مفتوح گشت احامره و اوباش عارف گرار فرط نشاط کمثل الحمار پاندد و افسار گسسته به جست و خیزدر آمدند و شهنو و نهیق بر داشته گوی سبقت و مسارعت از یکدیگر ربوده رو به شهر آوردند که در بین طریق از برگشتگان بر سر گرشت واقف شده قرین یاس و حرمان معاودت نمودند و روزی چند در افسوس و ندامت و نفرین کولیان رهمه اندار گزرانیده بر آمد کار را بموعدیگر چاره جو گشتند و هری او مائی نام پندتی که سابقه و تعارفی با شاه عبد الرزاق داشت بذریعهٔ ایشان با بعضی پیام آشتی و رفع منافسه و گفت و شنید التیام و امر مصالحه باجازت مومن خان آمده ملاقی گشت و به چرب زبانی و شیرین کلامی سه شبانه روز متوقف بود که درین بین در پاسخ عرضداشتی که مومن خان در تهذیب استقرار سلطنت بذات اقدس و صلح با شاه ابدالی به پایه سریر خلافت مصیر و عرصه نوبیر الممالک امام الملک خانخانان ارسال داشته و نوشته بود که قریب یکسال است که به رد و خورد دکهنیان در حفظ و حراست ملک بادشاهی از جان و مال می کوشد از پیشگاه مجد و اعتلا دستار بستهٔ فرق مبارک و شقه بدستخط اقدس و خلعت جهار پارچه جهت پسرش حوالهٔ وکیل شد و او مصحوب چهار نفر قاصدان بنابر مخاطر طُرُق و سوارع دستار را در مطهرهٔ چرمیی و خلعت را در حرفهٔ حلقی دوخته از چشم اغیار پوشیده اتفاقاً در روزیکه هری او مائی بی نیل مقصود بیرون می شتافت رسید - مومن خان او را برای نمودن عطیات والا ز تحمل نگاهداشته گفت - * بیت *

باش تا قلعه به بینی و در و بــار مــــرا
باش تا شهر به بینی و در و عـــرض سپاه

و شامیا به جهت استعدال و تقدیم آداب بیرون دروازهٔ ایدریه که بدهلی دروازه اشتهار یافته نصب فرمود و قریب نصف النهاری بیست و ششم شهر ذیحجه الحرام بخانهٔ راقم که بسبب عارضهٔ جسمانی جدی متقاعد بود آمد و رسیدن عطیات و شقهٔ خاص و ارادهٔ استعدال طاهر ساخت و گفت * مصرع *

تا شد که ازین خط سلوم بوی مراد

و مسود اوراق را بعد سده پیش فرستاد و خود همانجا متوقف گشته سواری و سپاه را طلب داشته او اخر روز از خانهٔ راقم با تجمل و آراستگی هری او مائی را با خود گرفته آمد و آداب بضابطهٔ معمول رو بدرگاه والا بجا آورده شقه را که بقلم فرنگی مرقوم بود خوانده به سمع حاضران رسانند *

نقل شقه مزین بخط انور

آنکه فدوی با اعتقاد مومن خان مورد مراحم والا بوده بداند که عرضداشت آن فدوی فرزندم اعتماد الدوله خانخانان بهادر از نظر اقدس گذرانید و ز سوخ بندگی آن فدوی زبانی بعرض رسانند بندگی آن مغفوش خاطر گردید باید که در تقدیم کار بادشاهی مستعد بوده شرط حلال نمکی بجا آرد دیگر از نوشته فرزندم خانخانان بهادر معلوم خواهد شد توجه والا بحال خود روز افزون داند و خانخانان نیز در جواب استمالت تمام و فرمایش چند سر اسپ کنهی بموجب حکم اقدس نوشته بود دستار بسته فرق مبارک را بر تارک افتخار داشته و سقه را طرهٔ وار بران جا داده شادیانه نوازان داخل بهدر شد و هری پندت را رخصت فرمود اما رسیدن عطیات و ورود شقهٔ خاص فائدهٔ بحال مومن خان نه بخشید و رخنه در بنیان عزم دکهنیان نیفگند درین محل لختی از نیرنگی گردش فلک دون پرور سفله نواز و دور پست فطرتان حیله ساز که بر و فق مرام کولیان شقاوت نشان دیو خصلت و غولیان رهٔ زن وادی جهالت میگردید و شطری از بخت بر گشتگی و نگون طالعی و پریشان حالی اهل بلد که بمصداق می حیدها حبل من مسد گرفتار و به کشمکش تنخواه داران در آزار انچه برای العین مشاهده افتاد اندکی از بسیار سمت گزارش می یابد چگونگی اتفاق هری

بعود اَلْعَوْدُ اَحْمَدُ بر خوانده برگشتند ازانجا که دمبدم شتر سواران نزدیک رسانیدن نرد بابها نه سداشیو رام چندر که منتظر و طالب و صال مطلوب حکومت بود و نه تکرار و تذکار این مضمون گویا - * بیت *

گوش بر آواز دارم مــژدهٔ آن لب کجا است
دیـــده بر راه است یا رب دولت دیـــدار کو

رسانیدند اظهار سرور و شادمانی نمود و در لشکر شهرت یافت که بلده مفتوح گشت اخا مرة و او باش عارت گر از فرط نشاط کمثل الحمار پابند و افسار گسسته به جست و خیز در آمدند و شهق و نهیق بر داشته گوی سبقت و مسارعت از یکدیگر ربوده رو به شهر آوردند که در بین طریق از برگشتگان بر سر گرشت واقف شده قرین یاس و حرمان معاودت نمودند و روزی چند در افسوس و ندامت و تعزین کولیان رهنه انداز گزرانیده بر آمد کار را بنوعدیگر چاره جو گشتند و هری او مائی نام پندتی که سابقه و تعارفی با شاه عبد الرزاق داشت بذریعهٔ ایشان با بعضی پیام آشتی و رفع منافسه و گفت و شنید التیام و امر مصالحه باجارت مومن خان آمده ملاقی گشت و به چرب زبانی و شیرین کلامی سه شبانه روز متوقف بود که درین بین در پاسخ عرضداشتی که مومن خان در تهذیب استقرار سلطنت نواب اقدس و صلح با شاه ابدالی به پایه سریر خلافت مصیر و عرصهٔ نوزیر الممالک امام الملک خانخانان ارسال داشته و نوشته بود که قریب یکسال است که به زد و خورد دکهنیان در حفظ و حراست ملک پادشاهی از جان و مال می کوشد از پیشگاه مجد و اعتلاء دستار بستهٔ فرق مبارک و شقه بدستخط اقدس و خلعت چهار پارچه جهت پسرش حوالهٔ وکیل شد و او مصحوب چهار نفر قاصدان بنابر مخاطر طُرُق و سوارع دستار را در مطهرة چرمیں و خلعت را در حرفهٔ حلقی دوخته از چشم اعدار پوشیده اتفاقاً در روزیکه هری او مائی بی نیل مقصود بیرون می شتافت رسید - مومن خان او را برای نمودن عطیات والا ، تحمل نگاهداشته گفت - * بیت *

باش تا قلعــه به بینی و در و بــار مــــرا
باش تا شهر به بینی و در و عـــرض سپاه

ر صدق بدارد چون بر موسی جان دوسی دکهنیان پیرایهٔ وضوح افگند از انجا که
مسجد سیدی بشیر و مسجد مقبرهٔ افضلخان بنیادی از وزرای سلاطین گجراتیه
که از جدار حصار بفاصلهٔ یلهٔ بندوق واقع است و شب و روز از بودن مورچال معادل
دران با خطر نگرانی داشت بندیشهٔ اینکه مبادا بار دیگر آن جماعه آمده قایم
شوند اکنون که میدان خالی است امر به انهدام نمود - سبحان الله این
مسجدین همان مساجداند که مارواریان در وقت محاصرهٔ نجم الدوله قصد خرابی
آنها اندیشیده بودند او نظر به حافظ خدا و آثار بزرگان سلف که الحال کسی را
مقدرو گنجایش بنای چنین امر خیری میسر نیست به تخصیص مسجد
سیدی بشیر که ممتاز و مطبوع و در استحکام متین و رصین بود مگر ابوالقاسم
و دیگران را تعیین ساخته مورچال خود را قایم نمود که ازان آفت سالم ماند و خرابی
آنها که بر دست بشرش مقدر شده بود به ظهور پیوست چون مساجد از سنگ
خارا عمارت شده باوجودیکه سنگ تراشان و عمله و فعله کار میکردند چندان کاری
پیش نمی رفت تدبیر دیگر بکار برده با چوب و هیزم انباشته آتش بمسجد زدند که
بسان آتشکدهٔ مجوسان نمودار گشت و از فرط حدّت ناری اجزای سنگی سوخته
گردید که باندک اشارهٔ از هم می ریخت - * بیت *

می بخور منبر بسوز و آتش اندر خرقه زن
ساکن بتخانه باش و مردم آزاری مکن

دکهنیان را درین مدت از تقریر بیرون بر آمدگان و آیند و روند مدار کاری و صاحب
اختیاری سنبهورام ظاهر شد و دانستند که در جمیع امور مختار و با اقتدار است
و بادی و باعث این هنگامه و معرکه گیر اوست مکرر پیام ملاطفت ملایمت
و رقعات مشتمل بر دعوت مصادقت و مخادنت و مواعید دلپذیر دادن مبلغی
از نقد و قرار داد نوکری و تجویز جاگیر موکد بعهد و پیمان و موثق به کفالت
و ایمان رسید و او اجابت نکرده پاسخ داد که با موسی جان عهدی بسته ام که
که ازان در نگذرم و قسمی یاد کرده ام که ازو رو گردان نشوم هر چند بر سرم
آید نشد است و بدان خورسندم -

بدست مردم زبون بودند و سوختنی را سوختند درین ضمن موسی خان با مخصوصان
رسید و برای العطش مشاهده نموده در تفحص پایجا بودن لشکر در آمد از انجا
که قطرات مطر اتفاق کم کم و ریزه ریزه مترشح بود از راه دوربینی بر فراز برجی برآمده
نظر بر خیام و مقام انداخت هر چند تیر نگاه را از ناوک دوربین گشاد داد بنابر
محجوب بودن چهرهٔ مهر خاوری در حجاب غمامی ز ترشح و سحاب دود
خبری مرئی نه گشت و سهام نظر بدان جا نه پیوست خوشامد گویان نه مطلع
آینکه گفتار بی فروغ شان راست برآمده و بر بافتهٔ بی اصل رنگ صدق گونه
شادان و فرحان لب به تهنیت گشادند و بریش دکهنیان می خندیدند *

نعمتخان عالی

شگفتگی ز نسیم به خنده منجر شد
گذشت کار ازان هم به قاه قاه رسید
به صحبتی شده مشغول هریکی طرزی
که کنج دشنهٔ شان زود چون نگاه رسید
یکی به بخت که فال من است آمده راست
تمام شد غم دل خاطر رفاه رسید
یکی بتفنگ که خواب من است گشته درست
گذشت نکبت و ایام عز و جاه رسید

باردیگر خبری آوردند که از تقریر مخبر صحیح القول واضح گشت که مرهتّه تاب
مقاومت تیرباران نیاورده بنه و بار را بسته امروز به محمود آباد رفته یا مفرور تا
آنکه قریب نصف النهار خنجرگذار زور پردهٔ غمامی را برهم شگافته چهرهٔ انوری
نمود و ظاهر شد که غنیم خیام برجا و هر یک بمقام خویش برپا است سیمهو رام
بنابر خبرگیری قدم پیش نهاده تا نزدیکی مورچال قریب به اردو رسید که آنها
دست مدافعه گشوده بفرستادن شعرا گولهٔ توپ و تفنگ احوال برسی دوسیده
بایکدیگر تا قریب عصر نمودند و نه بنوبت پیوست که اظهار خوشامد گویان فروغی

ر صدق ندارد چون بر موضوع حسن نیت دکهنیان پیرایهٔ وضوح افگند از آنجا که
مسجد سیدی بشیر و مسجد مقبرهٔ افضل‌خان بنیادی از وزرای سلاطین گجراتیه
که از جدار حصار بفاصلهٔ یک بندوق واقع است و شب و روز از بودن مورچال معادل
دزان با خطر نگرانی داشت اندیشه اینکه مبادا بار دیگر از جماعه آمده قایم
شوند اکنون که میدان خالی است امر به انهدام نمود - سبحان الله این
مسجدین همان مساجداند که مارواریان در وقت محاصرهٔ نجم‌الدوله قصد خرابی
آنها اندیشیده بودند او بنظر ... خانهٔ خدا و آثار بزرگان سلف که الحال کسی را
مقدور و گنجایش بنای چنین امر خیری میسر نیست به تخصیص مسجد
سیدی بشیر که ممتاز و مطبوع و در استحکام متین و رصین بود مگر ابوالقاسم
و دیگران را تعیین ساخته مورچال خود را قایم نمود که ازان آفت سالم ماند و خرابی
آنها که بر دست بشرش مقدر شده بود به ظهور پیوست چون مساجد از سنگ
خارا عمارت شده باوجودیکه سنگ تراشان و عمله و فعله کار میکردند چندان کاری
پیش نمی رفت تدبیر دیگر بکار برده با چوب و هیزم انباشته آتش بمسجد زدند که
بسان آتشکدهٔ مجوسان نمودار گشت و از فرط حدّت ناری اجزای سنگی سوخته
گردید که باندک اشاره از هم می ریخت - * بیت *

می بخور منبر بسوز و آتش اندر کعبه زن
ساکن بتخانه باش و مردم آزاری مکن

دکهنیان را درین مدت از تقریر بیرون بر آمدگان و آیند و روند مدار کاری و صاحب
اختیاری شمبهو رام ظاهر شد و دانستند که در جمیع امور مختار و با اقتدار است
و بانی و باعث این هنگامه و معرکه گیر اوست مکرر پیام ملاطفت ملایمت
و رقعات مشتمل بر دعوت مصادقت و مخادنت و مواعید دلپذیر دادن مبلغی
از نقد و قرار داد نوکری و تجویز جاگیر موکد بعهد و پیمان و منوط به کفالت
و ایمان رسید و او اجابت نکرده پاسخ داد که با مومن خان عهدی بسته ام که
که ازان در نگذرم و قسمی یاد کرده ام که ازو رو گردان نشوم هر چند بر سرم
بد نشد است و بدان خورسندام -

نموده فرستاد و چون حلقهٔ خصم را بر در دوختهٔ منتظر نشست - سلیم بعد را به قسمی که از بیرون آمد بمومن خان رسانند و بوستچاپ را نمود - * بیت *

بزور و زر نشاید ردّ احکام قضا کردن
نمی زیبد کسی را در قضا چون و چرا کردن

چون مبارکخان با عایق وعده مدعاصی گسستند - * مصرع *

امروز بدان رعده وفا باید کرد

سلیم بنابر رفع بدنامی تدبیری برانگیخته آنها را به مومن خان گیرانیده در حبس انداخت اما این راز سربسته و تدبیر اندیشیده پوشیده نماند و فریدش در اندرون و بیرون اظهر من الشمس وابین من الامس روشن گردید و در عوض این کار سه هزار روپیه خدمتانه بسلیم عاید گشت مومن خان اسرفیهاء را به تنخواه سپاه داده روزی چند از ممر اخراجات آنها خاطر وا برداخت - چون قریب هشت ماه برین معرکه آرائی و جنگ ساده روزی بسر آمد و موسم باران در رسید خوشامد گویان نعتاق و طلاق قسم یاد کرده و با یکدگر گرو بسته قالبهای نه کسوده و خوانهای ندیده خبری نسنیده را دیده و سنیده انگاشته دکان خوشامد گوئی آراسته بتعبیر و تعریر پرداختند و به مرخرفات نبهوده و هذیانات پریشان گوشه نشینان زرّاق و خدمه پوشان سالوس و خوگیان مترع و سماسان خاکستر آلود هر زه گرد مدروص عذر مانوس نمسک خستهٔ آنرا بسارات غیبی و تائیدات لاریبی پنداشته بر نگارنگ تعریر پیراسته بر طاق بلند گراسته باظهار آن طوطی ناطقه گویا ساختند که اکنون کار چند روزه باقیست و بالجزم و الیقین مرهتّه در برسکال بر اشکال نمی تواند ماند و پای استقامت شان در گل ولای خواهد لغزید و از اقربای فلان شخص بدبس نام و نشان باشنده بهمان محلهٔ احمد آباد که نزد خوان مرهتّان نوکر است از راه قرابت و خدمت دین اسلام بنعام نموده که همینکه لشکر سحابی نموداری کرد مرهتّه راه فرار وطن پیش میگیرد و فلان عزیز که با فلان دوستی و اخلاص دارد و در بیرون است به تصدیق این قول گواهی نوشته احتمال کذب ندارد اکثر از ساده لوحان گفتار واهی شان را براستی و وقوعی

در اینجا بودند بدست برداشت همراهان اوان شاه ابدالی از قندهار با فوج گران که به هندوستان فوج کشی نموده بود به دارالخلافت رسید و هر روز بانواع مختلف خبرهای موحش متحیر بر اختلال ارضاع سلطنت میرسید - موجب حس معتضای وقت بدریعهٔ نجیب الدوله که نزد شاه تقربی داشت حقیقت حال را نوشت و استمداد خواست چون مقدمهٔ آنجا به صلح انجامیده بود جوابی نرسید بالجمله دکهنیان که پیشرفت کار بدست آمدن حصار تنگ بجدال و رزم و پیکار جنگی از اشکال و غایت دشوار بود بتدبیر خدعه و سازش با یکی از حصاریان بخاطر آورده محفل کنگاش آراستند که به تطمیع زر بعد موعد دلپذیر امیدواری شاید کاری بر آید * بیت *

کاری چو بجدل بر نیاید   جوش جوش در حیله بر گشاید

بعضی از گجراتیان که در بیرون بودند و معرفتی و خصوصیتی با سلیم جماعدار شرف داشتند بنابر پیش آمد و ممنون ساختن سلیم بوساطت هر با رام یا بنس گراسته پیامهای سازش آوردند و او شرط نمکخواری را مرعی داشته بی کم و کاست موجب حال را برین ماجرا آگاه ساخته و بموجب اشاره اش او نیز در مقابل دام تدویر گسترد و بحرف زبانی و آهسته گوئی صدد را رام خود ساخت و مبلغی را جهت تمشیت این کار درخواست کرد کار از پیامهای زبانی میانجیان گرسته بدست آوپر رقعه نویسی انجامید قرار یافت که پنجاه هزار روپیه نقد و قرار داد نوکری دایمی با پانصد کس بمهرسدا سیو رام چندر موکد بایمان و موطد بکفالت معتبران اگر برسد این مهم سر انجام یابد - * بیت *

مرو در وادی مکر و حیل گام   که در دام بلا افتی سر انجام

از انجا که از امتداد مدت محاصره به تنگ آمده و مبلغهای خطیر اخراجات شاه صرف میشد - سداسیو رامچندر راضی گشت و این دروغ مصلحت آمیز را وقوعی ندانست و عجالةً دو هزار اشرفی را بدست میانجیان بتدریج برسم علی الحساب و دست لاف مشتمله وجه معلومة العدد و باقی را بعد حصول مدعا و فتح الباب موقوف و مستحل ساخته با طومار قرار داد نوکری بمواثیق مختوم

منصب که از اصل و اضافه چهار هزاری ذات دو هزار سوار باشد به تمهید دوستة
موسی خان در مقدمهٔ خموسر که چندگاه پیش از سنوح سانحهٔ احمد آباد زکمل
ساعی شده از پیشگاه خلافت و جهانبانی حاصل کرده مصحوب بیمه واله روانه
ساخته بود او در بروچ در لشکر سداشیو رامچندر رسیده بنابر ظهور حسن خدمت
پنهانی داددرون فرستاد موسی خان از ورود حسب الحکم و رسیدن عطیات بارگاه
والا که معاً اتفاق شد کوس بشارت زده تفال نیک گرفت و جهت اعلان و اشتهار
و استقلال دوم شهر شوال المکرم بیرون دروازهٔ خانپور در پایان دیوار حصار شامیانه
ایستاده کرد و به استقبال سوار گشته آداب بضابطهٔ معینه و قانون مستمرهٔ رو بدرگاه
فلک اشتباه بجا آورده پوشید و مضمون حسب الحکم والا را بسمع اعلی و ادنی
رسانید *

نقل حسب الحکم والا بمهر وزیر الممالک

آنکه شهامت و عوالی پناه بسالت و معالی دستگاه موسی خان بهادر
مورد مراحم والا باشد درین والا عرضداشت مع یارده مهر بیار بدرگاه والا
و عرضی مع هفت مهر بدر رسید و عرضداشت و بیار بنظر اقدس گذشت از بارگاه
والا بزبان وحی ترجمان آفرین حکم شد و یرلیغ همایون صادر گردید که بخاطر جمع
و به استقلال تمام از بندوبست صوبه قرار واقع پرداخته در تنبیه مفسدان بکوشد
و رعایا را از حسن سلوک خود راضی دارد انشاء الله تعالی عنایات بارگاه والا
موافق ضابطه حوالهٔ وکیل میگردد و موافق حکم والا احوالات آنجا را نویسان باشند
درین باب تاکید دانند پانزدهم شهر ربیع الثانی سال سوم جلوس معلّی قلمی
شد موسی خان حسب الحکم را بر سر بسته بسواری فیل شادیانه نوازان داخل
شهر گردید و این واقعه در بروچ بسمع سداشیو رامچندر رسید ظاهر گشت که
گوبنداس کهاندی بیمه واله که از دار الخلافت وارد شده قابو کرده عطیات رسانیده
لهذا گرفته قید نمود و میخواست که به سزای کردار رساند و در دهن توپ بسته
بپراند لیکن بشفاعت جمعی از تجار پیشگان معتبر که بتدریج از بلده بر آمده

توپ و بندوق از پست حدار اکتفا نمودند در ان ایام که دفعهٔ چهارم نوبهٔ مغز گشت غایبا و برایا به ستوه آمده ابواب اذیت را در معرض بیع در آوردند و نوبت آنهائیکه بیرون بدر رفته بودند اموال زر اهرا و محله داران محصلان تحصیل و تنخواهداران را همراه گرفته کشوده بند و جنس آنها را بدر به فروش رسانیدند گویان مشتری بند بی کالا گشته به نیمه بها خریداری نموده هر شب پشتارها بسته بیرون در فوات عصمت اعلی معروضداشتند حتی دفاتر هندی که از سالهای دراز و آبا ز اجداد شان بود بیرون فروخته شد و حساب و کتاب و داد وستد تمامی شدو و در آب شسته کردند و زن و مرد باوجود دادن به بساط در دست تنخواه داران گرفتار آمدند - * منظومه *

سکسته حم معلس بی درم   یکی شد به گنجینهٔ محتـرم

سراها همه بی پلاس و حصیر   گدا کدخدا گشت و با نو اسیر

و مکرر از بیرون پیام مصالحه آمد چون هنوز وقتش نرسیده بود اثری نه بخشید و کم خردان نزدیک بین حمل بر ضعف طرف ثانی نموده وسیلهٔ خوشامد گوئی که آن خوشامد گو تازه روزگار بدست آمده هر روز خبر واهی از نفس خود اختراع نموده و شخص تازه تراشیده که مرهٹه عاجز آمده ، فلان شخص خبر آورده که امروز یا فردا بر خاسته می رود - * رباعی *

تا چند سخـــن تراشی و زنده زنی   تا کی به هدف تیر پراگنـــده زنی

گر یک سخن از علم خموشی خوانی   بسیار به این گفت و شنو خنده زنی

از انجا که از خانهائیکه خداوندانش بیرون رفته بودند کسان ستمپرو رام کشوده از نهان و آشکارا آوردند مبلغها را ظروف مسی و برنجی بر آمد مس را گداخته سکه زد و بخرچ سپاه داد و برنج را شکست چون یکضرب توپ فراز دمدمهٔ کالو پور ناکاره شده بود عوض آن با یکضرب توپ فعاره که هوائی نامند ریخت توپ کلان در اول تیر شکست و فعاره بنابر عدم وقوف توپچی معطل ماند درین وقت حسب الحکم اقدس به مهر وزیر الممالک در باسخ عرضداشت موسی خان مصحوب قاصدان رسید انعاماً خلعت فاخره و سرپیچ مرصع و علم و نقاره و اضافهٔ

ساحب جماعهٔ روهیله را با محمد لعل روهیله و مارواریان را با گدگا حات ر عرب را با دار گیران و مردم متفرقه با خود گرفته از دروازهٔ رای پور محمد لعل و از دروازهٔ دریا دور گدگا حات و جماعهٔ عرب را از دروازهٔ کاهو دور که با دروازهٔ سارنگ دور قریب بود خود ازان دروازه بر آمده بر مور حال بدون ستاوب ر توپ بدان سرح آن طرف را مامور ساحب که از توپ اندازی نگذارند که مقابل سر بالا کند و دمی آسودگی نخود تواند کسند بدین تمهید علی رغم یکدیگر حمله بردند و جنگ سخت از نصف شب در گرفت چنانچه مورچال پیش رو را گرفته بلشکر آنها رسیدند ازانجا که دکهنیان از روی حزم و احتیاط چندی زودی قریب بدایرهٔ خود مورچالی استوار از دیوار بسته بودند کار جنگ بدانجا انجامید و تمام لشکر بر پشت جدار رسیده به مدافعه اشتغال ورزید تا سپیدهٔ صبح از افق مشرقی نمایان گشت و در دوست و دشمن فرق ظاهر شدن گرفت - * بیت *

تیغ کشید اختر عالم فروز   لشکر شب کرده هزیمت ز روز

دکهنیان قدم جرأت و جلادت پیش نهاده فوج فوج از سوار و پیاده حمله آورده به زد و خورد پیوستند - * منظومه *

گروه رزم جوی و فتنه انگیز   همه بر کینه و بی باک خون ریز
نه کین خواهی میان را تنگ بسته   دل چون سنگ را بر جنگ بسته

داد مردی و مردانگی میدادند چون گولهٔ توپ از فراز بروج که سر کوب بود و بر مخالف می رسید فرصت برکناری و میدان داری نمی یافتند و بر پشت گرمی آن پای بیرون بر آمدگان در جرانهای نفوت برجا بود که تزلزلی در استقامت شان راه نمی یافت و از وقتی که سهدار صبح از دستمی افق پرواز کرده تا غراب ظلمت شب بال نکشود بدایرهٔ افروزی حرب کوشش به عمل آمد و درین زد و خورد قریب دو صد کس از سوار و پیاده جماعهٔ سبی کشته و خسته گشتند و از جانب اجانب نیز جمعی کثیر هلاک و مجروح شدند که پردهٔ دار ساه باختری مانع و حایل گشته طرفین را از هنگامه آرائی باز داشت که تا چندی هوس مقابله و مقاتله بخاطر احدی خطور نکرد و بمحافظت مورچال و انگندن

چون ۸ ماه نوکری پیش فوز در هر ماه مبلغها می بایست بار دیگر بنوره زیاد
؛ بسبب نبودن مقرر گشت - با وجود گرفتن بنورهٔ متعدده و مصادرات تنوعه
کفاف نمی شد و علاوهٔ آن زور مرهٔ کولیان که شام به شام بایست داد و آن جماعه
ا اطراف و حوادث امامر طمع ا مشاهدهٔ بدست آمدن نقد و جنس هم کاران
موضع دیهور و جسته جوری ایام محاصرهٔ نجم الدوله که خاسته جور به از مفرات
جور است جمع کثیری فراهم آمده بودند - * بیت *

نوای نسیدان این مرز بوم　　بد و نیک کردند یکسر هجوم

در هر ماه بنوره و بگرفتن مصادر و پیش از پیش اهتمام به عمل می آمد و در
اندک مدتی ز کمتر فرصتی مبلغهای خطیر طلب سپاه بالا رفت و کار مصادره
از عمرو وزید و بکر و خالد گرسنت چشم مروت پوشیده شد و تمیز آشنا و بیگانه
ماند حقوق اخوت به عقوق تبدیل یافت و ترس از خدا و خوف زور جرادستاً
مفسداً گردید که شرح و تفصیل آن موجب اطناب سخن و طول کلام و باعث
ملال است بر مستمعان دروف فدعی بلیغ شد که احدی را بدون اجازت
و دست آویز مهری بیرون نه گزارند چون از اظهار بعضی ظاهر گشت که در
خانهٔ جوان مرد خان چند صرف توپچه دوگاوی و جرائر مانده بعی بیگ خان
در اعه جنسی مامور گشت که بر آرد چون حضرات خانه را کشودند سپرده صرف
توپچه و هشتاد جرائر و صندوق که بر آمد بر آورده بر سر کار گراست و ما بعی
اثاث البیت را ضبط نمود و بگمان دفینه جائی چند به کندن آمد و چیزی
برنیامد دریں مدت که شب و روز از طرفین بجنگ توپ و تفنگ سرگرم بودند
و بدفعات هنگام شبهای تاریک ماه که در ماهی یک دفعه و دو دفعه شبخون زام
با به می سپاه بر مورچال سرویان ریخته بجنگ تیر و تفنگ پرداخت و جمعی
از جانبین کشته و خسته می گشت اما فائده مترتب نمی شد تا آنکه در ماه
سعان المعظم شب چهارم - * بیت *

چو خورشید تابنده بنموده پست　　هوا شد سیاه و زمین شد درست

تدبیر دیگر در پیش کرد و تمام سپاه را از سوار و پیاده گروه گروه و فرقه بفرقه

و اساس دیواری از فرودگاه تا مورچال بنا نهادند و نه نستی موچال دیگر د
نزدیک دایراه که حریف تا آنجا رسیده بود بعد بیست گرمی و غوغا
بسی استعال ورزیده در اندک فرصتی و کمتر مدتی که شب و روز خودشان
و مزدوران فعلهگی کرده مرتب ساختند و در مسجد سنگی شهر که نجدت
شهر بود مسدود ساخته و دروازهٔ جدت اسکه خود را نگاهداشتند و چند عرب
توپ ملهرس نصب نموده باندازی گوله بر دروازهٔ سارنگپور و برج و قصبی
دایرهٔ حرب را افروختند و خونبندت دامی که بدم مصالحه آورده بود چون عرب
نه بست رفت بالجمله با حال نکوتی مصادرات بدست آوردند و ودیعت
مرهته تحصیل پرگنهٔ حویلی و آمدنی محالات سایر بلده طریق علی الحساب
نه خرج سپاه میرسید و همنور موسومات سال چندان بالا نرفته بود که مدتهای
کسادکار و بدست آمدن پرگنات منکرست اکنون که پرگنهٔ حویلی به تحت
و تصرف بیرونی رفت و بنابر انسداد دروب و برپا شدن هنگامه محاصل محالات
بلده موقوف گشت و هنگام کار در آمد - شمشیر زار که مدارالمهام جمیع امور بود
هرچند دریں باب اندیشید بخراجیات بدست نبوده واحد و خرجات بدستش نیامد
ابتدا قریب لک روپیه را بیوره بر تجار پیشگان و صرافان مسلم و هنود قرار داده
به تنخواه سپاه داد و بازار ساغیان از جدا بی خبر و خانه بر اندازان بنداد گر
که از چندی کساد داشت رواج گرفت و بسا خانها را در معرض بیع در آورده
بعروس میرسانید دریں وقت غلام حسین خان ولد خواجه عبد الحمید خان
فرصت یافته استدعای منصب قضای بلده بسرانجام دو هزار روپیه نمود از ان
جاکه زر مطلوب بود مومن خان پذیرفت و او از روی حزم و احتیاط که خللی
دریں کار نشود به کفالت محمد هاشم نجمی و محمد لعل زوهیله سجلی
نویسانیده بیست و ششم شهر صفر از تغیر محمد زکی الحق خان قاضی شد
و در عزل و نصب ایں کار مبلغی را نقصان محمد زکی الحق خان گردید و در
آخرکار بد و نماند - * بیت *

چو قاضی نویسد بعکرف سجل ز دستار بندان نگردد خجل

کسنددند و سدد و رام حانه مسکن انا واحداد و مسعط راس حود را که در سارنگ
بود ده بر حمدی دامروبیرنی در بلده سکونت گرفته بدست حوس آتش
داد کم و بیس آدمی ک دران بوره بود ـ طرف سد بالحمله سدهو رام معاودت
نموده آمد مر چندی از انجی رسید گان که پ در حرا به حانهای مردم گراسنه
بلا حسی حلد روی گریده بودند در آب بدارها که باصطلاح گجرات تانکه گویند
اگرچه عمارت حراب سده و آدها سرحا و بیم آب بودند از نا بلدی و تاریکی
سب سردات احر افتاده هلاک گسنند رر دیگر که کرف دوم دکهنیان برای
بستن مورچال دران حرابه در آمدند از عرق سد گان بحرفها و افتاد گان سیاه
چال بلای دوسده برنان حال سعددند - * بیت *

ای مـــدعی که میگـــرری بـــر کنـــار آب
ما ر که عرقه ایم چه دانی چه حالت اسـت

الحاصل سداسیو راوجندر جهت بستن مورحال و استحکام دادن بناه گاه قدغن
نمود ر متوجه تمسیت مهام مالی ر ملکی سده عمال و موحداران در پرگنات
رحصت فرمود ر سداسیو بلال نامی از همراهیان را کوره کهتره بارچه سار
و .امل برگنه حویلی ساخته گفت که وجه نقدی مالوحهات فصل حریف را
بمعرض تحصیل در آرد و داماجی نیز در حصه خود بابان تعین فرمود ازانجا
که با حال حوان مرد جان و روزآور حان برادرس برفاقت سداسیو دامودر بود
و او چار تا حار هزار و پانصد روییه بد صیغه مدد حرج از پرگنه پتلاد و ار
هرجا که دست بهم میداد میرسانید و بدین جهت مبلغ خطیر بحرح در آمده
اکنون که ملک باختیار دیگری است او عذر آورد لهذا با سداسیو راوجندر گفت
و سنید این معنی درمیان آمد و او نظر بر جمعیت همراهیس که چندانی
نبود اران وجه کاسته بقدر همراهیان مقرر ساخته نگاهداشت - * بیت *

از زیادت طلبی کار تو آید بزیان سود گر خواهی از اندازه زیاده مطلب

حماعۀ مرهته که راه در آمد و بر آمد طرف ثانی را برای العین مشاهده کرده
بودند از چوب و تخته و دستارهای ر موم زحمه نقبی نموده کندن سلامت کوچه

در دانه پوشیده از چشم اغیار در آمده جای گرفتند و در همان شب چوب و تخته
که روزانه معد و آماده کرده بودند در پهلوی مسجد به محاذی حصار مستحکم
ساخته مورچال بستند روز دیگر که فلک شعبده باز خیمه شب در برابر دشت
و برق از تاری روز را نصب فرموده عرصهٔ روزگار را بوس ساخت مورچال مدی
دکهنیان بر حصاریان منکشف گشت * بیت *

هر راز که در پردهٔ شب پنهان است — چون روز شود بر همه روشن گردد

چون کار از پلهٔ توپ گذشته بود طرفین ناگزیر بندوق و جزائر از دو جانب معرکه
را گرم داشتند ناگاه طلایهٔ سواران شب گشت نظارهٔ دولتیان در اندرون حصار
از دو طرف بگرد شهر بر آمدند و مستحفظان برج و باره مشاعل افروخته صدای
هوشیار باش و ندای بیدار باش را بر کرهٔ اثیر رسانیدند - مومن خان تمام لشکر را
امر به کمربندی نموده بر دروازهٔ سارنگپور آمد و قریب یک پاس از شب گذشته
که طلسم سیاه بر گشت - * بیت *

شبی چون روی زنگی در سیاهی — رسیده رنگ شب تا پشت ماهی

سعدهو رام را با سپاه بیرون فرستاد که مورچال بدست رسیده بردارد مردم را که اول
کار بود بی محابا خود را رسانیده بانگ زد و جمعی مقابل را که هنوز جای
استوار نه ساخته و از راه و معبر واقف نبود پای استقامت از جای رفت جمعی
از طرفین کشته و خسته شده روبه فرود گاه خود برگشتند و از روی اضطراب بعضی
از اسلحه و امتعهٔ ضروری آنها افتاده ماند که بدست شهریان در آمد و چوب
و تخته مورچال را کشیده آوردند جمعی از بددلان که بجست ظاهر بیرون بر آمده
تاریکی شب را روشنی بخت دانسته در گوشه و کناری متقاعد بودند از
مشاهدهٔ رویداد جری گسسته زیاده از پیش قدمان به هایی و هوی و جست و خیز
در آمده رفتند چون در پیش مانعی و حایلی نبود تا دایرهٔ دکهنیان رسیده چند
دفعه بان زدند و قریب نصف شب معاودت نموده در بین راه سقف بعض
عمارات سارنگ پور که ممالیک چند می گرانیدند و از خوف به شهر آمده
بودند با مسجدیکه سقفش چوبین بود و مایه و پناه مخالف دانسته آتش

کشتند و شدند و زن و بچه مسکین ابا و اجداد و مسقط راس خود را که در سارنگ پور بود بر جمعی داشتند در بلده سکونت گرفته بدست خویش آتش داد کم و بیش آدمی که دران بوده سوخت . طرف شد بالجمله سدهو رام معاودت نموده آمد مر چندی از اهل رسد گان که پی در حوالی خانهای مردم گرفته بلا جنسی خلد روی گزیده بودند در آب ندارها که باصطلاح گجرات تانکه گویند اگرچه عمارت خراب شده و آبها برجا و بی آب بودند از نابلدی و تاریکی شب سرداب اهل افتاده هلاک گشتند زر دیگر که کرف دوم دکهنیان برای بستن مورچال دران حوالی در آمدند از عرق شد گان بحر فنا و افتاد گان سیاه چال بلا دوسه نه برابر حال شدند - * بیت *

ای مدعی که میگذری بر کنار آب
ما را که غرقه ایم چه دانی چه حالت است

الحاصل سداسیو رام جندر جهت بستن مورچال و استحکام دادن پناه گاه قدغن نمود و متوجه تمشیت مهام مالی و ملکی شده عمال و موحداران در پرگنات رخصت فرمود و سداسیو بلال نامی از همراهیان را کوره کهتره بارچه سار و ... پرگنه جویلی ساخته گفت که وجه نقدی مالو جهات فصل خریف را بمعرض تحصیل در آرد و داماجی نیز در حصه خود نادان تعین فرمود ازانجا که با خال خوان مرد خان و زورآور خان برادرش برفاقت سداسیو نامودار بود و او چون با چار هزار و پانصد روپیه ماه صفحه مدد خرج از پرگنه پتلاد و از هرجا که دست بهم میداد میرسانید و بدین جهت مبلغ خطیر بخرج در آمده اکنون که ملک باختیار دیگری است او عذر آورد لهذا با سداسیو رام جندر گفت و شنید این معنی درمیان آمد و او نظر بر جمعیت همراهیش که چندانی نبود ازان وجه کاسته بقدر همراهیان مقرر ساخته نگاهداشت - * بیت *

از زیادت طلبی کار تو آید بزیان سود گر خواهی از اندازه زیاده مطلب

جماعهٔ مرهته که راه در آمد و بر آمد طرف ثانی را برای العین مشاهده کرده بودند از چوب و تخته و دستارهای زموم رخنه بندی نموده کندن سلامت کوچه

فوج قراخور این کار پرداخته رو براه نهادند و بقطع مراحل و طی منازل بسرعت
بسرحد صوبه پیوستند و مومن خان را آگهی آمد باوجود انقطاع رشتهٔ امید
کومک و مساعده از پیشگاه نیابت‌ردی همت و جسارت تزلزلی در قواعد مبانی
اقامت و تخلخلی در ارکان پایداری و استقامت راه نداده دروب حصار شهر بندر
را حسب حین ساخته به مردم کاری سپرد و مستحفظان بر برج و باره گماشت
و توپها را جابجا قسمت نمود و (۱) کفیر خونین دستکی بر سرواب نصب کرد
و قلعچه بارهٔ نبی پور مکان فوجدار نشین کرد را که در وقت محاصره گهدانیه راو
دکهنیان خراب و ویران ساخته بودند و سری بست ز نو ز سر نو عمارتش را محکم
بست ساخته بود نقطهٔ اینکه مخالف آنجا را پناه گاه خود نه سازد متعهد
ساخت و جنگ را منحصر بر جدار حصار شهر بندر گذاشته سر ممانعت بر سر
کشیده و علم مدافعت بر افراخته رزم طلب نشست - سدا سیو راو چندر
و داماجی گایکوار بر دریای مهندری رسیده سلسله جنبان امر مصالحت و رفع
خصومت گشته نامه مشتمل بر وعد و عید و تخویف و تهدید از مخالفت پیشوا
که درین عصر و زمان در تمام ممالک هندوستان دست تسلطش دراز شده
و احدی را تاب معاندت او نمانده بهتر این است و خیریت درین است که
دست از مزاحمت و منازعت باز داشته مضی ماامضی و کرده را نا کرده
انگاشته بساط مخالفت را برچیده به کهنایت که از سابق در تصرف او است
برود -

* منظومه *

همه گیر رفته میغ و زکین	خرابی مها ور بدین سر زمین
ترا ملکی آسوده بی داغ و رنج	مکن تا سداسی دران مال و گنج
مسوران بجود کامی انام را	قلم در کش اندیشهٔ خام را
همان به که بر صلح رای آوری	طریق مروت بجا آوری
بخواهم ازین خامهٔ صلح بین	نی تیره گردد باهنگ کین

---

(۱) کفیر بفتح اول بروزن خنجر سنگی را گویند که بر کنگرهٔ قلعه نهند تا چون خصم نزدیک آید بر سر او زنند و بکسر اول هم آمده و بهندی منواله گویند برهان *

رسیدن خبر رویداد احمدآباد به پونه و بر آشفتن پیشوا بالاجي راو و تعین فرمودن سدا شیورام چندر به امر نظامت و انتزاع بلده از مومن خان و پیوستن او باتفاق داماجي گایکوار با فوج جرار وبستن مورچال وآراسته شدن معرکهٔ جنگ و قتال

چون مرةً بعد اولی و کرةً بعد اخری هنگامه آرائی مومن خان از گرفتن بندر کهوکه و تاخت جمبوسر و قریات پرگنهٔ پتلاد و کشتن راگهو نائب صوبه و بر آمدن خود بر بلده و بر افراختن علم مخالفت و استعداد مدافعت به سمع پیشوا بالاجی راو رسید نظر بر اقتدار و تسلط خویشتن که احدی را بارتکاب اینچنین امری و جرأت این قسم کاری گمان نمی برد و از فرط غصه و غضب آشفته رنگ برنگ گشت و در صدد انتقام در آمد - * منظومه *

خبردار شد پیشوا آن زمان که شد رخنه درکار امن و امان
به پیچید برخود چون تپیده مار زبان کرد شمشیر زهر آب دار
به شور و شغب دست زد بر دهل صلا زد ز هر سو به کین مغل

و سدا شیورام چندر را که از جملهٔ نزدیکان و مخصوصان برتبهٔ مرتبت اخص و بمنزلهٔ مکنت و ثروت از دیگران ممتاز و در پایهٔ اعتبار و اعتماد در هم چشمان رجحان داشت به نیابت رتق و فتق مهمات مالی و ملکی صوبهٔ احمدآباد نام زد ساخت و داماجی گایکوار شریک دار نیمهٔ صوبه را با کهاندی راو برادرش بمعاونت رخصت فرمود آنها نطاق عزم را بدین یساق چست بسته به استعداد

رسیده بود عنان سبک تنگ استقامت را بجانب پتلاد معطوف داشته رفتند
چون جمعیت متعینهٔ بندر کهنبایت بمدافعهٔ آن کافی نبود سنبهو رام خاطر
ازین وادی جمع ساخته سوار پیادهٔ زیاده و توپ و بندوق آنچه توانست گرفته
و محمد رشید بیگ را در آنجا گذاشته ۱۰اه ذیقعده بیستم شهر ربیع الاول به بلده
رسید مومن خان که برهنمونی محمد هاشم عرف آدنا و جاندا قصدتان کری
فوجی با دو ضرب زنبورک جهت انتزاع قصبهٔ کری از هرنبارام به سر کردگی
آنها تعین ساخته بود در آنجا جنگی نموده شکست خورده و زنبورک و بنه را
بغارت داده با دهل شکسته و علم منکسره برگشتند ازانجا که کیفیت انتزاع
بندر کهنبایت از دست دکهنیان مومن خان به شرح و بسط بحضور نوشته بود
وکلای این معنی را بذریعهٔ وزیر الممالک ظهور حسن خدمت و کار طلبی موکل
را بعرض اقدس رسانیده خلعت فاخره با شمشیر مرصع به نشان از پیشگاه فضل
و عطا حاصل ساخته سه ماه قبل از وقوع مقدمهٔ احمدآباد ارسال داشته بود
بحسب اتفاق به کهنبایت رسیده درین ولا به همراهی سنبهو رام آوردند مومن
خان ورود عطیات بارگاه والا در چنین وقتی بفال نیک گرفته بنابر نمود خاص و عام
و اظهار استقلال بباغ شاهی فرستاده و باستقبال سوار گشت و بضابطهٔ معینه و قانون
مستمره به تقدیم آداب رو بدرگاه معلّی پرداخته پوشید و شادیانه نوازان داخل
گردید پس از چندی که در گرفتن احمدآباد معروضهٔ راقم از نظر اشرف گذشت
و فرمان بخط خاص گشت که آفرین خوب کردند و این خبر در دارالخلافت
اشتهار یافت وکلای دربار جهان مدار از مشاهدهٔ اوضاع و اطوار از رخ کار دریافت
نموده به مومن خان نوشتند که درین جزو زمان توقع مساعده از خزانه و تعین
کومک از حضور نباید داشت و تسلط و غلبهٔ دکهنیان بجائی رسیده و بحدی
انجامیده که ارکان دولت را یارای مخالفت و برهم زدن با آنها نمانده آنچه از
خود توانند کرد مختار اند اگر پیشرفت کار و استقرار از رسیدن احکام والا و عطیات
تواند شد میتوان حاصل ساخت - سری پت راو که باستماع علم مخالفت
برافراختن مومن خان و کشته شدن راگهو به عزم این صوب راهی گشته بود
به سوهن گده رسیده بر کماهی حالات واقعات بلده اطلاع یافته برگشت *

و اموال سرکار والا که تبر در انجا بوده وا کرد سوای خوف و تحفه با کارہ بر نیامد مگر یک صندوقچهٔ معقل از حجرهٔ خزانه مهر دیوانیان پیشین مانده و راقم تبر در ابتدای تعلق پذیرفتن دیوانی مهر بران زده بود بر آمد و از روی سر رشتهٔ دفتر همان صندوقچه مقفل مختوم بدست است چیزی مندرج نیست آنرا با خود برد چون ساعت داخل گشتن قلعهٔ ارک نزدیک رسید پانزدهم شهر صفر المظفر از حویلی مهر علی خان بناره بین پور انتقال نموده روز دوشنبه دوز دهم با تجمل و آراستگی فوج فیل سوار سادیانه نوازان در آمد و سادات عظام و مشایخ کرام چار نا چار آمده لب به تهنیت کشادند و گفتند * بیت *

به فال خیر رسیدی بدین خجسته مقام
خوش آمدی و علیک السلام والا کرام

و سر گروهان مسلم و هنود تجارت پیشگان و صرافان از عاقبت کار خائف و هراسان بقدر حالت و فراخور رتبه اشرفی و روپیه نذر و مبارک باد دادند مومن خان هریک را استمالت و دل جوئی پرداخته رخصت فرمود و بر رای و تدبیر خود آفرینها گفته و از مشاهدهٔ مکانی که بدان حالت ازانجا بر آمده بود شادمانها نمود و شاهد مقصود را در کنار دیده گفت - * بیت *

دامن چون تو نگاری ز کف آسان ندهم
که بخونابهٔ بسیار بدست آمدهٔ

و متوجه سر انجام مهام مالی و ملکی گشت و اهتمام تام در حفظ و حراست برج و باره و استحکام آن بیش از پیش فرمود محمد رشید بیگ و شمشیر رام که به کهنبایت رسیدند جمعیت آنجا را که دو هزار کس از سوار و پیاده موجود بود با خود گرفته به مقابله و مدافعهٔ جوان مرد خان و دکهنیان که دست تاخت و تاراج قریات متعلقهٔ کهنبایت در از ساخته بودند شتافت و دو سه دفعه میمانین جنگ واقع شد ازانجا که دکهنیان مغلوب وا همه در معارک کناره گیری می نمودند همراهیان جوان مرد خان نرد و خورد می پرداختند جماعهٔ از طرفین کشته و خسته می شدند صرفه ندیده و تبر خبر بر آمدن فوج از پونه

دست رسد خبری به تحصیل در آورد شاه گدا اوراق جمعی از پندتان را که
در حوالی او و سندهو رام در آمده بودند شفاعت نموده برخصت بدرون کرد
چون خبر در آمدن مومن خان به بلده و بر آمدن دکهنیان باطراف و اکناف
صوبه نزدیک و دور رسید فرقهٔ سپاه را زوری پیدا شد از قصبات قریب و بعید
تا پالی پور و جو به گده و ننداربار سورت تا مارواڑ هر روز گروه گروه و فوج فوج تاره
بتاره و دسته بدسته از سوار و پیاده گجراتی و عرب و روهیله و سندهی اکثری
از راه طمع استماع نوکری نفس فرار دست از نوکری دیگران کشیده و دم گاوی
که بدست شان بود رها کرده پای چپی گمان نموده از گردهٔ خشک رو گردانیده
رسیدند - * بیت *

بگردش ز هر بوم و هر کشوری باندک زمان جمع شد لشکری

جوان مرد خان و دکهنیان از اجتماع سپاه گران اندیشیده باجب و با راج فریاب
برگنهٔ حوراسی را بنظر در آورده رفتند مومن خان برین تدبیر واقف شد محمد
رشید بیگ و سندهو رام و محمد لعل را با هزار سوار جرار به کهنبایت رخصت
فرمود و گفت که هنگام مراجعت قابو دیده متعلقان را با جمله نفر شتر
و حمالان سربازی سرب و باروت آنچه تواند همراه بیارد و خدمت بخشی
گری را از تغیر رشید بیگ به محمد هاشم مقرر ساخت و به قلعچه موضع
کالی و ولاد تهانه داران فرستاد ازانجا که جمعی از پندتان دکهنی که به صیغهٔ
تجارت بسنگی در احمدآباد بوده به سودا و معامله داد و ستد و خرید و فروخت
اشتغال داشتند و بیرون بندر زده بودند به سعایت بعضی ظاهر گشت که در
نزد بعضی از مشروع و کمخاب فروشان نقد و جنس از انها مانده بدین صیغه
محصلان تعین کرده چهار هزار روپیه گرفت و متصدیان بادشاهی محال کهتره
بارجه را به دستور سابق و معمول قدیم دخیل کار فرمود و نقی بیگ خان را
داروغهٔ توپ خانه جنسی مقرر نموده جهت سرانجام توپ و مصالح سرب
و باروت قدغن بلیغ کرد و آنچه از سرب و باروت و بان که دکهنیان ذخیره داشتند
بنابر ملاحظهٔ آن که در سرای اعظم خان بود خود آمده دید و خراب جزایی

مختلف سنی ذکر یافته و باقی احوال از سوق کلام آینده بوضوح می پیوندد بالجمله چون سعدهو رام از رفاقت رفیق خاطر جمع ساخت بتعین خدمات و تعلقات متوجه گشته محمد لعل روهیله را بفوجداری کرد تعین فرمود و محال نحاس را بد و سپرد و محالات دیگر را سوای کتهرهٔ پارچه که مومن خان به میر نجم الدین ولد سید عقیل خان مقرر کرده بود به متوسلان و منسوبان خویش تجویز کرد ازانجا که هنگام ارتفاع علاف و حصاد و حساد مرزوعات رسیده بالفعل که پرگنهٔ خویلی در قبضه در آمده کار بتشخیص و چسمهٔ تحصیل بالواجب را جاری ساخت مومن خان حقیقت حال از اخراج دکهنیان و در آمدن خود در بلده را به شرح و بسط به جناب اقدس اعلی عرضه داشت و نوشت - * منظومه *

که آتش ز دشمن بر انگیختیم　　بافعال شه خون او ریختیم

نیک رحم کردیم کارش تباه　　سپردیم جانش به فتراک شاه

جوان مرد خان که برسر راه بیرمگام به انتظاری سداسیو داموذر و فوج دکهنیان نشسته بود آنها به پشت گرمی و دلدهی او قوی دل شده آمده پیوستند چون چشم شان را از صدمهٔ نکبت نرسیده دید و از خود جمعیت چندانی نداشت جرأت امر دیگر نیافت پس از مشاورة و کنگاشها رای ها بران قرار گرفت که در نواحی بلده تا رسیدن کومک از پیشوا اقامت باید داشت تا طرف ثانی دست تطاول بر پرگنات دور ست دراز نتواند ساخت و از قریات پرگنهٔ خویلی وامکنهٔ دیگر بقدر مقدور و تقاضای وقت تحصیل نموده بصرف لشکر در آرند و بدین دست آویز برای مدد خرچ همراهیان خود و زوراور خان هزار و پانصد روپیه روز مرة معین کرد و کیفیت آمدن و تدبیر یکه اندیشیده بود با شرح و بسط بنابر اثبات حق و ظهور حسن خدمت به بالاجی راو نوشت و از دکهنیان نویسانیده مسرعان سریع السیر راهی کرد و کوچ نموده بموضع سانند شش کروهی بلده آمد هر با رام ازانجا جدائی گزیده به کری رفت جوان مرد خان باتفاق دکهنیان موضع جیتلپور هفت کروهی بلده که قلعچه دارد پناهی بنظر آورده آمد و مقامات چند ورزید و از هرجا که

شود و به استمالت و دادن خلاع دل شاد و خوش دل ساخت و از اخر روز به سواری فیل با تجمل و حشمت و جمعیت سوار و پیاده قدیم و جدید بغایر ملاحظهٔ شکست و ریخت جدار حصار از دروازهٔ جانور بیرون بر آمده بدور شهر بنظر تامل و تعمق نگریسته بقطع اکثر اشجار و انهدام جدران بیوت منهدمه ابادی سابق که در جوار و گرد و پیش بود و حفر خندق امر فرمود و معماران چابک دست و بنایان شتاب کار جهت تعمیر و رخنه بندی تعین نمود که بکوبندی استادی بست و قرار را برابر سازند و شب و روز چون [۱] ساغول خاطر را به تعمیر آن متعلق ساخته بانجام رسانند ازانجا که برج لعل پیسکار برتق و فتق امور نظامت و کفت و شنید بعضی مهام مرجوعه در آمد سنبهو رام که خود متوقع این کار بود انباری [۲] انباع را گوارا نه ساخته اظهار رنجیدگی نموده گفت - * مصرع *

ما رنج بریم و دیگری گنج

موسی خان بمقتضای وقت به دلجوی پرداخته انصرام جمیع مهام مالی و ملکی به عهده و اهتمام او گزاشته نائب دار مختار و مدارکار ساخت و برج لعل را بپاس خاطرش به کهندایت رخصت فرمود مخفی نماند که سنبهو رام از قوم برهمن ناگر بسلسلگره است در ابتدا در زمرهٔ فرقهٔ سپاه و بوکالت میر ابوالقاسم که ناظم الدوله بود نوکری می نمود ازانجا که تیر بخشش زونه سهم السعادت داشت درجه بدرجه در ایام حکومت خواں مرد خان در رفاقت شهدار روهیله پیش آمد کرد و پس از کشته شدن او چون با جوهر ذاتی آراسته و بسیماء شجاعت پیراسته بود بفوجداری کرد مقرر گشت و روشناس که ومه گردید و در هنگام محاصرهٔ رگهناتهه راو به ظهور بردداف نمایاں علم سد و نام و آوازه بهم رسانند و پس ازان بسر خود بامد دو صد سوار نوکری می نمود چنانچه سمهٔ ازان در محل

---

(۱) ساغول ریسمانی باشد که بر سرش سنگی بندند و بنّایان از دیوار آویخته کجی و راستی دیوار در یابند ۱۲*

(۲) انباع دو زن را گویند که در نکاح یک مرد باشند و هر یکی از ایشان مر دیگری را انباع باشد - برهان ۱۲ *

* بیت *

بکار خویش تامل نمی کند بعجل — زیان کند و کسی را زیان ندارد سود

تصدیق قول نموده آنچه از راه فطانت وزیرکی باوجود عنفوان جوانی که بزرگی
بعقل است نه بسال با خود اندیشیده بود گفت که تا موضع کهوره معمولهٔ
چوراسی که در پیش کوهی دولقه واقعست سرحد کهمدایت است و تعلق بما
دارد روس را مضایقه نیست و با رسیدن انجا خبر یکه مقرون تصدق باشد خواهد
رسید و بدان موجب بعمل خواهد آمد و میرزا محمد زمان شاهزادهٔ ایران دیار را
که از چندی در رفاقت او بود به نیابت مقرر ساخته با جماعهٔ که اسپان شان
بایلغار بوانند رسید سوار گشته رایت عزیمت بر افراشت و قریب به صبح کاذب
بموضع کهوره پیوست و رویداد احمدآباد بسان سعیدهٔ صبح صادق واضح و روشن
گردید بر رای صائب خود آفرین بر خوانده گلگون عزم را گرم رفتار ساخت
و بدولقه رسید فتح محمد پرمار و مصدیان آنجا و سلیم جماعدار عرب که درانجا
اقامت داشت برسم استقبال بر آمده ملاقی گشتند و ساعتی چند بنابر
استراحت مکث نموده بعضی از مصدیان را بامیدواری نوکری و سلیم را
باوجود عذر عارضهٔ جسمانی تکلیف همراهی نموده رو براه آورد و یک پاس و نیم
از روز بر آمده روز یکشنبه بیست و دوم بدارهٔ بدی پور بیرون بلده نزول کرد -
و بانتظاری رسیدن ساعت مختار انجم شناس جهت در آمدن قلعهٔ ارک چون
روزی چند درمیان بود بخانهٔ مهر علی خان بودن را مقرر کرده داخل بلده
گشت حاجی مبارک جماعدار عرب که در روز در آمدن رسید بیگ اندک
جراحتی برداشته بود فلان را عماری بسته در نزدیکی میدان سه دروازه رسید
و مومن خان را سوار فیل ساخته رسانید روز دیگر که ساعت مختار سعدیو رام
بود با محمد رسید بیگ و محمد لعل و گنگا جانت و هری کوتوال سر گروه کولیان
با پسرش آمده مومن خان را دید و لب به تهنیت گشاده گفت - * بیت *

الحمد لله که اگر رنج کشیدیم — دیدیم ترا و ز تو بمقصود رسیدیم

مومن خان در فراخور رتبه و منزلت هریکی را مورد تحسین و آفرین گردانیده

آگاه شدن مومن خان از رویداد و رسیدن باحمدآباد بطریق ایلغار و سوانحاتی که تا رسیدن سداشیو رام چندر روی داده

محمد رشید بیگ بمجرد داخل گردیدن دروازهٔ استوریه و به درون شهر بلده چون وقت نگارش احوال را گنجایش نداشت عجالةً سواری یکه تازی خوش اسپه را از همراهیان انتخاب نموده برسانیدن مژده فتح اعلان نزد مومن خان رخصت نمود و او از همانجا عنان عزیمت بصوب بندر کهنبایت معطوف ساخته رو براه آورد و چون نسیم سحری بادید هیچ گل و خار نگسسته و دمی مانند روش فلکی قرار نگرفته همه جا اسپ تازان بالب خندان و دل شادان تمام آنروز بترکتازی بسر رسانیده به آسودگی نپرداخت و در نیمه شب غاسق آن طارق وارد گشت و مومن خان را که در عالم رویا برای مشاهدهٔ چنین روزی در خواب بود بیدار ساخته نوید بدست آوردن شاهد مقصود رسانیده گفت * بیت *

صبح ظفر از مشرق اقبال بر آمد　　اصحاب غرض را شب سودا بسر آمد

از استماع این خبر فرحت اثر بلا توقف و درنگ ازجا جسته آهنگ روانگی نموده بدین مضمون زبان کشاد - * بیت *

امروز بخت نیک بشارت رسان ما است
عهدی است اینکه جان بهزار آرزو خوش است

و امر به کمر بندی نموده مستعد سواری گردید بعضی از اصحاب خبرت و ارباب بصیرت سرد و گرم روزگار دیده و حلو و مُر ایام چشیده خرد مند بتجربه کار دانشمند کرده کار از راه خیر اندیشی و طریق دور بینی ظاهر ساختند که خبر واحد که احتمال صدق و کذب میرود عجلت را کار فرمودن خلاف عقل و فرزانگی است و مدبری که در آمده در وقتی بر آمده که پا به اندرون دروازه گذاشته بود از انجام کار که بکجا منتهی شد و چگونه انجامید آگهی و اطلاعی ندارد -

فضای ایام ماضیه اضحیه مادهٔ گاوی را قربان ساخته آرایش دکان نمود و جمعی از بندهای بتخانهٔ نواحدانی کهن بسته کوزه کهترهٔ پارچه برگزر کهرکی را منهدم ساختند رویداد صدر را که از واقعات عمدهٔ بلده بود راقم عرضداشت نموده مصحوب قاصدان سریع السیر روانهٔ بارگاه فلک استدعاه نمود که در عرض دوازده یوم از نظر ایستادگان پایهٔ سریر اعلی گزشت - بالجمله دکهنیان از رود بار سابر چون باد بر آب گرسته افتان و خیزان سداسیو دامودر و دهند و هری با دیگران بصوب بیرم گانم که حصاری دارد و سیوکرام نائب داماجی گایکوار بدولغه و هربا رام به کری جدا شده رفتند و جمعی از بندیان و کار برداران تعلقه دار محال کتهره بارچه و سیر و دارالضرب و نخاس که در بیرون قلعهٔ ارک در شهر خانهای احمد و محمود را تصرف کرده نشسته بودند از نزول بلای ناگهانی و قضای آسمانی که خودها را نتوانستند جمع کرد و عوارضات ظاهری شان به تاراج رفت با دو گوش و بینی بیرون جسته بعضی به ساه عبد الرزاق و چندیکه از سابق با سدهو رام تعارفی داشتند زنهار خواه گشتند محمد زمان خان ولد فداء الدین خان که با جمعی از بندر کهنبایت بر آمده بموضع دبهوره پیوسته بود از حقیقت کار واقف گشته به بلده آمد رشید بیگ باستصواب سدهو رام صلای عام داده به نگاهداشت سوار و پیاده متوجه گشت و سپاهی و ناسپاهی را فرقی نماند هر بی سر و پای سر و شمشیری از خود یا به عاریهٔ گرفته نوکر شد و جماعداران فرقهٔ عرب و گروه روهیله که با مرهتّه بودند استمالت داده نوید نوکری رسانند و بدستور سابق به حفاظت دروب و حراست برج و باره تعین فرمود اتفاقاً جوان مرد خان که بموجب طلب دکهنیان از پتّن بر آمده می آمد مابین موضع مانسه و پتنها پور سنوح سانحهٔ بلده را شنید و بموضع پتنها پور آمده با هربا رام که در کلول بود روز دیگر ملاقی گشت و در تدبیر کار گفت و شنید بمیان آورد و مُسرعی نزد سداسیو دامودر روانه ساخته باتفاق هر با رام رو بدان صوب نهاد و زور آور خان برادرش را برای آوردن سداسیو دامودر رخصت فرموده در انتظاری بر سر راه بیرم گانم نشست *

بپایان در آمده دست تطاول دراز ساخته هرچه بدست هر که آمد با خیمه
و اسباب فرمایشی رگهناتهه راو و نقد و جنس بغارت بردند - * بیت *

بامدادان که صبح سیم اندود از در گنج فعل زر بکشود

و جهان را از شعاع نقد زرین زور معمور ساخت عبد الله ربیری از بدر رفتن دکهنیین
آگاه گشته دست از جنگ باز کشیدند و دروازهٔ بهدر بر زبی نو آمدگان کشوده
گشت و رشید بیگ با همراهیان در آمد و ثغور جنسی را به کوتوالی چبوتره
فرستاده و او منادی باسم موهن خان بر آورد - * بیت *

منادی خو در گوشها راه کرد کسان را ازان کار آگاه کرد

و فریب یکپاس از روز بر آمده که کولیان جفا پیشه دکاکین صرافان و بر ازان
خانهای مردم را بضرب تبر شکافته از نقد و جنس پشتارها بسته بودند و خسارت
کلی عائد حال رعایای ستم دیده و کم نصیبان ستاره سوخته رسید دست کشیدند
ازانجا که بلده سواد اعظم واقع شده اکثر باشندگان محلات دور دست صبحی
که سر از خواب برداشتند احوال را دگر گون یافتند به اظهار دیگران از ماجرای
دوشینه واقف گشته گفتند - * بیت *

بیک لحظه بیک لمحه بیک دم دگر گون می شود احوال عالم

و غارتگران کولیان امتعه و اقمشه معروته را بمسکن خودها رسانیده آمدند و بعضی
از صرافان و تجار بیبسگان ازین معامله هراسیده روپوش گشته بهنگام فرصت
گریخته بیرون رفتند محمد لعل روهیله متعلقان خود را از چاه زندان بر آورده
بر فراز فیل عماری دار سوار ساخته بخانه فرستاد و سید هنّی و نهائی چندر ازهائی
آمد جمعی از جماعهٔ عرب و روهیله و سندهی و چندین از احامره و او باش
مسلم شهری دین دین گویان از گاوان فیل که هنودکار بوانی اندیسیده مُعَلّم به
علم وقف ساخته سر داده بودند پی زده بی زبان جند را از پا در آوردند و پارچه
پارچه قسمت کرده بردند جوان مرد قصابان که از مدتی بنابر منع دکهنیان بخون
گاودستی نیالوده بودند زر عید پنداشته از دماء مسفوکه نگاری بست و بجانب
قربان گاه سلاح جانه و مذبح حرامان گسست و علیٰ رغم روزگار گرشته به بیت

و همدان را ز عذر اعذر جای دیده تا راسته بازار مسجد جامع و خانه و لدیس
رسیدند جماعهٔ کلاه پوشان بدابر حفظ خود که به سرداری بندوق چند از سست بام
دست کسودند سنمهو رام بیس آمده منع نموده گفت که با سما کسی را کاری
نیست ازین حرکت بیجا دست بار دارید چون مانعی دیگر در پیش نبود به
عمارت کاریر مقابل دروازهٔ بهدر در آمده مادم گشتند و بجنگ بندوق و حرائر
ر افگندن بان پرداختند و اران طرف عبد الله زبیری و صالح جماعدار عرب از فراز
بام دروازهٔ بهار خانه به مدافعت جای گرفتند چون هنوز صبح خوب روشن نسده
بود سنمهو رام و محمد لعل بگرد کوچه و محلات گرد و پیش است تاران بر
آمده خانه بحادثه ساه به روزگار و آنهائی که برای چنین روزی مبلغی بیش
خور کرده بودند رسیده از مژدهٔ در آمدن خودها با خبر کردند و برفاقت دعوت
فرمودند جمعی باید واری نوکری اجابت کرده چون - * بیت *

بر افراخت رایت سپهدار شرق سه عرب در بحر خون گشته غرق

فراهم آمدند دکهنیان را که اعتماد بر نوکران خود نبود و شهری و لشکری را
مخالف و موافق طرف ثانی دانسته باوجودیکه قریب دو هزار کس از سوار
و پیاده بود از سایهٔ خویش هراسیده دست از پاکم ساختند - * منظومه *

بآخر ز گردون گردنده حال فتاد اختر دکهنیان در زوال
ز بام و ز در فتنه آمد درون بر آمد فغان از درون و برون

و چارهٔ بجز بدر رفتن نیافتند و مضطربانه به سراسیمگی انچه درانوقت توانستند
برداشته براه دریچه باغ طرف رود سابرمتی راه بر آمد گزیدند و به ستاب زدگی
که بر یکدیگر سبقت می جستند هجوم واقع شد درین ضمن کسان رسید بیگ
برهنمونی بعضی شهریان از جانب مزار شاه وجیه الدین قدس سره که دیوار
حصار شهرپناه بجدار قلعهٔ ارک پیوسته است از بالای فصیل چون بلای آسمانی
رسیدند و با بگندن بندوق چندی را مجروح ساختند دکهنیان از هول جان
مانند دیو از لا حول گریزان سه زنجیر فیل سداسیو دامودر که از دریچه بر آمدن
دشوار بود و باقی اسپ و شتر و گاو و خر با بار گذاشته بدر رفتند و بالا رسیدگان

* بیت *

ز بانگ دهل فتنه بیدار گشت　　　بر آسودگان کار دشوار گشت

و بر فراز فصیل رو به دروازهٔ اسلوریه آوردند و مستحفظان برج و باره سر راه می
بجا برابسته بعد زیج گفته بگوشه و کنارها خزیده بدر رفتند و بی ممانعت اعدا
دهل زنان و طاسه نوازان به دروازه پیوستند - حلیم روهیله متعینهٔ دروازه عذر فرار را
اختیار نکرده بمدافعه پا پیش گذاشت و سر خود را در کنار دید * بیت *

پس آنگه به دروازه تاختند　　　ز دروازه بان هم سر انداختند

و قفل را به ضرب تبر شکسته فتح الباب ساختند - محمد رشید بیگ و سیدنو رام
و محمد لعل و گنگا جات که به سواران مترصد و منتظر چشم را چون حلقه بر در
داشتند جلوریز به درون در آمدند * منظومه *

گسستند زنجیر و بکشود در　　　در آمد به دروازه موج دگر

گذشت از سر باره طوفان قهر　　　فرو ریخت دریای غارت به شهر

بالا بر آمدگان و بدرون در آمدگان بشان دو سیل دمان مجمع البحرین بلا شده
موج زنان طوفان بر انگیخته و بازار انداختند و کوامان غارتگر دست بغارت دکاکین
و بیوت سر راه کشادند - * بیت *

بغارت گشادند گولی همه　　　چو گرگان دریده سوی رمه

و غوغا و فریاد غارت زدگان بلند شد از استماع این صدا و ندای موحش و شدوح
سانحهٔ هوش ربای دل گسل جماعه که بعنوان کومکیان مستحفظان بروج و باره و طلایه
شب گشتی معین بودند مغلوب واهمه و هراس گشته بی آنکه از کیف و کم
مخالف آگاه شوند و از چند و چون واقف گردند و تحقیق صدق و کذب نمایند
و به حقیقت کار وارسند از هر جا و مکانی که بودند (۱) دم را علم ساختند
دکهیان روبه قلعهٔ ارک آوردند و گذراندان کوچه و محلهٔ خودها جستند واحدی
را توفیق سر راه گرفتن بر حریف رفیق نه گشت و آنها پیش روی خود را کشاده

---

(۱) دم را علم ساختن مراد از گریختن است چه وحوش هنگام گریز دم را علم می
سازند ۱۲ *

و همدان را از عذر اعذار جای دیده تا راسته بازار مسجد جامع و خانه و لندیس رسیدند جماعهٔ کلاه پوشان بدابر حفظ خود که به سرداران بندوق چند از دست بام دست کشودند سنبهو رام پیش آمده منع نموده گفت که با شما کسی را کاری نیست ازین حرکت بیجا دست باز دارید چون مانعی دیگر در پیش نبود به عمارت کاریز مقابل دروازهٔ بهدر در آمده مادم گشتند و بجنگ بندوق و جزائر و افگندن بان پرداختند و ازان طرف عبد الله زبیری و صالح جماعدار عرب از فراز بام دروازهٔ بهادر خانه به مدافعت جای گرفتند چون هنوز صبح خوب روشن نشده بود سنبهو رام و محمد لعل نگر کوچه و محلات گرد و پیش اسپ تازان بر آمده خانه بخانه شتاه به روزگار و آنهائی که برای چنین روزی مبلغی پیش خور کرده بودند رسیده از مژدهٔ در آمدن خودها با خبر کردند و برفاقت دعوت فرمودند جمعی باید وازی نوکری اجابت کرده چون - * بیت *

بر افراخت رایت سپهدار شرق　　　　سه عرب در بحر خون گشته غرق

فراهم آمدند دکهنیان را که اعتماد بر نوکران خود نبود و شهری و لشکری را مخالف و موافق طرف ثانی دانسته باوجودیکه قریب دو هزار کس از سوار و پیاده بود از سایهٔ خویش هراسیده دست از پاکم ساختند - * منظومه *

بآخر ز گردون گردنده حال　　　　فتاد اختر دکهنیان در زوال

ز بام و ز در فتنه آمد درون　　　　بر آمد فغان از درون و برون

و چارهٔ بجز بدر رفتن نیافتند و مضطربانه به سراسیمگی آنچه درانوقت توانستند برداشته براه دریچه باغ طرف رود سابرمتی راه بر آمد گزیدند و به شتاف زدگی که بر یکدیگر سبقت می جستند هجوم واقع شد درین ضمن کسان رسید بیگ برهنموئی بعضی شهریان از جانب مزار شاه وجیه الدین قدس سره که دیوار حصار شهر پناه بحدار قلعهٔ ارک پیوسته است از بالای فصیل چون بلای آسمانی رسیدند و با فگندن بندوق چندی را مجروح ساختند دکهنیان از هول جان مانند دیو از لا حول گریزان سه زنجیر فیل سداسیو دامودر که از دریچه بر آمدن دشوار بود و باقی اسپ و شتر و گاو و خر با بار گزاشته بدر رفتند و بالا رسیدگان

* بیت *

زبانگ دهل فتنه بیدار گشت   بر آسودگان کار دشوار گشت

و بر فراز فصیل رو به دروازهٔ اسلوریه آوردند و مستحفظان برج و باره سر راه می
بجا برا سه فعد زنج گفته نگوسه و کنارها جریده ندر رفتند و بی ممانعت اعدار
دهل زنان و طاسه نوازان به دروازه پیوستند - حلقم روهیله متعینهٔ دروازه عذر فرار را
احتیار نکرده بمدافعه پا پیش گراشت و سر خود را در کنار دید * * بیت *

پس آنگه به دروازه تاختند   ز دروازه بان هم سر انداختند

و قفل را به ضرب تبر شکسته فتح الباب ساختند - محمد رشید بیگ و سدهو رام
و محمد لعل و گنگا جات که به سواران مترصد و منتظر چشم را چون حلقه بر در
داشتند جلوریز به درون در آمدند * * منظومه *

گسستند زنجیر و بکشود در   در آمد به دروازه فوج دگر
گرفت از سر باره طوفان مهر   فرو ریخت دریای غارت به شهر

بالا بر آمدگان و بدرون در آمدگان بسان دو سیل دمان مجمع البحرین بلا شده
موج زنان طوفان برانگیخته و بازار انداختند و کوامان غارت‌گر دست تعارف دکاکین
و بیوت سر راه کشادند - * بیت *

تعارف شتابنده گولی همه   چوگرگان دریده سوی رمه

و غوغا و فریاد غارت زدگان بلند شد از استماع این صدا و ندای موحش و شدوح
سانحه هوش ربای دل گسل جماعه که بعنوان کومکیان مستحفظان بروج و باره و طلایه
شب گشتی معین بودند مغلوب واهمه و هراس گشته بی آنکه از کنه و کم
محالف آگاه شوند و از چند و چون واقف گردند و تحقیق صدق و کذب نمایند
و به حقیقت کار وارسند از هر جا و مکانی که بودند (۱) دم را علم ساختند
دکهنیان روبه قلعهٔ ارک آوردند و گجراتیان کوچه و محلهٔ خودها جستند واحدی
را توفیق سر راه گرفتن بر حریف رفیق نه گشت و آنها پیش روی خود را کشاده

---

(۱) دم را علم ساختن مراد از گریختن است چه وحوش هنگام گریز دم را علم می
سازند ۱۲ *

سر ستهدار حضوری را گویند و محل اعتماد او بود تحویر نموده دستار و دوپته
داد و رام را طلب داشته دران مجمع مخاطب ساخته باظهار نصب دهند
و هری پرداخته گفت که بدانچه قضاء آسمانی به امضا رفته بود شدنی بد
اکنون به اسمالت رعایا و برایا باید کوشید رام نیز به ضابطهٔ دکنیان دستار و دوپته
به دهند و هری داد و او به تمشیت مهام استعمال ورزید * * منظومه *

مثـــل آدمـــی بـــس نادان		مثل مورچه اســـت در میدان

آن یکی کشتـــه زیرپای دواب		وان دگر دانه می برد به شتاب

ازانجا که او کم ظرف واقع شده بود و کمند حوصله اش از مدارج علا کوتاهی
می نمود در دو روزهٔ حکومت به تغیر سلوک و بدمعاشی خود را متغیر ساخت
که طبایع دکهنیان هم متنفر گشتند تا بدیگران چه رسد و راگهو مقتول در مدت ده
ماه نیابت بخوبی خلق و حسن سلوک نوعی بسر برد که به نیکوئی یاد می
نمایند و او سزاوار ستایش بوده * * بیت *

مردن کس به نیک فرجامی		بهتـــر از زنـــدگی بدنامی

بالجمله سنبهو رام که از بلده بر آمد عبد الله بار گیر سنگیر نموده برسانیدن مستلو
قدم سعی به نهضت نهاد و مومن خان را از ماجرا واقف ساخت و او فوجی
را ترتیب داده به با سلیقی محمد زمان خان ولد فداء الدین خان و برج لعل
تعین کرد که باتفاق سنبهو رام بانصرام مهم پردازند و آنها تا قصبهٔ دولقه آمده
بنابر طبعیاتی رو دیار سابر جرأت پیش قدمی نکرده رجعت قهقری نمودند از
استماع این خبر وحشت اثر دکهنیان را دل از جای رفت و به صواب دید خیر
اندیشان جوان مرد خان را به معاونت خوانده نوشتند و در حفاظت و حراست
حصار متوجه شده دروب را بمردم کاری سپردند و سیو کرام نائب داماجی گایکوار
با همراهیان خویش و جمعی از نو نگاهداشت سپاه بی روزگار گجرات متصل
دروازهٔ سارنگ پور فرود آمد و (۱) النگ آن ضلع را حفردار گشت * * بیت *

خروس خرسهای روئین زبان		برون برد خواب از سر پاسبان

---

(۱) النگ بفتح اول بر وزن پلنگ بمعنی پناه و دیوار است ۱۲ برهان *

رسانیدند و سدا شیو دامودر از خانهٔ سلیم انتقال نموده در بهدر رفت و دکهنیان بر خانهٔ سدهو رام و محمد لعل و گنگا جات رفته است و بستر که همچو بدون به برده بودند با اثاث البیت آنها کشیده آوردند و قدم سعی و تلاش در بدست آوردن عیال سان نهاده زن و برادر زن محمد لعل را که یافتند در حبس نشاندند و دیگران را که هرچند بستر جستند کمتر یافتند و خانه ملک گلاب را چون خار از بیخ کندند وجها مهته که بنابر اوصاف گزاری که واسطه گفت و شنید سدهو رام بود و کالیداس پسرش در برادری او نوکری می نمود شریک و انبار این کار تصور کرده مایعروس را آورده در صدد انهدام خانهٔ اش بودند او خون خود را ازین تهمت بری میدانست سدا سیو داموذر را کفیل و نابدهر گرفته حاضر آمد و برای ابراء ذمهٔ مسبور قسم گردید منظور نداشته مبلغی به صیغهٔ مصادره درخواست نمودند عهده برائی را در خوب ندیده سم قاتلی به کار برده هلاک گشت ازانجا که بستر جمعیت نگاهداشت گجراث از فرقهٔ عرب و روهیله نوکر بود بر آنها بد مظنه شدند * بیت *

چو از قومی یکی بیدانشی کرد نه که را منزلت ماند نه مه را

چون لاچار بودند و بدون داشتن آنها چاره نبود بر بعضی که احتمال شارش و نفاق گمان کردند از خود جدا ساختند بهادر روهیله را به ملچهٔ کالی و ناودان عرب را تعیناث بارهٔ بیں پور نمودند هر با رام نائب فوجداری کری و نائب فوجدار بدرم کاتم از استماع هنگامه متعاقب یکدیگر با جمعیت موجودی خودها به بلده رسیدند و هر با در میدان پیش عمارت کاریز خیمه زده فرد آمد و دُلت نام نویسنده که در یک وقتی بوکالت سدهو رام مي برداخت بدست آورده جبراً قسراً بضرب و شکنجه دو هزار روپیهٔ خود را گرفت بروز چهارم این سرگرست سدا سیو داموذر سر فوج که مرد دیرینه گرم و سرد روزگار چشیده بود اعیان بندرتان و کار پردازان مهمات و معاملات فراهم آورده بنابر تعین نائب صوبه محفل کنگاش آراست و دهندوهوری را که از دست عبد الله بار گیر اندک جراحتی رسیده بود و ساتوی به حضور سری بت راو به نیابت پهر نویس که به اصطلاح آنها

سر ستهدار حضوری را گویند و محل اعتماد او بود تحویر نموده دستار و دوپته داد و راهم را طلب داشته دران مجمع مخاطب ساخته باظهار نصب دهند و هری پرداخته گفت که بدانچه قضاء آسمانی به امضا رفته بود شددنی شد اکنون به اسمالت رعایا و برایا باید کوشید راهم نیز به ضابطهٔ دکنیان دستار و دوپته به دهند و هری داد و او به تمشیت مهام اشتغال ورزید * * منظومه *

مثـــل آدمـــی بـس نادان مثل مورچه اســـت در میدان

آن یکی کشتــه زیرپای دواب وان دگر دانه می برد به شتاب

ازانجا که او کم ظرف واقع شده بود و کمند حوصله اش از مدارج علیا کوتاهی می نمود در دو روزهٔ حکومت به تغیر سلوک و بدمعاشی خود را متنفر ساخت که طبایع دکهنیان هم متنفر گشتند تا بدیگران چه رسد و راگهو مقتول در مدت ده ماه نیابت بنحوس خلقی و حسن سلوک نوعی بسر برد که به نیکوئی یاد می نمایند و او سزاوار ستایش بوده * * بیت *

مردن کس به نیک فرجامی بهتـــر از زنـــدگی بدنامی

بالجمله سنبهو رام که از بلدهٔ بر آمد عبد الله بار گیر سنگیر نموده نرسانیدن مستلو قدم سعی به نهضت نهاد و مومن خان را از ماجرا واقف ساخت و او فوجی را ترتیب داده به تا سلیقی محمد زمان خان ولد فداء الدین خان و برج لعل تعین کرد که باتفاق سنبهو رام بانصرام مهم پردازند و آنها تا قصبهٔ دولقه آمده بنابر طعنانی رو دیار سابر جرأت پیش قدمی نکرده رجعت قهقری نمودند از استماع این خبر وحشت اثر دکهنیان را دل از جای رفت و به صواب دید خیر اندیشان جوان مرد خان را به معاونت خوانده نوشتند و در حفاظت و حراست حصار متوجه شده بروت را بمردم کاری سپردند و سیو کرام نائب داماجی گایکوار با همراهیان خویش و جمعی از نو نگاهداشت سپاه بی روزگار گجرات متصل دروازهٔ سارنگ پور فرود آمد و (۱) النگ آن ضلع را خبردار گشت * * بیت *

خروش جرسهای رؤئین زبان برون برد خواب از سر پاسبان

(۱) النگ بفتح اول بر وزن پلنگ بمعنی پناه و دیوار است ۱۲ برهان *

چون به سامت و بال و مکافات اعمال ههور گرفتار بودند بطهر ان عدابی لسدید به کفران احسان شدند و مسبب ایزدی بدان تعلق گرفت که چندی به انواع عقوبت مواخذه و مصادره و اقسام تهمت و افترا به نوایب و مصائب گرفتار گردند تا قدر عافیت کسی داند که به مصیبتی گرفتار آید و سخصی را بر گمارد تا دمار از روزگارشان بر آرد مومن خان را بدین امر مامور ساخت و بعضب گرفتن بلده در دلش انداخت و اسبابش را مهیا و آماده کرده اعوان و انصار تعیین فرمود و تدبیر تسخیرش را القا نمود چنانچه شمهٔ ازان سبق ذکر یافت الحاصل چون محمد هاشم مصداقی کری را به هنگامه آرائی اشارهٔ رفته بود و ایام باران منقضی گشت او به اتفاق سادات متوطن موضع بنداسی معمولهٔ پرگنه کری سر به شورش و فساد برداشت و معرکهٔ هنگامه آرائی آراست هر با نام نائب فوجداری آنجا متوجه تنبیه و تا دیب آنها گشته دو هزار روپیه پیسگی برسم علی الحساب با قرار داد نوکری دو صد سوار برد سنبهو رام فرستاده طلب داشت و او که در اندیشه و تدبیر امر دیگر که با مومن خان قرار داشت می بود رسیدن نقد را (۱) دست لاف ارادهٔ خویش پنداشته گفت * مصرع *

هرچه از غیب رسد بی عیب است

و به فال نیک گرفته به سرانجام روانگی در آمد و خود قرار داد که بدین دست آویز از بلده بر آمده چون با کولیان موضع دبهوره اتفاق است فراهم آورده فوجی از بندر کهنبایت طلبداشته مکنون ضمیرش را ظاهر سازد و سخص مدعا را در کاخ مرام نشاند باجازت راگهو نائب صوبه اسباب ضروریات را بیرون فرستاد خود با لعل محمد روهیله و گنگاجات که هر سه به اتفاق بودند بنابر وداع با معدودی هنگام زوال یاردهم شهر ذیحجة الحرام نزد راگهو رفت و در حینی که رخصت می شد محمد لعل که رزه پوس و برچهی در دست بپا خاسته لب به سفارش ملک گلاب کشاد و خلاصی و رهائی اورا درخواست نمود پاسخ شدید

---

(۱) دست لاف بفتح اول و لام بروزن شعرباف سودای اولی که استادان حرف و اصاف کنند و آنرا میمون و مبارک دانند ۱۲ - برهان *

کشته شدن راگهونائت صوبه بردست محمد لعل روهیله و باقی سوانحات آن سال

چون از ابتدای حکومت پیسوا بالاجی راو دریں دیار کافهٔ رعایا و عامهٔ برایا از گرفتاری دار و گیر بیوره و مصادره وا رسته به فراغ بال به کسب و پیسه به کشاده پیشانی که بدار حدف فلوف و تالیف ضمائر مرهوف احدی به گمان زرداری یا امر دیگر متعرض و مانع احوال و مستب خاطر عائب و حاضر و محور ایذا و اضرار و کسی را با کسی سروکار نبود - * بیت *

بهشت آنجا که آزاری نه باشد　　کسی را با کسی کاری نباشد

به امید تدارک خسارتهای گزشته و جبر نقصانهای ماضیه که از بی مروتان جفا پیسه کشیده بودند هریک بقدر حال و توسعه و بقرض و وام در حرفت و تجارت افروده اشتغال ورزیدند و کسانیکه از وا دید بیدادی حکام جلای وطن گزیده رفته بودند بمرکز اصلی و مسقط راس رجوع کردند چه مشهور است که ملک با کفر و انصاف جمع می تواند شد و با اسلام و ظلم نه - بالجمله یک گونه رونقی و بهلی در بلده پدید آمد ازانجا که گردش فلک کج رفتار و اختلال اوضاع روزگار در هر شهر و دیار اقالیم سبعه رو داده و بلیه خرابی عامی در عالم افتاده و هر فردی از افراد به حال خود در مانده مشتریانی که در ایام سالفه از اقصی بلاد هندوستان و روم و شام و عرب و فرنگ بجهت ابتیاع انواع اقمشه و اقسام امتعه گجراتی که در آفاق طاق و با نام و نشان است می آمدند و مبلغهای خطیر را بیع و سرامی شد رو به کمی فاحش نهاده و بضاعت سازان چون کالای بد بریش خداوندان مانده از کسادی بازار و فقدان خریدار در هر راسته و بازار دکان بدکان اب به شکوه و شکایت کشوده به تذکار و تکرار آن پرداختند و از شکر منعم حقیقی که از گرفتاری مصادر و دادن بیوره وا رهانیده و در عهد امن و امان در خانمان نشانده غافل و ذاهل گشتند * بیت *

در همه حال شکر باید کرد　　که مبادا ازین بتر گردد

نموده با خود متفق و همداستان ساخت - راگهو بائت صوبه از استماع ارادهٔ مومن خان که - * بیت *

هردم ازین در خبری می رسید تازه تیر از تازه تری می رسید

جمعیت غنچهٔ خاطرش چون گل پریشانی و مشوش گردید و ترمیم حصار که هنوز بالکل ایام باران منقضی نگشته بود صورتی نمی بست علاوه آشفته گیهاش شد - بالضروره راگهو سنکر کوتوال را مامور فرمود که به نصب شهتیر از تخته رخنه بندی نماید و از هرجا و خانه آباد و خراب ناست [۱] و نالار [۲] و در و تخته به جبر و عنف گرفته شهر را تخته بند نمود * * بیت *

مژه کی سدّ ره گریهٔ بی زنهار است مانع سیل کجا خار سر دیوار است

و افعال دروب را که از سالهای دراز از بست و کشود کهنگی دریافته و تخلخل در اصلاع و اوضاع وجودش بهم رسیده بود از سر نو استوار و مضبوط ساخته رد -

* بیت *

قضا چون به در بند آرد شکست چه سود آنکه با قفل رومیش بست

همدران اوان غلام حسین خان ولد عبد الحمید خان دیوان پیشین که از چندی در بندر سورت سکونت داشت وارد احمد آباد گشت قضا را به حسب اتفاق ملک کلاب نامی سپاه پیشه که با ده بیست سوار بنوکری میگررانید و در زمرهٔ و در زمرهٔ مترصدان وقت و فاتو که با مومن خان دست یکی شده بودند در آمده بعلت نگاه داشتن عورت کاه فروش که ورثه اش بود راگهو استغاثه نمودند در معرض باز پرس در آمد و مورد عتاب و خطاب شد چون انکار نمود به محصلان سپرد که عورت را حاضر سازد هرچند مردم لب به شفاعت و ضامنی و استخلاص کشودند سودی نداد *

---

(۱) ناست با تای فوقانی فرست بروزن چاشت چوب بزرگی را گویند که سقف خانه بدان پوشند ۱۲ *

(۲) نالار بر وزن تالار شاه تیر را گویند و آن چوب بزرگی هست که بر دو سر بر بالای دیوار عمارت دانند و سر چوبهای دیگر را بر بالای آن گذارند و تخته و پوشش دیگر را بالای آن بگسترانند ۱۲ *

* قطعه *

بدار بعد خود از هیچ کس دریغ و نگو اگرچه از طرف مستمع بود تقصیر
سحاب قطرهٔ باران ز کوه وا نه گرفت اگرچه در دل خارا نمی کند تاثیر

ازانجا که مشیت الله غالب آمد مومن خان میر شمس الدین نامی که از قدیم در رفاقت او بود و سابق بامر نجسی گری می پرداخت در باطن با او تمهیدی بسته متقاضی مرسومات سابق و در ظاهر بجنگ زرگری کار را به خشونت سانید و او اظهار رنجیدگی برای نمود و مغلطه کرده ازانجا بر آمد و باحمد آباد در آمد و به دریافت اوضاع و احوال بلده و تجدید عهد و پیمان که با سندهو رام و محمد لعل و گنگاجات که متکفل و متعهد الصرام این امر شده بر ذمهٔ خودها گرفته و چند هزار روپیه جهت خرج مردم همراهیان آنها واصل گشته پیش خور نموده بودند پرداخت و به دعوت دیگران اشتغال داشت که از آمدنش راگهو با خبر گشت چون باو رسیده که از رفقای قدیم مومن خان است تو همی بخاطرش گذشت طلبداشته پرسید که مقصود ازین آمدن چیست و مطلوب و مدعایت درین بلده کیست او رنجیدگی خود را دست آویز بهانه ساخت باور نکرده از شهر بیرون فرستاد و سید هتی نام قصداتی پتلاد که از جانب مومن خان در بلده آمده در پردهٔ خفا باتفاق نهانی چند نامی صراف پیشه سرانجام خرچ کم و بیش نموده داعی سپاه بی روزگار بود به سعایت بعضی گرفتار آمده محبوس گشت - زین العابدین نامی قصبهٔ کری که بنابر عدم موافقت هریا رام فوجدار آنجا درتیه سرگردانی آوارهٔ دشت نا کامی میگردید دریافت عزم مومن خان نموده ازانجا که گفته‌اند دشمن دشمن دوست این کس است آمده بدو پیوست و به صوابدید و معروف او هندوریات وجه خرچ برسم علی الحساب به محمد هاشم عرف آنبا و جاندار عرف جانمو برادرش قصباتیان قصبهٔ کری روانه شد که مردم را فراهم آورده بران صلع هنگامه آرا شوند و گوش بر آوازه بوده هنگام کار رسیده ملحق گردند و آنها بدان امر پرداختند سندهو رام کولیان موضع و نهورا که بفاصله ده کروهی بلده واقع است به فرستادن رسل و رسائل بطمع

و عیالس را گرفته تا یک سو سدن مقدمه بجائی که حواهد برود و اوشون ثالث را احتدار نموده با متعلقان ندهولقه رفت موصن حان که پیوسته در تدبیر و اندیشهٔ بدست آوردن ساهد مقصود میگرراییدند و در عسق نگار مطلوب سب را بروز میرسانید بعضی از مردم بیدار معز آگاه دل دور اندیس عاقبت بین از در حیرحواهی و مصلحت بینی در نصیحت را به منعت رباں سفته به گوش پُر هوشس کسیدند و گفتند * بیت *

در همه کار مسورت باید کار بی مشورت نکو ناید

هرچند که با بائب صوبه باعتبار طاهر حمعیتی و قوتی نیست امّا نظر بر اقتدار پیشوا بالاحی راو که درین رورگار بدرجهٔ کمال پیوسته و کوکب اقبالس به منتهای علو رسیده بالعرض و التقدیر که احمد آباد به اندک همتی و کمتر فرصتی مفتوح گشت او چگونه دست بردار حواهد بود مبادا * بیت *

حون نهال شتاب بنسانی بر نهد میوهٔ پسیمانی

ازانجا که کلک تقدیر بنوع دیگر حاری گسته و قضای آسمانی بامر دیگر به امضا رسیده بود اثری نه بخسید * بیت *

آنجا که قضا حیمهٔ تقدیر زند کس نتواند که لاف تدبیر زند

او که فریفته و شیفته عروس ملک بود نصیحت ناصحان مسفق و یاران موافق سودمند نه گست * بیت *

نصیحت همه عالم چو باد در قفس است
نه پیس مردم عاشق چو آب در غربال

امر موهومی را که با حود حیال بسته و اندیشهٔ تقدیری را وقوعی پنداشته بود لب نه پاسخ کساد که آنچه از راه اتحاد و محبت و مواد احلاص و مودت در معرض بیان آمد راست است چون رگهناتهه راو با فوح سنگیں در مدت دو ماه مخرج لکوک از حوان مرد حان ملک را انتزاع نموده و درین مدت از حمع و حرح صوبه پیشوا واقف گشته و نفع و نقصان را دریافته برای کدام منفعت هیچ عاملی بار دیگر لکوک را بصرف حواهد آورد و کار بمصالحه حواهد انجامید

ترمیم ننموده بمضمون بیر معطله مانند بیوت آبا و اجداد و اعمام جوان مرد خان که بسبب عدم خبرگیری و سکنای جماعهٔ مرهته که درین صدمه بعضی خراب گشت چوب و عمله‌اش را آنها بردند و قراریکه در قرار نامه درج با رگهناتهه راو درست نموده بود زایل گردید اکنون جمیع جاهای اورا که جندی به صورت خرابه مانده جماعهٔ مرهته نشسته و چوب و تخته را بجای هیزم بمصرف می رسانند و می فروشند بالجمله مومی خان متصدی بندر کهنبایت را که انتزاع حکومت از دست دکهنیان مدنظر بود از استماع رخنه پذیری حصار بلده استواری دیوار عزم و کشاد اندیشهٔ خود تصور نموده با راز داران و مشیران شب و روز محفل کنکاش و تدبیر کار می آراست * مصرع *

نهان کی ماند آن رازی کز و سازند محفلها

و رفته رفته و گفته گفته این مقال در قیل و قال در آمده زبان زد خاص و عام گشت و از خبر واحد تجاوز کرده به حد تواتر انجامید و این نوا از پس پرده مقام به مقام از هر گوشه رنگی و از هر شعبه آوازهٔ بگوش راگهو بائب صوبه رسید و او بتدارک و تدبیر ساز رفع آهنگ مخالف قانون فکرت راست کرد و سر به دایرهٔ اندیشه در آورد و بدرگاه صدا و مسانگرد حصار سیر مقرر نمود درین بین سلیم جماعدار عرب که از نزد دهوماجی در طرف شده ببلده آمده چندی توقف ورزید بنابر امری که به دهولقه رفته بود آمد و در بیرون دروازهٔ جمال پور رسیده اجازت در آمدن بخانهٔ خویش که در ایام حکومت جوان مرد خان با دو برج سنگی مربع ساخته و متعلقاش درانجا بودند درخواست نمود چون از بندر کهنبایت اخبار متوحش مي رسید راگهو از راه حزم و احتیاط بودن اورا درین وقت در بلده مناسب ندانسته پاسخ داد که او چندی در بیرونات بسر برد ببندورام و محمد لعل و گنگاجات باتفاق شاه عبد الرزاق که جماعهٔ دکهنیان اعتقادی با و دارند به شفاعت سلیم نزد راگهو رفتند و او پاس خاطرها را مرعی داشته گفت که در خانهٔ او که متصل بدروازهٔ جمال پور است نباشد و در بلده بجای دیگر اقامت گیرد اگر خواهش بودن مکان خود منظور است برو ج را منهدم سازد والا اهل

نزول باران شدید وشکست و ریخت بهم رسانیدن جدار حصار شهر پناه احمد آباد و آشکارا شدن ارادهٔ مومن خان در گرفتن بلده و اخراج دکهنیان

همدرین سال به حسب تقدیر ایزد متعال بنابر اطفای حرارت و برودت حدت آتش سوزان محله دهمنجی پنجان که چندی ترین افروخته شده بود در هنگام نزول باران به سیرابی مزارع و بستان و موسم چمن آرائی ریاض دل افروز جهان و جهانیان نسبت سالهای پیشتر از حد اعتدال تجاوز کرده و از سر اندازه و مقدار در گزشته و تفریطش بدرجهٔ افراط پیوست قواعد بنیان اکثر ابنیه را لرزانیده از جا برافگند و پای استقامت جدور را لغزانیده به سر در آورد و شکست و ریختی در احاطهٔ حصار شهر پناه جابجا بهم رسید و در شبی که شدتش شدید بود و از هیبت و صلابتش آسمان می لرزید - * بیت *

سینهٔ کوه از سنان برق می شد چاک چاک
از صدای رعد می لرزید بر خود جرم خاک

بلواسطه در وجود قصور عالیه رفیعه انداخت و پای سکون و استقرار اسطوانات استوار زایل ساخت و جمعی از اجل رسیدگان را به گوشستی فرو برد و برخی را بزیر سقف و حیطان بمرگ خود نسابید و بنابر بسته شدن بر خور واقعهٔ دروازهٔ را نکهر که بهندی کهر ناله گویند و فاصل آب بلده از انجا به رود سابر می ریزد بروج مسیدهٔ چند که در هنگام رواه اعیان و متمولان جهت آب کشی تصرف معلقهای خطیر دولاب و منبعهای متعدده ساخته به جاهای خویش برده بودند سیلی از درون بلده تا بنوس سال رسید و آنها به پاس ادب ازجا برخاسته به فروتنی در افتادند و از مشاهدهٔ سطوت و صمر تند خوئیش اندیشیده راه بر آمدنش کشودند چون از مالکان و موسسان کسی نمانده و ورثه را استطاعت

ر کمین رفت بسسته ست ربده داری دمود ارانجا که پاسدادان فرار برج و باره مانند انجم آرایان بام معموره تمام چسم گسته به پایان می نگریستند مترصدان را تعاق سر بالا نمودن به سد * بیت *

حو صبح در برگردون کسید حلعت دور جهان کساد ر رح پردهٔ ست دیجور

ست بشیدن انصرام این مهم را در شب آینده گراسته بعزم استراحت رو به خیمه‌گاه نهاده بر بستر مدام غنودند سیاجی ولد داماجی گایکوار که در بروده استقامت داست ار اراده و رسیدن مومن خان واقف گسته با جمیعت موجودی مسارعت نموده قریب یکپاس و نیم ار رور بر آمده بی خبرانه که احدی را گمان نمی رفت ناگهان تاران * بیت *

در آمد بدان وادی فتنه خیر باهنگ جنگ و بعصد ستیر

جمعی ار لشکریان که ار روی حرم و احتیاط بدون دائرہ جا داشتند ار مساهده سیدن حریف بی آنکه تشخیص کم و کیف جمیعت نمایند متزلزل سده برهم خوردند و اکثر بیدلان را عنان استقامت و اختیار ار دست رفت و به صوب کهنبایت حلو گردانیده تا در آمدن آنجا بار نه کسیدند طرف ثانی ار دریافت با لغرس آنها قدم جرأت پیش نهاده جمعی یکه تاران بار گیر دلیرانه بارگی بر انگیخته در اردو بارار در آمده بجنگ کوته یراق برد و خورد پرداختند مومن خان که سر ببالین نهاده را مد بود ار سور و غوغای داروگیر و بده و بستان افاقه نموده ار ماجرا واقف گسته با گروهی که حاضر بودند چابک دستی بکار برده سر راه مخالف گرفت - * بیت *

رفت ضرورت چو نماند گریر دست بگیرد سر شمشیر تیر

درین بین جمعی دیگر بدو پیوسته به مدافعه پرداختند و چندی از اهل گرفتگان که بپای خود بگورستان در آمده بودند بر خاک هلاک افگنده اسب ویراق گرفتند سیاجی گایکوار که در صدد تاختن در آمد ار رسیدن گولهٔ توپ که فتیله بدد بود سقف بتوانست کرد ارانجا که با شر دمهٔ قلیل رسیده بود عنان تاب سده بار گشت و مومن خان فسخ عزم خود نموده بنه را بار کرده به کهنبایت رفت *

دستی حرارت از خانهٔ بلنداس جهانعره سوای آنچه مردم برده و در ته دسته‌های
کلوخ و سنگ که نقل و حرکت نتوانست شد قریب هزار روپیه را میخ و پنجهٔ
آهنی بر آمد همدران اوان جمعی از بارگیران سدا شیو دامودر که بر اسپان
خانگی او نوکر و بشاهر آوردن گاه آن طرف رود سابرمتی بر دو کروهی رفته بودند
کولیان چنوالیه قابو کرده ریختند و چند سر اسپ خوف کار آمدنی را به زیردستی
کشنده بردند و بعضی از آنها براق را از خود کشوده سپرده سر به سلامت که
پهلوان زنده خوش است بی اسپ و یراق در بلده به و باز آمدند * بیت *

به هر جای مرکب توان تاختن   که جاها سپر باید انداختن

چون فساد کولیان بیشتر بود راگهو نائب صوبه سندو رام و محمد لعل و گنگا جات
را که هر سه باتفاق یکدیگر نوکری می نمودند با صد و پنجاه سوار نگاهداشته
تعینات بار و موجدار کرد ساخت و چندیکه آنها به گشت بیرونات و آوردن
مواشی قریات کولیان ترکتازی و دوندگی کردند چون خرچ سال زیاده از دخل
بود و کفایتی نداشت بر طرف کرد *

شتافتن مومن خان متصدي بندر کهنبایت به عزم تسخیر قلچهٔ بورسد و برگشتن بي نیل مقصود

مومن خان متصدی بندر کهنبایت را فی الجمله قدرت و مکنت ظاهری
و باطنی بهم رسید ارادهٔ بدست آوردن قلعهٔ بورسد معمولهٔ پتّلاد را که رنگوجی
اساس نهاده و از بندر کهنبایت به فاصلهٔ ده کروه واقع است پیش نهاد همت
ساخته رایت عزیمت بر افراشت و با خیمه و بند و چند ضرب توپ بر آمده
بدانجا پیوست و به یک جانب معسکر آراسته بتعین مورچال و قسمت مراحل
پرداخت و بضرب توپ و تفنگ اشتغال ورزید تا آنکه شبی بقصد صعود بمعراج
مرام نردبانی چند ترتیب داده در پای جدار حصار بدور و کنار در انتهاز فرصت

احل نکر و کاری عمل نهاده چنانچه تهی دست و پا در عالم وجود گواسته بودند رفتند * * بیت *

هر که آمد عمارت نو ساخت رفت و منزل بدیگری پرداخت

ورنه باقی مانده بدان سب محتاج و پریشان و آن عمارات خالي وا مکنهٔ ناهی (۱) چون کسکول گدایان بی چیز و بسان کلبهٔ بی نوایان وحسب حیر بنابر صابت و متانت شکست و ریختی که بدان راه نیافته بود مانند جغد و بوم ویرانه بدان کاشانه بسر مي بودند از نا بخردی یکی از سکنهٔ ستاره سوخته آنجا که آتش را کشته و اخگر را گواسته در جائی را معل زده بر آمده بود آن جذوه افروخته گشت و ناگهانی التهاب یافت و از وزیدن باد حادثه زبانه کشید و آفت همسایه به هم سایه رسید که هر شعله اش در تفسیر نار الله الموقدة نا زبانیه همزبان و نایره‌اش در تقریر علیهم نار مؤصدة با مالک دوزخ هم بیان هر اخگرش خشک و تر را لا تبقی و لا تذر میگفت و از هر شررش کالقصر کانه جمالة صفر آسکار میگشت * * بیت *

آتشی را که سوخت خلقی ازان جز به کشتن علاج نتوان کرد

ازانجا که مرغ نگاه را پر و بال سوخته می گشت و طائر اندیشه بمحض خیال کباب می شد * * لمؤلفه *

جهان آتشی شد بر افروخته که مرغ نگه اندران سوخته

هر چند بنابر اطفای آن نائره یاری تدبیر سعي و کوشش به عمل آوردند چون ارادة الله نبود سودی نداد و تمامی محله که چندین خانه متعدده مسکونه و غیر مسکونه بود سوخته مانند کورهٔ اخگر پران پدید آمده خاکستر گشت و عالیها سافلها نموداری نمود * * بیت *

هر آتش که دست قضا بر فروخت همه فکر و تدبیر ما را بسوخت

و بنیان مرصوص از پا در آمده بر روی یکدیگر غلطید و تا روزی چند از شدت حدت در گرد و پیش متنفسی نفس سرد نخود نمی توانست کشید پس از فرو

(۱) ناهی در عمارت خالي را گویند ۱۲

شکستی جرأت از خانهٔ بلنداس جهانگیره سوای آنچه مردم برده و در ته دسته‌های
کلوخ و سنگ که نقل و حرکت نتوانست شد قریب هزار روپیه را میم و پنجهٔ
آهنی برآمد همدران اوان جمعی از بارگیران سدا شیو داموذر که در اسپان
خانگی او نوکر و بکار آوردن کاه آن طرف رود سابرمتی بر دو کروهی رفته بودند
کولیان چنوالیه قابو کرده ریختند و چند سر اسب خوب کار آمدنی را به زبردستی
کشنده بردند و بعضی از انها یراق را از خود کشوده سپرده سر به سلامت که
پهلوان زنده خوش است بی اسب و یراق در بلده به و باز آمدند * بیت *

به هر جایی مرکب توان تاختن   که جاها سپر باید انداختن

چون فساد کولیان بیشتر بود راگهو نائب صوبه سندو رام و محمد لعل و گنگا جاشته
را که هر سه باتفاق یکدیگر نوکری می نمودند با صد و پنجاه سوار نگاهداشته
تعینات باره و فوجدار کرد ساخت و چندیکه آنها به گشت بیروبات و آوردن
مواشی قریات کولیان ترکتازی و دوندگی کردند چون خرچ سال زیاده از دخل
بود و کفایتی نداشت بر طرف کرد *

شتافتن مومن خان متصدي بندر کهنبایت به عزم تسخیر قلچهٔ بورسد و برگشتن بي نيل مقصود

مومن خان متصدی بندر کهنبایت را فی الجمله قدرت و مکنت ظاهری
لختی بهم رسید ارادهٔ بدست آوردن قلعهٔ بورسد معمولهٔ پتلاد را که رنگوجی
اساس نهاده و از بندر کهنبایت به فاصلهٔ ده کروه واقع است پیش نهاد همت
ساخته رایت عزیمت بر افراشت و با خیمه و بند و چند ضرب توپ برآمده
بدانجا پیوست و به یک جانب معسکر آراسته بتعیین مور چال و قسمت مراحل
پرداخت و بجنگ توپ و تفنگ اشتغال ورزید تا آنکه شبی بقصد صعود بمعراج
مرام نردبانی چند ترتیب داده در پای جدار حصار بدور و کنار در انتهاز فرصت

پیش آمده بعمل می سپردند تا موضع اللد موکری رفته معاودت نمود و وجه
متشخصه بموجب اقساط و میعاد به معرض ایصال رسانید ازانجا که از چندی
اکثر تجار پیشگاه بندر سورت و کهنبایت امتعه واقمشه بازرگانی را در قصبهٔ
حموسر براه کشتی آورده به سودا و معامله می پرداختند و کفایت تامی از
برای آنها در اخراجات عشور که درانجا از قدیم معمول نیست و به صیغهٔ راه
هداری بطریق مقاطع چیزی مقرر است داشت و حدوث این معنی موجب
کمی فاحش حاصل بندر کهنبایت شده بود و هم از مدتی زرداری بابا رتی
صراف تجارت پیشه که درانجا سکنا گرفته و بانی و باعث این امر بود در نظر
آورده دریں وقت که گنبش آپا فوجدار حموسر که از جمله متکفلان هنگامه آرائی
بگوبت راو بود به پوده ستاوته و آن جا از وجود جمعیتی که بممانعت پردازد
خالی بود ظالم خالیه سردار کولیان موضع دهوان را به طمع تاخت و غارت
با خود متفق ساخت و ان گروه شقاوت پژوه که پیوسته خواهان و جویای چنین
امرند بشارت غارت را شنیده انگشت قبول بردیدهٔ منت نهادند - * بیت *

شنیدند غارت چو بر نار پیر همه سینه کردند آماج تیر

موهن خان با فوج آراسته از سوار و پیاده کولیان را که از طریق و معبر واقف
بودند پیش انداخته راهی گشت و چون قضای آسمانی رسیده خانهٔ بابا رتی
را که مطمح نظرش بود و او بمجرد استماع رسیدن فوج با جمعی از دکهنیان که
درانجا بودند فرار نموده بدر رفته ها له وار قفل نمود و اثاث البیت را بتصرف در
آورد و در پنج روزه توقف بعد و جنس آنچه توانست بار بردار از کهنبایت طلب
داشته روانه کرد و فرقهٔ سپاه و کولیان دست غارت بمساکن و بیوتات آنجا کشادند
مال منت و دل بیرحم را پرسیدن نداشت و بدست آویز بدوبه عرابهای جنس
معرفته بدفعات به مکان خود رسانیدند و بدست اکثر سپاه پیرایهٔ طلا و نقرهٔ زنان
افتاد که متمول شدند دریں دیں محمد هاشم با محمد رضا برادرش که درمیان
کائم اقامت داشت و ازانجا قریب بود خبر درعی را که شنیده بودند حیز
سگالی بکار برده آمده ظاهر ساختند که فوج مرهته باراده ایں طرف در او کلیسر

برآئی در خود نمی دید و میدان را خالی از خلل اغیار و موجدار یافت و از نائب بلده و فوج سداسیو دامودر که به همراهی بهگونت راو آمده بود حرأت بر حلاوت شاترا آزموده و دیده - * مصراع *

سفیده کی بسود مانند دیده

درین وقت فرصت یافته تدبیر رفع تقاضای سپاه را چاره جو گشت و بنابر امتحان فوج را بتاخت موضع بنجهم متعلقهٔ امیری فرستاده ناطق و صامت آنجا آورده به دلخواه داد و از هیچ جهتی و سمتی صدائی و ندائی بگوشش نرسید جرأتش بیشتر گردید و ارادهٔ بدست آوردن بندر گهوگه که از قدیم الایام ازمنهٔ سالفه تعلق بندر کهنبایت و نائب متصدی درانجا می باشد و از چندی بنابر افراط و تفریط شیر خان بابی متصرف و درین ایام در تحت کسان پیسوا در آمده بود با خود تصمیم داده شتافت و آن جا را بدست آورده ابراهیم قلی خان را ناظر نموده عزم به بیابت گزاشته معاودت نمود و درین راه از هرجا که رسید چیزی به طریق پیشکش گرفته به کهنبایت آمد و محمد زمان خان ولد فداء الدین خان و برج لعل پیسکار را با تمامی فوج از سوار و پیاده به سمت کولوار و کاتهیاوار رخصت فرمود آنها بدان صوب رفته دست به تاخت و تاراج کشادند بالضرورة زمینداران رجوع آورده به قدر حالت و قدرت پیشکش قبول نموده حفاظت و حراست قریات متعلقهٔ خودها کردند و قریب دو ماه که فوج بدان امر قیام ورزیده رخهٔ طلب سابق ولاحق سپاه ادا گشت و حسب الطلب مومن خان به کهنبایت آمد چون فوجی آراسته و تقاضای سان ساقط گسته بنظر در آمد از موجدار پتلاد که مستاجری بود و چندان جمعیتی نداشت حسابی نگرفته خود بیرون بر آمد و دیهات چند که قرب و جوار و بقریات چوراسی پیوسته بود بتاخت آورد مقدمان و رعایای مواضعات دیگر از مشاهدهٔ این حال پند گرفته چون از موجدار پتلاد تدارکی به عمل در نیامد رجوع آورده به تشخیص مالوجهات پرداخته بیرعمال سپرده جان و مال خودها را مصون و محروس داشتند مومن خان رو به قریات دور دست نهاد و همه جابی جنگ و نزاع از خوف و هراس

گست و یکی را از طرف خود جهت ایصال آن برآمدنی مقالات و میعادی به قرار گرفته بود گزاشته باحمدآباد امد و بهگونت راو بائلان را در بندر نصب نموده بموضع با پاد ستافت و فرقهٔ سپاه متقاضی طلب و مرسومات خود شدند چون عهدهٔ برآئی نداشت به سازش بعضی خود را در پناه قلعچه کشید و در بروی غیر بسته گفت و شنید انفصال سپاه در پیش کرد بعضی را بدادن کم و بیش نقد و گاو خر راضی ساخته قبض الوصول گرفت سنبهو رام و محمد لعل و عبد الله زبیدی جماعهٔ دار عرب با وجود تحقیق مبلغی که از انها برآمد تنخواه برنکوجی و وجه متعهده مقرر نوشته داد و خود را اخلاص ساخته به پونه رفت تنخواه داران بعد انقضای میعاد با نکوجی تقاضا در پیش نمودند و از کیفیت دامی برسیده به سختی و درشتی کار را رسانیده گرفتند و نکوجی هرچند بنابر ایصال زر به مومن خان بیشتر نوشت کمتر پاسخ آمد و به لیت و لعل امروز و فردا پرداخت تا الحال بهکاریداس نام نویسندهٔ نوکر خود را در ظاهر به استمالت و عذر خواهی نرسیدن زر و وعدهٔ رسانیدن در اندک فرصتی و در ضمن جهت دریافت کمیت جمعیت اوضاع و احوال بلدهٔ که خیالات دیگر در سر داشت فرستاد و آن گندم نمای جو فروش به چاپلوسی و سالوسی وعدهٔ بی فروغی پرداخته هیزم تری فروخته رفت *

شتافتن مومن خان به گهوگهه و به تصرف درآوردن آنجا و تعین ساختن فوج بسرکردگی محمد زمان خان به صوب سورهته و آمدن خود بتاخت مواضعات پتلاد و رفتن به جموسر و غارت نمودن آن جا

ازان جا که مومن خان درین هنگامه آرائی به نگاهداشت سپاه زیادهٔ از اندازهٔ نظر بر حفظ آبرو و مکان پرداخته مبلغی طلب آنها بالا رفت و عهدهٔ

به سری پت راو بعد از فرستادن کومک نوشت و او تکوجی نامی مدار کار سداشیو دامودر را با چهار صد سوار و جمعی از سواران گجراتی متعینهٔ باره را بدین کار مامور ساخت و حسب الطلب بهگونت راو سنبهو رام و محمد لعل با جمعیت شایسته به قرار داد نوکری رفته ملحق گشتند بهگونت راو که بحسب ظاهر فوجی آماده دید به سواد بندر کهنبایت آمده سر به شورش و فساد برداشت و دست تطاول دراز ساخته پرگنهٔ چوراسی را در و بست ضبط نمود و به تشخیص و تحصیل محصلان گماشت مومن خان بندر فوجی را از قدیم وجدید که بدریافت ارادهٔ او معد و آماده داشت به مدافعه و مقابله تعین فرموده فیمابین بدفعات جنگ توپ و تفنگ بمیان آمد گاهی ازین طرف و ازان سو غلبه رو می نمود درین بین نوشته طلب رگهناتهه راو به سری پت راو به رسید و او بیستم شهر صفر راگهو نام از همراهیان خود را به نیابت بلده مقرر ساخته رانه شد * بیت *

درختی که شد کنده از جای خویش   نه بیند در انجا دگر پای خویش

و همدران اوان واقعهٔ ناگزیر اخوی قاسم علی که از چندی از بندر کهنبایت با متعلقان به احمدآباد آمده بود چهاردهم شهر صفر رو داد و داغ دیگر بر داغهای سابق سوخت - * رباعی *

فریاد ز دست فلک بی بنیاد   هرگز گرهٔ دستهٔ کس وا نه کشاد

هرجا که دلی دید که داغی دارد   صد داغ دگر بر سر آن داغ نهاد

بالجمله پس از روانگی سری پت راو تا مدت دو ماه دیگر بهگونت راو به زد و خورد دست یاری زد و مبلغی طلب سپاه بالا رفت و پیشرفت کار بنظرش در نیامد از طرفین تن بمصالحه در داده بمداخلت کاری سنبهو رام و محمد لعل که مرهٔ بعد اخری آمد و رفت و گفت و شنید نمودند قرار یافت که آنچه از محصول فرضه و محلات دیگر از حصهٔ مرهٔته درین ایام هنگامه به تصرف مومن خان در آمده باشد مسترد سازد و ده هزار روپیه بالمقطع بدین صیغه تعین یافت و نائرهٔ قتال و جدال اطفا پذیرفت چون بالفعل زر نقد وجودی نداشت تکوجی مدار کار سداسیو داموردر نظر بر رفع مناقشه وجه مقرره را کفیل و متعهد

گروهی بهروچ رسید خبر علتۀ حامد بیگ و معطل گشتن نولن را شنیده رجعت قهقری نموده بر گشت حامد بیگ ما یعرف و اندوخته هاي عبد الله بیگ را که در نزد نولن و توابعانش بود بضبط در آورده او را بطریق نظربند نگاهداشت و باستقلال و استعداد تمام بی ممانعت و شرکت غیر در امر حکومت مستقل گشت و بر کلاه دربار جهان مدار مهم سازی نموده منصب و خطاب بیگ نام خان بهادر و سند درگاهی فوجداری بهروچ بنام خود حاصل نمود و مکهو بیگ ۱۰ که مصدر جرأت شده بود جمعی را بر و گماشت که بهانه نموده بیرون برده به قتل آوردند و نعش را در رود نربدا غرق کردند و العهده علي الراوی همدران اوان عرابهای جنس ابریسم که از بندر سورت باحمدآباد می آمد و گذر بهروچ را گراسته راهی گشتند گرفته نگاهداشت و مورد تقصیر ساخته مبلغی بصیغۀ مصادره گرفت *

هنگامه آرائي بهگونت راو مکاس دار بندر کهنبایت با مومن خان و روانه شدن سوی پت راو حسب الطلب رگهناتهه راو

سابقا رهائی یافتن بهگونت راو مکاسدار بندر کهنبایت رقم زدۀ کلک بدایع سلک گشته چندیکه او در ملچۀ موضع ناپاد معمولۀ چوراسی کهنبایت اقامت گزیده دائمان خود را در محالات تعین ساخته بقرار بالمناصفه حاصلات را میگرفت چون سنکراجی و دیگران که کفیل و متعهد حرکت بیجا و هنگامه آرائی او شده بودند روانۀ پونه گشتند در سال هزار و صد و شصت و نه بهگونت راو را عرق حمیت بحرکت در آمد و دست غیرت گریبان گیر گشت در صدد تدارک مفات و آوردن آب رفته آبروی ریخته بجو در آمده به نگاهداشت جماعداران عرب و روهیله پرداخت همدران اوان سداشیو دامودر با جمعیت هزار سوار و پیاده با سه زنجیر فیل که بسر فوجی احمدآباد از پونه تعین شده بود ببلده رسید در خانهای خوان مرد خان و ابناء و احفاد و اقربای او فرود آمد بهگونت راو

که بدستور غلام علی بیگ به نیابت حسن علی بن تو رتق و فتق مهام پردازد و گفت و شنید درمیان آورد حامد بیگ را که بهر قسم پای خود قایم کردن مدنظر بود بریرفته صلح نمود - * مصرع *

زمانه با تو نه سازد تو با زمانه بساز

و مادر بخش و عنایت بخش و جمعی از منسوبان خود را از بندر سورت طلب داشته چندی برفق و مدارا به کج دار و مریز زمانه سازی کرده مستقل شد و در صدد بر آوردن کسانیکه با خود مخالف می دانست درآمده به تدریج بر طرف ساخت - و اعوان و انصار موافق جمع کرد - محمد هاشم را که سر و سرگروه اهل خلاف تصور کرد بدر رخصت فرمود و او با برادر و متعلقان به میان گام تعلقهٔ زمل زمیدار کولی که با او یک گونه ربط اخلاص بهم رسانیده بود و از بهروچ بفاصلهٔ دوازده کروه واقع است رفته اقامت گزید بولی از مشاهدهٔ این امور بر مآل کار خویش اندیشه مند گردیده در تدبیر علاج واقعه قبل از وقوع درآمد و با خود در انهدام قصر وجود حامد بیگ حیله اندوزی مخمر ساخت - * بیت *

سر وارث ملک تا بسرتن است   تن ملک را فتنه پیرا من است

مکهو بیگ نامی از اقربای عبد الله بیگ که از چندی در کعبهٔ معظمه و مدینهٔ طیبه زاد الله شرفهما و تعظیمهما مجاور آن مقام متبرکه بود و درین ایام معاودت کرده آمده او را بامیدواری و تطمیع امر نیابت با خود هم داستان ساخت - اتفاقا روزی پسر حامد بیگ هنگامه هولی داری آراسته بود بعلت ریختن رنگ بر او از جادر آمده به زخم شمشیر او را مجروح کرد و حامد بیگ که نیز از اطوار و اقوال بولی بر قصدش آگاهی داشت ازان جا که اعوان و انصار موافق گرد و پیش خود فراهم دید ارادهٔ کوتاه ساختن دست بولی که سر خود سریس می خارید نمود و کار به منازعت و مورچال و جنگ انجامید بولی محمد هاشم را که درمیان گام بود از وقوع واقعه آگاه ساخته نوشت که جمعی از کولیان را بطریق معاونت با خود گرفته زود برسد و او ظهور این لطیفهٔ غیبی را اوج تیر بخت و اقبال و حضیض کوکب نکبت و زوال دانسته بر جناح استعجال کولیان را همراه گرفته رو براه آورده برد و

ساحب سید محمد عید روسی دربن باب به بائب حود نوشت و او حماعة عرب را که در انجا نوکر بودند طلب داشته سر جمعه راز سربسته بار کرد چون مطلعی طلب آنها بالا رفته بود بشرط ادای آن ارشاد مرشد سمعا و اطعنا گفته بالراس و العین فرمان پذیر گشتند - * بیت *

همت درویش چوهمرة شود خواجه ز اسرار دل آگه شود

حامد بیگ این مژدة را شنیدة کرت دوم تن تنها نهان از چشم اغیار هنگام شب تار باندرون حصار بهروچ رسیدة دخیل وار در خانقاه عید روسی نشست و طرف بانی با حدر گسته حر و باریش تحرکت آمد فوجی را به گرفت و گیرش تعین ساحت عربان نظاهر نظر پاس حرمت خانقاه به ممانعت بر خاستند و او به پست گرمی اعراب پای مردی و مردانگی فسرد جماعه دیگر که از سابق با او موافق شدة بودند پیوستند و آتش جنگ تیر و تفنگ در گرفت و تا سه شبانه روز افروخته گشت و چندی از طرفین کشته و خسته شدند حامد بیگ غلبه نمودة خود را تا مکان حاکم نشین رسانید دربن ضمن مصلحان خیراندیش به میانجی کاری و رفع فتنه و فساد و قدم سعی پیش نهادة به صلح و صفا پیش آمدند و بآب یاری گفتار آبدار اطفای نایرة نمودند و به ادلهٔ بارعه و براهین قاطعه مدلل و مبرهن ساحته گفتند که حامد بیگ نبیرهٔ عبد الله بیگ است و از یک سلسله دربن حر و زمان که مرهته همه جا مسلط گشته مگر این پسته که وصل حق سامل است نتوانست تصرف نمود مصون و محروس ماندة مبادا حکومت خورد سالی که هنوز بوی شیر از دهانش می آید بنظر کم دیدة و نفاق خانگی را که خرابی متصور است اگر نوع دیگر اندیشد تا چه از پس پردة غیب در عالم شهود ظهور کند حامد بیگ که صاحب داعیه و جرأت و بالارث و الاستحقاق شایان این کار است اگر مستقل و موافق باشد مضایقه ندارد اگرچه کسانیکه عقل سن کامل بود تصدیق این قول نمودة مستحسن شمردند اما بولی باغوای خرد ناقص سر فرود نمی آورد تا آنکه تیر تفنگ بآماجگاه محل سرا رسیدن گرفت و از اتفاق مردم بدان طرف هراسیدة به اکراه تن بمصالحه در داد و قرار یافت

و علام علی سر افتخار بر افتراخته مراجعت نموده به خودی ساحل پیوست
و امر نیابت بدو تفویض یافت و مصداق فضل الله المجاهدین علی القاعدین
بحلوهٔ ظهور پیوست و محمد هاشم مرخص گشته با متعلقان از بهروچ بر آمد
چون روی بار گشت بندر سورت صورتی نداشت به کهنبایت آمده نزد مومن
خان متصدی آنجا با برادرش نوکر گردید و چندیکه گوشت بنادر امری نولی
آنها را طلب داشت حامد بیگ که بے بدل مقصود به سورت رسید نظر بر متانت
و رصانت حصار بهروچ که به جنگ و نزاع بدست آوردنش امکان نبود طرح
سازش با بهگوان متوسل جماعه مرهتّه که از جهدی متعلقان خود را در کنف
حمایت و پناه آن مکان داشت و با بعضی از مصاحبان انداخته به تبدیل
هیئت و لباس در پردهٔ خفا که کسی او را نشناسد در آمده متواری گردید و در
تدبیر بهم رسانیدن اعوان و انصار و خروج اشتغال ورزید و این راز سر بسته بهفته
فال فال برملا افتاد و پرده از رخ کار برداشته شد نولی بی نمکانس برد و جمعی
را به کوفتن و بستن او تعین فرمود حامد بیگ که هنوز اقتداری و تمکنی دست
بهم نداده بود احتراز را لازم دانسته بخانه بهگوان رفت و او واسطه شده بیرون کرد
و بار دیگر بدان صورت به سورت بر گشت و پیوسته در اندیشه و خیال روزگار
میگرارانید تا آنکه رفته رفته هنگام وزیدن نسیم عنبر شمیم ابتسام از هار مرادات
در آمد و شگوفهٔ گل بختش شگفته خندان گردید * بیت *

بخت گر خندان بود سندان بدندان بشکند
بخت گر گریان بود پالوده دندان بشکند

و پیر خرد عصای تدبیری بدستش داده خضر وار هادی طریقی که بمنزل مطلوب
رساند و پی بمقام مقصود برد رهنمون گشت و بدر خانقاه سید محمد عید روسی
رسانید سید عبد الله صاحب سجادهٔ آنجا را که نایب ایشان جانشین مزار سید
احمد عید روسی که در بهروچ آسوده‌اند قرابت قریبه بود و فرقهٔ عرب مرید و معتقد
این خاندان اند باظهار ما فی الضمیر و مرکوز خاطر پرداخته عقدهٔ دل خود را
کشوده استدعای مدد نمود و بشرط انجاح مدعا ندری بر خود لازم و متحتم

و (۱) دام مرفته حطرک دید ماهچه (۲) عزیمت را براه بحاری به شناوری در آورد و با لوازمه توپ خانه و مصالح جنگی کشتی جند ترتیب داده باد بان قصد بصوب بهروچ بر افراشت و از اراده اش بولی واقف گشته کنگاش مدافعه بمیان آورد و اندیشه‌ها بران قرار گرفت که سر مقابل بدر روزی چند مسحون از مردم کاری و آلات و ادوات حربی بحرکت در آمده متوجه شوند تا از مکمن غیبی باد شرط کشتی کدام یک را بر ساحل نجات رساند و زورق هستی کدام اجل گرفته در گرداب بلای نیستی فرو نشیند و بنام محمد هاشم که نائب و مدار کار بود فرقهٔ ناخدائی افگنده تکلیف شد و او به معلمی خود دوربین از روی حزم و احتیاط و امور جند باندیشهٔ فریفه و قیاس که گفته اند * بیت *

بدریا در منافع بی شمار است — اگر خواهی سلامت بر کنار است

عذر پیش آورده امگر تقاعد انداخت چون وقت کار بود بالضرورة علام علی بیگ قامی را که او نیز از اقربای سلسلهٔ بیگ عالم خان و کوکب بخشش بدرجهٔ ارتفاع رسیده بدین کار تجویز نمود و او توکلت علی الله بسم الله مجریها و مرسیها خوانده سوار گشت و اعلام پرده‌ها را کشود و باد مراد ظفر در وزیدن آمد درین ضمن غرابهای طرف ثانی نمودار شد و از طرفین مراکب جسمی را به جولان در آوردند و ستوران باد پیمای خطی نماوی یکدیگر تاختند دائرهٔ آتش جنگ توپ و تفنگ بر سطح آب بر افروخت و از دود باروت ابری از روی دریا برخاست تگرگ آتشین باریدن آغاز نموده با و حیات جمعی را در لجهٔ ممات غرق ساخت و موجهٔ طوفان فنا هوش از بقیة السیف سواران آبی می برد ازانجا که هر امر در گرو وقت خویش است حامد بیگ پیشرفت کار ندیده عنان سکان را معطوف ساخته از چهار موجهٔ حوادث بر آمد و براهی که آمده بود برگشت * بیت *

خدا کشتی آنجا که خواهد برد — اگر نا خدا جامه بر تن درد

---

(۱) دام بروزن رام نفس دد که آن و حوش غیر درنده است ۱۲ برهان *

(۲) ماهچه بروزن باغچه سر علمی را گویند که بصورت ماه ساخته باشند یعنی گرد مدور صیقل زده از طلا و نقره ۱۲ برهان *

حدانچه سعی دکر یافته با خیر طلب خان کمال ارتباط بهم رسانیده محل اعتماد و مناط اعتبار شد چون او خود مرد عیاش و مدام به پیمودن جام مدام از دست ساقیان گل فام سیم اندام کام مرام را چاشنی عشرت می چشانید و کنیزان معدنه خوش الحان و نغمه سرایان غارت گر دین و ایمان در کمال حسن و جمال و مه طلعتان باغنج و دلال * * بیت *

نهان در گیسوان شان لیلة القدر عیان از نور او شان مطلع الفجر

فراهم آورده پیوسته روح را روحی و دل را فرحتی می بخشید و تمتعی از حندن گل رخسار گلرخان بر می داشت و حظّی از کامرانی مهوشان می اندوخت *

* بیت *

کنار عاشق و معشوق آباد ز بادام دو مغزی یاد می داد

مشغول و مشعوف بوده رتق و فتق مهمات مالی و ملکی به ید اقتدار و قبضهٔ اختیار او سپرده نایب مناب کرده بود - حسن علی نسر خورد سال خود را بدامنش انداخته سفارش نموده در گوشه نولی نامی مدخولهٔ عبد الله بیگ که بجای ما بدر خیر طلب خان می شد متکفل مهام و متعهد حفظ مکان و مقام گشته بسرانجام مهم سازی به وکلای دربار جهان مدار برای حصول منصب و خطاب بیگ عالم خان جهت حسن علی با سند فوجداري بهروچ از دفتر خالصهٔ شریفه بمهر دیوان اعلی نوشته طلب داشت و محمد هاشم به امر نیابت و بست و کشاد معاملات به صلاح و صواب دید نولی به تمشیت امور مرجوعه می پرداخت حامد بیگ که بنابر عدم موافقت با خیر طلب خان بر آمده در بندر سورت بسر می برد در گوشتی غم را مساعدت وقت و فوت بخت خود دانسته منسوبان و متوسلان را که در وادیي سرگردانی هم قرین حرمان و حیرانی مانند بنات النعش متفرق و پراگنده بودند پروین مثال به گرد خویش فراهم آورده و جمعی را نوکر ساخت و جمعی را به عنوان کومک از صفدر محمد خان متصدی بندر سورت با خود گرفته چون طُرُق براری را بنابر مخاطرهٔ (۱) دَدّ

---

(۱) دَدّ بفتح اول و سکون ثانی سبع را گویند که جانوران درنده باشند *

و (۱)دام مرهفته حظوک دید ماهچه (۲) عزیمت را براه بحاری به شناوری در آورد و با لوازمه توپ خانه و مصالح جنگی کشتی جند ترتیب داده باد بان قصد بصوب بهروچ بر افراشت و از اراده اش بولی واقف گشته کنکاس مدافعه بمیان آورد و اندیشهها برآن قرار گرفت که سر مقابل بدر روزی چند مسحون از مردم کاری و آلات و ادوات حربی بحرکت در آمده متوجه شوند تا از مکمن غیبی باد شرط کشتی کدام یک را بر ساحل نجات رساند و زورق هستی کدام اجل گرفته در گرداب بلای نیستی فرو نشیند و بنام محمد هاشم که نائب و مدار کار بود ورقهٔ ناخدائی افگنده تکلیف شد و او به معلمی خود دوربین از روی حزم و احتیاط و امور جند باندیشهٔ عریضه و قیاس که گفته اند * بیت *

بدریا در منافع بی شمار است　　اگر خواهی سلامت بر کنار است

عذر پیش آورده امگر تقاعد انداخت چون وقت کار بود بالضروره علام علی بیگ نامی را که او نیز از اقربای سلسلهٔ بیگ عالم خان و کوکب بختش بدرجهٔ ارتفاع رسیده بدین کار تجویز نمود و او توکلت علی الله بسم الله مجریها و مرسیها خوانده سوار گشت و اعلام پردهها را گشود و باد مراد ظفر در وزیدن آمد دریں ضمن غرابهای طرف ثانی نمودار شد و از طرفین مراکب جسمی را به جولان در آوردند و ستوران باد پیمای خطی نماوی یکدیگر تاختند دائرهٔ آتش جنگ توپ و تفنگ برسطح آب بر افروخت و از دود باروت ابری از روی دریا برخاست تگرگ آتشین باریدن آغاز نموده با و حیات جمعی را در لجهٔ ممات غرق ساخت و موجهٔ طوفان فنا هوش از بقیة السیف سواران آبی می برد ازانجا که هر امر در گرو وقت خویش است حامد بیگ پیشرفت کار ندیده عنان سکان را معطوف ساخته از چهار موجهٔ حوادث بر آمد و براهی که آمده بود برگشت * بیت *

جدا کشتی آنجا که خواهد برد　　اگر نا خدا جامه بر تن درد

(۱) دام بروزن رام نقص بد که آن و حوش عنو دریده است ۱۲ برهان *

(۲) ماهچه بروزن باغچه سر علمی را گویند که بصورت ماه ساخته باشند یعنی گرد مدور صیقل زده از طلا و نقره ۱۲ برهان *

و کنیس آپا فوجدار حموسر و مقفول آباد و فوجداران دهوئی و دهندوند به تاکید اکید و قدغن شدید نوشت که باتفاق یکدیگر بر بندر کهنبایت فوج کشی نموده باستخلاص محبوسان کمر جهد و اجتهاد چست بندند بنابران سنکراجی - سنبهورام - و محمد لعل روهیله و جماعه داران دیگر را نوکر نموده با جمیعت قدیم و جدید رو به کهنبایت نهاد و فوجداران اطراف و حوالی که بدین نشان تعین گشته بودند آمده بدو پیوستند و قریب به دوازده هزار سوار و پیاده را تجدید کرده بدانجا رسید و مورچال قایم ساخته کندن نقب و بستن دمدمه آغاز نمود و از طرفین آتش جنگ توپ و تفنگ در گرفته هر روز خرمن هستئی چندی به سوخت میرفت و قریب سه ماه متوالی بدین و تیره سپری گشت درین بین مصلحت فارغ باب صلح شدند چون هنوز وقتش نه رسیده بود سودمند نیامد - * بیت *

تا در نرسد وعدهٔ هر کار که هست   سودی ندهد یاری هر یار که هست

سنکراجی به سریپت راو نائب صوبه مرة بعد اخری جهت کومک نوشت و او دو دفعه به فرستادن سرب و باروت گورابیده از تعین سوار و پیاده تقاعد داشت و به دفع الوقت از سروامی نمود چون آمد و شد سفراء از حد اعتدال تجاوز کرد به اندیشهٔ اینکه بانی الحال بدنامی عاید حالش نه گردد فوجی از سوار و پیاده عرب و هندی و فاوله با دو ضرب توپ با دهندو هری بیسکار خود بدین کار تعین کرده راقم را نظر برآنکه با مومنخان راهی دارد اگر مصالحه قرارپابد بانی و باعث تواند شد تکلیف نموده فوج را همراه کرد و نهم شهر جمادی الثانی رخصت فرمود چون به سنکراجی ملحق گشت اتفاقاً در همان روز امر مصالحه به سلسله جنبانی بابا رتی صراف تجارت پیسه ساکن حموسر که به همراهی گدیس آپا فوج دار آنجا آمده بود و یغی مقدم امین پرگنهٔ پتلاد صورت گرفته و قرار یافته که بهگونت راو آینده مرتکب حرکت بیجا و مصدر امر فساد نه شود - و به کفالت سنکراجی و دیگران این معنی مُتَحَقّق گردید - مومن خان روز دوم محبوسان را بر آورده بهگونت راو را پارچهٔ پوشیدنی و پالکی اورا که آورده بود داده بیرون فرستاد و مقرر شد که فیمابین ملاقات واقع شود - روز سوم در فضای سواد معمورهٔ بندر سنکراجی با سرداران شتافت و مومن خان نیز آمده یکدیگر را دیدند و به

حلقهٔ انگشتري مرا گرفت و اورا در گران خواب غفلت بي خبري مانند بخت خفته بر بام خانه غنوده یافت * بیت *

گرفتند در خواب خرگوش شان — ندیدند تاگه ز سر هوش سان

بهگونت راو و گنگادهر دائت و بتمل نویسندهٔ گجراتی نوکر او که به صیغهٔ وکالت می پرداخت و دران روزها که از ارادهٔ باطله اش آگهی داشت از کم حوصلگی و دون فطرتی سنگس (۱) کم بود پا از اندازهٔ خود بیرون نهاده سرّاً و جهراً زبان یاوه گوئی و هرزه درائی کشاده به طنز (۲) حکایتی میگفت و به (۳) غمز (۴) لغزی می گفت و به (۵) لمز معمائی حل می نمود و به همز چیستانی می پرسید و به رمزگاهی شرح اشارات خوانده شماتت کنان وعده توعید می داد و به طعن سنان زبان جگر خاصران را می رنجانید دستگیر نمود -

* بیت *

جراحتی که به تیغ زبان رسد به دلی — به هیچ مرهم راحت نکو نخواهد شد

و انات الغیب را به غارت داد و در مکان حاکم نسیں آورده محبوس ساخت و چاهی که برای دیگری می کند قضا اورا افگند * بیت *

پر از مهر و کین است چرخ کهن — گهت سر کشد گه بر آرد ز بن

فوس خان محصول جهارات و مالوجهات پرگنه را بلا شرکت غیر قبض نموده جمعی از سوار و پیادهٔ نو نگاهداشت کرد و برج و باره را استحکام داده نسبت سلیم خاندار عرف این ماجرا را شنیده عنان عزیمت پیچیده به دولقه آمد و با دهوماجی که از طرف داماجی گایکوار بر ضلع سورتهه تعیین شده بود نوکر شده رفت چون برین سانحه بالاجی راو مطلع گشت به سنکراجی فوجدار بیرم گام

(۱) سَنگ بفتح اول برورن رنگ معروف و بمعنی تمکین و وقار و اعتبار هم گفته‌اند *

(۲) طَنز خوش کردن و خندیدن و بدار خواندن ۱۲ *

(۳) غَمز باول مفتوح بچشم اشارت کردن ۱۲ *

(۴) لُغز باول مضموم سخن پوشیده معني ۱۲ *

(۵) لَمز باول مفتوح بنائی رده عیب کردن و بچشم اشارت کردن *

داشته بیرون بر آمده اورا آورد و یک منزل پالکی و یک سر اسب برای نقره و پارچه پوشیدنی داده بمکان بودنش که در اکبرپور مقرر بود رخصت کرد *

* منظومه *

همی تا بر آید به تدبیر کار مدارای دشمن به از کارزار
چو نتوان عدورا به قوت شکست به نعمت بباید در فتنه بست

باوجود این معنی او از راه غرور جوانی که شعبهٔ از جنون است در وادی غوایت و نادانی افتاده در تدبیر کاریکه اندیشیده و عزمی که بران کمر بسته بود در آمده بنگاهداشت و فراهم آوردن مردم اشتغال ورزید و در انتهاز فرصت و نادو شدن را بروز و روزی را به شب می رسانید - سلیم جماعه‌دار عرب را که از جوان مرد خان جدائی گزیده در بلده اقامت داشت مبلغی پیشگی فرستاده با دو صد نفر عرب عائذه نوکر ساخته طلب داشت و او استعداد خود نموده در چند کروهی کهنایت رسیده از آمدن خویش بدو اطلاع داده مترصد جواب نشست او باسخ نوشت که در فلان روز که برای هنگامه آرائی اختیار کرده بود بروز موعود و وقت موقوت خود را برساند چون مشیت ایزدي بر خلاف رای ناصوابش بود آن مرقومه به گیر مومن خان در آمد و بر سر مکنون آگاه گردید اگرچه از سابق بر ارادهٔ بی فائده اش مطلع بود بدست آوردن دست آویز حجاب سدبه از رخ عذر برداشته شد و با مشیران و کار برداران محفل کنکاش آراسته گفت که باوجود ملاطفت و ملایمت بهگونت راو را * * منظومه *

بهر کین من بیستش پیشهٔ ندارد بجز قصد اندیشهٔ
بترم ازان پیش دستش رسد کرو در گریبانم آید گزند

کاریکه به عقل راست نیاید اندک دیوانگی را شاید بالضرورة علاج واقعه قبل از وقوع بخاطر آورده قریب به هنگامیکه حجاب شب گون از رخ کذاب عذار روزگار ناهنجار برداشته می شد و نزدیک بوقتیکه صبح صادق القول برحیله اندوزی مکر مکار زمانه نابکار گواهی می داد مومن خان با جمیعت موجودی خود پیش دستی نموده بسرعت بهگونت راو رسید و مکان سکناش را چون نگین در

حذر اندیش را درمدان آورده به تحقیق کم و بیس وجه طلب گرفته بر آمدند و سیر خان از سر آنها رهائی یافته در کار خود مستقل گشت و در سال هزار و سصت و هست خدمت کروزائی محال کتهر پارچه به مرزبدی طاهر محمد خان مقرر شد و به دستور داروغگی مُهر اورا بر داخلائی جاری ساخت *

دستگیر نمودن مومن خان متصدي بندر کهنبایت بهگونت راو نائب پیشوا بالاجی راو و تعین شدن سنکراجی و دیگران جهت استخلاص او و فرستادن سري پت راو راقم را جهت رفع مناقشه و رهائي یافتن بهگونت راو

چون سري پت راو حقایقه سبق ذکر یافته و سمت گزارش پذیرفته از بندر کهنبایت مراجعت نمود اگرچه پیشتر از وقوع این معنی مومن خان متصدی آنجا بنابر بعضی امور برج لعل پیشکار خود را درد پیشوا بالاجی راو مقرر کرده بود درین ولا شکوه و شکایت بی اعتدالی سري‌پت راو بران افزوده رخصت نمود او بدانجا شتافته ملاقی گشت بهگونت راو که مکاس حصهٔ مرهتّه بندر بدو تعلق داشت و در بونه بود نظر به ظاهر بینی کمی مداخل و افزونی مخارج مومن خان داشته و از کیف و کم جمیع مراتب که به رای العین معاینه کرده واقف بود از راه با تجربه کاري انتزاع و به تصرف آوردن آن جا را با سهل وجهی در خلا و ملا ذهن نشین پیشوا می نمود و الصرام این مُهم را بر ذمهٔ خود گرفته رخصتی حاصل ساخته رو به صوب کهنبایت آورد و برج لعل که دران جا بود بر ماجرا و قصد او واقف گشته مومن خان را آگاه ساخت * بیت *

دور نگـر کر اسـر با مـــردمی | پر حذر است آدمی از آدمی

چون بهگونت راو وارد کهنبایت گشت مومن خان طریق سلوک را مسلوک

سختی و درشتی متقاضی می گشتند چون جمع کثیر فراهم آمده بودند و بالا حصار در قبضه و تصرف داشتند دفع و اخراج آنها نمی توانست پرداخت لهذا تدبیری با خود اندیشید که گفته اند - * بیت *

به شمشیر از یکی تا صد توان کشت
بر آئی لشکری را شکنی پشت

چون هنگام تشخیص و تحصیل و فوج کشی رسیده بود بیرون آمده جماعدار ان عرب را با همراهیان بوعدهٔ آن که آنچه در معرض تشخیص در آید بلا شرکت غیر در طلب آنها تنخواه نماید همراه گرفت و شردمهٔ قلیل از آنها بر بالا حصار مانده بامیدواری مراقبت گزیدند و به فاصله قریب سی کروه از جونه گدهه رفته بنابر مغلطه مکانی را نام برده فرار تاخت بردن بر سر آن درمیان آورد از انجا که بیشتری عرب پیاده می باشند عبد الله و دیگران را به محافظت اردو گذاشته سواران خوش اسپه را انتخاب و رده نموده شبی ایلغار کرده تا درون شهر پناه جونه گدهه جلو بارگی را به کشید و به بر پشت سر نگریست و دروب را مسدود ساخته به مردم کاری نبرد روز دوم که اعراف ازین تدبیر واقف گشتند سواران پاشنه کوبان و همه جا تا زان رسیده از راهیکه گمان و مظنه بدان جا نمی رفت شبی بپای بالای حصار آمدند و جماعهٔ خود را آگاه کرده بدستیاری ریسمان بالا بر آمدند و بتدریج پیادگان نیز پیوستند و نائیره جنگ را افروخته آتش در نهاد تفنگ انداخته شعله افروز ساختند ازانجا که از وقوع این واقعه ناگهانی آگهی نداشتند که برای روز تنگ و تد ذخیره داشته باشند روزی چند که بر آمد آذوقه بقدر قلیل بود بصرف در آمد و کار شان به تعسر انجامید تمهیدی بسته پیغام مصالحه درمیان آوردند و جنگ موقوف گشت از راه خدیعت تعلل در گفت و شنود نموده جمعی به پایان آمده دکاکین و خانهای قرب و جوار دروازه را غارت کرده انچه بدست شان آمد از جنس ماکول و مایحتاج بشری زاد چند روزه را برداشته تا واقف شدن و بر حساب گشتن بدر رده سپر ممانعت را بر سر کشیدند و چندی دیگر که بدان امر قیام نمودند مصلحان

را به مهر دستی نظام دیوانیان ممالکِ محروسه مرقوم ساخته سپرد و کلاهی دربار
جهان مدار فرمود چنانچه پروانه نامزد فدوی درگاه نیز ورود نمود *

نقل پروانه

آنکه رفعت و عوالی پناها مراتب فدویت و دولت خواهی و کار طلبی
آن عوالی پناه از سابق مرتسم خاطر است و مکرر به عرض رسیده بود اعتماد تمام
بر دولت خواهی و فدویت بهم رسید بهمه جهت بفضل الهی حالا بادشاه
صف شکن دافعه رونق افروز تخت سلطنت شده و وزارت بما تعلق یافته وقت
جلوه افروزی مقاصد دولت خواهان صادق و خیر اندیشان موافق است بهمه
جهت خاطر جمع داشته مستعد فدویت و دولت خواهی به کار بادشاهی
باید بود ان شاء الله ترقیات دل خواه رو خواهد نمود و ما را متوجه دانسته به
ترسیل عرائض و تحریر احوال باید پرداخت راقم پنجم شهر رمضان که پروانه
ورود فرمود شری پت را و وا آگاه ساخته بنابر اعلان و اخبار جمهور انام رخصت
نواخت نوبت شادمانی داد و جهت خواندن خطبهٔ طیبه بالقاب همایون چون
فردای آن ششم و روز جمعه بود قرار داد که شری پت راو خود در صحن مسجد
جامع حاضر شود که خطیب به انشاء خطبه بر منبر صعود نماید چنانچه بروز
موعود شری پت راو آمده خطیب را بعد انفراغ از خطبه مخلع ساخت
و فرد اجازت و مضمون سکه که رسیده بود به کار پردازان محال دارالضرب بمهر
خود نوشته داد که چهرهٔ اشرفی و روپیه بدین مضمون سکهٔ مبارک عالمگیر بادشاه
غازی بر افروزند پس از چندی که مهر وزارت مرتب گشت پروانه موافق ضابطه
در باب استقلال دیوانی و خدمات دیگر بنام فدوی درگاه رسید همدران سال شیو
جن نایی که جونه گدهه را به تصرف داشت و عبد الله زبیری و چندی
جماعداران فرقهٔ عرب را نوکر ساخته حفاظت و حراست بالاحصار را که بر فراز قلعهٔ
جبل واقع است سپرده بود و بتدریج که مرسوم و مشاهرهٔ آنها معلق بالا رفت
و دسترس ادای آن یک دفعه نداشت آن جماعه پا از اندازهٔ گلیم فراترک نهاده
در تقدیم نوکری و فرمان پذیری چنانچه بایست نمی پرداختند و پیوسته به

* رباعی *

گل صبح دمی بخود بر آشفت و برفت
با باد صبا حکایتی گفت و برفت
بد عهدی دهر بین که گل در دم دور
سر برد و غنچه کرد و بشگفت و برفت

سلطنت حضرت ابو العدل عزیز الدین محمد عالمگیر بادشاه غازی ابن ابو الفتح جهاندار شاه بادشاه بن حضرت خلد منزل

در روز مبارک یکشنبه دهم شهر شعبان المعظم سال هزار و صد و شصت و هفت قریب به نصف النهار اورنگ سلطنت و جهانداری و سریر خلافت مصیر کشور ستانی به جلوس میمنت مانوس حضرت قدر قدرت کیوان رفعت فلک شعاب مالک رقاب عزیز الدوله ابن ابو الفتح جهاندار شاه بادشاه بن خلد منزل بهادر شاه زیب و زینت یافت -

* منظومه *

فریدون حشمتی جمشید جاهی | سکندر شوکتی دارا پناهی
ز عدلش چون رخ خوبان مه وش | بیک جا جمع گشته آب و آتش

حکم مقدس معلّی لمعان ظهور و به شرف صدور پیوست که من بعد لقب اشرف همایون را ابو العدل عالمگیر بادشاه غازی بر مناشیر دولت ثبت مینموده باشند و مبدأ سنین جلوس مبارک از غرهٔ شهر صدر اعتبار نموده محسوب و مرقوم نمایند امیر الامراء عماد الملک که بانی مبانی سریر آرائی آن حضرت شده مخاطب بخطاب جدید آصف جاه نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار و به والا رتبهٔ منصب جلیل القدر وزارت اعظم و مرحمت خلعت خاصه و چارقب و سر پیچ و جیغه و قلمدان مرصع دیوانی اعلی سرفراز گردید چون هنوز مهر وزارت مرتب نه شده بود عجالةً پروانجات سریر آرائی حضرت و تفویض وزارت خویش

و باعث حرکت الویۀ عالیه او را می انگاشت تمهید بسته و تدبیر اندیشیده عاقبت محمود خان را که در جمیع امور خیر و شر مشیر و مدبر بود بجناب اقدس رخصت کرد و او بارباب محفل قدس گشته از طریق مخارقت و مخالفت بنوعی ارادۀ باطلۀ مرهته را به عرض همایون رسانید و دمدمه ساز کرد که خاطر دریا مقاطر و ضمیر انور وحشتناک گردید - * بیت *

خاطر آلودۀ ز صدق است دور هیزم تر دود برآرد نه نور

* منظومه *

بندۀ راۀ صاحب غرض پیش خویش که آمیخت با یکدگر نوش و نیش
بصورت دهد نوش و یاری کند بمعنی زند نیش و خواری کند

و در نیمه شب جریدۀ با جانبازان به طریق ایلغار گلگون عزم بر انگیخته متوجه دارالخلافت گشتند امیر الامرا که تدبیرش را موافق تقدیر یافت صبح آن شب با افواج غارت گر دکهنیان باردوی معلّی رسید و بی ادبان مرهته پاس ادب و حرمت نداشته غارت نمودند و اهل بنه و معسکر را چون حروف تهجی پراگندۀ و منتشر ساختند و به همان چلدی و چالکی پاشنه کوب عنان توسن تیر رفتار را به تعاقب رها کردۀ گرم و گیرا به دارالخلافت پیوست و افواج مرهته را در گرد و نواح فرود آوردۀ بندوبست خود را در قلعۀ مبارک نمودۀ در آمد و بملازمت اقدس رسید چون بر مرآت ضمیر منیر پر توایضاح داشت که باعث این همه آشوب را سعی و مقصودی به جز امروزارت به دارد بنابر اطفای نایرۀ فتنه و فساد دریای مرحمت به جوش آمدۀ به عطای خلعت آن رتبۀ اعلی مفتخر ساختند ازانجا که کلک تقدیر بر امر دیگر جاری گشته بود مرو بسیس به گشت و جمعی از بی باکان جماعۀ بدخشانیان همراهیان را فرستادۀ آن حضرت را آوردۀ معتکف ساخت و این واقعه در روز یکشنبه دهم شهر شعبان المعظم روی نمود و روز دوم عاقبت محمود خان چشم مروت از آب بی آزرمی شسته بکشیدن میل دیدۀ نور العین خلافت را از اورنگ مشاهدۀ معزول گردانید فاعتبروا یا اولی الابصار -

متقاعد گشتن احمد شاه بهادر بادشاه از امر سلطنت مجازی بیاری امیرالامراء عماد الملک

چون منصب جلیل القدر وزارت اعظم بنام الملک خان خانان خلف قمرالدین خان خالوی امیر الامراء عماد الملک مفوض گشت امیرا لامراء که خود متوقع این امر بود بر خاطرش گرانی آورد حضرت اقدس دریافت ما فی الضمیر فرموده مکرر به حضور خاص با یکدیگر آشتی را موکد بایمان فرمودند ازانجا که سورج مل جات در مرافعت صفدر جنگ آمده مصدر شورش و فساد عارت گر بعضی عمرانات سواد دار الخلافته بوده جنگهای نمایان کرده چون رگهناتهه راو برادر پیشوا بالنجی راو با انبوهی و کثرت دکهنیان حسب الطلب امیر الامراء رسید استیصال بنیان جات و قلع و قمع قلاع او را پیش نهاد همت ساخته بالوازمهٔ توپ خانه و ادوات و آلات حربی و فوج جنگی رگهناتهه راو را همعنان گرفته بر سر او لشکر کشید و قلعهٔ کمیر که به حصانت و رصانت سر آمد امکنهٔ دیگر بود محاصره نموده به جنگ توپ و تفنگ نایرهٔ افروز قتال و جدال گشت افواج مرهتّه دست تطاول به تاخت و تاراج قریات و معمورهٔ متعلقه جات کشوده اثری و علامتی باقی نمی گذاشت - خانخان بنابر امور مصالح ملکی ظهور این سانحه را خلاف رای اندیشید که بیگانه را در مملکت در آوردن و از گذر و معبر واقف ساختن و باستعانت و استنصار او غلبه کردن ضعف و عدم استعدادی و ناتوانائی خود ظاهر نمودن است به عرض اقدس رسانید* و از پیشگاه خلافت مکرر طغرای غرا به دستخط خاص در باز داشتن دست ازین کار بشرف صدور پیوست اذ عان نه شد بالضرورة به صواب دید خان خانان رایات عالیات به عزم رفع نزاع بر افراشته شد که شاید بدین وسیله وحشت به الفت مبدل گردد و مسند ایزدی بنوع دیگر تعلق پذیرفت قضا مقدمهٔ لشکر را کشید و قدر بر ساقه سائق گردیده به سکندره و کول جلالی رسانید امیرا لامراء که قریب ازانجا بود آگاه گشته چون با خالوی خویش دم دشمنی درجعهٔ سینه مضمر داشت

سزیں از تی خدا ساحب و مصداق - * مصرع *

زبان سرح سر سر می دهد برباد

صادق آمد هم دریں سال قایم علی خان که از همراهی جوان مرد خان تخلف ورزیده در هنگام آمد و رفت وگفت و سعید امر مصالحه از رگهنانهه راو پانزده هزار روپیه سالانه به سرط بیست سوار تا بیان تعیناب بلده شده بود شب دوازدهم شهر رجب المرجب باجل موعودی رخت زندگانی از جهان فانی به عالم جاودانی برد - * بیت *

چون دانه دل به مزرع هستی که بسته است

کاخر برنگ خوشه به درهم سکسته است

چون مرد عیاس خوش باش بود اخراجات زیاده و مخارج افزون از مداخل داشت و مبلغی بعذر حفظ آبرو بعد ارتحال نجم الدوله در عزل و نصب صوبه به صرف درآورد و در سرانجام کارهای جوان مرد خان فاصل مانده گمان رز داری که مردم به او داستند و صرف المدل شده بود عُسر عسیر آن بر بیامد * بیت *

در احوال آن شخص باید گریست که دخلش بود بورده خرج بیست

و نیک عالم خان موجدار بهوج که از چندی به عارضهٔ جسمانی مبتلا بود - هرچند اطباء حاذق به معالجه کوسیدند سود مند نیامد چون پیمانهٔ عمرش لب ریز شد در گرداب غمرات الموت افتاده ته نشین گردید- * منظومه *

طبیبان را مگر ایں نکته خن ندست که در به شیشه داروی اجل نیست

اگر خود علم جالینوس خوانی چو مرگ آید به جالینوس مانی

و خیر طلب خان برادرش قایم مقام گسب حامد بیگ برادر زاده اس را که در امر حکومت منازعت داشت بیرون نمود و او با منسوبان خویش در بندر سورت رفته استقامت گرفت و در انتهار فرصت و قابو نشست - خدمت داروغگی محال کتهرهٔ پارچه بفرزندی رفیع محمد خان بعلق پزیرفت و سند درگاهی رسید ارانجا که از ابتدای دخل مرهته متصدیان بی دخل و منحصر بر مهر زوبه خاف واحلاقی اداى محصول و قلیل در ماهه که دالمقطع مقرر سده و اجرای مهر باختیار خود داسته بود ابدا مهر او را جاری نمود *

فردوس آرام گاه تفویض یافت حسب الحکم اشرف اعلی به مهر خان خانان
در باب استقلال امور دیوانی و خدمات دیگر شرف و رود افکند *

نقل حسب الحکم اعلی

آن که رفعت و عوالی پناه کفایت دستگاه علی محمد خان بهادر مورد
مراحم والا باشند چون خدمت دیوانی صوبهٔ احمدآباد و غیره بدستور سابق بآن
رفعت و عوالی پناه بحال و برقرار است باید که بخاطر جمع و استقلال تمام به
دیانت و راستی پرداخته دقیقه از دقایق حزم و هوشیاری مهمل و نا مرعی نه
گزارند و نسخهٔ دیوانی و طوا مد دیگر سررشتهٔ کاغذ موافق ضابطه و معمول فصل
بفصل به قاعدهٔ معینه و ضابطهٔ مقرره تیار ساخته به دفتر معلّی می رسانیده باشند
درین باب تاکید دانند چون معدغهٔ نه بی دخل بودن متصدیان بادشاهی از
ابتدای عمل مرهتّه در محال کتهره پارچه و سایر بارکان درگاه فلک بارگاه رسید
دو قطعه حسب الحکم اقدس در باب دخیل کار ساختن متصدیان بنام فدوی
درگاه و نا مرد تجار و بازرگان مسلم و هنود مستمل بر تهدید و وعید غضب
سلطانی در رجوع بودن به ضابطهٔ متعینه و معمول قدیم و رسانیدن لوازمه نیز
و رود یافت ازانجا که تسلط سلطنت بر جانمانده و ادعان احکام والا برطرف
شده و مرهتّه غالب و آنها را پروای اجرای حکم اقدس نبود در اظهار آن که
ادبی سوای اهانت و ذلت امثلهٔ جامله سودی به داشت موقوف داشته
بعول آن را به مهر خود به دفتر دیوانی سپرد - همدران اوان سری بت راو
بتخانه بهرم چارلدسور منسوب به مهادیو که در برج واقعهٔ دهدر متصل گزر
کهرکی ساحل رود سابرمتی از سالهای در از بخاک انباشته بودند به رهنمونی
برهمان و عَدَدَهٔ اوبان کنده و از مسجد سنگها آورده تعمیر نمود و انگی را بهم
رسانیده نصب کرد و (۱) وَنَدیان پرستش آغاز نهادند و در همان روز ها کیسو راو عامل
و فوج دار پرگنهٔ پر اتیج را به علت دشنام خادد چاوره قصابی ابتدا به یک ضرب

(۱) ونَدی بت پرست را گویند ۱۲ *

می رسانند و بغارت بردن مواشی ستم ناس می شوند سربیت را و به مظنهٔ اینکه ازان جماعه که بدین وسیله در پورجات می مانند هنگام شب فانو کردہ بلدہ در آمدہ بسرقه و نقب زنی می پردازند لهذا بیست و هفت نفر آنها که در پورۂ نواپاس وارد شدہ بودند جمعی را فرستادہ به قتل در آورد چون بی بدرقه بیش رفت کار نبود آنها تا موضع نتوہ و چهار کروهی رسانندہ از همانجا معاودت می نمودند سنبوجی سر فوج متعینهٔ بلدہ که چندگاہ پیش ازین باتفاق سنکراجی فوجدار بیر گام بصوب ضلع سورتهه شتافته بود تا بحکمت عرف دوارکا رفته پرستش معبد آنجا را کردہ بقدر حالت از همه جا پیشکش گرفته مراجعت نمود و با سنکراجی به سواد بلدہ آمد چون عصیان و طغیان فساد کولیان شعاوت نشان از سرحد اعتدال گزشته بود سربی یت راو آنها را بصوب ضلع رود میسوہ و پرگنهٔ بهیل رخصت فرمود که بندوبست نمایند و ضامنی عدم تمرد متمردان بگیرند نام بردها بدان سمت شتافته چندیکه بدان امر قیام داشتند دکهیان عهدہ برآئی از کولیان نتوانستند کرد و آنچه باید از قوہ بفعل نتوانست آمد بلکه نتیجه بالعکس بخشید و موجب از دیار و فتنه و جدوہ سری آن فئهٔ ضاله گردید و معاودت کردہ سنکراجی بصوب بیرم گام و سنبوجی بوطن خود شتافت و به عوض او دهند و دنتاتری سرفوج متعینهٔ احمدآباد مقرر شدہ آمد همدران سال که از چندی بنابر امری وزیر الممالک صفدر جنگ بی مرضی و اجازت حضرت اقدس از حضور بر آمدہ و سورج مل جات را بمعاونت خویش طلب داشته در سواد دارالخلافت مصدر شورش گردید و اکثر امرایان عظام بدو پیوستند و امیر الامرا عماد الملک بمقابله بر آمدہ چند ماہ بصفوف آرائی و معرکه پردازی که بسر آمد امیر الامراء گهداپهه راو را با فوج گران مبلغی را بطریق حق الاعانه متعهد شد باستمداد (۱) استدعاد طلب داشت و صفدر جنگ دست از محاربه باز داشته بصوبهٔ از دیهه متعلقه خویش و سورج مل با مکنهٔ خود راهی گشت و امر جلیل القدر وزارت اعظم به امام الملک خانخانان خلف قمرالدین خان دستور معظم حضرت

---

(۱) استدعاد - باری حواشی ۱۲ *

سري بت راو تعديه و تاديب آن گروه شقاوت پژوه را پيس نهاد همت ساخته را گهوشنکر کوتوال را با جمعي از سوار و پيادهٔ نو نگاهداشت و جماعه ماوله تجديد نموده بر موضع اوهار يور معمولهٔ نهدل کهٔ قريهٔ مختصري از مسکن کوليان است تعيين فرمود که آن خارا به تاخت در آورده به قتل وا سر آنها بردارد کوليان بي نشان به مجرد آگهي رسيدن فوج مکان را خالي گذاشته در بيشه و رموم زار و [1] گروه فرب و جوار خريده کمين نمودند جماعه عارت گر ماوله حلواي بي دود و انگبين بي مگس انگاشته آنچه يافتند گرفته بر آمدند که از چهار طرف کوليان کمين را کشاده هجوم آورده بجنگ تير و تفنگ به مسابقت رسيدند و چندي را بر خاک هلاک انداختند و نگذاشتند که پاي استقامت شان قايم گردد لاچار رو به گريز نهادند کوليان سگ صفت به دنبال افتاده همه جا تعاقب کنان جمعي را خسته تا موضع ولاد رسانيدند و اين صورت نامردي جماعهٔ ماوله ضاله که اين منظومه مناسب حال خسران مآل آنها است روي داد *

* منظومه *

چو سگ جمله خوارند و گنده دهن	همه ياوه گو همچو زاغ و زغن
بود هرچه جنبنده از آب و خاک	خورند و ندارند زان هيچ باک
نهان زير موبند چون دام و دد	لباس حسد بسته هم از حسد
چو در پيش گيرند راه گريز	بخندند بر توسن تيز خيز
چو خر خارج آواز و کوته قدم	چو افعي و ارقم سراسر شکم

بالضرورة راگهو شنکر با بقية السيف در لباس عار و خسار هنگام شام برگشته آمد و ظهور اين سانحه کمال بد نفسي و چيرهٔ دستي کوليان گشت و بيش از پيش به سرقه و قطع طريق دلير شدند ازانجا که درين ديار در چندين وقتي بي تدرقهٔ آنها که شوارع مخوف و طرق مايوف [2] است و بر به سلامت بردن دشوار جمعي ازانها بدين صنعه از اسباب تجارت بنسگان و عرابه علاف فريات با نوبه آمده

---

(۱) گروه بهندي کوير ۱۲ -

(۲) مايوف آفت زده ۱۲ -

می رسانیدند و بغارت بردن مواشی بسیار می شوند سرپرست را و به مطلع اینکه ازان جماعه که بدین وسیله در پورجات می مانند هنگام شب فانو کرده بلده در آمده بسرقه و نهب رنی می پردازند لهذا بیست و هفت نفر آنها که در پوره نواپاس وارد شده بودند جمعی را فرستاده به قتل در آورد چون بی بدرقه پیش رفت کار نبود آنها تا موضع نتوه و چهار کروهی رسانیده از همانجا معاودت می نمودند سندوجی سر فوج متعینهٔ بلده که چندگاه پیش ازین باتفاق سنکراجی موجدار بیر گام بصوب ضلع سورتهه شتافته بود تا بعکت عرف دوارکا رفته پرستش معبد آنجا را کرده بقدر حال از همه جا پیشکش گرفته مراجعت نمود و با سنکراجی به سواد بلده آمد چون عصیان و طغیان فساد کولیان شعاوت نشان از سرحد اعتدال گرشته بود سرپرست راو آنها را بصوب ضلع رود میسوه و پرگنهٔ بهیل رخصت فرمود که بندوبست نمایند و صامنی عدم تمرد متمردان بگیرند نام بردها بدان سمت شتافته چندیکه بدان امر قیام داشتند دکهیان عهده برآئی از کولیان نتوانستند کرد و آنچه باید از قوه بفعل نتوانست آمد بلکه نتیجه بالعکس بخشید و موجب از دیار و فتنه و حدره سری آن فئه ضاله گردید و معاودت کرده سنکراجی بصوب بیرم گام و سندوجی بوطن خود شتافت و به عوض او دهندو دیتاتری سر فوج متعینهٔ احمدآباد مقرر شده آمد همدران سال که از چندی بدار امری وزیر الممالک صفدر جنگ بی مرضی و اجازت حضرت اقدس از حضور بر آمده و سورج مل جات را بمعاونت خویش طلب داشته در سواد دارالخلافت مصدر شورش گردید و اکثر امرایان عظام بدو پیوستند و امیر الامرا عماد الملک بمقابله بر آمده چند ماه بصفوف آرائی و معرکه پردازی که بسر آمد امیر الامراء گهداپه راو را با فوج گران مبلغی را بطریق حق الاعانه متعهد شد باستمداد (۱) استنجاد طلب داشت و صفدر جنگ دست از محاربه باز داشته بصوبهٔ از دیهه متعلقه خویش و سورج مل با مکنهٔ خود راهی گشت و امر جلیل القدر وزارت اعظم به امام الملک خانخانان خلف قمرالدین خان دستور معظم حضرت

(۱) استنجاد - ناری خواسن ۱۲ *

رد و بدل سوای آنچه رگهناتهه راو در سال گذشته گرفته بود هفت هزار روپیه به
صیغهٔ کاه و دانه را افزوده در خواست کرد و رامم ایستادگی داشت که عظمت الله
ظاهر کرده لب گشاد که آن وجه هرساله بر پرگنه مقرر و مستمر است بنابران
شکوه ورزید و برای خاطر نشان گنگادهر را با خود نزد موسی خان آورد و او بر
پرگنه تنخواه نوشته داد سوم شهر مذکور شری دت راو به احمد آباد راهی
گشت و رامم به سبب ایام عاشورا توقف ورزید که ناگاه روز هشتم غضب به صورت
رحمت نازل گشت و بلیهٔ عامی از آسمان فرود آمد یعنی بارش بی هنگام به
شدت تمام شروع گردید * لمؤلفه *

گشوده در خویش را آسمان — به سوی زمین کرد سیلی روان
که یک شعبه اش رود نیلاب بود — وزان قطره اش موج و سیلاب بود
زمین و زمان گشت پر ولوله — بیفتاد در شش جهت زلزله
فلک داشت دیرینه درد نهان — بیکبار خالی نمود آنچنان
دو روز و دو شب بی تحاشی گریست — که بر کس نبود است امید زیست
به از گریه یک لمحه چشمی گشود — برون کرد گویا ز دل هرچه بود

و در روز تاسوعا و شب عاشورا بادهای تند که یاد از صرصر عاد و ثمود می داد
در وزیدن در آمده ممد و معاون آن نازله شد و مصداق کریمهٔ ففتحنا ابواب السماء
بماءٍ منهمر به ظهور آمد طوفان نوح را آشکار ساخت و دران شب تار فار که تا شب
یلدا به درازی همسر و از دیجور شبه فام تر و ناشب روز رستخیز نسبت اتحدت
داشت دل هی اکثر من اجتها نبوده که فردی از افراد انسان و حیوان بی زبان
را رسانیدن سمع زندگانی به صبح جان بری ازین بلیه گمان نبود اکثر ابنیهٔ عمارات
را فهی خاویة علی عروشها لازم آمد و تزلزل در بنیانش افتاد و سکانش را حز
خزیدن به نهانخانهٔ عدم و کو نیستی چاره نماند و اشجار کهن سال تنومند بلند
بالا که سر خود سری بگنبد اخضر می سودند از بیخ و بن مانند خس گلش کنده
شده تن مذلت و خاکساری و تنکر فروتنی و شرمساری بر خاک راه نهادند
قریب به زوال یوم عاشورا او سبحانه تعالی فضل خود را شامل حال ساخته بر

پاس و نیم از روز برآمده تنور حرب گرم ماند و چندی از طرفین کشته و خسته گردیدند و ازانجا که بیرونیان سب روی نموده خسته و کوفته بودند دست از محاربه باز داشته در پناه عمارت اکبر نور و مکان بودن گماشته مرهتّه به صورت دسری و استراحت مشغول گشتند او اخر روز رام به اشارهٔ مومن خان رقعهٔ به سری بت راو نوشت که امروز قرار برآمدن خود داشت بنابر وقوع هنگامه موقوف گشت در جواب رام را نزد خود طلبید و رفته او را دید و او مهندی و تعریری اندیشیده به سخنان زو اندود طاهر ساخت که دوستهٔ رکهناتهه راو ورود یافته که مومن خان بندر کهنبایت را تسلیم نماید در عوض مکان دیگر برایش تجویز کرده خواهد شد فردا متعهد اورا همراه بیارند که بالمشافهه باو نیز گفته شود و همدران شب منادی دروازه تخته بندی نموده مورچال شب دیگر که * بیت *

فرو رفت دوران بجاروب مهر   غبار شب از کارگاه سپهر

از طرفین بفرستادن شعراء گولهٔ توپ و تیر تفنگ زبان گرمی یکدیگر پرداختند آخر روز که شعلهٔ دایرهٔ افروزی شان فرو نشست و تردد آمد و شد پیام بران موقوف گشت رام عظمت الله را بموجب اشارهٔ گنگادهر دائب بهگونت راو حصه دار آنجا که او خود به پونه شتافته بود از طرف مومن خان همراه برد و سری بت راو تکرار و بدکار برتافته ما سبق با او نمود چون بمومن خان واضح شد ابا و امتناع ورزیده سربار زد و برج لعل پیسکار از پتلاد و سوارانیکه برای بدرقهٔ بهگوان رفته بودند متعاقب یکدیگر رسیدند و یک هفته ایام معدودات جنگ طرفین که بهانه از پا در آمدن نخل حیات بعضی اجل رسیدگان معذر بود به سر آمد - سری بت راو چون پیشرفت کار ندید باستصواب و رهنمونی گنگادهر در قریات پرگنه چوراسی که هنگام ارتفاع غلات و حصاد حبوبات رسیده بود تشخیص و تحصیل مالوجهات را در پس نموده محصلان گماشت و پرگنه را به ضبط در آورد غرهٔ شهر محرالحرام سال هزار و صد شصت و هفت بموجب ایمای سری پت راو رام عظمت الله و برج لعل را همراه برد و گفت و شنید رفع منازعت درمیان آورد و پس از

شود رسیده بمدافعت برخاست سری پت راو هنگامی که شب سیاه چرده مانند تیره در و بان بد باطن نمودار گشت * بیت *

شبی گفتی یکی دریای ژرف است
ز یک جانب محیط نقطهٔ کل

به قصد بندر کهنبات رهبری را پیش کرده رو براه آورد و در تاریکی شب که تشخیص و تمیز جادهٔ راه و بیراه شخص باصره را معطل ساخته بود دلیل گمراه در نزدیکی بندر راه را گم کرد و در وادی گمراهی و ضلالت افتاد قریب بدو ساعت از شب مانده بیست و ششم شهر ذیقعده وقتیکه سیاه پوش شب رو عیار پیشه بفراهم آوردن نقد انجم آستین با لا شکسته به نهانخانهٔ غرب می رساند رسید و دیوار منهدمه را که راه در آمد تعیین یافته قضارا در همان روزها تعمیر شده مانع دخول گشت چون برج و بارهٔ متصل دروازهٔ گواره سری رویه را از مستحفظان خالی و مانند خانهٔ مفلسان (۱) ناهی یافتند جماعهٔ ماوله بدست یاوری کمند برفراز بر آمدند و سواران * بیت *

دران وقت رایت بر افراختند بدروازها بی خطر تاختند

سه چهار کسی بر بام دروازه بودند آگاه گشته بندوق چند سر دادند آنها که بنزدیک سرفات رسیده و بعضی در راه و نیمه راه در کار بالا بر امدن بودند باندیشهٔ اینکه شاید پاسبانان زیاد باشند از مقدمه در آمدن بحصار احمد آباد که چشم و دل شان ترسیده بود درنگ ورزیده هرچند سری پت راو بر پشت سر رسیده بضرب چوب ساده و اکتاف شان را نرم ساخته بیشتر گفت کمتر شنیدند مومن خان که مستعد مستعد بود به مجرد شنیدن آواز بندوق بلا توقف جلد و چسپان با جماعهٔ حاضران خود را رسانید * بیت *

دویدند بر بارهٔ جنگ آوران بهم از پی کار کین یاوران

و بر سر دیوار رسیدگان را رده رده بپایان انداخت و آتش جنگ توپ و تفنگ را افروخت رامچ که درانجا بود آمده صورت حال را معاینه نمود و قریب یک

---

(۱) ناهی خانهٔ خالی را گویند ۱۲ *

گوشه و کنار درون و بیرون بسر برد و چون شخص دیورده (۱) کو بکو و محله بمحله گشته برکماهی حالات واقف شده برگشت و بدست آوردن آن جا را با سهل ترین وجهی و آسان تر طریقی در نظر سری‌پت راو بجلوه در آورده ترغیب و تحریص نمود و انصرام این مهم را به عهدهٔ و اهتمام خویش و جماعهٔ ماوله گرفت سری‌پت راو در تدبیر آن در آمده بنابر انداختن مغلطه دست آویز بهانه می جست که اگر طرف ثانی بر قصدش مُطلع نگردد و غفلت ورزد شاید که شاهد مقصود در کنارش آید و دست تمنا بر گردنش حمایل گردد اتفاقاً یک منزل رتهه در معرکه که اختراع نموده و بتکلف نقاشی و پوشش زردوزی پرداخته برای رگهناتهه راو مرتب ساخته بود روانه کرد و جمیعت خوبی از سوار و پیاده غرق و سندهی به عنوان بدرقه تعین نموده پیش رخصت فرمود و خود با جماعهٔ ماوله که قریب پانصد شش صد نفر بوقندار و سواران و معتمده چند بو نگاهداشت باظهار رسانیدن رتهه تا پنّلاد بر آمد و به سرعت تمام بدانجا پیوست قضارا مومن خان برج لعل پیسکار را برای انجاح بعضی مطالب نزد پیشوا بالاجی راو که فرستاده و او در پنّلاد رسیده بود از آمدن سری‌پت راو واقف شده ملاقی گشت و از راه فراست و کیاست از گفت و شنید دریافت که بدرقه رتهه بهانه و اراده اش چیست از روی حزم و احتیاط همان ساعت مومن خان را آگاه ساخته نوشت که از مکان خود با حذر باشد و قریب دو پاسی از شب فرستاده او به کهندایت رسید از آنجا که بنابر کمی مداخل و افزونی مخارج جمعیت قلیل بقدر حالت داشت و جمعی را روزی چند پیش ازین جهت بدرقه بهگوان بوکو پیشوا بصوب دهندوقه فرستاده بود در صدد حفظ و حراست در آمده آقا محمد حسین را که درانجا سکونت داشت از راه اخلاص و ارتباط قدیم با همراهیانش به معاونت طلبید و محمد رشید بیگ جماعدار معلیه نادر شاهی را که بر طرف بود نیز خوانده بر حقیقت حال واقف ساخت و کمربندی نموده در مکان حاکم نشین گوش بر آواز نشست که هرگاه از طرفی صدائی بلند

(۱) دیورده جس گرفته را گویند ۱۲ *

اشتغال داشت بنادر امری در معرض بار پرس در آمد و مبلغی بصیغهٔ جریمه واصل ساخته در آخر کار خود را برحم خمدهر از گرفت و گیر روزگار خلاص کرد و محمد هادی خان خُسر فداء الدین خان باجل طبیعی در گذشت و محمد رکن الحق برادر زادهٔ قاضی نظام الدین خان از پیشگاه خلافت و جهانداری به منصب قضای بلدهٔ سرافرازی یافته آمد و راقم که کار خیر از ازدواج فرزندی رفیع محمد خان در پیش داشت و طرف بابی در بندر کهنبایت از سری پت راو اجازت گرفته سوم شهر ذی الحجه الحرام روانه گشت و هجدهم که ساعت سعید این امر بود کدخدا کرد و بنابر بعضی رسمیات متعارفی روزی چند توقف داشت *

شتافتن سری پت راو بعزم گرفتن بندر کهنبایت و معاودت نمودن

چون بنابر سنه پسکال که دران سال بافراط بارل گشته تزلزل در مواعد بنیان عمارات اکثر معمورهٔ جات افگنده بود شکست و ریختگی بجدار حصار بندر کهنبایت در بعضی جا راه یافت و به سبب فوت عهد انقضای ایام باران ترمیم و تعمیر آن بسته سری پت راو از تعمیر صادرین و واردین ازین خرابی واقف شد در چنین وقتی ظهور حسن خدمتی را بخاطر آورده تدبیر انتزاع آنجا را با خود می اندیشید سروهر راو نامی وکیل و سرگروهٔ جماعهٔ پیادگان ما وله دکهنی را بر مکنون ضمیر آگاه نموده سر جعهٔ راز سربسته را کشوده محرم ساخت و در کتمان آن کوشنده گفت که اول بنوعیکه کسی او را نشناسد و معروف احدی نه گردد و به بارادهٔ بندر به کهنبایت رفته از شکست و ریخت و کیف و کم سیاه مطلع شده راه در آمد و بر آمد را بنظر تامل و تعمق نگریسته بیاید اگر عهد برآئی تواند شد به تمشیت این کار نطاق عزم را استوار بسته برود و او صورت بی سیرت را به شکل و شمایل جوگیان سیاح جهان نورد و هامون پیما آراسته خمار وار در خاکستر تلبیس غلطنده رو به راه آورد و روزی چند بدان هیئت مُضحک در هر

نماند و تهانه بندی و صاحبی کولیان از میان برخاسته بیم و هراس را زائل
ساخت در ایام حکومت سابق بریں پیوسته آن گروه شقاوت پژوه به هنگت
اجتماع میدان را بروفق مراد خالی از اغیار دیده بی مزاحمت و دهشت
در بلده در آمده کوچه بندی نموده دست تطاول و تصرف دراز ساختند و به
ضرب تبر درو دکان را شگافته مشاعل افروخته به بردن کالا و اسیر می پرداختند
و مکرر اتفاق باقسیس هم چهره شده از طرفین کشته و خسته گشتند لهذا
سری پت راو بدستور و ضابطهٔ قلاع دکهن دو جرس کلانی در قالب تندر ریخته
به کسککیان (۱) و محافظان برج و الک که حفاظت و حراست منحصر بران
شده سپرد که هر شب از شام تا بام نوبه بنوبه از دو جانب حصار دو نفر از برجی
به برجی جرس فواران بنابر انتباه و ایقاظ پاسبانان انتقال نموده دست بدست
می سپرده باشند و از عقب با فلق جرس را به فغان در آورده بر فصیل دور شهر
بنا گشت نمایند باوجود این معنی شبی چندی از کولیان بسرقت جرس
نوار بر فراز جدار حصار حاضر آمده یکی را کشته و دیگری را خسته زنگ را کر
ساختند و ببر زدند و بدعات معضلهٔ صدر به تدریج و دفعات بواجداب گشت چون
دروازهٔ جمالپور با دو برج جنتیس (۲) به صدمات گوله و توپ و آتش گرفتن نفت
خراب گشته از فتنج و تعلیق معطل مانده بود به تعمیر آن پرداخته در اندک
فرصتی و قلیل مدتی با دو برج از سنگ خارا و تخته های ضخیم استوار از
آهن استحکام داده مرتب ساخت و در بیرون دروازهٔ رایی پور که در ایام ماضیه
و روزگار سالفه پوره بوده آن ویرانه را آباد کرده بنام رگهناتهه پور موسوم نموده
سنتوجی سرفوج را باتفاق سنکراجی فوجدار بیرم گام بنابر گرفتن پیشکش ضلع
سورتهه رخصت فرمود همدران اوان صادق علی خان از ممر بیکاری از بودن
احمد آباد بتراری جسته روانهٔ بندر سورت گشت و دهرم چند نامی که به
پیشکاری مومن خان متصدی بندر کهنبایت مقرر شده بود چندیکه بدان امر

---

(۱) کسکک لغه ترکی بمعنی پاسبانی *

(۲) جنتیس پهلو به پهلو *

ساری در راسته و بازار بهمرسیده و از بیروبات مشتری آمده به کساده بدسانی خریده و علامت ادای حاصل بر او زده می بود و هر کوره دیهی از دیهات کولیان متمرد و قطاع الطریقان مُفسد چندین برجدار دارد ازانجا که قبل از اصابت عین الکمال و وقوع اختلال در ارکان معموری و رو آوردن آبادی بانحطاط و زوال ایلدبار اطراف و حوادث بلده پورجات بمثابه شهری دیگر به دورش بود و در هریکی ازانها بقدر صرور و کار جمعی از پیاده و سوار به حفظ و حراست معین و منصوب و در بندهای بست و کشاد رصین و مضبوط که مانع دخول و خروج بیگانه و دزدان فرو مایه و کولیان شقاوت پیشه تواند شد داشت و بنابر تهانه بندی و ضامنی عدم تمرد متمردان که یارایی پا از اندازهٔ گلیم فرا تر نهادن و جرأت و جسارت سرقه و قطع طریق را نداشتند و اگر احیاناً در یکی از پورجات بر سبیل ندرت و شار مصدر شورش و فساد می گشتند فوجداران گرد بارهٔ بین پور و حاجی پور و قدور پور که بهر کدامین حفاظت پورهٔ چند تعلق داشت به کومک رسیده قا سر و قتل می پرداختند و روزانه گست محافظت طرق اشتغال می نمودند بداه عظیم و وقایهٔ جسیم بلده بود اکنون که به مرور ایام بازله حوادث و مضی شهور و سنین و ورود محن و فتن که سمت گزارش یافته و سبق ذکر بر برفتهِ پورجات ویران بی چراغ نه از حدار حستی و ارسقف علامتی و از بیوت اثری و نه از خداوندش خبری که لیس فی الدار غیره دیار صادق آمده هباءً منثوراً و خرابه گشته بلکه حد و حدود منازل و مساکن از خواطر سُکّانش محو و نسیاً منسیاً شده و کسانیکه ازین سرای دژم رو به بها تخانهٔ عدم نهاده اند بزبان حال حسب و کلوخ منهدمه و بررویی یکدیگر غلطیده خُدُور دور انها مضمون این مقال به سمع اهل کمال و اصحاب خبرت و ارباب حیرت میرساند ⁕ مصرع ⁕

آنکو بنا نهاد مرا در جهان کجا است

و نام و نشان اکثر پورجات از ضمائر محو و زائل شده نشان جنگل که روباه و شغال و چکاشه و حشرات الارض جا گرفته و انواع گیاه و اشجار صحرایی روئیده چغد و بوم آشیانه بسته سوای چار دیوار حصار شهر پناه پناهی و مانعی و حائلي

نماند و تهانه بندی و ضابطی کولیان از میان برخاسته بیم و هراس را زائل ساخت در ایام حکومت سابق برین پیوسته آن گروه شقاوت پژوه به هنگت احتماع میدان را بروفق مراد خالی از اغیار دیده بی مزاحمت و دهشت در بلده در آمده کوچه بندی نموده دست تطاول و تصرف دراز ساختند و به صرف تبر درو دکان را شگافته مشاغل افروخته به بردن کالا و اسیر می پرداختند و مکرر اتفاق افتاد هم چهره شده از طرفین کشته و خسته گشتند لهذا سری پت راو بدستور و ضابطهٔ قلاع دکهن دو حرس کلانی در قالب تدبیر ریخته به کسکجیان (۱) و محافظان برج و الکک که حفاظت و حراست منحصر بران شده سپرد که هرشب از شام تا ایام نوبه بنوبه از دو جانب حصار دو نفر از برجی به برجی حرس فروان بدابر انتباه و ایقاظ پاسبانان انتقال نموده دست بدست می سپرده باشند و از عسق تا فلق حرس را به فغان در آورده بر فصیل دور شهر بدا گشت نمایند باوجود این معنی شبی چندی از کولیان بسرقت حرس نوار برفراز جدار حصار حاضر آمده یکی را کشته و دیگری را خسته زنگ را کم ساختند و بدر زدند و بدعات معضلهٔ صدر به تدریج و دفعات بواحدات گشت چون دروازهٔ جمالپور با دو برج حَنْبَیی (۲) به صدمات گوله و توپ و آتش گرفتن نفت خراب گشته از بعنتح و تعلیق معطل مانده بود به تعمیر آن پرداخته در اندک فرصتی و قلیل مدتی با دو برج از سنگ خارا و تخته های ضخیم استوار از آهن استحکام داده مرتب ساخت و در بیرون دروازهٔ رای پور که در ایام ماضیه و روزگار سالفه پوره بوده آن ویرانه را آباد کرده بنام رگهناتهه پور موسوم نموده سفوجی سرفوج را باتفاق سنکراجی فوجدار بیرم گام بدابر گرفتن پیشکش صلح سوریهه رخصت فرمود همدران اوان صادق علی خان از ممر بیکاری از بودن احمد آباد بیزاری جسته روانهٔ بندر سورت گشت و دهرم چند نامی که به پیشکاری مومن خان متصدی بندر کهنبایت مقرر شده بود چندیکه بدان امر

(۱) کَشک لغه ترکی بمعنی پاسبانی *

(۲) جنبش پهلو به پهلو *

* قطعه *

گرما آن چنان می شد نفس گرم
که آب از تاب آن چون شمع می سوخت
ز باد گرم بنداری که تقدیر
به دنیا دوزخی دیگر بر افروخت

بنابر آسایش انام و انعام در ظل سائبان ظلام شب راه نوردی را اختیار کرده بود قریب به
نصف شب متحمل بربادهٔ رحیل بسته بر ساحل رود بار مهندری کشود بالضرورة راقم
و دیگران که رخصت انصراف حاصل نه شده بود مرافقت نموده بدانجا رسیدند
و اواخر روز حسب الطلب رفتند و بنابر استمالت مسود اوراق زبان عذر خواهی
و دل جوئی را کشاد و قایم علی خان را واسطهٔ حصول رضامندی ساخت
و گفت که بالفعل به قسمتی که تعیین یافته و مقرر کرده است قبول نماید سال
آینده که سر فصل خواهد آمد باقی مدعا و مقاصد بانجاح می رسانم ازانجا که
مقدمهٔ سلطنت نوع دیگر شده و اختلال کلی در اوضاع مملکت راه یافته
بکدام پشت گرمی زیاده برین ابا و امتناع نماید و طاقت حرکت و انتقال با اهل
و عیال در خود نمی دید جز اذعان مغری و مقاصی بفاوت سکوت ورزید
متحملهٔ لوازمهٔ دیوانی و خدمات محال کهترة پارچه خیری بالمقطع قرار گرفت
و موضع سید پور و موضع کوجا و معمولهٔ پرگنه حویلی و موضع بادمول عمله پرگنه
بیجا پور را وا گذاشت و عدم مزاحمت نوشته داد و موضع ببکول معمولهٔ تهامنه
معوق ماند و مرخص ساخته خود کوچ نمود و راقم بادیگران معاودت کرده
یازدهم شهر رجب المرجب وارد احمدآباد گشتند و نوشتهٔ وا گذاشت موضع پادمول را
نزد خوان مرد خان فرستاد و او بظهار اینکه برگنه بیجاپور در و دست نمی تعلق
یافته جسم از حقوق دیرینه بوشیده بعقوق مبدل ساخت * مصرع *

آشنا را حال این است وای بر بیگانهٔ

* بیت *

ما زیاران چشم یاری داشتیم خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم

پست سر انداخته و تیغ مدافعت و مخالفت را در غلاف تقاعد کرده دم فرو کشیده بودند هرېم زمیندار لیمری رجوع آورده چهل هزار روپیه را متعهد ادا گشت چون موسم نزول باران قریب بود به سمت دیگر متوجه نه گشته طبل عود فرا کوفته به دراهه آمد و سری پت راو حسب الطلب رفت و به راقم که دست از جمیع امور کشیده متقاعد بود و کار داخلای ادای محصول تجاران کهدره پارچه که بدون مهر دیوانی و متصدیان صورتی نه داشت نوشته رگهناتهه راو رسید که آمده ملاقی شود اتفاقا تنّهل سکهدیو که برهمنائی جوانمرد خان به پالی پور ستانده و یک لک و پانزده هزار روپیه به همه جهت بر محمد بهادر فوجدار آنجا بطریق پیشکش مشخص نموده و تعهد ایصال آن را بر ذمهٔ جوان مرد خان گذاشته معاودت کرد و از نزدیکی قصبه بدنکر یک زنجیر فیل و پارچه‌بو شددی باو داده رخصت نثی نموده به کوچهای متوالی باراده الحاق با رگهناتهه راو به باغ شاهی رسید قایم علی خان و راقم و عزیز الدین محمد خان و حاجی نور الله به اتفاق به قصد ملاقات روانه شدند اتفاقاً رگهناتهه راو از دهولقه سری پت راو را رخصت انصراف داده به موضع تارا پور معمولهٔ پرگنه جوراسی بندر کهنبات که از بندر به فاصلهٔ هفت کروه واقع است رفت و گفت و شنید بعضی مقدمات با مومن خان متصدی آنجا درمیان آورده ده هزار روپیه به صیغهٔ کاه و دانه بر چوراسی مقرر نمود چون مظفر علی و زاهد علی جمعی از تجارت پیشگان مسلم و هنود سکنهٔ بندر بنابر امور چند از مومن خان دالسی نزد رگهناتهه راو آمده تالیمری همراهی گزیده بودند به مقتضای وقت که تعجیل روا روی درپیش و [1] نعل در آتش داشت به استمالت آنها پرداخته مومن خان را سفارش عدم تعرض نموده فرستاد و خود کوچ نموده به قصبهٔ بتلاد پیوست قضا را راقم نیز همان روز برفاقت تنّهل سکهدیو وارد آنجا گشت و سر سام ملاقات سرسری دهم دست داد چون ایام تموز و عین شدت گرما و سورت هوا که مرغ در روغن خود برشته میگردید و نیلوفر از بیم حدت خورشید سر از آب بیرون نمی آورد -

(۱) نعل در آتش کنایه از اضطراب و بیقراری باشد ۱۲ برهان *

فوج نایب امر مامور شده بود چندی متوقف گشته بتعاقب او بدان صوب روانه شد
و داماجی گایکوار جهت بندوبست پرگنات حصهٔ خویش بسمت بهیل کوچ کرد
از آنجا که بنابر نارسائی کار پرواران که از معاملات دکهنیان عاری بودند مقدمهٔ
تعلقات و جاگیر که حسب الخواهش رام صورت نه بست و کوچ رگهناتهه راو
بر زمیندار لیمری مقرر بود (۱) اعراض نموده به بلده در آمد و متقاعد گشت •

کوچ نمودن رگهناتهه راو به صوب لیمری معمولهٔ جهالاوار و مقرر نمودن سری پت راو به نیابت بلده و امور نظامت و معاودت نمودن بعد گرفتن پیشکش زمیندار آنجا به عزم مسکن به سمت دکهن و طلب داشتن فدوی درگاه

رگهناتهه راو از معاملات گذر نموده به عزم گرفتن پیشکش زمیندار لیمری
معمولهٔ جهالاوار عرف بیرم کاتم کوچ نموده متصل موضع کوجرب یک کروهی
بلده فرود آمد و سری پت راو پندت نامی از همراهیان خود را به نیابت بلد
ورتق و فتق مهمات نظامت مقرر فرمود - و سندوجی مرهتّه را با جماعه اثر
سر فوج ساخته تعینات او کرد و عمال در محلات بلده و پرگنه حویلی نصب
نموده روبراه آورد و به لیمری پیوسته به تعین مورچال و انداختن طرح جنگ
پرداخت ازانجا که از ممر کثرت و انبوهی فوج و تازه مسخر گشتن بلده از
زمینداران و کولیان و متمردان مغلوب واهمه و هراس گشته سر ممانعت را در

---

(۱) اعراض بکسر اول روی از چیزی گردانیدن ۱۲ •

گفته سوم شهر جمادی الاولیه بتعلق محمد منور الدین خان صدر صوبه و قاضی
فضل الله و عزیز الدین محمد خان بخشی و وقایع نگار و محتسب که برای نام
اموراب پادشاهی منحصر بر اینها گشته و بتهو ساه نکر سیتهه و محمد اناکر
و محمد عظمت رئیس قوم بواهیر و جمعی از صرافان و تجارت پیشگان مسلم
و هنود که در ملاقات راجه انتظاری داشتند رفته رگهناتهه راو را دید و
بعد الاستفسار اندکی از بسیار گفت و شنید امور مالی و ملکی صوبه درمیان
آمد به استمالت و دل جوئی پرداخته پارچهٔ پوشیدنی فراخور رتبه و منزلت
هر کس داده مرخص کرد و روز دیگر حسب الطلب قانون و ضوابطی که در عهد
حضرت خلد مکان به محال کهترهٔ پارچه و سایر وغیرهما محالات بلده مقرر
و مستمر بود بدعات و رسومات احداثی ناظمان پیشین را در حشو منها نموده
با زر بمهر خود مرتب ساخته مصحوب محرران دفتر دیوانی فرستاد رگهناتهه راو
از روی آن طوماری بخط هندی و زبان مرهتی درست کرده بکار پرداران و سرشته
داران خود سپرد که بدان موجب مامورات مرجوعهٔ هر محل و مکان طریق
معاملت را مسلوک دارند و روز دیگر باتفاق داماجی گایکوار بسواری فیل
و آراستگی افواج دکهندان از دروازهٔ ایدر که به دهلی دروازه اشتهار یافته داخل
بلده گشته تفرج کنان در قلعهٔ بهدر در آمد و تا هنگام اصفرار شمس توقف ورزیده
براه دریچهٔ باغ به خیمه گاه رفت و صباح آن کوچ نموده متصل گذر دودیسر
ساحل رود سابر نزول کرد راجه نیز خیمهٔ خود را در آنجا فرستاده رفت و گفت
و شنید خدمات و جاگیر درپیش گشت همدران اوان پاندر و بدت که سابق بزیر
تصرف سورتهه شتافته نزد نیسکس آن ضلع را گرفته آمده با رگهناتهه راو پیوست
و جوان مردخان متعلقان و اسباب خود را روانهٔ بلدهٔ پتن ساخت و فوجی از انه
بتهل سکهدیو بعنوان بدرقه رفته تا بد نگر رسانید و چون با رگهناتهه راو قرار کرده بود
که (۱) قاندی لشکر نموده پیشکش از محمد بهادر فوجدار بالی نور بدهاند بر آمده
در حدت مرار راجو شهد بیرون بلده فرود آمد و به انتظاری بتهل سکهدیو که با

(۱) قاند لشکر کش ۱۲ *

تبدیل جا کرده پس تاج عازی الدین حسین خان فرود آمد و راگهو شنکر را باتفاق کهندو پیشکار نتهل سکهدیو با جمعی به کوتوالی بلده معزز ساخت و او قریب نصف شب از دروازه را یگهر داخل گشته در قلعه بهدر نشست و دروب حصار را که حسب حکم بود امر کشودن فرمود و صوبه به تحت و تصرف مرهته رفت - * بیت *

تخت دارا گر نماندی پایدار اندر جهان
نام شاهی از سکندر کس نه بردی بر زبان

و روز سلخ نتهل سکهدیو با همراهیان خویش در بهدر در آمد و چون قرار ملاقات جوان مرد خان با رگهناتهه راو دران روز مقرر بود آخر روز بخانه اش آمده با خود برد رگهناتهه راو که سواره شده بود در آن طرف خوی سابر در یک دیگر دو چار شده ملاقی گشتند و رگهناتهه او را به خیمهٔ خویش طلب داشت و سه سر اسب تحاق و برخی اقمشه و یک زوج دکدکی مرصع تواضعس را گرفته پارچه پوشیدنی به ضابطهٔ دکهن و یک زنجیر فیل داده رخصت فرمود و بموجب اظهار جوان مرد خان تمسکی که محمد عظمت کرانی نایب طلب گرفته بود نتهل سکهدیو محصلان سداد و علاط جماعه مرهته را گماشته به جبر و عنف وایس گرفته بد و سپرد و او به سرانجام بار بردار و روانه ساختن متعلقان و ابات البیت اشتغال ورزید چون از گردش فلکی صوبه به تحت و تصرف بیسوا بالاجی راو رفت سیرازهٔ ضوابط و روابط بادشاهی که از مدتی تحلل داشت از سنوح این سانحه دفعة رسته امیدواری نهبود و جمعیت و پریشانی امروز و فردا گسست و دفتر توقع از هم پاشید حاوی اوراق در حرکت و سکون مترددد و متامل گشت و در مآل کار هر چند سبک خیال و برید اندیشه را به اطراف و اکناف چار دانگ ممالک هندوستان در انداد درین حر و زمان مکانی و مامنی که خالی از خلل باشد نیافت دانست که هنوز آب و خورد درین دیار باقی است چون سر و کار با مردم دو در آمده بود - * بیت *

با همین مرد مان بباید ساخت چه توان کرد مردمان این اند

از روز داخلای سوار و پیاده در سر رشتهٔ حضور وجه سه بندي داده شود در
حویلیهای قدیم و جدید تعلقه خان بهادر و برادران و وابستگان و نوکران کسی از
سرکار فرود نیاید موضع کهیرهٔ مع پورهٔ کهریا که بابت سیم قصبه ماتر و موضع باسنه
موقوف در و بست و دیهات جاگیر محمد خان و خان دوران و غنی خان بعوار
نصف محال و با قایم قلی خان و روزآور خان و متصدیان و نوکران و وابستگان
مزاحمت نخواهد شد هر جا دادند در شهر و پورجات و قصبات نمایند و آمد
و شد دارند یا نروند کسی مزاحم نشود به تفصیل صدر قرار نامه به عمل آمده
...ای برورش این قرار نامه باندهران ذیل تا عمل سرکار داده شد و از طرف
داماجی راو گایکوار که نصف حصه دار است بیرباند هری این جانب است
ملهارجی هولکرجی آپا سند یه و رامچندر نتهّل سکهدیو سکها رام بهگونت
و مادهو راو و گوپال راو بمضمون شرح صدر نوشته دادند و صباح آن که صراف
روزگار طبق مهر زر نگار بکنار گرفته در چار سوی بازار عالم آباد دکان معاملات داد
و ستد گشوده چون سکه بر زر نشست و تحرکات ایامل پنجهٔ سعاعی سره و نا سره
را از هم جدا کردن آغاز نهاد ذرات کائنات جسم ابتفاع برکف سیمین پر زرش
از هر سو دوختند که کیسه هاي زر سرخ تک روپیه سفید موسوله رگهناتهه راو
با پیام تسلیم مفاتیح دروب به خوانمرد خان رسید و فرقه سپاه قدیم و جدید از سوار
و پیاده و عمله و فعله چون مگس شیرینی بگردش جمع آمدند جماعه عرب که سبب
تقاضای شان از دیگران زیادتی داشت انجام کار را به سماجت و لجاجت
رسیده وجه طلب خودها شمرده گرفتند و به قدر حال بعضی را که لابد دانست
بخشی داد جماعداران و سواران سایر با محمد عظمت کرانی که مبلغی طلبش
می شد و به سختی و درشتی پیش آمده بودند چون عهده برآئی به داشت
به مقتضی وقت که هنگام برهم زنی را گنجائش نبود موقوف بر فابو داشته
به کف و سفید و وعده و وعید و سخنان چرب و نرم تمسک به میعاد و اقساط
نوشته داد و بست و هفتم شهر جمادی الاولی قلعهٔ بهدر را خالی ساخته
رجوع به بیت الاصل آباد و اجداد نموده نزول کرد و رگهناتهه راو از مکان قدیم

سرِ دوقتی و گرۀ نزاد زدن چه سود با وجود این مراتب بنابرا تمام حجت که بانی الحال سخنی لازم نیاید نکوس جوان مرد خان سطری ازان معال فرو خواند ازانجا که هوش و گوشش را بسته بودند مونر نه گست و در پاسخ گفت که فردا آخر روز قرار ملاقات پتهل سکهه دیو و سکهارام مقرر است باید آمد که باتفاق دیدن سود روز دیگر بیست و پنجم جوان مرد خان و قایم قلی خان و زامم با معدودی از مخصوصان و کار بردازان از راه دریچۀ باغ در فضای رود بار سابر محاذی قلعه که سامیانه جهت ملاقات و انعقاد محفل طرفین برپا کرده بودند رفته قرار گرفت - قایم قلی خان زامم را تکلیف همراهی نموده بنابر آوردن پتهل سکهدیو و سکهارام که در پناه درختان متصل باغ غازی الدین حسین خان آمده در پای درخت انتظاری نشسته بودند شتافته آورد و بالمسافهه مجدداً عهد و پیمان وپزیرائی وا گزاشت بلدۀ پتن و محالات دیگر بلا شرکت و مزاحمت غیر و مطالب چند که به دفعات مرقوم کرده بود بکفالت و پاندهری چنانچه از سواد نقل آن واضح می گردد موکد و موطد بایمان ساخته به وداع یک دیگر پرداختند *

نقل قرارنامه به مهر بالاجي راو

آنکه یاد داشت قرار داد که با شهامت و عوالی مرتبت جوان مرد خان بابی مقرر نموده شد ازان سرمو تفاوت نخواهد شد تا عمل سرکار و هر کس از برادران و از اولاد این جانب باشد ازین قرار داد عدول نه کند پرگنۀ پتن وغیره نیز و نصف بلاشرکت به محال جاگیر قدیم پرگنه پتن محال پرگنه بدنگر محال پرگنه سمی محال پرگنه مونجپور محال پرگنه بیسلنگر محال پرگنه تهراد محال پرگنه کهرالو محال پرگنه رادهن پور معه تهوارۀ محال پرگنه بیجا پور در و نصف محال دربن ولا ۸۰ جاگیر مقرر نموده شد بلا شرکت در عوض جاگیرات متفرقات از موضع کنترار وغیره فوج سرکار و دائب با فوجدار دیگر در پرگنات جاگیر مز بوره نرود و نه هیچ وجه مزاحمت نرسد واحدی به علت دانه و کاه مزاحم نه شود از برادران خان بهادر با جمعیت سه صد سوار و پانصد پیاده مدامی نوکر باشد

بر قصد دوستی زگهه‌دانهه زاو بر دربار ی برده و شهرت استقرار صوبه از دربار جهان مدار نا و بدرگاه فلک بارگاه فرستاده بود از نظر اقدس گرسته و در جواب حسب الحکم اعلی بمهر وزیر الممالک صعدر جنگ بهادر که شرف صدور یافته بود وارد فرمود *

نقل حسب الحکم اشرف اعلی

آنکه رفعت و عوالی پناه کفایت و معالی دستگاه علی محمد خان بهادر مورد مراحم والا باشد عرضی متضمن انتشار مرهقه رسید و مفصل معروض بارگاه عظمت و جاه گردید بر طبق حکم جهان مطاع در باب استقلال صوبهٔ احمدآباد به سپهمت و عوالی پناه جوان مرد خان مرقوم گشته آن عوالی پناه نیز داتفاق نساب دستگاه در بندوبست و ضبط و ربط آن جا پرداخته به خاطر جمع و استقلال تمام باشد و احوال آنجا بی کم و کاست معروض میداشته باشد درین ب تاکید اکید دانند بتاریخ غرهٔ جمادی الاولی سال سسم جلوس معلی قلمی گشت - بمجرد وصول برد جوان مرد خان رفت و دید که * بیت *

یک چراغ است درین خانهٔ و از پرتو آن
هر کجا می نگرم انجمنی ساخته اند

و کارپردازان و محفل آرایان در هر گوشه و کناری سرها بهم آورده به سعت تمام به تذکار و تکرار مرار مدار صلح متفق اللفظ و المعنی می پردارند و از راه شوخی و مزاح آن یکی بدیگری می گوید - * بیت *

هر چه داری فروش و گوش بخر کر لدم تا بآسمان خبر است

زامم فایم قلی خان را از رسیدن و مضمون حسب الحکم که دست آویزی بود قوی آگاه ساخت او را نیز چون در ضمن واسطه کاری امر مصالحه بندوبست کار خود و مدعا حاصل کرده بود با دیگران موافق یافت و گفت که * بیت *

لب مکشا گرچه در و نوشها ست کز پس دیوار بسی گوشها است

دانست که تیر از شست قضا جسته و قدر کار خود کرد اکنون اظهار حکم والا علی رؤس الاشهاد سوای وحشت حاضران وحسدت غائبان ماحصلی ندارد واز آهی

ندارد و هرکه با او در افتاد بر افتاد پرداخته بترتیب هوس زد باسرائیدن آغاز کردند و تزلزل در ارکان بنیان استقلال انداختند و طومار ابواب صلاح و فلاح کار را تن به مصالحه در دادن و تسلیم بلده نمودن و قلاده متابعت پیشوا به گردن افکندن و اقتدا بد و کردن را رهبر و رهنمون گشته به سد و مد مخصوص انحای آب و تاب داده وصل بفصل بدلائل عقلی و نقلی مدلل و مبرهن ساخته قرأت نمودند بالضرورة جوان مرد خان فارغ باب آشتی و سلسله جنبان امر مصالحه شد رنتیل سکهه دیو را واسطه ساخت و او رگهناتهه راو را که منتظر لطیفهٔ غیبی و شنیدن ندای لاریبی بود و گمان ظهور بفکر این معنی که در مخیله اش خودی نداشت نمی برد و معاینهٔ صورت این نوید که در مرآت ضمیر نمی دید آگاه ساخت و در واقع چنین بود که اگر یک ماه دیگر پایداری می شد به استقرار حوزبه و چیزی بطریق مال امانی بلده انفصال می یافت اما چون مشیت ایزدی آنچه به عرصهٔ ظهور آمد تعلق پذیرفته بود چه سود - نتیجه مراد رگهناتهه راو از اهتزاز نسیم این پیام روبه شگفتن آورد و مانند گل خندان شده در خود بالید برای شنیدن مبادی و اظهار مدعا و مافی الضمیر اجازت آمدن معتمدان و کارپردازان جوان مرد خان داد و قائم قلی خان و جیون رام پیشکار و منگل‌جی مدار کار و لعل داس باپردهم شهر جمادی اولی بیرون شتافته یک شبانه روز توقف ورزیده بعد گفت و شنید لک روپیه نقد بنابر رفع تقاضای سپاه و هنگام ملاقات جوان مرد خان یک زنجیر فیل که داخل تواضعات دیگر باشد و تسوید قرار نامه مقرر نموده معاودت کردند ازانجا که خدمتی در رسیدن روز موعود معذر بالنسبت انصرام این امر در حیز توقف و تعویق افتاده و چون وقتش رسید رگهناتهه راو محمد دوران ولد محمد بابی خالو زاده جوان مرد خان که به همراهی پتیل سکهدیو بود کیسهٔ اشرفی وجه مقرره را سپرد و او را ببلده فرستاد که رفته خاطر نشان نموده بیاید و قرار گرفت که پتیل سکهه دیو و سکهارام دیوان رگهناتهه راو با جوان مرد خان ملاقات کرده بالمواجهه عهد و پیمان را موکد و موطد بایمان سازند اتفاقاً در همان روز چون معروضهٔ فدوی درگاه که مشتمل

بصرف ... کنگرهٔ دیوار کوتاه دیدند باز داشته به تدبیر ترتیب نقب دیگر پرداختند
و به فاصلهٔ یک روز و دو روز وگاهی روزی دو بار هر نقبی که مترتب می شد
میپرید بجا که جدار حصار مرتفع و پهناور واقع شده راهی گشوده نمی گشت
دیوارهٔ حمال بیو که از صدمات گولهٔ توپ و پریدن نقب خراب گردید چون از درون
حسب چینی عریض کرده بودند فائده به نبخشید بالجمله تا روز انفصال که
چندین طوایف به کشید شصت و دو نقب زده بودند که بعضی ازان از کندن
بن طرف و بستن آب معطل گشت و یک دو دفعه شمشیر رام دائب بوحدار
کرد و جمعی راه دریچه پیدان دیوار حصار که از مارواریان یاد گرفته ساخته
بودند بر آمده بر مورچال بیرونیان ریختند و چندی از طرفین کشته و خسته
شدند - کار پردازان و پیادگان عرب و روهیله و سواران که جوان مرد جان در پتی
فرستاده بود به تدریج هنگام طلاع لذایی که سمحص ناصرة از مشاهده عاری و معطل
بود فانو دیده به بلده آمدند و چندی دیگر آشنای حرب نگردش مانده دانهٔ
و خود اجل رسیدگان طرفین را خورد و خمیر می ساخت ازانجا که بنابر شیوع
این سانحه زود آمدنی غلات بلده و برگنات مسدود بود و از سکنهٔ شهر که
از دادن نبورد و مصادرات به ستوه آمده طاقت شان طاق گشته جوان مرد جان
از آئینه ناصیهٔ شان صورت سرکشی و امتناع معاینه می نمود و از سوق گفتار شان
خواهشمندی حکومت مرهته مفهوم می شد بتکلیف بیوره و درخواست
نسیه مکلف ساختن را درین وقت خانهٔ زنبور شورانیدن تصور میکرد و دست
بکیسهٔ اندوختهٔ خود زدن گوارا نمود - * بیت *

زند بر هر رگی فصاد صد نیش   ولی دستش نلغزد بر رگ خویش

چون بنابر خرج سپاه که هنگام کار بود لاچار قرعهٔ سر انجام پنجاه هزار روپیه بنام
کار پردازان انداخت آنها به حسب ظاهر به هان و هون دفع الوقت داشته
چارهٔ رفع آن را در نوردیدن بساط حکومتش دیده با مخصوصان خیراندیش
در لباس دوستی و مآل اندیشی به اظهار وجوهات چند درچند که عهده برآئی
با این فوج گران و غلبه و تسلط پیشوا بالاجی راو که درین جزو زمان است امکان

افتادن لاشها بودند برداشته بردند و روز دیگر جاسوس را با جواب جوان مرد خان و خود مرخص ساخت که دفعهٔ دوم دو نفر جاسوس با جواب رسیدند و نزدیک بود که چهرهٔ صلح نموداری نماید اما بنابر بعضی امور و بدنامی اندیشیده دست ازین گفت و شنید باز کشید جوان مرد خان بن کریمداد گماشتهٔ کشناجی مکاس دار پیشوا و پسر سناجی دهانکر نائب داماجی را از بلده برآورد و کوب سوم بوستهٔ رگهناتهه راو بجوان مرد خان رسید که صوبه از پیشگاه خلافت و جهانبانی بما تعلق پذیرفته است ایستادگی او بی حساب است اگر دست آویزی داشته باشد ظاهر سازد درین عرصه در بیرون دمدمه‌ها بسته و توپهائیکه از بندر سورت و بروده رسیده بود برفراز آن نصب گردید و نقب‌ها را که در سوراخ کردن و حفرش جماعهٔ مرهتّه چون موش دراز ناخن و مانند گراز تیز دندان و طرفه جماعتی و عجیب امّتی اند که بصورت آدمی و آدمیت را بیکرده و دیوخصلتا بلکه آسودگی و خستگی را نفهمیده از مطعومات بنان جوار و (۱) فاتق چتنی دائمه را آشنائی داده و از ملبوسات به لنگوتی ستر عورتش گزیده حلال و حرام را نشناخته چشم مروت را از آب بی آزرمی شسته باندوختن ذخائر دنیوی طاق و در گرد آوردن یگانهٔ آفاق -

* منظومه *

گروهی به سر صورت آدمی — ز مردم جدا دور از مردمی
نه دردل ترحم نه در دیده شرم — زبان هم نگردد به گفتار نرم
ز سرما و گرما ندارند باک — ز سنگ اند و آهن نه از آب و خاک
بجنگ اند آیند خورد و بزرگ — بچنگال و دندان خونریزه گرگ

در اندک فرصتی و کمتر مدتی نقبی چند را بریده زیر بنیان حصار مابین دروازهٔ جمالپور و دروازهٔ نند رسانده باروت انباشته آتش دادند و یک برج با قدری دیوار از شرفات جدا شده افتاد و شکست و ریختگی بهم رسانید و نوعی نه شد که به یورش و سهولت توان صعود کرد دکهنیان به هنگامه آرائی قدم جرأت پیش نهادند و جنگ توپ و تفنگ از طرفین در پیوست چون دست

---

(۱) فاتق بزبان ترکی نان خورش را گویند ۱۲*

کار نمود ظرفی دست از دایرهٔ امروزی باز داشته بمحافظت مورچال پرداختند اتفاقاً یکی ازان اجل گرفته ها که از فصیل پائین آمده بودند بقصد دست برد و ربودن کالا محاذهٔ میتّا لعل صوبه نویس دفتر دیوانی که متصل بفصیل آن جا است در آمد چون وصیه را مانند بخت خویش برگشته دید روی برگردانیده فسخ عزیمت کذا نموده زبان معذرت بعجز و نیاز کشود و سر انکسار بخاک سوده زنهار خواه و امان طلب گشت - * بیت *

بجائی نباید درون آمدن که نتوان ازانجا برون آمدن

میتّا لعل مطمئن خاطر ساخته در جوار خود نگاه داشته به رام که دران معرکه حاضر بود ظاهر ساخت - جوان مرد خان را ازین معنی آگاه نموده او را بخانهٔ خویش آورد - روز دیگر اجازت رخصت او را گرفته یک دستار داده مصحوب چوبدار خود از دروازهٔ را یگهه بیرون فرستاد و او چوبدار را همراه برد رگهناتهه راو رفت و سرگذشت را بیان نمود رگهناته راو چوبدار را بحضور طلب داشته از احوال رام و تعلقه استفسار فرموده واقف گشت و گفت که جمعی دیگر نیز مفقود الخبر و در گوشه و کنار اندرون دارند اگر از کنج خفا بر آورده بفرستند خوب است - ظاهر کرد که از گم شدها اطلاعی و خبری نیست مگر لاش جمعی که بر خاک هلاک غلطیده بطمورهٔ نیستی خزیده اند افتاده - گفت چندی را همراه برده آنها را بر آورده بدرون بفرستید - پاسخ داد که بردن جمعی که درین وقت که از هر دو طرف مستعد به رزم و پیکار اند صورتی ندارد مگر لاشها را از بالای دیوار حصار به خندق اندازند و معدودیکه برای برداشتن آنها در بیرون آمده باشند گرفته ببرند و تا بردن آنها توپ و بندوق سر نه دهند و متعرض آنها نگردیده ممکن است رگهناتهه راو را این معنی مستحسن آمد و یک دستار به چوبدار داده مکتوبی بنام جوان مرد خان و رام معنی بر سلسله جنبانی امر مصالحه بقلم آورده جاسوسی ازان خود را با هر دو خریطه رخصت کرد - رام پس از اطلاع مضمون مرقومه نزد جوان مرد خان رفته کسان را برای انداختن لاشها در بیرون و بنگندن توپ و بندوق فرستاد و جمعی که بموجب قرار بیرون آمده پناهی را گرفته مترصد و منتظر

* بیت *

ز هر سو بران بارهٔ پر خطر — شد از نردبان ساه راه دگر

و از انتصاف اللیل که بدین کار پرداختند هنگام سحر نه دو ساعت از شب مانده قریب هفت صد نفر با نشان خاصگی زگهداتهه زاو دست بر دامن جرأت زده سر از خاک کنگرها بر آورده بر فصیل جمع شدند * بیت *

کشیدند صف بر فراز فصیل — بمصر اندرون شد یکی سیل نیل

و جمعی بپائین فرود آمده انتظاری نزول دیگران داشتند فضا را راجپوتی از داسدانان دروازه کالو پور که مانند كَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيْدِ خفته بود ناگاه چشم جهان بینش وا گشت و بران جماعة افتاد و دانست که حقیقت چیست و این جمعیت از کست خفتگان بستری خدری را بیدار و خبردار نمود و آنها بندوقی چند خالی کردند سواران طلا یه که دران نزدیکی گشت کنان رسیده بودند آواز بندوق را شنیده جلو ریز خود را رسانیدند مستحفظان آنجا به پشت گرمی آنها قدم جرأت پیش نهاده از بالا و پائین بتفنگ در پیوستند که محمد معارز سروانی با چندی از طرف دیگر رسید و قریب بیست و پنج نفر مرهتّه را بر خاک هلاک افگندند از مشاهدهٔ این حالت که طشت رسوائی از بام افتاد پای استقامت دکهنیان بلغزش در آمد و از طریقی که صعود کرده بودند رو به هبوط نهادند و از هول جان بعضی دست از پا خطا کرده بر روی یکدیگر افتادند افواج مرهتّه که درین وقت رسیده انتظاری فتح الباب داشتند قرین یاس جلوکشیده بر گشتند درین ضمن (۱) طنطنهٔ (۲) طلیعهٔ ساه خاوری از بام افق مشرقی بلند آوازه گشت جوان مرد خان خبردار شده گرم گیرا خود را رسانید و آتش جنگ توپ و تفنگ از هر دو جانب زبانه کشیده در گرفت - * بیت *

دها دهٔ بر آمد ز دیوار و بام — بتفنگ از دو سو شد بسی اهتمام

و تا نصف النهار از شیب و فراز در کوشش و کشش کوتاهی نرفت چون پیشرفت

---

(۱) طنطنه بمعنی کرو فراست ۱۲ -

(۲) طلیعه باول مفتوح مقدمهٔ لشکر ۱۲ *

قلیں بونگاهداست - قائم قلی خان که به محافظت و حصانت برج و باره می پرداختند رسیدن جوان مرد خان اطمینان قلب حاصل نموده چون از سر رنده دلی رعنا لیولی گرشته ملالت و کسالت طاری حال شان گسته بود به سر وقت دم حقیقی و تدارک مافات معود و رفود را بجا آورده به سجود سجدهٔ سهو در آمدند ابتداه و ایقاظ را فراموش ساخته برور افتاده بخواب غفلت غنودند - * منظومه *

چو شمع شبستان گردون نشست ‏ ‏ ‏ عنان شب تار آمد به دست

فرو هشت خورشید زرین رکاب ‏ ‏ ‏ سر پاسبانان گران شد بخواب

سپر چون[1] سنه روی بسته[2] به تیر ‏ ‏ ‏ به بهرام پیدا به کیوان به تیر

و جوان مرد خان خستگی زه بوردی همراهیان را بخاطر گرایینده کسی را به حفظ و حراست تعین نه ساخته بود جماعهٔ دکهنیان که پیوسته در انتهاز فرصت و کمین وثوب جستجوی رخنه مانند صُوَرِ فانوس خیال به گرد شمع حصار می گردیدند نزدیک به دروازهٔ کالو پور شرقی بلده رسیده چون محلهٔ خاموشان بی صدا و ندای بیدار باش یافتند از روی حزم و احتیاط هر چند استراق سمع نمودند صوتی جز نفیر خواب از مناخر دماغ به سماخ گوش شان نرسید ظهور این طیعهٔ غیبی را از بیداری بخت و یاوری وقت دانسته بر سه برج نرد بانها واستند از آنجا که درجهٔ چند مانند معراج عمرشان کوتاهی کرد به کندن و افگندن سرفات اشتغال ورزیدند - * بیت *

یکی کرده از رخنه دیوار پست ‏ ‏ ‏ زده در گریبان آن رخنه دست

و مبشر مُسرع را بجهت رسانیدن این بشارت نزد رکهناتهه راو اشارت کردند و افواج مرهتّه از استماع این مژده متعاقب یکدیگر هر کس از جائیکه بود بی تحاشی رو بدانصوب نهاد و چون طوفان بلا موج زنان به پای جدار حصار پیوست جماعهٔ که به سُلّم مراد عروج کرده بودند کنگرها را هموار نموده راه در آمد

(۱) سنه نام سنگی باشد براق و سیاه *

(۲) قیر بر وزن میر روغنی باشد سیاه که بر کشتی مالند *

و معبری دریی جوی افتادند ازانجا که او از صلح سفر وهی معاودت نموده از راه بالا به صوب پرگنهٔ تهراد و زابا باد قریب هشتاد کروهی بلده دایره داشت ماندن نامه ی از متعلقهٔ بلده که در ره دوزدی و رهزنی طاق بود و پس از وصول رکهناتهه راو بر بالات کانکریه روانه شده سراغ یافته ملحق گردید و حقیقت بوضوح انجامید جوان مرد خان بمجرد استماع نکوح طولانی به رادهی پور آمد و توپ خانه و جماعهٔ عرب و روهیلهٔ و بنادگان دیگر و سوارانی که اسپان شان توانائی ایلغار نداشتند با اسباب و بنه اردو و پسران مصحوب زورآور خان برادرش به بلدهٔ پتن رخصت کرد و قریب دوصد سوار جرار خوش اسپه باد رفتار را زده و انتخاب نموده شتاب روی و مسارعت را از بادصبا استعارة کرده رو براه آورد * بیت *

عریو روارو بر آمد به ماه ... زلزل در آمد به پی راه و راه

و اواخر روز به قصبهٔ کری پیوست و بنابر استراحت و آسودگی چارپایان و رفع احتیاج بشری تا نگداس شب توقف ورزیده امر به [1] جنیه پوشی نموده گرم رفتار گشت و عنان سندیر را سبک ساخته جون سبل راه احمدآباد پس گرفت روز جمعه دوازدهم هنگامی که هنوز پاسبانان بیلی حصار بعضی بخواب و برخی بیدار بودند رسید * * منظومه *

دم صبح کیش شاه زرین حسم ... ز مشرق بر آورد طبل و علم
نه کستند شب زنده داران حراع ... برون رفت سودای خواب از دماغ
رسید آن سپا بسته سیل دمان ... بدریای سازمتی ناگهان

و از گذر سیملی محاذی قلعه بهدر با وجودیکه مورچال مخالف نزدیک باغ عازی الدین حسین قایم بود عبره شده در آمد و باعث تقویت پشت گرمی لشکر و جمعیت تشتت خاطر شکنه گردید و از در آمدن جوان مرد خان رگهناتهه او [2] سرحساب شده متعینان مورچال آن صوب را بر غفلت و زربی و تغافل شعاری مورد عتاب و خطاب ساخت - شب دیگر که شب سیزدهم بود سر دمهٔ

---

(1) جینه زرهٔ لغت ترکی ۱۲ *

(2) سرحساب شدن کنایه از با خبر گشتن است ۱۲ *

نوشته داماجی گایکوار کوشش تعلق دار نریاد به عزم بلده ایلغار نموده هنگام شام شب هفتم شهر ربیع الثانی موضع محمود آباد لهوکری دو کروهی شهر را تاخته فرود آمد روز دیگر دست اندازی بر راچپور و بهرام پور نموده به موضع کوچرب که از بلده بفاصله جنوبی آب سابرمتی واقع است رسیده غارت کرد و بدان اکتفا نکرده آتش مهر سوخته خیمه زد - پتیل سکهدیو که بموضع کهیره پیوست محمد دوران و محمد شاه وطن دار آنجا آمده ملاقی گشت و همراهی گزید - و رگهناتهه راو نیز ملحق گردید و باتفاق روز دوشنبه هشتم وقت اصفرار شمس ناسی چهل هزار سوار بر تالاب کانکریه نزول نمود و روز دیگر متصل مزار حضرت شاه بهیکهن قدس سره جنوبی بلده بر ساحل رودبار سابر فرود آمده افواج را بمحاصره تقسیم نمود -

* بیت *

مین در تزلزل ز سم ستور ز گرد سپه آسمان را فتور

سمت شمالی بلده به عهده و اهتمام داماجی گایکوار مقرر گشت و او در پوره واقعی عبد الله اقامت گرفت و جهت شرقی از کنار تالاب کانکریه و پور جانب آن طرف سپرد گوپال هری و جانب غربی و جنوبی بذمهٔ خود و سرداران دیگر تعلق بر گرفت -

* بیت *

بگرد بلد حلقه بست آن سپاه چو هاله که زد دایره گرد ماه

و به بستن مورچال و سیبه و ساختن دمدمه و حفر نقب امر فرمود جماعهٔ دکهنیان مانند مور و ملخ در اطراف و جوانب پراگنده گشته بامر مامورهٔ به شغف تمام دندان غارت بلده را تیز کرده شب و روز خورد و خواب و آسودگی بر خود حرام ساخته در چارهٔ جوئی فتح الباب سرگرم گشتند چون هنوز مکانی را استحکام نداده و بفاصلهٔ مرتب نه گشته بود از دور که نموداری میکردند نرسیدن گولهٔ توپ از فراز بروج سنگ تفرقه میان شان می افتاد

* بیت *

فرو برد سر در گریبان فراغ فرو مرد آسودگی را چراغ

قاعدانی که نرسانیدن خبر برد جوان مرد جان نتکامسی در آمده بودند بنابر بعد مسافت که از خندق مکان معین بودن او خبری نرسیده هر کدامین براهی

توقف ورزیده زورآور خان را بدین امر مامور سازد اولی و انسب خواهد بود
چون ارادهٔ الله بنوع دیگر پیوسته و در دیوان قضا رقم عزاس ناقضا رسیده بود
بخاطرش نیامد پاسخ داد که در همین سی چهل کروهی خواهم بود اگر دور نرا
اتفاق شود برادر را رخصت نموده معاودت می نمایم - * بیت *

دیده را گفتم که در هجران چرا بینا نهٔ
گفت نشنیدی اذا جاء القضاء عمی البصر

و کوچ کرد و پیشکش گیران به سرحد پالی پور پنجاه کروهی پیوست بحسب
اتفاق محمد بهادر موجدار آنجا ملاقی گشته باتهامی سفر ناخت برای ملع
سیروهی را در نظرش جلوه داده به طمع در انداخت و تقدیر عنان حزم و
احتیاط را از کف جوان مرد خان ربوده کشان کشان به فاصله صد کروه دور
برد رگهناتهه راو باتفاق داماجی گایکوار با فوج سنگین که از طریق عمره سلوک عازم
این صوب گشته بود رسید و ناگهانی خبر وصول و عبور دریای نربده در بلده آمد و
مسرعان سریع السیر به تعاقب یکدیگر متوالی و متواتر برساندند این خبر نرد
جوان مرد خان روانه گشتند و دروب حصار را بسته حشت حین نمودند - * بیت *

به بستند دروازهای حصار   کشادند رحود در کارزار

رعایا و برایای سکنهٔ پورجات و قریات قرب و جوار با احمال و اثقال و اهل و عیال
سرسان و لرزان رو به بلده نهاده در پناه چهار دیوار حصار در آمدند قایم قلی خان
نظر بر قلت جمعیت متعینه شروع به نگاهداشت نموده بمحافظت برج و باره
و نصب [(۱)] مندرونگ بر سرهای پرداخت و جمعی از سواران را به طلایهٔ سب
گشت درون حصار مقرر فرمود صداهای بیدار باش و هوشیار باش از فراز فصیل
بلند گشت رگهناتهه راو از اطلاع خالی بودن شهر از جوان مرد خان و سپاه
مساعدت وقت و یاوری بخت بنداشته بفال نیک گرفت و مانند ریح عاصف
و برق خاطف بوادی صوب بنا ده ۲۰ دو عرق ۲ کی ر ارد در ۲ پهدیی عبور نمود
و فوجی را بسرکردگی پتنل سکهدیو به طریق منقلا رخصت فرمود و بموجب

---

(۱) مندرونک بهندی منواله گویند ۱۲ *

باندور پندت از بالاب کانکریه کوچ نموده در موضع بیکول چهار کروهی که در جاگیر
شرطی دیوانی صوبه و برادرم تعلق داشت فرود آمد و دست تطاول مرهته بدانجا
دراز شده بعضی به غارت رفت و یکدو مقام دران جا ورزیده به فرودگاه سابق آمد
و پیام آشتی درمیان آورد جوان مرد خان جیون رام و مدکل جی جیها را فرستاد
و آنها دو شبانه روز توقف گزیده پیکر مصالحه را بدادن فیلیل به عنوان ضیافت
و یک سر اسپ مادیه نمودار ساختند و او به صوب او لکه سورهته شتافت *

برآمدن جوان مرد خان به عزم تشخیص واخذ پیشکش وآمدن رگهناتهه راو برادر بالاجي راو وداماجي گایکوار و محاصره نمودن بلده و رسیدن جوان مرد خان بطریق ایلغار وبجنگ پرداختن وتسلیم کردن شهر وتعلق پذیرفتن صوبه با پیشوا

جوان مرد خان پس از روانه شدن پاندرو پندت که از ممر او خاطر را جمع
ساخت چون هنگام ارتفاع غلات و (۱) خصاد و (۲) حصاد مزروعات رسیده بود
به عزم تشخیص پرگنات و گرفتن پیشکش زمینداران ضلع رود بار سابر محمد مبارز
سروانی همراهی خود را به محافظت قلعهٔ بهدر گذاشته باتفاق زورآور خان
برادرش بالوارمهٔ توپ خانه متصل باغ شاهی داخل خیمه گشت ازانجا که
دران اوان صوتی از ارادهٔ رگهناتهه راو برادر بالاجی راو بفوج گران بایں سمت به
گوش میر سید بعضی مردم بعد الفکر دور اندیش از استماع این خبر که
احتمال صدق و کذب میبوت [illegible] ساختند که اگر بمقتضای وقت خود در بلده

(۱) خصاد درودن غله ۱۲ کنز *
(۲) حصاد بفتح اول و صاد معجمه برداشتن درختان است ۱۲ *

گرفته بودند هندوپات سالم برگشت که به جوان مرد خان رسانیده شد یازدهم
ذیقعده قاضی نظام الدین خان به محکمهٔ عدلی رو نهاد جوان مرد خان برای
اجرای امور شرعیه به روز عیداضحی فضل الله جواهرزادهٔ او را خلعت داده
دخیل کار فرمود و خدمت بخشی گری و وقائع نگاری صوبه که به منصب داری
باقی مانده که رجوع به بخشی نماید و به جاگیرداری و به جوئی از بادشاه که کسی
اخبارنویسان را نپرسد بحر نامی که آن نیز مدرس گشته از انتقال غلام حسین
خان به عزیز الدین محمد خان خلف مهرعلی خان معزز شد و در سال هزار
و صد و شصت و شش بابدرو رنگ پندت از طرف بیسوا بالاجی راو باوج بهادر
بندوبست واجب پیشکش زمینداران متعلقهٔ حصهٔ بیسوا عبور دریای مهندری
نموده به کهنبایت روآورد مومن خان متصدی آنجا از روی حزم و احتیاط به
محافظت برج و باره پرداخته مستعد مدافعت و ممانعت گردید بابدرو مصلحان
حزاندیش فرستاده گفت - * لمؤلفه *

مرا نیست با تو سر دشمنی تو سامان جنگم چرا میکنی

پس آمد و رفت و گفت و شنید مخاصمت را به مصادقت مبدل ساختند و بایکدیگر
ملاقات کردند هفت هزار روپیه به صیغهٔ کاه و دانه به پرگنهٔ چوراسی قرار گرفت تواضعات
متعارفی پارچه از طرفین به عمل آورده به وداع یکدیگر پرداختند مومن خان به
موجب در خواست بابدرو پندت چهار ضرب زنبورک و تقی بیگ خان که از
همراهیان فخر الدوله در کهنبایت اقامت داشت با جمعی از سوار و پیاده تعینات
او ساخت بابدرو رنگ ازانجا کوچ نموده در سواد بلده متصل تالاب کانکریه فرود
آمد جوان مرد خان درون حصار مسدود ساخته به حفظ و حراست برج و باره
و تعین مورچال سر گرم گشته باره بتی پور را که در مقابل آنها بود به مردم کاری
سپرده آمادهٔ رزم و پیکار گشت دکهنیان توپ ها را که از کهنبایت آورده بودند پس
انداخته به جنگ توپ و تفنگ و ترکتازی در آمدند - * بیت *

فراوان سواران آهن نبرد شدند از سر کینه میدان نورد

و روزی چند آسیای حرب در گردش در آمده بعضی کشته و خسته گردیدند

در پیس و سیر ممالک ترس کشیده مستعد رزم و پیکار گشت - رگهناتهه راو
در پرگنات سورت و آن طرف دریائی نربده ورود بار مهدری که بلا شرکت غیر در
و ست در تحت و تصرف داماجی بود به قراریکه تقسیم یافته در پرگنات رسد
حویس عمال ، موجدان بعص فرمود و بتدبیر فرستادن وکلا برای گفت و شنید
معاملت بلده و پرگنات دیگر که به شرکت معل بوده و دخیل کار نمودن دیگریقدت
د نیمهٔ حصه گایکوار نحوی مرد حان نوشت حوان مرد حان نموجب نوشته
هتدهم سهر حمادی الاولی اورا در معاملت مرهته سریک کار سیوک رام نائب
دامجی در معاملات بلده و پرگنهٔ حویلی ساحت و در تدبیر فرستادن وکلا بود که
در بین حبر معاودت رگهناتهه راو بتدابیر بعضی امور به صوب مسکن حویس
دریافت نموده موقوف داشت و سیاجی دهاکر از تغیر سیوک رام به نیابت
داماجی مقرر شده آمد حوان مرد حان حنون رام و معکل حی کار پرداران حود
را به استقبال فرستاده در بلده در آورد هفدهم سهر سعبان المعظم به تعین گماشتگان
و ناعان پرداحته و چندی توقف ورزیده پسر حود را نائب گراسته به بروده شتافت
و کسلاجی به [1] مکاس درای حصهٔ پیشوا رسیده در راحدور تا رسیدن ساعت
او میت گرفت و یازدهم سهر رمضان آمده حوان مرد حان را دید و خلعت
حلقهٔ طلا و پالکی بواضع از را گرفته به امر ماموره سرگرم کار گشت و محمد
معور الدین حان صدر صوبه که سابق برین به دکهن شتافته بود برگشته آمد از انجا که با
معرب الحضرت چنانچه سمت ذکر یافته گفت و شنید تقرر صوبه به حوان مرد حان
درست شد و هندویات وجه احراحات به حضور رسیده احازت تحریر فرمان و ا
سال به دارالانساء وساطه عطیات نیست گردیده چون در کار حانهٔ عیبی حکم محکم
تنوع دیگر رقم زدهٔ کلک تقدیر شده بود هجدهم سهر دیقعده الحرام وزیر الممالک
عماد الملک معرب الحضرت نواب بهادر رانه بهانهٔ مسدود امور سلطنت بحالهٔ
حود طلب داشته به دهلی کسب و ترقیم فرمان و عطای عطیات در حیز توقف به
آمد چون کار پردازان ناگاه والا بتدبیر اعتماد راجه رام نارائن وجه احراحات را به

[1] مکاس - ...

منصب و خطاب بیگ عالم خان و بتقدیم امور ماموره معوض گشت زمرده کلک بدائع سلک شده پس از سپری شدن مدت حیات مستعار عبد الله بیگ مرزا بیگ پسرش بخطاب و منصب فوجداری از استقلال پدرش بارسال خلعت استقلال و معل بیگ برادر او بتجویز منصب مناسب و خطاب خیر طلب خان بدستور سابق مقرر گردید بعد ارتحال آصف جاه که ناصر جنگ به سرداری دکهن مستقل گشت مجددا بوسته استقرار و تعیین وقائع نگار و فوطه دار پرداخت و چندیکه دورهٔ فلکی گردش نمود ناصر جنگ بدعا کشته افتاد ز احتلالی در اوضاع سرداری دکهن پدیدار گشت و بدر هر ساله بعد وضع اخراجات لا بدی صوری از حاصل پرگنات مبي باليست فرستاد - بیگ عالم خان درین وقت فابو یافته تدبیر بر اصل اندیشید که آینده وامی به کسی نه دهد و بلا شرکت جمع محصول را در تحت و تصرف خود آرد با ارکان حضور مهم سازی نموده به ذریعهٔ معرفت الحضرت نواب بهادر به منصب دو هزاری ذات پان صد سوار و خطاب بیگ عالم خان بهادر و سند پرگنات از دفتر خالصه شریفه حاصل نمود و بدست آویز سه بندی و حصهٔ مرهته جمع و خرچ را برابر ساخته فارغ البال گردید *

قرار گرفتن حصهٔ پیشوا بالاجي راو در بخش داماجي گایکوار در صوبه و آمدن رگهناتهه راو برادر پیشوا تا بندر سورت و دخیل کار شدن نایب او در بلده و باقي سوانحات آن سال

همدرین سال در حصه مرهته صوبه فیمابین پیشوا بالاجی راو و داماجی گایکوار قرار بالمناصفه افتاد و رگهناتهه راو برادر پیشوا با فوج گران و داماجی عازم این صوب گشته بر چهار کروهی بندر سورت رسید و مورچال بر حصار بست صفدر محمد خان متصدی آنجا بمحافظت برج و باره پرداخت و دست مدافعت

ا صندل خوب آبنوس منقش طلا که حسب الحکم ایشان معرفت ابحضرت مرتب نموده با برخی تحائف و یک جفت موزچیل صندل طلا کاری که بسیار به تکلف بود و بحضور ارسال داشته رسید چون نهایت مرغوب و مطبوع بود معرفت الحضرت نظر بر پیش آمد داشته بنام فدوی درگاه آسمان جاه بخطاب افدس گردانیدند و بسبب طبع دشوار پسند گشت از راه فضل و عطا حکم خلعت چهار پارچه ملبوس خاص و سرپیچ مرصع شرف صدوریافت و حواله وکیل شد که بفرستد از آنجا که درین مدت به سبب خلل هست مرهته که به ضلع سورتهه فوج کشی می نمود جوان مرد خان از اتفاق گرفتن پیشکش آن صوب نشده بود درین ایام که بنابر بعضی امور و تقسیم صوبه میان داماجی گایکوار و بیسوا بالاجی را و گفت رسیدند در میان آمده و فوجی بدین سمت رخصت شده فرصت را غنیمت شمرده قایم قلیخان را به نیابت بلده مقرر ساخته نشست و هفتم شهر ذیقعدة الحرام بدان صوب بر آمد و پروانه بمهر وزیر الممالک در باب استقلال ابوالمحسن خان کروزه محال بهتره پارچه بنام راقم ورود فرمود و در سال هزار و صد و شصت و نه جوان مرد خان اول به سمت تهوکهه باره و کولواړ پیشکش گیران به کاتهیاوار شتافت و به اسلام نگر عرف نوانگر رسیده بقدر حالت و تقاضای وقت پیشکش گرفته نشست و سوم شهر ربیع الاول معاودت نموده به بلده در آمد - چون مومی خان متصدی بندر کهنبایت را با گماشته گایکوار بنوسته مناقشه رو میداد از استماع تقسیم مرهته صوبه فیمابین بیسوا بالاجی راو و داماجی گایکوار برخ لعل پیشکار خود را نزد بیسوا فرستاده استدعا نمود که حصه بندر کهنبایت بطرف بیسوا قرار دهد و نائب او را بیارد چنانچه حسب الخواهش او به عمل در آمد و نائب بیسوا رسیده دخیل کار مقرر گشت *

مقرر شدن فوجداری و عاملی پرگنه بهروج از خالصهٔ شریفه نیک عالم خان

سابقا در ضمن ایام حکومت مهاراجه ابهی سنگه کیفیت توسل جستن عبد الله بیگ فوجدار پرگنه بروج و جمو سربآصف جاه نظام الملک و تحریر

و بعد از فروتنی اخراجات و حملی مرهقه که در آنجا بعمل و بعد از بست کولیان محمود را واقعی نمی شد سعی برسکنهٔ بلده و پورحات نمی گرست که بی باکان کولیان به هیئت احتماع در آمده به شگافتن دروب و بعب زنی حدور مساکن و بریدن دکاکین اسواق پرداخته از بردن کالا و تشرکد حدا و کدبانو و اطفال خورد سال فغان و نالهٔ ستمکاران ستم دیده به عیوق نمی رسانیدند - * نظم *

درون و برون قلعهٔ کولیان رعایای مسکین به آه و فغان
نمودند شب از شفق تا سحر که باید ز درها صدای تبر

و تا اهلی سوارع و طرق بجائی رسیده که پیک صبا را خطر و برید نسیم را حذر تازه متردد بین و مسافرین چه رسد و بدون دستیاری بدرقهٔ انعکسهٔ صالحه طریق قوافل مسدود و بی رهبری آنها حادثهٔ این معنی مفقود اگر احیانا داخل گرفته در چار سوند - * نظم *

دست دلبازگر دراز کنند نمدل گرسوی پیدار کنند
یک یک حامهاش ستانند همچو سیرش برهنه گردانند

و نوعی برهم خوردگی بوقوع آمده و سررشتهٔ تدبیر گسیخته که اصلاح پذیر نبود و حدهٔ سپی آنها بجائی رسیده که از خوف سواران فراق آن گروه گادران به کنار جوی بار سابرمتی به انعراغ خاطر گادری نمی توانستند نمود و مکرر اتفاق شده که بسروقت شان رسیده بسته رخوت را می بردند لهذا درین وقت مرتکب این امر شدن را مناسب حال خویش ندیده از افعال آن امتناع ورزید جوان مرد خان از حقیقت آگاه گشته راقم را تکلیف نموده که برای او سلسله جنبان توسل به معرفت الحضرت شده مربوط سازد فرمان تقرر صوبه داری برای او حاصل کند جون خواهش این کار جهت خود ندانست نوشت که اگر او را معرفت الحضرت دستگرفتهٔ خود سازند و به عطیات بارگاه والا و صدور فرمان والا شان امتیاز بخشند از دل و جان در خدمت گزاری قاصر نخواهد بود و هرگاه یاد فرمایند با جمعیت موجودی حاضر خواهد شد چون این معنی از اظهار وکیل بمعرفت الحضرت رسید گفت که ما را موکل او منظور بود هرگاه او این قسم نوشته بنابر پاس خاطرش جون به جوان مرد خان سابقه نیست اگر او کفالت امور مرقومه نوشته بدهد قبول نسبت همدران اوان جندی از مگس بران که باصطلاح هند چوتری گویند

نقل پروانه بمهر مقرب الحضرت و الخاقان جاوید خان نواب بهادر و باقی سوانحات آن سال

آنکه ورود و عوالی بندگان سپاهت رفعت آثاری دستگاه علی محمد خان بهادر
مشمول مراحم بادشاهانه بوده بدانند که از پیشگاه خلافت و جهانبانی خلعت و جیغه
و سرپیچ مرصع و منصب شمشیر بادشاهی استقلال دیوانی حمدانند و اضافهٔ یک
هزاری ذات و هشتصد سوار و خطاب بهادر و منصب نهصدی ذات پنجصد
سوار و خطاب خانی به محمد ربیع و محمد شفیع پسران و پانصدی ذات
و یکصد سوار و خطاب کاظم علی خان به محمد عبد الله برادران و زیاده پنده از
حضور پرنور مرحمت گشته باید که شکر تفضلات و عنایات درگاه والا بجا آورده
بحضور لامع الامور عرضداشت نمایند و باستقلال تمام از کارهای متعلقه سرگرم
و خبردار باشند که حسن مجرا به ظهور آید - راقم به شرایط آداب پرداخته فرمان
و جوان مرد خان را دید و او یک سراسپ ترکی مواضع نمود - چون اوراق
عرضداشت به پنج مهر بپایه سریر خلافت مصیر و عریضه به مقرب الحضرت
و الخاقان در ادای شکر تفضلات ارسال نمود چون در مهر خطاب بهادر را درج
نه ساخته بود مقرب الحضرت بوکیل تاکید فرموده در دارالخلافت مهر دیگر مرتب
ساخته بر عرضداشت زده از نظر اقدس گذرانید بالضرورة تبدیل مهرها کرد بحسب
اتفاق دران اوان راجه بیتی بهادر متلاشی صوبهٔ احمدآباد گشته بود یکصد هزار
روپیه پیشکش بذریعهٔ مقرب الحضرت داده بود بخشسه حوالهٔ و کیل فرموده گفت
که نزد موکل خود فرستاده بنویسد که اسباب نقاره و علم بهم رسیده اگر خواسته
باشد بالفعل او را تکلیف پیشکش نیست هرگاه باشد خوب است ازانجا که از
گردش فلک دوار حالت این دیار از تغلب مرهته بحدی انجامیده که اکثر
پرگنات و محالات در و بست در تحت و تصرف آنها رفته و در بعضی که با جوان
مرد خان بطریق بالمناصفه قرار یافته شریک و سهیم غالب با وجود گردش نیوره
متعدده و مصادرات متنوعه قریب چهار لک روپیه به جهت داخل صوبه رسیده

مراجعت نموده بنشست امورات مرجوعهٔ بلده پرداخت و متکفل حی جهارا که مدار کاس بود به گفتهٔ اهل عرض بار داشته مبلغی مصادره گرفته خلعت و پالکی داده به دستور سابق مستقل گردانید دوازدهم شهر رجب المرجب برهمنونی جتا؛ بنکل گماشته بهاؤ سنگه دیسائی بر مکانم بموضع ببود معموله آنجا شتافت چون دران ایام بعاهی از دیوار خام بدانجا بنا نهاده بودند جنگ توپ و تفنگ در گرفت جوان مرد خان که در پست فوج ایستاده تحریض و ترغیب بر تاخت آنجا می نمود - عبد الواسع نجسی که با پیش گرایش برحم تیر بندوق در غلطید و چندی دیگر کسته و خسته گستند اتفاقاً گولهٔ تفنگی در پهلوی راست متصل بناف بجوان مرد خان رسید پوست مال گرست و آنجا را بتاخت در آورده به بلده آمد *

و رود عطیات بارگاه فلک اشتباه و اضافهٔ منصب و خطاب بهادر به فدوی درگاه آسمان جاه

همدران سال فرخنده مآل از پیشگاه عظمت و جلال بموجب عرض معرف الحضرت و الخاقان جاوید خان که به خطاب نواب بهادر سر بلند گشته ازانجا که از قدیم متوجه الحال این نیازمند بود چنانچه مکرر سبق ذکر یافته بمرحمت خلعت خاصه چهار پارچه و سر پیچ مرصع و شمشیر قبضه ته نشان و عطای اضافهٔ منصب که از اصل و اضافه دو هزاری ذات یک هزار سوار و خطاب بهادر و حکم علم و نقاره و مناصب مناسب برادر و فدوی زادها مفتخر و مباهی گشت و این نوید مسرت جاوید از نگارش راحه رام نارایی وکیل دربار جهان مدار پیرایهٔ انکشاف یافت پاسخ نوشت که این مراتب را به حسب ظاهر سار و سامانی مطلوب و حالت صوبه و کار پوشیده نیست توجهات نواب بهادر که نسبت بحال رام است کافی است او کیفیت مرقومه را ظاهر ساخت جواب شد که امیدوار اسباب ظاهری نیز باشند علم و نقاره بروفت موقوف خلعت و سر پیچ و شمشیر با نوشته شهر جود که بمنزلهٔ سند بود حوالهٔ وکیل گردید و در اسرع اوقات باحمدآباد رسید*

ماوی درگاه سخی جمد کتهو گنج بخش قدس سره بدان امر وارد فرمود حقایق
و معارف آگاه شد و محمد که در مسجد جمع وقت داشته بارشاد خلق می
پرداخت بیست و نهم شهر جمادی الاخری رخت هستی به خرابه نیستی
برد و مرید بس گمندی در مصحح او به رسانید و فداء الدین خان که به منصب
سه هزاری ذات در هزار سوار سرفراز بود در بهروچ از چندی سکونت داشت
چهاردهم جمادی الاولی نقد حیاتش از پا در آمده از کشاکش زمانه
رست - * بیت *

آن به که قطع نقل حیات شود زود ز شست
چون رشته دو سر نفس اند کشاکش است

بیست و دوم شهر رمضان راحه رای سنگه دراید رخت هستی به عالم نیستی
برد - و دهم شهر شوال چون بدو بست کودوالی از سیحی سوانحام به سد بدستور
سابق سلیم به حال گردید و در سهپرسدان وجود صفدر خان برادر جوان مرد خان
فساد اخلاط اربعه حادث و طاری گشت و طبیعت به دفع آن متوجه گردید چون
تاب مقاومت نیاورد پهلو بر بستر ناتوانی نهاد و هفدهم شهر شوال یکی از
بنگاه عناصر چهار گانه غالب آمده پیکر خاکیش را از پا در آورد * منظومه *

چو طبع مخالف و سرکش | چند روزی بوند باهم خوش
گر یکی زین چهار شد غالب | جان شیرین برآید از قالب

جوان مرد خان قرین اندوه و ملال بمانم داری پرداخت و این مقال به گوشش
رسید - * بیت *

گر بمیر بود ساله نمیرد عجبی نیست
این ماتم سخت است که گویند جوان مرد

و روز آخر جنگ برادرش از بیسلنگر مادر تعزیه به بلده آمد و بعد اربعین جوان
مرد خان جهت بند و بست و تشخیص پرگنات و گرفتن پیشکش زمینداران
علع زود سابرمتی برآمد و قایم قلی خان را به نیابت بلده معزز ساخت و در
سال هزار و صد و سصت و چهار پس از انقراع آن یازدهم ماه ربیع الاول

است -   * مقطعه *

خرابیِ این ملک ایرسان بود   و زدستان جهانی پریشان بود

اگر رفع ایسان کند شهریار   بود ایمن از فتنه ها این دیار

و به معرب الحضرت نوشت که اگر از پیشگاه فضل و عطا متصدی گری آنجا
بنام هرپرساد جواهر زاده این مرحمت شود چون باب بیت الله است در بابی
آنجا را به عهده و اهتمام علی محمد خان که نامزد دیوانی صوبهٔ احمدآباد مامور
است و از حسن سلوک رعایا و برایا راضی و شاکر نهاده لوازمهٔ امداد و اعانت
بجا آورده بتکمیل کارمی نماید و اطفای این نائره میگردد و این معنی از
ترقیم رای گنگا داس به راقم واضح گشت - سه چهار روز به گرسنه بود به فرد
حقیقت مرسوله راحه را که معرب الحضرت حوالهٔ راحه بام دارایی وکیل کرده
فرموده بود که موکل او محل اعتماد است و از احوال و اوضاع این ملک
واقف بنویسد که اگر بندر را متعلق ساختن به دکهن مزین صلاح داند بر نگارد
و او بجنسه فرد را که از بنگل داسته بود رسید باسخ نوشت که اطفای زبانهٔ آتش
عالم سوز آنجا بدون آب یاری معاونت سردار دکهن درین وقت به نظر نمی آید
و ازین که نام فدوی درگاه را مندرج ساخته ازان اطلاعی نه دارد و سابقه و تعریف
غائبانه نوشته است بالجمله سند متصدیگری به نام هرپرساد شرف صدور یافت
و راحه رگهناتهه داس نیابت را براقم و پیشکاری برای گنگا داس و دو هزار سوار
و همان قدر پیاده با یک زنجیر فیل تجویز نموده انتظاری انقضای ایام باران که
درپیش بود داشت و نوشتهٔ رای گنگا داس رسید که مستعد باشد که بمجرد
رسیدن فوج به سوهی گده خود را ملحق سازد ازانجا که مشیت ایزدی بدان
نه پیوسته بود با عبد الغفور نامی رساله دار و راحه گفتگو واقع شد و راحه با جواهر
زاده گسسته افتاد و این معنی صورت به بست همدران سال جوان مرد خان سیخی
نامی را از تغیر سلیم به کوتوالی بلده معزز ساخت و خلعت و یک زنجیر فیل
مادهٔ معتاد قاضی نظام الدین خان که از حضور مرحمت گسسته بود رسید و دو قطعه
پروانه بمهر وزیر الممالک در تاکید جنس ملبوس خاص و تکمیل کار ساختن

استدعا نمودن راجهٔ رگهناتهه داس دیوان صلابت جنگ بهادر سردار دکن متصدی گری بندر سورت را بنام هرپرشاد خواهرزادهٔ خویش و کشته شدن راجه با خواهرزاده بر دست عبدالغفور رساله دار و سوانحاتی که دران سال رو داده

ابتدا که هنگامهٔ و فتنهٔ و فساد بندر سورت چنانچه سبق ذکر یافت به طول انجامید جمهور انام عموماً و تجار پیشگان خصوصاً از اتلاف جان و مال به ستوه آمده به چارهٔ جویی و طریق مخلصی هر چند بیک جدل و سعادت اندیشه را به اطراف و اکناف دوانیدند غیر از التجا بردن به صاحب شوکتی که قلع و قمع مفسدین فتنه انگیزان تواند نمود بازگشت نکرد بنابرا سطری از درد (۱) دال و شرح حال پریشان حال به راجه رگهناتهه داس دیوان صلابت جنگ بهادر سردار دکن نوشتند از اتفاقات رای گنگا داس پیشکار دیوانی صوبهٔ احمدآباد چون دران کار بنابر خرج و صرف که در دیوانی جز نامی و نشانی نمانده معطل و ما حصلی که اوقات گذاری تواند نمود نداشت از چندی به دکهن شتافته با راجه ملاقی شده از راه خیرخواهی به تقریبی برخی از وجه سلامت روی رایم را ظاهر ساخته مشتاق گردانید و ابواب رسائل فیمابین مفتوح گشت راجه رگهناتهه داس بنابر التماس متکفلان بندر سورت و رفع فساد بذریعهٔ عرض الحضرت و الخاقان جاوید خان که راتق و فاتق مهمات سلطنت بود حقیقت هنگامه و خرابی و درخواست سندهٔ آنجا به پایهٔ سریر خلافت مصدر معروض داشت که مرا نامیکه بنای عهد محمد خان و سید اچهن و این جماعه در آنجا برپا است تعهد ورزیدن شخص قابله محال

(۱) دال بمعنی دل *

نداشت بسیار بد واقع شد - مستلزم به تصور اینکه پرورش عهد نموده مورد تحسین و آفرین خواهد گشت نتیجه بالعکس دید از راه غیرت پهلو بر بستر ناتوانی نهاده در گرشت گویند که خود را مسموم ساخت الحاصل صفدر محمد خان به رتق وفتق مهمات حکومت متوجه گشته فارسخان را که به تعلقه ابتیاع اسپان عربی سرکار والا و داروغگی (۱) ارمار بادشاهی مفتخر بود نائب مقرر ساخت و چندیکه او بدین امر قیام نمود علی نوار خان که بانی مبانی این همه معرکه آرائی شده توقع نیابت داشت اظهار رنجش نمود - بنابر پاس خاطر صفدر محمد خان فارس خان را موقوف داشته بدو سپرد و او فارس خان را از بندر سورت بر آورده که به سمت بستی متعلقهٔ بیسوا رفته اقامت گرفت و مترصد وقت و قابو نشست - همدران اوان دو نفر جاسوس فرستاده بیسوا بالاجی راو با نوشته نامرد جوان مرد خان مُشعر بر این که چهارم حصه مرهتّه صوبهٔ گجرات باو تعلق نریرفته و پتیل سکهدیو را بدین امر مامور ساخته ام باید که گماشته های داماجی گایکوار را از محالات و پرگنات بی دخل سازند و ممدومعاون او باشند ازانجا که دران هنگام نمایش بیسوا و صلابت جنگ بهادر سردار دکهن نائرهٔ قتال و جدال افروخته گشت و کار به صفوف پردازی و معرکه آرائی انجامید این معنی در حیز توقف ماند چون دران ایام بنابر علتهٔ کفر اهل اسلام از حمایت دین حضرت خیر الانام به مداهنه و مساهله می پرداختند عَبَدَهٔ اصنام اکثر جا تبکده راست کرده بت پرستی آغاز نهادند چنانچه در شاهپور اندرون بلده در پهلوی مسجدی این معرکه برپا شد و هنگام اذان و اقامهٔ صلوة چون خروس بی محل ناقوس و جرس ناله و فغان بر میداشت خلل کلی به حالت مصلیان بهم رسید لهذا خَدَمَهٔ آنجا نزد قاضی محمد نظام الدین خان حقیقت حال را ظاهر ساختند شریعت پناه را درد دین دامنگیر گشت روز جمعه بعد ادای صلوة با جماعهٔ مسلمین حاضرین پیاده با متوجه آن جا شده خراب ساخت ٭

---

(۱) ارمار جهازی را گویند که مردم سپاه بسته با مصالح جنگی بوان سوار شده در دریا بنابر محافظت جهازات تجار از مخاطر دزدان مگردند ٭

الحرام که قریب هست ماه ازین قصبه منقضی گشته بود جماعه و لندیس بنوعی در بندر سورت رسانیدند که احدی با خبر نگردید - * بیت *

عجب مردم آبی اند این گروه
که دریا بود نزد شان بی شکوه

و دفعة ظاهر شده - * منظومه *

جهان در جهان فتنه انگیز دید
بسی آتش فتنه را تیز دید
بسی خاندانها نوی و کهن
ز آسیب افتاد از بیخ و بُن

از مشاهدهٔ این حالت و دریافت حقیقت که پسر و دامادش مبلغ خطیر بصرف این فتنه انگیزی در آورده اند به توبیخ و تشنیع آنها پرداخت اما چون تیر قضا از شصت جسته بود فائده مترتب نه گشت سید اچهن قریب دو ماه دیگری پایداری نمود ازانجا که آذوق قلعه منحصر بر برنج کهنه شده بود عارضهٔ (۱) زحیر در متحصنان افتاد اکثری زه نورد مطمورهٔ نیستی گردیدند و باقی ماندگان آماس کردند بالضرورهٔ با حافظ مسعود خان چون جمعیت وافر فراهم داشت سلسله جنبان امر مصالحه گشت و از بجمیع جهات خاطرش مطمئن ساخته احمد پسر خود را با جمعی به قلعه فرستاد و سید اچهن از تنگنای چار دیوار بر آمده بخانهٔ او آمد - حافظ مسعود خان قلعه را متصرف گشت و سید اچهن را روزی چند در کنف حمایت داشته با متعلقان براه کشتی روانهٔ ممبئی نمود و او ازانجا نزد نسوا بالاجی راو به پونه شتافت و این واقعه در محرم سال هزار و صد و شصت و سه بپایان رسید و بساط فساد در نوردیده شد (۲) جندرال انگلیس که در ممبئی بود به مستر لام گماشتهٔ خویش نگاشت که جانب داری سید اچهن نمودن و برباد دادن لاتی و در مفارقت حکام ما تجار بنگال را در آمدن مفلست

(۱) زحیر شکم رفتن با بیچش ۱۲ *

(۲) جندرال به لغت انگلیس ناظم آنجا را گویند ۱۲ *

به محافظت (۱) بارهٔ دریا تعین ساخت که بر سر (۲) خور لنگر انداخته (۳) زوارق آمدنی اطراف را ملاحظه نموده وا گزارند بالجمله جنگ توپ و تفنگ از قلعه و خانه ولاتی انگلس در گرفته عالمی را به و بالا ساخت و جمع کثیر از سپاه و رعیت از صدمات گوله زه بورد وادی عدم می گشتند و اموال وا منعهٔ تجارت پیشگان و اهل حرفه و بیوت و دکاکین راسته بازارها به غارت و سوخت در می آمد- * بیت *

جهـــانی شد از کشتـــه بالا وزیر
کشنده ز کشتن دمی گشت سیـــر

و سلامت کوچه و مراحل به محاذی قلعه باب خندق رسید ازانجا که خانه حافظ مسعود خان بالای انگلس قرب و جوار واقع شده بود از دشمن در نعل اندیشه داشت و نظر به متانت و استحکام عمارات لاتی که از صرف گولهٔ توپ یا نقب رخنه پذیر نبود مستحفظان آنجا را که جماعهٔ پیادگان هندی بودند ببذل نقد حال و امیدواری آینده و استعمال رهبری نموده یورش برد و آنها ندر رفتند و مبلغ خطیر نقد و جنس تجارت و آتش قهر تلف گشت بوجود این سانحه مستلزم استقلال از دست ندادهٔ بجنگ و رسانیدن کومک و بعضی ضروریات وقت بی وقت قابو یافته به سد احجن می پرداخت چون گرفتن قلعه بجنگ و یورش صورت پذیر نبود معرکهٔ جدال و قتال بامتداد انجامید و مبلغهای کلی هر روزه مصارف این هنگامه را و قار محمد خان سرانجام می نمود و فریاد و فغان مظلومان ستم دیده و آه و نالهٔ ملهوفان غم دیده به عَیُّوق رسیده گوش ساکنان ملاء اعلیٰ را کرساخت ازانجا که موسم آمدنی جهازات نبود چندی در حرکت عزیمت صفدر محمد خان تا خیری رو داد تا آنکه در ماه ذیحجة

---

(۱) بارهٔ عبارت ازان است از خشکی تا آنجا که جهازات کلان لنگر اندازند دوازده کروه است و بهندی دروازه را باره گویند ۱۲ *

(۲) خور لنگرگاه *

(۳) زوارق جمع زورق که نوع کشتي است ۱۲ *

گسسته منصص آن بود که آینده او را به حکومت بیارند و می بدار تحتم درنگ داشتم بدی الحال بر اصرار تحلف احماع نکرده مهر نمودم اکنون که مدادی دمام او بر آمده و ارادهٔ آوردنش در پیس است بر چه حمل توان نمود قطع نظر از عهد سکنی که برد ما حماعهٔ انگلیسان مذموم ترین حصائل نکوهنده است کسی را که بآن صورت بر آورده آواره ساحته باشند و بر عزلش اهتمام داشته و عهود و مواثیق بسته شده باشد هرگاه تمکن یابد توقع نکوئی نمی توان داشت و حسم داشت بهبودی را نشاید و می محصور این معنی و با سما هم داستان نیستم رمورچال در حانهٔ ولائتی حویش قائم کرد ولائتی باصطلاح آن حماعه مکانی را گویند که امتعه وامتسه حرند و فروحت در انجا می سود الحاصل مستلزم حالت داری سید اچهی را بر دمهٔ همت حود گرفت و کمر معاونت او چست بست - * بیت *

به کس حواهی میان را تنگ بسته دل چون سنگ را بر جنگ بسته

و حنگ توپ و تفنگ با مسعود حان و مورچال علی نوار حان آغاز نهاد علی نوار حان با و فار محمد حان و حافظ مسعود حان محمد کنکاس طلب داشتن صفدر محمد حان آرسته گفت - * بیت *

چنان نقش آریم بر روی کار که حیران سود دیدهٔ روزگار

و رایها بران قرار گرفت که حون کپتان انگلیس مخالفت گزیده است حماعه ولندیسان را که باوی دعوی هم چسمی دارند با حود موافق ساحته بدین کار مامور سازیم و آنها این معنی را پذیرا گسته کستئی حند روانه تهٔته نمودند که صفدر حان را در پردهٔ حفا که انگلیس وغیره اطلاع نباید نیارند و علی نوار حان عجالةً نزیدی نیار رسانیدن این نوید از راه براری روانه فرمود و بر کماهی حالات رویداد آگهی داده نوشت - * بیت *

چو نامه نحوانی سنک بر نسیں که بی روی نو هستم اندرهگذر

مستلزم برین تمهید و ندیر واقف گسته (۱) عرابی چند مسحون از مردم کاری

عراب نوعی از کسدی را گویند ۱۲ *

صادق آمد با وجودیکه عالمی سوخت و جگرهای بی خارگان کباب گشت رگ
شجاعت شان را گرم نه کرد ز غرق حمیت شان بجوش در نیامد مغلب
المغلوب یکبارهٔ دلهای شان را بر گرداندند بی جنگ و نزاع پیش ازانکه نوبت
بآنها رسد و کار باستعمال آلات حرب انجامد رو گردان شدند بجستی تابعه و لحقه
ملتجی بحافظ مسعود خان گشته متحمله وجهی که سبب برای خرج سپاه
رسیده بود بایک سر اسپ تواضع نموده ما بقی را توسط سفر و زاد راه معبر ساخته
بر آمد و سر خود را بسلامت که پهلوان زده جوش است به بهروچ رسانیده
سپاه بی سردار چون گلهٔ بی شبان و تن بی سر هرکسی کنج عافیت بدست
آورده متوسل و شیک علی نوار خان گشت و او روز دیگر بی ممانعت به دربار
در آمده اصطبل و فیل خانه و اثاثه را ضبط نموده منادی بنام صفدر محمد خان
بر آورد و مورچال بر قلعه بست و ازان آهنی اساس - * منظومه *

که سد سکندر درش از ستبر | فلک همچو گردش بر[1] خاک ریز
رسانیده معمار بی اشتباه | بماهیش خندق وصلش بماه

که توپ های روئین تن اژدها پیکر سه طبقه چیده شده است آتش در نهاد شان
افگندند و بر دربار و خانهٔ حافظ مسعود خان و مورچال گرد و پیش گوله بسان
تگرگ آتشین باریدن گرفت - * منظومه *

شد از آتش لخط هنگامه گرم | سر و مغز از سنگ عراده نرم
پریشان شده مغزها از دماغ | ز سودای تن دیده سرها فراغ
زمه تا بماهی تباهی گرفت | تو گوئی جهان را سیاهی گرفت
شده آتش توپ زیران شرار | جهنم شده از شرارش حصار

مسترلام کپتان انگلیس از استماع منادی بنام صفدر محمد خان بحافظ مسعود
خان که درین هنگامه شمشیرش بامر محصورد پیغام نمود که وقت بر آوردن صفدر
محمد خان سجلّی که به مهور جمهور تجار و سجلّ و بایمان موکد و مثبت

(۱) خاک ریز پشته به پشت حصار را گویند ۱۲ *

رز گری نباشد که در ضمن او را بدام بلا اندازند پراگنده خاطر بود - * مصراع *

در کارم و بیکارم چون مد بحساب اندر

بدار و مدار میگردانید تا آنکه قریب ده هزار از سوار و پیاده نزد بخشی در دربار فراهم آمد و بیست هزار روپیه سید اچهی برسم علی الحساب که نزد افراز انداختی طرح جنگ معین گشته بود برای تقسیم بساه فرستاد علی نواز خان آگهی یافته بقول آنکه دست پیش زوال ندارد پیشدستی را کار فرمود و دوازدهم جمادی الاولی - * نظم *

دم صبحگـــی قهرمـــان سپهـــر همه کینه گردید و بگذاشت مهر

بر آمد برون توس تیـــز گام بر آورد ازحسعده تیغ از نیـــام

قطع رشته صله رحم نموده مسارعت و مسابقت کرده به عزم برداشتن مستحفظان درب حصار و بدست آوردن دربار سوار گشت و جنگ کنان دروازهٔ چند بدست آورده به معتمدان خود سپرد چون جمعی درین هنگامه از طرفین کشته و خسته شدند حجاب شبهه و اندیشهٔ عذر از پیش روی حافظ مسعود خان بر خاسته گردید کسان خویش را به مددگاري و بستن مورچال فرستاده مستعد رزم و آمادهٔ پیکار نشست و بموجب تلقین و اشارهٔ او تجارت پیشگان اتفاق نموده نوکران خودها را شریک کار ساختند و از هر طرف نائرهٔ فتنه زبانه کشیدن آغاز نهاد - * بیت *

ز یک فتنه انگیز شوریده کار بسی فتنه برخاست از هر کنار

فوج سید اچهی که به سرداری و با شلتعی بخشی بنابر اطفای نیران فساد کمر بندی نموده بودند بانسداد طرق و کوچه بندی سبل بلا راه در آمد آنجماعة بدریا پرداختند و تدبیری بکار برده دکاکین مساکین راسته بازار جهتي را که گمان رخنهٔ یورش مخالف میرفت آتش دادند که مگر سد آتشین مانع شود ازینجا که اکثر خانهای بندر خیطان و سقفش نی بست است به یک لمحه در گرفت و از همسایه بهمسایهٔ دیگر سرایت نموده بهرجا که رسید تر و خشک را سوخت - * بیت *

گفته اند آفت همسایه به همسایه رسد ز گریبان جه زیانها که به شد دامان را

خاطر خود را جمع ساخت با حافظ مسعود خان که بنابر استمداد دروب بر رویش از سید اجهن متوحش بود بر ما فی الضمیر خویش آگاه ساخته بر وفق دعوت نمود و او اجابت کرد و به صوابدید یکدیگر علی نوار خان بنگاهی به تبدیل لباس با سید عبد الله عیدروسی صاحب سجاده به فرستادن بندر و هد به ساخته بنجانگاه آمده بخجل وار گسسته به پیوستن سهام سرانجام مرام در خانه کمان اندیشه در کمین نشست و حافظ مسعود خان که بنابر حراست خویش جمعی را بتازگی از جمعیت قدیمی افزوده با خود داشت خامی او گشت سید اجهن ازین سانحه آگاهی یافت - * بیت *

تنگ شد بردلش جهان فراخ   نفس وی شد آسمان فراخ

در صدد مدافعه و اطفای نائرهٔ فتنه در آمده محمد هاشم نامی بخشی خود را به نگاهداشت مامور ساخته تا جمعیت سازد ولا خوی بمحافظت دربار مقرر فرموده خلعت داد - * بیت *

ای که بی تابانه می پوشی لباس عافیت
اول از تقویم چاک سینه ساعت را ببین

مفتاح و قاسم و ظفرعلامان حبشی تیغ بیگ خان که خالی از رشد نبودند رفاقت وفا محمد خان برادر زادهٔ آقای خود را راجح دانسته و مردهٔ آوردن صفدر محمد خان را سنیده مرافقت گزیدند و جمعی دیگر که توسل با علی نوار خان داشتند از سید اجهن جدائی گزیده بدو پیوستند علی نوار خان پرده از رخ کار برداشته بر سبیل اعلان علی رؤس الاشهاد بفراهم آوردن سپاه اشتغال ورزید و حسب الطلب حافظ مسعود خان جماعهٔ حبوس از بندا راجپوری که به معاونت طلب داشته بود رسیده بد گروه تجارب بیسگان بنابر حفظ جان و مال که از رویداد هنگامهٔ سابق از اتلاف جانمان عبرت گرفته بودند بقول آنکه مار گزیده از ریسمان می ترسد بقدر حالت نوکر گرفته در بر روی خودها بسته نشستند حافظ مسعود خان اگرچه به عهد و پیمان مؤکد بایمان با علی نوار خان دست یکی شده بود اما باندیشهٔ آنکه مبادا بهانی سید اجهن و او سازش نموده باعتبار ظاهر این معرکه آرائی جنگ

باریرس در آورده مصادره نماید و آنها بتعرس دریافت ما فی الضمیرش را نموده به خانقاه سید عیدروسی رفته دخیل آن جا شدند چون در مقدر سورت بنابر کثرت مریدان و حرمت آنجا معزز شده که دخیل آنجا را احدی متعرض نمی تواند شد و گویا (۱) بستی قراریافته سید اچهی کناره گیری آنها برهنموئی علی نواز خان که آنها متوسل او بودند حمل نموده بدظن گشت و بدعام کرد که بالفعل حیدری به دارالسرور برهان پور که وطن اصلی و مسقط راس است برود و در مقدر سورت نماند او از استماع این خبر موحش که در مخیله اش نمی گرست درکار خود متحیر گشت چون چاره نداشت ملتجی بعذر عدم سرانجام سفر گشت فائده مترتب نه گردید و ناسخ آمد که بیرون برآمده در باغ نقل مکان نماید که ما بعد خواهد رسید بالضرورة رفته فرود آمد و کمر عداوت بر انتزاع حکومت خالو چست بست چون بدولت خریطه که بی آن این امور صورت پذیر نبود که گفته اند * منظومه *

چو خواهی مسخر کنی کشوری ز گنجی کن آراسته لشکری
دلیر نهید دست هنگام کار چو ناری است بی بال و پر در شکار
هنر بریکه چنگال و دندانش نیست بر شیران زور میدانش نیست

در بحر اندیشه غواص فکرت را غوطه ور ساخت مشیت ایزدی یاوری نمود و در نمس تدبیر که هم سنگ و خصف لولوء تعبیر تواند شد بدستش افتاد یعنی وفار محمد خان ولد صفدر محمد خان که برادر زنش می شد و او داماد بیگلر خان برد والده و مادر زنش از اندوختهای آنها واقف بود مصحوب معتمدی گفته فرستاد که اگر اتفاق نماید سید اچهی را برآورده صفدر محمد خان را که در صودهٔ تهتهٔ آوارهٔ دست ناکامی است طلب داشته بدستور سابق بحکومت مستقل سازیم - وفار محمد خان که خجلت زده از دست رفتن قلعه و محکوم دیگری بین الخوف و الرجا زندگانی می نمود و متعلقان صفدر محمد خان که نوید آوردن او را شنیدند با او همداستان گشته تعهد سرانجام اخراجات که درین کار صرف شود نموده قوی دل ساختند چون علی نواز خان ازین ممر

(۱) بست بفتح اول و سکون سین مهمله بمعنی سد است ۱۲ - برهان *

وثوقی پنداشته در چارهٔ جوئی و بهانه سازی افتاده با خود گفت * منظومه *

مباش ایمن از دشمن کینه جوی　　اگر چه بود خورد خوردش مگوی

اگر خصم خاری بود در رهی　　تواند که در پا خلد ناگهی

اتفاقاً روزی حافظ مسعود خان بعزم تفرج تدرهات مزروعات و سیرهٔ دامن صحرا که هنگام رسیدن علاف نورس بود و خوردن دُرمُل بریزن بلبل که کرکی نیز گویند و باصطلاح اهل گجرات یونک نامند با جماعهٔ خویشان و همراهیان بیرون شتافت سید احمد ظهور این معنی را از مساعدت وقت و یاوری بخت تصور نموده به صلاح و صوابدید خیراندیشان عنان حزم و احتیاط را از دست داده مستحفظان دروب حصار شهر پناه را به انسداد ابواب و منع در آمدن او مخصوص یکه سواری اعلام نمود و او همه جا تازان بر دروازه که میر سید امر به تعلق می فرمود و فوراً حافظ مسعود خان آگهی یافته به سرعت تمام رجعت قهقری نموده برگشت چون بدروازه رسید برروی خویش بسته یافت روبدر دیگر آورد تا آنکه بدروازه فریاد وقتی رسید که در کار بستن بودند و او شعبت خسته خود را بدرون انداخت و بخانهٔ خویش آمده از سید احمد استفسار و باعث این حرکت نمود و او گریختن کبیری را متمسک ساخته عذر بدتر از گناه گفت اما رفع شبهه و دغدغه که در دل حافظ مسعود خان جا گرفته بود زائل نه گشت و در محافظت و حراست خود بیش از پیش پرداخت و بهانی تخم نفاق در مزرع سینه اش کاشت ازانجا که ایام اقبال سید احمد رو بادبار داشت و روزگار غدار طریق بیوفائی پیموده هر تدبیری که می اندیشید نتیجه بالعکس می بخشید و هر نردیکه می باخت کعبتین مراد بر خلاف خواهش او می افتاد و مهرهٔ مقصودش را به مردار خانه می برد و خال زیاد تا کامی بر چهرهٔ مقصودش می نشست - * بیت *

تدبیر چو کعبتین و تقدیر چو نقش

در دست تو هست لیک در دست تو نیست

دریں ولا به خاطرش خطور نمود که ولی الله و کالی نامی را که در ایام حکومت تیغ بیگ خان مصدر امور خیر و شر بود دستگاهی بهمرسانده اند در معرض

بر انگیخته شدن گرد باد فتنه و فساد در بندر سورت فیمابین سید اچهن و علي نواز خان و طلب داشتن صفدر محمد خان بامر حکومت و متصرف شدن حافظ مسعود خان حبشي قعله را و رفتن سید اچهن به مبنئ

سابقاً روانه شدن صفدر محمد خان به صوبهٔ تهتّه و متمکن گردیدن سید اچهن در امر حکومت بندر مبارک سورت و مقرر گشتن علی نواز خان به نیابت و قرار یافتن سوم حصه در آمدنی حاصل در عوض تنخواه به حافظ مسعود خان حبشی مشروحاً رقم زدهٔ کلک بدایع سلک گشته چندیکه روزگار ناپایدار مساعدت نموده در سکنهٔ آنجا قراری و آرامشی از ممر هنگامه قتال و جدال بی قیل و قال دست بهم داد فلک دوار و گردش دون کجرفتار را رشک گریبان گیر گشت و از راه غدرت پیشه آسا بغداری نموده بر نام فیروزه حصار مذهّبش نقابی مرتب ساخته سنگ بغه در آرامش سکان آن گل زمین انداخت و بزنگ خویش به سر گردانی مبتلا گردانید -

* بیت *

فلک را غیر ازین خود نیست کاری   که یاری را جدا سازد ز یاری

ز هر کجا مجمعی دید پراگنده ساخت شاهداین مقال آنکه سید اچهن رتق و فتق مهمات متصدی گری را بکف اختیار و قبضهٔ اقتدار علی نواز خان نهاده خود در قلعه به عیش و کامرانی بعیش می نمود جمعی از خوشامد گویان تازه روزگار و نیرنگ سازان غدار بنابر پیش آمد خود نمهیدی بسته از در خبر سگالی در آمده سهیم و شریک بودن حافظ مسعود خان را که بنابر رفاقت گردیدن در بر آوردن صفدر محمد خان و ممدو معاون بودن او رسیدی پیدا کرده و جمعیتی گرد آورده از تنگ ظرفی منتی می نهاد بنوعی دیگر ملبس ساخته خاطرش را از و متنفر کرده ز دشمنش تعلیم دادند سید اچهن اظهار امر موهومی آنها

سایر بلده موسومهٔ جوان مرد خان و تمام تنک عالم خان بده هزار روپیه از محصول پرگنه بهروچ ورود فرمود جوان مرد خان را از رسیدن احکام والا آگاه ساخت از انجا که از ابتدای سریر آرائی حضرت قدر قدرت حکمی تمام او شرف نفاذ نیافته بود غرهٔ شهر جمادی الاولی به عنوان تعظیم و تکریم به خانهٔ راقم آمده گرفت و اراده داشت که به انقیاد حکم اشرف پرداخته آن وجه را بدهاند اما بنابر اغوای معودان شیاطین الانس به عمل درنیامد و حسب الحکمی که نامزد تنک عالم خان بود فرستاد جواب رسید که پس از انتقال آصف جاه درگنه تعلق بناصر جنگ برنویه اجارت او مطلوب است چون بنابر نفاق ارکان دولت که با خودها نزاع داشته گاو به جرس یکدیگر می بستند و علتهٔ مرهتّه رو داد وهن عظیم و ضعف جسیم در تسلط سلطنت بهم رسید ادعای احکام والا بالکل از میان برخاست و بار برسی به بد همدران اوان جوان مرد خان شادی جدیده سوران پسران خویش در بدس نموده به لوازم شادی پرداخته برسم مبارکباد بار دیگر احیای بدعت اشرفی دوره نمود و محصلان نعی فرموده بمعرض ایصال رسانید و محمد جنگ گهوگه قصابی در بلدهٔ پتن مصدر فساد گشته آنجا را قبض نمود جوان مرد خان بنابر اصلاح بدان صوب شتافته بندوبست کرده برگشت و فداء الدین خان که از جندی در موضع اندر سوندیهه مقام داشت از بودن آنجا و صحبت با جنس که عداوت است الیم ملول گشته از جوان مرد خان استدعای آمدن بلده نمود چون او راضی به گشت وجوق دیرینه را فراموش کرد لاجار به بهروچ رفته سکونت ورزید و سیوکرام نامی به نیابت کهاندی راو در بلده آمد و جماردن پنذت با فوجی بموضع کهیره رسیده دو هزار روپیه به صیغهٔ کاه و دانه گرفت و به صوب پرگنهٔ بهدل وا مکنهٔ دیگر به تشخیص و تحصیل حصهٔ مرهتّه راهی گشت جوان مرد خان بنابر اظهار نعصی متاع الصدر متعال کرایه دکاکین را که از ابتدای آبادی بلده در تحصیلاه فقرا و مساکین مقرر بود موقوف ساخت و معادی بر آورده سدِّ ابواب خیرات مقرّرات نموده که دیگر مفتوح نه گشت و عبد الحسین خان چون معطل بود بسبب امری از احمد آباد بر آمده به صوب برودة و از انجا تا بهروچ رفته روانهٔ دارالخلافت گردید *

بسته می شود و استماع آواز جوان مرد خان که اصرار بالنهدام قصر و خودش داشت نموده از حجاب شبهه بر آمد و گمانش به یقین پیوست و دانست که مطلبش چیست و مقصودش کیست در را کشوده با شمشیر آخته دست از جان شیرین شسته بر آمد و سخت گوئی آغاز نهاد - هر که دست از جان بشوید هر چه در دل دارد بگوید - و رو بسوی فراهم آمدگان که بدایر از پا در آوردن او جمع شده بودند آورد و آنها بیکدفعه از هول جان کوچه داده درمیان گرفتند یکدوئی برخمش مجروح گشتند که از هر چهار طرف هجوم آورده از پا در آوردند -

* بیت *

نه خسو یر سد نسرسد پیل را
با همه مردی و صلابت که اوست

لاش او را کشیده از دریچهٔ باغ در ریگ رود بار سابرمتی انداختند و هنگام جفتی بر بیرون دروازهٔ خان پور مدفون گردید جمعی که در بارهٔ بدی نور بودند این واقعه را شنیده هر کسی راه خود گرفته کناره کشید و اسپ و یراق و بالکی با اثاثه انچه بود جوان مرد خان به ضبط در آورده از روی حزم و احتیاط مسرعی فرستاده صفدر خان و زور آور خان برادران را که بموضع اوبجه اناوه معمولهٔ پٹن رسیده بودند از صورت رویداد آگاه ساخت و نوشت که چون نظام خواهر زادهٔ شهدار مقتول با همراهیان در اردو است مبادا ازین سانحه واقف گشته مصدر امری شود آنها به مجرد اطلاع به محافظت خویش پرداخته در همان قریه جاگرفته نظام را گفته فرستادند که جدائی گزیده بهرجا که خواسته باشد برود و او از وقوف این معنی هراسیده رفت و صفدر خان و زور آور خان بلدهٔ در آمد *

ورود احکام والا در باب ابتیاع جنس ملبوس خاص و ارسال سررشته‌ها و سوانحات آن سال

همدران سال از پیشگاه عظمت و جلال احکام قدسی بمهر وزیر الممالک در باب ابتیاع جنس ملبوس خاص بیست هزار روپیه بنام فدوی درگاه و حسب الحکم در باب رسانیدن ده هزار روپیه مدخمله آمدنی محالات

صدد انتقام و دفعش در آمد و با مخصوصان قدیمی که از ندمعاشی او دلگران بودند طرح کنگاش انداخت و گفت - * منظومه *

بر آنم که ترک مدارا کنم　　بر او دشمنی آشکارا کنم

مرا خار خار است از وی بسی　　چرا خار در پا گذارد کسی

کنون هنگام آن است که مرهمی بر جراحات سینهای زنانش که بر دل است نهم و از ... و گزاف و تقاضایش وا رهم و رایها بران قرار گرفت که او را به بهانهٔ طلب داشته از میان بر دارند و در اواخر روز دوشنبه چهار دهم شهر صفر که شام غروب آفتاب هستیش بر سر دیوار نیستی رسیده زرد گشته بود یک اجل که برای طلبش روی گریبان گیر گشته در بهدر آورد و بر سر در رساندند و او جمعی را چون گرگان تشنه بخون مسلّح و مکمل نشسته یافت عند الاستفسار معلوم نمود که برای تقاضای طلب نشسته اند و او نمونه را به فهمیده مقصد طلبش را بدان حمل نمود و خیال نیست که بنابر استمالت و گفت و شنید این جماعة خواهد بود چون پا به گورستان صحن اندرون گذاشت دلیر بابی همراهی محمد مبارز سروای نشان فضای آسمانی زرة بوش که بدین امر مقرر شده بود اجل وار باستقبالش آمد و شمشیری بر او انداخته مجروح ساخت و او ازین حرکت حیرت زده شمشیریکه در دست ملازمش بود کشیده روبدو آورد و او کنارة گرفت سهدار بگمان اینکه جوان مرد خان بیرون است آنچه شدنی است بحضورش شود بهمان حالت قدم پیش نهاد خارج و مجروح متعاقب یکدیگر راهی گشتند درین بین جمعی دیگر را مستعد و آماده مشاهده نمود و جوان مرد خان را دران جمع نیافت دغدغه بخاطرش خطور نمود به تصور اینکه شاید همین جماعة بی مرضی او هنگامه آرا شده باشند خود داری نمود با دو نفر روهیله که با او بودند به حجرة در آمده در راست ازانجا که جوان مرد خان از روی حزم و احتیاط بر پشت بام با چندی نشسته ترغیب و تحریض مردم به قتلش می نمود و بندوقی چند بر در حجرة خالی گشت چون تختهٔ در بارک بود گذارة شده یکی را به مطمورة نیستی فرستاد سهدار از مشاهدهٔ این حالت که رایگان

گست بنیاد بدمستی و خود سری آغاز نهاده از خود حسابی بر گرفت * بیت *

بادهٔ بر خوردن و هشیار نشستن سهل است
گر بدولت رسی و مست نگردی مردی

و روز بروز در اسباب تجمل و تکبر افزوده بر آراستگی دکان خود نمائی می افزود و عود که در مجمر قلب فلس بر اخگر پندار می سوخت و رایحهٔ بخور [1] خیلا از گریبان بلند پروازی بمشام جان می رسانید تا آنکه زاغ اسود سودا در کاخ دماغش آشیانه بست و مغزش را پریشان ساخته بفصلهٔ غرور که مذموم ترین خصائل نا پسندیده و رذائل ترین شیوهٔ نکوهید است ملوث ساخت و بدوسته دستی بالا دستی را می جست - * بیت *

کاکل از بالا نشینی رتبهٔ حاصل نه کرد زلف از افتادگی پهلو نشستن ماه شد

و بنظر حقارت در همراهیان جوان مرد خان از اعالی و ادانی می نگریست و در محاورات و مکالمات عنان زبان بیهوده گویش در کف اختیار نماند و از جادهٔ طریق ادب دور افتاده پارا از اندازهٔ گلیم فرا ترک نهاد - * لمؤلفه *

هر آنکو نهد پا ز اندازه بیش بروی بسر آرد ایام خویش

ازانجا که مبلغهای رسومانش بالا رفته جوان مرد خان بمقتضای وقت تلخی معاشرت او را گوارا ساخته تحمل می ورزید و موقوف برفت داشته گفتار و کردار ناهنجارش را نادیده و ناشنیده می انگاشت و بدر تغافل زده در لوریده سیرش میداد و این معنی را اقتدار خود تصور می نمود - * بیت *

سراب غرورش چنان برد هوش که بودی یکی برد او بیش و نوش

و کارش بجدی انجامید و سر خود سریش بنوعی خارید که هنگام بر آمدن صفدر خان بنادر نندوبست که او را تکلیف همراهی شد سر بار زده امتناع ورزید و گفت که اگر مرا به سر خودی به این کار مامور سازند فرمان پذیرام وگرنه با دیگری همراهی نمی نمایم و نظام خواهرزادهٔ اش را باهمراهیان تعیین ساخته خود با معدودی بامر خوحداری اقامت کرد جوان مرد خان که او را تنها یافت در

(۱) خیلا بالفتح تکبر کردن ۱۲ *

آنها با مسلمین در مقام انتقام اند و عناد کلی دارند بتائید الهی و اقبال بادشاهی از ارادهٔ باطلهٔ آنها که این شهر اسلام را چون با کوز و حالوز صدمهٔ زمینداری ماروار نمایند و مسلمین را مستاصل گردانند مصون و محفوظ ماندند درین ولا از اشتهار باوقتی صوبهٔ داری صوبهٔ گجرات از پیشگاه خلافت و جهانبانی به تحت سنگه برادر ابهی سنگه مسلمین و عمده سکنهٔ شهر در گرداب حیرت افتاده اند و دل برترک وطن مالوف نهاده اند لهذا امید داریم که برای رضاء ارحم الراحمین و خاتم النبیین رحم بر احوال ما جماعهٔ مسلمین و عمده سکنهٔ این شهر نموده این ملتمس را به مهر و شهادت خود مزین سازند که بحضور بار یابان درگاه سلاطین سجده گاه برتبهٔ اعتبار رسیده تلاش آنها بدرجهٔ بزیرائی بیاید که مایان باطمینان خاطر در شهر اسلام سکنی ورزیده بدعای دوام دولت ابد مدت حضرت قدر قدرت شاهنشاه دین برور معدلت گستر مواظبت می نموده باشیم انتهی - اما مهاراجه پیش از رسیدن محضر فسخ عزیمت این صوب نموده بود در سال هزار و صد و شصت و دو چند سر اسپ عربی و برخی تحائف از بندر سورت که برای وزیرالممالک می بردند در برودهٔ کهاندیر او کسنده گرفت هرچند که درین باب نوشته جات وزیر بنام او و پیشوا بالاجی راو رسید فائده نه بخشید *

به قتل رسیدن محمد شهباز روهیله

از جملهٔ سوانحات این سال به قتل رسیدن شهباز روهیله است مفصل این مجمل بر سبیل اختصار آنکه او درایام حکومت نجم‌الدوله با دوسه سر اسپ و چندی از بندگان افاغنه وارد این دیار گشته در زمرهٔ سایر ملازمان تا آنحضور معذر بود مانده برطرف گشت و در همین ملک در ایدر و امکنهٔ دیگر نوکری نموده چند راس اسپ و سرانجامی بهم رسانید و در هنگامه آرائی رنگوجی نزد معتضر خان آمد و شریک کار گشته مصدر عردد گردید و با او چندی رفاقت گزیده آبروئی و مکنتی از حطام دنیوی بدست آورد به حسب اتفاق پانصد نفر روهیله از سوار و پیاده وارد احمد آباد شده بود در اندک فرصتی و کمتر مدتی ساغر حوصله اش از بادهٔ مائی ومنی لب ریز و از شراب عجوب مالا مال

راو مدار علیه راجه ساهو بجای بدرس بتعلقهٔ پیسوائی مستقل گست کسان حود را فرستاده ریککوجی را که کهاندی راو بار داسته بود حلاص کرده بردند و مرزا لهر است حان سوانح بویس ار همه بتحاصلی بعلقه که ارباب تحریر را کسی بمی پرسید بریسان حال بود باستماع حبر وصول امیر الامراء به حودهنور نظر ورسانعه و معروفتی که با او داست مراد بیگ را برابی بام نائب معرر ساحته روانه گست - حوان مرد حان ار بعرز صوبه بمهاراجه بحت سدگه ار راه عافبت اندیسی علاج واقعه را ببس ار وقوع بحاطر آورده صورت حال و محضري بمهر و دستخط سادات عظام و مسائخ کرام و اعیان و اسراف و سر گروه بحارب پیسگان مسلم و هندو مرتب ساحته بدرگاه معلی ارسال داست *

نقل محضر

آنکه حضرت ظل الله حلد الله ملکه التماس حمهور مسلمین ار سادات عظام و علمای دوی الاحترام و متصدیان حدمات بادشاه دین پناه آنکه در عمل صوبه داری مهاراجه ابهی سدگه در بلدهٔ احمد آباد و برگنات مضاف صوبهٔ گجرات آنچه ار نهب و تاراب امتعه و اموال عربا و حفر حانها نه حیال دیده و هتک حرمت اسلام و ناموس مسلمانان و تحریب مساحد و اماکن بزرگان و افساء مراسم کفر و بطلان و حرید و فروحت حمرو حنازیر در هر کوچه و بازار بر سدیل اعلان بظهور رسیده بر احدی ارادانی واقاصی مخفی و پوسیده نیست و راهبوبان همراهی ایسان بعضی ار نساء مسلمات را به طمع و ترغیب و بعضی را با کراه و ترهیب ار دین متین سید المرسلین بارتداد گرفتار کرده بماروار برده اند و عظیمه مصیبت در اسلام آن است که آن زنان مسلمه تا حال دران دیار زنده اند و مسلمین حارهٔ استخلاص آنها ار دست ایں کفره ندارند در هنگام محاصرهٔ بلده وصیع و سریف مسلمین دل ار حانمان برداشته و مال و متاع بآنها وا گراشته بامتثال حکم بادساهی و حمیت دین حیر الانام علیه السلام ار شهر بر آمده شریک جهاد با لسکر اسلام سده ازین جهت

داران وجه پیشکش و ندرانه بحضور پر نور ارسال مبداشته باشند فدوی نیز
بعدوبست صوبه دموده ارسال می داشته باسم - **ششم** برای انفصال معدمات
و معاملات سرعی داروغهٔ عدالت مسلمان نگاهدارم یا ار حضور مقرر شود امیر
الامرا محلکا را بحجاب اقدس از نطر انور گرداند و چهاردهم ار پیشگاه عظمت
و جلال مهاراجه بخت سنگه بعطای خلعت شش پارچه بطور خاص و سر پیچ
و شمشیر قبضه مرصع تعویض صوبه داری احمد آباد ار تغیر فخرالدوله سر بلندی
یافت و به همراهی امیر الامراء بنابر بندوبست صوبهٔ دارالخیر اجمیر و جودهپور
رخصت گشت و نهانی معتمدان را بنابر دریافت حقیقت و حالت صوبه
و مرهته فرستاد و آنها به بعد و قطع واقف گشته رفته طاهر ساختند - * مصرع *
آن مصر مکرمت که تو دیدی خراب شد

* بیت *

دران چمن که تو دیدی گلی به بار نماند
خزان در آمد و سر سبزی بهار نماند

چون طاقت عهده برآئی در خود ندید ارادهٔ این صوبه نکرد همدران اوان جوان
مرد خان محمد شهدار روهیله را که مصدر ترددات گشته خلعت و یکزنجیر فیل
در عوض طلب داده بنابر بندوبست برگنهٔ کری رخصت فرمود در همان روزها
در بین راه فیل سقط گشت و خوشحال چند نگر سیٹه که بمانهٔ عمرش لبریز شده
بود ودیعت حیات مستعار به قابض ارواح سپرد و محمد شهدار ار ضلع کری فراغ
حاصل نموده آمد چون ایام درود حصاد مزروعات رسیده بود صفدر خان بنابر
تشخیص و گرفتن پیشکش ضلع دریائی سابر بر آمد و راگهو شنکر نامی به نیابت
کهاندبي راو در بلده در آمد و ار دکهن خبر رسید که آصف جاه نظام الملک
رخت هستی ار جهان فانی به عالم جاودانی برد و بسرداري دکهن ناصر جنگ
خلف ارشدش تمکن یافت و فخر الدوله ار استماع تقرر صوبه بمهاراجه بخت
سنگه دژنگ و توقف را مناسب حال ندیده رشتهٔ امید امر موهوم را منقطع
ساخته براه گودهره عازم خجسته بنیاد گردید ارانجا که بالاجی راو ولد باجی

صوبه داری مهاراجه بخت سنگه و به تمشیت امور نظامت جوان مرد خان و دیوانی

فدوی درگاه آسمان جاه

مهاراجه بخت سنگه برادر مهاراجه ابهی سنگه متوفی زمیندار جودهپور
که چندی پیش ازین بموجب حکم حضرت فردوس آرام گاه با جمعیت همراهی
خویش بحضور آمده در بندگی درگاه والا حاضر بود پس از ارتحال آن حضرت
بملازمت اقدس فائز گشت چون در ایام حکومت برادرش در احمد آباد آمده
و از صوبه واقف گشته بود درین ولا بذریعهٔ امیر الامراء سادات خان التماس تقرر
صوبه بنام خویش کرد ازانجا که امیر الامراء از جور و تعدی مارواریان که دران
وقت به عرصهٔ ظهور آمده اطلاع داشت مشروط بشرط چند که بطریق مچلکا
نوشته بحضور اقدس سپارد برسانیدن درجه پذیرائی را متعهد گشت و او
نوشته داد *

شرح مچلکا

آنکه فدوی درگاه از راه فضل و کرم بخدمت نظامت صوبهٔ گجرات سرفراز
شده اقرار می نمایم که بشرح ذیل در تقدیم خدمات بادشاهی موافق ضابطه
پردازم و خلاف آن به عمل نیارم - **اول** محالات خالصه شریفه را تصرف نکنم
عاملان را دخیل داشته امداد و اعانت می نموده باشم - **دوم** اهل خدمات
بادشاهی را موافق ضابطه متعلقهٔ خدمات دخیل و از حسن سلوک خود هرکس را
راضی دارم - **سوم** منصب داران که جاگیر در صوبهٔ گجرات تنخواه دارند
تصرف جاگیر آنها نکنم و راضی نامه بحضور والا ارسال میداشته باشم - **چهارم**
مسلمانان سکنهٔ صوبهٔ گجرات را از حسن سلوک خود راضی داشته باشم بی موجب
کسی را آزار و ایذا نرسانم - **پنجم** آنچه در عهد حضرت خلد مکان صوبه

فرار یافت امرایان ذوی الاحترام و کافهٔ انام از لشکری و شهری پیشکشهای لائق پیش کشیدند و نثارها بر فرق وائق از زر و جواهر ریخته زبان بحمد و ثنای الهی و تهنیت کشاده رطب اللسان وعذب البیان گشتند و آداب بجا آورده بموقف عرض رسانیدند - * منظومه *

که شایستهٔ تخت شاهی توئی	سزاوار ظل الهی توئی
گل طرف باغ فراخان توئی	چراغ فرا خاز دوبان توئی
پدر بر پدر شاه و شهزادهٔ	جوان و جوان بخت فرزانهٔ
بود دست با جمله در دامنت	همه بندگانیم پیرامنت
دوجا دست بندیم بهر نثار	یکی پیش تو دیگری در شمار

تفضلات خسروانه شامل حال بار یابان محفل قدس گشت و برهان الملک ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ را بخلعت خاصه و چهار قب و سرپیچ وجیغه با برکلکی و قلمدان مرصع بتفویض وزارت اعظم و دستوری معظم بر نواخته وزیر الممالک ساختند و بمرحمت خلعت خاصه و سرپیچ وجیغه و شمشیر قبضهٔ مرصع و سپر تعزز میر بخشی و امیر الامرائی سادات خان بهادر ذوالفقار جنگ سرفرازی یافت و رتق و فتق مهام سلطنت برای صائب و ید اقتدار معرف الحضرت خاوند خان تفویض فرموده بخلعت خاصه قامت قابلیتش را سر بلندی بخشیدند و به رای زایان باگرمل خلعت فاخره سرانجام مهام دیوانی خالصه شریفه و دیوانی تن عطا گردید و سایر بندگان درگاه معلّٰی فراخور رتبه و منزلت به عنایات بادشاهی از خلاع و جواهر و اسپ و فیل بهره‌ور و کامیاب گشتند چون خبر سریر آرائی به احمد آباد رسید جوان مرد خان بنواخت نوبت شادمانی امر نمود و منادی امن و امان بنام نامی بلند آوازه ساخته رعایا و برایا را آگاه گردانیدند و خطباء بلاغت شعار پایهٔ منبر را بالقاب همایون مرتبهٔ بر تری دادند و در دارالضرب وجوه اشرفی و روپیه بعبارت سکهٔ مبارک احمد شاه بهادر بادشاه غازی تازه رونقی گرفت *

خبر موحش بعرض رسید فسخ عزیمت فرموده به ماتم و سوگواری پرداخته عنان موکب ظفر توامان را بصوب دارالخلافت معطوف داشتند و در مقام اوندره تعلقهٔ پانی پت بروز مبارک سه شنبه غرهٔ شهر جمادی الاولی بر تخت موروثی جلوس اول فرموده برهان الملک صفدر جنگ چتر سلطنت بر سر آنحضرت افراشته آداب بجا آورد و متوجه پیش گردیدند پس از ورود به سواد دارالخلافت لاش آن مغفور رحمت الهی را متصل مزار حضرت نظام الدین اولیا بخاک سپردند و بموجب حکم اشرف آن حضرت را فردوس آرام گاه بر صفحهٔ روزگار ملقب ساختند - * بیت *

دوام ملک و بقای قدیم کس را نیست
خدای راست بقای قدیم و ملک دوام

سلطنت حضرت ابو النصر مجاهد الدین احمد شاه بهادر بادشاه غازي و صوبه داري فخر الدوله و تمشیت بامور نظامت جوان مرد خان و دیواني فدوي درگاه

چون سواد دارالخلافت مضرب خیام ملک احتشام حضرت قدر قدرت کیوان رفعت ظل ظلیل اله احمد شاه بادشاه گردید امرایان عظام و ارکان دولت و روز افزون خان ناظر و مقرب الحضرت جاوید خان با تخت روان و چتر و سائبان زرنگاري و افیال کوه پیکر و اسپان باد رفتار بعزم آستان بوس و استقبال شتافته شرف اندوز ملازمت گشتند و آنحضرت بسواری تخت روان و از چتر سلطنت و جهانداری بر فرق همایون افراشته با کوکبهٔ و حشمت متوجه قلعهٔ ارک دارالخلافة و دولت خانهٔ مبارک شدند و بروز فرخنده پنجشنبه ششم شهر جمادی الاولی که ساعت مختار انجم شناسان بود بر اورنگ خلافت و فرمان روائی آبا و اجداد بالارث و الاستحقاق جلوس بادی چون خور بمرکز و سکه بر زر

در چنین هنگامه از معروضهٔ منهیان دارالسلطنت لاهور بدروهٔ عرض بار یافتن حضور فیض گنجور رسید که احمد شاه ابدالی با فوج گران از دارالملک کابل گرشته متوجه این صوب است حکم معلی شرف نفاذ یافت که افواج قاهره بسرکردگی وزیر الممالک قمرالدین خان و ابو المنصور خان صفدر جنگ میر آتش و سادات خان ذوالفقار جنگ و امرایان کرام و بخشیان عظام و راجه ایسر سنگه زمیندار آنمیر بالو ازمهٔ توپخانه و ادوات و آلات نبرد بمقابله و مدافعه بشتابند ارکان دولت فرمان بزیر گسته به سار و سامان یساق اشتغال ورزیدند و در اندک فرصتی از پیشگاه خلافت مآب دستوری یافته متوجه گشتند و بر دو سه منزلی رسیده بنابر دعوی همسری و همچشمی که اطاعت یکدیگر ننگ بود محفل کنکاش آراستند و رایها برآن قرار گرفت که از جناب اقدس درخواست اجازت بادشاهزادهٔ جهان و جهانیان احمد شاه بهادر نمایند که در رکاب ظفر انتساب بوده بالصرام مهم پردازند - سادات خان بدارالخلافت آمده التماس امرایان را بعرض رسانید درجهٔ استحسان و پذیرائی یافت و بادشاهزاده را رخصت فرمودند ازانجا که طبع اشرف مائل و راغب سفر مملکت قدس گشته بود هر چند اطباء حاذق به تدابیر لائق مداوا نمودند سودمند نیامد - * بیت *

چون قضا آید طبیب ابله شود آن دوا در نفع خود گمره شود

جون شب بیست و ششم شهر ربیع الثانی سال هزار و صد و شصت و یک هنگام اذا جاء اجلهم لایستاخرون ساعة ولا یستقدمون در رسید داعی حق را لبیک گفته طائر روح مقدس بآستانهٔ فردوس برین پرواز نموده پردگیان بتق عزت و سرادق عصمت برعایت صلاحیت ملک و مال ارتحال آن حضرت را تا ورود رایت ظفر آیات بادشاهزاده جوان بخت مخفی داشته مسرع سریع السیر نزد وارث تخت و نگین روانه ساختند و این نامه در هنگامی رسید که در نواح سرهند با فوج شاه ابدالی تلاقی فریقین دست بهم داده و بدفعات معارک جنگ صف آراسته گشته و بقضای الهی انگولهٔ توپ وزیر الممالک خان نثار شده روز دیگر ابدالیان شکست خورده رفته بودند بادشاهزاده ارادهٔ تعاقب داشت چون این

سرا گراشتنی و شربت ناگوار مرگ از پیمانهٔ احل چشندنی و درین قضیه نا مرضیه شاه و گدا و غنی و فقیر مساوی و چاره و درمانی ندارد - * منظومهٔ رباعی *

این خورد و بزرگی که تمام انسانند — در دست زمانه همچو انگشتانند
امروز اگر بلند و پستی دارند — فردا چو نخوانند همه یکسانند

و شاه راهی است مسلوک که هیچ آتی از آیات و وقتی از اوقات سعادت زوری نیست که از رهٔ روان ملک عدم از صغیر و کبیر خالی و خللی داشته باشد *

* منظومه *

ز مادر نزاد آنکه آخر نمرد — نخود هیچ ناورد و چیزی نبرد
اگر مدت نوح خویش آیدت — بآخر همین حال پیش آیدت
بروت آفتابی بر اوج کمال — کز آنجا بیفگندش آخر زوال
همین منزل است این منقش رباط — که گسترد آنجا فریدون بساط
همان است این بر کشیده رواق — که بنشست داراش در زیر طاق

غرض ازین تمهید غم اندوز و بیان جگر سوز وقوع واقعهٔ ناگزیر ارتحال خداوند تخت و تاج و انتقال ستانندهٔ باج و خراج محمد شاه بادشاه است که چون آن حضرت آخرین سواری بنابر تنبیه و تادیب علی محمد روهیله که از جادهٔ فرمان پذیری منحرف گشته بادیه پیمای طریق ضلالت شده بود فرموده رایت ظفر آیت بر افراشته تا مسکن او قدم رنجه داشته حلقهٔ اطاعت در گوشش افگنده به شاه راه هدایت رسانیدند و هم عنان فتح و ظفر چون خورشید خاوری رجوع به بیت الشرف دارالخلافت شاه جهان آباد فرمودند ازانجا که هنگام نوازش طبل رحیل ازین دارفانی بملک جاودانی قریب رسنده بود و قرار عیدی جهة انتقال آنحضرت در عالم قدس سریر آرائی می نمود فتوری در مملکت وجود شریف و آسیبی در عنصر لطیف بوجود آمده انحرافی از جادهٔ اعتدال در مزاج همایون طاری گشت -

* قطعه *

کوس رحلت چو کوفت دست احل — ای دو چشمم وداع سر بکنند
ای کف دست و ساعد و بازو — همه تو دیع یکدگر بکنند

بدو پرداختند و پای استقامت او از جای رفت به سعی و کوشش تمام ازان
ورطهٔ خون خوار رو به پناه حصار نهاد بارگیران به دنبال شتافته چندی را کشته
و خسته تا دروازه همراهی نموده رسانیدند بالجمله چون مدت محاصره بطول
انجامیده بود و در آذوقه و مصالحه جنگی فتور راه یافته جماعهٔ مارواریان
همراهی راجه رای سنگه و گجراتیان و رفیقان شیر خان و مردم متفرقه پیادگان
و عمله و فعله توپ خانه بتدلی آغاز نهاده بدرخواست مرسومات زیاده از مقرری
کار به سماجت و لجاجت رسانیدند لاچار رینکوجی ملتجاء گشته پیام آشتی
و سپرد آن قلعچه بدرون فرستاد - شیر خان و راجه رای سنگه به کفالت محمد
شهدار روهیله که عبارت از بهادرخوری باشد بر آمدند و شیر خان به باره سینور و راجه
بایدر شتافت و رینکوجی و فخرالدوله با کهاندیراو ملاقی گشتند و او فخرالدوله
را مدد خرچ بقدر قلیل مقرر داشته روانهٔ پتلاد نمود و رینکوجی را دستگیر ساخته
نگاهداشت و آقا محمد حسین و محمد شهدار کومکیان را خلاع داده رخصت
فرمود از سنوح این سانحه فداء الدین خان که در قصبهٔ امرتهه به دلگرمی
رینکوجی اقامت داشت توقف را صلاح حال ندانسته به کهرنج انتقال نمود
و ازانجا بموضع انترسوبده مسکن جنتا زمیندار آمده سکونت گرفت *

افراشته شدن رایت ظفر آیت پادشاهزاده جوان بخت وارث تاج و تخت احمد شاه بهادر بمقابلهٔ احمد شاه ابدالی و رحلت حضرت فردوس آرام گاه محمد شاه پادشاه ازین سپنجي سرا به مملکت جاوداني

چون در عالم کون و فساد مشیت ایزدی بدان تعلق پذیرفته و عادت الله
بران جاري گشته که هردمی حیاتی را جهان فانی بدرود کردنی و این سپنجی

سرا گراشتنی و شربت ناگوار مرگ از پیمانهٔ اجل چشیدنی و درین قصیه تا مرضیه شاه و گدا و غنی و فقیر مساوی و چاره و درمانی ندارد - * منظومه رباعی *

این خورد و بزرگی که تمام انسانند | در دست زمانه همچو انگشتانند
امروز اگر بلند و پستی دارند | فردا خو بخوابند همه یکسانند

و شاه راهی است مسلوک که هیچ آنی از آنات و وقتی از اوقات سمانه روزی نیست که از رهٔ روان ملک عدم از صغیر و کبیر خالی و خللی داشته باشد *

* منظومه *

ز مادر نزاد آنکه آخر نمرد | نخود هیچ ناورد و چیزی نبرد
اگر مدت نوح خویش آیدت | بآخر همین حال پیش آیدت
نرفت آفتابی بر اوج کمال | کز آنجا بیفگندش آخر زوال
همین منزل است این منقش رباط | که گسترد آنجا فریدون بساط
همان است این بر کشیده رواق | که بنشست داراش در زیر طاق

غرض ازین تمهید غم اندوز و بیان جگر سوز وقوع واقعهٔ ناگزیر ارتحال خداوند تخت و تاج و انتقال ستانندهٔ باج و خراج محمد شاه بادشاه است که چون آن حضرت آخرین سواری بنابر تنبیه و تادیب علی محمد روهیله که از جادهٔ فرمان پذیری منحرف گشته بادیه پیمای طریق ضلالت شده بود فرموده رایت ظفر آیت بر افراشته تا مسکن او قدم رنجه داشته حلقهٔ اطاعت در گوشش افگنده به شاه راه هدایت رسانیدند و هم عنان فتح و ظفر خون خورشید خاوری رجوع به بیت الشرف دارالخلافت شاه جهان آباد فرمودند ازانجا که هنگام نوازش طبل رحیل ازین دارفانی بملک جاودانی قریب رسنده بود و فواش غیبی جهة انتقال آنحضرت در عالم قدس سریر آرائی می نمود فتوری در مملکت وجود شریف و آسوبی در عنصر لطیف بوجود آمده انحرافی از جادهٔ اعتدال در مزاج همایون طاری گشت -

* قطعه *

کوس رحلت خو کوفت دست اجل | ای دو چشمم وداع سر بکنید
ای کف دست و ساعد و بازو | همه تو دیع یکدگر بکنید

کومک محصوران پردازد و او شبگیر نموده سحرانه هنگام درخشندگی علم زرنگاری روز از اوی سروی گرم و گیرا رسنده بر فرودگاه آنها ریخته بجنگ در پیوست عبد الواسع و همراهیانش که از وقوع این واقعه و شیوع این سانحه غافل و بیستری در مورچال مجادی قلعچه معتمن و اکثری هنوز از خواب خرگوش سر بر نداشته و برخی بروغ احتیاج بشری می پرداختند که این نازله ناگهانی مانند قضای آسمانی فرود آمد - سید محمد ولد سید نور الله و سید فقیر الله ولد سید قاسم که از روی تهور و جلادت عار فرار را بر خود روا نه داشته چون فرصت اسپ سواری نه یافتند پیاده قدم جرأت پیش نهاده با یکدیگر گفتند - * بیت *

یا بر مراد بر سر گردون نهم پا   یا مردوار در سر همت کنم سر

و به مدافعه و مقابله در آمده سرراه بر حریف گرفته بجنگ کوتاه یراق داد مردی و مردانگی داده عرصهٔ نبرد را بخون رنگین ساخته بسرخ روئی چهره‌ها بر افروخته از پا در آمدند و دست تطاول مرهتّه بر غارت بنه و ادوات حرب چیره گشت رفقای عبد الواسع را توفیق فراهم آمدن و به مقابله پرداختن روی نه گشت و هرکه هرجا بود می بجابراسه مدریج بر حوادده ازان معرکهٔ هولناک رو به بلده نهاده هنگام شام (۱) ناعدی منکسره و عنان گسسته و دهل سکسته در آمدند - * بیت *

بود مرگ خوشتر ازان زندگی   که آرد بروی تو شرمندگی

و این واقعه هجدهم ماه صفر المظفر روی داد و بهگوان با غنیمت طبل عود کوته بریکوجی پیوست *

مقور شدن کهاندیراو از تغیر رینکوجي و رسیدن او و محاصره نمودن بورسد و دستگیر شدن رینکوجي

ازانجا که آومان نائی ناحل طبیعی در گرست انداکا نائی روجهٔ نانو راو سداپتی پسر او ملن متکفل امور گسته بود کهاندی را و بدو توسل جست

---

(۱) عنق گردن ۱۲ *

حون ماهی بی آب بی تاب شدہ به قطع علائق مساکن آبا و اجداد جلای وطن گزیدہ آوارۂ بادیۂ ناکامی گشتند و قافله بقافله بصوب مالوا و اطراف و اکناف راهی شدند و حسابی و شماری از رہ روان عالم فانی نه ماند قریاتی که اران وقت ویران و بی چراغ گشته تا حال صورت آبادی نه گرفت و احدی از رفتگان باوطان بر نه گشت و این حالت تا هنگام نزول رحمت سال آینده امتداد یافت تا آنکه ارحم الراحمین فضل خود را شامل حال باقی ماندگان فرمودہ به مصداق مضمون صداقت مشحون و الله انزل من السماء ماء فاحیا به الارض بعد موتها فرمان داد و آب حیاتی به حلق تشنه کامان و جان بلب رسیدگان وادی حرمان چکانیدہ ازین بلیه رهائی بخشید - * رباعی *

هر چند ندیدیم ما نکوکاری تو   هر چند گنه کنیم غفاري تو

از باطن رست ما کسی آگه نیست   اینها کل آنست که ستّاري تو

و در سال هزار و صد و شصت و یک چون خبر ارتحال نجم خان متصدي بندر کهنبایت معروض پایه سریر خلافت مصير گشت از پیشگاہ فضل و عطا حسب الحکم نجم مومن خان بمهر وزیر الممالک مرحمت شد و او بامر حکومت آن جا اشتغال ورزید *

تعین نمودن جوان مرد خان شیخ عبد الواسع بخشي را با فوج جهت استخلاص قلعچه جتیلپور و برگشتن او بی نیل مقصود

سابقاً به تصرف رفتن قلعچه موضع جتیلپور معموله پرگنۂ جو لی بدست کسان مرهته و بر آمدن عنبر حبشی رقم زدۂ کلک بدیع سلک گردیدہ درین ولا جوان مرد خان جهت انتزاع و استخلاص آنجا عبد الواسع بخشی را با فوج و چند ضرب زنبورک و جزایر تعین فرمود و او بدانجا شتافته بامر محاصرہ و بستن مورچال اشتغال ورزید زینکوجی که بتعریفی در سواد قصبۂ پتلاد آمدہ بود ازین معنی اگاہ گشته بهگوان نامی را با جمعی از دکهنیان رخصت کرد که به

است و تذکیا کان بمعنی قحط گیاه که بفارسی خشک آخور گویند اشتهار دارد که در مدت (1) نالده و قرون خالیه و متجددهٔ سالفه چنین خشکی بی اتفاق نه شده که قطرهٔ آبی از آسمان نریز نیامد و پر گیاهی از زمین سر بر نزد تا به مزروعات چه رسد علاوه حوادثات و (2) عاهات دیگر گشت - * نظم *

چنان خشک سالی در آمد پدید | که هوش از سر خلق عالم پرید
در آسمان سر بسر بسته شد | نه یک گیاه از زمین رسته شد
فغان از که و مه بگردون رسید | بریدند از زندگانی امید

جوان مرد خان با جمهور انام از خاص و عام سه روز متوالی (3) باستسقا بر آمد و جویهای اشک از چشمه سار چشم روان گشت و جر عرق (4) انفعال و ندامت اثر اجابت ظاهر نشد و هر چند نظر انتظار بر جار سوی آفاق جار گشت سوای سواد دود آه حسرت لکهٔ ابری مرئی نه گشت وغیر نعرهٔ علارده گان صدای رعدی بگوش نرسید روز بروز پلهٔ تسعیر غلات و کفهٔ نرخ حبوبات بالا رفت و سه آثار و چهار آثار به میزان بلاس سنجیدگی یافت حالتی عریب و وحشت عجب پدیدار گشت عوام الناس قریات که بخوردن بیخهای گیاه اطفای نائرهٔ جوع می نمودند گروه گروه راه نورد وادی عدم می گشتند حیوان بی زبان درست کاری ندی انسان گرفتار آمده از بی کاهی کاهنده گله گله بچراگاه نیستی می شتافتند اکل میته مباح و حلال گشت تالاب ها و آبیار جوی کاسهٔ گدایان و مفلسان خشک و خالی ماند قحط آب در گرانی غلات افزود زر ساده متی حدولی نیس نماند که وضوی دست از جان شستن به تیمم ادا می گشت و مظهر کریمهٔ یا ارض ابلعی ماءک و یا سماء اقلعی و غیض الماء جلوهٔ ظهور نمود کافهٔ رعایا و عامهٔ برایای پرگنات و قریات خصوصاً از ضلع پتّن از ممر بی آبی

---

(1) نالده کهنه خالده گرشته متجدده باول مضموم و دال مکسور سال تنگ معیشت و سال قحط ۱۲ *

(2) عاهات جمع عاهت بمعنی آفت است ۱۲ *

(3) استسقا طلب آب نمودن یعنی باران خواستن *

(4) انفعال شرمنده شدن ۱۲ *

چنانچه گزارش یافت - کیدار را و نبی عم داماجی گایکوار تعلق دار پرگنات سرکار بندر سورت را بقرار دادن سه لک روپیه بجانب داری خویش طلبداشته بود و انجام کار صفدر محمد خان به نهجی که نگارش پذیرفت به عرصهٔ ظهور در آمد و سید اچهن در امر حکومت مستقل گشت کیدار را و فا و یافتهٔ مصدر شورش و فساد گردیده پیغام داد که اگر صفدر محمد خان دخل می یافت وجه قرار داد میداد اکنون که امر حکومت بر او قرار یافته آن وجه را بدهد و چندی درین هنگامهٔ طرق و شوارع آمد و رفت تجار و مترددین مسدود ماند چون از سید اچهن تدارک به عمل در نمی آمد لاچار تن به قضا داده سوم حصه آمدنی محصول بندر را تا ایصال آن وجه تنخواه نوشته نائب کیدار را و طلب داشته دخیل و سهیم کار ساخت و پس از استقرار و باوجود ایصال زر بسبب بعضی حوادثات که روی نمود بیدخل نتوانست شد و مجموع حاصل بندر به سه قسمت منقسم گردید حصه اول متصدي و بخشی در وجه تنخواه حافظ مسعود خان نائب یاقوت خان نبداراجپوری و بهرهٔ سوم از مرهته مقرر گشت همدران ایام پروانهٔ بمهر وزیر الملک اعتماد الدوله درباب دخیل کار ساختن گماشته بدیع الدین خان وقائع نگار کهتره پارچه و سایر بنام مدونی درگاه و رود فرمود و به عمل در آورد همدرین سال در عشرهٔ دوم ماه شعبان المعظم قریب به نصف النهار زمین لرزه که درین مدت اقامت راقم دریددیار گاهی دیده بود واقع گشت و ماندن وزیدن نسیم در گذشت که بعضی را محسوس نگشت *

وقوع قحط سالی شدید که در عوام گجرات به تر لوتره اشتهار یافته

از جمله سوانحات عدم افراط این سال که به شامت افعال و ذنوب ما مردم مانع نزول (۱) غیث السماء گشته وقوع قحط شدید که در افواه اهل گجرات به تر لوتره که عبارت از سنوات هزار و هشت صد و سه بکر ماجیت

---

(۱) غیث باران و باران باریدن ۱۲ *

فرستاد مستر لام که پس روی قلعه مترصد آمدن عمدة التجار بود به مجرد بیرون آوردن بلا توقف به خانهٔ خویش فرستاد خود به دربار آمد و با علی نوار خان داشت متصدی رفته به مقتضای وقت گفت و شنیدی نموده برگشت و خانهٔ خود را استحکام داده نشست و روزی چند گزرانده عمدة التجار را به تبدیل لباس براه کستی نمدئی رسانید و او همانجا سکونت ورزیده از اندیشهٔ گرفت و گیر وا رست *

قرار گرفتن حصهٔ مرهتهٔ در بندر مبارک سورت

چون از ابتدای فساد مرهته درین صوبه که در نواحی بندر سورت بسر کردگی پلاجی گایکوار به عرصهٔ ظهور آمد ازانجا که چندان قدرت و مکنتی نداشت متصدیان آنجا به مقابله و مدافعه می پرداختند خانچه در محل خویش ذکر یافته تا آنکه به مرور شهور و سنین که جمعیتی بهم رسانید دست تطاول به تاخت و تاراج پرگنات آن ضلع دراز ساخت که رستم علی خان با فوج آراسته در ایام حکومت خود سال به سال بمقابله و مدافعهٔ او بر آمده تعاقب می نمود پس از شهادت رستم علی خان که خار سر راه پیلاجی بود تمامی پرگنات آن طرف دریای مهندری و سرکار بندر سورت بلا شرکت غیر بتصرف بلا تشویش در آمد و بهرام خان را قدرت و مکنت مدافعه و مقابلهٔ او دست بهم نداد اما چون علّاف پرگنات سورت که سوای آنجا به فروخت نمی رفت و رعایا از خوف متصدی خائف و هراسان بودند به صلاح و تکلیف آنها با متصدی طریق سلوک مسلوک ساخته قرار داد حصه نمود که رعایا میرسانیده باشند و به فراغ بال و جمعیت خاطر در مساکن خودها آباد بوده بکار معاملات و فروخت علّات به کشاده پیشانی در بندر آمد و رفت نمایند و این صورت تا روداد نزاع سید اچهن و صفدر محمد خان کرّت دوم به کج دار مریز استمرار داشت و نظر بر متانت حصار و وفور مصالح توپ خانه مداخلت مرهته در بندر نمیتوانست شد چون سید اچهن ملهار نامی را از برودهٔ بقرار حق الاعادة به شرط اخراج صفدر محمد خان بمعاونت طلب داشت و او گسته افتاد و صفدر محمد خان خزانهٔ اشرفی بدست آورده در حصار عالم پناه مورچال بشهر پناه بجنگ در پیوست

نوشته عمدة التجار با احمیری خان دستوری یافته در عین گرمی هنگامه آرائی صفدر محمد خان که بار دوم برپا نموده بود رسیده شریک آن معرکه گشتند بالجمله چند ماه که بجنگ توپ اندازی و معرکه آرائی منقضی گردید و صورت فتح الباب سورت چشم نه کشود چون جمعی از مردم کاری و اعتمادی همراهی صفدر محمد خان مثل حسین بیگ خان و میر عبد الصمد رو بورد شهرستان عدم گشته بودند و موافقت تجار و عموم سکنه بممانعت مشاهده گردید پیشرفت کار ندیده دست منازعت کوتاه ساخته برکوب جهار بمبئی و ازانجا به صوبهٔ تهته راهی گشت همداران اوان چون متواتر و متوالی واقعات صدراز معروضهٔ اخبار نویسان و دیگران بعرض اقدس اعلی رسید بذریعه صفدر جنگ مقرر است که از هنگام آمدن از وطن مالوف وارد بندر سورت گشته از صادق علی خان واقف بود حسب الحکم اعلی متصدیگری آنجا بنام او که در احمد آباد اقامت داشت فرستاد - صادق علی خان نظر بر حسن معاشرت و قدم ارتباط به حافظ مسعود خان و دیگران کفعت را نوشت جواب رسید که چون عهد و پیمان با سید اچهن موکد به ایمان گشته است معذوریم دریں بین محضر و عرضی آصف جاه و مهم سازی سید اچهن بارکان دولت عائد گشت سید متصدیگری بنام سید معین الدین خان عرف سید اچهن باضافه منصب و خطاب بهادر و عطیات بارگاه والا و سید قلعه داری به سید حفیظ الدین خان پسرش مرحمت گشت پس از چندی احمیری خان فرستادهٔ آصف جاه باجل طبیعی در گذشت و همراهیانش به دکهن شتافتند روزی چند فیمابین سید اچهن و عمدة التجار صحبت به موافقت و [1] مخاوت که بسر آمد بنابر امری غبار کدورت ارتفاع یافته به عداوت و مخاصمت مبدل گردید سید اچهن عمدة التجار را به تمهیدی در قلعه طلب داشته بار داشت مستر لام کپتان انگلیس نظر بر هم پیشگی واسطهٔ گفت و شنید او شده تدبیری اندیشیده برای بعضی مقدمات که بالمشافهه عمدة التجار در دربار تفعیح نماید حضور او را مستدعی گشت سید اچهن فریبش را خورده بیرون

---

(۱) مخاوت با یکدیگر دوستی کردن ۱۲ *

از طرفین بره نوردی عدم به تکاپو در آمدند حافظ مسعود خان حبشی و کیل یافوت خان دیدار احپوری و تجار پیشگان عرب و رومی و جماعهٔ کلاه پوشان انگلیس و ولندیس و فرنگیسس به اندیشهٔ این که چون سید اچهن را هنوز اختیاری و در کار خویش اقتداری دست بهم نداده مبادا مغلوب گشته تن بمصالحه در دهد و پاس منادی نام آصف جاه که بگوش شان رسیده بود ملحوظ داشته مراعات آن را بنظر در آوردند و از مخاطرهٔ آنکه اگر احیاناً صفدر محمد خان بار دیگر تمکن یابد چه سلوک در پیش نماید و سید اچهن نیز از اینها استمداد و استعانت درخواست داشت لهذا باتفاق یکدیگر عهد و پیمان را به عتاق و طلاق موکد و موطد ساخته قرار دادند که من بعد صفدر محمد خان یا عزیزی را در امر حکومت نگذارند و بعذر معذور و مستور و به ممانعت و مدافعت پردازند و این معنی را مسجّل ساخته اسامی خودها را ثبت نمودند چون مستر لام کپتان انگلیس که در [1] تحیتم لدت و درنگ داشت بادی الحال بتکلیف و سماجت جمهور که تخلف نتوانست نمود متحتم ساخت و هر کدامی با مصالح جنگی و ادوات و آلات حرب الفک و بروج حصار را قسمت نموده به عهده و اهتمام خویش گرفته بمحافظت و جنگ در پیوستند و در صورت حال را که محضر گویند مشعر بر رضامندی حکومت به سید اچهن بنابر ارسال بارگاه والا مرتب ساخته سپردند و او روانه نمود آصف جاه که از نوشتهٔ سید اچهن و نائب فوجداری بهروچ از روبداد صدر آگهی یافت عمدة التجار ملا فخرالدین را که از ممر عدم موافقت با تیغ بیگ خان و صفدر محمد خان که از چندی از خان و مان آوارهٔ دست ناکامی بامیدواری برگشت بوطن مالوف به همراهی او بسر می برد خلعت و یک زنجیر فیل داده با احمدی خان نام جماعدار رخصت فرمود و به سید اچهن خصوصاً در استقلال و نوید معروض داشتن درباب عطای اسناد درگاهی و به سادات عظام و مشائخ کرام و اعیان و اشراف و حافظ مسعود خان و تجاران و کلاه پوشان عموما در امداد و اعانت و مراعات سید اچهن

---

(۱) تحتم مهر کردن ۱۲ *

پناه به عزم روانگی نزول کرد و به سرانجام سفر و ادای وجه مرسومات سپاه اشتغال
ورزید سید اچهن دم از استقلال و استبداد زده علی نواز خان خواهرزادهٔ خود را
که هم داماد صفدر محمد خان بود به نیابت متصدیگری معزز ساخته به دربار
فرستاد و او بمحافظت برج و باره و ترتیب شهر بنگاه پرداخته به معتمدان مردم
کاری سپرد و باشارهٔ جالوتس بهادری باسم آصف جاه بر آورده سید اچهن به
فراغ بال در قلعه جای گرفت صفدر محمد خان بنابر اخراجات لابدی ما یعرف
خود را آنچه همراه آورده بود در معرض بیع و تنخواه سپاه در آورد و اموال را
سید اچهن خریداری نموده گرفت باوجود آن عُهده برآئی نتوانست و آنچه نزد
متعلقانش بود بسیس نمیرسید لهذا قرین اندوه و ملال گردید مفتاح نام
حبشی غلام تیغ بیگ خان که معتمد و محرم راز بود و در رفاقت بیرون برآمده
به صفدر محمد خان ظاهر ساخت که در هنگام تعمیر این باغ از فرط کیاست
و عاقبت بینی تیغ بیگ خان در تحت فلان حوض مبلغ کلی را زر سرخ
بودیعت نهاده چون چشمهٔ آبحیوان در ظلمات ارضی پنهان است و من ازان
مطلع ام ازانجا که گفته اند که زر سفید برای روز سیاه است کدام وقت زیاده
ازین متقاضی صرف آن خواهد بود صفدر محمد خان بدلالت او حفر نمود
و گفتار او را مقرون به صدق یافت ظهور این معنی آبی بر روی کار آورد و فسخ
عزیمت سفر نموده کمر همت بر استقرار مرکز اصلی خویش چست بسته بفراهم
آوردن سپاه و بستن مورچال بر حصار شهر پناه اشتغال ورزید - * منظومه *

دگر باره آهنگ جنگ ساز کرد — در بستهٔ فتنه را باز کرد
فرو برد سر در گریبان فراغ — فرو مرد آسودگی را چراغ
سوی باره جنگ آوران تاختند — به تدبیر دیوار پرداختند

و از هر دو جانب آتش در نهاد توپ های رومیی تن افتاد سکنهٔ بندر را که هنوز
از صدمهٔ اولی آسایشی و از سوگواری در گذشتگان معرکهٔ نخست آرامشی پیدا
نه شده بود که بار دیگر فتنهٔ خفته که چشمش گرم نگشته سر از بالین برداشت
و نادرهٔ حرف را مشتعل ساخته هوش از کلهٔ شان خیرباد گفت و هر روز جمعی

اخیر جمعی از شیخان و مخصوصان را همراه نموده باراده گرفتن دربار و زدن مورچالها بر آورد متعینان که از کوچه و محلات واقف جماعت مرهته را همراه گرفته بکوچهٔ که سر دیگرش به دربار اتصال داشت در آمدند اتفاقاً در وسط کوچه خانهٔ که محمد بیگ نام فرستادهٔ نادر شاه بعد از انتزاع و ساختن چند منزل چهار پنس ازین وارد گشته با قریب چهار صد نفر مغلیه همراهی فرود آمده و از مشاهده هنگامه پیوسته مردم خود را مستعد داشته به محافظت خانهٔ خویش می پرداخت و کاری از مزارعت عمر و زید به داشت درین وقت که آن گروه بنابر عادت مستمرهٔ مرهته که بر اکثر خانها سر راه دست اندازی نموده می آمدند رسیدند و او بممانعت برخاست و جنگ تیر و تفنگ در پیوست قضا را زیر و تفنگ از کمین گاه اجل به ملهار سردار مرهته رسید رسیدن همان بود و تسلیم شدن همان - دکهنیان لاش او را برداشته رجعت قهقری نمودند چون جماعته مرهته ی سردار شد بمکان اصلی شتافتند و از طول انجامیدن این واقعه چه خانه خرابیها از اتلاف مال و جان تجار و سکنه رو بنمود و چه عمارات دلکش که از صدمات گولهٔ توپ با خاک ره یکسان نگشت و چه دکاکین و انبارها مشحون از امتعه واقمشه اطراف و جوانب بلاد متعدده بغارت و سوختن در نیامد باقی ماندها برزبان حال این مقال می گفتند - * نظم *

به صلح از فرورند شاهان خراج بود شهری و لشکری را فراغ

وگر رو بمیدان کین آورند بلا ز آسمان بر زمین آورند

جمهور سکنه از صغیر و کبیر و ضیع و شریف به ستوه آمدند صفدر محمد خان ز مشاهدهٔ این حالت چون بدست آوردن قلعه بالقوه خود ندید از و خامت عاقبت که تجار و اعیان بلد از هنگام بیادت تیغ بیگ خان با او غبار آلود خاطر اند و درین مدت هنگامه احدی به معاونت نپرداخته تقاعد دارند اندیشید که مبادا در بلای بلوای عام بیفتد بالضرورة پیام گرگ آشتی بمیان آورده متعلقان را بخانهٔ دیگر گذاشته دربار را خالی نمود و خود با جمعی از مخصوصان در محمدی باغ احداث کرد مع بیگ خان واقعه اندرون حصار عا

نهاده در گوشت و این تمغا را با خود بخاک برد - گویند که از ممر سر سپاری از آصف جاه که به چشم دیدن رویش در خود میدید و به زبان عذر خواهی را با خویش نمی یافت سمّی قاتلی به کاربرده از خجالت برآمد شد اخهن بظاهر بر اقتدار آصف جاه و حصول رضامندی او پیوسته در انتهاز فرصت و قابو میگرائید تا آنکه بشامت افعال ناپسندیده و اعمال نکوهیده مردم امر مرهونه از گرو وقت بر آمد و مستمت ایزدی با تلاف جان و مال سکنهٔ آنجا تعلق پذیرفت و قضا (۱) امضا یافت - بزور موعود شد اخهن با جمعی از مخصوصان رو به قلعه آورد ازانجا که پیوسته بنابر قرابت و تقریب امر نحسی گری بی ممانعت و مزاحمت آمد و رفت داشت در آمده دروازهٔ قلعه را به کسان خود سپرد و گرم وگیرا رفته وقار محمد خان قلعه دار را گرفته حبس فرمود • مصرع *

دران قلعه کس کهن پاره کرد

و رونه مکان حاکم نشین که به دربار اشتهار دارد توپ اندازی آغاز نهاد - صفدر محمد خان را که ظهور این واقعه هرگز در مخیله اش نمی گذشت در بحر تحیر افتاده لاچار به بستن مورچال و (۲) سیبه و جنگ امر نمود و از راه اتحاد پیغام فرستاد - * بیت *

حق فرامش مکن بدولت نو ... زانکه در دست قادر است گرو

و قریب سه ماه بآتش فشانی شعله روزی چار دیوار بندر سورت مانند کورهٔ حدادی التهاب پذیرفت چون بیشرفت کار از هیچ سو بنظر در نیامد شد اخهن تدبیری اندیشیده ملهار نام مرهتّه را که از فِعل داملجی به نیابت بروده قیام داشت بقرار دادن یارده لک روپیه به صیغهٔ حق الاعانه و تا ایصال ان وجه از آمدنی محصول سوم حصه میگرفته باشد بمعاونت خویش دعوت نمود ازانجا که آن جماعته واقعه طلب و خواهشمند این قسم امور اند اجابت کرده آمد و از راه رود تپتی و دریچه با چهار صد سوار جرار دکهنی به قلعه در آورده شد

(۱) امضا بکسر اول روان گردانیدن فرمان ۱۲ *

(۲) سیبه بکسر اول بمعنی مورچال و دمدمه است ۱۲ *

خود را به تقدیم این کار ترغیب و تحریص نماید سید متّهن سمعا و اطعنا گفته بالراس و العین خوانده بحسب ظاهر اشتیاق ملاقات برادر را دست آویز ساخته بر براه آورد و وارد بندر سورت گشت تیغ بیگ خان نظر بر اخوت سید اچهن در تکریم و تعظیم پرداخته مهمان پذیر گردید و او در خلوت مکنون ضمیر مرکوز خاطر آصف جاه را با برادر درمیان آورده چندی موقوف بود اینجا که هر امری در گرو وقت خویش است سید اچهن را حرأت نشد و هرچند در این امر بنابر پاس خاطر برادر و فرمودهٔ آصف جاه در بحر اندیشه دست و پا زد ساحلی بدست نیاورد سید متّهن چون بشروت کار بنظرش نیامد معاودت بمرکز اصلی نموده کیفیت را بآصف جاه ظاهر ساخت و مضمون لکل اجل کتاب بر خواند و گفت -

* منظومه *

بر آید در زمان خویش هر کار | نوبت خود دهد هر میوهٔ بار
توان شد بر همه مقصود مسرور | مگر روزی فردا خورد امروز

آصف جاه را که این حکایت خلاف خواهش و مرضی بگوش رسید مرا عاتی که سابق با سید متّهن مرعی بوده خلل پزیرفت تا آنکه (۱) نوبت اجل تیغ بیگ خان در رسید و نامهٔ طلب حضور رسانیده از شهرستان هستی بیرون برد - و صفدر محمد خان بامر حکومت متمکن گردید و بدستور پیش در امر بخشی گری و صاحب اقتداری سید اچهن مستقل ماند آصف جاه کرّهٔ دوم سید متّهن را تکلیف نمود و او بنابر تقدیم رسم فاتحه و تعزیه متمسک گشته آمد و برادر او را انصرام فرموده آصف جاه به مبالغهٔ تمام می گفت چون هنوز چندی در امضاء تقدیر آسمانی و مشیت یزدانی در مکمن غیب (۲) لَبث و درنگ مثبت بود کشش و کوشش را فائده نداشت -

* بیت *

تا در نرسد وعدهٔ هر کار که هست | سودی نه دهد یاری هر یار که هست

سید متّهن که روی بار گشت نداشت لاچار متوقف مانده پهلو بر بستر ناتوانی

---

(۱) نوبت باول مفتوح و رای مکسور قاصد و رسول ۱۲

(۲) لَبث باول مفتوح درنگ کردن ۱۲ *

وقوع هنگامه بندر سورت و بر آمدن صفدر محمد خان متصدی آنجا و مداخلت سید معین الدین خان عرف سید اچهن

همدرین سال شطرنج باز فلک دوار و ساطور روزگار غدّار بساط خصومت و منازعت فیمابین صفدر محمد خان متصدی بندر سورت و سید معین الدین خان عرف سید اچهن گسترده طرح جنگ انداخت و عرصهٔ نبرد آراست تفصیل این اجمال و تبیین این مقال آنکه چون صفدر محمد خان از انتقال تیغ بیگ خان از پیشگاه خلافت و جهانبانی بامر حکومت بندر سورت مفتخر گشت سید اچهن را که در حین حیات تیغ بیگ خان به مهمات بخشی گری معزز بود بدستور سابق مستقل داشت چندیکه قلم تقدیر بر اتفاق شان رقم زده بود بسر بردند - * بیت *

این مردم پر نفاق چون روغن و آب — خوشند نه یک جا و نه سازند بهم

ازانجا که در حین حیات تیغ بیگ خان بنابر بعضی جهات و مصالح ملکی نظام الملک آصف جاه را نظر به تظلم عمدة التجار و امور دیگر بیدخل ساختن او بخاطر خطور نمود و این معنی را در پرده خفا میخواست بجلوهٔ ظهور در آرد پیوسته با خود کنکاش داشت سید منهی برادر مهین سید اچهن را که در اصل متوطن دارالسرور برهان پور و در زمرهٔ اصحاب عمایم - * بیت *

با ریش و فش و پشم و عصاؤ مسواک
اینها همه بود و انچه می باید نیست

منسلک بود در نظر آورده چون از مراتب سعی برادرش با تیغ بیگ خان و بخشی بودن او آگهی داشت این راز سربسته را بدو سپرد و در کتمان آن مبالغه فرمود - * مصرع *

مصلحت نیست که از پرده برون آید راز

و اورا بنابر بمشخت این امر رخصت بندر سورت نمود که بدانجا شتافته برادر

که او برد راجه رای سنگه در ایدر نوکر بوده رخصت نموده که او را مستمال ساخته به معاونت و شریک کار گشتن آورد - شهدار رفته معتمد راجه را برای تعین مدد خرچ و گفت و شنید همراه آورد چون هنگام جدائی گریدن از فخرالدوله وعده دادن یک زنجیرفیل نمیان آمده و به عمل درنیامده انهای آن و رسانیدن زور مره را جوان مرد خان متعهد گشته فرستادها را رخصت فرمود رینکوجی که در صلح موضع ولاد در اندیشهٔ دخیل کار ساختن فخرالدوله که دست نسانده او باشد چاره جو بود راجه رای سنگه حسب الطلب جوان مرد خان می آمد کسان خود را بسرراه او فرستاده به مواعید دل پذیر بسوی خود دعوت نمود و او اجابت کرده شامل گشت از ظهور این معنی قوی دل شده عزم را تصمیم داد و شیر خان را بدر طلب داشت و او هم آمده ملحق گردید و کمر در محاصرهٔ بلده جست بست - * مصرع *

هرچه تدبیر است جز تاریخهٔ تقدیر نیست

درین بین جمر کشته شدن نائب او که در پتلاد بود رسید که هریا نام پسر خوانده کهاندیراو که بامر قلعه داری بورسد می پرداخت در سواد قصبهٔ پتلاد آمده دست تطاول دراز ساخت نائب رینکوجی که به مقابله و مدافعهٔ او برآمد برسیدن تیر بندوق بادیه پیمای وادی عدم گشت چون مسبب ایزدی پیوسته بود ارادهٔ بالایی او را عائق گشت و به عزم گرفتن قلعهٔ بورسد و نصب نائب دیگر رو بدانصوب نهاد و قلعهٔ بورسد را محاصره نمود هریا تحصن جسته بجنگ توپ و تفنگ اشتغال ورزید ازانجا که بعضی از متحصنان با رینکوجی موافق بودند در ایام معدود کسان او به سازش آنها نردبانها گزاشته برآمدند و قلعه مفتوح گشت و هریا بدر رفت چون زیادی جمر تعرز بداشت مرهته بدستور سابق به کهاندیر او استهار داشت جوان مرد خان علی رغم رینکوجی جدا کردن پتلاد را که به نیابت تعلقه بریاد از طرف او می پرداخت طلب داشته در بلده دخیل کار ساخت و گماشته رینکوجی را بیرون کرد - * بیت *

طاس حمام است این دنیای دون　　هر زمان در دست با باک دگر

کهدیی آن ضلع نموده به قصبهٔ س تهلی پیوست و آنجا را محاصر نموده به سعی و کوشش مفتوح ساخته غارت کرد فخرالدوله از تنگ ظرفی تسخیر آنجا را بر خود بسته دفاتر سپهر و آوازه کلندی از طلا و غیره داشت تا بیست و یک اشرفی نذر دربارگاه والا ارسال داشت ر از نظر اشرف گذشت بالجمله چون هنگام بازگشت مرهته رسیده بود کاناجی از را به دهولقه رسانید محمد جاندار قصاتی آنجا که به نیابت فوجداری می پرداخت بی دخل شده به بلده آمد وکسان فخرالدوله باتفاق مرهته قابض و متصرف گشتند رینکوجی از امرتهه خود را به سرعت تمام رسانیده ملحق گشت خوش دران ایام بر تفاوت حصه بیوره و مصادرات با جوان مرد خان گفت و شنید داشت و کار بداخوشی انجامیده بود رسیدن کاناجی و فخرالدوله را از مغتنمات رفت و مساعدت بخت شمرده باتفاق موضع سانند معمولهٔ دهولقه شش کروهی بلده را بتاخت در آورد و ناطق و صامت آنجا را غارت نموده منزل گزید - جوان مرد خان بدریافت این خبر با فوج آراسته و لوازمهٔ توپ خانه به قصد سنخون از رود بار سابر گذشته بر آمد و پاسی از شب گذشته چون صلاح کار ندید عنان عزیمت را به بلده معطوف ساخته در آمد کاناجی فخرالدوله را سپرد رینکوجی کرده خود روانهٔ مسکن شد و او فخرالدوله را همراه گرفته ،موضع بیجر چهار کروهی بلده بر ساحل دریاے سابر فرود آمد ازانجا که قریات پرگنهٔ حویلی حصهٔ مرهته بموجب قرار که سبق ذکر یافته در تحت جوان مرد خان بود - اکنون مصادفت به مخاصمت تبدیل یافت محصلان شداد و غلاظ بر تمام پرگنه تعین نموده چشمهٔ تحصیل هر چهار حصه جاری ساخت و ازانجا به موضع عیسی پور دو کروهی دائره کرد جوان مرد خان نیز به ارادهٔ مقابله و مدافعه در بارهٔ بیبی پوره اقامت ورزید و هر روز فوجی از طرفین به مقابل یک دیگر نموداری کرده به جنگ توپ و تفنگ می پرداختند ازانجا که رینکوجی را از بدست آمدن فخرالدوله خیال نصب او در سر بود در تدبیر آن در آمده تسخیص و تحصیل کمال روده قریات دیگر آورد - جوان مرد خان از مکنون ضمیرش آگاه گشته محمد سهدار روهیله را نظر برسابقه

ورود آورد معتضر خان خلف نجم الدوله که بخطاب مومن خان معتضر و مباهی گشته بود بارادهٔ دارالخلافت نقل مکان داشت از سنوح این سانحه فسخ عزیمت نموده به حفظ و حراست معمورهٔ بندر پرداخته واقعهٔ تا گزیر را به پایه سریر خلافت مصیر معروض داشت - فداءالدین خان که از سابق رنجیده در موضع دهوان مسکن طالم حالیه کولی اقامت داشت از استماع این قصه با مرثیه بدابر فاتحه و تعزیه بار ماندگان که آمده بود از ممانعت در آمدن رجعت قهقری نموده رفت و بدش از پیش بر آوردگیها افزود - * بیت *

نماند یک نفس رحم سگان دشمنم بر دل
ولی از دوست گر خاری خلد بسیار می رنجم

پس از چندی که از بودن دهوان و مصاحبت کولیان دل تنگ و متنفر گشت به رینکوجی نوشته با قبائل به قصبهٔ امرتهه آمده جای گرفت و او به مراعات و دل جوئی بسر میبرد و همدران ایام شقهٔ حضور پرنور متضمن فرمایش روغن ونی زور ماردیس و روغن د اسپک [1] که از بلاد فرنگ می آرند حواله وکیل فدوی درگاه آسمانجاه شده بود ورود فرمود بتلاش تمام روغن و اسپک بقدر قلیل که میسر آمد با عرضداشت فرستاد و از نظر اقدس گزشت و از راه فضل و عطا بمرحمت خلعت فاخره سرفراز شد و جوان مرد خان بنابر بندوبست ضلع دریای مسوه که باسردار نامی کولی متمرد سر به شورش برداشته مصدر فساد بود محمد شهبار روهیله را با فوج تعین بد و او چندی با او به زد و خورد پرداخت و با سردار کشته افتاد *

اودت نمودن کاناجي تا کبیر با فخرالدوله از ضلع سورهته و وقوع ناخوشي في مابین جوان مرد خان و رینکوجي بنابر تفاوت حصه و مصدر هنگامه شدن او و بدست آوردن قلعهٔ بورسد

کاناجی تاکبیر که با فخرالدوله بصوب سورهٹه رفته تسخیص و تحصیل

(۱) د آسپک لغت فرانسه بمعنی سنبل که در هندی بالچهر مي گویند *

کهدنی آن ضلع نموده به قصبهٔ بن تهلی پیوست و آنجا را محاصر نموده به
سعی و کوشش مفتوح ساخته غارت کرد مظفرالدوله از تنگ ظرفی تسخیر آنجا
را بر خود بسته دمایر سهیب و آوازه کلیدی از طلا و عرضداشت با بیست و یک
اشرفی نذر بدرگاه والا ارسال داشت , از نظر اشرف گذشت بالجمله چون هنگام
بار گشت مرهته رسیده بود کاناجی از را به ڈھولکه رسانید محمد جاندار قصباتی
آنجا که به نیابت فوجداری می پرداخت بی دخل شده به بلده آمد و کسان
مظفرالدوله باتفاق مرهته قابض و متصرف گشتند رینکوجی از امرتهه خود را به
سرعت تمام رسانده ملحق گشت خون دران ایام بر تفاوت حصه نیوره
و مصادرات با جوان مرد خان گفت و شنید داشت و کار بناخوشی انجامیده
بود رسیدن کاناجی و مظفرالدوله را از مغتنمات رفت و مساعدت بخت شمرده
باتفاق موضع ساندند معمولهٔ ڈھولقه شش کروهی بلده را بتاخت در آورد و ناطق
و صامت آنجا را غارت نموده منزل گزید - جوان مرد خان بدریافت این خبر
با فوج آراسته و لوازمهٔ توپ خانه به قصد سنجون از رود بار سابر گذشته بر آمد
و پاسی از شب گذشته چون صلاح کار ندید عنان عزیمت را به بلده معطوف
ساخته در آمد کاناجی مظفرالدوله را سپرد رینکوجی کرده خود روانهٔ مسکن شد
و او مظفرالدله را همراه گرفته موضع بنجر چهار کروهی بلده بر ساحل دریاے سابر
فرود آمد ازانجا که قریات پرگنهٔ حویلی حصهٔ مرهته بموجب قرار که سبق
ذکر یافته در تحت جوان مرد خان بود - اکنون مصادفت به مخاصمت تبدیل
یافت محصلان شداد و علاط بر تمام پرگنه تعین نموده چشمهٔ تحصیل هرچهار
حصه جاری ساخت و ازانجا به موضع عیسن پور دو کروهی دائره کرد جوان
مرد خان نیز به ارادهٔ مقابله و مدافعه در باره نیز پوره اقامت ور زید و هر روز
فوجی از طرفین به مقابل یک دیگر نموداری کرده به جنگ توپ و تفنگ می
پرداختند ازانجا که رینکوجی را از بدست آمدن مظفرالدوله خیال نصب او
در سر بود در تدبیر آن در آمده تسخیص و تحصیل کمال زوده قریات دیگر آورد -
جوان مرد خان از مکنون ضمیرش آگاه گشته محمد سهدار روهیله را نظر برسابقه

عبرت است که کرد که بیافت - * قطعه *

تا بدانی که دادهٔ ایزد — کس نیارد بکوشش از تو ربود
ور بخواهد عالمی چه شود — خواست او بی خلاف خواهد بود

بالجمله محرران دیوانی را با دفتر از خانهٔ قایم علی خان طلب داشت و وا گذاشت جمیع خدمات بدین وسیله شده هشتم ذی الحجه که یوم الترویه بود به تمشیت امور متعلقهٔ خویش سرگرم گردید و معاند سیه بخت و حاسد پست فطرت اسود الوجه فی الدارین گشت - * قطعه *

بمیر تا برهی ای حسود کین رنجی است
که از مشقت آن جز بمرگ نتوان رست
بداشت ستمگر که ستم برما کرد
برگردن او بماند و برما بگذشت

اتفاقا همدران اوان روبه مال که بمهر احمد و محمود کرده داده بودند در بندر سورت منظور به گشته چون کالای بد بریش خداوند برگشت نخسته آن را در دفتر خانهٔ والا سپرد که یادگار باشد و روبه دیگر بمهر خود کرده داد و در سال هزار و صد و سصت جوان مرد خان بدست آویز بر آوردن حسب الحکم احیای بدعت اسرفی بیوره نموده بمعرض ایصال در آورد و رنگوجی بنابر بعضی امور در نزدیکی موضع اسلالی چهار کروهی بلده آمد و جوان مرد خان قایم علیخان و راقم را همراه گرفته رفته ملاقی شده معاودت کرد و رنگوجی رفت - اله داد قصاتی نائب فوجداری دولقه که بایکی از قصاتیان آنجا رنجشی داشت کشته شد و قصاتیان قصبه گری نائب فوجداری آنجا را بیرند و ملحق ساختند از آنجا که فوجداری گری به صفدر خان تعلق داشت با جمعیت شایسته بد آنجا شتافته به تنبیه پرداخته اخراج نمود و محمد منور الدین خان صدر صوبه از ممر بیکاری و عدم مداخلت روانهٔ دکهن گردید چون خللی از فساد کولیان در پرگنهٔ موده و محمود آباد روبدا ده بود محمد شهباز روهیله بر آنها تعین گشت و او بندوبست نموده آمد *

او احکام را بعنوان مرد جان طاهر ساحب و نظر بر قدم ارتباط که مکرر سبق ذکر یافته گله این امر بقول آنکه گله از دوستان می باشد آغاز نهاده گفت * قطعه *

جوانمردی دو چیز است ای جوان مرد
به سویم گوش نه تا گویمت راست
یکی آن کز رفیقان در گزاری
اگر هر لحظه بینی صد کم و راست
دوم کز تو نیاید هیچ گاهی
چنان کاری که باید عذر شان خواست

اخوین قسم مغلظه یاد نموده عذر خواه گشتند که مارا هرگز سودای این کار در سر و خیال این عمل در دل نبود قدیمی و نمک پروردهٔ شما بدین امر نا لیست زهرن شده از راه برد پاسخ داد که ان شاء الله تعالی در اسرع اوقات سزای کردار و پاداش این کار خواهد یافت - * بیت *

این تلافی فلک نا و نکند نکند گر فلک نمک نکند

ازانجا که او سبحانه تعالی منتقم حقیقی در اندک فرصتی انتقام از و کشید که در اواخر واصل گردیدن بدرکات جحیم مرگ دختر و ناخلف مهیندس و پسرزادها و دخترزادها یتیم بی پدر و مادر بدیده بی بصیرتش دید و اندوخته های کسب حرامش بباد رفته پریشان شده بآنها ملحق گشت - * وحید *

نمک و سودهٔ الماس شبیه اند بهم به غلط هر که نمک خورد بر از عمر نبرد

* قطعه *

جهان پیمانه را ماند بعینه
که چون پر شد تهی گردد به هر بار
کنون کز مرگ آن ملعون تهی گشت
نه پندارم که پر گردد دگر بار

هر چند که این همه در از نفسی موجب ملال خاطر ناظران گشته و باعث صداع سامعان شده چون دل پر داشت بدین وسیله خالی نمود و تیر مکان

عدرت است که کرد که نیافت - * قطعه *

تا بدانی که دادهٔ ایرد کس نیارد نکوشش ار تو ربود
ور نخواهد عالمی چه شود خواست او بی خلاف خواهد بود

بالجمله محرران دیوانی را با دفتر ار خانهٔ قایم علی خان طلب داشت و وا گذاشت جمیع خدمات بدین وسیله شده هشتم ذی الحجه که یوم الترویه بود به تمشیت امور متعلقهٔ خویش سر گرم گردید و معاند سیه بخت و حاسد پست فطرت اسود الوجه فی الدارین گشت - * قطعه *

بمیر تا برهی ای حسود کین رنجی است
که ار مشقت آن جز بمرگ نتوان رست
بدداشت ستمگر که ستم بر ما کرد
بر گردن او بماند و بر ما بگذشت

اتفاقا همدران اوان روبه مال که بمهر احمد و محمود کرده داده بودند در بندر سورت مقطور به گسته چون کالایی بد بریش خداوند بر گشت بحنسه آن را در دفتر خانهٔ والا سپرد که یادگار باشد و روبه دیگر بمهر خود کرده داد و در سال هزار و صد و سی و شصت خوان مرد خان بدست آویز بر آوردن حسب الحکم احیای بدعت اسرفی بیوره بموده بمعرض ایصال در آورد و رنککوجی بنابر بعضی امور در نزدیکی موضع اسلالی چهار کروهی بلده آمد و خوان مرد خان قایم علیخان و راقم را همراه گرفته رفته ملاقی شده معاودت کرد و رنککوجی رفت - اله داد قصاتی نائب فوجداری دولقه که بایکی ار قصاتیان آنجا رنجشی داشت کسته شد و قصاتیان قصبه گری نائب فوجداری آنجا را دیرند و ملحق ساختند ارآنجا که فوجداری گری به صفدر خان تعلق داشت باجمعیت شایسته بد آنجا شتافته به تعبیه برداخته اخراج نمود و محمد منور الدین خان صدر صوبه ار ممر بنکاری و عدم مداخلت روانهٔ دکهن گردید چون خللی ار فساد کولیان در پرگنهٔ مودده و محمود آباد روبدا ده بود محمد شهبار روهیله بر آنها تعین گشت و او بندوبست نموده آمد *

او احکام را بعنوان مرد جان طاهر ساحب و نظر بر قدم ارتباط که مکرر سبق ذکر یافته گله این امر بقول آنکه گله از دوستان می باشد آغاز نهاده گفت * قطعه *

جوانمردی دو چیز است ای جوان مرد
به سویم گـوش نه تا گـویمت راست
یکی آن کـز ریعـان در گـزاری
اگر هـر لحظه بینی صد کـم و راست
دوم کـز تـو نـیاید هیـچ گاهی
چنان کاری که باید عـذر شان خـواست

اخوین قسم مغلظه یاد نموده عذر خواه گشتند که مارا هرگز سودای این کار در سر و خیال این عمل در دل نبود قدیمی و نمک پروردهٔ شما بدین امر نالیست رهزن شده از راه برد پاسخ داد که ان شاءالله تعالی در اسرع اوقات سزای کردار و پاداش این کار خواهد یافت - * بیت *

ایـس تلافی فلک با و بکنـد بکنـد گر فلک نمک بکنـد

ازانجا که او سبحانه تعالی منتقم حقیقی در اندک فرصتی انتقام از و کشید که در اواخر واصل گردیدن بدرکات جحیم مرگ دختر و ناخلف مهیندس و پسرزادها و دخترزادها یتیم بی پدر و مادر بدیده بی بصیرتش دید و اندوخته های کسب حرامش بباد رفته پریشان شده بآنها ملحق گشت - * وحید *

نمک و سودهٔ الماس شبیه اند بهم به غلط هر که نمک خورد بر از عمر نبرد

* قطعه *

جهـان پیمـانه را مانـد بعینـه
که چـون پر شد تهی گـردد به هر بار
کنون کز مرگ آن ملعـون تهی گشت
نه پـنـدارم که پـر گـردد دگـر بار

هر چند که این همه در ازمنهٔ موجب ملال خاطر ناظران گشته و باعث صداع سامعان شده چون دل پر داست بدین وسیله خالی نمود و تیر مکان

طاهری و صمدا بدریافت اینکه درجه خیال و اندیشه است آمد و رفت داشت احکامی که ورود فرموده بود نموده گفت که بنابر اتمام حجت صفدر خان را از احکام آگاه باید ساخت و تعریف وا گزاشت باید کرد آن سقی که از در کوشش بهرور خان واقف گشت ازانجا که موش خانگی و از جمع جهات مطلع بود و خاریکه از ممر امداد و اعانت بهرور خان در سینهٔ پر کینه اش می خلید دفعة بر آمد و سهام مرام را به هدف مراد پیوسته یافت بحسب ظاهر همراهی نموده نزد صفدر خان آمد و احکام را ظاهر ساخت و او گفت که به جوان مرد خان گفته جواب خواهم داد حیله دربیس آورد و آن کم ظرف بد اندیش که درپیش رویش نشسته احکام در دست داشت بخروش آمد گوئی لب را کشود و از روی طنز و استخفاف گفت که درین وقت سلطنت کجا مانده و احکام شاهی را که می پرسد بعداب خان را درخواست نمایند از استماع این گفتار ناهنجار زیاد از حد بس راقم را عنان حوصله از دست رفت و عالم را در چشم تیره و تار دید احکام را از دست واجب القطعش کشیده گرفت و گفت که اگر در نزد چون تویی اهلی اعتبار ندارد اما ما را بغایت عزیز و موجب افتخار است * قطعه *

گر نه بیند بروز شب پره چشم   چشمهٔ آفتاب را چه گناه
راست خواهی هزار چشم چنان   کور بهتر که آفتاب سیاه

و برخاست و آخرروز جوان مرد خان را دیده از احکام واقف ساخت و گفت

مغازلان جهان قلب دشمنان شکنند
ترا چه شد که همه قلب دوستان شکنی

ازانجا که اورا بنابر از وجوهات چند خاطرنشان نموده رخنه در قواعد مصادقت و مخادنت افگنده حقوق دیرینه اسلاف و اخلاف را به عقوق مبدل ساخته بود اثرپذیر نگشت و جوابی که مطابق سوال باشد حاصل نه شد و آن مرور مد بر از ممر سماجت با کار پرداران دیگر که پاس نمک حوازی داشته با راقم بودند سراً و جهراً میگفت که اکنون بچه توقع و کدام امید مانده اید کسی که محل اعتماد و اعتبار بود از میان رفته بخیالی خدمات را مگر در خواب دریا بند هیهات هیهات

و فروغی از صدق نه دارد *   * رباعی *

مرد تمام آنکه بگفت و بکرد   وانکه بگفت و بکند نیم مرد
وانکه بگفت و بکند زن بود   زن نه از آن کس که بگفت و بکرد

بالضرورة رویداد اورا به مقرب الحضرت بهروز خان نوشت قضارا پیش از رسیدن این سانحه اورا شخصی در حضور گفت ازانجا که اکثر خدمات حضوری در تعلق داشت حکم معلّی صادر شد که از دفتر خالصه نوشته از نظر اقدس بگذرانند مقرر آن بعد ترقیم تعلقات حضوری امیتی و کروراتی کهتّرة پارچه احمد آباد را که او واسطهٔ عرض معروض بود نیز درج کرده گذرانیدند و حضرت ظل سبحانی هریک از تعلقات را مخصوص بیکی از پنجگانه های او بدستخط مزین فرمودند چون بنام احقر رسیدند حکم شد که بدیگری تجویز نمایند مقرب الحضرت و الخاقان جاوید خان و رای رایان ناگرمل که شرف اندوز حضور بودند بذروهٔ عرض رسانیدند که امیتی بنام علی محمد خان مرحوم و درین ولا به پسرش که بخطاب پدر سرفراز است مرحمت گشته تعلق به بهروز خان ندارد مگر واسطهٔ او بوده و ازجانب نواب فردوس ساه اعلی رضوان جایگاه است و کروراتی که به محسن خان است چون هنگام تقرر خدمت پیشکش سرکار والا قبول کرده و برعایت بهروز خان واصل به ساخته مقرران نوشته اند هرچه حکم نفاذ خاص مزین فرمودند و حکم والا به شرف نفاذ پیوست که حکم استقلال امیتی بدهند و کروراتی را نیز در سپرد امین نمایند که وجه پیشکش را از لوازمهٔ خدمت به ضبط در آورده ارسال حضور نماید و دو قطعه احکام قدسی بمهر وزیر الممالک از دفتر خالصه که مرحمت شده بود درین وقت رسید ازانجا که آن پیر کفتار غدار و آن (۱) دیوث (۲) لئیم (۳) عتل (۴) ختار از راه خدیعت و مکاری به مراعات

---

(۱) دیوث بفتح و یای مشدده مرد بی غیرت و بی ننگ و بی حمیت ۱۲ *

(۲) لئیم بخیل و ناکس ۱۲ *

(۳) عُتُلّ - باول و ثانی مضموم و لام مشدده ستم گر و سخت گو ۱۲ *

(۴) خَتّار - بالفتح مع تشدید با غدر کننده یعنی بیوفائی کننده ۱۲ *

برده اجازت حاصل ساخته از روی تزویر صورت عذری اندیشیده و قصیهٔ مکری پیش نهاد ضمیر خود نموده رخسارهٔ حیا را به نیل حرام خواری، مخصوص کرده و دیدهٔ احول بی بصیرتش را به میل بدوفائی مکحول و معدوف داشته - * بیت *

به از خلق شرم و نه ترس از خدا نه اندیشه کرده ز روز جزا

تا خودیکه با خلف مهینش را پیشکار به تعلقهٔ کروزائی معزز داشته بود لیکن بقول آنکه - * مصرع *

گدای دوربین فرزند خود را کورمی سازد

خود پیام گزار این معنی شده جعد ضعف و نوم کردار بروع خطا دریده عارهٔ بی آزرمی بر رخ رسوائی مالیده آمده چون خروس بی هنگام به ترانهٔ برداشته و تمهید بستهٔ خودش بصوت ان انکر الاصوات لصوت الحمیر سهوی و بهوی بلند کرده سرائیدن و رنجانیدن سامعه آغاز نهاده ظاهر ساخت که صغدر خان با قائم علی خان بغاری دارد و نه میخواهد که مکنون ضمیرش بر ملا افتد و این عقده بکشاید اراده دارد که داروغگی کهتره پارچه را از تحتش بر آرد بنابر مصلحت کروزائی که ازان دیگریست و در سپرد شما و از دیگر تعلقات نفعی و ضرری متصور نیست امیدی را که از قدیم دارند بعد انقضای یک ماه وا گزاشت خواهد کرد چون جاره بجز اذعان نداشت سکوت ورزید و آن (۱) همار مشاء (۲) نمیم موجب رضا دانسته رفت و روز دیگر که غرهٔ شهر جمادی الاولی بود جمیع تعلقات را ضبط نموده با خلف دو یمی را پیشکار ساخت که پیوسته با شمع رضی در محافل دکانی خیند - مسور اوراق تا یک ماه و نیم مهر خموشی بر لب زده بانتظاری ایفای وعده گزرانید روزی او را طلب داشته گفت که چرا بموجب قرار به عمل در نمی آید (۳) مهمل و با مربوط چند از رطب و یابس گفته رفت و طَمّم به یقین پیوست که گفتار واهی پریشان بی مغزش پا بر جا نیست

---

(۱) همار باول مفتوح و بشدید ثانی از پس مردم عیب کننده و سخن چینی کننده ۱۲ *

(۲) نمیم سخن چین ۱۲ *

(۳) مهمل باول مضموم و میم ثانی مفتوح ضائع بیکار و بیهوده ۱۲ *

و دروغی از صدق نه دارد * * رباعی *

مرد تمام آنکه بگفت و بکرد وانکه بگفت و بکند نیم مرد
وانکه بگفت و بکند زن بود زن به ازان کس که بگفت و بکرد

بالضرورة رویداد اورا به مقرب الحضرت بهروز خان بوشت قضارا پیش از رسیدن این سانحه اورا شخصی در حضور گشت ازانجا که اکثر خدمات حضوری در تعلق داشت حکم معلّی صادر شد که از دفتر خالصه نوشته از نظر اقدس نگزرانند مضرور آن بعد ترویم تعلقات حضوری امیدی و کروزائی کهتّرة پارچه احمد آباد را که او واسطهٔ عرض معروض بود نیز درج کرده گزرانیدند و حضرت ظل سبحانی هر یک از تعلقات را منصوب بیکی از بخکانه های او بدستخط مزین فرمودند چون بنام احقر رسیدند حکم شد که بدیگری تحویز نمایند مقرب الحضرت و الخاقان جاوید خان و رای رایان ناگرمل که شرف اندوز حضور بودند بدروهٔ عرض رسانیدند که امیدی بنام علی محمد خان مرحوم و دربن ولا به پسرش که بخطاب پدر سرفراز است مرحمت گشته تعلق به بهروز خان ندارد مگر واسطهٔ او بوده و از خانه زادان موروثی شاه اعلی رضوان جایگاه است و کروزائی که به محسن خان است چون هنگام تقرر خدمت پیشکش سرکار والا قبول کرده و برعایت بهروز خان واصل به ساخته محرران نوشته اند هرچه حکم بصاد خاص مزین فرمودند و حکم والا به شرف نفاذ پیوست که حکم استقلال امیدی بدهند و کروزائی را نیز در سپرد امین نمایند که وجه پیشکش را از لوازمهٔ خدمت به ضبط در آورده ارسال حضور نماید و دو قطعه احکام قدسی بمهر وزیر الممالک از دفتر خالصه که مرحمت شده بود دربن وقت رسید ازانجا که آن پیر کفتار غدار و آن (۱) دیوث (۲) لئیم (۳) عتل (۴) ختّار از راه خدیعت و مکاری به مراعات

---

(۱) دیوث بفتح و یای مشدده مرد بی غیرت و بی ننگ و بی حمیت ۱۲ *

(۲) لئیم بخیل و ناکس ۱۲ *

(۳) عُتُلّ - باول و ثانی مضموم و لام مشدد ستم گر و سخت گو ۱۲ *

(۴) خَتّار - بالفتح مع تشدید با غدر کننده یعنی بیوفائی کننده ۱۲ *

که رهنما باشد بود طلب داشت و او از خاصیت عاقبت متامل گشته از راه مخاوفت که آینده بالمره خاطر مخصوصش مطمئن باشد گفت که بدون اجازت و رخصت علي محمد خان که قدیمی ایشانم و در پس نجم الدوله نیز به سفارش ایشان بودم برایی کار اقدام نمی توانم کرد دربن ضمن منظور نظر دیده بی تصدیق آنکه اگر احیاناً صحبت در نگیرد و در سیاه (۱) چال بلائی افتد یا بگمان ستر بچه به سخرهٔ گرفتار آید بدستداری حمایت برآید و برهد - صفدر خان بتعلیم آن معلم ابالسه پیغام کرد و خان مرحوم او را که برین تمهید حاضر آمده بود فرستاد - * بیت *

مکن تربیت بدگهر زاده را به بدمست هندو مده باده را

و او به کشاده پیشانی در سرانجام امور خیر و سر رفته رفته پیش آمد کرد و تصرف در مزاج صفدر خان بهم رسانید سر په سورش خاربدن آغاز نهاد - * بیت *

سزار نحوف خاه بدتر شود چو گردد قوی مار از در شود

به (۲) لسع صغیر و کبیر قدیم و جدید کار پردازان صفدر خان در آمد و در خانه برانداری سکنهٔ بلده هادی طریق ضلالت و گمراهی گردید و کار بجائی رسانید که در او اخر جمیع حقوق سابق و حق را نسیاً منسیاً و هباء منثوراً انگاشته در یک دو امر سهلی خان مغفور را آزرده و مکدر ساخت و با راقم نرد دغا باخت و فتوری در مواد اخلاص و اتحاد با جوان مرد خان و برادرش انداخت * رباعی *

بد اصل و گدا چو خواجه گردد نه نکو است
مغرور شود ندانند از دشمن و دوست
گر دائرهٔ کوزه ز گوهر سازی
از کوزه همان برون تراود که در و است

بالجمله پس ارتحال والد مغفور نیس از پیش متوجه حال بار ماندگان شده به پاس نمک خواری دیرینه پرداخت -

---

(۱) چال بزبان شال مغاک را گویند ۱۲ *

(۲) لسع گزیدن مار و کژدم ۱۲ *

گسست - * بیت *

آن سر که سزای تیغ باشد سربست دهیش دریغ باشد

و آن گندم نمای جو فروش معرفتی با روحهٔ نجم‌الدوله بهم رسانیده به نمودن باغهای سبز کعابت بتصور حمایت متکفل سرانجام قریات تعلقهٔ او شد پس ارتحال نجم‌الدوله و آن مرحومه فداءالدین خان و معتخر خان در کرفت و گیرش کنگاش داشتند قضا را حاوی اوراق که در اینجا حاضر بود به تعرض دریافته او را آگاه ساخت و او عیال خود را گذار نموده خود در (۱) کنف خان مرحوم پناه گرفت - * بیت *

نکوئی با بدان کردن چنان است که بد کردن به جای نیک مردان

تا آن که مقدمهٔ خوانین نجویکه سبق ذکر یافت فیصل گشت و بساط حکومت شان در نور دیده شد و فراش روزگار فرش امر نظامت برای جوان مرد خان گسترانید و صفدر خان برادرش بر چار بالش نیابت تکیه زده به رتق و فتق مهمات مالی و ملکی مامور گردید آن (۲) محتال (۳) محتال در مآل کار خود اندیشید که هم وسیلهٔ روزی و از ممر مواخذه و مصادره محفوظ و مصون بوده باشد چون در ایام حکومت معارزالملک و دیوانی خان مغفور مزور از تغیر و تطمیر امور نظامت واقف و صفدر خان و کار پردازانش ازین معامله عاری - * مصرع *

گیرم که خدا جامه دهد کو اندام

* بیت *

هر نظری را که بر افروختند جامه باندازهٔ تن دوختند

بایکی از اخوان شیاطین در ساخت و او پس صفدر خان تقریب کار پردازی و واقف کاری او را به کوشش کوشید ازانجا که او خواهشمند این چنین کس

(۱) کنف جانب و پناه ۱۲ *

(۲) محتال مکر کننده ۱۲ *

(۳) محتال متکبر و فریبنده ۱۲ *

شیادی از هم کاران گوی سبقت می ربود و از سالهای دراز در سر انجام مهام پیش والد راقم پیش آمد نموده بامر پسندیدنی می پرداخت و در اعیان و هم چشمان رُشد و آبروئی پیدا نموده معروف و روشناس گشته - * نظم *

سر ناکسان را بر افراشتن و زیشان امید بهی داشتن

سر رشتهٔ خویش کم کردن است به جیب اندرون مار پروردن است

از آنجا که کار فرما را بداته نیک ذات دید بازار بد ذاتی را کاسد و بضاعت بدالسن را فاسد ساخته بمدامت طریق سلامت می پیمود اما گاه بیگاه که حوصله اش تنگی می نمود به مضمون کل شیئ یرجع الی اصله رجوع نموده موسکی می نوازیدند - * بیت *

پرتو نیکان نگیرد هرکه بنیادش بداست

تربیت نا اهل را چون گردگان بر گنبد است

و بمقتضای کژ طبعی به نیشکی میرنجانید - * بیت *

نیش عقرب نه از رہ کین است مقتضای طبیعتش این است

و تا راقم که برداشت نمیکرد مواقعت نبود بالجمله پس از عزل مدار الملک والد مغفور چون کاریکه فراخور حال او باشد نداشت سفارش نموده در سرکار نجم الدوله نوکر ساخت تا آنکه نوبت حکومت و امر نظامت به نجم الدوله رسید و او به کرورائی نظامت کهترہ پارچه و سایر مامور گشت و از بد افعالی و رشت اعمالیش عالمی متنفر به حسب اتفاق فداء الدین خان بنابر امری با او (۱) چپ افتاد و نجم الدوله در معرض باز پرس و صدد گرفتن مصادرہ در آمده بمحصلان غلاظ و شداد بسرهنگی عبدالوهاب بیگ سپرد و کار به سکنجه زدن و بستن انجامید آن گفتار مکار به عجز و انکسار دست افتقار بدامن استشفاع خان مغفور زد و ایشان نظر بر آنکه از می گفته می شود و بدام من ساخته اند به شفاعت پرداخته مدت بدیر گشت و نجم الدوله و فداء الدین خان بپاسداری خاطر ایشان از سر جریمه اش در گذشتند اما از خدمت معزول

---

(۱) چپ افتادن کنایه از بد شدن است ۱۲ *

و [1] طاحونهٔ فلک که چندی بمرامش گردش نمود در آخر کار دانهٔ وجودش را در هم سائید - * نظم *

جهان آسیائی است مردم ربا | که بر خون همی گردد این آسیا
دو سنگ زبر زیر آن ای نه بدش | یکی آسمان است و دیگر زمین
تو اندر میانه یکی دانهٔ | بخود باش گر می برد فرزانهٔ
که ناگه نگردد همین آسیا | کند استخوان ترا توتیا

و صفدر محمد خان برادرش که بامر نیابت می پرداخت بعد انقراع ماتم و سوگواری به حفظ و حراست و استمالت سکنهٔ آنجا کیفیت واقعه با گریز را معروض پایهٔ سریر خلافت مصیر گردانید و هفت سر اسپ عربی نژاد باد رفتار و ده هزار اشرفی تمام عیار بنابر پیشکش بارگاه والا راونه نمود - و محمد هادی وکیل او بذریعهٔ صفدر جنگ مدراتش از نظر اقدس گزرانید خلعت و فیل و اضافهٔ منصب و خطاب بهادر و سند متصدیگری بندر از پیشگاه فضل و عطا مرحمت شده حوالهٔ وکیل گشت *

تعلق پزیرفتن دیوانیٔ صوبه به راقم از انتقال طالب علي خان

اندرین سال دیوانیٔ صوبه از انتقال طالب علی خان بنابر تعریفی براقم تعلق پذیرفت مفصل این مجمل آنکه برهنمونی و اغوای ملعون دیو خصلتی ابلیس فطرتی - عفریت طلعتی - دون همتی - غول کرداری مردم آزاری از فرقهٔ هنود کم اصلی - بد نسلی - سفلهٔ باری - دمدمه سازی - * نظم *

کافر بد خصال بی پیری | همه مکری تمام تزویری
همچون غولی دراز پا لائی | زشت روئی کریه سیمائی
بد کنش بد گهر عجب ملعون | همه چیزش حرام الا خون

ازانجا که جبریت جبلی در طینت خبیثش آغشته بود در هر امری از امور به

---

(۱) طاحونه آسیا را گویند ۱۲ *

بسو معمولهٔ پتلاد هفده کروهی بلده رسید و گنگادهر با فخرالدوله رفته بدو
پیوستند و داماجی چندی درانجا مقامات ورزیده کهاندیر او برادر خود را به
دادن پرگنهٔ برباد و نیابت بوده راضی و مستمال ساخت و بموجب درخواست
او قلعهٔ بورسد را نیز بدو وا گذاشت و رفع منازعت و خصومت گشت
فداء الدین خان که از زور ناخوشی با معتخر خان از کهمبایت بر آمده در
دهوان اقامت داشت درین ولا که داماجی و دیگران فراهم آمدند برای حصول
بعضی مرام خویش آمد و فائدهٔ به نجسید داماجی از بسو کوچ نموده بموضع
کو کلیج ده کروهی بلده آمد بعضی گفت و شنید معاملت با جوان مرد خان
نموده کا توجی تاکهیر را با فوج مرهتهٔ فخرالدوله را همراه داده بصوب ملک سورتهه
رخصت کرده خود بعزم مسکن برگشت و رنگوجی و فداء الدین خان تا دریای
مهندری به [1] مشایعت پرداختند و فداء الدین خان به دهوان شتافت
و رنگوجی بامر مامورهٔ اشتغال ورزید ازانجا که قلعهٔ بورسد مکان بودن رنگوجی
در تحت کهاندی راو ماند قصبهٔ امرتهه را که بر سی کروهی بلده واقع است
برای سکنای خویش در نظر آورده اساس قلعچه طرح انداخته به تعمیر آن
جمعی را گذاشته بنابر تشخیص به دهولقه آمد *

ارتحال تیغ بیگ خان متصدی بندر مبارک سورت ازین خاکدان و تقرر متصدیگری آنجا به صفدر محمد خان برادرش

اندرین سال کشتی هستی مشحون متاع عیش و کامرانی تیغ بیگ خان
متصدی بندر سورت روز سه شنبه بیست و یکم شهر شعبان المعظم از تند باد
مخالف پیش روی اجل طوفانی شده درهم شکست و طناب باد بان امل
گسسته در گرداب محیط فنا افتاد - * بیت *

درین ورطه کشتی فرو شد هزار — که پیدا نه شد تختهٔ بر کنار

(۱) مشایعت پی روی کردن و در اصطلاح بجهت رساندن مسافر است ۱۲ *

میسور و مقدور نمی گشت هر کدامی به چارهٔ خوئی ملتجاء گشتند قضا را ملهار هولکر فرستادهٔ ناجی راو بنابر تسخیص و تحصیل صوبهٔ مالوه فوج کشی نموده از نواح پرگنه کوندهره و دوحد میگرشت دریندوقت که رسیده بود و زمیندار لونا وارهٔ که با قصبهٔ بیرپور براءی درمیان داشت جهت حصول مرام خویش او را آورده نبریور را تاخت چون از کهربیع قریب المسافت بود رینکوجی واقف گشته سرگرشت خود را به ملهار هولکر نوشته استمداد نمود و او پاسخ داد که اگر دو لک روپیه نقد و دو زنجیر فیل بشرط بودن یک ماه بطریق حق الاعانة سباه منظور خاطر نشان نماید می آیم - رینکوجی پذیرفته آکوجی برادر خود را با چندی از معتمدان شیر خان به ضیعهٔ برعمال فرستاده طلب داشت فخرالدوله و گنگا دهر و گوساجی ازین تهمید آگاه گشته چون تاب مقاومت آن فوج گران نداشتند دست از محاصرهٔ باز داشته آب ندیده عبورهٔ کشیده دوازدهم شهر صفر طفل بازگشت کوفته رفتند - اتفاقاً پس از رسیدن فرستاده های رینکوجی ملهار کوچ نموده رفته بود و اتفاق ملاقات دست بهم نداد - رینکوجی ظهور این معنی را از فتوحات غیبی و امداد لاریبی پنداشته از تنگنای چار دیوار بر آمده متوجه کار خویش گردید فخرالدوله را دکهنیان برداشته راه دهولقه پیش گرفته آمدند و محمد عظمت فوجدار آنجا را برون ساخته متصرف گشتند - چون از هنگامه آرائی کسان کهاندی راو و برپا نمودن فخرالدوله داماجی آگاه گشت بنابر رفع مناقشه و نیز از چند سال اتفاق آمدن این صوبه به بنده بود کهاندیر او را همراه گرفته به برودهٔ آمد و رینکوجی را نزد خود طلب داشت - گنگادهر و گوساجی از رسیدن داماجی باتفاق کهاندی راو سنندهٔ فخرالدوله را همراه گرفته از دهولقه بموضع حتیلپور معموله پرگنه خوبلی هفت کروهی بلدهٔ که قلعچه دارد و در حصه مرهتّه بود و درین ولا به تصرف خوان مرد خان در آمده و عبدر حبشی از جانب او باجمعی از سوار و پیاده تعین کرده بود منزل گزین شدند و حبشی تاب استقامت در خود ندیده بر آمد و گنگا دهر کسان خود را به محافظت آنجا تعین نمود درین بین داماجی از برودهٔ کوچ نموده به موضع

به مقابل نصر الدوله به صفوف پردازی و معرکه آرائی پرداخت * * بیت *

دو صف را مسافت چو نزدیک شد ازان چشم خورشید تاریک شد

و مبارزان و رزم طلبان هر دو جانب بر روی یکدیگر سرکتازی میدان داری به جولان در آمدند * * بیت *

نواختند بر یکدیگر تازگی صلاح از میان رفت یکبارگی

و در حملهٔ نخست ناوک زد و خورد قواعد استقامت قصائیان همراهی شیر خان متزلزل گشت و رخنه در بنیان پایداری دیگران افگند و تاب مقاومت نیاورده رو گردان شده میدان را به حریف سپردند * * نظم *

گروهی گران برفتند زان رستخیز نبود رسم قصائیان در گریز

کنون که زبان را شد از کار دست ز هم چرم بگسست و چو بک شکست

بهم هر دو لشکر در آویختند شب و روز را در هم آمیختند

از مشاهدهٔ این حال عرق حمیت شیر خان بحرکت آمده عار فرار را بخود روا نداشته - * بیت *

بپیچیده بر خود چو پیچیده مار برآورد شمشیر ز هر آب دار

و در عرصهٔ کار زار استقامت ورزیده بپا مردی تهور و جلادت قدم جرأت پیش نهاده بمدافعت پرداخت اما از تن تنها چه خیزد اگرچه رستم وقت باشد و از یکه چه آید هرچند که روئین تن بود درین بین مرکبش به ضرب تفنگ از پا در آمد و او که زرهٔ پوش عرق آهن بود پیاده رو براه آورده حریف از یمین و یسارش در آمد نزدیک بود که از پشت بارگی هستیش بیرون آرند که سقای او جرعهٔ آب حیاتی که سرمایهٔ زندگیش بود رسانند یعنی اسپ خود را پیش کشیده خود را وقایهٔ او ساخت و با آبرو کشته افتاد شیر خان سوار گشته ازان ورطهٔ خون خوار و مهلکهٔ جان سپار بیرون آمده باتفاق ریکوجی در چار دیوار حصار کیرپنج تحصن جست و از طرفین به مورچال بندی پرداخته تفنگ توپ و تفگ در پیوستند در سال هزار و صد و پنجاه و به ازانجا که چندی محاصرهٔ قصبه کیرپنج بطول انجامید و از هیچ ممری پیشرفت کار درونیان و بیرونیان

مدعا آنکه پرگنات را بتصرف در آورده باحمد آباد باید پرداخت و از خوان مرد خان داد دل باید خواست * * مصرع *

تا درمیان خواسته کردگار چیست

و دو روز گفت و شنید و عهد و پیمان سپری شد شیر خان در مرافقت و مخالفت متردد خاطر و دودله بود که نوشتهٔ ریکوجي مشعر بر رسیدن خود در نواح بارهٔ سندور دفعةً رسید و شیر خان از تردد بر آمده در کتمان این راز کوشید چون قصبهٔ کپر بنج که در تصرفش بود ازانجا قریب المسافة واقع شده هنگامی که چشم و گوش طرف دانی در نوم غفلت غنود * * بیت *

چنان خفت بر روی غفلت خراب که بیداري خود ندیدی بخواب

بی خبرانه خود را به کپر بنج رسانید صبحگاهی که حاجب سلطان روز حجاب نقاب را از رخ شب تاري برداشت و شخص مدام از کاشانهٔ دماغ غنودگان بستر بی خبری کناره کشید فخر الدوله و دیگران از شب روی شیر خان و رسیدن ریکوجی با خبر گشتند و پاسخ کوف به تعاقب پرداختند اما بگردش نرسیدند و در سواد قصبهٔ کپر بنج که شیر خان معسکر آراسته بود آمده بجنگ تیر و تفنگ نائرهٔ جدال و نیران قتال بار دیگر بر افروختند روز دیگر ریکوجی نیز رسیده شامل شیر خان گردید و از پی دخل ساختن گماشتهٔ کهاندی را و واقف گشته نایر مداخلت نائب خویش مرار نامی را که در بلده اقامت داشت بمواعید دلپذیر بخوان مرد خان نوشت ازانجا که بتقریبی از [1] حاوي اوراق معاملات نصف پرگنهٔ حویلی حصهٔ مرهته در عوض پرگنهٔ پتلاد شنیده بخاطر داشت درین وقت فابو یافته درخواست نموده پاسخ نوشت ریکوجي را که بهر نوع در ملک پای خود را قایم کردن مد نظر بود بالضرورة بپذیرفته وا گذاشت و خوان مرد خان مرار را به نیابت او در محالات بلده دخیل کار ساخت بالجمله ریکوجی باستظهار و اتفاق شیر خان روز دوم * * بیت *

دم صبح کین شاه زرین حشم ز مشرق بر آورد طبل و علم

---

(۱) حادی گرد کننده و فرد گیرنده *

میر خان ظهور این معنی را به فال نیک گرفته علی رغم پوباجی نائب کهاندی راو را از بلده بی دخل ساخت و آمدنی محالات و پرگنه جوبلی به ضبط در آورد پوباجی برصرافت آمده کوساجی و گنگادهر با فوج دکهنی و جمعی از مصاحبان را که بدام فخر الدوله نوکر گرفته بود برای تشخیص و تحصیل و بدر ساختن عمال جوان میر خان پرگنهٔ موندره و امکنهٔ دیگر که هر چهار طرف متصرف شوند رخصت نمود و فخر الدوله را مانند (۱) عروس کج آراسته سر فوج گردانید رینکوجی را که با شیر خان اخلاص بهم رسیده بود نوشت که با رسیدنش فوجی را فراهم آورده منتظر و مترصد او باشد شیر خان از اطراف و جوانب سپاه را طلب داشته نوکر ساخت و چشم انتظار بر شارع آمدن رینکوجی چار کرده در سواد قصبهٔ کیریبج نشست از انجا که او از راه خاندیس متوجه این صوب شده بود یک گونه توقف روی داد و شیر خان بنابر اخراجات سپاه مضطرب گشته قریات چند پرگنه موندره و برباد را بتاخت در آورد چون هنوز خبر واقعی پیوستن رینکوجی نداشت به مقتضای وقت از راه عاقبت اندیشی محمد امام بدیع را جهت سلسله جنبانی امر موافقت و یگانگت نزد پوباجی پنڈت فرستاد و خود بعزم کیریبج معاودت نموده بموضع کندهال آمد - فخر الدوله که با فوج مرهته بدان نواح رسیده بود بطریق شب چون بر شیر خان رسیده بجنگ تیر و تفنگ در پیوست و معدودی از طرفین کشته و خسته گشتند چون صبح قریب بود دست از جنگ کشیده بمقابل فرود آمد دریں بین محمد امام بدیع که با پوباجی ملاقی گشته ابواب موافقت با شیر خان مفتوح ساخته با معتمدی از او رسید و فخر الدوله و سرداران مرهته را ازان واقف ساخته سرداران هر دو جانب را ملاقات داد فخر الدوله به شیر خان گفت که الماضی لایذکر اکنون بمددگاری بخت و یاوری وقت مرهته طریق موافقت و مرافقت پیموده ممد و معاون است کمر همت چست بسته بتدارک مافات بپردازد و آب رفته بجو باز آرد - خلاصهٔ

---

(۱) عروس کج کنایه از صورتی باشد زشت و مهیب که طفلان را بدان بترسانند ۱۲ برهان

برادران را بجای او رخصت نماند لهذا قاسم علی را مقرر نمود که بعد اربعین رانه گشت و نجم خان فرصه را بدو سپرد همدرین سال شدت نزول باران ترلزل وبه قواعد اکثر عمارات افگند و جوان مرد خان نایب فوجداری دهولقه را از تغیر قائم قلی خان به محمد عظمت کرانی تفویض کرد و محمد سهدار روهیله را با سه صد نفر از سوار و پیاده نوکر ساخت و کسان از ملک بائی رینکوجی را از حبس بر آورده بخردش بردند و کهاندیرا او نیز متعاوت او برد از ملک بائی ستافت *

برپا نمودن پوتاجي پتيل فخر الدوله را بنابر رنجش جوان مرد خان و مقرر گشتن نيابت داماجي بر رينكوجي بدستور سابق و رويداد جنگ شير خان با فخر الدوله و رسيدن رينكوجي

ازانجا که بنابر مقدمه تفاوت حصه وجه بیوره که دران ایام بر اقوام سکنهٔ بلده تعریف یافته بود و زیاده و کمی بخش مصادرات مینمایند جوان مرد خان و نائب مرهتّه کار به حسودت و ناخوشی انجامیده بود و او سکوهٔ این معنی را به پوتاجی پتیل که دران اوان سر فوج و راتق و فاتق مهمات کهاندیرا او بنده در ملع پرگنه پتلاد رسیده مدام داشت تمهیدی نموده فخر الدوله را که در ملکچهٔ موضع عماث پور بار داشته بودند پالکی سواری و فیل نشان و خیمه تعیین ساخته برای نمود جوان مرد خان و حصول مرام خویش ماندند (۱) مترس و (۲) خواسه برپا نمود و درین ضمن خبر بحالی رینکوجی به دستور سابق شایع گشت جوان

---

(۱) مترس بفتح اول و ثانی و سکون را و سین بی نقطه صورتی را گویند که مزارعان در کشت زار سازند بجهت دفع جانوران زیان کاره ۱۲ برهان *

(۲) خواسه بفتح اول بروزن نواسه صورتی باشد که در فالیز و زراعتها نصب کنند تا وحوش و طیور ازان ترسنده آسیبی به کشت نرسانند ۱۲ برهان *

و محمد هادی خان و رامم را همراه کرده از ملغ دریایی و اترک و سایر وا پرداخته سواد قصبه بیلدکر که در تصرف زور آور خان برادرش بود روزی چند معامات ورزید مسرور اوراق از استماع کسل مددی احوی اسمعیل محمد خان که در کهندایت بود عازم بلده گردید و درنک موضع پیتها پور تا کولدان قطاع الطریق جنگ رو نمود و چندی کشته و خسته گشتند چند تیر برامم رسید ازانجا که حفظ او سبحانه تعالی سایه شامل بود کاری نیامد * بیت *

اگر تیغ عالم بجنبد ز جای — نبرد رگی تا نخواهد خدای

و بروز عید الضحی داخل بلده گشت و برادر او را از کهندایت طلبداشت جوانمرد خان پیشتر کوچ نموده تا رادهن پور رفته صفدر خان را مستمال ساخته رفع کدورت نمود و هفدهم شهر ربیع الثانی سال هزار و صد و پنجاه و هشت بلده در آمد و صفدر خان نیز در همان ایام رسید کهاندیر او که بصلع سورتهه شتافته بود معاودت نموده وارد قصبهٔ دهولقه گشت و نیابت بلده را از تغییر مور و پنجت نمام ترمک نیابت مقرر کرده روانهٔ بروده گردید ازانجا که پیمانهٔ عمر اخوی اسمعیل محمد خان لبریز گشت سوم شهر شعبان بجوار رحمت ایزدی پیوست هنوز از غم و الم والد مرحوم نیاسوده بود که این داغ بالای داغ سوخت و جگرها را کباب ساخت * بیت *

هردم زمانه داغ غمی برجگر نهد — یکداغ نیک نا شده داغ دگر نهد

افسوس از جوانی او چون امر با گزیر را چاره و درمانی بجز صبر و شکیبائی نیست لاجرم بدعای طلب مغفرت اشتغال ورزید * بیت *

ما لعبتکانیم و فلک لعبت باز — از روی حقیقتی نه از روی مجاز
با زیچه همی کنیم بر نطع وجود — رفتیم بصندوق عدم یک یک باز

چون از ایام نجم الدوله بداروغکی فرصه بندر کهندایت می پرداخت و از حسن سلوک تجار را راضی و شاکر و نجم خان را نقش خیر خواهی او برلوح سینه نقش و مرتسم بود و پیوسته بصلاح وصوابدید او کار میکرد از استماع این قصهٔ نا مرضیه متاثر گشته برسم متعارف تعزیه برامم نوشته استدعا نمود که یکی از

برادران را بجای او رخصت نماند لهذا قاسم علی را مقرر نمود که بعد اربعین زاده گشت و نجم خان فرصة را بدو سپرد همدرین سال شدت نزول باران ترلزل بنه قواعد اکثر عمارات افگند و جوان مرد خان نیابت فوجداری دهولقه را از تغیر قاسم علی خان به محمد عظمت کرائی تفویض کرد و محمد سهدار روهیله را با سه صد نفر از سوار و پیاده نوکر ساخت و کسان از مال بانی رینکوجی را از حبس بر آورده بمردش بردند و کهاندیر او نیز متعاوت او برد او مال بانی ستاوت *

برپا نمودن پوتاجي پتيل فخرالدوله را بنابر رنجش جوان مرد خان و مقرر گشتن نيابت داماجي بر رينكوجي بدستور سابق و رويداد جنگ شيرخان با فخرالدوله و رسيدن رينكوجي

ازانجا که بنابر مقدمه تفاوت حصه وجه بیوره که دران ایام بر اقوام سکنهٔ بلده تفریق یافته بود و زیاده و کمی بخش مصادرات میماندن جوان مرد خان و نائب مرهتّه کار به حسودت و ناخوشی انجامیده بود و او سکوهٔ این معنی را به پوتاجی پٹیل که دران اوان سر فوج و زاتوں و ماتوں مهمات کهاندیر او بنده در ملع پرگنه پٹلاد رسیده مدام داشت تمهیدی نموده فخر الدوله را که در قلعچهٔ موضع عداث پور بار داشته بودند پالکی سواری و فیل نشان و خیمه تعین ساخته برای نمود جوان مرد خان و حصول مرام خویش ماندند (۱) مترس و (۲) خواسه برپا نمود و درین ضمن خدر بحالی رینکوجی به دستور سابق شایع گشت جوان

---

(۱) مترس بفتح اول و ثاني و سکون را و سین بی نقطه صورتی را گویند که مزارعان در کشت زار سازند بجهت دفع جانوران زبان کارهٔ ۱۲ برهان *

(۲) خواسه بفتح اول بروزن تواسه صورتی باشد که در فالیز و زراعتها نصب کنند تا وحوش و طیور ازان ترسیده آسیبی به کشت نرسانند ۱۲ برهان *

که اکنون انجام کارش بدینجا کشید بالجمله روز دیگر که زنگی شب از سیمچون
وا پرداخته رو برتافت میر نعمت الله بحسینی فخر الدوله با جماعهٔ کمتر از فوجه
سپاه و تجارت پیشگان غارت زده رحمی عریان و نالان رو به شهر نهاده در آمدند
و در مسجد جامع بدان حال اقامت گزیدند بگذشته بلده از راه خدا ترسی و خبر
گیری و تیمار حال پرداخته برسانیدن نان و کسوت و مایحتاج بسری کسب نکو
نامی دنیوی و ثواب و اجر اخروی حاصل نمودند - زوجه و طفل فخر الدوله
جوان مرد خان آگاه گشته حاجی نور الله را با زنبه سواری فرستاده آورده متحفظ
داشت دریں بین فرستادهٔ گنگادهر با خواجه سرای فخر الدوله که بنابر تفحص
و تجسس او بر آمده بود به بلده آمد و اورا برد و مدلعهای کای از زر و جواهر
و اقمشه و اسپان ترکی و فیلان کوه پیکر و تمامی ساز و سامان امارت و ایالت
که لکوک را ارزش داشت با اسپ و شتر همراهیان و بعضی تجارت پیشگان که
نامند مدافعه تخته های سال برداشته آورده بودند بدست مرهته افتاد و خبری
به جوان مرد خان رسید * * بیت *

سنگ بد گوهر اگر کاسهٔ زرین شکند   قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نه شود

شاخ کدو هرچند دست در دامن سرو سهی زند آسمان داند که کدام سر سزاوار
سروری است و گیاه اگرچه با زر مرد دعوی برابری کند و لیکن * * مصرع *

این یکی را به نگین دان برند و آن را بجوال *

آمدن کهاندیرا و بنابر فراهم اوردن مال مغروته فخر الدوله و قید نمودن رینکوجی و ملاقات نمودن با جوان مرد خان و همراه بردن فخر الدوله و نگاه داشتن او در قلچهٔ غیاث پور

کهاندی را و برادر داماجی را که او مال بائی به نیابت او مقرر کرده بود

که در آنجا بود بیگانه را دیده شمشیری انداخت و اندک جراحتی به گردنش رسانید بالضرورة برگشته نباره در آمد و گفت * * رباعی *

دیروز چنـــان وصال جان افروزی و امروز چنین فراق عالم سوزی
افسوس که مستوفی دیوان قضا آنرا روزی نویسد و این را روزی

شیر جان تا هنگام دو هستی نتابت بنای برج زر در بابی که یوسف کوتوال نصر الدوله در پای دیوار حصار مابین دروازۂ اسلویه و رای پو احداث کرده توقف ورزیده روانۂ باره شدند گشت و سپاه متفرق که تازه جمع شده بودند طریق مخلصی جسته کناره کشیدند نصر الدوله با جمعیت همراهی خویش باره را قائم نموده نشست صفدر جان که از سمت پورجان تا فوج به جنگ توپ و تفنگ می پرداخت و از طرف دیگر دکهنیان معرکه آرائی داشتند از شروع این سانحه خراب کرده پیش آمدند و مرکز وار احاطه کرده بجنگ در پیوستند تا وقت شام که طلیعۂ سپاه رنگ نمودار گشت دائرۂ جدال و قتال ساعة فساعة زیاده می کشید و محصوران در مدافعه باقصی الغایات بانداختن بندوق و شُهُب بان بجان می کوشیدند چون طرف بانی جمع کثیر و آنها سر دهۂ قلیل بودند قریب پاسی از شب گذشته شب چهاردهم ماه رمضان عرصۂ تنگی پذیرفت و دست تطاول دکهنیان بغارت ناطق و صامت دراز گشت و چهار طرف ریخته دستگیر ساختند * * مصرع *

شیری که اسیر سگ شود هم ز قضا است * بیت *

چو ماهی به کام نهنگ اوفتاد ضرورت دل و جان بمردن نهاد

ازانجا که قبائل خود و متعلقان پسران جمع کثیر از اناث و ذکور صغیر و کبیر همراه داشت و بدین قسم گرفتار مصیبتی نه شده بودند از خدا بی خبران مرهته پیرایۂ زنان را از دست و گردن آنها گرفتند و طرفه حالی که خدا نصیب هیچ دشمنان نکناد بر آنها گذشت دران هنگامۂ دار و گیر یکی از ازواج نصر الدوله از بیم جان با طفل هفت ساله از دیگران جدا افتاد و بخانۂ یکی از ساکنان سید پور که دران نزدیکی بود پناه گرفته متواری گشت * * بیت *

بریختـــان و ریختـــانی دل فروز بسر برده با خوشدلی چند روز

از رفاقت کند و جوان مرد خان را بر ارادهٔ خویش آگاه ساخته هنگامی که سپاه شام بر لشکر مملکت ندم روز تاختن آورد قریب نصف شب جدائی گزیده بدروازهٔ سارنگپور آمد - جوان مرد خان بدانجا شتافته بر خورد و اورا بوعده فرستادن یک زنجیر فیل در پاداش این عمل مسرور ساخته رخصت نمود فخر الدوله چون خندان فوجی از خود نداشت و اکثر سپاه بی روزگار فراهم آمده نوکر شده بودند و بآنها خرج نمی رسید که به حالت ماندن و نه روی باز گشتن داشتند در گرداب حیرت فرو ماندند * نظم *

بهر لشکری چون بلائی رسد ز نادانی پیشوائی رسد
اگر بایدت شوکت خسروی دل و دست شمشیرزن کن قوی
کسی کو ندارد ز تو سر دریغ تو باید نداری ازو زر دریغ
بتو زور زرم انگه بکدم بود باو گر جهانی دهی کم بود
دلیر تهی دست هنگام کار چو باریست بی بال و پر در شکار

جوان مرد خان جدائی گزیدن راجه و بیدلی دیگران از مساعدت وقت و یاوری بخت یافته بغابر بودن شیر خان که اکثر جماعداران نو فراهم آمدگان چشم بر و داشتند د بهدی که سنگ تفرقه در آنها افتد اندیشیده از راه برادری به شیر خان گفته فرستاد که کهٔندیر او با فوج گران متوجه این صوب است عنقریب میرسد و حسن معاشرت فخر الدوله را معاینه نمودند ترک مرافقت او اولی است - ازانجا که از شنیدن پاسخ رای سنگه که همان مثل د بتو میگویم دیوار تو گوش دار قطع رشته امید یافتن مدد خرج کرده در کار خود متحیر بود این ترانه را شنیده نهادن منت بر بدي عم اندیشیده عذر عسر اخراجات را بگوش فخر الدوله کشیده روزانه با همراهیان خویش و اکثری جماعداران که مرافقت اورا گزیدند رو به پناه حصار بلده آورد و از رویداد این سانحه فخر الدوله آگاه گشته خود سوار شده خواست که بدلیری برداخته ازان حرکت باز دارد چون او از مکان خود رفته خود پی برداشته به سرعت به تاختن در آمد چون باواقف بود به غلطی با نزدیک دروزهٔ اسلوریه بکه تار آمد و ازرا بدوست درین بین شخصی از حصاریان

گنگادهر و جماعهٔ دکهنیان با چند ضرب توپ و آلات و ادوات حرب تعین ساخت که پیش شتافته در بین طریق قابو یافته بمقابله پردازد او باستعداد تمام رو براه آورد و برسه چهار کروهی نموداری کرده جنگ در انداخت فخر الدوله به پا مردی و استقامت نشسته روزی رو براه آورد و میگفت * نظم *

من امروز کاری کنم بی گمان   که بر نامداران سراید جهان

بر آنم که گردن فرازی کنم   به شمشیر با شیر بازی کنم

همه جا بمدافعه پرداخته زد و خورد کنان براجپور در سواد بلده پیوسته مکان مناسبی بنظر در آورده مور جال بندی نموده فرود آمد و صفدر خان پردهٔ ظلمانی شب را پیش رو دیده معاودت کرد و دکهنیان به فرودگاه خودها رفتند تا فردا از پس حجاب غیب چه رخ نماید زر دیگر چون زورق آفتاب بر روی سپهر آب گون روان شد و مهر بلند رایت را بادبان ساخته از ساحل مشرق بر کشید چون پاره بین پور مکان موحدار نسیم را کسان خوان مرد خان قایم داشتند و براجپور اتصال داشت فخر الدوله مور جال را پیش انداخته عزم بدست آوردن آنجا نمود و نائرهٔ حرب در گرفت صفدر خان و قائم قلیخان به کمک پرداختند و دکهنیان نیز به ترک و تاز در آمدند ازانجا که جیطان مساکن پور جات به یکدیگر پیوسته کسان فخر الدوله در بناه آنها همه جا در آمده به توپ اندازی و برقندازی مورچال را بناره رسانیده او اخرروز به تصرف خود آوردند و فخر الدوله بدانجا در آمده با قبائل استقامت گرفت و تدبیر بستن مور چال بر حصار شهر پناه درپیش نمود بنابر درون بلده مسدود گردید و جنگ توپ و تفنگ از فراز برج و باره سمت دروازهٔ اسلوریه و رایپور در پیوست و تا پنج شبانه روز با حصار و فوج دکهنیان بآتش افروزی جدال و معرکه آرائی قتال بسر آمد راجه رای سنگه به ضابطهٔ نجم الدوله درخواست مدد خرچ همراهیان نمود فخر الدوله نظر بر ضوابطه بادشاهی گفت که برگنات در جاگیردار و بر کار سرکار والا درخواست مدد خرچ بی حساب است و ندانست که از مدتی آن قانون تقویم پارینه گشته و آن دفتر را گاو خورده رای سنگه از استماع جواب صاف بیدلی آغاز نهاده دل

سر راه درباره سیدنور اقامت داشت با جمعیت موجودی باستقبال شتافته در بیر
نور ملاقی گشت فخر الدوله بعادر تالیف قلوب خلعت شش پارچه و سرپیچ
مرصّع و یک زنجیر فیل تواضع نموده با خود زدنی ساخت ازانجا که غرور و پندار
و درستی طبع و بدمعاشی او که اشتهار تمام داشت نظر بر مراتب سیدی
روشن الدوله برادرش که صبیهٔ او با ناصر جنگ خلف آصف جاه منسوب بود
با کهاندر او راه سلوک نه پیموده به سند روزی متوجه این صوب شده به سعی
خیر اندیشان که مکتوبی به او نوشته مددی بر اظهار سرکشی و تهور و جلادت
خود نبود چون مرهته را که درین صوبه اقتدار بیشتر گشته از وقوف این معنی
اندیشیده غدار - کدرت و وحشت بر دلش پاشیده گردید * نظم *

درستی همه پیش چون خار بن | سراپاش باشد چو ریشش کهن
ز یک گفتنش جمله شوریده کار | بسی فتنه بر خاست از هر کنار

جوان مرد خان که از و اطمینان نداشت در تدبیر مآل کار خود محفل کنگاش
آراسته در ظاهر بعاذر استقبال و در ضمن به تهیه و استعداد مدافعت و ممانعت
بست و چهارم شعبان در فضای موضع اساوه یک کروهی بلده داخل خیمه
گشت و قایم قلیخان را نزد گنگاجی مدار کار کهاندر او که در نواح پتلاد با فوج
دکهنان رسیده بود رخصت نموده از و امداد خواست قایم قلی خان با و گفت
و شنید درمیان آورده به مقرر داشتن هزار روپیه روز مره خرج سپاه گرفته غرهٔ شهر
رمضان رسید و در موضع عیسن پور فرود آورده - جوان مرد خان از موافقت
مرهته قوی دل گشته کمر همت بست و جمعی دیگر از گجراتیان را فراهم آورده
آمادهٔ مدافعت گردید - فخر الدوله از باره سیدنور سیر خان را به هراولی با تسخیر
حویلی نعل ساخته عازم پیش گردید و راجه رای سنگه را از ایدر طلب داشت
و او در نزدیکی قصبهٔ کدی نیج ملاقی شده خلعت شش پارچه و یک زنجیر فیل
تواضع یافت و بموافقت سیر خان در هراولی مقرر گشت و ازانجا کوچیده به
قصبه نهیل دوازده کروهی بلده رسید و هفتم به عزم احمدآباد رایت عزیمت بر
افراشت جوان مرد خان داخل بلده گشته صفدر خان برادرش را با فوج بابی

گنگادهر و جماعة دکهنیان با چند ضرب توپ و آلات و ادوات حرب تعین ساخت
که پیش شتافته در بین طریق فابو یافته بمقابله پردازد او باستعداد تمام رو براه
آورد و بر سه چهار کروهی نموداری کرده جنگ در انداخت فخر الدوله به پا
مردمی و استقامت بسنده روزی رو براه آورد و میگفت * نظم *

من امروز کاری کنم بی گمان | که بر نامداران سراید جهان
بر آنم که گردن فرازی کنم | به شمشیر با شیر بازی کنم

همه جا بمدافعة پرداخته زد و خورد کنان براهپور در سواد بلده پیوسته مکان
مناسبی بنظر در آورده مور چال بندی نموده فرود آمد و صفدر خان پردهٔ
ظلمانی شب را پیش رو دیده معاودت کرد و دکهنیان به فرودگاه خودها رفتند تا
فردا از پس حجاب غیب چه رخ نماید زر دیگر چون ز ورق آفتاب بر روی سپهر
آب گون روان شد و مهر بلند رایت را بادبان ساخته از ساحل مشرق بر کشید
چون باره بین پور مکان موجدار نسیمی را کسان جوان مرد خان قایم داشتند
و براهپور اتصال داشت فخر الدوله مور چال را پیش انداخته عزم بدست
آوردن آنجا نمود و نائرهٔ حرب در گرفت صفدر خان و قائم قلیخان به کمک
پرداختند و دکهنیان نیز به ترک و تاز در آمدند ازانجا که خیطان مساکن پور جات
به یکدیگر پیوسته کسان فخر الدوله در پناه آنها همه جا در آمده به توپ اندازی
و برقنداری مورچال را بباره رسانیده او اخر روز به تصرف خود آوردند و فخر الدوله
بدانجا در آمده با قبائل استقامت گرفت و تدبیر بستن مور چال بر حصار
شهر پناه درپیش نمود بنابر درب بلده مسدود گردید و جنگ توپ و تفنگ از فراز
برج و باره سمت دروازهٔ اسلوریه و رایپور در پیوست و تا پنج شبانه روز با حصار
و فوج دکهنیان بآتش افروزی جدال و معرکه آرائی قتال بسر آمد راجه رای سنگه
به ضابطهٔ نجم الدوله درخواست مدد خرچ همراهیان نمود فخر الدوله نظر بر
ضوابطه بادشاهی گفت که پرگنات در جاگیردار و بر کار سرکار والا درخواست مدد
خرج بی حساب است و ندانست که از مدتی آن قانون تقویم پارینه گشته
و آن دفتر را گاو خورده رای سنگه از استماع جواب صاف بیدلی آغاز نهاده دل

و لا یستقدمون نصب گشته بود از پیشگاهدان برياض روضهٔ جنان انتقال فرمودند و بار ماندگان را بدرد فراق و بوعدهٔ دیدار بقیامت مبتلا ساختند * بیت *

برآمد ابر از دریای اندوه ۔ فرو بارید سیلی کوه تا کوه

چون امری نا گزیر بود زبان به کلمهٔ ترجیع انا لله و انا الیه راجعون گشوده بامر تجهیز و تکفین پرداخته بخاک سپرد امید که او سبحانه تعالی بنور مغفرت بیامرزد چنانچه ایشان نسبت بحال فرزندان شفقت پدری مبذول داشتند لله الحمد که از آنها راضی ازین سه پنجی سرای انتقال فرمودند واهب بی منت اولاد و احفاد ما را بتر تو فیق رفیق دارد و عواقب امور شان را بخیر گرداند بمنه وجوده * بیت *

بماناد آن فرح آئین پسر ۔ که سازد فروزان چراغ پدر

از آنجا که غمخوار و حذر خواه خلائق و مجبور ایذا و اضرار احدی نبود سکنهٔ بلده عموماً آشنا و بیگانه قرین اندوه و ملال گشتند * بیت *

نیک و بد چون همه باید مرد ۔ خنک آن کس که گوی نیکی برد

بعد فاتحه و رسوم روز سوم راقم که بحسب حال سبقت داشت برادران را جمع نموده به دلاسا و تسلی پرداخته گفت * رباعی *

دنیا چو رباط و مادر و مهمانیم ۔ تا طی نکنی که ما درو می مانیم
آن خالق ذوالجلال میماند و بس ۔ باقی همه کل من علیها فانیم

و به یقین که هر ذی حیاتی را شربت ناگوار مرگ چشیدنی و رخت هستی به عالم نیستی بربستنی است و این غم و اندوه تا بقیهٔ حیات مستعار فراموش شدنی نیست * بیت *

این ابر نم گرفته ز دریای بیکران ۔ دود دل من است در و اشک من نهان

اکنون تدبیری باید اندیشید و چارهٔ باید جست که نام و نشان آن مرحوم بر صفحهٔ اوراق لیل و نهار به نیکی ثبت و یادگار بماند * بیت *

روانش روشن و فرخنده بادا ۔ اگرچه مرد نامش زنده بادا

و فرزند خلف را که باقیات صالحات است مردم از درگاه مجیب الدعوات بالغدو

رتحال خان مغفرت نشان علي محمد خان امين كتهره پارچه ازين خاكدان بروضهٔ رضوان

از حمله سانحات عم فرای این سال که عالم الحرن رامم بود رحلت والد مرحوم معفور است ازانجا که او سبحانه تعالی اورا رفیق العلف و حدا ترس آفریده بود از مساهد حوادثات رمانه و اطوار ادوار دوران و حرائع ایی ملک تاب استقامت درین دیار در حود ندیده دل کنده سد و ارادهٔ عافیت بخیری بخاطرس حطور نمود که متعلقان صعیر و کبیر را در بندر سورت نه حفظ و حمایت حافظ حقیقی سپرده حود را سرف اندور کوبیں اماکن مسرفه سارد جوں از مدتی احمدآباد مسکن فرار یافته بود پیوسته در تدبیر ایں معنی اندیسیده اسباب زیادتی برطرف ساخت و سرانجام و استعداد سواریها و بار بردار پرداخت و بنابر حصول دستکا راهداری مرهتّه از دیوحی تا کید بائت داماجی و آگهی عرم حویس نه تیغ بیگ حان متصدی بندر سورت نوست و جواب با صواب ار هر دو رسید و قصد ایشان تصمیم یافت و ارادهٔ الله که بر همه عالب است بنوع دیگر تعلق پریرفت حوان مرد حان آگاه گشته با صفدر حان برادرس و قایم قلی حان آمده نه دل حوئی و فسح عریمت نه مبالغه تمام بعد گست و راضی نه شده مقرر فرمودند که رامم تا قسمت باسد نه تعلقه امیدی نماند و بیعانه نه مکاریان داده دهم سهر حمادی الاولی حرکت را تعین کردند ـ اتفاقا صبیهٔ حورد سال رامم که ایشان الفت تمام باو داستند تب نموده حدری بر آورد و ارادهٔ لایق را عائق گست جوں پیمانه عمرس لبریر سده بود در ایام معدود در گرست و عم سدید عارض حال ایشان گردید که رور سوم او حود تب کردند و رور برور مرض اشتداد پریرفت از دریافت حالت حویس اسمعیل محمد حان برادر رامم را که در کهنبایت بود طلب داستند آخر الامر کار حفظهٔ تدبیر و تداوي و معالجه بیرون رفت دوم شهر حمادی الثانی برور دوسنبه مریت دو ساعت از رور بر آمده که در دیوان قضا اذا حاء احلهم لا یستاخرون ساعتة

و در سال هزار و صد و پنجاه و هفت صفدر خان بعد تشخص پرگنات و پیشکش زمینداران ضلع دریابی ساد معاودت نموده به بلده در آمد و کهاندیر او نیز از سورتهه که هنگام برگشت رسید ریکوحی را نائب مستقل گراسته به مسکن خویش شتافت ریکوحی به قصبه ازهر مانر بر ساحل خوبدار و انرک دوازده کروهی بلده آمده ببانر بعضی گفت و سنند ملاوات بعنوان مرد خان نوست و او قادم قلی خان و زامم را همراه به موضع کهدره که از فرودگاه ریکوحی قریب بود رفت و یکدیگر را دیده به تبدیل دستار عهد مواخات بسته آمد و کسبانی از تغیر قرار نایک به نیت حصه مرهته به بلده رسیده دخیل کار گردید همدران اوان فخر الدوله پس از رسیدن نوشته جات و وکیل جوان مرد خان خلعت شش پارچه که مصحوب خان محمد خان و وکیل او فرستاده بود رسید و بدعت نیوره که حندی رفع گشته بود درین و لا به عنوان سر شماری ذکور اهل حرفه و قوم به قوم مسلم و هنود فی نفر سه نیم روپیه که ازان مبلغی به عمل آمد گرفته شد و حسن ظن عامه رعایا و کافه برایا به این بعض الظن سوء مبدل گشت و چشم داشت هم وطنی که داشتند نتیجه بالعکس بخشید و خوشی به اندوه انجامید * نظم *

چنین است دستور چرخ کهن که چون سر بر آری برآرد زبن
درین لاجوردی سرای دو در ز دنبال مطرب رسد نوحه گر

چنانچه قریب چهل هزار روپیه به دو دفعه از سید فاضل سجاده نشین امام الدین که در موضع کرمنه آسوده اند و به دو دفعه از محمد عبدالواحد بازرگان قوم بواهیر قریب شصت هفتاد هزار روپیه جبرا قسرا حبس نموده گرفت ازانجا که در حکومت نجم الدوله آن مظلوم مبلغی به طریق مصادره داده و درین ایام که از همه بیشتر ساداں و فرحان بود گریان و نالان به ذکر هی اکبر من اختها متذکر گشته فرار نموده به بندر سورت شتافت و ده هزار روپیه حبس اندلشم سیح حسن عرف ز ورقی تجارت پیشه را که در خانه اش گراشته به کهندایت رفته بود بر آورده گرفت ز بغداد گرفت و گدر و احد و حر گراشته گردید *

به فخر الدوله فخر الدین خان . اندر شجاعت جنگ که به منصب هفت
هزاری ذات هفت هزار سوار سر افرازی داشت به گزرانیدن دو لک روپیه به
عنوان پیشکش سرکار والا مقرر و معوض گردید و به مرحمت خلعت خاصه و سر
پیچ وجیغه مرصع و یک زنجیر فیل معتبر و ماهی گشت ازانجا که کیفیت
کشته شدن معقول عالم به حضور نرسیده بود او سند نیابت بلا عدد اسم برد
سیتا رام نام صراف که از سابق با او معرفتی داشت فرستاده نوشت که از
منصب داران متعدده هرکه لیاقت نیابت داشته باشد ز عهده بر آ تواند شد نام
اورا مندرج ساخته برساند و رسیدن سند به جوان مرد خان که متردد خاطر بود
راضی گشت و دیگر کسی که مصدر این امر تواند شد نه بود لهذا جوان مرد خان
که تا حال نائب معقول عالم بود این معنی را از مساعدت وقت تصور نموده
سند را گرفته بنام خویش مرقوم نمود هرچند که ضابطه استعمال این قسم
نوشته جات معمول نبود اما بنابر اعلان و اشتهار بست و چهارم شهر ذیحجة
الحرام به ع ساعتی رفته بر سر بسته داخل بلده گردیده منادی باسم فخر الدوله
در آورد و وکیل را با عرائض روانه کرد ازانجا که در عهد حضرت فردوس مکانی و ایام
حکومت و نظامت وکلای حضرت خلد مکان بتخانه چنتا من احداث نموده
ستیداس جوهری را بامر آنحضرت آثار شرعی گراسته مسجد ساختند و موسوم
به قوة الاسلام گشت چنانچه در محل خویش شمه ذکر یافته اصنامی چند را
که مخصوص بپارس ناتهه معبود قوم سراوگان از سنگ مرمر مرتب کرده در
انتظاری زر معین نصب آنها بود که از تقدیرات فلکی بیت الصنم بیت الصمد
گردید ازانجمله دوبت را که هر یک بقدر صد من باشد به حیلهٔ شکستگی محفوظ
داشته در زمین دفن نمود درین وقت ورثهٔ او ضعف اسلام وحمیت دین را از
ملوک رذائل و طبائع را بنظام دیوی راغب و مائل دیده به ایثار رسوف رخصت
حصل کرده بر آوردند علی رؤس الاشهاد به حمل عرا بهادر بلده آورده در بتخانه
که در زیر زمین از قدیم داشتند و از خوف اهل اسلام نهانی دران نهانخانه به
پرستش استعال می ورزیدند نصب نموده بت پرستی را آشکار ساختند

گشت و به دوحی پیوست - باوجود این حالت به تصور آنکه خود را به بهروچ
که قریب است رساند کوچ نموده به موضع بادولی چهار کروهی بهروچ رسید
و عرصه بر او تنگ گردید زخمی شده از فیل بر اسب سوار گشت و صفوف
مرهته را برهم شکافته با معدودی بر ساحل رود بار بدرده خود را رسانید چون بدون
کشتی عبور امکان نداشت و کشتی‌ها را بیگ عالم خان که او نیز از و اندیشه
ناک بود و چه باشارۀ دوحی بند داشت لهذا اسب را بر آب زد که به شناوری
گزاره شود ناگاه اسپش در و حل فروماند که جماعۀ مرهته رسیده در گرداییدند
و فتحیاب خان که دستگیر گشت به قتل در آمد و این واقعه در بیست و یکم
شهر ذیقعدة الحرام آن سال روی نمود و شیوع این سانحه به جوان مرد خان
واضح گردید ازانجا که مقدمۀ سلطنت که دران وقت فی الجمله به تسلط بود بود
مآل کار خود اندیشیده حبال عهد و پیمان با مفتخر خان بنوعیکه سابق
خواهشمند بود که او نائب مستقل باشد بست * بیت *
بیا که نوبت صلح است و دوستی و ارادت   بشرط آنکه نگوییم از انچه رفت حکایت
اما بعاذر گفتۀ عرض گویان که از و چه اطمینان تواند شد دودله ساخته گفتند *

* بیت *

چو بد کردی مشو ایمن ز آفات   که واجب شد طبیعت را مکافات
باوجود آن دو سه دفعه نوشت و خواند این معنی درمیان آمد که درین بین خبر
تقرر صوبه به فخرالدوله از نوشتجات دارالخلافة رسید و گفت و شنیدها موقوف ماند *

صوبه داری فخر الدوله فخر الدین خان بهادر شجاعت جنگ و مقرر شدن نیابت به جوان مرد خان و دیوانی عبد الحسین و قایم قلي خان

چون رویداد صدر از معروضۀ اخبار نویسان و عرائض مفتخر خان به عز عرض
عاکفان بارگاه سلاطین پناه رسید از پیشگاه عظمت و جلال صوبه داري احمدآباد

فداء الدین خان و معتصر خان به عبدالعزیز خان عرف معقول عالم که به قلعه داری جنیر می پرداخت رسید باستعداد فراهم آوردن سپاه و لوازم توپ خانه سرگرم گشته چند ضرب توپ و مصالح از قلعه فرود آورد و به نگاهداشت پرداخته رستم را و نامی از جماعت مرهته را دنبر نوکر گرفت و متحدات خان قلعه دار ملتهرا را که اخلاص مند بود بموافقت دعوت نموده باتفاق و سرانجام رو براه آورد * بیت *

کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید
قضا همی بردش تا بسوی دانه و دام

القصه اول عزم بدست آوردن بندر سورت را پیش نهاد همت خود ساخت - متصدی آنجا از وقوف این معنی به حفظ و حراست و استحکام برج و باره پرداخته مستعد ممانعت بنسبت باوجودیکه از ضلع سوهی گده بالیست گرست مخاطرهٔ مرهته را بخاطر نیاورده و طریق مصالحه و التیام به آنها که در صوبه اقتدار دارند نه پیموده باستقلال تمام اران ضلع گرشته به موضع براچه رسید دیوجی تا کییر نائب داماجی راو که از سیعه روزی او واقف و به عنوان خودسری رفتن او را دیده به خود اندیشید که اگر به احمدآباد رسیده متمکن گردد چه سلوک درپیش خواهد نمود - لهذا به متصدی بندر سورت نوشت که به استقلال به مدافعه کوشد که از بیرون به مقابله می رسم عبدالعزیز خان از وقوف این معنی گرفتن بندر را بوقت دیگر موقوف داشته عنان عزیمت به سمت احمدآباد معطوف ساخت - دیوجی تا کییر سد راه گشته به مقابله پیش آمد و او جنگ کنان از بسیاری مخالف بیندیشیده قطع طریق می نمود هر روز جمعی از طرفین کشته و خسته می گشتند ازانجا که رستم راو در ایام سابق مکرر به صیغهٔ نوکری با داماجی راو بوده دیوجی او را تطمیع نموده بجانب خود مائل ساخت روزیکه مقبول عالم متوجه منزل موضع کهیم کهتودره گردید جنگ صعب بوقوع آمد - کمی آذوقه و مصالح سرب و باروت و کشته شدن جمعی از جماعه داران و علی میان نام که هراول بود رخم کاری برداشته در همان شب در کرشت رستم راو که با دیوجی ساخته بود چندی از جماعة داران دیگر را اغوا نموده رو گردان

این امر بود حمل بر نفاق او نموده متحیر بآزردگی ساختند و او رنجیده بامثال بموضع دهوان که مسکن طالم خالده کولی است رفته سکونت گرفت جوان مرد خان پس از انفصال معاملت مرهته و کوچ کهاندیر او از نگینه باغ داخل بلده گشته به تمشیت مهام پرداخته روزآور خان برادر خود را به نیابت بلدۀ پتن فرستاده فرقۀ سپاه نجم الدوله که اسباب و اثاث البیت او را در دستواه طلب خودها گرفته بودند بعضی از راه خوشامد که امیدواری نوکری داشتند و از اکثری آنچه را خواهش نمود از خیمه و فروش طلب داشته گرفت و از همان خیام بر سرش افراخته و بساط در زیرش گسترده گست و خدم و حشم بخدمت قیام نمودند فاعتبروا یا اولی الابصار- * بیت *

چنین است آئین گردنده دهر که بخشد به مهر و ستاند به قهر

و از اسپان و افیال دو زنجیر فیل پای مکنه و دوم ماده فیل سیر خان و یک زنجیر جوان مرد خان و یک زنجیر روز آور خان از جماعه داران به بیعه بها خریدند و قریب سی صد جزائر که جزائر چیان در عوض خودها نگاه داشته بودند آنهارا نوکر ساخت و در آخرکار جزائرها را کشیده گرفت و هفتاد پنج ضرب توپ از خورد و بزرگ و مصالح سرب و باروت از آن نجم الدوله را به تصرف خود در آورد و صفدر خان برادرش را نائب مناب و رانق و فاتق مهمات مالی و ملکی ساخته معاذر تشخیص و گرفتن پیشکش با فوج به ضلع پرگنۀ کری رخصت نمود - نظر علی خان و محمد زمان بیگ و مومن علی خان و محمد علی خان صلاح و فلاح حال خود را در ماندن احمدآباد ندیده دو از دهم شهر ذیقعده الحرام به عزم دارالخلافته روانه شدند و طالب علی خان دیوان صوبه که در حضور بود همدران ایام باجل موعود در گذشت *

روانه شدن عبدالعزیز خان از قلعۀ جنیر به عزم احمدآباد و کشته شدن او در بین طریق

چون نوشتجات جوان مرد خان مبنی بر مداخلت صوبه و برآمدن

ناامیدانه می انجامید اکنون آنچه خدمت گزاری از دست من بر آید کوتاهی نخواهم نمود - * بیت *

بدی را بدی سهل باشد جزا اگر مردی احسن الی من اسا

خیمه و سر انجام صیافت فرستاده فرود آورد از انجا که معاملت صوبه با مرهته درست شد صفدر خان یک زنجیر فیل ماده باب تواضع معتضر خان را همراه گرفته با رنگوجی ملاقات نموده داد و مُرار نایک نامی به نیابت مرهته در بلده مقرر شده آمد شیر خان روانهٔ باره سنمور گردید و کهاندیراو وکالاجی از ننجر کوچ نموده بدولقه رفت و رنگوجی را رخصت پنّلاد نموده به ضلع سورتهه شتافت فداء الدین خان به رینکوجی طاهر ساخت که از حضور صوبه تغیر به شده و احکام دیگر هم مجدداً در استقلال و زود فرموده اند اگر مرافعت نمایند و آب رفته بجو آرند می تواند شد او گفت آنچه ما یعرف من بود به طفیل شما به غارت رفت اگر برای خرچ سرانجام نمایند حاضرام و او بعابر تدبیر این معنی به کهنبایت روانه گردید چون رینکوجی را گرفتن نیمه حصهٔ آنجا که در عوض بیرم گام نجم الدوله در دست داشت در پیش بود بدآنجا شتافته بر تالاب نارنگسر فرود آمد معتضر خان و نجم خان ملاقی شده بائب او را دخیل کار نمودند و بنابر تمشیت مداخلت صوبه که فداء الدین خان سلسله جنبان شده بود محفل کنکاش آراستند پس از گفت و شنید قرار یافت که عجالة لک روپیه اگر سرانجام یابد کمر بسته می کرد و حوایین در تدبیر آن شده انچه به بساط نجم خان و جمع دیگر از منسوبان و امرا و از گرفتن نقد و جنس تجارت پیسگان بهر نوعی که توانست شد در عرض یک ماه هشتاد هزار روپیه و اصل ساخته در تدبیر باقی ساعی بودند - رینکوجی را که مدعا از مداخلت حصهٔ بندر کهنبایت و گرفتن زر بود گفت که من به بورسد که ده کروه از کهنبایت است رفته باستعداد مهم می پردازم هرگاه بقیه وجه مقرره را گرفته بیایند باتفاق بدان امر قیام نموده شود و خود به بورسد شتافت و منکشف گشت که گفتار و کردار فروعی از صدق نه دارد چون فداء الدین خان باعث و بانی

کهاند پر او و ریگکوجی کوچ نموده بموضع بحرسه کروهی بلده برلب دریای سابرمنزل گردیدند جوان مرد خان برتالاب کانریه داخل خیمه گشت و فاتم قلی خان با جمعی بوقت برآمد روز دیگرراهم برد جوان مرد خان رفت معلوم نمود که بلیداس بنابر پیش آمد خود امور چند خاطر نشان او کرده مراحش را بجانب خویش مائل ساخته با درهر پندت و کسناجی علحده در خلوت اند چون از آمدن راهم آگهی یافت گفته فرستاد که اندک توقف نمایند می آیم دانست که خه آس در کاسه شده و واسطه کاری این قسم مقدمات را که مناسب حال خود نمی دید و هرگز خواهشمند نبود بنابر پاس خاطر ریگکوجی که خواه نخواه بجد و باعث گشته بود رفته این معنی را از جدا خواسته پای خود را کشید و از مقدمه نصف پرگنه حویلی که دیگری اطلاع نداشت خود را آشنا نه ساخت بلداس دو سه دفعه در فوج مرهته آمد و رفت نموده قرار مصالحه را بروا گراشتن پرگنهٔ پتلاد بلا عوض درست نمود درین ا بنا شیر خان بابی نه ریگکوجی حسب الخواهش فداءالدین خان پیغام نمود که میخواهد برد او بیاید اگر بموضع سرکهیج خود بیایند من او را آورده می رسانم و ملاقات یکدیگر بدر بعمل می آید ریگکوجی پریرا گشته به میعاد گاه آمد و شیر خان فداءالدین خان را با خود بر فیل سوار ساخته و رتهه هاي زنانه همراه گرفته دو ساعت از شب گرشته نسبت و چهارم شهر رمضان از دروازهٔ رایگهر لب سابر بر آمد مستحفظان که ایستادگی داشتند منع پریر نگسته بریگکوجی رسانیده معاودت کرد ریگکوجی فداءالدین خان را به فرود گاه خویش آورد و از سلوک گرسته گله آغاز نمود - * نظم *

جو سرمند بد طعنه بروی مزن	نیک جادو خنجر پیاپی مزن
بآزردگان وحشت انگیختن	بود بر جراحت نمک ریختن
مزن طعنه شرمندهٔ خویش را	به نشتر مکن بیشتر ریش را

و گفت که اگرچه من بد کرده بودم اما از شما بد تر به وقوع آمد عاقبت اندیشی را با وجود عجز و الحاح نه خاطر نیاوردند اگر اتفاق می بود کار

بانجامی انجامید اکنون آنچه خدمت گزاری از دست من بر آید کوتاهی نخواهم نمود -
* بیت *

بدی را بدی سهل باشد جزا   اگر مردی احسن الی من اسا

خیمه و سرانجام صیافت فرستاده فرود آورد ازانجا که معاملت صوبه با مرهتّه درست شد صفدر خان یک زنجیر فیل ماده باب تواضع معتخر خان را همراه گرفته با رنگوجی ملاقات نموده داد و مُرار نایک نامی به نیابت مرهتّه در بلده مقرر شده آمد شیر خان روانهٔ باره سندور گردید و کهاندیراو وکاناجی از نهجر کوچ نموده بدولقه رفت و رنگوجی را رخصت پتّلاد نموده به ضلع سورتهه شتافت فداء الدین خان به رینکوجی طاهر ساخت که از حضور صوبه تغیر به شده و احکام دیگر هم مجدداً در استقلال و رود فرموده اند اگر مرافعت نمایند و آب رفته بجو آرند می تواند شد او گفت آنچه ما یعرف من بود به طفیل شما به غارت رفت اگر برای خرچ سرانجام نمایند حاضرام و او بعابر تدبیر این معنی به کهنبایت روانه گردید چون رینکوجی را گرفتن نیمه حصهٔ آنجا که در عوض بیرم گام نجم الدوله در دست داشت در پیش بود بدآنجا شتافته بر تالاب نارنگسر فرود آمد معتخر خان و نجم خان ملاقی شده نائب او را دخیل کار نمودند و بعابر تمشیت مداخلت صوبه که فداء الدین خان سلسله جنبان شده بود محفل کنکاش آراستند پس از گفت و شنید قرار یافت که عجالة لک روپیه اگر سرانجام یابد کمر بسته می کرد و جوانبین در تدبیر آن شده انچه به بساط نجم خان و جمع دیگر از منسوبان و امرا و از گرفتن نقد و جنس تجارت پیسگان بهر نوعی که توانست شد در عرض یک ماه هشتاد هزار روپیه و اصل ساخته در تدبیر باقی ساعی بودند - رینکوجی را که مدعا از مداخلت حصهٔ بندر کهنبایت و گرفتن زر بود گفت که من به بورسد که ده کروه از کهنبایت است رفته باستعداد مهم می پردازم هرگاه بقیه وجه مقرره را گرفته بیایند باتفاق بدان امر قیام نموده شود و خود به بورسد شتافت و منکشف گشت که گفتار و کردار فروعی از صدق نه دارد چون فداء الدین خان ناخت و تاراج

احکام واقف گردانیده نوکر صاحب و احکام مقدسی را نزد جوان مرد خان فرستاده از راه ملاطفت سلسله جنبان مصادقت شده پیغام نمود که الماضی لایذکر که اکنون صلاح و فلاح کار دران است که بدستور قدیم از راه دوستی و مخادنت در آمده بهدر را خالی نمایند و برادر وار رفاقت گردیده نائب ۱۰ استقلال باشند جواب حسب المدعا حاصل نه گشت و حقوق سوابق و لواحق به عقوق مبدل گردید و عهد و پیمان موطد بایمان بر طاق نسیان نهاده آماده پیکار گشت و گفت - * بیت *

حسابی که با خود بر انداختی چنان بست باری غلط باختی

و صبح روز چهارم شهر رمضان المبارک کسان را بمحاصرهٔ تعین نمود و جنگ در گرفت درین هنگامه خانهٔ محمد باقر خان و میر زین العابدین و محمد تقی سر و قد که سر راه و نزدیک بود بغارت رفت درین وقت مفتخر خان قائم علی خان را هر چند تکلیف مر افقت و موافقت نموده فارغ بآب آشتی شده گفت که بالفعل آب رفته بجوئی آید با جماعه که باخود رفیق ساخته شریک شود هرچند بیشتر گفت بتصور آنکه هرگز منافی الذمام و اتحاد نخواهد ماند کمتر شنیده تقاعد ورزید - کسان جوان مرد خان از چهار طرف هجوم آورده خانه را مرکز وار محیط گشته بجنگ در پیوستند - مفتخر خان نیز بقدر مقدور و میسور به مدافعه می پرداخت بعضی از گجراتیان که درین معرکه شریک شده بودند از طرف باقی متوهم گسته جدائی گزیدند محمد شهداز باهمراهیان و جمعی از مخصوصان پای استقامت فسرده زد و خورد داشتند چون عرصهٔ تنگی پرپروت مصلحان خیر اندیش درمیان آمده طرفین را از منازعت باز داشتند و قرار یافت که مفتخر خان از بلده بر آمده در رحمت پور تا سر انجام راه توقف نموده برود و او بر آمده به ریدکوچی کنعت سر گرسنت را نوشته جمعی را طلب داشت که همراهی گزیده بیاید درین ضمن بعضی از مخصوصان جوان مرد خان دور اندیشی را کار فرموده خاطر نشان او نمودند که چون هنوز عهد و میثاق و معاملت با مرهته صورت نه گرفته اگر مفتخر خان به کهاندیر او و ریدکوچی ملحق گشته احکام استقلال خود را ظاهر سازد یحتمل

معاملت نمود - لهذا عقب سنگه پیسکار را همراه رامم و صادق علی خان رخصت کرد - مدعای رینکوجی از طلب رامم بنابر سلوکی که با او و پدرانش او نموده بود میخواست که درین معامله واسطه باشد القصه دران مقام ملاقات دست داد و گفت و شنید استقرار بالمناصفه صوبه با عقب سنگه که مدار کار بود بمیان آرد *

رسیدن حسب الحکم اعلی درباب استقلال صوبه بنام مفتخر خان و وقوع خانه جنگی با جوان مرد خان و بر آمدن مفتخر خان از احمد آباد

پس از کناره گیری فداء الدین خان و بخیرام پیسکار که او بدر دخیل شیرخان شده و بابو یافته هنگام شدن به تبدیل لباس به دار الخلافت شتافت تمامی فرقهٔ سپاه بر مفتخر خان هنگامه آرا شدند بالضرورة از ناطق و صامت آنچه در تحت او بود حوالهٔ سپاه نمود که درین بین چون واقعات صدر بذریعهٔ حکیم الممالک بعرض اقدس رسید احکام والا بنام مفتخر خان بمهر وزیر الممالک لمعان صدور یافت که از پیشگاه خلافت و جهانبانی صوبه به عبدالعزیز خان مرحمت به گسته باستقلال تمام بامر نظامت قیام نمایند و بنام جوان مرد خان درباب دست باز داشتن مصحوب قاصدان سریع السیر رسید مفتخر خان از وقوف این معنی با چندی مشورت درمیان آورد قرار یافت که چون در مکانی که می باشد قریب به قلعهٔ شهر و جای مستحکمی نیست اگر احیانا از اظهار احکام طرف ثانی انقیاد امر نه نماید کار نه با خوشی انجامد توان خود داری نمود خانهٔ شجاعت خان که بالفعل عبدالحسین خان می باشد و جای باوسعت و متین است انتقال نموده به تدبیر کار باید پرداخت و بدان جا آمده محمد شهبا رو هیله و جمعی دیگر را که با خود موافق میدانست طلب داشته بر مضامین

را سوار ساخته یک راس اسب بجانب سبزخان آمده جا گرفت و در اواخر شب که
مردم به خواب غفلت غنوده بودند کسان شیخ عاقل هادی خان را بر آورده بردند
صبحی که سپاه سرار بالین برداشت از فداءالدین خان و محمد هادی خان
نشانی نیافتند به بحر تحیر فرو رفته به تجسس و تفحص در آمدند هرچند
بیشتر جستند کمتر یافتند و بعد سه روز که سراغ نیافتند چون دست نمی رسید
بر معتبر خان جمع شدند صفدر خان برادر جوان مرد خان حسب الطلب از
را دهن پور آمد راما جی وغیره پنڈتان زنبکوجی چون از جوان مرد خان اطمینان
خاطر نه داشتند از والد راقم درخواست نمودند که آنها را روانه سازد لهذا به
رخصت جوان مرد خان هر کدام را پارچهٔ پوشیدنی به ضابطهٔ دکهن داده یک
منزل رهبه و یک راس اسب برای سواری مقرر کرده مرخص ساخت و آنها
رفته برنبکوجی ملحق گشته سرگذشت را ظاهر نمودند آقا محمد حسین که
بامر قلعه داری پتلاد و جنگ با مرهته داشت زنبکوجی چون رخنه نمی یافت به
حفر نقب و انباشتن باروت زیر دیوار قیام ورزیده مرتب ساخت که درین بین
خبر داخل شدن جوان مرد خان در نهدر و بر آمدن جوانین رسید چون با آقای
مذکور تعارف داشت پیغام نمود که این همه ایستادگی و مردم شکنی برای
کسی که بود درمیان نیست معهذا احمدآباد آن صورت یافت صواب آنست
که دست جنگ کوتاه ساخته بخاطر جمع با احمال و اثقال بهرجا که خواهند
بروند و قلعه را تسلیم نمایند باوجود این معنی به محمد علی خان برادر خویش
که در بلده بود نوشت که اگر کومک و مصالح جوان مرد خان نرسند استقامت
می توانم ورزید چون به عمل در نیامد الصلح احمد برخوانده باستقلال تمام بر
آمده به کدخدایت ساخت و قلعهٔ پتلاد بتصرف مرهته رفت زنبکوجی جهت
امتحان که قصد انهدام قلعچه در نظر داشت نقب را آتش داده پرانید و ما
بقی را منهدم ساخت و به سرعت تمام برای استحکام امور خود به عزم
احمدآباد کوچ نموده بموضع ندوبه سه کروهی دو لقه رسید و مصحوب کنتاجی
بجوان مرد خان پیغام فرستادن معتمدی از خود و راقم و صادق علی خان بنابر

گردید - * بیت *

به خاکی بخون کس آغشته شد　به یک مور در زیر پا کشته شد

اعیان بلده از سادات عظام و مشائخ کرام و سرگروهان سواهیر و هنود فوج به فوج آمده به تهنیت پرداختند سکنهٔ بلده عموماً به تصور و خیال اینکه الحال ناظم هم وطنی شده خوشیها نموده به کسب و پیشهٔ خودها مشغول گشتند و خصوصاً جمعی که از خوف گرفت و گیر در پردهٔ خفا مستور و محجوب می بودند بر آمده شکرها بجا آوردند که آینده از دادن نذرانه و مصادره رهائی یافتند * مصرع *

رهی تصور باطل زهی خیال محال

بالجمله فداء الدین خان قریب ده دوازده یوم در اندرون خانه نشسته در ظاهر به تدبیر وجه طلب سپاه و در ضمن که به هیچ قسم عهده برآئی نخواهد شد در کناره گرفتن و نجات خویش وسیله هائی انگیخت زوجهٔ شیر خان که با عنایت فداء الدین خان اخلاصمندی داشت درین وقت روزی بتقریب ملاقات آمد فوج سپاه بقول آنکه مارگزیده از ریسمان الجهی ترسد بگمان اینکه مبادا مثل زینکوجی به عمل آرد به گذاشتند که فرود آید و او برگشته رفت شاید در حقیقهٔ پیغام شده باشد - القصه شب پانزدهم شهر مذکور فداء الدین خان به قصد برآمدن از کلبهٔ خویش و رفتن به خانهٔ شیر خان که پردهٔ نیلگون شب جهان را تیره و تار ساخت دیوار خانه را شگافته انتظاری فرو نشستن هنگامهٔ آمد و رفت مردم داشت زوجهٔ محمد هادی خان که مادرزن فداء الدین خان باشد و او نیز در اندرون بود ازین معامله که تا صبح دم نخواهد ماند شوهر خود را نهانی آگاه گردانید که او بر تدبیر خلاصی خود اندیشیده کناره کشد هادی خان شیخ محمد عاقل جماعه دار را برد خوانده مکنون ضمیر را درمیان آورد و وجه طلب او که قریب بیست هزار روپیه می شد ادای آن بر ذمه خود گرفت که ازین ورطه برآورده بخانه خود نگاهدارد و پس از نشان وجه مذکور مرخص سازد و عهد و پیمان برین معنی بسته شد فداء الدین خان قابو دیده از راه نقب تا عنائل برآمده بخانهٔ صادق علی که قریب بود رفت و به رتبه سواری او عنائل

امری رو دهد بحمایت پردازد سیر خان نامی که در بارهٔ سیغور اقامت داشت از استماع سوانحات صدر قصبه کبیر و بم و پرگنه تهامة را متصرف گشته یکسان خود سپرد و با قبائل باحمد آباد آمد ازانجا که فرقهٔ سپاه را امید قوبی بر انام ملی خان که مرغ زرین می پنداشتند بود و از دست شان رفت و حالت قدرت مفتخر خان که در عنفوان جوانی سوای فیل و اسپ و گاو و شتر اسباب و شکستخانه و فراش خانه اثاثهٔ طاهری نجم الدوله دسترس نه داشت بر فداء الدین خان تقید و نشدد بیش از پیش در پیش نمودند چون حوصله اش برداشت نمی کرد او سر بدرستی از جا در می آمد * بیت *

نه آن کرد با مردم از مردمی که آید در اندیشهٔ آدمی

و روزی چند به سختی که نصیب هیچ دشمنی مباد گذرانیده بدیدی با خود اندیشیده به جوان مردخان پیغام نمود بدین نوع که فرصت آب خوردن و دم کشیدن و سر خاریدن ندارد عهدهٔ برای نیست اگر نظر بر روابط سابق درمیان آمده وضعی قرار دهند که تواند تدبیر و سرانجام نمود اولی خواهد بود * بیت *

چنین است تدبیر زال دلیر که رخصت دهد چون چشانید شیر

بنابران جوان مرد خان او اخر روز آمده بعد گفت و شنود و قیل و قال با جماعداران مقرر گشت که به عوض فداء الدین خان محمد هادی خان را به طریق یرغمال نگاه دارند و اورا رخصت رفتن اندرون بدهند که زمینه تدبیر نماید چنانچه باندرون شتافته روز دیگر پارهٔ پیرایهٔ طلای مرصع و نقرهٔ آلات و امتعهٔ زنانی وغیرهٔ فراهم آورده در معرض تشخیص قیمت در آورده نمود روزی چند بدین منوال گذشت جوان مرد خان نیابت دیوانی صوبه را به عبد الحسین خان بدستور سابق سپرده محمد اسد الله را بی دخل ساخت و بروز جمعه پانزدهم شهر صفر که شاهد مختار بود با تجمل و آراستگی سوار شده بمسجد جامع شتافته نماز جمعه ادا نموده خطبهٔ طیبه شنیده بخطیب خلعت داده بلا تعب و عنا که هرگز در مخیله اش نمی گذشت شادیانه نوازان داخل قلعه بهدر

خان و معتخر خان نزد آنها قایم علیخان بدست ما باشد و نخواهند آورد و مستعد پرخاش گردیدند القصه خوان مرد خان گردش چرخ را بحسب مرام خود دیده دم از استقلال و استعداد زده گفت * بیت *

هر شادي که چرخ زما فوت کرده بود آنرا بیک لطیفه قضا کرد روزگار

و کسان خود را همراه زعامای موضع غیاث پور داده از هرجا که مواشی آنها بود مسترد گردانید و جمعی را بر دروازهٔ بهدر قائم ساخت و بعاثر خالی نمودن قلعه پیغام و بار بردار فرستاد بالضرورة فداء الدین خان و معتخر خان بموجب تکلیف فرقهٔ سپاه بر آوردن احمال و اثقال را آغاز نهادند و بودن قبایل و اسباب فداء الدین خان در خانهٔ محمد بیگ خان واقعهٔ خان پور که خریده بود و متعلقان و ادبه معتخر خان بخانه حاجی امیر حسن که نجم الدوله از وقت بهداری در گرو داشت و متصل بخانهٔ فداء الدین خان است و قایم علی خان اشیاء و وابسته هاي خود را بخانهٔ محمد زمان بیگ شوهر همشیره اش که در خانه مهرعلی خان می بود معرر نمودند جماعداران کسان خود را همراه داده رسانیدند و هم شهر مذکور هریک از خوانین را فرقه سپاه برده فداء الدین خان را در بنگله باغي که درپیش خانهٔ خود ساخته بود و معتخر خان را بخانهٔ حاجی امیر حسن و قایم علیخان را پس از بر آمدن آنها به مخاطرهٔ هنگامه آرائی دیگران که دندان طمع بر او تیز داشتند سید مهر علی و مارواریان قریب پانصد کس از سوار و پیاده مسلح و مستعد شده قریب دو پاس از روز بعارة نواران از راه میدان بازار بخانه محمد زمان بیگ رسانیدند و کسان خوان مرد خان بلا وسواس در قلعه در آمده به رفت و روب پرداختند و مستحفظان بر دروب قایم گشتند قایم علی خان بموجب قرار داد وجه طلب مهر علی و مارواریان را اقساط بندی نموده در سرانجام رسانیدن پرداخت و آنها بر دور خانه مهرعلی خان به طریق مورچال شب و روز قائم گشتند و خوان مرد خان در باطن اینکه چون صحبت با خوانین موافق نیست در رفاقت او خواهد بود و آنچه لازمهٔ خدمت گزاري است بجا آورده عذرها خواسته خواهد شد پیغام نموده حامی و با خود متفق ساخت که احیانا اگر

دستی بدر آر و هرچه خواهی بربا
وین خانهٔ تاریک چراغش مرده است

روز دیگر هنگامه بیشتر گردید درین ضمن زاماجی وغیره بندیان زینکوجی که در حبس بودند رهائی یافته بر آمدند چون روئداد صدر به کهاندیر او که بامر محاصرهٔ قلعچهٔ پتلاد وجنگ آقا محمد حسین می پرداخت رسید به فداء الدین خان و مظفر خان برجناح استعجال نوشت که بالفعل بجهت سپردن قلعچهٔ پتلاد که در محاصره داریم نوشته بفرستند و خود داری نمایند که به سرعت رسیده رفع هنگامه نموده مستقل می گردانم چون آنها بی اختیار شده بودند و بعضی جماعه داران بایں معنی راضی نبودند جواب نرفت درین اثنا همشیرهٔ قایم قلی خان کوچ نجم الدوله که از چندی بیمار بود محتضر گشت و قایم قلی خان بنابر وداع آخرین و دیدار واپسین از جماعه داران رخصت درخواست نمود اول راضی بایں معنی نگشته آخر قرار یافت که سید مهر علی جماعه دار و ماروایان بطریق یتاقیان بر در حاضر باشند که او اندرون رفته بیاید اتفاقاً بمجرد رسیدن آن ضعیفه ودیعت حیات مستعار سپرد و قایم قلی خان بنابر تجهیز و تکفین بیرون بر آمده بدان امر قیام نمود و قریب باشی از شب گزشته در جنب نجم الدوله به خاک سپرده معاودت کرد و بر دروازهٔ محل سرا میان مستحفظان نشسته به امر ماتم داری پرداخت و در همان شب اراں جا که گمان لکوک بود جماعه داران به قایم قلی خان گفتند که طلب از وقت نجم الدوله و مال اوست بالفعل مخلفات آن مرحومه را قلم بند نموده زیر مهر مایان نگاهدارد و او بلا عذر بعد ملاحظه صنادیق و خزاین را مقفل ساخته مهر آن‌ها نمود و برایه را تفصیل نوشته سپرد قایم قلی خان کردند همدران شب او طریق مخلصی برای خود اندیشیده به بعمل ادای وجه طلب آنچه از روی حساب بر آید با سید مهر علی و ماروایان در ساخت و قرار کرد که تا رفع هنگامه بی نفر چهار آنه روز مره میرسانیده باشد و عهد و پیمان را مؤکد و موطد بایمان ساخته تا خود رفیق و همداستان نمود روز دیگر که جماعه داران بنابر آوردن قایم قلی خان پیغام فرستادند مهر علی وغیره بجواب پرداختند که شما و ما ها همه طلب گارائیم فداء الدین

خان و مفتخر خان نزد آنها قایم قلیخان بدست ما باشد و نخواهیم آورد و مستعد پرخاش گردیدند القصه خوان مرد خان گردش چرخ را بحسب مرام خود دیده دم از استقلال و استعداد زده گفت * بیت *

هر شادئي که چرخ زما فوت کرده بود آنرا بیک لطیفه قضا کرد روزگار

و کسان خود را همراه رعایای موضع غیاث پور داده از هر جا که مواشی آنها بود مسترد گردانید و جمعی را بر دروازهٔ بهدر قائم ساخت و بعذر خالی نمودن قلعه پیغام و بار بردار فرستاد بالضرورة فداء الدین خان و مفتخر خان بموجب تکلیف فرقهٔ سپاه بر آوردن احمال و اثقال را آغاز نهادند و بودن قبایل و اسباب فداء الدین خان در خانهٔ محمد بیگ خان واقعهٔ خان پور که خریده بود و متعلقان و اسباب مفتخر خان بخانه حاجی امیرحسن که نجم الدوله از وقت بهنداري در گرو داشت و متصل بخانهٔ فداء الدین خان است و قایم قلی خان اشیاء و وابسته های خود را بخانهٔ محمد زمان بیگ شوهرهمشیره اش که در خانه مهرعلی خان می بود مقرر نمودند جماعداران کسان خود را همراه داده رسانیدند و هم شهرمذکور هریک از خوانین را فرقه سپاه برده فداء الدین خان را در بنگله باغي که درپیش خانهٔ خود ساخته بود و مفتخر خان را بخانهٔ حاجی امیر حسن و قایم قلیخان را پس از بر آمدن آنها به مخاطرهٔ هنگامه آرائی دیگران که دندان طمع بر او تیز داشتند سید مهر علی و مارواریان قریب پانصد کس از سوار و پیاده مسلح و مستعد شده قریب دو پاس از روز نقاره نوازان از راه میدان بازار بخانه محمد زمان بیگ رسانیدند و کسان خوان مرد خان بلا وسواس در قلعه در آمده به رفت و روب پرداختند و مستحفظان بر دروب قایم گشتند قایم قلی خان بموجب قرار داد وجه طلب مهر علی و مارواریان را اقساط بندی نموده در سرانجام رسانیدن پرداخت و آنها بر دور خانه مهرعلی خان به طریق مورچال نشست و رز قائم گشتند و خوان مرد خان در باطن اینکه چون صحبت با خوانین موافق نیست در رفاقت او خواهد بود و آنچه لازمهٔ خدمت گزاري است بجا آورده عذرها خواسته خواهد شد پیغام نموده حامی و با خود متفق ساخت که احیانا اگر

رفتند * * بیت *

که داند که فردا چه آید پدید مگر آنکه فردا هم او آورید

فداء الدین خان مهر دریش برخان درویش انگشته فوج خودرا که بر تالاب کانکریه افتاده بود به (١) با سلیقی محمد حسین برادر زاده مستعد ساخته بر موضع غیاث پور سه کروهی بلده که از ابتدایی حکومت در تعلق خود داشته و باغی احداث کرده بود فرستاده مواشی آن جا را زاده آورد مزارعان و رعایا بدنبال دریده گریبان خاک بر سر ریزان به بلده در آمده نزد جوان مرد خان مستغاثی گشتند و او ظهور این معنی را از مساعدت وقت و یاوری بخت تصور نموده نیز تمنا را به هدف مقصود رسیده یافت و خود از تعین فوج و تاخت مواضعات به در تغافل زد * * مصرع *

همان رسم دیرینه را کار بست

الحاصل جماعه داران از خلوت دیروزه و آوردن مواشی به سدهه افتاده از فداء الدین خان استفسار قرار مدار نمودند و او از ساده لوحی آنچه بیان واقع بود گفت و به یقین پیوست که ایشان دست از صوبه کشیدند و بعضی از متوسلان جوان مرد خان که با آن جماعه قرابت یا اخلاص داشتند از خلوت دیروزه از راه پخته کاری بنابر حصول مدعا و انداختن سنگ تفرقه و از راه بردن بدین تمهید گل را باب دادند که فداء الدین خان اراده نموده که از راه دریچه باغ واقعهٔ بهدر با قبایل به کلهدایت برود و جوان مرد خان متکفل رسانیدن شده است یا فردا به عمل خواهد آمد و بدر چندی را نوید نوکری و بیش قراری دادند و بخاطر آنها مرتسم گشت یکدیگر را آگاه ساخته او احررور جماعداران سایر و توپ خانه در قلعه رفته فراهم آمدند و قریب دو ساعت از روز مانده که فداء الدین خان بر آمد آنها متقاضی گسسته سختی در پیش کردند چنانچه حوصله اش برداشت نکرده بجواب درشت پرداخت * * بیت *

درستی و بد خوئی آغاز کرد در فتنه بر روی خود باز کرد

---

(١) با شلدق لغه ترکي سردار را گویند *

خان که دوستدار و رفیق است تعلق پذیرد و لیکن طلب سپاه را که جماعه داران جمع آمده اند تدبیر نمایند و رایها برای قرار گرفت که فردا جوان مرد خان در قلعهٔ بهدر آید و خیر اندیشان فراهم آمده چون مبلغهای خطیر است عهده برآئی معلوم مگر به تدبیر که عقلا دران خوض نموده وضعی مشخص و معین سازند و این معنی را مصحوب بخیرام پیغام نموده هر کسی بوثاق خویش شتافت که شب آبستن تا سحر چه زاید - جوان مرد خان ازین گفت و شنید که در مخیله اش نمی گذشت شجر امیدش را مثمر دید و غنچهٔ گل مرادش را متبسم یافته استشمام رائحهٔ مرام به مشام جان رسانید و گفت * بیت *

آن وعده که تقدیر همی داد ادا شد آن کار که ایام نمی خواست بر آمد

الحاصل صباح روز دیگر بموجب وعدهٔ نوسیده راقم حروف چون جوان مرد خان را دید و او مستعد گشته گفت که من بر سر اراده در انتظام هرگاه علی محمد خان بیاید همراهی می نمایم و راقم معاودت نمود و نزدیک بخانه با فداء الدین خان که من الجمله در مراحل اضطراب مضطر بود می آمد و دو چار شد و او نیز والد آمده گفت که باتفاق بخانهٔ جوان مرد خان رفته بنائی گذاریم - راقم گفت که رفتن بخانه اش صلاح و مناسبت ندارد پاسخ داد که همین جا هم خوب است چون اصرارش را مشاهده کرد بجوان مرد خان پیغام نمود و او آمد چون جماعه داران و دیگران از رفتن فداء الدین خان و آمدن جوان مرد خان آگاه گشتند جمعی از انها بنابر استطلاع انجام کار حاضر آمدند و فداء الدین خان و والد راقم و محمد قلیخان با جوان مرد خان علحده نشست و گفت و شنید تدبیر طلب سپاه در پیش گشت ازانجا که مبلغ کلی بود از جوان مرد خان که به حسب ظاهر نائب شخص دیگر است عهده برآئی معلوم بعد گفت و شنود قرار یافت که باتفاق یکدیگر مواضع چند از قرب و جوار که گنجایش داشته باشد بتاخت در آورده ناطق وصامت آنها گرفته به طلب کاران بدهند و سی هزار روپیه را بر پرگنهٔ حویلی که هنگام حصاد و ارتفاع غلات است تنخواه نمایند و مقرر شد که فردا صبحی فوج از هر دو جانب بدین امر پردازند و برخاسته بمنازل خویش

ساحته کنکاش درمیان آوردند چون قضا کار خود را کرده بود در بس فداء الدین
که همه چشم را بر و دوخته و گوش را به گفتارش کسنده بودند احدي به لا و نعم
لب نکساد * * نظم *

قضا دستی است بنج انگشت دارد چو خواهد از کسی کاری برآرد
دو برچشمش نهد دیگر دو برگوش یکی برلب نهد گوید که خاموش

و او که خود را از دست تقاضای سپاه عاجز میدید و پیوسته گوشهٔ عافیت می
جست و باندیشه اینکه آنچه دارد به فراغ بال به صرف آرد - * بیت *

نه نیک و بد بسر آید جهان همان بهتر که زندگانی با طبع شادمانه کنند

و نظر به همین پیش از ورود نوشتجات گفت و سعید نیابت با خوان مرد خان
چنانچه سبق ذکر یافت درمیان داشت بتصور باطل و خیال محال * مصرع *

تقدیر چنین بود چه تدبیر توان کرد

گفت که در صورة چه حلاوت است و ملک به تصرف مرهتّه رفته اگر خوان مرد
خان تدبیر طلب سپاه بر ذمهٔ خود گیرد ما از خدا میخواهیم که این بلا از
سرما رفع شود * * بیت *

برداشتیم دل ز امیدی که داشتیم بربرداشتیم ز تخمی که کاشتیم

چون فداء الدین خان را همه کس بزرگ خود می پنداشتند هرچند که این
معنی برخلاف رای مردم نعمد العکر بون عین صلاح و فلاح کار دانسته مهر
خموشی برلب نهادند * * بیت *

خدای عزو جل را به ضمن هرچه کند لطیفها است که کس را ازان خبر نه بود

و قریب به شام هنگام عزل رومی زور و نصب رنگی سب علی محمد خان
و محمد قلی خان و رام و بخیرام را بعذر اظهار این معنی نزد خوان مرد خان
رخصت فرمود * بیت *

هر آنکسو مهیا سود دولتی را اگر او نخوید نخـویدش دولـت

آنها رفته با او گفت و سعید درمیان داشتند که رقعه بدستخط فداء الدین خان که
نام اشخاص اربعه مندرج ساخته بود رسید که ازین چه بهتر که صوبه با خوان مرد

بسده چه ار مقرر سدں صوبه ار انتقال نجم‌الدوله یا ار تعیر معرا است و محل سخن و اندیسه است چون در هنگام تسوید این اوراق نقل آن موجود نبود که نعیسه مندرج می ساحت تا ارباب بصیرت و اصحاب دانش در یابند - بالجمله باوجود اظهار این مراتب ارانجا که فداء الدین خان تا غایت حال نه باوری اقبال دیگری کار میکرد و او ار میان رفت و دست قضا بارل ار مساهدهٔ چهرهٔ صواب اورا مکفوف البصر ساحت * بیت *

ملک را هنگام آں آمد که چون مو ار خمیر

ار کف نا مستعدس رود بیـــرون می برند

و فوراً معتخر خان و علی محمد خان و محمد هادي خان و نطر علی خان و محمد ملی خان و صادق علی خان و قایم ملی خان و نجیرام پیسکار را طلب داشت و نه رام گفت که نا فراهم آمدن آنها متوقف باشند و مصطربانه سرور حبشی جماعه دار عرب و دفعه دار شهدار روهیله و پیسکار محال دار الصرب را که مدار کارش نود خوانده ساعتی نه سرگوشی پرداخت احقر قیاس کرد که شاید جماعهٔ عرب و روهیله را مستعد ساخته جوان مرد خان را پیعام بیرون بر آمدن ار بلدة خواهد داد و فی‌الواقع اگر چنین نه عمل می آورد او میرفت که آخر رور رفعهٔ جوان مرد خان برام رسید که سرور حبشی و روهیله در دارالصرب رفته قریب سه هرار روپیه که امرور مسکوک سده بود حبراً قسراً متصرف گشتند و تمامی عمله و فعلهٔ آنجا باستغاثه و تطلم آمده اند باید گفت که این امر مناسب نیست آن وقت کاشف نه عمل آمد که سرگوشی چه بوده و نجنسه رفعه را نه فداء الدین خان و معتخر خان و محمد هادي خان که حاضر بودند نموده گفت که همین حرکت بیجا خود را بدست خود معرول ساختن و تیشه بر پای خود ردن است معتخر خان نیر تصدیق قول نمود اما فداء الدین خان را نحاطر نه گرشت و ار وقوع این واقعه بر خاص و عام رفع شبهه عرل گشت * بیت *

خو خواهـــد قضا ســـر نگونت کند   نکـــردار بـــد رهـنـمـونت کـنـد

بالجمله آخر رور که طلب شد گان گرد آمدند نقل حسب الحکم را نقل مجلس

و مصادرات متنوعه به ستوه آمده بودند - * رباعی *

ستم مکن که بدین کسب زار زود زوال
بداس دهر همان بدروی که می کاری
دهقان سال خورده چه خوش گفت با پسر
کای جان باربیس بجز از کشته بد روی

به‌تذکار و تکرار آن محافل پرداخته نثر نماب غیر مکرر سرائیدن آغاز نهادند تا
آنکه فال فال اربی نعمه نوائی و اران سرود صدائی گوش زد فداءالدین خان
و مفتخر خان گست و از تعاعد ورزیدن جوان مرد خان سفیهه باک گسته
مفتخر خان بخانه اش آمده او را نزد فداءالدین خان که در تکیهٔ باغ فرود
آمده بود برد چون عذر نرسیدن وجه مدد خرچ درمیان آورد مبلغی از نزد
محمد هادی خان دهانید و او بظاهر بهانه تا ایصال آن رخصت شده بار به
شهر در آمد و از گفتار بعضی که نقل حسب الحکم و نوشتهٔ مقبول عالم را
برامي العین معاینه کرده بودند و تعزیر علی رؤس الا شهاد که به شدّ و مد آب داده
مردم میگفتند و بهانه جوئی جوان مرد خان را دیده فداءالدین خان بنابر
تفتیح و تسخیص صدق و کذب این معنی خریده داخل بهدر گست مسود
اوراق را بظر بر ارتباط قدیم وهم محلتی خیال استکشاف این امر مبهم و استعلام
راست و دروغ گفتار مردم در سر افتاد صبح روز یکشنبه شهر شعبان المعظم سال هزار
و صد و پنجاه و شش بعنوان دیدن رفته ملاقی گست و تعریب نمود و او نقل
را با نوشتهٔ مقبول عالم طاهر ساحب - راقم از راه یگانگت باظهار اینکه نوشتجات را
به نظر والد رساند و بار فرستد گرفته با خود آورده نمود و از راه خلوص اتحاد
کیفیت را به فداءالدین خان اعلام کرد و او گویا که منتظر و مشتاق بوده بلا توقف
بآمدن و آوردن اشاره فرمود قریب به نصف النهاری رفته طاهر ساحب که نوشته
و نقل را به بهانهٔ نمودن والد آورده است اگر او را گفت و شنید مد نظر بوده
باشد مصحوب کسان خود خواهد فرستاد و نیز آگاه ساحب که از مضمون نقل
حکم صریحاً ساخته و خلس پیدا و هویدا است که به ضابطهٔ مستمره درگاه والا نعت

رسیدن نوشته عبدالعزیز خان عرف مقبول عالم در باب نیابت صوبه با نقل حسب الحکم والا بمهر قاضی جنیر مشتمل بر تقرر صوبهٔ گجرات نزد جوان مرد خان بابی و هنگامه نمودن سپاه و نشانیدن فداء الدین خان مفتخر خان و قایم قلی خان را جهت طلب خودها و تصرف نمودن جوان مرد خان صوبه را

عبدالعزیز خان عرف مقبول عالم که از جانب آصف جاه به قلعه داری قلعهٔ جنیر قیام داشت از دریافت خبر ارتحال نجم الدوله و اختلال اوضاع این دیار تمهیدی نموده نقل حسب الحکم بمهر وزیرالممالک اعتماد الدوله بمهر قاضی جنیر مرتب ساخته و نیابت صوبه را بنام جوان مرد خان تحریر نموده نوشت و مصحوب دو نفر ملازم خویش فرستاد و او آنها را بعد در آوردن بلده و اطلاع بر مضمون مرقومه بنابر مصلحت و تقاضای وقت چندی در یکی از خانهایش بار داشته از درآمد و برآمد و برخورد مردم منع فرمود و بتدبیر و کنکاش دخل با خیراندیشان پرداخته و برای فراهم آمدن جمعی شهرت داد که زمیندار کهیج با رساله سوار و پیاده به معاونت خود خوانده بدین دست آویز جهت نگاهداشت مردم را خبر نمود و باظهار نرسیدن مدد خرچ معین از سرکار فداءالدین خان در شهر آمده تقاعد ورزید اما رسیدن فرستاده هاي مقبول عالم در افواه جمهور والسنهٔ عوام افتاد ازانجا که عامهٔ رعایا و کافهٔ برایا از دادن بیوره

آگهی یافت که کهاندیراو و رینکوجی بمحاصرهٔ قلعه تلاد پرداخته و جنگ توپ و تفنگ در گرفته است بموجب در خواست آقا محمد حسین موجدار آنجا بد و دفعه سرف و با روت مصحوب کهاران بدانجا فرستاد و بلیداس معدم را بعابر گفت و شنید امر مصالحه و شکوه و شکایت رینکوجی نرد کهاندیراو رحصت فرمود و مبلغی نه صیغه نیوره و مصادره بر تجارت بیسگان بلده مقرر نموده تمنخواه سپاه کرد ازانجا که فداءالدین خان مرد آرام طلب بود بدبیریکه انجا مس روی بهبود بداشت بخاطرش خطور نمود - * بیت *

بسا دولت که آیـد بـرگذرگاه چو مرد آگه نباشد گم کند راه

گفت و شنید نیابت صوبه با جوان مرد خان در بدش کرد و بحیرام پیشکار با عجب سنگه مدار کاراو رد بدل بمیان آورد - خلاصهٔ مدعا آنکه محالات بلده و پرگنهٔ حویلی را در وجه مصارف جوانین وا گراشته طلب سپاه از سابق و لاحق و تشخیص و تحصیل پرگنات و پیشکش و فوج کسی را بر ذمهٔ خود گرفته مختار گردید - * بیت *

بدست تـو شایـد عنـان را سپـرد
همت پلی مـردی سـت وهم دسـت برد

و غافل ازین که در مکمن غیبی چه مستور است روزی چند نه بدقیق این معاملت بسر آمد - * قطعه *

چرخ میخواست تا کند صرری لیکنس مکنت و مجال نبود
آخر الامر انچه خواست نکرد بر طریقی که در خیـال نه بود

درین بین خبر صوبه داري عبدالعزیز خان عرف مقبول عالم شهرت یافت - ازانجا که در نوشتجات دارالخلافت فروغی از صدق نداشت از جمله اراجیف تصور گردید و چندی ازین نه گذشته بود که دو نفر ملازم مقبول عالم با مکتوب او و نقل حسب الحکم تقرر صوبه نزد جوان مرد خان فرستاده بود رسیدند و در بیرون از روي حزم و احتیاط متوقف گشته جوان مرد خان را از آمدن خودها اعلام نمودند *

بصوب بارة سیدور بدر رد و متعاقب او حلیله اش باجازت فداءالدین خان با چند معزل رتهه و پالکی ریهکوجی بر آمد - گویند که معلعها ظروف طلا و نقرة و اسباب دیگر از آن او که بطریق حق الاعانت داده با خود متصرف گشته در تحتش ماند و العهدة علی الراوی - ریهکوجی که از موضع سر کهیج جون مرغی که از تنگنای قفس رهائی یابد بیا وری بال تحتش پرداز نموده یک راست خود را بآشیانهٔ دورسد رسانید و مکتوبی بنام فداء الدین خان و مفتخر خان و بعضی اعیان مستمل بر این که لکوک را نقد و جنس خانه به غارت برده اند و این همه از آن داماجی است بار خواست آنرا بر ذمهٔ خویش دانند و فراهم آورند اما از جوانبین جواب نرفت بالجمله تا مقدور به ضرب و شتم و شکنجه و شلاق از اندرام بد سر انجام که مادة و مصدر این مفسدة بود انچه بعمل آمد گرفته بدار عبرت و پا داش کردار با همعنانش چار ضرب بریش و بروتش رده گوش و بینی را بگزلک سیاست از صفحهٔ رویش حک ساخته خر سوارش کردند - * مصرعه *

وان گنه را این عقوبت همچنان بسیار نیست

و بگرد شهر و محلات تشهیر نموده در پیش چبوترهٔ کوتوالی شکمش را پارة ساختند و از فتنه انگیزیش رستند - * نظم *

خرا ناسزا گویی را ناسزا ست ز کس هرچه آید همانش سزا است
به بد طینتان نیک خوئی مکن با فعی و عقرب نکوئی مکن
به عزت مجالس ز روبس سترد دران انجمن آبرویس ببرد
میان دو کس آتش افروختن به عقل ست خود درمیان سوختن
پس از پرسش جرم دیرینه اش بکشتند و رستند از کینه اش

پانزدهم شهر جمادی الثانی فداءالدین خان باتفاق جوان مرد خان مفتخر خان را جهت تمشیت مهام بلدة گزاشته به عزم تسخیص و تحصیل برگنات و گرفتن پیشکش بصوب پرگنه بهیل بر آمده قریب یکماه بدان امر اشتعال ورزید که خبر وصول کهاندی یراو برادر داماجی و عبور نمودن دریای مهندری و ملحق گستی ریهکوجی را شنیده معاودت نموده بر تالاب کانکریه واقعه سواد بلدة آمده

را بنهان ساخته اند یوسف کوتوال را با فوج مقرر نمود که تمام شب کوچه بندی نموده محلهٔ او را پاس دارد و با بامدادی که زاغ شب تاریک چهر از صدمه جرهٔ باز مهر پریدن گیرد و شعشعهٔ نور جهان افروز عرصهٔ روزگار را محیط گردد دور خانه و محله سر خان کوچه بندی نموده قائم گردند که شاید از گم شدها نشانے یابند و نه مکان شان بے برند سیر خان تمام شب در اندیشه که شخص مقام به حسمس آسائی نمی گرفت و از[1] تلواسهٔ پهلو بیس از بستر استراحت کناره داشت بنابر حفظ آبرو و مردم خود را مستعد ساخته شب زنده داری نمود نزدیک بود که آتش جنگ در گرفته خشک و تر را باهم سوزد والد راقم که نبیدن فداء الدین خان رفته و اخیر در خانهٔ که در یک محله واقع است آگاه شده ازین سانحه والد را اطلاع داد و ایشان فداء الدین خان را ازین حرکت و کاوش مانع امدند و به تصدیق قول سیر خان برداختند که فی الواقع ازین واقعه اورا خبری نبوده و محمد هادی خان همراه خود گرفته برای استمالت و رفع شر نزد شیر خان آمدند و جماعه که کوچه بندی نموده بودند برداشتند و دست شیر خان را گرفته بخانهٔ خویش آوردند و این فتنه فرو نشست و سیر خان تا شام متوقف بوده بخانهٔ خود رفت اما مقرر گشت که بندیان زینکوحی را به سپارد و باز گیران و سپاه پیشهٔ او را از شهر بدرون نماید چنانچه قریب شصت نفر بندیان را کسان فداء الدین خان گرفته در خانه سید عقیل خان باز داشتند و باز گیران را بدرون کردند و از بندیان بدر زاماجی و کسناجی را با دوازده کس که معتبر بودند در شهر طلب داشته قید نموده دیگران را از شهر بدر ساخت بحسب اتفاق قریب بیست کس از ذکور و اناث دکهنی منسوبان کسناجی در خانهٔ راقم بودند کسان فداء الدین خان که برای بردن آنها آمدند بنابر ممانعت که راقم متکفل شد وا گراشتند و زوجهٔ سیر خان زنان زیکوحی را قابو کرده به تبدیل لباس بر آورده به نورنگ فرستاد و سیر خان قریب ده روز در خوف و رجا در حجاب تسویر گررانیده صلاح بودن را ندیده بهانهٔ شکار نموده

---

(۱) تلواسه بر وزن چلپاسه و تلوسه بر وزن وسوسه اضطراب و بی قراری و بی آرامی *

نگریست ابواب مفر و(۱) مناص را مغلق یافت با لضرورة دست ضراعت و استکانت
بدامن زوجهٔ شیر خان که صبیهٔ سردار محمد خان غوری بود زد که مگر
او مردانه در استخلاص قدم گزارد و به تطمیع حال و مواعید استعمال و بگردن
افگندن قلادهٔ امتنان و احسان پرداخت و آن مخدّره بزیرا گشته انگشت قبول
بر دیدهٔ نهاد و به تدبیر این کار در آمد قضا را دران ایام عرس بابا علی شیر قدس
سرهٔ که در موضع سرکهیج آسوده اند اتفاق افتاد و اهل گجرات از راه اعتقاد از زن
و مرد بامر زیارت و فاتحه بروز عرس بدانجا شتابند سواری بتوقت می نمایند آن
مستور بدست آویز رفتن آنجا زینکوحی را در حجاب زنهٔ زنانه با خود بیرون
برد و از انجا پیش باهی کرد و عقایلش را در محلی که غیرترا اطلاع نباشد پنهان
ساخت و نوعی این عمل نمود که شوهرش واحدی بدان راه نبرد و مصداق
ان کیدکن عظیم جلوهٔ ظهور نمود -

* ابیات *

ز کید زن دل مردان دو نیم است / زنان را کید هاي بس عظیم است
عزیزان را کند کید زنان خوار / نه کید زن شود دانا گرفتار
ز مکر زن کسی عاجز مبادا / زن مکاره هرگز خود مبادا

بروز دوم که دوازدهم آن ماه بود این راز سربسته کشوده گشت و شیر خان
و دیگران آگاه شدند قضا را در همان روز فداء الدین خان در باغ ضیافت
جوان مرد خان داشت و از شیر خان نیز وعدهٔ گرفته بود اما او بنابر تفحص
و تجسس چگونگی رفتن زینکوحی و از ممر خجالت از علت خویش متقاعد
گشته متردد خاطر بود بر وقت وعدهٔ نیامد و او آخر روز با جمعیت همراهی
آمده ظاهرساخت و خدا را بگواه میگرفت که از رفتنش مخبر نبودم و به گفت
و شنید بعضی تقریبات برای بدست آوردن عقائل زینکوحی بخانه آمد
فداء الدین خان نیز قریب یکپاس از شب گذشته در بهدر آمده بوساطت
جوان مرد خان پیامهای خشونت آمیز داده گفت که البته عقائل زینکوحی را
باید سپرد او هرچند بیشتر جست کمتر یافت فداء الدین خان بگمان اینکه آنها

---

(۱) مناص گریز گاه ۱۲ *

بر آمدن فداءالدین خان به عزم تشخیص پرگنات وگرفتن پشکش در باغ شاهي و رفتن رینکوجي در پردهٔ خفا ببورسد و روانه شدن شیر خان ببارهٔ سینور و سوانحات دیگر

چون فدایان فداء الدین خان و مفتخر خان و جوان مرد خان عهد و پیمان مؤکد بآتمام رسانیدند آمد دوم شهر جمادی الاولی فداءالدین خان به عزم تشخیص پرگنات وگرفتن پیشکش و بندوبست زمینداران و کولیان که هنگام ارتفاع غلات و حصاد مزروعات رسید و میدان را از خلل اغیار خالی و سخار دیده گفت - * بیت *

چنان گشت گیتی که ما خواستیم

خدایا تو از چشم بد دور دار

* رباعی *

تا گردش گردون فلک گردان است | بس عاقل پرهنر که سرگردان است
تو غرهٔ مشو ر شادیٔ که داری | در هر شادي هزار غم پنهان است

فرصت را از مغتنمات وقت و یاوری بخت دانسته به باغ شاهی فرود آمد و بنابر سر انجام توپ خانه و بر آمد سپاه چندی توقف ورزید - شیر خان مکرر در باب رینکوجی گفت که چه باید کرد جواب شافی حاصل نه گشت رینکوجی از استماع این معنی از انجا که جوان مرد خان از وقت نجم الدوله از و گرانئ خاطر مضمر داشت در بحر اندیشه مآل کارخویش در گرداب تدبیر افتاده چاره جو گردید و بتصور آنکه بر شیر خان هم چه اعتماد شاید بمراعات جوان مرد خان بني عمش با فداء الدین خان دست یکی شده امری را اندیشند که در معرض هلاک افتد بیش از بیش خوفناک گشت - هر چند به نظر[1] تعمق و[2] تدوق

---

(۱) تعمق درشدن در چیزی ۱۲ *

(۲) تنوق نیک نگریستن در کاری ۱۲ *

فداءالدین خان مرعی میداشت و فیما بین شجر مخالفت که از پیشتر در ضمیر ریشه دوانیده بود بر خلاف خود تصور نموده بخیال امر موهوم بالفعل داشت و کیل جوان مرد خان نظر بر آنکه او چون مرهون احسان و عواطف نجم الدوله است جانب داری او را و مراعات او را منظور و ملحوظ داشته بدانجه استقامت و استقرار حکومتش باشد ممدومعاون خواهد بود و ندانست - * مصرع *

کریار جفا نه که از اغیار حمایت

منتفی بارسال رسل و رسائل پرداخت و قرار یافت که یک زنجیر فیل و اسپ تواضعاتی که با سیر خان به عمل آمده بود بمیان آمد - * بیت *

هزار نقش بر آرد زمانه و نبود یکی چنانچه در آئینهٔ تصور ماست

و او با زور آور خان برادر و قبایل باظهار فاتحه و تعزیهٔ نجم الدوله از پٹن راهی گشته بیست و ششم شهر ربیع الثانی ببلده در آمد و باخوانین ملاقات نموده بخانهٔ شیخ الاسلام خان نزول کرد و بموجب قرار غرهٔ جمادی الاولی او را به ضیافت موعود ساختند و تواضعات و عقد عهد و میثاق با خوانین از طرفین برداشتن قرآن پیمان را موکد و موثق گردانیدند - * بیت *

از عهدهٔ عهد اگر برون آیدمرد از هرچه گمان بری فرون آید مرد

و هنگام رخصت پارچه پوشیدنی و یک زنجیرفیل ماده و یک راس اسپ به جوان مردخان و پارچه پوشیدنی و یک سر اسپ به برادرش تواضع به عمل آمد - همدران ایام عبد الحسین خان که سابق به سونگده رفته و با داماجی ملحق گشته و در جنگ بابو نایک شریک شده بود چون بعد ازان داماجی بصوب ستاره گدهه روانه شد او برگشته کپهنایت آمد و روزي چند در آنجا بوده دریبولا به احمد آباد بنابر فاتحه نزد مفتخر خان رسید همدران اوان سید راجو صاحب سجادهٔ حضرت قطب العالم قدس سره واقع موضع بتوه از سرای فانی به عالم باقی انتقال نمود *

خود نوشته ندهد که قلعه بدرم گانم و نورسد کسان او خالی نموده سپارند -
رینکوجی نه معتصلی وقت که اجامره و اوباش ار چهار طرف در آمده دست
نه غارت کشوده اند مبادا کشته یا دستگیر شود آنچه گفتند شنیده ار شیر خان
نوسانیده داد و او رینکوجی را با قبائل و پیدنان و بار گیران بخانهٔ خویش
آورد - کسدا جی با متعلقان خود ار راه اخلاص که داشت بخانهٔ راقم
که قرب جوار با مسکن شیر خان است آمده سکونت گرفت و خانهٔ
رینکوجی و منسوبانش را کسان خوانین و عوام الناس خوان نعما ساخته بردند -
سجان سنگه هراتی که پناه نه شیر خان آورده نه دها بیدن قبض طلب وقت
نجم الدوله او را مرخص ساخت و آتش هنگامه فرو نشین گشت
فداء الدین خان دم ار استقلال و استبداد زده محالات بلده پرگنهٔ حویلی حصهٔ
مرهته نه ضبط در آورده نه محمد هادی خان سپرد و فوجداری کرد را نقایم
قلیخان داده یوسف را ار بعد حاجی مسعود بدستور سابق کوتوال ساخت مرزا
لهراسب خان را نه تعلقه سوانح نویسی بنگال فرموده و بلا شرکت غیر بامور
حکومت و نسبت نظامت پرداخته آقا محمد حسن را نفوجداری پنلاد
رخصت نمود و چهار صد روپیه رور مره همراهیان شیر خان مقرر ساخت و روزی
چند رسید همدران ایام عطفات بارگاه والا که قبل ارین برای نجم الدوله مصحوب
زین العابدین خان گرز بردار مرحمت شده بود چون باودیپور رسید خبر ارتحال
نجم الدوله را شنیده متوقف گشته حقیقت را بحکم الممالک نوشت بعد
معروض قدسی حکم شد که نه مفتخر خان نسرش برساند او ارانجا راهی گشته
بیرون بلده رسید مفتخر خان اطلاع یافته نشست و دوم آن ماه باتفاق فداء الدین
خان و شیر خان و اعیان بآراستگی تمام بعزم سعادت شتافته رو نه درگاه گیتی پناه
موافق ضابطه آداب بجا آورده گرفت و شادیانه نوازان داخل بلده گشت ابلد
رام که حوالهٔ نجیرام شده بود قریب پنجاه هرار روپیه ار نقد و جنس که در مدت
بیس آمد خود با نجم الدوله ار ممر رشوت فراهم آورده بود نه بهدند و زجر
و توبیخ ار او نه عمل در آمد ارانجا که مفتخر خان شیر خان را که جانب داری

فداءالدین خان مرعی میداشت و فیما بین شجر مخالفت که از پیشتر در ضمیر ریشه دوانیده بود بر خلاف خود تصور نموده بخیال امر موهوم بالفعل داشت و کیل خوان مرد خان نظر بر آنکه او چون مرهون احسان و عواطف نجم الدوله است جانب داری او را و مراعات او را منظور و ملحوظ داشته بدانجه استقامت و استقرار حکومتش باشد ممدومعاون خواهد بود و ندانست - * مصرع *

کریار خفا نه که از اغیار حمایت

منخفی بارسال رسل و رسائل پرداخت و قرار یافت که یک زنجیر فیل و اسب تواضعاتی که با سیر خان به عمل آمده بود بمیان آمد - * بیت *

هزار نقش بر آرد زمانه و نبود یکی چنانچه در آئینهٔ تصور ماست

و او با زور آور خان برادر و قبایل باظهار فاتحه و تعزیهٔ نجم الدوله از پٹن راهی گسته بیست و ششم شهر ربیع الثانی ببلده در آمد و باخوانین ملاقات نموده بخانهٔ شیخ الاسلام خان نزول کرد و بموجب قرار غرهٔ جمادي الاولی او را به ضیافت موعود ساختند و تواضعات و عقد عهد و میثاق با خوانین از طرفین برداشتن قرآن پیمان را موکد و موثق گردانیدند - * بیت *

از عهدهٔ عهد اگر برون آیدمرد از هرچه گمان بری فرون آید مرد

و هنگام رخصت پارچه پوشیدنی و یک زنجیرفیل ماده و یک راس اسب به خوان مردخان و پارچه پوشیدنی و یک سراسپ به برادرش تواضع به عمل آمد - همدران ایام عبد الحسین خان که سابق به سونگده رفته و با داماجی ملحق گسته و در جنگ بابو نایک شریک شده بود چون بعد ازان داماجی بصوب ستارهٔ گدهه روانه شد او برگشته کهنبایت آمد و روزي چند در آنجا بوده دربنوالا به احمد آباد بنابر فاتحه نزد مفتخر خان رسید همدران اوان سید راجو صاحب سجادهٔ حضرت قطب العالم قدس سره واقع موضع بٹوه از سرای فانی به عالم باقی انتقال نمود *

سانر متی بر آمده بدر رفتند درین بیں - * بیت *

شبی را که رو رش نبوده پدید | به یکبار صبح سعادت دمید

و جهان از پرتو سعاع پرچم ز تاری ساه کشور نهاری منجلی و منحلی گشت حوس حال چند سپاهه و ىلیداس مقدم که در قید رنگوحی بودند درین وقت که او نجال حویس در مانده بود فرصت را غنیمت شمرده بر آمدند و فداءالدین حان با شیر حان نزدیک دیوار حانه محمد بیگ حان که بخانهٔ رستم علی حان که رنگوحی بود اتصال داشت و بدست کسان او مانده از پناه حدور بانداحتن تفنگ می پرداختند رسیده امر به شگافتن دیوار و یورش نمود و جا بجا رخنه افگنده باندرون در آمدند - رنگوحی در حانهٔ رستم علی حان محصور گشته بجنگ تیر و تفنگ در پیوست ازانجا که مرزا لهراسپ حان بامیر اسمعیل پسرش بنابر باخوشی نجم‌الدوله در پناه او بسر می برد و او به مراعات و حبرگیری می پرداخت و در رفاقت بود - رنگوحی چون عرصه را برحود تنگ دید ىنابر گفت و شنید پیام مصالحه بیرون فرستاد - فداءالدین حان او را رخصت انصراف نداده نزد حود نگاهداشت - الحاصل دو صرب توپ را از طرف دریای سابر بمقابل حانه اش بسته نرلزل در بنیان استقامت محصوران افگندند - رنگوحی با همراهیان بر سر دروازه و بامس که برنگ کنار بود کناره گیر شده بجنگ در پیوست - * نظم *

بلا چون در آید ز دیوار و بام | به دروازه بستن چه سود اهتمام

فرود آمد از آسمان چون گزند | چه حاصل که دیوار باشد بلند

و اجا مره و او باس از دیوار و بام سرا بالا آمدند - * نظم *

ز هر گوسه چندی ز حانک روان | بدیوار آن حانه بالا دوان

گرفتند پی کا و دیوار و در | بایی دست مَتَّه بآن تک بدر

یکی کرده از رخنه دیوار پست | زده در گریبان آبرحنه دست

دو بنجه یکی در هم انداحته | و زان پانهٔ نردبان ساحته

حو کار بدین جا انجامید والد راقم از راه دور اندیشی و عاقبت بینی که

چون تقدیر آسمانی بنوع دیگر پیوسته بود در جواب گفت * مصرع *

عهد کردم که دگر عهد تو باور نه کنم

و برخاست - و کشاجی مزین یاس از راهی که آمده بوده برگشت بالجمله آقا محمد حسین که قریب سه ساعت روز مانده سوار گشته رو به صوب کهاریه نهاد عوام الناس تماشا بین از هر کوچه و محله قریب هزار کس به دنبال بر آمده روان گشتند هنگام چراغ شام نزدیک بچبوتره گذر کهاریه رسیدند - * نظم *

شبا نگاه کین مهر فرخنده چهر | فرو شد به گرداب نیلی سپهر
خروش یلان بسرد آرامی | ز سر هوش می برد و قوت ز پای
تزلزل بجان مخالف فتاد | گریزان حس و خار از تند باد

مورچالیان آنجا کثرت عظیم و شور و غوغای جسیم را دیده و شنیده تشخیص و امتیاز سپاهی و تماشائیان نکرده آب ندیده موزه کشیدند و فرار را بر قرار گزیدند - حامیان بیضهٔ اسلام بهمان گرمی و هاي و هوی پاشنه کوب به تعاقب پرداختند - پلي مستحفظان دروازهٔ سارنگپور نیز بر جانماند بغراریان چبوتره پیوستند و باستماع خبر غلبه جمع کثیر از سپاهی و اجامره ور حالهٔ شهر به توقع دست برد و عنوان تماشا رسیده ملحق گشتند و رو بدروازه راجي پور و اسلوریه نهادند ازانجا که پردهٔ ظلمانی شب جهان را تیره و تار ساخت مخالفان از سایهٔ خویش هراسان گشته و آشنا و بیگانه را نشناخته بی جنگ و درنگ بدر رفتند و بی ممانعت اهل اسلام به دروازهٔ جمال پور پیوستند و از جانب میدان بازار پیش روی قلعه بر خانه سید عقیل خان و دروازهٔ خارو به توپ اندازی نائرهٔ حرب را مشتعل ساختند - سجان سنگه هزاری و دیگران از اطلاع رسیدن فوج بدروازهٔ جمال پور که قریب بمکان رینکوجي بود پاي ثبات و قرار شان در لغزش در آمد روی امقال را بادبار مبدل ساخته رفتند و کسان جوانین تعاقب کنان تا خانه التفات خان رسیدند و از هر دو سو غلبه نموده کار به محاصرهٔ رینکوجی انجامید و اکثر خانهاي منسوبان او که دران نواح بود به غارت رفت و قریب به صبح بعضی از دکهنیان که فرصت یافتند آنچه توانستند گرفته از دروازهٔ خان جهان مسرف جوبدار

عاقبت بینی کسود (۱) لاشهٔ تدبیرش را ار هم پاسیدهٔ دید و اوضاع اندیشه را مختل و پراگندهٔ یافت بالضرورهٔ (۲) ننتی اران به کار پرداران دکهی که تا عاقبت حال در پیش اند رام رنگی نداستند طاهر نمودهٔ چارهٔ حو گست کسلاحی برادرزادهٔ بهاسکر که بعد ار کسته شدن او بامر وکالت و آمد و رفت می پرداخت بوساطت بحدرام ار راهٔ رنگ حوبدار ساسر در بهدر آمد که باصلاح ذات البین کوشیدهٔ رفع هنگامه نماید و رسیدن او و رافم قریب بیکدیگر بودهٔ و با فداءالدین حان ملاقات نکردهٔ انتظاری حلوت داشت که درین بین سفر حان رسید و در مکان بودن قائم قلی حان محفل کنکاش و تد بیر انعقاد یافت و عهد و پیمان موکد بایمان بدست رسانیدن قرآن درمیان آمد درین وقت حبر آمد که کسان ریکوحی پیش قد می نمودهٔ دروازهٔ سارنگ پور را گرفته و به چبوترهٔ کدر کهاریه را مورچال قایم می نمایند فداءالدین حان آقا محمد حسین را با فوج مامور صاحب که بر آنها شتافته بردارد حون کسلاحی که با رافم ربط داشت و قریب دو پاس در انتظاری فرصت ماندهٔ پیغام نمود که اگر اتفاق ملاقات با فداءالدین حان در حلوت رو دهد بعضی مراتب که موجب رفع فساد است گفته شود - احقر بعد اطهار در محفل عذر ار اعذار او را طلب داشته ملاقی صاحب و او زبان به عذر حواهی کسود که هرگز ریکوحی را حیال باطل در دل و سودای این کار در سر نبودهٔ اند رام ماندد ابلیس بوسوسه و اغوای او پرداخته ار راهٔ بردهٔ بود اکنون ار کردهٔ حویش نادم و پسیمان است بهر نوع که مرکور حاطر و اطمینان حاصل شود عهد و پیمان را به تجدید درمیان آوردهٔ روانهٔ پورسد می شود و آستی به همه حال بهتر ار جنگ است هرچند او مبالغه و فروتنی (۳) دندان سفید کردهٔ بیشتر گفت کمتر شنید

---

(۱) لاشه بر ورن ماشه آدم و اسپ و حر لاغر و بر رس و مردهٔ جمیع حیوانات هم گفته اند ۱۲ برهان *

(۲) نبد باول مفتوح چیز اندک و بعضی گدردگی ۱۲ *

(۳) دندان سفید کردن کنایه ار عاجزی و فروتنی نمودن است ۱۲ برهان *

پست حدود و حیطان باوگندن توپ و تفنگ پرداختند - سنبر خان بانی که جواب بر خلاف مدعا از رینکوجی یافت قطع امید از و نموده به سلسله جنبانی طرف ثانی پرداخته محمد فرید کرانی معتمد خود را نزد معتصر خان فرستاد که اگر قرار مدد خرچ سپاه معین شود دزین وقت آمده شریک شوم - چون معتصر خان از زور زد و این سانحه مسرعی به طلب فداء الدین خان فرستاده بود و او شتافت عازم این صوب گشته جواب داد که درین وقت شریک کار بادشاهی شدن موجب نتائج نیک است باید آمد و قرار داد اخراجات هرگاه بر سند بصوابدید فداء الدین خان که بر آمده و میرسد بالمشافهه تنقیح خواهد یافت شیر خان با جمعیت قریب چهار صد کس از سوار و پیاده از قرلعه هفتم آن ماه بموضع اکوچرب آن طرف دریای سابر فرود آمد - صبح روز دیگر که نطعی پوش زرین کلاه بآهنگ مملکت نیم روز توسن شتاب روی بر انگیخت فداء الدین خان با فوج متعینه بندر کهنبایت و آقا محمد حسین غائب فوجداری پتلاد مسارعت را از برق و باد استعاره نموده در رسید و تدبیر آوردن شیر خان در پیش گشت نظر بر سابقه روابط دیرینه والد راقم حروف را تکلیف نمود که رفته بیارد و قایم قلی خان را همراه کرد احقر که حاضر بود به مقتضای وقت محضور تصدیع ایشان نشده باتفاق قایم قلی خان رفت و شیر خان را دید قایم قلیخان باظهار اشتیاق و انتظار خوانین پرداخت ازانجا که او از بر آمدن بلده بنابر بعضی امور درنگی داشت اشاره براقم نموده به پیشکار خود گفت که اگر ایشان متکفل شوند مضایقه نیست درین بین والد راقم را که فداء الدین خان بار دیگر بنجد و باعث شده فرستاده بود رسیدند چون آب آمد تیمم برخاست و شیر خان بلا و نعم لب نگشوده سوار گردید راقم پیشتر ازو که از دروازهٔ جانپور می آمد از دریچهٔ باغ به قلعه در آمده باخبر نمود ازانجا که رینکوجی از رسیدن فداء الدین خان و آمدن شیر خان بطرف بادی و درین قوسه روز جنگ که پیشرفت کار بنظر نیامد و خیر سگالیهای اندر راقم نتیجه بالعکس نبخشید در فکر مآل کار افتاد و از گران خواب غفلت بیدار گشته چشم

پایش رسیده عذر لنگی بهم رسانید درین وقت راماجی که سابق زینکوجی از راه حیله او را برای چنین روز بیرون فرستاده بود و او بموضع جیپور در هفت کروهی اقامت داشت از استماع در گرفتن آتش پیکار در بلده با فوج خلوریز خود را رسانید و میر محمد زمان جماعه دار که او نیز داخل بر طرفی ها بود سر راه سرای خیاطان را گرفته نمی گذاشت که احدی مخالف ازان سو بگذرد ازانجا که مشیت ایزدی بنوع دیگر پیوسته بود بمضمون اذا اراد الله شیئاً هیّأ اسبابه درین وقت محمد شهدار رو هیله با دو صد نفر از افاغنه که سابق دست از نوکری نجم الدوله کشیده چندی در سوربهه و اندر گزرانیده دریتولا حسب الطلب زینکوجی در بهرام پور آمد و بنابر زیاده و کمی علوفه نوکری او صورت نه بست و زینکوجی بتصور باطل آنکه جمعیت بسیار فراهم آمده و اکثر بروج حصار بلده در تصرف است و معتضر خان باشر ذمۀ قلیل در قلعۀ ارک است تا چند قلعه گیر خواهد ماند اغماض نمود نه همین خیال محال شیر خان را که بدهولقه رسیده و انتظاری طلب بابی داشت تصوانديد اند زانرو که اکنون در بدست آمدن چه باقی مانده که بیگانه را سهیم و شریک باید ساخت لهذا منع نوشت بالجمله معتضر خان از رسیدن محمد شهدار خان و صورت نه بستن نوکري او آگاه گشته ابراهیم نام روهیله را که نزدش نوکر بود پیش او فرستاده بعسمی که او راضی گشت نوکر ساحب و عجالة هزار روپیه نقد داده قرار گرفت که فردا پگاهی چون بروج این ضلع بلده بتصرف زینکوجی رفته از دروازه دریا پور که دست مخالف ازان کوتاه است در آید و او بدان موجب عمل نموده گرم و گیرا از گرد راه رسیده مورچال بتوه سیرزرا برداشته بر مورچال عمارت کاریز مانند بلاي ناگهانی و قضای آسمانی ریخت و جمعی را کشته و جست دریتوقت جرایر چیاں نام سه دروازه فرصت یافته باندا ختن جرایر دست را کشادند و میدان پیش رو را از خس و خاشاک مخالف پاک رفتند - و محمد شهدار عمارت کاریز را بدست آورده قایم گشت - کسان زینکوجی مدرسۀ سیف خان و دروازۀ خارو و خانۀ سید عقیل خان را گرفته از

پرداخته نگراشت که چبوترهٔ را تصرف نمایند آنها عمارت کاریر را قائم نموده بتفنگ تفنگ با او و بر دروازهٔ بندر نائرهٔ حرب را مشتعل ساختند - کسان ریکوجی دست به غارت دکاکین راسته بازار کشوده باندوه سنری و دروازهٔ سلاح فروش جابجا در آمدند - و سجان سنگه با همراهیان خویش بخانهٔ سید عقیل خان متصل میدان بازار به پشت گرمی آنها مورچال کرده نشست و از هر دو طرف جنگ توپ و تفنگ در گرفت - اتفاقاً چندی از جزایر چیان که نجم الدوله از روی حزم و احتیاط اینچندین روز که اکثر با مرهٹه جانه جنگی روی میداد بر بام سه دروازه تعین نموده بود که شب و روز در انجا اقامت داشته باشند چون کسان ریکوجی ارادهٔ بام نمودند بتفنگ پس آمدند ازانجا که تمام میدان و عمارات و دکاکین پس روی بندر را گرفته بودند مشروط باین که تا یکسو شدن هنگامه آنها بانداختن جزایر نپردازند و اینها نیز متعرض نگردند از یک دیگر خاطر جمع ساختند بالجمله ریکوجی سواران و پیادگان را بجهت ضبط دروب حصار شهر پناه و برداشتن مستحفظان آنجا تعین نمود و دروازهٔ اسلوریه و راینور را بتصرف در آورد محمد عاقل جماعدار که بر طرف بود و جمعی دیگر از فرقهٔ سپاه که همدرد او با میدواری گرفتن طلب نشسته بودند شریک مفتخر خان گشته فراهم آمدند و باسط الله پسر محمد عاقل با همراهیان بر چار سوی راسته بنکود آمده ایستاد که درین بین جمعی از سواران گجراتی که نزد ریکوجی نوکر شده بودند و وقت کار آمد از جابهای خویش مسلح شده بارادهٔ رسانیدن نفس او بدانجا رسید و باسط الله سر راه بر آنها گرفته نگراست که ازانجا قدم فراتر نهند و صادق علی خان و سید نور الله با چندی از قلعهٔ بندر بر آمده بر دروازه سلاح فروش که کسان ریکوجی داشتند ریخته در ساخته خودها قایم گشتند و نظ علی خان با همراهیان بر چبوترهٔ نخاس به پشت گرمی حاجی مسعود کوتوال رسیده توپها را کشیده بمقابل نشست و بتوپ اندازی آتش تنور حرب را افروخت محمد جعفر خلف محمد هادی خان که به محافظت دروازه بندر می پرداخت از شگاف در تیر بندوقی بر

و دیگران برای العین معاینه نمودند ظهور این امر موجب توقف در سواری شد و حقیقت غدر و مکیدت از حجاب شبهه بر آمده کنجه کل کرد و آنچه در سینهٔ رینکوجی مستور بود بروز نمود و تا حال که این معنی روایت بود بدرایت منجر گردید در فکر محافظت خویش و سر انجام حراست قلعه بهدر افتادند رینکوجی که پیوسته جاسوسان در بهدر داشت که از تعمیر و قطمیر تاو خبر می رسانیدند همان دم حقیقت عزم آمدن و موقوف گردیدن از گرفتن فیل بدو رسانیدند و او ازین حرکت بی موقع نادم و پشیمان گشت که صید در دام آمده رمید و فی الفور فیل را واپس فرستاده گفت که کسان سجان سنگه که داعیهٔ فساد در سردارد از او این فعل ناشایسته به عمل آمده او را مورد عتاب و خطاب ساخته برطرف نمودم و بیرون می نمائیم اصلا و قطعا غبار ملال را پیرامون خیال نگذارند که من بر عهد و پیمان خود قائم هستم چون طشت تصمیم از بام افتاده بود فائدهٔ مترتب نه گشت و رینکوجی نیز دانست که اکنون این درز رفو پذیر نیست و این زخم بخیه گیر نه توقف و تامل درین کار در کار نیست - * مصرع *

که آفتهاست در تاخیر و طلب را زیان دارد

الحال که حریف با خبر گشت فرصت دم کشیدن و مجال سر خاریدن نباید داد در شب دوم برف و باروت بمردم تقسیم نموده مقرر ساخت که هنگام طلوع صبح و نمایش پیکر نور بخش روز همین که دروازهٔ بهدر کشایند بی محابا به یورش نموده درآیند و قریب دو پاس از شب رفته مخبر صحیح القول معتمد خان را خبردار نمود و او به مستحفظان دروب بهدر قدغن کرد که بی رخصت دروازها را نکشایند و جمعی را که حاضر بودند بمحافظت ابواب تعین کرد که ناگاه - * بیت *

دم صبح کین فال بی دریغ ز مشرق بر آمد بکف طشت و تیغ

کسان رینکوجی بموجب قرار یورش آوردند و در میدان پیش روی قلعه در آمده برچبوترهٔ کوتوالی ریختند حاجی مسعود کوتوال با همراهیان بمقابله و مدافعه

نزد معتخر خان نحلوه در آورد و او را فریفتهٔ متاع خود ساخت و نحوعی مایل و راغب گردانید که نه تعمیر خانهٔ او که نجم‌الدوله مسمار ساخته بود کار پرداران خود را امر فرمود ریلکوخی بساط خدیعت و مکیدت گسترده گاهی با قایم علی خان و گاهی با نجرام با ظهار اخلاص و یک جهتی اختلاط گرم خوشیها پرداخته به مواعید تعین مکان چون صحبت با خوانین موافق دلب نسوی خود می کشید و بدین حیل رخ آفتاب را به گل اندودی و ماهتاب را به گز پیمودی که درین بین شیرخان نائب بموجب نوشته ریلکوخی که امیدوار نیابت صوبه ساخته بود با جمعیت شایسته از خوند گده بر آمده در نواحی دولقه رسیده بانتظاري طلب ثانی توقف نموده دو قریه چوراسی کهندایت را بتاخت در آورد ریلکوخي را بجمیع جهات خاطر جمع گشت و جمعیت خوبی فراهم آمد و بعد از رفتن اکثر سپاه دکهنی و برطرفی که به همراهی خود فداءالدین خان با میدواري تدبیر طلب به کهندایت برده و درآن جاجنس ابریشم تجارت پیشگان را به ضبط در آورده و برسکنهٔ آنجا بضیعهٔ بیوزه و مصادره وجهی معین ساخته بدان امر اشتغال داشت فرصت را غنیمت شمرده کسان خود را اشاره نمود که در امکنه سر کوچها و راسته بعنوان مورچال فرود آیند و تدبیری اندیشید که چون بتارگی عهد و پیمان درمیان آمده و صفاي قلوب حاصل گشته معتخر خان و قایم علی خان و محمد هادی خان را بدست آویز مشورت طلب داشته دستگیر سازد که بلا درد سر بی صدا و ندا کار صورت خواهد گرفت و فی‌الواقع درست دیده بود اما چون تقدیر با تدبیرش مساعدت نداشت پیشرفت نه شد - بالجمله بعد از تکلف و خواهشمندی او که مکرر گشت پاس خاطر او را مقدم داشته او اخر روز غرهٔ شهر ربیع الثانی معتخر خان و محمد هادي خان مستعد گشته به مکان قایم علی خان که مشرف بر ساحل خوبدار سابر متی بود آمده به انتظاري کمربستن او به تفرج دریا می پرداختند اتفاقاً فیلان را بآب دادن آورده بودند که سواران یکه تاز ریلکوخی رسیده فیلبان را کشته یک زنجیر فیل را پیش انداخته بردند و معتخر خان

دمدمه عرایم عغداللسان چسم گوس و هوس را ىسب و حسب المدعلی
حویس رهنمون گسب و عول صعب کول زده بحانه اس رفب فداء الدین
حان ار ساده لوحی بالکل مطمئن حاطر گردیده آن گندم نمای جو فروش و آن
دشمن بطاهر دوسب را در پردهٔ ظلمانی سب سپیده سحر کاذب دمیدن صبح
صادق انگاسته ازان عافل گسب که گفته اند - * نظم *

حذر کن زانچه دسمن گوید آن کن — که بر زانو زنی دسب تغابن
گرب راهی نماند راسب چون تیر — ازان برگرد و راه دسب چپ گیر

الحاصل روز دیگر هنگامیکه شبرنگ عیارپیشه شب ار مکر و حیلب خود وا
پرداخته در نهانخانه ححاب (۱) نطع شب روی را ار برکنده متواری گسب
و یکه سوار صباح به عزم ره نوردی عرصهٔ روزگار هودج زرین بربادهٔ فلک بسته رو براه
آورد فداء الدین حان با جمعی ار سپاه برطرفی و بحالی بارادهٔ ىعدر کهنمایب
روانه شد و ىدر حانهٔ صادق علی حان و سید نوراللّه که سرراه بود رسیده گفب
که تا مراجعب در بهدر شب و روز پیش معتبر حان بوده با حبر باشند آنها
که معطل نشسته بودند هر کدامین با ساگرد پیشه و برادر و برادرزاده ىعابر
پاس حقوق نمک حوارگی رفته اقامب گزیدند ار باب بصیرت و اصحاب
خرد ار ملاقات پوشیده و خلوت طولانی که دیگررا اطلاع حاصل نه گسب
و روانه شدن دفعی فداء الدین حان را در گرداب حیرت فرو رفته بمکیال فریده
و قیاس تمهید و تدبیر غفلب اندازی و حالی ساختن میدان را سنجیدند -
اندر زمان که تیر تدبیر خویس را بهدف مرام رسیده دید بیارگی (۲) محاوبب
و (۳) مدالسب را در پیس نموده دکان فریب و بر ویر کسود وا حناس اقسام
حیله وری و امتعه انواع دمدمه سازی منسوج و منقوش که برای چنین روز
آماده و مهیا داشب بآمد و شد صبا و مسا در حلا و ملا باره بتازه و رنگ برنگ

---

(۱) نطع جامهٔ چرمین که عیاران و دزدان پوشند ۱۲ *

(۲) محاوبب روباه بازی کردن و حیلب کردن ۱۲ *

(۳) مدالسب فریب دادن ۱۲ *

گسته و برد تدبیر شان در مردار خانه افتاده بود چندان اثری سوای نرفتن باتفاق نبخشید و مترتب نمی گشت - * مصرع *

چو گوش هوش نباشد چه سود حسن مقال

انند رام در ظاهر فارغ باب خیرخواهی و دل سوزی گسته شعبدهٔ تازه برپا کرده در لباس دوستی به دشمنی پرداخت و دریک پرده دو نوا سرائیدن آغاز نهاده به فداءالدین خان و مفتخر خان گفت که چون درین ایام بنابر رفع تقاضای سپاه و اخراجات ضروری مطلوب است خوش حال چند بسته و بلیداس معدم نرباد که در وقت نجم الدوله در جمیع امورات جزوی و کلی و باب دادن کل خیر نیوره و مصادره مدخل کلی داشت در معرض بیان در آورد که اگر بدست زینکوجی گیرانیده شوند آنچه به صیغهٔ مصادره از انها به عمل آید موجب قرار مستمره برادر نجسی قسمت سود بد نامی عاید حال زینکوجی میگردد و باغهای سدر نموده خاطر نشان کرد که آنها حسن و قبح این کار را نه فهمیده با او همداستان گشتند و او که درضمن این عمل اقتدار و وا نمود علتهٔ خود اندیشیده بود هر دو را زینکوجی طلب داشته قید نموده محصلان غلاظ و شداد برگماشت و از هر یک صد روپیه بطریق محصلانه جبراً قسراً میگرفت و محمد هادی خان که دران ایام در سرانجام مهام می پرداخت هر شب کسان خود را فرستاده نیمه وجه محصلانه باز خواست می نمود تا آنکه رفته رفته پردهٔ حلیت زینکوجی دریدن آغار نهاد و [1] نجیهٔ ترویزش بر روی کار افتادن شروع گردید و جوانبین را مظنه بدرجهٔ یقین پیوستن گرفت - انند رام تفرس این معنی نموده به چارهٔ جوئی انسداد رخنهٔ عذر و درز دوری چاک گریبان مکر زینکوجی را او اخر روز در قلعه بهدر آورده خیمه شب بازی برپا کرده با فداءالدین خان و مفتخر خان محفل خاص آراست و خلوت را از غیر بپرداخت و تا یک پاس از شب گذشته به شعبدهای گونا گون و انواع بسوبلات و عهد و پیمان موکد و موثق بایمان زور درمیان آورد و بدمیدن

---

(۱) نجیه بر روی کار افتادن کنایه از رسوائي است ۱۲ *

دست آویز سعی حیلهٔ است در مواعد یک جهتی تزلزل باید افگند و خانهٔ
مرا خانهٔ خود دانسته بدستورسابق از آمد و رفت معذور و از ملاقاتها مسرور
دارند و رخصت شده رفت و با خود قرار داد که این دفعه اگر ملک به کام دل نگردد
گذر آنها به مقام ما افتد بی تامل مرام خویش حاصل نموده فارغ البال گردم
خوابیی را که با و بک رو کردن و (۱) مجاهرت نمودن قرین صلاح نبود چون قرار
یافته بود که هر دو یکجا بخانه اش بیاید رفت مفتخر خان به تنهائی سوار
گشته عازم خانهٔ او گردید و از زبانی جاسوسان خبر آمدن او را بوحدت شنیده
عذر ملاقات گفته فرستاد مفتخر خان از عرض راه بر گشت و مکنون ضمیرش
آنکه فداءالدین خان و او هر دو یکجا خواهند آمد قضا را همدران اوان حاجی
بکر جماعه دار عرب که او نیز از جمله طلبگاران سدوانی نجم الدوله بود
حسب الاشارهٔ ریکوجی از نزد سعد خان بانی باظهار برطرفی و تلاش نوکری
با چهار صد عرب رسیده در بهرام پور فرود آمد فداءالدین خان آگاه گشته بر
بیکوجی پیغام نمود که او را از راه دروازهای متعلقهٔ خود رخصت در آمدن بلده
ندهد اما او منع بریز بگشته از دروازهٔ جمال بور در آورده به حسب ظاهر در خانهٔ
سیر خان فرود آورد و در ضمن مورچال قایم ساخت و در جواب فداءالدین خان
عذری که بدتر از گناه باشد گفته فرستاده که چون متعلقان حاجی بکر در شهر
و پس از مدتی وارد گشته منچلکا گرفته‌ام که تقاضای طلب از سماکنند بنابران
راه داده‌ام روزی چند نظربی خواهد رفت اگر بر خلاف ظاهر شود به عنف
می توان بیرون ساخت خاطر را جمع دارند هر چند که نزد بعضی از اصحاب
بینش و از باب دانش آثار صدور اطوار ناهنجار و تحکم و گرفت و گیر مردم
بمصادره که بخود سری و خود رائی میگرد و چه از تقریر کسانیکه درین هنگامه
نوکر شده بودند و دریافت مدعاء او نموده زمانه سازی او را روباه بازی می
انگاشتند و صریحا به کرات و مرات که او نزد دغا می بازد و بخوابیی از راه
خیر سگالی ظاهر می ساختند ازانجا که تجربه زبانی افسون افند رام مسخور

---

(۱) مجاهرت باکسے دشمنی آشکارا کردن ۱۲ *

دیگر صید بدام افتاده رمنده شود روزی چند به دل جوئی و گرم جوشی
گروانیده رام ساخت و با رینکوجی قرار نموده جمعی را در خانه مسلح ساخته
در کمین باز داشت و تقریر اینکه بعض مشورت در پیش است خوانین را
بخانه اش برد و آنها خالی از ذهن رفتند اتفاقا رام سنر دران محفل برفاقت
حاضر بود چون چند آدمی خواست دران روز جرأت نکرد و خوانین برگشته
آمدند ازانجا که مردم گجرات که از قدیم الایام با والد منوط و مربوط بودند
بعضی ازان کمین نشستگان بر تدبیر او آگاه ساختند و صوتی ازین معنی گوش
زد خوانین کرد به مقتضای وقت در ظاهر خودها را بآن آشنا نساخته قرار دادند
که من بعد هر دو یکجا بخانهٔ او نباید رفت اننت رام که پیوسته آمد و رفت
داشت دریافت نموده از سر نو بنیاد رام نمودن صید رمیده و آوردن به (۱) تله
نهاد رینکوجی از دست برداشتن صید بدام افتاده دست ندامت بدست
تاسف می سود تمهیدی دیگر بست و پیغام نمود که بنابر فراهم آمدن مردم
که به پاس آبروی خود است ظاهر بینان را دست آویزی شده که هر روز
صوتی تازه که موجب ملال و خدشهٔ خاطرها ست بر می آرند - * بیت *
بغدر تو نه توان رستن از عذاب خدای و لیک می نتوان از زبان مردم رست
باندیشهٔ اینکه مبادا از استماع این اراجیف و شهرت بی اصل خللی و رخنهٔ
در بنیان مصادقت افتد و موجب نفرت و وحشت بیگانگی گردد لهذا تمامی
سپاه نو نگهداشت را بیرون رخصت می نمایم و در باطن بخیال این که راماجی
با جمعی بدرون رفته بر هفت هشت کروهی بلده اقامت گزینند و بخاطر جمع
به نگاهداشت قصباتیان پرداخته گوش بر آواز باشند که هنگام طلب بلا توقف
خود را رسانند او را بیرون فرستاد و رینکوجی به صوابدید اننت رام دو دفعه در بهدر
آمده بالمشافهه مجدداً به مصقل زبان باعتقاد خود موریانهٔ سجنجل قلوب
را زدوده مصفا ساخته گفت که از تقاعد ورزیدن دید و باز دید که باعث

---

(۱) تله بفتح اول و ثانی غیر مشدد مطلق آنچه جانوران دران بقید در آیند و در هندی نهانده گویند ۱۲ - برهان *

* بیت *

نه بیند مدعی حر حویسس را   که دارد پردهٔ پندار در پیس

سجان سنگه را که نرد او نوکر نود ندست آوبر درحواست طلب سوحته
سنوانی نه فراهم آوردن سوار و پیادهٔ و بی اسپه فرقه سپاه گحرانی و آقامی
مامور نمودهٔ (۱) چوب پشت در دسک روی یم ساحب و ار حرارت حاطر
دسان فداء الدین حان و معتصر حان می نمود که اگرچه او را ارادهٔ فاسد و حیال
باطل تقاصای طلب در سر است اما من نحواهم گراشت که ار قوه نه فعل
آورد - ریتکوحی - اندد رام را که بانی معانی این امر نود پالکی و اسپ
و حلعت و آفتابی دادهٔ پیسکار و رانق و فاتق مهمات گردانیدد و او نه استقلال
و نورک تمام نه کشادهٔ پیشانی دو وقته نرد حوانین آمد و رفت نمودهٔ دریافت
اوصاع و اطوار میکرد ارانجا که رور نرور سحر نعاق را نه ثمر عدم و فای نار وردید
انلیس صفت نگوس هریکی عندالفرصت افسونی تارهٔ میحواند و ریتکوحی
را حیرحواه نقلم میداد و گاهی سبب نگاهداشت را ندین ترانه مترنم گشته
رمرمه می نمود که نعاتر حوف داماحی است که هنگام طلب نروقت نرسیدهٔ
شرنک کار نه سدهٔ و متلعها نر ذمهٔ او باقی است بلکه استظهار و استمداد ار
سما چشمداست دارد و هر صبح فصلی تارهٔ انسا نمودهٔ میحواند و هر سام
تصنیف نوی در آهنگ دو گاهٔ نر نسته در یک پردهٔ دو نوامی سرائید ارانجا
که نس العوام ار احتماع مردم مکنون صمیر ریتکوحی استهار یافته نود حوانین
شبهه ناک گشته چندي پای حود را ار آمد و رفت حانهٔ او کسیده داشتند
اندد رام نتفرس دریافته ار راه حیله انگیزی و دمدمه ساری دو سه دفعه عول
کردار ار راهٔ نردهٔ نا ریتکوحی ملاقی ساحت و او نیر نقسی که معسوح و نر نستهٔ
اندد رام نود نرح کار آوردهٔ در اطمینان حاطر و نرنگ ردائی مرآت صمیر ار
عنار وحست و ننگانگی نه ایمان رور پرداحته اندد رام ار اندیسهٔ اینکه مبادا نار

---

(۱) چوب بست در دسک روی یم کنایه است بمعنی اینکه نه نام دیگری باشد و مدعای حود حاصل سارد چنانچه در محاورات متعارفی مصطلح است ۱۲ *

کلی داشت و در سال گذشته او را مورد تقصیری ساخته نظر انداز نموده و او خوف برداشته فرار بر قرار گزیده رفت خانه‌اش را نجم‌الدوله منهدم گردانید ازانجا که عجب مایهٔ فتنه و فساد فطرتی داشت درین وقت قابو یافته با رینگوجی سازش نموده نزد او آمد و از مشاهدهٔ اوضاع و اطوار و بددلی اهل کاران و نفاق خوانین باغوای رینگوجی پرداخته دیو کردار در رگ و پوست او دویده بانتزاع ملک از راه برد و به تمهیدات و تسویلات دور از کار رهنمون گردیده او را با خود همداستان ساخت - * نظم *

بسا بخردی راه طغیان سپرد رهی آن چنان مرد نادان سپرد
کسی را که برگشت روز بهی نگردد نصیبش بجز گمرهی

رینگوجی به طمع افتاده شب و روز سرگرم تدبیر گشت و باعتبار ظاهر بانداختن مغالطه در ارتحال و تاسف نجم‌الدوله و دلداری و خیرسگالی فداءالدین خان و مغتنم‌خان افزود و در باطن بتالیف قلوب آشنا و بیگانه بخطاب داری خود اوقات سعادت‌روزی را مصروف ساخت خوانین بدرنه مقتضای وقت طریق سلوک و مدارا می پیمودند که - * بیت *

درشتی نه بیند زکس نرم گوی بغیر از ره نرم گوئی مپوی

و می اندیشیدند که - * بیت *

ازان سهمگین اژدهای دمان بافسون بیابیم شاید امان

ازانجا که سینه اش از بغض و نفاق ممتلی گشته بود از او جز ظاهرداری که رایحهٔ وفاق به مشام اهل خرد ازان نمی رسید به ظهور نمی آمد و (۱) مسامحت و (۲) مسالمت خوانین را که از راه (۳) مساهلت اکثر برای دیدنش میرفتند حمل بر اقتدار خود و ضعف طرف ثانی پنداشته دور دوران ملک را به مرام خود می اندیشید -

---

(۱) مسامحت فرو گذار کردن و نرمی کردن *

(۲) مُسالمت با کسے آشتی کردن *

(۳) مَساهلت آسان گرفتن *

الممالک در استمالت و تحفظ حراست صوبه پرداختن باتفاق تمام فداءالدین خان و معتصر خان شرف صدور یافت و هفتم شهر صفر المظفر رسید حوائیں شرائط استقبال پرداخته موافق ضابطه رو به درگاه معلی آداب بجا آورده گرفته مضمون آنرا به گوش خاص و عام رسانیدند *

نقل حسب الحکم

آنکه شهامت و امارت پناهان شمالت دستگاهان فداءالدین خان بهادر و معتصر خان بهادر مورد مراحم والا باشند عرضی مرسله از نظر انور گذشت و کیفیت رحلت نجم الدوله بهادر مرحوم معروض مقدس گردید چون رضای الهی است چه چاره در هر حال سلامتی بندگان حضرت را خواهان باشند ازانجا که تفضل و عنایات جناب سلاطین مآب شامل حال فدویان و دولت خواهان است به مقتضای خانه زاد پروری و تفضلات بی پایان و تفقدات نمایان نسبت بحال آن شهامت پناه و خلف الصدق عوالی نشان معتصر خان مرعی و مبذول گردید - حکم والا صادر شد که آن شمالت دستگاه در مقام تربیت و دلداری خلف الصدق آن مرحوم بوده مراسم کمال دلبری و دل جوئی بتقدیم رسانیده عنایات جناب خاقانی را نسبت بحال خودها روز افزون دانند و با صدور حکم متحدد باتفاق یکدیگر از قرار واقع در حفظ و حراست ملک بادشاهی پردازند لهذا قلمی میگردد که حسب الحکم اعلی در جمیع امور تعلقهٔ صوبه دقیقهٔ از دقائق حزم و کار پردازی فرو نگذارند چون اسم فداءالدین خان مقدم بر نام معتصر خان مندرج و در ظاهر به سن و سال و رتبه بمنزله عموی معتصر خان می شد لهذا فداءالدین خان حکم را بر سر خود بسته باتفاق یکدیگر برنگ جوقهٔ فیل سوار گشته شادیانه نوازان داخل بلده گردیدند و این معنی باعث آبیاری تخم نفاق که کاشته شده بود گردیدند و روز بروز رو به سرسبزی آورد و فیما بین به شورش مزاجی و مخالفت نهانی جوشه بست و در افواه و السنه خاص و عام افتاد اندند زانکه در نزد نجم الدوله در اکثر امور خیر و شر مدخل

که باصطلاح هند زیارت گویند اعیان و اشراف بلده و ارکان فرق سپاه از نوکر و بر
طرفی از سیاه تا سفید فراهم آمدند پس از فراغ فاتحه سرداران جماعته داران که نوکر
بودند فداءالدین خان و مفتخر خان هریک را فراخور رتبه باستمالت و دلدهی
پرداخته بنوید بحالی بدستور سابق خوشدل ساخته رخصت نمودند اما روز
بروز تسلط و رعبی که از نجم الدوله در دلها جا داشت رو بانحطاط آورده یکباره
از میان برخاست و هر فردی از آحاد الناس حسب المدعای خویش نقشی
بسته بی محابا باظهار پرداخته در انجاح آن کار بلجاجت و سماجت میفرسایید
طلب کاران بمواتی سابق ولاحق که مهابت نجم الدوله سر نگردیدن گمنامی فرو
برده در انتهاز فرصت و فالو چنین روز میگذرانیدند به طمع اخذ مرسومات ماضیه
خیال بسته جابجا فراهم آمدند فداءالدین خان که در حین حیات نجم الدوله
صاحب اختیار و صارف مصروف مهام مالی و ملکی بود درین ولا نیز باقتدار
تمام بانصرام مهمام متوجه گشت بعضی خدمات و تعلقات را که تغیر و تبدیل
نموده به متوسلان خود مقرر کرد ظهور این معنی بر اکثری گران آمده تخم نفاق
در مزارع وفاق کشته شد ازانجا که بالفعل مبلغی در وجه مصارف مطلوب بود
و بنابر خشک سالی از پرگنات چندانی به عمل در نیامده فداءالدین و مفتخر
خان گاهی بخیال گرفتن چیزی از قایم علی خان و همشیره اش کوچ نجم الدوله
و گاهی بتعریف پیش کاران و اهل کاران که اسم نویسی آنها را بعید مبلغ مرسوم
می ساختند و هر روز گنگاش به عمل می آمد تا آنکه کار پرداران ازین تمهید
واقف گشته اتفاق نموده بخانهٔ رینکوجی پداه برده نهادهر طلب گشتند چون
کار بی آنها بند بود لاچار والد راقم و صادق علی خان را کفیل گرفته آمدند ظهور
این معنی نیز علاوه بیدلیهای آنها گردید همشیرهٔ قایم علیخان از مشاهدهٔ این
اطوار بر مآل کار خود اندیشنده ما یعرف خود را از نقد سوای پیرایه بتدریج بخانهٔ
محمد زمان بیگ شوهر همشیره‌اش فرستاده سبکبار شد الحاصل چون خبر رحلت
نجم الدوله بذریعهٔ حکیم الممالک معروض بارگاه فلک اشتباه گردید ازانجا که خانه
زاد پروری شیوهٔ این دودمان والا شان است حسب الحکم اشرف اقدس به مهر وزیر

بود لهذا در بورسد بوقف داست از استماع آمدن و بیماري نجم الدوله در ظاهر بعنوان عیادت به احمدآباد آمد و دو دفعه اتفاق ملاقات سد همدرین سال قدوهٔ ارباب کمال و اسوهٔ اصحاب معال -

* بیت *

خرد به مکتب او همچو طفل در ابجد
هنر بحضرت او همچو بچه در مکتب

مولنا نور الدین بعد طی بود و یک مرحله از مراحل زندگانی نهم سهر سعبان روز سه سنبه وقت زوال روی به عالم قدس نهاد سخصی از طلبه وارث اهل بیت تاریخ یافته *

ارتحال نجم الدوله از سپنجي سرا به دارالبقا و رسیدن حسب الحکم اقدس بنام فداءالدین خان و مفتخر خان و بهم رسیدن مخالفت با یکدیگر و جنگ رینکوجي

در سال هزار و صد و پنجاه و سس چون مرض نجم الدوله از تداوي و معالجه در گذشت -

* نظم *

نبود اندران درد امید سفا | ندادند اجل را طبیبان دوا
چو ز اندازه بگذشت سوء المزاج | فرو ماند عاجز طبیب از علاج

هستم شهر محرم الحرام رخت هستی بدیار نیستی قریب یکپاس و نیم از روز بر آمده بربست و در اوائل سب در مقبرهٔ رستم علی خان که در بلده واقع است مدفون گردید -

* قطعه *

با یار گر آرمیده باشی همه عمر | لذات جهان چسیده باشی همه عمر
در آخر عمر وقت رفتن ز جهان | خوابی بود آن که دیده باشی همه عمر

فداء الدین خان و مفتخر خان این سانحه را به حکیم الممالک معصوم علی خان نوشته عرضی بجناب اقدس نمودند و بامر ماتم و سوگواری قیام ورزیدند روز سوم

از وقت بهرام خان واقف کار این مرز بوم است هراول و [1] ضارف مصروف انفصال معاملات مقرر ساخته بصواب دید به صوب کولوار و کهوکهه باره کوچ کرد و فوجداري برگنهٔ پتلاد را از تغیر معتقد خان به فداء الدین خان تفویض بود و او آقا محمد حسن را به نیابت خویش فرستاد الحاصل غرهٔ شهر رمضان به لولیانه دائره شد و ازانجا بکوچهای متواتر بکهوکهه رسیده پیشکش بهاوسنگه زمیندار و چندی دیگر سیهور را انفصال داد ازانجا که شیر خان بندر کهوکهه را که تابع بندر کهنبایت است متصرف گشته بود نائب نصب نموده بقیهٔ ماه صیام را در انجا مقام ورزید دوم شهر شوال المکرم متوجه کاتهیاوار شده پیشکش گیران بصوب هالار و اسلام نگر عرف نوانگر روی آورد قریب بیست روز با زمیندار آنجا جنگ توپ و تفنگ بمیان آمد آخرالامر پنجاه هزار روپیه پیشکس مقرر گشت و سلخ شهر ذیقعدة الحرام کوچ نموده رایت مراجعت باحمدآباد افراشت ازانجا که از سابق عارضهٔ جسمانی نجم الدوله بالمره بصحت مبدل نگشته بود روبه اشتداد نهاده مقصر بمرض استسقا گردید در هنگام غیبت او نظر علی خان و نجیرام روز آور خان را همراه گرفته بصوب کولیان پرگنهٔ نهدل بر آمدند و چندی در آن طرف بگرفتن ضامنی و پیشکش قیام داشتند روزی کولیان در اثنای طریق بشوخي پیش آمده دست اندازی بر اردو بازاریان نموده آنچه بقابوی آنها در آمد کشیده بردند شهاب الدین خان خالوزادهٔ روز آور خان که بکومک پرداخت کشته افتاد و چیز دستی شان نیز از دست گشت لهذا العود احمد بر خود خوانده باحمدآباد آمدند نجم الدوله در هنگام مراجعت از زمینداران سر راه پیشکش گیران هجدهم شهر ذیحجة الحرام که مرض بدرجهٔ [2] چهارم پیوسته بود داخل بلده گشته پهلو بر بستر ناتوانی نهاده صاحب فراش گردید - ریخکوجی که به عزم روانگی نزد داماجی جدائی گزیده رفته بود پیش از عبور دریای مهندری فیما بین بابو نایک و او جنگ بوقوع آمده و نایک برگشته

---

(۱) ضارف مصروف یعني مختار دخل و خرج ۱۲ *

(۲) هرگاه مرض بدرجهٔ چهارم رسد مهلک است ۱۲ *

قریب یکماه درنگ نمود چون دولقه به قایم علی خان تعلق داشت در بین
گفت و شنید معاملت پرگنهٔ او رنجیده هنگام شب بیخبرانه بر خاسته
با حمدآباد شتافت مرزالهر است خان باستماع خبر بغری تعلقه از بلده آمده
دریافت انحراف مزاج نجم الدوله بنابر مظنهٔ رهنمونی عبد الحسین خان را که
دریافت نمود از بیحرمتی خویش اندیشیده پناه به رینکوجی برد - عبد الحسین
خان که در نوسند بود از رینکوجی مایوس گشته روانهٔ سوهی گدهه برد داماجی
گردید همدران سال بهرام پیشکار نجم الدوله بنابر آسایش و رفاه خلق الله ما بین
دروازهٔ جمالپور و دروازه بند که در انجا بنا مثل پنج کوه نسبت مجاورت
آب خندق آب چاها فی الجمله خوب است باولی احداث نموده مرتب
ساخت - * بیت *

ثمرد آنکه ماند پس از وی بجای پل و مسجد و چاه و مهمانسرای

بالجمله نجم الدوله و رینکوجی باتفاق یکدیگر از مقامات دولقه بکوچهای متواتر
بلیمری پیوستند چون آنجا تعلق بیرم کام داشت رینکوجی انفصال تشخیص
قرار متعلقهٔ زمیندار آنجا در پیش کرد و گفت و شنید درمیان بود که نوشتجات
داماجی بمزید تاکید و مدعی شدید بنابر هنگامه آرائی بابو نایک که بر او فوجکشی
نموده می آمد رسید و او به عجلت تمام کار را معطل و مهمل گذاشته از
نجم الدوله رخصت گشته راهی گردید نجم الدوله با کار پردازان خویش
محفل کنگاش آراسته گفت که امسال بنابر امساک باران نقصان کلی در
مزروعات و گرانی حبوبات در بلده رویداده که فی روپیه نهصت هست آثار
پیوسته است و طلب و تنخواه سپاه را عهده برآئی نیست و از انعامات حسنه
امسال میدان از خلل وجود مرهته چون سینهٔ صافی دلان خالی و مصفا است
که داماجی بحال خود در مانده فرصت را از مغتنمات وقت باید شمرد و کمر
همت چست بسته چندی در ضلع سورتهه که از ابتدای حکومت اتفاق نشده
باید گرائید و چیزی بهمرسانیده به سپاه باید داد بنابران محمد علی خان را که

سال بیست و پنجم جلوس معلی ملمی شد بالجمله مومن خان روزی چند در پتلاد مقامات ورزیده به زمکوجی از در مصالحه در آمده نوشت و پس از آمد و شد سفراء چون نورسد مکان بودن او که از پتلاد به فاصلهٔ پنج کروه واقع شده فداءالدین خان و مظفر خان بنابر ملاقات و رسانیدن پیام زبانی فرستاد و آنها بر خورد نموده قرار ملاقات نجم الدوله گراسته همان روز معاودت کردند نجم الدوله روز دیگر از پتلاد روانهٔ نورسد گردید ریمکوجی که دو کروه باستقبال بیرون آمده ملاقی شد او را با خود در خوره نشانده بر تالاب آنجا فرود آمد ازانجا که خیمه و سرانجام خریده همراه داشت ریمکوجی چند منزل خیمه و بعضی از اسباب ضروریات فرستاده درخواست نمود که تا هنگام توقف درین محل مهمان خواهند بود و روز مره در وجه مصارف آن معین ساخته فرستاد و هر روز دو وقته صبا و مسا ملاقات نموده مخاذبت را به مخاذبت مبدل گرداند روزی حسب الخواهش ریمکوجی برای ملاحظهٔ قلعچه بنا نهادهٔ او رفت ریمکوجی بتواضعات پارچه و اسپ با سر افسار نقره به همین نهج به فداءالدین خان پرداخت و چند کس دیگر را پارچه به ضابطهٔ دکهن داد نجم الدوله بنابر استمالت و جذب قلوب قریات چند که ریمکوجی خواهش داشت از چوراسی بندر کهنبایت و پرگنهٔ پتلاد در و بست بلا شرکت غیر ها و نوشته داد و قرار یافت که بر هنگام حصاد و حصاد مزروعات باتفاق یکدیگر به صلح سورتهه ستاننه باجه پیسکش پردازند و ازانجا کوچ نموده به کهنبایت آمد حاجی مسعود را از تغیر یوسف به کوتوالی بلده رخصت کرد همدران اوان عارضه مرض جسمانی عارض حالش گردید بالضروره قریب یک ماه و نیم دران جا اقامت ورزیده چون فی الجمله مراحش بسرحد اعتدال گرائید کوچ نموده بموضع بسو آمد و ریمکوجی بموجب وعده در انجا با فوج خود ملحق گشت و چندی بنابر (۱) نکس وعود کسالت مقام نموده بکوچهای متواتر به دولقه آمد و یک زنجیر فیل ماده باب خرید نجم الدوله که از اودیپور آورده بودند بریمکوجی داده به تسخیر پرگنهٔ دهولقه متوجه گشته

(۱) نکس باول مضموم عود کردن بیماری *

آداب رفته شادیانه نوازان بخانه آمد و زور آور خان برادرش را چندی در احمدآباد گذاشته به پٹن شتافت بالجمله مومن خان از محمود آباد کوچ نموده به قصبهٔ ترباد رسیده به تمشیت مهام آنجا مقامات کرده به پٹلاد راهی گشت همدران اوان از پیشگاه خلافت و جهانبانی مومن خان باضافه منصب که از اصل و اضافه شش هزاری ذات شش هزار سوار و خطاب نجم الدوله مومن خان بهادر دلاور جنگ و عطای خلعت خاصه شش پارچه و سر پیچ مرصع و یک زنجیر فیل و ماهی مراتب سر فرازي یافت و درین باب فرمان والا شان که بشرف صدور پیوسته بود مصحوب قاصدان فمر سیر فرستاده حکیم الممالک معصوم علی خان رسید مومن خان خیمهٔ بیرون قصبه نصب نمود ازانجا که ضابطه معین است که سوانح نویس که هم داروغهٔ ڈاک است فرامین و احکام والا را می رساند چون از حرکت عبد الحسین خان که باغوای میرزا لهراسپ خان سوانح نگار جالوری او میدانست خدمت سوانح نگاری را به محمد علي خان تحویر نموده خلعت داد و فرمان را بدو سپرده پیش فرستاده و خود بعادر استقبال و تقدیم آداب شتافته گرفت *

نقل فرمان والا شان

آنکه شجاعت پناه بسالت دستگاه مورد اعطاف مظهر الطاف لائق العنایت قابل المرحمت مومن خان بهادر بنوازش بادشاهی امیدوار بوده بداند که درین زمان میمنت قرین بهجت افزا فصل و کرم خسروانه از راه بنده نوازی و عاطفت گستری آن قابل المرحمت را به عطای خطاب نجم الدوله دلاور جنگ و ماهی مراتب و خلعت و فیل و بعنایت اضافهٔ منصب که از اصل و اضافه شش هزاری ذات شش هزار سوار که ازان جمله دو هزار سوار دو اسپه باشد سرمایه اندوز مفاخرت و مباهات ساخت شکر این نوازش مقدس معلی بجا آورده در تنبیه و تادیب مفسدان شقاوت نشان سعی و کوشش به کار برد و این معنی را باعث مجرا در جناب خلافت عظمی شناسد تحریر یازدهم شهر ربیع الثانی

سال بیست و پنجم جلوس معلی فلمی شد بالجمله مومن خان روزی چند در پتلاد مقامات ورزیده به زمکوجی از در مصالحه در آمده نوشت و پس از آمد و شد سفراء چون نورسد مکان بودن او که از پتلاد به فاصلهٔ پنج کروه واقع شده فداءالدین خان و معتمد خان بقابر ملاقات و رسانیدن پیام زبانی فرستاد و آنها بر خورد نموده قرار ملاقات نجم الدوله گراسته همان روز معاودت کردند نجم الدوله روز دیگر از پتلاد روانهٔ نورسد گردید رینکوجی که دو کروه باستقبال بیرون آمده ملاقی شد او را با خود در خورة نشانده بر تالاب آنجا فرود آمد ازانجا که خیمه و سرانجام خریده همراه داشت رینکوجی چند منزل خیمه و بعضی از اسباب ضروریات فرستاده درخواست نمود که تا هنگام توقف درین محل مهمان خواهند بود و روز مرة از وجه مصارف آن معین ساخته فرستاد و هر روز دو وقته صبا و مسا ملاقات نموده مجانبت را به مخادنت مبدل گردانند روزی حسب الخواهش رینکوجی برای ملاحظهٔ قلعچه بنا نهادهٔ او رفت رینکوجی بتواضعات پارچه و اسپ با سر افسار نقره به همین نهج به فداءالدین خان پرداخت و چند کس دیگر را پارچه به ضابطهٔ دکهن داد نجم الدوله بقابر استمالت و حذف قلوب قریات چند که رینکوجی خواهش داشت از چوراسی بندر کهنبایت و پرگنهٔ پتلاد در و بست بلا شرکت غیر با و نوشته داد و قرار یافت که بر هنگام حصاد و حصاد مزروعات باتفاق یکدیگر به صلح سورتهه ستانده باجه پیشکش پردازند و ازانجا کوچ نموده به کهنبایت آمد حاجی مسعود را از تغیر یوسف به کوتوالی بلده رخصت کرد همدران اوان عارضه مرض جسمانی عارض حالش گردید بالضرورة قریب یک ماه و نیم دران جا اقامت ورزیده چون فی الجمله مراحش بسرحد اعتدال گرائید کوچ نموده بموضع بسو آمد و رینکوجی بموجب وعده در انجا با فوج خود ملحق گشت و چندی بقابر (۱) نکس وعود کسالت مقام نموده بکوچهای متواتر به دولقه آمد و یک زنجیر فیل ماده باب خرید نجم الدوله که از اودیپور آورده بودند برینکوجی داده به تسخیر پرگنهٔ دهولقه متوجه گشته

---

(۱) نکس باول مضموم عود کردن بیماری *

گشته آمد چون صورت مداخلت ند د نی نیل مقصود (١) رجعت قهقری نمودة رفت و راحة ابدد سنگه برادر رای سنگه را در ایدر با مرهته جنگ شد و او کشته افتاد و رای سنگه برادرش رخصت گشته بدان جا شتافت *

روانه شدن عبد الحسين خان نائب ديوان صوبه بنابر رنجش با مومن خان و سپرد شدن نیابت ديواني به محمد اسدالله به نیابت طالب علي خان و متوقف گشتن عبد الحسين خان در بورسد نزد رينكوجي و بر آمدن مومن خان و ملاقات نمودن با رينكوجي وراهي گشتن بعزم گرفتن پيشكش ضلع سورتهه باتفاق يكديگر و معاودت نمودن رينكوجي بموجب نوشتهٔ داماجي و پيشراهي گشتن مومن خان و سوانحاتی كه دران سال روداده

سابقا تعویض دیوانی صوبه از انتقال عبدالعلی خان در پیشگاه عزوجلال به طالب علی خان بعهده او و دخیل کار بودن عبدالحسین خان حالویش رقم زدهٔ

---

(١) رجعت قهقری او را گویند که چون آفتاب در سه ماه سه برج طی کردة باز مراجعت نماید آن را رجعت قهقری گویند ١٢ *

ماه و نیم منقضی شد ازانجا که در اوائل وجه معدده بلاداعه براجه میرسید پس از چندی امروز را بفرداکم زیاد گردید راجی سنگه که احواجات بیشتر داشت کفاف نمی شد و نیز چشمش از گران جواب عقلت بیدار گردید که معاندت و معاودت ناظم صوبه و جانب داری زینکوجی شایان شان او نبوده است نادم و پشیمان گشت و در چاره جوئی این امر در آمده به نظر علی خان برادر زادهٔ مومن خان که مربوط بود از ماهی الصمد آگاه ساخت و اوهم خود را ظاهر نمود و قرار ملاقات بمدان آمد بهفدهم شهر ذیحجه الحرام مومن خان در باغ جگدیو کوتوال مهاراجه ابهی سنگه که متصل دروازه سارنگپور اندرون بلده واقع است رفت و راجه راجی سنگه در کمال خجالت سرسرم ساری بریر انداخته ملاقی گشت مومن خان بدلجوئی و گرم جوشی از جواب تسویر بر آورده به همراهی خود آورد و بر تواضع پارچه و جواهر و یک زنجیر فیل ماده و تجویز تهانه داری امدادهٔ پرگنه موراسه و منکریج و احمد نگر و هرسو رو براتنج در جاگیر مشروط دادهٔ پروانهٔ عهدهٔ از دفتر دیوانی به دادن محلکای رجوع اسناد درگاهی به میعاد دو سال دهانیده در خانهٔ نظر علی خان فرود آورد دریں اثنا جنگ جیون پوار در رسید بیست و سوم آن ماه کسان مومن خان بر مورچال زینکوجی (۱) معادات نموده ریختند و جنگ در گرفت قریب ده روز از هر دو جانب بآتش فشانی توپ و تفنگ تنور حرب افروخته ماند و جمعی هر روز از طرفین کشته و خسته گشتند و اکثر خانهای مردم دریں حادثه بباد فنا ده عارف روب زینکوجی صوبه در جنگ شهر ندیده باظهار رنجیدگی غرهٔ محرم الحرام سال هزار و صد بنجاه و پنج زاماجی را بدستور سابق به نیابت بلده گذاشته بدرون بر آمد و دو روز متوقف گشته باتفاق جگ جیون پوار روانهٔ پورسند که قلعچه دران جانبا نهاده و مصالح جنگی فراهم داشت بخیال اینکه در پرگنات تلافی پردازد همدران اوان جیونداس نام بدست آویز سند عاملی و فوجداری پرگنهٔ دهولقه بمهر آصف جاه که پیش ازین از حضور بدستور سابق بجاگیرش بحال

---

(۱) معادات صبح کردن ۱۲ *

گردیده بستم شهر رمضان رسید همدران سال از پیش گاه فضل عطا مومن خان
بارسال خلعت و یک زنجیر فیل مصحوب موسوی خان گرز بردار مفتخر
و مباهی گشت - تا بیرون بلده باستقبال و آداب پرداخته آورد و فوجداری پتلاد
از تغیر محمد هادی خان به مفتخر خان مفوض نمود - شهر رجب المرجب
این سال مخلص خان که بمنصب سه هزاری ذات دو هزار سوار و جاگیرداری
محمود آباد سر فرازی داشت در گذشت و سید فیاض خان که به منصب
هزاری دو صد سوار و فوجدار جاگیردار احمد نگر ممتاز بود بیست و سیم شهر
شعبان رخت هستی بربست *

روئداد خانه جنگي با رينكوجي

ازانجا که رینکوجی به مقتضای وقت دست از هنگامه آرائی و معرکه
پیرائی کوتاه ساخته در ظاهر از راه مخادعت گرگ آشتی بمیان آورده بود اما
باطنش که غبار آلود بغضی جهات ماند به تدبیر فراهم آوردن سپاه و رفیق ساختن
بعضی در بلده در آمده می پرداخت سجان سنگه هزاری را که از چندی
آمده نوکر گشته بود به سلسله جنبانی رفاقت گرویدن راجه رای سنگه بمواعید
دلپذیر رخصت نمود و او که مرض کینهٔ دیرینه در سینه مزمن داشت به ایدر
شتافته باغوای و اضلال او پرداخته باجمعیت شایسته آورده در اکرم پور فرود آمد
رینکوجی ظهور این معنی را عظم شان خود پنداشته باستقبال شتافت و در کمال
تعظیم و توقیر بر خورد و بنابر بودنش خانهٔ سید مظفر عرف سید مستو را که سر
راه و در معنی مورچال بود معین ساخته به همراهی خویش بدانجا آورده
رسانید و دقیقهٔ از احترام و اعزاز مهمان عزیز خود معاف نداشته مبلغی روز مره
به عنوان مدد خرج سپاه همراهش مقرر ساخته میرسانید و انتظاري آمدن
جگجیون پوار مرهٹه که با فوج داماجی حسب الطلب او رخصت کرده بود
میکشید مومن خان بدبر برارادهاش آگاه گشته از راه حزم و احتیاط جا بجا در
مقابل و سر کوچها کسان خود را تعیین ساخت و از طرفین به طریق مورچال
بندی به ظهور آمد و شبانه روز نظر بر یکدیگر دوخته پاس میداشتند قریب یک

ساخته با او ملاقی گشت و قرار یافت که در یک مکانی که مناسب باشد
رینکوجی و فداءالدین خان به خورد نموده بالمواجهه به تصفیه معاملات پردازند
و مرخص گشته دم شدی به پتلاد آمد و روز دیگر باتفاق محمد هادی خان به
مقام سوجیترة رسیده کیفیت را ظاهر ساخت چون رینکوجی را خیال هنگامه
آرائی در سر بود برامانجی نائب بلده نوشته که نگاهداشت سوار و پیاده پرداخته
فساد برپا کند مومن خان از قصد او واقف گشته فداءالدین خان را آگاه ساخت
لهذا از سوجیترة حرکت را بر توقف راجح دانسته بی آنکه صدائی و ندائی
از کوس رحیل بر آید کوچه غلطی داده به صوب کهنبایت رایت عزیمت
برافراشت ملهار که دران نزدیکی بود آگاه گشته جمعی را مامور ساخت که جلوریز
به تعاقب دارند و آنها نزدیک موضع دار نمودار شده تفنگ در پیوستند چون
سردمهٔ قلیل بودند باندک زد و خورد عطف عنان نموده رفتند و فداءالدین خان
بر تالاب نارنگسر واقعهٔ سواد بندر کهنبایت فرود آمد و خود جریده داخل گشت
روز دیگر ملهار بر موضع جله منه دو کروهی بندر بقصد معرکه آرائی آمد.
فداءالدین خان محمد حسین برادر زادهاش و زور آور خان و آقا محمد حسین
نجفی را با لوازمهٔ توپ خانه بمقابله و برداشتن آنها مامور ساخت و تفنگ
توپ و تفنگ با آنها همه جا جنگ کنان به قصبهٔ پتلاد رسیدند درین ضمن
رامانجی نائب رینکوجی در بلده شوخی آغاز نهاده بهانه جوئی می نمود مومن
خان بدر مورچال بسته مستعد بود و از راه نائرة افروزی کوتوال رینکوجی در آمده
با یوسف کوتوال مومن خان گفتگو نموده و معدودی از طرفین زخمی شدند
یوسف اورا دستگیر ساخته در بندر فرستاد - رینکوجی ازین ماجرا واقف گشته
باتمامی فوج رو با حمدآباد نهاده در اکرم پور بیرون بلده فرود آمد و بموجب
نوشتهٔ مومن خان فوجیکه بتعاقب دکهنیان به پتلاد رسیده بود در یک شب خود
را به شهر رسانید مومن خان از رینکوجی دریافت ما به النزاع نموده روز دیگر
خود رفته او را مستمال ساخت و با خود بر یک حوضهٔ فیل سوار کرده در بندر
آورد و تکلفات و تواضعات متعارفی بجا آورده رخصت فرمود و او به خیمهٔ
خویش شتافت فداءالدین خان که در بندر کهنبایت متوقف بود عازم بلده

و دور محمد هادی خان را محیط گشته بتنگ در بنوست چون قریب بود فداء الدین خان متخبر شده بعارهٔ کوچ بنوازش در آورده باگیدن خیمه و بار بندی امر نمود رامم حروف که در خدمهٔ خویش و از موضوع و محمول قضیه اطلاع نداشت ستابنه استفسار نمود و کاشف به عمل آمد به مقتضای وقت گفت که تا بار بندی و رو براه آوردن کار محمد هادی خان تمام است هنگام مقتضی کوچ نیست اگر کومک تعین شود اولی است که اورا ازان معرکهٔ هولناک رهائی بخشند آنگاه هرگاه کوچ نمایند مختار اند بجیرام پیشکار و دیگران این معنی را مستحسن شمرده بآقا محمد حسین که بنابر حزم و احتیاط قرب و جوار فوج مرهته از آخر شب با جمعی بدرون دائرهٔ گاه اقامت داشت امر نمود که به سرعت به کومک بپردازد جواب آمد که همراهیان از صدای طبل رحیل در فکر خر و بار خودها به لشکر آمده اند تنها با معدودی مانده ام لهذا فداء الدین خان بدمیدن کرنای مقام پرداخته فوج را به کومک فرستاد اما دربین کوس کوچ و کرنای مقام اکثر اردو باریان که سردار را مضطرب حال دیدند بساط برچیده بعضی بموضع بسو و برخی به سوحیترہ که قریب بود مامن طلب گشتند القصه بعد کشتن و خستن دو سه نفر قصابان همراهی حمزه کاکر که او تیر رحمی شده بود برگشته رفتند محمد هادی خان در بین طریق به کولیان ملحق گشته رسید روز دیگر مقام ورزیده بموضع سوحیترہ دائرہ نمود و بریدکوچی نوشت که فرستادن محمد هادی خان بنابر بعضی مطالب بود که در راه این ماجرا گزشت جواب آمد که از نادانستگی امری واقع شده به ملهار نوشته ام بلا وسواس ایشان را بفرستند محمد هادی خان بجواب چند راضی برفتن نمی شد و کار به خشونت و سخت گوئی انجامید - آخر الامر رامم و بجیرام را همراه داده رخصت کرد ازانجا که ملهار سر راه بود اتفاق ملاقات شد و بعضی گفت و شنید معاملات میان آمد - بجیرام صلاح رفتن خود ندیده از همانجا برگشت و محمد هادی خان با رامم به پتلاد رسید و متعلقان خود را که در انجا داشت در پردهٔ ظلمانی شب که چشم اغیار پوشیده شد به کندهایت فرستاد روز دیگر رفتن خود را نزد ریدکوچی صلاح ندانسته رامم را تکلیف نمود لاچار بنابر پاس خاطرها به نورسد

متوجه گشته رسید و جنگ سخت در پیوست و چندی از طرفین کشته و خسته
گشتند آخر الامر آقا محمد حسین بخشی رسالهٔ فداء الدین خان قدم جلادت و تهور
پیش نهاده آن وحشی صفتان را بدر ساخته مساکن آنها را آتش داد - * لمولفه *

گریزان ازان جایگه کولیان — گرفتند از بیم خس در دهان

دزین زد و خورد زخم تیر بنزدیک بناگوش آقا رسید چون کولیان فرار را بر قرار
گزیدند مومن خان به چراندن و بریدن مزروعات رسیده و با رسیده آنها نمود آنها
زنهار خواه گشته رجوع آورده پیشکش و ضامنی عدم تمرد دادند ازانجا که در ایام
سیئی تهانه دار درانجا می بود محمد شتاب و مهتاب جماعه داران را با جمعیت
آنها در انجا تهانه دار ساخته فداء الدین خان را پیش رخصت فرموده خود
بلده مراجعت نمود فداء الدین خان بصوب پرگنهٔ هرسول روانه شده تشخیص
کنان بموضع ساتیمه و ازانجا به باره سیدور و در ضلع پرگنه تهاسره بگرفتن پیشکش
اشتغال داشت که از نوشته محمد هادی خان فوجدار پتلاد واضح گردید که
شمامش او و ریگکوجی که دران هنگام در قلعچه نورسد بنا نهادهٔ خویش اقامت
داشت چند روز پیش ازین در مقدمهٔ معاملت پرگنه گفتگو واقع شده و جمعی
از طرفین کشته و زخمی شده اند و اکنون فوجی را فرستاده کار تشخیص
و تحصیل را بند ساخته و نیز نوشتهٔ مومن خان بقدغن رسید که بدان صوب
شتافته آنچه مقتضای وقت باشد به عمل آرد لهذا بآن سمت متوجه گشت
و از راه موندة در نواح پتلاد رسید - ظاهر شد که ملهار دامی با فوج فرود آمده
مصدر شورش است محمد هادی خان فوجدار آنجا محمد جعفر پسر خود را
در قلعه به محافظت گذاشته بدابر ملاقات و گزارش احوال آمد - ازانجا که ملهار
سبقت نموده از اندیشهٔ قرب رسیدن فداء الدین خان جمعی را مستعد بر سر راه
داشته بود محمد هادی خان و بدارسی مقدم که بجهت بعضی مصالح رخصت
کرده بود و بموضع مهلا و رسیده چندی برای استراحت و خوردن آب در تکیهٔ
فقیری مکث داشت همراهیان غافل و پراگنده هریک سایهٔ درختی را گرفته
بعضی بدفع احتیاج بشری اشتغال داشتند دفعی فوج مرهته رسیده حمله آورد

نقل فرمان والا شان

آنکه شجاعت پناه بسالت دستگاه مورد اعطاف مطرح الطاف لائق العنایة قابل المرحمت مومن خان بهادر بمواهب بادشاهی امیدوار بوده بداند که عرضی متضمن شورش و فساد اشقیا که بدرگاه عظمت و اعتلا ارسال داشته بود از نظر انور اظهر ضیاگستر گذشت و فرمان والا شان بنام دانای رموز سلطنت عظمی واقف اسرار خلافت کبری سرخیل نکوئیان وفادار سالار یکه جهان حق گزار زبدهٔ خواص منیع الشان قدوهٔ امرای بلند مکان مخلص نکورنگ بلا اشتباه عمدهٔ فدویان خاص نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار آصف جاه که بآن ناحیت نزدیک است در باب اعانت و امداد آن مورد اعطاف والا صد و زیادت باید که باستقلال تمام در تقدیم خدمت بکوشد و این معنی را مقدمهٔ نتائج نیک داند *

نقل فرمان والا بمهر وزیر الممالک درباب مرحمت الوش و صدور فرمان والا شان

آنکه امارت و ایالت نشان سمی المکان گرامی قدر مورد مراحم والا باشند درین ولا حضرت شاهنشاه آفاق خربوزهای ولایتی برای بندگان حضرت قدر قدرت فرستاده بودند حضرت خدیو دین و دولت به مقتضای بنده نوازی و یاد فرمائی خربوزه بطریق الوش مع فرمان والا شان بآن بسالت نشان تفضل فرموده اند می باید که آداب و استقبال عظیم بر قانون قاعده بجا آورده عرضداشت متضمن شکر عنایات در جواب منشور قدر توام بدرگاه فلک جاه مرسل دارد در سال هزار و صد و پنجاه و چهار مومن خان به قصد فوج کشی و تشخیص پرگنات و بندوبست و گرفتن پیشکش و صاحبی زمینداران و کولیان بتاخ شاهی در آمد و بنابر سرانجام توپخانه و بر آمدن سپاه روزی چند متوقف گشته فداءالدین خان مرافقت و همراهی نمود - و فداءالدین خان کوچ نموده بموضع دبهورهٔ وارد گشته معسکر آراست کولیان آنجا باستظهار بوم زار و کروه بجنگ تیر و تفنگ مبادرت نموده پیش آمدند روز دیگر مومن خان از استماع خیرگی کولیان خود

* قطعه *

بتوان دران مشاهده کردن بجسم سر کیفیت کواکب و اشکال آسمان
جاسوس احتوان شود و ناظر ملک بر سطح او بمدد نزدیک دیده بان

بریک جانیس دریایی بریده که به بحر عمان پیوسته و در سفانه روزی دو دفعه جزرس
بمدمی انجامد و بی نامردی مراکب جسمی گرستن ازان متعذر بل نا ممکن
دانماجی به پس بردن موزجال و بردن بعب استعال وزرید بیگ عالم خان که اکنون
از قبل آصف جاه به فوجداري آنجا می پرداخت بجنگ توپ و تفنگ بمدافعه
پرداخته کیفیت حال را بآصف جاه نوشت و ایام محاصره مدت سه ماه با متداد
کشید دریں بین نواب خان نامی از نزد آصف جاه با نوشته جات بنابر ممانعت
رسید دانماجی را که بدست آمدن حصار بجنگ و قتال تَیَسُّر نزیر نبود پاس
خاطر داشت آصفجاه را مقدم داشته دست کشید و به مسکن خود شتافت
همدران سال مومن خان عاملی و فوجداري بنّادر را از تغیر صادق عليخان
بمحمد هادیخان مقرر ساخت و قماش قائم قلی خان فوجدار دهولقه و نائب
ریکوجی جاده جنگی واقع شد قائم قلیخان غالب آمد و مرهتّه را دستگیر نمود
که بموجب اظهار رینکوجی مومن خان نوشته با یکدیگر التیام داده بدستور
دخیل کار گردید ازانجا که علی حامد خان داروغهٔ داک کوکهٔ حضرت اقدس در
جنگ نادر شاه به همراهی امیر الامراء خان بنابر گشت داروغگی بحکم الممالک
معصوم علی خان مرحمت شد و لهر اسپ خان خالوی عبدالحسین خان که
رشتهٔ قرابت با مومن خان داشت از تغیر راقم بتعلقهٔ سوانح نویسی مقرر گشته
رسید همدران اوان از پیشگاه فضل و عطا مومن خان بارسال فرمان والا شان و الوس
جریره و فداء الدین خان تهانه دار صندل پور و خان پور از اصل و اضافه بمنصب
سه هزاری ذات دو هزار سوار و خلعت فاخره و شمشیر و عطای علم و نقاره
و خطاب بهادر امتیاز یافتند و عطیات که مصحوب خواجه اسد الله خان گرز بردار
ارسال یافته بود رسید خوانین بشرائط استقبال و تقدیم آداب رو بدرگاه عرش اشتباه
پرداخته گرفتند و از باغ شاهی شادیانه نوازان داخل قلعهٔ ارک شدند *

مهندری نموده رو به صلع کدار حوندار سانر نهاده موضع مانسه را محاصره کرد
زمیندار آنجا نمبانت انبوهی ز قوم زار و حصانت جنگل و کثرت راجپوتان
و کولیان سپر ممانعت بر سر کشیده دست مدافعة در پیش نمود و بندگ توپ
و تفنگ از هر دو سو پرداختند ازانجا که در حوالی آبادي و دائره لشکر آب
کمی داشت داماجی بحفر چاه امر فرمود در اندک فرصت چاه متعدد کنده
شده و اهتمام کلی در باخت آنجا بنیس نهاد همت ساخته آغاز جنگل بری
و پیش بردن مراحل و مورچال نمود و قریب یک ماه زمیندار پای استقامت
فشرده چون دیگر در خود تاب مقاومت ندید مکان را خالی نموده بدر رفت
و داماجی آنجا را بآتش قهر سوخته و ز قوم زارها را از بیخ کنده حیطان و جدران
مساکن سکان آنجا را مسمار ساخت و به صلع سورتهه راهی گشته باخذ پیشکش
زمینداران آن صوب پرداخت *

معاودت نمودن داماجي به سوهن گدهه و محاصره نمودن بهروچ و سوانحاتی که دران سال روی داده

چون داماجی از صلع سورتهه وا برداخته متوجه سوهن گدهه مسکن خویش
گردید ازانجا که بهروچ سر راه واقع شده و از دیر باز پیلاجی را تمنای بدست
آوردن آن مکنون ضمیر بوده آرزو را با خود برد و داماجی پسرش را که مکنت
و قدرت کمال درین صوبه بهم رسید ارادهٔ تسخیر آنجا را بخود مصمم ساخته هنگام
بر گشت بامر محاصره قیام نمود چون قلعهٔ آن جا برفراز تپه خاک بسیار
مرتفع که - * بیت *

از بلندیش فرق نتوان کرد آتش دیده بان ز نور زحل

که اندیشهٔ بلند همتان به حضیض آن نمی رسید و وهم دور بینان از ادراک
پایگان قاصر بارهٔ رفیعش محیط عمام جهان پیمای و دامن شور منیعش ملتمع بنو
آتش پای -

و موافقت مرئی گشت با حاره نه تعلقهٔ خودها رفتند مومن خان و ریمکوحی
از بندر کهنبایت به عزم بیرم کانم کوچ نمودند والد راقم از عرض راه رخصت شده
با حمدآباد آمده بس از پیوستن بیرم کانم بتعیین مورچال و بستن مرحله و دمدمه
استعمال ورزیده جنگ توپ و تفنگ در گرفت و قریب یکماه که بدین و تیره بسر
آمده و صورت تسخیر آنجا در مرآت فتح الباب مرئی نگشت مومن خان را که
طلب سپاه بالا رفت دیگر پیش ازین توقف را صلاح حال خود ندانسته جدائی
گزید و به سمت پرگنهٔ کری و بیجاپور به تشخیص و تحصیل مال واجب
و پیشکش راهی گشت - ریمکوجی بامر محاصره قیام داشته جد و جهد بیش
از پیش بکار برد محصوران که با وجود روانگی مومن خان خللی در اساس بنیان
عزم او مشاهده نکردند جماعهٔ عرب و رو هیله از و خامت عاقبت اندیشیده
متقاضی طلب گردیدند اگرچه نهادو سنگه از روی حزم و احتاط دور بینی را کار
فرموده از جنس غله و کاه و آنچه مایحتاج سرپیت باشد آذوقه فراهم آورده آنچه
بایست میداد آنها را که نهانه جوئی مدنظر بود خواهش زر نقد که دران وقت
سرانجام نمی توانست سد کرده هنگامه در پیش نمودند - بالضروره فارغ باب
مصالحه گشت مشروط باینکه قلعچهٔ پاتری را با چند قریه باو وا گزارند تا بدرم
کانم را تسلیم نماید ریمکوجی راضی گشت - دیسائی باندهران معتبر را کفیل
گرفته بر آمده به پاتری شتافت و بیرم کانم بدستور سابق به تصرف مرهتّه در آمد
مومن خان تشخیص و تحصیل کنان بموضع مانسه هفده کروهی بلده رسیده بود
که خبر آمدن داماجی با فوج ده هزار سوار بر ساحل رود مهندری شنید لهذا
ازانجا بکوچ طولانی دوازدهم شهر رمضان بباغ شاهی خود را رسانید فداءالدین
خان و اعیان رفته ملاقی شدند دو روز درانجا اقامت ورزیده بلده در آمد
همدران اوان شخصی ظاهر نمود که در چاه واقعهٔ محمود آباد که آنرا چاه نوکهن
می نامند گنجی از آن سلاطین گجراتیه چون آب حیوان دران چاه ظلمانی
نهان و مستور است مومن خان جمعی را به جستجو و کندن و بدست آوردن
آن تعیین فرمود هر چند بیشتر جستند و کافتند کمتر یافتند داماجی عبور دریای

بعد از کهیدایت در باغ موضع عیاث پور سه کروهی بلده منزل نمود دریں ابتدا خبر
تغیری ملهار و تقرر نیابت داماجی به رینکوجی بدستور سابق واضح گشت بنابراں
گماشتههای ملهار را از محالات بلده بی دخل ساخته گفت که وجه حصهٔ
مرهتّه را بامانت نگاه دارند و فداء الدین خان را به نیابت گراشته راند و اسمٰعیل
محمد خان برادر راقم را به مرافقت همراه گرفته به کهیدایت رسید و به تمشیت
مهام پرداخت چوں از نارسائی داروغه در محصول فرضه کمی فاحش روی داده
بود اسمٰعیل محمد خان را بداروغگی مقرر نموده که نظر بر حسن سلوک دیرینه
تجار را مستمال ساخته بحجر نقصان بردارد و در واقع درست دیده بود که در
اندک مدت بمرکز اصلی در آمد و قریب دو ماه که در آنجا مقام داشت
رینکوجی مسارعت را از برق و باد استعاره نموده به پتّلاد ده کروهی کهیدایت
رسیده از آمدن خویش با بعضی پیغام معاملت معهمدی را بنابر اخبار و اظهار
اختیار کرده نزد مومن خان فرستاد و مکرر پیام آوران طرفین آمد و رفت
نمودند و کار بخاطرخواهی انجامید مومن خان روزی چند بر بالات نابستر متوقف
گشته برینکوجی نوشت که رفع کدورت و تفتیح معاملات موقوف بر حضور
و مواجهه و ملاقاتها است و او بلا توقف آمده و مخاصمت بمحادثت مبدل
گردید چوں در بین عزل ملهار و نصب رینکوجی نهادو سنگه دیسائی بیرم گام
که از بد معاشی گروه مرهتّه بستوه آمده اینجا را به تصرف خود در آورده
و جمعی از عرب و روهیله را نوکر ساخته در حصار را بروی دیگری بسته باستحکام
برج و باره پرداخته مستعد به مقابله و مدافعه نشسته بود قرار یافت که مومن
خان و رینکوجی باتفاق ابرو شتافته آن جا را مستخلص سازند و برج دو طبقه
متصل دروازهٔ جمال پور مشرف بر مکان بودن نائب مرهتّه بواجبات گشته طبقهٔ
بالا را برداشته بدستور سابق نگاه دارند گوپال سنگه کوتوال رینکوجی با نوشتهٔ
مومن خان رسیده دخیل کار گشت و بموجب قرار داد طبقهٔ اعلی برج برداشته
شد جوان مرد خان و راجه رای سنگه که حسب الطلب مومن خان نظر بر با
جاری محبت با رینکوجی تا حمدآباد آمده توقف داشتند چوں صورت التیام

یور را دو طبقه بسرکاری عبدالوهاب کوتوال مرتفع ساخت که سر کوب خانهٔ رستم علی خان باشد و توپی پلهرس بر فراز آن نصب فرمود القصه قریب یک ماه و نیم فداء الدین خان و ملهار مکرر ملاقات نمودند چون تفتیش بعضی جهات تعلق بحضور مومن خان داشت فداءالدین خان و مادهو بندت نائب ملهار که همدران روزها از بلده آمده بود در اواخر ماه صیام باحمدآباد آمد و انفصال معاملات شد همدران سال مومن خان صبیهٔ محمد ناصر خان خلف مومن خان دیوان بیسیین را جهت مفتخر خان پسرش خواستگاری نموده تزیین و زینت تمام کدخدا ساخت بلیداس معدم دریاد که دران اوان در انجاح معاملات و بنای امور بیوره و مصادرات و واسطه کاری مرهته پیش آمد نموده مبلغها را داوت و رعایت داشت صد اشرفی بعنوان نذر مدارکداد ساختی به مومن خان پیش آورد از راه خوش آمد و پیش آمد رهنمون گشته بر کار برداران دیگر فراخور حالت و بدین صفحه اشرفی بیوره بر سائر فرق سکنهٔ بلده از صرافان و تجار پیشگان و گروه گروه و فرقه فرقه و بر قریات پرگنه حویلی و عمال پرگنات مقرر و محصلان تعیین شده بمعرض ایصال در آورد و این بدعت کار حجر علاوه بدعات سابق گردید و فوجداری کرد از تغیر محمد زمان خان به مفتخر خان تفویض شد *

شتافتن مومن خان به صوب بندر کهنبایت و رسیدن رینکوجي از تغیر ملهار خوني به نیابت داماجي بدستور سابق و روانه گشتن مومن خان باتفاق رینکوجي بعزم بیرم گانم و معاودت نمودن باحمدآباد

چون هنگام نزول باران منقضی گشت و طغیانی رود بارها فرونشست در سال هزار و پنجاه و سه مومن خان بنابر بعضی مصالح امور ملکی و اصلاح کار

راه نزدیکی موضع کندج محمد علی خان از احمدآباد با بعضی از بنامهای زبانی مومن خان رسیده همراه گشت محمد حسین برادر زادهٔ فداءالدین خان را که بعد روانگی او مومن خان نظر بر قصد هنگامه آرائی ملهار با جمعیت قریب هزار کس از سوار و پیاده با سه چهار ضرب توپ و یک زنجیر فیل بصوابدید ایشان زام که هوس فوج کشی در سرش افتاده بود به سمت موبده فرستاد و دو روز قبل از ورود فداءالدین خان بموضع کهره آمده مقام داشت ملحق گشت چون ملهار خوبی بر موضع بهوج که ازانجا قریب است رسیده بود فداءالدین خان از پیوستن خود به کهره و خواهش ملاقات بمقام نمود و روز دیگر باتفاق محمد علی خان که ملهار نیز از فرودگاه خود پیش آمده بود برخورد نمودند و قرار یافت که در سواد قصبهٔ نڈیاد مقدمان و رعایا را طلب داشته به صلاح یکدیگر به قطع و فصل و بفتیح معاملات بپردازند فداءالدین خان کوچ نموده در ساحت زیر قلعه فوجدار نشین دائره نمود و صادق علی خان فوجدار آنجا مهمان بدیر گشت ملهار نیز باتقاضای وعده برداخته رسید و گفت و شنید در پیش گرفتند و بنابر گزارش بعضی مقدمان بجدرام نزد مومن خان رخصت شد اتفاقاً دران اوان کولیان صلع برگنه مهدل سر بفساد برداشته مصدر شورش بودند مومن خان عبدالحسین خان و بجیرام را بایک زنجیر فیل و فوجی همراه داده بنابر تنبیه و تادیب آنها رخصت فرمود و یک دو مکان را آتش دادند ازانجا که جمعیت قلیل بود کولیان فراهم آمده به خیرگی و زد و خورد پیش آمدند بجیرام اندک زخم تیر برداشت چون بسروت کار ازان سر دمهٔ قلیل بنظر بر نیامد با حمدآباد برگشت و نظر علی خان حسب الطلب مومن خان از نڈیاد جریده آمد و محمد حسین با فوج همراهی خویش بصوب پرگنهٔ موبده و ازانجا به سمت بیجاپور شتافته بمقتضای حالت وقت تشخیص و پیشکش گرفته بعد و رود فداءالدین خان با حمدآباد وارد گردید و فوجداري کرد از تغیر محمد نادر خان به محمد زمان خان ولد فداءالدین خان مقرر گشت ازانجا که در سالی یک دو دفعه با نائبان مرهٹه خانه جنگی رو میداد مومن خان برج پهلوی دروازه جمال

و کولداں دمر برگسته رفتند رور دیگروحه پدش کس و صامدی متصل گست و در صاع ماندوه کوچ نموده معام کرد و کلای رمیندار آنجا رحوع آورده به کم و ندس دمهٔ حود را بری ساختند چون قصبهٔ کهر ندی قریب بود رفته دائرهٔ نمود و تسخیص مال واحب به عمل آمد باراده‌ٔ دهیب و عارف قریات پرگنهٔ نیر بور که رمیندار لونا وارهٔ متصرف بود نهضت نموده به بارهٔ سدمور و ارانجا بدو کوچ بر ساحل رود بار مهندری دائرهٔ گست و چندی بنابر آمدن سلطان سنگه مدارکار رمیندار لونا وارهٔ توقف روی داد که در این اثنا نوسته خان مومن خان متضمن اینکه ملهار حونی تمامی علاف پرگنات را ریر مرق داشته ار رعایا درخواست اضافه دارد چون بدون صلاح و استرضای عمالان طرفین تسخیص صورت نمی گیرد کار تحصیل بنداست و ارادهٔ پرخاش مکنون ضمیر دارد لهذا بزودی مراجعت نموده حود را تا حمدآباد رسانند ارانجا که معدمهٔ رمیندار لونا وارهٔ نیصل به گسته انتظار رسیدن سلطان سنگه داشت دو رور دیگر درنگ وررید که او نیر آمده دو راس اسپ و سه هرار روپیه به صیغهٔ ندر حاطر نسان نمود و فداء الدین خان به موجب مرید تاکید به تعجیل تمام به کوچ طولانی به بارهٔ سدمور و ارانجا به قصبهٔ کهر ندی آمد و نگمان اینکه پس ار ورود آنجا گماشتهٔ ملهار که در کهر ندی است بمجرد وصول لسکر نصرت اطلاع او نوشته باشد و او که سر پرخاش دارد اگر بین طریق دو چار سود چه رخ نماید ار راه حرم و احتیاط داروغهٔ توپخانه حدسی را قدغن نمود که آخر شب توپها را ار دیاری مَهوَر که در ریر قصبه جریان دارد نگرارند وحتیا رمیندار آنتر سونپه و کولداں ماندوه را نوست که بر گرر کهلوارهٔ ساحل رود وانرک بنابر محافظت و گررانیدن اردو حاضر سوند و حود دو ساعت به سب مانده بی آنکه صدائی ار کوس رحیل بر آید که مخالف آگاه سود کوچ نموده گرم رفتار گردیده به قصبهٔ نهیل پیوست در بین راه نوشتهٔ مومن خان مبنی بر آنکه چندان اضطراب نیست به خاطرجمع ار جائیکه رسیده باشد به صوب پرگنهٔ بتلاد که دران نردیک ملهار اقامت دارد رفته به قطع و فصل تشخیص باتفاق او پردارند لهذا اطمینان قلب حاصل کرده به دو کوچ بموضع کهیرا آمد و در اثنای

ساحته نکسهٔ مدارک رسانددد تا رفع دد نامی گردد آنها در باب عس و محصول دارالصرف طاهر نمودند لهذا تا مدت یک سال محصول از معسوسه معاف و مرفوع القلم ساحت تا وحود آن تا حال در بیروباب بالمرة رفع دد نامی صرف احمدآباد نه شده و حدمت امیدی و فوحداری پرگنهٔ پتلاد از بعد محمد هادی حان نه صادق علی حان و فوحداری کرد از تعیر محمد حسن نه محمد نامر حان تفویض نمود *

تعین نمودن مومن خان فداءالدین خان را با فوج بنابر تشخیص پرگنات و اخذ پیشکش زمیداران وگرفتن ضامني کولیان و سوانحات دیگر که دران سال روی داد

ازانجا که هنگام ارتفاع غلات و حصاد و حساد مزروعات و موسم فوج کشی تشخیص و گرفتن پیشکش و ضامنی زمیندادان رسید مومن خان فداءالدین خان و نظرعلیخان را بدین امر مامور ساخت چون هر سال خوانمرد خان تا وجود تصریف پرگنهٔ پتن و پرگنات دیگر هرگاه حسب الطلب می آمد مبلغی بعنوان مدد حرچ همراهیان زور مرة میگرفت و این احراحات گرانی مینمود - درین ولا زور آور خان برادرش را به قرار مدد حرچ قلیل مقرر نموده به همراهی فداءالدین خان رخصت فرمود - فداءالدین خان کوچ نموده بر موضع دبهورة معمولهٔ چوراسی بهیل دائرة کرد کولیان آنجا سپر ممانعت برسر و دست مدافعت در پیش نموده تا دو روز بجنگ تیر و تفنگ پرداخته وجه پیشکش و ضامنی دادند و ازانجا بر موضع اتتر سوبته منزل گزید و سه روز به گفت و شنید اتصال پیشکش متوقف گشت در اثنای آن بعضی کولیان بر مقدمهٔ لشکر بر توپخانه آمده شوخی آغاز نمودند - نظر علی خان با همراهیان خودش بکومک رسید اتفاقاً تیر بندوق بپوست مال روی سینهٔ او را خراشیده رفت

مومن خان فداء الدین خان و بختورام بستکار را پیشوا فرستاد و او بست و پنجم
شهر جمادی الاولی آمده با مومن خان ملاقی گشته خلعت و سر پیچ مرصع
و اسپ با سه اسپار نقره و قریب پنجاه دست خلاع به همراهیان تواضع گرفته به
خانهٔ رستم علی خان که محل اقامت نائب مرهتّه قرار گرفته فرود آمد مومن
خان که پس از روز چند بار دید نمود او نیز بتواضع اسپ و پارچه پرداخت
چون هنگام ارتفاع غلات قریب رسیده بود ملهار چندی در بلده توقف نموده
مادهو نام پندت را نائب معزز ساخته بنابر تشخیص پرگنات حصهٔ خود بر آمد
چون در مقدمات تیوره و مصادرات و قطع و فصل معاملات کار پردازان مومن خان
حصه قرار واقع به گماشتهٔ مرهتّه نمی دادند کش مکش و گفتگو واقع شد - مادهو
پندت چون از خود جمعیتی نداشت محمد اله دین غوری و جمعی از
گجراتیان را نوکر گرفته به گرفت و گیر کسانیکه مقدمات شان انفصال یافته بود بنابر
تحقیقات مقدار کم و بیش حصهٔ خود پرداخت - کسان مغل به ممانعت پیش
آمدند و از طرفین کار بمورچال بندی و خانه جنگی منجر گشت چندی از
جانبین آماده و مستعد رزم و پیکار بودند که مصلحان خیر اندیش رفع هنگامه
نمودند و کار بجنگ و جدال نرسید اما در ضمن این هنگامهٔ چند روزه حادثه واقعه
پیش بازار قلعهٔ ارک که منسوب بجگدیو کوتوال مهاراجه که او زمینی را از شارع
گرفته عمارت کرده و در روز داخل شدن مومن خان بدست مرهتّه افتاده بهاسکر
نام وکیل آنها در انجا می بود چون قریب به چبوترهٔ کوتوالی بدروازهٔ بهدر بود
مومن خان داشتن آن را مناسب ندانسته مسمار ساخت همدران سال زور آور
خان برادر جوان مرد خان که بطریق یرغمال ملهار نزد جماعهٔ گوسائیین ضلع اودیپور
بوده درین ولا که ادای وجه ذمه شد خلاص گشت و به پتن رسیده و ازانجا
بنابر ملاقات با حمدآباد آمد چون در ایام حکومت مهاراجه کار پردازان او در
محال دارالضرب طلا و نقره را مس آمیز نموده به سکه رسانیده بودند اشرفی
و روپیهٔ ضرب احمدآباد بد نام و تاراج گشته درین ولا مومن خان صرافان
و عمله و فعلهٔ آن محال را گفت که زرهای مغشوش را گداز نموده تمام عیار

ست او را در کنف حمایت خویش جای داده صباح روز دیگر از دروازهٔ خان جهان متعلقهٔ مرهته بیرون نمود و او به اندر ستلوت و این واقعه در بست و سوم شهر صفرالمظفر رو نمود ازانجا که نادر شاه در نهم شهر صفر آن سال روانهٔ ایران دیار گشت و سلطنت بذات حضرت اقدس استقرار بر برقت احکام قدسی مشتمل بر روانگی او و استقلال تمام ناظمان و دیوانیان ممالک محروسه صادر گردید مومن خان پس از ورود حسب الحکم موسومهٔ خویش روز جمعهٔ بمسجد جامع ستاوت خطبت خطبهٔ طیبه را موشح بالقاب اقدس اشرف اعلی به سمع اعلی و ادانی رسانیده محلع گشت و در دارالضرب سکه بنام همایون مسکوک نموده چهرهٔ اشرفی و روپیه تازه روئی پیدا کرد زرهایی مسکوک نادر شاه چون در احمدآباد چندانی به سکه نرسیده بود شکسته شد اما در زرهای ارکاتی که اکنون از سمت دکهن آورده رائج ساخته اند و باقسام سکه قدیم و جدید هر دیار مخلوط است به عنوان ندرت ازان بنظر می آید همدران اوان محمد نامر خان ولد مومن خان دیوان بیسین که در ایام حکومت مهاراجه بدارالخلافة شاه‌جهان‌آباد بود آمد و مومن خان فوجداری کرد را از تغیر صادق علی خان به محمد حسن برادر زادهٔ فداءالدین خان مقرر ساخت *

معاودت نمودن داماجي راوگایکوار از ضلع سورتهه باراده‌ٔ مسکن خویش و مقرر ساختن به نیابت بلده بملهار خوني از تغیر رینکوجي

همدران سال که داماجی از جندی به ضلع سورتهه شتافته به گرفتن پیشکش اشتغال داشت درین ولا که ازان وادی وا پرداخت بارادهٔ مسکن معاودت نمود رینکوجی که بنابر ملاقات رفت به همراهی خویش برد و ملهار خونی را از تغیر او از برودہ به نیابت مقرر نمود و او به موضع عثمان پور دو کروهی بلده رسید

* بیت *

بقصدش گرم سعی سستی کند　　مبادا که او پیشدستی کند

اتفاقاً روزی بر سر خانهٔ شخصی نایکی از برادری هزاری گفتگو واقع شد و او برد
مومن خان داد خواه گشت مومن خان به سجان سنگه گفته فرستاد که
مردم خود از تعدی و ستم بی خارگان باز دارد که دست از مزاحمت خانه کوتاه
سازند و او از راه نخوت که دود پندار در کاخ دماغ بی مغزش پیچیده و خذف
جوابی که سفتهٔ از جنون است از نیک و بد نسنجیده جواب بی موقع داد
که حوصله اش برداشت نکرد - * نظم *

چو دانست کان زخم خورده حریر　　نباشد رفو را تدارک پذیر

خفا دیده از خار خارش بسی　　چرا خار در پا گذارد کسی

چون ماده از سابق پخته شده بود سر وا نمود و (۱) کجه کل کرد بجماعهٔ عرب
و بارگیر بردن و بستن متعدیان امر کرد و کسان هزاری به حمایت او پیش آمدند
و جمعی از طرفین زخمی گشتند و جنگ و منازعت از انها سرایت به سجان
سنگه نمود کسان مومن خان زور آورده در خانه‌اش که در میرزا پور می
ماند محصور ساختند و جنگ توپ و تفنگ در پیوست رام سنگه هزاری
کشته افتاد و یک شدنه زور برد و خورد گرفت و بر سجان سنگه عرصه تنگی
برتوفت - * بیت *

بد اندیش دیده را اختر گزند　　که شد بند در حلقهٔ شهر بند

در چارهٔ جوئی بدست آوردن (۲) مناصی تا آخر روز دوم استقامت بجنگ
ورزیده چون کار از کار گذشت و کار دس با ستخوان رسید عهده بر آئی را بخود
ندیده با جمعی از سواران خوش اسپه با شمشیر های آخته از یک جانب بر
آمده همه جا داران خود را بخانهٔ ریدکوجی رسانیده دخیل او گشت
و اسباب البیت سابق و لاحق از صامت و ناطق بتاراج رفت - ریدکوجی آن

---

(۱) کجه کل کردن کنایه از ظاهر شدن و فاش گردیدن جنرهای نهانی باشد ۱۲ *

(۲) مناصی نارل علاج دریرگاه *

نادر شاہ کہ با نودند در دار الخلافہ در بعضی بلاد ہند ندیں مضمون موزون بر وجوہ در اهم و دنانیر زدہ بودند -
* سکّہ *

ہست سلطان بر سلاطین جہان   شاہ شاہان نادر صاحب قران

و بر رخ دیگر خلد اللہ ملکہ ضرب فلان مکان در دار الضرب احمدآباد سادرد هم شہر محرم الحرام سال هزار و صد و پنجاہ و دو بر روپیہ و اشرفی چندی مسکوک گردید *

وقوع خانہ جنگي با سجان سنگہ هزاري و بر آمدن او از بلدہ

همدران اوان ملک سعدہ بار معرکہ بارہ آراست خلاصۂ کلام آنکہ سجان سنگہ هزاری و رام سنگہ و گوبر سنگہ همراهیان پهہداری رتن سنگہ کہ از و جدائی گزیدہ در احمدآباد ماندہ با جمعیت قریب هزار سوار نزد مومن خان بہ شرح بیس قرار نوکر شدند ازانجا کہ مبلغها طلب آنہا افزودہ بالا رفت بہ نسبت گرمی کدورت برادری و جمعی دیگر کہ گروہ اور امساهدہ نمودہ شامل او گشتہ بودند از راہ غرور و پندار خود را فراموش ساختہ و پا را از اندرۂ گلیم فراتر نہادہ بہ درستی و سخت گوئی بہ تقاضای آن مبپرداخت -
* بیت *

کسی کو نهد پای ز اندازہ بیش   بہ بیند سر خویش در پای خویش

مومن خان بہ مقتضای وقت بہ ملایمت و ملاطفت استمالت دادہ بہ دفع الوقت می گزرانید -
* بیت *

بنرمی شود سہل کار درشت   توان شعلۂ آتش از آب کشت

و او از ننگ ظرفی زوری در نهدر برادری خودرا مستعد ساختہ بہ هنگامہ آرائی نشست و کار را بجائی رسانید کہ آتش فتنہ درگیرد مومن خان از راہ دور بینی بہ قسمی کہ او راضی گشت متعاد و اقساط ادای طلب او مقرر ساختہ تاب باری زبان شیرین و سخنان سحر آفرین رخصت نمود و در تدبیر دفع او در آمدہ می اندیشید و بہانہ جوئی داشت و با خود می گفت -

خان دانی شرح دستخط البته نوشته بدهند اما بموجب قرار داد روزی چند
گرانیده در بیرون و اندرون همان آتش در کاسه شد که خود راحه رای سنگه که
از جندی در احمدآباد بود - بعزم روانگی ایدر رخصت شد - مومن خان
بتواضع پارچه و جواهر و اسپ پرداخته مرخص ساخت و همدران اوان
محمد مومن بخشی و برادرزادهٔ مومن خان به منصب و خطاب نظر علیخان
سر افراز گردید *

طغیاني رود سابر

همدرین سال رود سابرمتی طغیانی نموده در معمورهٔ بلده در آمد و موج حادثه
بدان صفت استیلا یافت که اندیشه بدفع آن محیط نمی شد از تقریر اکثر
معمرین واضح گشت که از طغیانی ایام حکومت مهابت خان در عهد حضرت
خلد مکان که بدان افراط در ایام ماضیه و قرون خالیه گاهی اتفاق نه شده بود
ازان یک درجه بیشتر است و بعضی جا فصیل شهرا ز پا در آمد و اکثری از
حیطان و جداران عمارات تزلزل پذیرفته چون شهرستان بنا از بنیل عزم قواعد
بناها منهدم شد و عالیها سافلها مرئی گشت و جندین قریات سواحل را
خرابی رسانیده و در شهر ذیحجه الحرام آن سال که از اتفاق گردش فلکی
و مرور ایام و لیالی و تصاریف شهور و سنین نو روز جهان افروز در روز عیداضحی
جلوهٔ ظهور نموده مجمع عیدیں در محفل بهاري دست داد و برید صبا این
مژده را ببوستان رسانید نرگس که همواره در انتظار این بشارت چشم امیدوار
کشوده بود جامهٔ طشت زر بدو بخشید و شاهنشاه نادر شاه که از ایران دیار به عزم
سیر بهارستان هندوستان با موج گران بر جهل کروهی دارالخلافت رسید و پس
از وقوع جنگ سلطانی کار به مصالحه انجامید - مخاصمت به محادثت قرار
گرفت و دو بادشاه را چون شمس و قمر اجتماع واقع گشت و باتفاق یکدیگر
بدارالخلافه وارد گشته در اسد برج مله ارک جندی قران السعدین به عرصهٔ
ظهور آمد اگرچه سوانحات آنجا و ممالک دیگررا مدخلی به تسوید این
اوراق که منحصر بر رؤیداد صوبهٔ گجرات است نداشت بنابر تعریف سکهٔ

نقل قرار نامه

آنکه اول در تمام سهر و پورجات محصول وعیرہ بہ قرار نصفانصف باید گرفت و بوجهی من الوجوہ تفاوت و تجاوز نمیان نیاید شرح دستخط مومن خان آنکه ان شاءالله تفاوت نخواهد شد پدنت هم در بیرون نکنند دوم آنکه سد آمد در سهر آدم این جانب بود قائم باشد و بر دروازۂ جمال پور و دروازۂ جلی جهان چوکي هر دو نباشد شرح دستخط آنکه چوکی ما نخواهد بود سوم آنکه ساهوکاران و اهل حرفه سهر و پورجات از ابتدی عمل در هر دو طرف آمد رفت میداشتند چند روز است بموجب منع ناظم برد اینجانب نمی آیند چنانچه بدستور قدیم پیس متصدیان این جانب آمد و رفت داشته و اگر احیانا کسی عذر پیس آرد مردمان این جانب طلبیده بیارند کسان نظامت متعرض نباشند شرح دستخط آنکه کسی مزاحم نه خواهد شد بدستور آمد و رفت خواهند کرد تفاوت نیست چهارم آنکه بر حدودۂ کوتوالی هر کارنکه بابت فروعی وعیرہ باشد کوتوالان هر دو سرکار باتفاق انفصال دهند تفاوت یک دام نه نمایند اگر تفاوت ظاهر شود تحقیق نموده به عمل آرند و بر پدنت جانه مردمان هر دو سرکار برابر بوده اسامی را به ضبط داسته ضامنی و مچلکا وعیرہ موافق نصفا نصف به عمل آرند شرح دستخط آنچه بابات برسد البته به ضامنی نه هر دو بدهند بر پدنت جانه بدستور مردم باشند پنجم آنکه در کچهری نظامت و عدالت داروغهاي هر دو طرف یک جا نشسته تشخیص معاملات فروعی وعیرہ بلا تفاوت به عمل آرند و کسی را که بطلبند از هر دو طرف آدم برود و بر پدنت جانه مردمان هر دو جانب باشند شرح دستخط هر دو داروغه یکجا کار نمایند ششم آنکه این جانب از سهر به ملک گیری برود نظر بر قلیل جمعیت بر نائب این جانب سبی ثابت کرده با نائب جر و کل عمله و فعله کوس نه نمایند و احیانا اگر برایي جواب و سوال معاملت پرگنات از عاملان طرفین فساد شود در شهر با نائب بدسلوکی به عمل نیارند مفصلهٔ ذیل را درین باب درمیان بدهند فداءالدین خان عبدالحسین خان علی محمد خان صادق علی خان زور آزر

خان دانی شرح دستخط البته نوشته بدهند اما بموجب قرار داد روزی چند گرزانیده در بیرون و اندرون همان آتش در کاسته شد که نود راحه رای سنگه که از حدی در احمدآباد بود - بعزم روانگی ایدر رخصت شد - مومن خان بتواضع پارچه و جواهر و اسپ پرداخته مرخص ساخت و همدران اوان محمد مومن بخشی و برادرزادهٔ مومن خان به منصب و خطاب نظر علیخان سر افراز گردید *

طغیاني رود سابر

همدرین سال رود سابرمتی طغیانی نموده در معمورهٔ بلده در آمد و موج حادثه بدان صفت استیلا یافت که اندیشه بدفع آن محیط نمی شد از تقریر اکثر معمرین واضح گشت که از طغیانی ایام حکومت مهابت خان در عهد حضرت خلد مکان که بدان افراط در ایام ماضیه و قرون خالیه گاهی اتفاق نه شده بود ازان یک درجه بیشتر است و بعضی جا فصیل شهرا ز پا در آمد و اکثری از حیطان و جداران عمارات تزلزل پذیرفته چون شهر ستان سبا از سیل عرم قواعد بناها منهدم شد و عالیها سافلها مرئی گشت و حدیبی قریات سواحل را خرابی رسانیده و در شهر ذیحجه الحرام آن سال که از اتفاق گردش فلکی و مرور ایام و لیالی و تصاریف شهور و سنین نو روز جهان افروز در روز عیداضحی جلوهٔ ظهور نموده مجمع عیدیی در محفل بهاري دست داد و برید صبا این مژده را ببوستان رسانید نرگس که همواره در انتظار این بشارت چشم امیدوار کشوده بود جامهٔ طشت زر بدو بخشید و شاهنشاه نادر شاه که از ایران دیار به عزم سیر بهارستان هندوستان با موج گران بر جهل کروهی دارالخلافت رسید و پس از وقوع جنگ سلطانی کار به مصالحه انجامید - مخاصمت به محادثت قرار گرفت و دو بادشاه را چون شمس و قمر اجتماع واقع گشت و باتفاق یکدیگر بدارالخلافه وارد گشته در اسد برج فلک ارک چندمی قران السعدین به عرصهٔ ظهور آمد اگرچه سوانحات آنجا و ممالک دیگر را مدخلی به تسوید این اوراق که منحصر بر روئداد صوبهٔ گجرات است نداشت بنابر تعریف سکهٔ

رای سنگه رجوع آورده بده هزار روپیه انفصال داد فداءالدین خان ازانجا کوچ
نموده بفاصلهٔ چهار کروهی اندر دائره نمود راجه رای سنگه رخصت اندر و وعدهٔ
ضیافت گرفته رفت روز دیگر فداءالدین خان و جوان مرد خان و محمد مومن
برادر زادهٔ مومن خان باعیان همراهیان به اندر شتافته بعد ضیافت رای سنگه
یک راس اسپ به فداءالدین خان و یک راس به جوان مرد خان و یک
راس به محمد مومن تواضع نموده بخیمه گاه برگشتند و ازانجا به دو کوچ به
قصبه بدنگر که به جوان مرد خان تعلق دارد رسیدند او نیز به لوازم ضیافت
و مهمانداری و تواضعات اسپان پرداخت و کوچ نموده به قصبهٔ بیسلنگر پیوست -
چون جاما سر گروه کولیان کاکرنج که بوفور کولیان مامور اشتهار داشت
دم تفوق زده از جوان مرد خان نمی اندیشید و به سر جودی و خیرهٔ سری
دست تطاول به غریبان پتن دراز ساخته به موضع بالدسا به افتاده بود بنابر
درخواست جوان مرد خان متوجه شدند و با دست او گشت و او تاب
مقاومت نیاورده رو به مسکن خود نهاده رفت و آن جا را بتاراجت درآورده
معاودت نمود و از نزدیکی قصبهٔ کری جوان مرد خان رخصت پتن شد
و فداءالدین خان با احمدآباد مراجعت کرد همدران اوان قاضی نظام‌الدین خان
با یک زنجیر فیل عطیات بارگاه والا داخل بلده گشته مومن خان را دید *

مقرر گشتن بیوره برسکنهٔ بلده و احیای بدعت مصادره و رویداد خانه جنگی با رینکوجی بنابرستم شریکی زیاده و کمی حصه و طغیانی رود سابرمتی و اتفاق نوروز جهان افروز بروز عید اضحی و به سکه رسیدن روپیه و اشرفی بنام نادرشاه

چون نیر بخت عامهٔ رعایا و کافهٔ برایا درحضیض هبوط مذلت از کسف
عقده ذنب و راس مار و اژدهان بد اساس باوج عزت و فرح اقبال ناظم نو روزی

خان به ضابطه و قانون مقرره مستمره به لوازم استقبال پرداخته و رو به دارالخلافت
آداب تقدیم رسانیده گروب و عبدالحسین خان نائب دیوان و جمعی دیگر
را که مصدر خدمات بودند مخلع ساخته شادیانه نوازان داخل شهر گردید اعیان
و اشراف و سر گروهان و رئیسان هر گروه و هر فرقه آمده رسم تهنیت بجا
آوردند - خلعت جوانمرد خان چون در پتن بود مصحوب همان گرز بردار
روانه نمود و به تمشیت مهام و انتظام امر نظامت متوجه گشته صادق علی
خان را از تغیر حاجی مسعود و زمام سنگه سی هفت هزار روپیه سالانه سه
نقدی بالمقطع مقرر نموده به فوجداری کرد تعین ساخت و پرگنهٔ موندره را
در وجه سه نقدی تنخواه کرد - چون هنگام ارتفاع غلات و حبوبات رسیده
بود خود در بلده اقامت ورزیده فداءالدین خان را بامر تشخیص و تحصیل
پیشکش و گرفتن ضامنی عدم تمرد و عصیان کولیان ضلع زود ساپر مامور
ساخت و جوان مرد خان که حسب الطلب از پتن آمده بود راجه رای سنگه
را با فوج آراسته به همراهی او رخصت فرمود فداءالدین خان تشخیص کنان
و پیش کش گیران به موضع چراره رسید اتفاقا دران اوان موضع پال مول
معمولهٔ بیجاپور در جاگیر راقم تحویل یافته بود - به تقریب تشخیص آن جا دران
مقام به لشکر ملحق گشت و فداءالدین خان بهمراهی خویش تا هنگام معاودت
نگاهداشته رخصت انصراف نداد و از معاملت پرگنه بیجاپور وا پرداخته
بصوب احمدنگر کوچ نمود و ازانجا بر سر جیت سنگه زمیندار موهن پور زدلس رهغر
رسیده بعزم تاخت آنجا متوجه گشت و جنگ در پیوست و از هنگام صبا تا وقت
مسا نائرهٔ افروزی توپ و تفنگ تنور حرب مشتعل گردید و قریب دو صد کس
از سوار و پیاده کشته و زخمی گشتند و بنابر قلبیت مکان ازان طرف چهرهٔ فتح
در آئینهٔ ظفر نمودار نگردید روز دیگر که خسرو شرقی زرین فتهٔ زبرجدی خیمهٔ
زر نگاری برافراشت فداءالدین خان جهت غربی آن جا را که احتمال تسرف
کار در نظر آورده بود فرود آمده توپها را نصب کرد - زمیندار سوای ادای وجه
پیشکش مخلص زمعری در خود ندیده بوساطت جوان مرد خان و راجه

و بسمال گشته خود را خود معزول ساخته بیرون رفت و خوبا گدهه بی ممانعت و شرکت غیر در تصرف سرجان در آمد اتفاقاً دران اوان میرهزبر خان در حضور بقضای الهی در گذشت و سیرمحمد خان و معمور خان که در امیدواری مداخلت و رسیدن سندمنصب موقوف بودند بدستبعات گرانیده به دارالخلافه برگشتند و فوجداری سورتهه از انتقال هزبر خان در پیشگاه عز و جلال به همت علی خان برادر زادهٔ مومن خان که در حضور بود مرحمت گردید و او برای فرستادن نائب به غم خویش بوست نظر بر هنگامهٔ هر ساله مرهتّه دران صلح و گمان ایستادگی شیرخان موقوف بر وقت ماند - داماجی بر هنگام برگشت از سورتهه معاودت نمود چون کولیان پته چنوال که مفسدان مقرری اند تنبیه و تادیب آنها را لازم شمرده بر موضع چهندار مسکن کاناجی سرگروه آنها شتافت کولیان فراهم آمده بجنگ پیوستند دکهنیان دیر به پیش بردن مراحل جد و جهد موفوره به کار برده روزی چند تنور حرب را گرم ساختند و تداخت در بیامد لهذا داماجی مومن خان را بطلب فرستاده کومک باچند صرب توپ نوشت و او فداءالدین خان را با جمعیت شائسته و توپ خانه تعین فرمود دو روز دیگر کولیان پای استقامت فسرده هنگام شب جا را خالی ساخته بدر رفتند و آن جا بآتش قهر سوخته گردید و فداءالدین خان رخصت شده به احمدآباد آمد و داماجی به وطن رفت و رنگوجی را از دربای مهتدری بدستور سابق به نیابت بلده اجازت برگشت داد *

رسیدن عطیات بارگاه والا مصحوب زین‌العابدین خان گرزبردار و استقبال نمودن مومن خان بهادر و سوانحات دیگر

درسال هزار و صد و نجاه و یک جلاع و عطیات بارگاه والا که سابق مرحمت گسته بود دربن ولا مصحوب زین‌العابدین خان گرزبردار بیرون بلده رسید مومن

مستخلصان دروب حصار و کوتوال قدغن نمود که احدی از لشکریان را بی اجازت در بلده به گزارد و فداء الدین خان و اعیان بلده رفته ملاقات نموده آمدند دیوجی به عزم روانگی ضلع سورتهه به دولقه رسیده پیش راهی گشت ازانجا که هنوز شیر محمد خان نائب فوجداری جونا گدهه بنابر سرانجام روانگی توقف داشت که معمور خان بندی آنجا را آورده بانبان نزد مومن خان بالش این معنی نمودند در جواب گفت که هر دو به صاحب خدمت نویسند بند مجدد هر که برسد دخیل شود چون دیوجی از دولقه به سورتهه شتافت مومن خان به عزم بندوبست کنار دریای واترک در موضع عیسی پور دو کروهی بلده روز جند معاملات ورزیده به موضع کنولیج در کنار آن رود فرود آمد و کولیان آن ضلع بنابر ادای پیشکش و ضامنی رجوع آوردند همدران اوان بیست و هشتم شهر شعبان المعظم سید محمد سجاده نشین حضرت شاه عالم قدس سره رحلت نمود و در جنب مزار آباو اجداد خویش مدفون گردید مومن خان صاحب سجادگی آن جا را به سید حسین عموی او تجویز کرد و بعد چندی که سند تولیت از حضور به سند عبدالشکور برادر زادهٔ سید محمد رسید سجاده نشینی دیر بر او قرار گرفت و مومن خان به دریافت خبر رسیدن داماجی از سوهی گدهه و عبور دریای مهندری و پیوستن بموضع ارلس از موضع کنولیج طبل عود کرفته داخل بلده گشت و داماجی بدولقه رسیده به صوب اولکه سورتهه شتافت و شیر خان بابی بدستوری مومن خان بکهوکهه محال جاگیر روانه گردید ازانجا که میر دوست علی به نیابت میر هزبر خان در جونا گدهه اقامت داشت و جمعی از گجراتیان را که طلب آنها افزوده بود و در تعدیم نوکری مخیلی داشتند تقاضا درپیش کردند آن بیچاره که بدام حیلهٔ حوالهٔ آنها گرفتار آمد بنابر رهنمائی بعضی که در باطن با شیر خان دست یکی بودند بقرار بالمداهنه او را طلب داشت که باتفاق تشخص و تحصیل نموده از دست سپاه خلاص شود او بدین معنی راضی شده آمد و چندی به مقتضای وقت گذرانیده نوعی سلوک در نشست و برخاست در پیش نمود که آن مرد ساده لوح پریشان

برادران مهاراجه انهی سنگه آمده ملاقی شده پیسکس زمیندارانِ موهن‌پور در
باسن که تعلق اندر دارد اتصال داده تا سرحد تعلقهٔ خودها همراهی گردیدند اندند
سنگه رخصت شده باندر شتافت و رای سنگه برادرش بنابر تکلیف مومن خان
که فراخور حالت مدد خرج برادش مقرر کرد همراهی اختیار نمود همدران ایام
سیر محمد خان نامی از تغیر میر دوست علی به نیابت فوجداری خونا گدهه
از طرف میر هزبر خان به بلده رسید فداء الدین خان نائب صوبه را دید از انجا که
راماجی نائب رنگوجی بر دیهات وا راضی مدد معاش سادات بتوه و رسول آباد
و دیگران کاوش و درخواست خیری داشت - آنها بروز جمعه در مسجد جامع
فراهم آمده به ممانعت ادای صلوة و خطبه برخاستند فداء الدین خان واقف
گشته باستمالت برداخته گفت که راماجی را از حرکت بیجا باز میدارم نماز
و خطبه خوانده شد و صیغهٔ گرفتن وجه مقاطع که بدعت ناظمان پیشین بود
جاری گردید و میمابین کوتوال طرفین برپاده و کمی حصهٔ مصادرات گفتگو واقع
شد و سه چهار کس از جانبین زخمی گشتند و منصب قضای بلده از انتقال
مستفید خان به محمد نظام‌الدین خان خلف فضیلت و کمالات دستگاه
مولانا نورالدین که دران اوان در حضور بود مرحمت گشت و صدرالحق خان
برادر زاده اش دخیل کار گردید چون مومن خان پیسکس گذران به ضلع پالن پور
پیوست نهاد خان فوجدار آنجا بذریعهٔ شیر خان بابی ملاقی شد که دران اوان
خبر آمدن دیوجی با کثیر با جمعیت دو هزار سوار در نواحی بروده بوضوح
پیوست لهذا معاودت نموده بموضع بسی دالله بست کروهی بلده رسید
و پهاد خان را رخصت انصراف داد و جوان مرد خان بنابر بندوبست پتن
برادر خود صفدر خان را گذاشته اجازت گرفته رفت و معمور خان نامی به
فوجداری خونا گدهه به نیابت میر هزبر خان به بلده رسید - سند را بنام خود
طاهر ساخت و دیوجی با کثیر از دریای مهیندری عبور نمود و مومن خان
چهار دهم شهر سعدان از موضع حاجی پور بژاوی هفت کروهی کوچیده به سواد
بلده در باغ سید حسین خان عرف سید خان متصل بهرام پور فرود آمد و به

که به نیابت خود مقرر کرده بود رخصت گردیدند همدران اوان قاصی مستعید خان
که بمنصب هزاری ذات یک صد سوار و از چندی بهلو بر بستر نا توانی داشت
بستم سپر جمادی الثانی روبه محکمهٔ عقبی نهاد و در جنب آباو اجداد خویش
در باغ مدفون گردید مومن خان خبر رحلت او را شنیده تحویر نامهٔ منصب
قضا از انتقال او موافق ضابطه بنام خواجه نورالدین احمد پسرش فرستاده بدخل
کار گشت و کوچ نموده بموضع مانسر دائره کرد و زمیندار آنجا رجوع گشت اگرچه
روزی چند بیرطالع و اختر بخت اهل گجرات از خصیص نکبت باوج عزت
صعود کرده از وبال و محاق گروت و گمر رهائی داشت درین ولا کم ز بدس در
چبوترهٔ کوتوالی بدعت مصادره و مواخذه احیا پذیرفت و هر سه کولیان سر
عصیان برداشته در نورجات دست اندازی و بردن کالا و اسیر و روزانه به قطع طریق
متمرد دیرین درار ساختند مومن خان بسکس گذران بموضع سوجا معمولهٔ کری
رسیده بنابر تشخیص پرگنهٔ بیجاپور معاف نمود - زمنکوجی جهت ستم شریکی
که اهل کاران مومن خان در حصهٔ محل نهائی زیاده از نصف متصرف می
شدند و او در ظاهر بدست آویز ایام دسهره را آکوجی برادر خود را با جمعی
گراسته به بلده آمد همدران اوان زاماجی بتی از سنگ خارا نراشیده در سلطانپور
بتخانه برایش احداث نموده نصب کرد و فرقهٔ هنود هنگامهٔ پرستش را آراستند
و یک گونه کاوش فیمابین فوجداران و عمال محل و مرهته در زیاده و کمی حصه
در پرگنات نمایان آمد - زمنکوجی بدستور سابق زاماجی را به نیابت بلده گراسته
بارادهٔ اینکه علیحده سر خود پیشکش گیرد بصوب بیرم گادم و ضلع سورتهه برآمد
و آکوجی برادرش چندی نزد مومن خان بوده جدائی گزیده بر نمکوجی
ملحق گشت مومن خان پس از انفراغ معاملت بیجاپور روبه سمت پرگنهٔ
ایدر نهاده از زمینداران موهن‌پور در تاسی که آنهارا رهبران گویند به تشخیص
پیشکش پرداخت و پرتهی زمیندار موضع مانسه که در فوج بود بدست و سه
هزار روپیه و زمیندار بر سوره ده هزار روپیه پیشکش قبول نموده یرغمال داده
رخصت شدند مومن خان چون به نواحی ایدر رسید اندد سنگه و رای سنگه

گزشتن عرضداشت با نذر مرسولهٔ مومن خان از نظر اشرف اقدس اعلی و سرافراز شدن او باضافهٔ منصب و خطاب بهادر و عطای خلعت و سر پیچ مرصع و علم و نقاره و صدور حکم پالکي جهالر دار و بر آمدن مومن خان بنابر بندوبست واخذ پیشکش زمینداران ضلع دریای سابر متي

چون عرض داشت با نذر مرسولهٔ مومن خان مدتی بر فتح احمدآباد معروض واقفان پایهٔ سریر خلافت مصیر گشت از پیشگاه فضل و عطا باضافهٔ یک هزاری ذات هزار سوار که از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاری ذات و دو هزار سوار باشد و خطاب بهادر و علم و نقاره و مرحمت خلعت خاصه و سرپیچ و جیغهٔ مرصع و شمشیر قبضهٔ بدنشان و یکزنجیر فیل و حکم پالکی جهالر دار و صدور حسب الحکم والا در تحسین و آفرین و بندوبست نمودن صوبهٔ احمدآباد سرافرازی یافت و عطیات موصوفه با چند دست خلاع فاخره جهت جوانمرد خان و همراهیان که درین (۱) یساق مصدر تردد شده باشند مصحوب زین العابدین خان گرز بردار مرحمت گردید و امیرالامراء صمصام الدوله پس از تحسین فراوان نوشت * مصرع *

این کار از تو آید و مردان چنین کنند

ازان جاکه ایام باران منقضی گشت و هنگام ارتفاع غلات (۲) و حصاد (۳) و خصاد

---

(۱) یساق لغت ترکی بمعنی مهم است ۱۲ *

(۲) حصاد بفتح اول بمعنی درودن *

(۳) خصاد بفتح خاء معجمه بمعنی پاک کردن درخت است از خار ۱۲ جامع *

میکردند و چون در صوبه جات دیگر اکثر جنگ صف و میدان به تخصیص محاربه دکهنیان دارد و آنها به ورزنده عهده برآئی معذور شان نبود اگرچه اکنون از انها نیک گونه نامی و نشانی نداشتند بمرور ایام از ممر بیکاری و صنطی مزارع و نه قبل و غارت در آمدن بر طرف شدند و معدودی که مانده اند از اسباب ظاهری عاری بنان شب محتاج نظر بر چرخه زنی زنان و کندران دارند و بجای آنها اراذل و گمنامی چند که سپاه گیری را بد نام ساخته برسر پا آمده و از ننگ و نام بی خبر بعنوان بارگیری نوکری می نمایند -

* بیت *

در کسوف خاص آمده عامی چند ز نام کنندهٔ نکو نامی چند

و برخی از آنها که به ضرورت حرفت را کار فرموده بکراب و مراب باطراف روبه نصیب آزمائی کردند بحال تباه پریشان گشته آمدند -

* بیت *

گر زمین را بآسمان دوری ندهند زیاده از روزی

اگر اطمینان خاطر از حکام جفا کار و بندوبست وامنیت طرق و شوارع بهم رسد و وسیلهٔ روزگار و اجرای کسب و صنعت جدا بدهد در اندک فرصت احتمال آبادی متصور است یمحو الله مایشاء و یثبت و ویرانی و خرابی بحدی انجامید که در نوبهٔ رسول اباد مکان مزار حضرت شاه عالم قدس سره که مسکن سادات ساهعه و نمدانهٔ ... بری آباد بود شیری آمده مصدرا ایذا و اضرار آدم و حیوان گشته جای گروت مومن خان آگاه گشته با فوج سوار شده شکار نمود و سرآن سبع را کفایت کرد - اکنون در بلده چون بیشتری عمارات درین مدت آفات خصوصاً به تجدید منهدم گردیده و بر زبری یک دیگر غلطیده خرابه‌ها گشته شغال و روباه و جا سه و وحش و طیر جنگلی مغاره و آشیان ساخته اند - چنانچه اکثر اوقات برای العین مشاهده می شود -

* رباعی *

آن قصر که جمشید دران جام گرفت روبه بچه کرد و شیر آرام گرفت

بهرام که گور میگرفتی دائم دیگر که چگونه گور بهرام گرفت

گزشتن عرضداشت با نذر مرسولهٔ مومن خان از نظر اشرف اقدس اعلی و سرافراز شدن او باضافهٔ منصب و خطاب بهادر و عطای خلعت و سر پیچ مرصع و علم و نقاره و صدور حکم پالکي جهالر دار و بر آمدن مومن خان بنابر بندوبست واخذ پیشکش زمینداران ضلع دریای سابر متي

چون عرض داشت با ندر مرسولهٔ مومن خان مددی بر فتح احمدآباد معروض
عاکفان پایه سریر خلافت مصیر گشت از پیشگاه فضل و عطا باضافهٔ یک هزاری
ذات هزار سوار که از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاری ذات و دو هزار سوار باشد
و خطاب بهادر و علم و نقاره و مرحمت خلعت خاصه و سرپیچ و جیغهٔ مرصع
و شمسیر قبضهٔ به نشان و یکزنجیر فیل و حکم پالکی جهالر دار و صدور حسب
الحکم والا در تحسین و آفرین و بندوبست نمودن صوبهٔ احمدآباد سرافرازی یافت
و عطیات موصوفه با چند دست خلاع فاخره جهت جوانمرد خان و همراهیان که
درین (۱) یساق مصدر تردد شده باشند مصحوب زین العابدین خان گرز بردار
مرحمت گردید و امیرالامراء صمصام الدوله پس از تحسین فراوان نوشت * مصرع *

این کار از تو آید و مردان چنین کنند

ازان جاکه ایام باران منقضی گشت و هنگام ارتفاع غلات (۲) و حصاد (۳) و حصاد

---

(۱) یساق لغة ترکی بمعنی مهم است ۱۲ *

(۲) حصاد بفتح اول بمعنی درودن *

(۳) حصاد بفتح حاء معجمه بمعنی پاک کردن درخت است از خار ۱۲ جامع *

باآنها داشت واگراشته بیرون رفتند ریکوجی با معدودی از مخصوصان که درخانهٔ رستم علی خان بود در اندیشه آنکه اگر کار ندیدیجا رسد بیرون برآمده تلافی و تدارک بردارد مومن خان از عاقبت بینی و مآل اندیشی که از بیرون رفتن او فساد عظیم متصور است فداءالدین خان و معتمدان صلاح اندیش را فرستاده بمقتضای وقت به سخنان دلپذیر استمالت داده گفت که باشندگان شهر اکثر سپاهی و از اعیان‌اند از خوف بیحرمتی خود این معرکه برپا نمودند و مارا با شما نزاعی نیست - آینده به دکهنیان تقید داشته باشد که مصدر ایذا و اضرار کسی نگردند و رفع هنگامه شد - دکهنیان که بی محابا بخانهٔ هر کسی در می آمدند تجربه حاصل نموده پارا باندازهٔ گلیم خویش دراز ساخته بخانهای دور و نواح خانه رستم علی خان قانع شدند و دروازهٔ خانجهان و دروازهٔ جمال پور بنابر عرف جوار بتصرف خود نگاهد اشته ما بقی را وا گراشته همدران اوان زاهم که بعد عاشوراء بنابر دیدن برادران به کهنبایت رفته بود به همراهی مخلص خان که از چندی دران جا توقف داشت بلده رسیده سعادت اندوز خدمت با برکت والد گردید - از اتفاقات ایشان را عارضهٔ جسمانی که مقتضای بشریت است روی نمود لهذا متعلقان را از کهنبایت طلب داشت و در اندک فرصتی با خوشی طبع به صحت مبدل گشت جوان مرد خان که قریب یک سال در رفاقت مومن خان بود دربن ولا رخصت روانگی تتن و درخواست پرگنهٔ کهرالو که ازانجا قرب وجوار بود در عوض پرگنهٔ پرانتیج در جاگیر زور آور خان برادرش نمود مومن خان شد و تحویر نامه بمهر خود داده رخصت فرمود چون خبر برآمدن مارواریان و در آمدن مومن خان به دور و نزدیک رسید گروه گروه از اطراف و اکناف رعایا و برایا و تجارت پیشگان که از خوف و تعدی آنها بتدریج آمده در قریات و پرگنات و بندر سورت و کهنبایت و تا جخسته بنیاد هرکسی به ماهی بناه جسته مترصد و منتظر وقت بسر می بردند حب‌الوطنی گریبان گیرشان گردید و روبه احمد آباد و مسکن آبا و اجداد خویش آوردند -

* رباعی *

حب‌الوطن از ملک سلیمان خوشتر | خار وطن از سنبل و ریحان خوشتر
یوسف که بمصر بادشاهی میکرد | میگفت گدا بودن کنعان خوشتر

گزشتن عرضداشت با نذر مرسولهٔ مومن خان از نظر اشرف اقدس اعلی و سرافراز شدن او باضافهٔ منصب و خطاب بهادر و عطای خلعت و سر پیچ مرصع و علم و نقاره و صدور حکم پالکي جهالر دار و بر آمدن مومن خان بنابر بندوبست واخذ پیشکش زمینداران ضلع دریای سابر متي

چون عرض داشت بانذر مرسولهٔ مومن خان مبنی بر فتح احمدآباد معروض عاکفان پایهٔ سریر خلافت مصیر گشت از پیشگاه فضل و عطا باضافهٔ یک هزاری ذات هزار سوار که از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاری ذات و دو هزار سوار باشد و خطاب بهادر و علم و نقاره و مرحمت خلعت خاصه و سرپیچ و جیغهٔ مرصع و شمشیر مرصع به نشان و یکزنجیر فیل و حکم پالکی جهالر دار و صدور حسب الحکم والا در تحسین و آفرین و بندوبست نمودن صوبهٔ احمدآباد سرافرازی یافت و عطیات موصوفه با چند دست خلاع فاخره جهت جوانمرد خان و همراهیان که دریں (۱) یساق مصدر تردد شده باشند مصحوب زین العابدین خان گرز بردار مرحمت گردید و امیرالامراء صمصام الدوله پس از تحسین فراوان نوشت * مصرع *

این کار از تو آید و مردان چنین کنند

ازانجاکه ایام باران منقضی گشت و هنگام ارتفاع علات (۲) و حصاد (۳) و حصاد

---

(۱) یساق لغة ترکی بمعنی مهم است ۱۲ *

(۲) حصاد بفتح اول بمعنی درودن *

(۳) حصاد بفتح حاء معجمه بمعنی پاک کردن درخت است ازجار ۱۲ جامع *

نکف احتیار حویس گرفت و بر محالات کهژه پارچه و سایرو پٹه نخاس و دار الضرب و حواهری بازار و دریبهٔ برگ تنبول و روغن مندوي و سبزی مندوی و کورها و حکلات بائنان و حواله داران و موحداران و تهانه داران دور و نواح تعین نموده گفت که در حمیع محالات با بائنان ناظم که راتق و فاتق مهمات‌اند در مهمات مرحوعه مالی و ملکی بعنوان حکومت بالمناصفته می پرداحته باشند - از انجا که از هنگام ابتدای فوحکشی بادشاهزادها و امرایان عظام به دکهن دکهنیان آنها را معل می نامند اکنون سریک و سهیم کار گشتند حصهٔ معل و حصهٔ مرهتّه زبان زد گردید و این ابتدای دخل مرهتّه در بلده است - * مصرع *

غوغـــا بود دو بـــادشه اندر ولایتی

رویداد خانه جنگي فرقه سپاه اهل گجرات با رینکوجي بنابر تعدي و زیاده سري مرهتّه بر مساکن آنها

دکهنیان را که هرگز این روز در محلهٔ شان نمی گرسب و در خواب ندیده بودند ناگهان رخ نمود - از راه تعجب هر زمان از جائی حسته و هریک حشمها را مالیده می گفت - * مصرع *

اینکه می بینم به بیداری است یارب یا بخواب

و از راه نخوت و خود سری و غرور برای فرود آمدن هرجا و مکانیکه بسند خاطرشان آمدي به مهر و علبه در آمده قبض می نمودند و از ممانعت صاحب خانها منع بذیر نمی گشتند و کار از گفتگوی زبانی به سنگ و چوب و مشت و بیسانی می انجامید ستم دید گانی که هنوز از صدمه بیدادهٔ ماروازیان و آوارگي خانمان در خانهٔ خودها بیاسوده و نفسی راست نه کرده بودند بدین بلیّهٔ ناگهانی گرفتار آمدند از انجا که خانهٔ سید مظفر عرف بند مستو که مکان با وسعت و عمارت مرغوب و تعلق سید افضل و سید نصرالله برادران سید مد نر داشت آنها تاب تعدی

داخل شدن مومن خان ورینکوجي متعاقب یکدیگر در بلده احمد آباد و فرود آمدن رینکوجي در خانهٔ رستم علي خان

روز مبارک جمعه چهاردهم شهر صفرالمظفر که ساعت مختار انجم شناسان بود مومن خان و فداءالدین خان و جوان مرد خان بر فیلان کوه پیکر باتفاق مستعید خان واصی و عبدالحسین خان نائب دیوان صوبه و علی محمد خان و مومن علی خان و محمد علی خان و باقر محمد خان و محسن خان و صادق علی خان و سید نورالله با دیگر جماعه داران گجراتی و آفاقی و فوج آراسته و توپخانهٔ پیراسته از بارهٔ بدن پور که اقامت داشت شادیانه نوازان از راه دروازهٔ رای پور به بلده در آمد و بمسجد جامع شتافته نماز جمعه ادا کرده خطبهٔ طیبه شنیده خلعت به خطیب داده داخل قلعهٔ ارک بهدر گردید و فداءالدین خان نائب و بخیرام را به پیشکاري نظامت و حاجی مسعود باتفاق رام سنگه هزاري به فوجداری کرد تجویز نموده منادي امن وامان و ابطال ظلم و عدوان باسم حضرت قدر قدرت ببلد آوازه کرده که احدی مرتکب ایذا و اضرار عامهٔ رعایا و کافهٔ برایا نگردد - اعیان بلده از سادات عظام و مشائخ کرام و بندهای بادشاهی و سر گروهها وسپههٔ هر طائفه و هر قوم فراخور حالت به پیش آوردن نذورات تهنیت و مبارکباد گفته لب بدعای توفیق کشوده مرخص شدند - رینکوجی که از روزي چند پیش ازین بنابر ملاقات داماجی راو که از ضلع سورتهه معاودت نموده به مسکن خودمی شتافت رفته و او را تا دریای مهندري رسانیده به دولقه آمده و بنابر بعضی جهات درانجا متوقف بود - مومن خان فداءالدین خان را باستمالت و عنوان استقبال فرستاد و او نیز با فوج دکهنیان بآ راستگی تمام به بلده در آمده بخانهٔ رستم علی خان که برلب آب جوي ساهر و برای بودنش مقرر گشته بود فرود آمد و بموجب قرار داد تقسیم دروب شهر پناه بر دروازهٔ رایکهر و خان جهان و جمال پور و دروازهٔ بند و استوریه و رای پور کسان خودرا نشانیده بست و کشود آنها را

گشتن فداءالدین خان و محمد مومن نزد بهنداری بطریق کروگان باشند که بلا وسواس بر آمده بلده را تسلیم نماید مقرر گشت - * نظم *

چو هنگامهٔ آشتی گرم شد　　دل سخت کین آوران نرم شد

نکردند شب پاسبانان چراغ　　نهادند سرها بخواب فراغ

و قرار داد صلح بمهر و کفالت سرداران طرفین مستحکم گردید ازانجا که صوبه با مرهته بالمناصفه منقسم گشته بود سرانجام نقد و جنس نیز بهمان نهج تقسیم یافت بهنداری در استعداد و سرانجام روانگی در آمده توپهای قدیم و جدید با سرب و باروت باقی مانده که مدار الملک فراهم آورده گراسته رفته بود چه مهاراجه به جودهپور فرستاد و چه با خال به صرف در آمده و چند صرب توپ که از خرید مهاراجه از سورت به کهنایت رسیده و مومن خان آورده بود گرفته و سواری بنجاه صرب توپ آهنی و باکاره را گراسته سیسم سهر صفر او اخر روز بر آمده بیرون دروازهٔ ایدر متصل باره حاجی پور روبه جودهپور فرود آمد و مفاتیح دروب را تسلیم نمود در همان شب محمد یوسف از طرف مومن خان به کوتوالی بلده مقرر شده باتفاق کوتوال رینکوجی داخل بلده گردید و به حفظ و حراست پرداخته دروازهٔ اسلوریه رائپور را بکار آمد و سد مردم مفتوح ساخت - بهنداری روزی چند به سرانجام بار بردار و ایصال وجه مقرره متوقف گشته با اموال طاهری فراهم آورده خانهای مردم و اقبال فراوان و بال و مظلمه بر گردن گرفته روی ادبار به مارواز نهاد - * بیت *

نماند ستمکار بد روزگار　　نماند بر او لعنت کردگار

و مومن خان بکار رسیدن ساعت مختار درنگ ورزیده کیفیت را بیا به سریر خلافت مصیر با ندر عرضداشت و مشروحا حالات را بامیر الامراء صمصام الدوله نوشته مصحوب مسرعان صرسیر ارسال داشت و به جمیع فوجداران و عمال فتح نامه ها نوشت - سکنهٔ بلده از روز فتح ابواب درهای شادمانی بر روی خودها کشوده شادان و فرحان بخانه در آمده از بردن اسباب‌البیت و کندن دفینه اندوهناک گشته کسانی را که دسترس بود شروع به تعمیر و جبر نقصان کردند *

* بیت *

خسروا در عشق بازی کم ز هندو زن مباش
کز برای مرده سوزد زنده جان خویش را

و مورچالیان اطراف را تونش حمله آوری به سمتی نه سد مگر محمد رضا داروغهٔ
حبشی رسالهٔ فدائ‌الدین خان که بطرف دروازهٔ خانجهان تعین بود پای جرأت
پیش نهاده خود را بر دیوار احاطه آنجا رسانیده بدرجهٔ شهادت فائز گردید -
مومن خان را یقین حاصل گشت که بپای مردی این سپاه فتح حصار به یورش
صورت پذیر نیست و کشاد کار را منحصر بر انسداد طرق رسد دانسته باهتمام
پرداخت و کوشیدن آغاز نموده به مستحفظان مد عن بلیغ نموده و آنها
نیز - * نظم *

برفتند از دیدها خواب شب ... ببستند آئین خوردن ز لب
شب و روز را در هم آمیختند ... خسک در ره خواب و خور ریختند

بهنداري هر چند برحر و تهدید و آزار محمد مجاهدالدین خان پرداخت
دامی به عمل نیامد لهذا مرخص ساخت و او با قبائل بیرون برآمد القصه چون
از بیرون تمام اوقات مصروف انسداد رسد بود دانهٔ و کاه در بلده و خود عنقا بهم
رسانید - باوجود آن مارواریان سگ جان قریب یک ماه و نیم بهر صورت گزرانیدند
و کار بر حصاریان به کمال صعوبت پیوست - بهنداري پتّاوتان و سرداران را جمع
نموده صلاح طلب و چاره جوگسته گفت که به ماه کامل در نگاهداشت بلده
آنچه شرط حصار داري بود بعرصهٔ ظهور آمد و از مهاراجه سوای احکام که انقیاد
امر بشد کومکی و خزانه سرانجام نیافت و موسم نزول باران نزدیک رسیده
و حالت بلده و آذوقه و مصالح جنگی ظاهر است بموجب صلاح پتاوتان و اهل
مشورت پیغام صلح مشروط با آنکه چون مبلغی طلب سپاه بالا رفته و به سرانجام
بار بردار که بیشتري جاز بپایان بجراگاه عدم شتافته اند در اواخر ماه محرم
الحرام سال هزار و صد و پنجاهم بیرون فرستاد و پس از گفت و شنود و آمد
و رفت میانجیان لک روپیه نقد و قلیلی از بار بردار تا ایصال نقد وجنس و راهی

* نظم *

دلیران و سنجعان کار آزمائی ... بر آن بسته بالا نهادند پای

هژبران ستابان بسوی فرار ... همه تیر دیدان بکین (۱) گرار

نکردند اندیشه از سنگ و تیر ... گرسنند چون باد از اینجا دلیر

ماورایان که بنابر حزم و احتیاط چنین روز چون بر فصیل از صدمهٔ گولهٔ توپ پناهی نمانده بود درپس دیوار خانها بمحافظة می پرداختند بمجرد بالا بر آمدن چندی را به تیر تفنگ غلطانیدند - * بیت *

کسی را که جرأت بود بیشتر ... شود کشته در معرکه پیشتر

چون توپ اندازی بسبب رسیدن اهل یورش موقوف گشته بود ماوراییان گرم و گیرا در پناه بروج هر دو جانب در آمده بر جمعی که مانند مور در کار بالا بر آمدن و (۲) دُرنا قطار متوجه بودند باندا ختن سنگ و تفنگ پرداختند - * بیت *

فرو ریختند از سر باره سنگ ... نهادند آتش بگوش تفنگ

و قائم علیخان و میر ابوالقاسم آن دو سید عزیز را با چندی از مغلیه و هندوستانی شربت خوشگوار شهادت چشانیدند و بانو راو نیز در غلطید دیگران را پای از قرار گسسته بلغزیدن در آمد و خود داری نتوانستند نمود - در فکر جان بر آوردن ازان ورطهٔ خونخوار افتادند و بنابر در آمدن به سلامت کوچه‌ها که هریک بر دیگری سقف داشت هجوم واقع شد و جمعی کشته و خسته گشتند - * نظم *

یکی را در افتاد از سر کلاه ... دگر را بی افتاد بر خاک راه

دهل زن فراموش کرد از دهل ... بگردن دوالش بگردید غل

بسی کشته گشتند زبالا و زیر ... همه از یورش خان بلن گشته سیر

قائم علی خان و میر ابوالقاسم را در جنب مزار ابراهیم شهید بعس روی باره نیز بور بخاک سپردند و زوجهٔ بانو راو همراهی شوهر گزیده خود را سوخت -

---

(۱) گرار بکاف فارسي بضم اول بروزن گزار بمعنی خوک نر باشد که جفت خوک ماده است ۱۲ برهان *

(۲) دُرنا ترنا لغة ترکي کلنگ را گویند ۱۲ *

و آمادهٔ ترس امر کمر بندی نمودهٔ گوش بر آواز صدای شلک توپخانه فراز دمدمه سر سلامت کوچه باشند که بمجرد آن برد نابهارا پیش انداخته بمعادل خود حمله‌ور گردند اگر توانند بالا بر آیند و در آیند و الا به حریف را سراسیمه با خود مشغول دارند تا به کومک و معاونت یکدیگر نتوانند پرداخت - * نظم *

ز هر دفتري نکتهٔ گفته شد | ز هر لجهٔ گوهري سفته شد
که فردا بود روز ناموس و نام | تن آسودگی باشد آنجا حرام
ز دنیا غرض نام و ننگ است و بس | جه به زانکه نامی نماند بکس

و فراهم آمدگان پذیرفته رخصت بنده به فراز گاه خودها شتافته باستعداد آلات و ادوات حرب استعمال ورزیدند - * نظم *

در اندیشه گردن کشان یک بیک | که فردا به کام که گردد فلک
همه شب هژبران ناموس و ننگ | در اندیشه کارسازی جنگ
ز آئینهٔ تیغ ز نگار گون | به صیقل زدودند ز نگار خون
کمان کیانی یکی کرد زه | دگر یک صلا داد خود و زره

روز دیگر هنگام صبحگاهی که ترک زریں خود با خنجر گزاران خطوط شعاعی از تنگنای سلامت کوچه خط استوا بقصد یورش دژ نیلگون سامی حصار فیروزه سر بر آورد مومن خان به پشت گرمی حامیان حوزهٔ اسلام و زینکوجی با دکهنیان و جماعته با ننگ و نام فریب به سلامت کوچه‌ها نشسته امر به شلک توپخانه فراز دمدمه ها نمود - * نظم *

شد از آتش توپ هنگامه گرم | سر و مغز از سنگ عرادهٔ نرم
ز دودش جهان ابر آهنگ بود | جه ابري که باران آن سنگ بود

و بر نهجی که مقرر شدهٔ بود قائم علی خان و میر ابوالقاسم با جمعی از دلاوران مغلیه و هندوستانی و از یک طرف دکهنیان بسرداری بابوراو علی زعم یکدیگر بطریق معهود در سلامت کوچه ها در آمده برق آساسرها را در خندق بر آوردهٔ بهمه جلدي و چابکی پا بر پشتهاي سنگ و کلوخ خدور منهدمه چنگ بحبل المتین عروةالوثقی زدهٔ جمعی بر فراز دیوار آمدند و دیگران در کار بر آمدن

یورش نمودن مومن خان و رینکوجي و به شهادت پیوستن قائم علي خان و میر ابوالقاسم و پیشرفت نشدن کار و تقید نمودن در انسداد طرق رسد و صلح نمودن بهنداري و بیرون بر آمدن او و در آمدن کوتوال مومن خان و رینکوجي در بلده

چون تنگی معاش محصوران و تنگی عرصهٔ متحصنان چنانچه سمت گزارش یافت بدرجهٔ کمال پیوست و محاصره پردازان سلامت کوچه‌ها را که بدان اهتمام داشتند بکنار خندق رسانیدند و قواعد بنیان برج و باره و شرفات مابین دروازه بند و اسلوبیه بنابر اشراف دمدمه و نصب توپها بصرف گوله متزلزل گشته انهدام یافت و از برافتادن سنگ و کلوخ مانند (۱) کتل راه سربالائي که به گام زنی و پای مردي دلیری و دلاوری بمعراج مراد عروج و به سلم مقصود صعود توان نمود بهم رسید مومن خان رینکوجی و سرداران خود و دکهنیان را طلب داشته محفل کنگاش آراست و گفت و شنید چگونگی یورش بمیان آورد - دلاوران و گردن کشان طرفین هریک بقدر حوصله و مقدار تهور و جلادت خویش رای زد و قرار یافت که جمعی از بهادران اسلام و شجاعان با تفنگ و بان با قائم علیخان بخشی رسالهٔ فدائي الدین خان و میر ابوالقاسم از یک سلامت کوچه و دکهنیان همراهی رینکوجی از کوچهٔ دوم در آمده بخندق حصار ره گزار شوند و قدم دلاوري پیش نهاده بر فراز پشته بر آمده در آیند و بقوت بازوي شجاعت و جلادت بقتل و اسر سیه درونان مازوار پرداخته بلده را مسخر سازند و جوان مرد خان و مورچالداران دیگر از چهار دور حصار که مرکز وار درمیان دارند هنگام سحري مستعد

---

(۱) کتل بر وزن جبل بمعنی تل بلند که پشتهٔ خاک باشد ۱۲ *

تنگ گست از طرف اکل و سرب که موافق مزاج میسر نمی سد و از مشاهده سلوک بهبداری با مجاهدالدین خان هر چند که بحسب ظاهر عهد و ایمان بمدان اورده چون رور بروز کار بر او دشوار می گست و رشتهٔ امید بودنس بریده می سد بر قول و فعل او چه اعتماد و بقول آنکه العربق یتسبث بکل حسیس - * نظم *

بودبی امید وفا زان دو رنگ — حواص فرسته بحست از پلنگ
بود ایمن از مکر او یک زمان — نمی داست از وی امید امان
چو زان رهر طیب بوده امید — که بر مار افعی که کرد اعتمید

مبادا تهمت و افترایی بسته اگر خود بباشد دیگریرا رهنمون گردد خدانخواسته خلل در آبرو و عاقبت کار به کجا انجامد لهذا باظهار کسیدن تصدیعات ماکول و مشروبات درخواست اجازهٔ رفتن بیرون نمود و او به کساده پیشانی گفت که هرگاه اراده نمایند از هر دریکه خواهند رخصت است چون در صورت بر آمدن به علانیه نیز از سگ صفتان ماوراز مبیعهٔ دروب چندی خیالات و اندیشهٔ دور و دراز بخاطر میگرشت از انجا که رفتن را گوش زد او نموده و او نیز سر رضا جنبانیده نبابران با مستحفظان دروازه را یکبهر که قریب بخانه و یک گونه ربط و اعتماد بهم رسیده بود در هنگام انجمن آرائی انجم برین چرخ طارم بر آمدن را مقرر کرد و مومن خان را آگاه ساخته جهت فرستادن دو راس اسب که در نزدیکی باغ غازی الدین حسین آن طرف خوبی سایر دروب میعاد که شب بیست و چهارم ماه ذی قعده الحرام بود نوشت والد و راقم حسب القرار بر آمده قریب نیم شبی نزد مومن خان رسیدیم - روز دیگر بهبداری واقف گشته رقعه نوشت که عذر رخصت نکرده بیخبرانه رفتن موجب تصدیع شده باشد بهرحال چندی در همین نزدیکی توقف باید داشت تاچه رخ نماید و میر محمد زمان و قریب بیست نفر پیاده که در خانه بودند آنها را بنابر محافظت تاکید نمود *

پدر بار داشتند و به تهدید و نقید در تسخیص وضع بتصدیع آن مرد پرداختند و در خانه اس هرچند بیستر جستند کمتر یافتند - لهذا جندی بدست سقاوت پیسگان ماروار گرفتار ماندا گویند که ابی بنر گل خیر کاشتهٔ رحیم یاور خان بوده است بالجمله چون نرخ حبوبات بدو آثار بیوست و گاه بهای زعفران بهم رسانید از سکنهٔ بلده که بتصدیعات بعضی بنابر نگاهداست خانها یا از ممر دیگر مانده بودند از اناث و ذکور بکناره قطع امید کرده و دست طمع از جمیع جهات برداشته رو به بیرون نهادند و چه مستورات صاحب عفت و عصمت که گاهی از مدت العمر پا از دهلیز خانه بیرون ننهاده و صورت و صوت با محرمی ندیده و بشنیده علی رؤس الاشهاد چادر برسر و طفل در بغل گریان و بعضی کنان خوعان گویان که از جور فاقه کسی طاقت سان طاق گسته بصد تشویش و هزاران تشویر افتان و خیزان بر آمدند و از دست و دهان سگان و گربه که لقمه از دست می ربودند کجا بتخلو خلو میرسند عجیب حالتی و غریب وحشتی عائد حال گردید مصر بدان عظمت و کثرت خلق بنوعي خالی و بی چراغ گشت که لیس فی الدار غیره دیار صادق آمد -

* نظم

در آمد به بنیاد مردم کمی ... بری شد درین ناحیت آدمی
ز قحط آتش دیگدانها بمرد ... چه قحطی که آتش از انجا نبُرد

اما به حسب اتفاق معدود یکه مانده بودند و مارواریان کم و بیش غله بدست می آوردند اگر کسی بسروقت میرسید و استدعا می نمود مروت بکار برده سهیم خویش ساخته بدو هم میفروختند والد راقم که تا حال ناامید رفاه امروز و فردا استقامت داشت اگرچه از ممر پابی بندی ناموس که بر آورد رهائی یافته اما بنابر خواسته های اکثر آشنا و بیگانه مسلم و هنود که هزاران را مالیت بود و از خوف مارواریان آورده تمامی حجرات خانهارا مملو و مشحون ساخته هر کدام اسم خود را بران ثبت نموده بیرون رفته بودند بنابر حفاظت آنها که بعون و حفظ آلهی پس از رفع هنگامه بهر کدام سالم رسید توقف داشت از انجا که عرصه بغایت

رسانید و او در باب طلب تمهیدیکه یافته و پرداخته بود توطیه نموده برداشته گفت که مجاهد الدین خان که با قاضی مستعید خان قرابت دارد و با یک دیگر سازش نموده مستحفظان دریچه زیر بنیان دیوار حصار را بوعدهٔ بذل مال و نوکری بیش قرار مومی خان خودها متکفل گشته با خود همداستان ساخته بودند که ازان راه جمعی را از بیرون در بلده در آورده معرکه آرا شوند و چون با خبر گشته به تبدیل مستحفظان پرداختم عزم شان باطل و ارادهٔ شان فاسد گردید اکنون اورا بنابر توبیخ و تسدیع این ادا طلب داشته شما را آگاه ساختم که با وجود بودن در شهر جنین جناات دور از کار در سر دارد که موجب خرابی عالمی است وبدین کلمات زوری اندود و سجاده مجعول بابداع تهمت و افترا پرداخت - راقم دریافت مکنون ضمیرش نموده از راه سوخی و یکتادلی در آمده گفت که داعی این همه تکلف در سخن آراستن و معانی پیراستن ندارد غرض مفهوم گشت - * بیت *

بر آنی که ترک مدارا کنی بر ویش در دشمنی وا کنی

گمانیست بر غلط و نفسی است بر آب - آن دفتر را گاو خورد وجود ظاهریش جانی است بی معزار و چیزی به عمل نخواهد آمد خود را و دیگری را رنجه ساختن کاریست بی حاصل - چون دانست که به مُهم مدعا رسیده متبسم گشته گفت که کمتر از لک روپیه جه خواهد داد و شما را بدین کارها کاری نباشد رخصت شده بودند هر چند مبالغه نمود که نهایت بی مروتی و کم فطرتی است که او را گذاشته برویم وقت دیگر اورا تنها باید طلبید فائدهٔ نه بخشید - * بیت *

خو از خارهٔ بشکست مینای سبب باستادی کس نگردد درست

بیداری بر خاسته باندرون رفت و راقم آمده مجاهد الدین خان را از ماجرا آگاه ساخت که در این ابتدا معرا یساول که بر بعدر و قطمیر گفت و شنید واقف بود از راه مدالست آمده گفت که بیداری می طلبد و بدین مخاتلت راقم را از اینجا بر آورد و مجاهد الدین خان را به محصلان غلاظ و شداد سپرده بتاراج فرق بر خانه اش فرستاد و پسرش را که در سن هفت هشت سالگی بود آورده برد

و جعبه‌های اموال پادشاهی را وا نموده آنچه از دست حامد خان باقی مانده
بود سوای چوب و تختهٔ شکسته - چیزے نگذاشت *

نشانید بنهداري محمد مجاهدالدین خان نائب بخشي و وقائع نگار بمظنهٔ زرداری

از آنجا که سراج الدین برادر شیخ الاسلام خان که در اوائل ایام حکومت
مبارزالملک رخت هستی بر بسته بود و در عهد حضرت خلد مکان مبلغ خطیر
سرکار والا را بتصرف نموده ملبس به لباس فقرا ساخته زر بسیار در امور خیر مانند
ساختن مساجد و رباط و چاه صرف نموده بنهداری او بتحریر بعضی خانه براندازان
بر کماهی حالات او واقف گشته بگمان این که از متعلقات او نزد محمد مجاهدالدین
خان پسرش مبلغی خواهد بود در اندیشه و تدبیر دستگیر نمودن و مصادره کردن
از باخود کنکاش داشت و بتصور اینکه اگر در ظاهر جندی را فرستاده گیرانیده
دوستاق (۱) سازد مبادا غیرت را کار فرموده استادگی نماید و جمعی با او موافقت
گزیده هنگامه آرا شوند و چه رو دهد و اگر تنها طلب دارد شاید عذر اندیشیده
عذر آرد - آخرالامر رایش بران قرار گرفت که راقم را و او را به طلبد که او نیز بلا
تشویش خواهد آمد و مصحوب یک کس گفته فرستاد که امر ضروری در پیش
است باید آمد راقم خالی از ذهن به قلعه رفته بنهداری را که در اندرون بود از
آمدن خویش آگاه ساخت و او را که آمدن دیگري منظور بود گفت می آیم که
درین بین مجاهد الدین خان هم رسید راقم قدر ایساول را که محرم راز بنهداري
بود گفت که اکنون ما هردو حاضر ایم اگر امروز فرصت نباشد وقت دیگر او رفته
آمده بگویم گفت که اندک صبر نمایند که شمارا رخصت میدهانیم این سخن
دریافت نمود که این احضار و طلب مطلوبش کیست و قصد مقصودش
چیست درین بین کس بنهداري به طلب راقم آمد و به مجلسیکه نشسته بود

---

(۱) دوستاق لغت ترکی بمعنی قید است ۱۲ *

گویند از تختها دو طعمه طرح انداخته می سخت چندی را مهلت خواست
چون داماجی را قریب دو ماه از آمدنش منقضی گشته بود ریکوجی را با جمعی
دیگر گذاشته خود روانهٔ صلع سورتهه گردید زاهم بعد از چهار روز رفتن او برای
حصول اجازت متعلقان نزد بهنداری شتافت اتفاقا در همان روز خانهٔ یکی از هنود
صاحب ثروت را وا نموده اثاث البیت و نقد را بدست آورده در کمال ضعف
بسته نافت باظهار مدعا پرداخت و او بلا توقف و اهمال دستوری دروازهٔ
وایپور داد فورا بخانه آمده سواری زنانه را در دولیها که باندازهٔ دریچه دروازهٔ
ساخته بود سوار کرده رو بدروازهٔ نهاد از انجا که موسم زمستان از پوشش و ضروریات
دیگر که انسان را از ان گزیری نیست همراه بود یکی از مستحفظان دروازه اسباب
را بنظر ظاهر بینی مال پنداشته خیرخواهی بهنداری بخاطرش خطور نمود به
بهانه گرفتن اجازت بالمواجهه رفته ازان مطلع ساخت و جواب شنید که فلانی یعنی
زاهم که در انجاست هرکرا بیرون نماید یا هرچه باشد مانع نه شود منفعل
و خجلت زده آمده دریچه را کشود و سواریها و اسباب از خود و دیگران که همراهی
را وسیلهٔ نجات و بیرون بر آمدن دانسته آمده بودند از آشنا و بیگانه همه را بر آورد
اتفاقاً همدران اوان متعلقان مومن خان از بندر کنبهایت آمده واکثر سواریها و
بار بردار زیادتی بدانجا میرسید بهمان سواریها به کنبهایت نزد اخوی اسمعیل
محمد خان که از چندی باعائل سکونت داشت رفته به فراغ بال نشستند
و یک گونه انشراح قلب ازان ممر حاصل گشت بالجمله مومن خان بعد
داماجی باهتمام تمام باتمام رسانیدن سلامت کوچه ها بخندق و مشرف ساختن
دمدمه ها و انسداد طرق آمدنی کاه و دانه نیز از پیش سرگرم گشته و بجنگ
شبانه روزی توپ و تفنگ دمی نمی آسود - متحصنان نیز از پشت جدار پای
کمی در مدافعه و خبرداری نمی آوردند و داد مردی و مردانگی میدادند
و درین زد و خوردها - * بیت *

تهی شد ز سودا دماغ بسی　　نماند آتش اندر چراغ بسی

بهنداری بدار رسانیدن روز مرهٔ لشکریان از هرجا و هر که بود گرفته میرسانید

که موجب این همه تشویش خاطر است از دو صورت بیرون نیست که پیشرفت
شد یا نه اگر مدعا حاصل است صوبه داری را دیگری خواهد کرد و اگر قضیه نتیجه
بالعکس بخشید جان و خان و مال در معرض تلف است - * بیت *

بسی رفته سر بر سر دشمنی   نماند کسانش در دشمنی

هرگز ما را این سودا در سر و این خیال در خاطر خطور نمی کند - چون سررشته کلام
سخن بدینجا کشید و حرف آشنا بگوش رسید - * بیت *

سخنهای سنجیده و هوشمند   بمعتاد آن بی خرد را پسند

ملازمیکه در پیش روی ایستاده بود از حجره بیرون کرده دست به کمر زده خنجر
را بر آورده گفت که اگر آنچه مذکور شد مقرون به صدق است بنیاد کردن قسم
و برداشتن خنجر بالکل خاطر پریشان مرا جمع نمایند ر مکنون ضمیر بروز کرد -
پاسخ گفت که هرگاه بنیاد کردن ایمان که موجب تسکین قلب شما است مارا
بر قول و فعل شما چه اطمینان - بنابر این نخدارای قسم یاد نموده خنجر را برداشته
گفت که از من بدی و مکر دهی عائد حال شما نخواهد شد راقم نیز پیمان بر
سوگند خورد - چون از طرفین مواد باطنی سر را کرد و جلسهای نهانی زائل
گشت از اینجا که گفته اند که تا تنور گرم است نان می گیرد گفت بنابر
کثرت عیال و گرانی تصدیع کمال و عهده بر آئی نمی تواند شد - اگر رخصت
نمایند قبائل را بیرون نمامچی فرستاده خودها باشم گفت بالفعل داماجی
تا اندوه کند در بیرون است و خداوند که جه زچ نماید و مقدمهٔ ناموس نازک -
لهذا چندی صبر لازم که او بطرفی برود رخصت میدهم - سرانجام سواری
مهیا دارند و صفحهٔ دست که باصطلاح قول گویند گرفته آمده ماجرا را بخدمت
والد گزارش نمود - و جلس طلب نهدداری رفع شد اما بنابر آوردن متعلقان که
موجب تاب نیدی و تشتت خاطر بود بانتظاری روانگی داماجی می گریست
القصه از رسیدن مورچال نیای دیوار حصار داماجی مکرر پیغام نمود که یک دفعه
از چهار طرف یورش باید نمود شاید از سمتی فتح الباب و صورت مراد جلوه گر
گردد - مومن خان به بهانهٔ مرتب شدن مرحلهٔ روان که باصطلاح هند زن کده

و لسکرها فراهم آورده و احدار هر روزهٔ بلده ارصیق معاش و فقدان کاه و دانه و بیرون شتافتن بسیاری ار ماروارباں و نوکران چگونه عقل باور کند که بمحص گفتن و فهمانیدن این همه معرکه را برهم رده حواهد رفت - چون لا حواب بود گفت راست است و فراهم گمان نمی رود چون دید که فریدس اثرپدیر نه گست و تمهیدس خام بر آمد - بر اندیسهٔ پحته ملتوی گراشته بنا بر علط اندازی گفت که بدستخط و مهر ایسان دریں باب رقعه بنام موصن خان نوسانیده بفرستند که مصحوب آدم حود فرستاده حواب طلب حواهم داست و عدر در پیس آورد که دیشب بر مورچال بیدار بوده حستهام الحال رخصت شوند و برخاسته بدرون حجره راهی گست که دریں اثنا گو یا ندای عیبی سروسی نگوسں هوشم رسانید واو سبحانه تعالی میخواست که ار شرآن طالم مختال در حفط و امان حود دارد ملهم ساحت - * بیت *

نسی فعل کا برا نباشد کلید کشـایـنده ناگاه آید پدید

چون مکنون حاطرس هویدا بود بر ربانم جاری شد که بر حلوت چیری گفتنی است طلبید و در حجرهٔ دوید و نشسته - * بیت *

باو لب کشـادم ر راه صفا بخواندم برو داسـتـان وفا

که اگر قصد و عرم است که بصورت شریعت پناه به حیله ساری با دو گوس و بینی ما را برآرند امری است محال و خیالی است باطل - * مصرع *

زهی تصور باطل زهی حیال محال

و بدون بردن متعلقان و ناموس کشتن و کسته سدن را برحود گوارا ساحته ایم -

* رباعی *

گفتم که مگر تخم هوس کاشتنی است

بی بی علطم که حمله نگراشتنی است

بگراشتنی است کار عـالـم یکسـر

الا عـرف که آن نگه داشتنی است

و اگر بملاحظهٔ اینکه مبادا بحادت داری منصوب ارادهٔ هنگامه درصمیر داشته باشیم

بر ابدای حسدی و هم مسریی و تعارف دیرینهٔ مومن خان اگر مصدر هنگامه شود مفاحتی عظیم و وقاحت جسیم متصور است حاری به دلس حلیده رنجه داشت اگرچه از سابق همین خیال مرکوز خاطر او بود و موقوف بر وقت می داشت درین ولا که طاقتش ازین اندیشهٔ خطرناک طاق گشت قیاس مستعید خان کرده شعبده بازی آغاز نهاده روزی حسب الحکمی بمهر عمدة الملک امیر خان بر آورده ایشان را طلب داشت که بعضی مشورت درپیش است و موقوف بر حضور شما است اتفاقا یوم پنجشنبه چون صائم بودند عذر آوردند پس از در روز دیگر که طلب نمود به بهانهٔ خوردن منضج و مسهل گرانیدند از انجا که از بر آوردن قاضی و خرابی بار ماندگان معاینه شده عبرت کلی یافته بودند از آمد و شد کس بهداری نهایت به بحر تفکر فرو رفتند - * رباعی *

در دهـــر همیشه مـرد دانا زار است
پـیوســـته نصیبش ز فلک آزار است
نیکـــو نبـــود هنـــر بگیتی آری
خون میخورد آن تیغ که جوهر دار است

آخرالتماس نمود که عذر آوری هر روزه موجب زیادتی وحشت و مخاطرهٔ بهداری میگردد مبادا کار بنا خوشی انجامد - اگر صلاح و رخصت باشد رفته از مافی الضمیر او اطلاع بگیرد و آنچه مناسب وقت باشد جواب دهد * بیت *

اگر زمانه بگرگی دهد ممالک را   زمهر روز سلامت سلام باید کرد

این معنی مستحسن افتاد و نزد بهداری رفته تقریب طلب والد را درمیان آورد بهداری دیگران را خیال مستعد خان کرده لب پاسخ به تمهیدی که درین باب اندیشیده و طلسمی که برین امر بسته بود کشوده گفت مرا یقین حاصل است که ایشان رفته مومن خان را بهمداستانی او ازین هنگامه آرائی دست خواهد کشید و بر حکمی بمهر عمدة الملک رسیده است درجواب گفت اگر این معنی محقق است ازین چه بهتر که موجب رفاه عالمی است مدت بر خان دارد اما خود را منصف ساخته تصور نمایند که درین مدت که محاصره بطول انجامیده

نه کس را مجالی که بیند دلیر — ز پایان ببالا ز بالا بزیر
ز آمد شد سنگ و تیر تفنگ — زمین آسمان هر دو گشتند تنگ
کسی کو سر از باره کردی برون — به تیر تفنگ آمدی سر نگون
وزان سو همه مارواری نژاد — ز غیرت زده آتش اندر نهاد
همی داشتند جای خود استوار — بزرم مقابل ز پشت جدار
ز پایان چو سر بر زدی از جگر — به سنگی پریشان شدی مغز سر

تا آنکه خندق انباشته شد و مورچال بپای جدار حصار پیوست - بمنداری آگاه گشته پتاوتان عمده و جوانان کار که برد او می بودند تعین نموده خود نیز همانجا مستعد به مدافعه نشست - دکهنیان به طمع نهب و غارت زیاده از مقدور و مقسوم همت بر تسخیر بلده که بپای دیوار رسیده بودند گماشته سعی موفوره به کارمی بردند - موسی خان از چیرهٔ دستی مرهٹه از راه دور اندیشی که مبادا دکهنیان رخنه یافته به قهر و غلبه در بلده در آیند و قتل و غارت بمیان آید شهر تلف خواهد شد و خدا داند که پس از پردهٔ غیب چه معرضهٔ ظهور آید و این معنی را در ظاهر بلب آشنا نمی نمود اما در باطن بمردم خود که برفاقت آنها مامور بودند گفت که با انداختن توپ و تفنگ و های و هوی و جوش و خروش ظاهری معرکه گرم داشته از در آمدن بلده پرهیز و احتراز دارند و کار را بدانجا برسانند که دکهنیان در بلده راه یابند و آمد و شد مردم را از بلده که پیش ازین مسلوک بود مسدود ساخت - مارواریان را خیال برداشتن مورچال زیر دیوار بسر افتاد و از راه دریچه پایان بمیان جدار که راه بخندق بیرون ساخته بودند بر آمدند چون آنها غافل بودند چندی کشتهٔ کشته و خستهٔ خسته خائب و خاسر منکوب و مخذول برگشتند همدران اوان که کار محاصره به تعسر انجامید وجد و جهد موسی خان و دکهنیان بیشتر از بیشتر واضح گشت بمنداری راکه از طرف مستعد خان قاضی خاطر جمع گشت از والد راقم که بفضل ایزدی نامی و نشانی درین دیار دارد و بخیال آنکه میر محمد زمان جماعهٔ دار نوکر او بدست سندی دارد و جماعهٔ پر دیسیان و جمعی از گجراتیان که ملازم اویند با ایشان مربوط درین وقت که کار بدشواری پیوسته نظر

مبادی بر آورد که اگر احدی متصدی امر تعدی و ربودن چیزی خواهد شد خونش(1) هدر است فی الجمله اطمینانی حاصل گشت مارواریان از آمدن داماجی و اثر نه بخشیدن افسون نهنداری بر او که رفاقت مومن خان را قائم داشت و فراهم آمدن سپاه گجرات نزد مومن خان که من حیث المجموع قریب پنجاه هزار سوار و پیاده شده باشد نهایت اندیشه ناک و هراسان گشته بدستیاری بدرقهٔ کولیان بدوسه دفعه بعضی از بندلان مارواز که قریب سی صد کس از سوار و پیاده بارادهٔ جان به سلامت بردن نه و طی بر آمده بودند چون شب و روز پتافیان بیرون به تقید تمام بانسداد رسد غله و علف می پرداختند گرفتار شدند و نرخ حبوبات بچهار آثار که گندم و جوارا نیک بها می فروختند رسید نهنداری ابواب لب آب را که جهت آبگیری حسب حین نه کرده بود مسدود ساخت و قحط آب نیز علاوه گردید بعد روزی چند داماجی بنابر بار دید مومن خان درباره نیس پور آمد یک زنجیر فیل و یک راس اسپ و جواهر و چند جوان امتعه و چند دست خلاع به همراهیان تواضع اورا گرفته مذکور و مشورت تسخیر بلده درمیان آورده به خیمه گاه خویش رفت ورنیکوجی را امر نمود که باتفاق محمد مومن و متعینان مومن خان بساختن دمدمه و نصب کردن توپها و پیش بردن مورچال بعید بکار برد چنانچه دکاکین دورویه رسته بازار واقع بیرون دروازهٔ جمال پور و بیوت آنجا را خراب ساخته مورچال را به کنار خندق رسانیدند و شروع به انداختن نمودند دکهیان پیوسته پشتارهای ز موم و بندهای پر از خاک و خاشاک برسر کشیده می انداختند و توپی چند بمقابل دروازه آورده بگوله افگنی اشتغال ور زیدند و از طرفین جنگ سخت در پیوست که شب و روز خورد و خواب پیرامون شان نمی گشت - * نظم *

بکار نبرد آسایش بسر زدند — تن آسودگی را قلم در زدند
چو مژگان خوبان دو صف رزم ساز — یکی در نشست و یکی در فراز

---

(1) هدر باول و ثانی مفتوح و باول مفتوح و ثانی زده و بدال مهمله باطل و هرزه شدن خون یعنی بی قصاص شدن ۱۲*

نزدیک مزار حضرت شاه بهیکهی قدس سره بر ساحل رود بر سابر فرود آید فوجی
خان معاودت نمود - هزار روپیه نقد و اجناس لوازمهٔ ضیافت فرستاد داماجی بنابر
قرار نمکابیکه مقرر شد آمده نزول نمود - بهنداری از استماع رسیدن داماجی و
کیفیت ملاقات و مواجهات فوجی خان با بهنداریان و پتّا و تان و حذر اندیشیان
محفل کنکاس آراسته امری را اندیشید که برهم زن اتفاق مرهته با فوجی خان
شود و سنگ نفاق در میانه ای و ای زند لهذا بمصحوب معتمدی بداماجی پیغام
نمود که فوجی خان با رینکوجی در صوبه سوای محالات بلده و بندر کهنبایت
و پرگنهٔ حویلی با مقاطعه قرار داده اگر خاطرداری او را فرو گزارد در محالات
بلده و امر حکومت تمام صوبه بالمقاطعة مرا قبول است و بنابر خاطر جمعی
پتّاوتان نامی را کفیل میدهم که سرمو تفاوت نمیان نیاید داماجی این معنی
را به فوجی خان ظاهر ساخت و او به مقتضای وقت تن به قضا در داده بدان
موجب راضی گشت و در عوض بندر کهنبایت پرگنهٔ بیرم گام بلا شرکت
تعلق بمرهته ساخت و قریات پرگنهٔ حویلی را با یک دیگر تقسیم نمود و درمحال
ضبط عشور مکاس داران اورا دخیل کار کرد و بدین تدبیر رخنهٔ افگندهٔ بهنداری را
مسدود ساخت - روز دیگر داماجی بنابر غسل گزر دودیسه رود سابر متی که
باعتقاد هنود محل متبرک است و در نزدیکی شاهی باغ واقع شده سوار گشت
و دیوار حصار شهرپناه که بسمت دریا است از دور ملاحظه کنان بدان گزر رسید
و پس از انفراغ غسل هزار روپیه به عنوان خیرات بزنار داران تقسیم نموده معاودت
کرد و تمامی فوج خود را به همراهی رینکوجی بمورچال مقابل دروازهٔ جمال‌پور تا
دروازهٔ بند تعین کرد و بنابر پیش بردن مرحله و انباشتن خندق و انهدام دیوار
حصار قدغن بلیغ فرمود ازانجا که اهل سوق و حرفه و مردم آبرو طلب با
اهل و عیال بتدریج از شهر بر آمده در پورجات سکونت گزیده بداد و ستد سودا
و معامله و به کسب و پیشه بفراغ بال در آرایش و پرایش دکاکین پرداخته بودند
از آمدن دکهنیان بدان کثرت و انبوهی که شیوهٔ غارت و کالا ربائی را معتاداند
خوفناک گشتند و این معنی به داماجی منکشف گردید لهذا در اردوی خود

* بیت *

همی دست افسوس بر دست سود   بهر لحظه غم بر غمش می فزود

متعلقان شریعت پناه که حال بدین منوال دیدند هراسان شده در تدبیر استخلاص و حفظ خودها و رفتن بیرون که برملا نمی توانستند رفت از خانه بر آمده بگوشه و کناره متواری گشتند و به سازش مزدوجالدان در لباس گمنامی شدی نیم شبی چادر بر سر و نقچه در بغل لرزان و ترسان به تدریج بر آمدند - ازانجا که اهل عفت و عصمت گاهی به چنین مصیبتی گرفتار نه شده و کوچه و بازار را ندیده اگر در اثنای راه بیباکی از بازاریان دو چار شده اندک تهدید می نمود نقچه انداخته می گریختند و او افگنده را غنیمت شمرده متصرف میگشت بالجمله به سعی و مشقت تمام که حق تعالی هیچ دشمنی را نصیب نکناد رفته بشریعت پناه پیوستند *

رسیدن داماجي راوگایکوار با فوج گران در بلده وملاقات نمودن مومن خان وجد وجهد نمودن در تسخیر حصار

همدران اوان داماجی راو گایکوار که از سوهن گرهه بقصد این صوب بر آمده بود با فوج گران به قصبهٔ برباد رسید مومن خان بدریافت این خبر بنابر تمهید ملاقات او بخیرام پیشکار خود را رخصت فرمود داماجی بیست و هفتم شهر شعبان المعظم بموضع عثمن پور بفاصلهٔ دو کروه دائره نمود مومن خان با فداءالدین خان و قاضی مستفید خان و عبد الحسین خان و مومن علی خان محمد علی خان و صادق علی خان و چندی دیگر بعزم ملاقات رفت - داماجی نیز تا بیرون فرودگاه سواره در رسیده ملاقی گشت و بخیمهٔ خویش برده دو راس اسپ و طرهٔ مروارید و پنج خوان پارچه و پارده دست خلاع به همراهانش تواضع نموده با مومن خان به تبدیل دستار باصطلاح هند عقد مواخات بسته قرار نمود که

و منتظر ورود رقعهٔ موعود تا شام نشست اثری پیدا نه شد روز دیگر تا نصف النهار
چشم انتظار بر شارع چار ساحت دیده اش سفید گشت چیزی مرئی نگردید
شکی بدلش راه یافت و خواست که خود رفته بیارد بحسب اتفاق در همان روز
خبر تولد پسر خوانمرد خان از پتی رسیده و جشنی و طوی و ولیمه بنا نهاده فردای
آن روز ضیافت مومی خان داشت و سریعت پناه را نیز(۱) شالمی وعده گرفت
و او به طمع آنکه مدتی در بلده بخوردن نان جوار و باجره و برنج کرز و روغن متعفن
که آن هم بدشواری گاه گاهی میسر می شد بتصدیع تمام گرایدیده اکنون ازین
مائدهٔ آسمانی حظی وافر و تمتعی متکاثر برای ذخیرهٔ روز نیک و بد و زله
و اعتناشی جهت عیال که رازق العباد از خوان غیبی کرامت فرموده باید
برداشت و شکم را که مایهٔ عیش آدمی گفته اند به تناول الوان نعمت اطعمهٔ
لذید و اقسام مسمعات و مشویات لحم طیر مما یشتهون و شرب انواع اشربهٔ خوش
اگوار لذة للشاربین که ضیافت سنی بتکلف خواهد بود یک دفعه از عذاب بر آرد
و از جزاء بما کانوا یعملون غافل گشته رقعه مشتمل بر عذر نیامدن خویش بنابر
اجابت دعوت خوان مرد خان نوشته نزد بهنداری فرستاد پاسخ آمد که درهمانجا
اقامت داشته هر روز ضیافت تناول می نموده باشند احتیاج تصدیعات کشیدن
شهر نیست و نخواهند آمد و بالمره خاطر خود را از ممر اندیشهٔ او فارغ ساخت
سریعت پناه ازین خواب از غفلت بیدار گشته دانست که مقصد ازین روباه بازي
چه بود در پس زانو قرین تاسف و ندامت مانند مجانین و آدم دیوزده در
بحر اندیشه فرو رفته پای درجت چه کنم نشست و بر نا بخردی و نا تجربگي
خود زبان ملامت و تعریض کشود و نمی داد شود - * بیت *

چنین است رسم سرای دغل که زهرت دهد چون چشاند عسل

و سرور و شادی واسطه کاری امر مصالحه نابوده و ماتم داري اهل و عیال و ناموس
و ما یعرف که در شهر است چگونه از چنگال ستم پیشگان ماروار سالم خواهد ماند
مبدل گشت -

---

(۱) شالم مهمان طفیلی را گویند *

تسریف باید برد متعاقب رار سر بسته در رقعه مختومه می رسد هرچند مکرر بسیار
گفت او کمتر سعت ار استماع وعدة اگرچه فی الجمله بدنه علت ار گوشش
بر آمد اما بگمان آنکه شاید این دروغ راست باشد و بدون رفتن چاره نداشت
بین الخوف والرجاء بیستم شهر شعبان سوار گشته سبحان الذی سخر لنا هذا
و ما کنا له مقرنین را برخواند و رو براه آورد و بمجرد پا ار دروازة شهر بیرون
نهادن آدم بهنداری که بمشایعت آمدة بود فی الفور به مستحفظان آنجا
گفت که اگر سریعت پناه بار گشت نمایند در آمدن نه دهند و او پیش
راهی شد ار انجا که هنگام سحری سروش غیبی ندای لاریبی مردة دو چار
شدن [1] محلاة پرخو و آخور آگندة ار کاه بشرط خواجه بدة رسانی بگوش آن
سور خواندة بود خانی ناامید تارة کردة بران مژدة جان فشانی و گام زنی آغاز نهاد
و بهزاران جان کندن بتگامشی در آمد - * بیت *

بود رور کوتاه و منزل دراز بمنزل رسم گر کنم ترکتاز

بصد بسویش افتان و خیزان تگاپو نمودة لنگان لنگان به لشکر گاه مومن خان
رسانددة به کام و مراد دل رسید - و لسکر نعمای الهی بجا آورد در تمام شب سر
به سجادة گاهی به سجود گذاشته تا سحر بر نداشت - سریعت پناه چون گل
خندان و فرحان با دل شادان با مومن خان ملاقی شدة حسب الحکم را رسانید
و افسوسیکه بتازگی یاد گرفته بود تکرار نمود - چون حسب الحکم خواندة شد
بهمان مضامین شانی که مکرر رسیدة ظاهر گشت و چون نیک نگریستند ار تاریخ
تحریرش مدت سه ماه رفته تقویم پارین گشته لهذا اصحاب خبرت و ارباب دانش ار
قرین و قیاس استنباط فرمودند که بهنداری ار راه گربرت بنابر بر آوردن و آوارة
ساختن سریعت پناه دست آویزی بدستش دادة دست بسر نمودة و وعدة
رسیدن رقعة موعودة فروغی ار صدق ندارد و حضرت قاضی را باوجود فصل و کمال
آن غول بیابان ماروار [2] گولش رده ار راه بردة است الحاصل شریعت پناه مترصد

---

(١) محلاة توبرة *

(٢) گول با کاف فارسی بر ورن غول بمعنی مکر و فریب *

سس رسیدی یا مهرهٔ کهربا بعطرش در آمدی به مدست اسمی بتمدا عرق طمع بحرکت آمده دل در سینه اش بیروار دموده تبیدی و گر نقدر حوی نام حو سنبلای حرمن حومن نالیده دندان توقع تیر ساحتی * * نظم *

سن سی بس ار گمان دارد سدره مرگ در دهان دارد
کسته رانو زدست لاعریس در کف آئدنه سکندریس

یا چار دست و پای رواق عنکبوتی که از صعف با یکدیگر می سود کمری دم حدر رمیں گیر مانند تصویر تسریح اعصاب و عروق و معاصل عظام بربر پوست دمعی نمایان * * لمولعه *

مصور گر کسد تصویر آن سدیر لاعر را ربار حامهٔ نقاس بوید راه محسر را

و ار سدت حوع پای و دم حود را حاییده عریب سکلی و عجیب هیئتی بهمرسانیده باربی (۱) مربوس شکسته و سر افسار و عنان ار هم گسسته با یار دم پاره پاره که بران حیوان گرانی میکرد * * نطم *

گر نه پستس کسد صورت رین تا نگردن فرو رود بزمین
کس مدیداد حانهٔ ریس رانکه مهمان کس است آئینس
در نیاید ز فرط چسپانی ار تنش تنگ چون سلیمانی

بهر قدم سکندری حوردی و بهر گامیکه به کار فرمائی مهمیز بر داستی بسر در آمدی اندک مسافتی که به سعی و دشواری نور دیدی جای گرفته نفس سرد بر آوردی بزبان حال آن بی زبان بربی مروتی راکب نعرین نمودی بنادر رکوب فدرهٔ ارباب شرع که اسب و گاوان سواریس را بیرون کرده بود بهرار حر نقیل بمواعید و موانیق حو و کاه کشان کسان آورده حاصر ساحت و تکلیف سواری که احازت برآمدن ار دروارهٔ رای پور داشت نمود سریعت پناه پیغام کرد که اگر بموجب وعده بر مصمون نوستهٔ نهانی که اصل مدعا و علت غائی این حرکت است مطلع سازید بهتر حواهد بود - پاسخ آمد بالفعل ساعت سعد است

(۱) قربوس بفتح اول و صم بای ابجد برورن محسوس کوههٔ رین اسب را گویند و آن بلندی پیش رین اسپ است و با بای فارسي نیز آمده و بصم اول نیز دیده شده ۱۲ برهان *

بدون بهنداری محمد نور الله و محمد سهریار مقصدداران را بدین امر مامور ساخت که در رکاب سریعت پناه زبدة العصه هنگام مراجعت بخانه با خود گفت و داشت که بالحزم و الیقین که مهاراجه از در مصالحه در آمده و برای تمشیت این امر مرا مامور ساخته از مساعدت بخت و موافقت وقت است * لمؤلفه *

اگر صلح گیرد بدستم قرار   بسی سود بینم درین روزگار

و شب را بنظارهٔ طلوع و افول ثوابت و سیار[1] رصدی نشان[2] زیج نهادان همه چشم گشته به ستاره سماری و تکرار و تذکار این مصرع زمزمه می نمود * مصرع *

امشب عجب شبی است که فردا نمی شود

خواب را حرام ساخته به[3] تلواسه زنده داشته بپایان رسانید و هنگام در آمد پیک صبا در بن طارم اعلی و بر آمدن طارقان مساء از گنبد خضراء که طنطنهٔ زرین کوس رحیل خسرو شرق برخاست معد و آماده شده میان را چست بست و چشم انتظار بر شارع طلب بهنداری و امیدواری سنعفن سر مکنون سراپا گوش گشته نشست * لمؤلفه *

بسی دامی گوش کرده فراخ   که از راز سربسته یابد[4] سماخ

که ناگاه آدم بهنداری با یک راس اسپ که از خور قافه کشی شکمش بر پشت چسپیده خشک و ناق و در فراق علیق مانند کاه کاهیده و از جدائی جو طاقتش طاق و چشم انتظارش سپید گشته اگر بتعریفی از کهکشان و کاه ربر صوتی به گو

---

(۱) رصد باول مفتوح ثانی زده چشم داشتن و راه را نگاه داشتن و در شرفنامه است که چبوتره به بلندی هفت صد گز که حکما بجهت دانستن اسرار فلکی ساخته اند و جملگی ثوابت را یک هزار و بست و دو کوکب مرصود کرده اند ۱۲ *

(۲) زیج بکسر اول و سکون ثانی و جیم ابجد معرب زیک است و آن کتابی باشد که منجمان احوال و حرکات افلاک و کواکب را ازان معلوم کنند ۱۲ *

(۳) تلواسه بر وزن چلپاسه اضطراب و بیقراری و بی آرامی و میل به چیزی داشتن ۱۲ *

(۴) سماخ و صماخ بکسر اول هردو معنی سوراخ گوش و بر سوراخ گوش رسیدن ۱۲ *

هنگامه صریحا به حضر بیرون کردن را بمقتضای وقت صلاح و فلاح کار نمیدانست و میخواست که از راه مخادعت و مخاتلت و مداملت (۱) این کار صورت گیرد و چندی پیش ازین که دفعهٔ بادی بدست آویز احکام بیرون می فرستاد آنها دریافت ما فی الضمیر او نموده برقعه نویسی و جواب طلبی از خود رفع کرده بودند دوین ولا که حضر بر آمدن داماجی با فوج گران از سوهن گرهه و رو بدین صوب نهادن رسید نظر بر افعال و اعمال شنیعهٔ خود که صغیر و کبیر و برنا و پیر از و به ستوه آمده‌اند بیشتر از پیشتر از ممر آنها مسوس و پراگنده خاطر گشته در چاره جوئی این کار افتاد و از راه تدلیس و تزویر آن ابلیس تمهید نوی و خیال تازه بسته و بلباس ظاهری آراسته بر رخ کار آورد که بدان وسیله سنگ تفرقه دران جماعه افتد و هریک را جداگانه باید برآورد * بیت *

فسونگر فسون نوی ساز کرد   سر حقهٔ دمدمه باز کرد

و حسب الحکم به مهر امیرالامراء بنام مومن خان که مهاراجه چندین احکام فرستاده بود ظاهر ساخت و قاضی و ارباب تحریر را طلب داشته خواجه مستعید خان را مخاطب ساخته گفت که مهاراجه حکمی فرستاده و بدستخط خود نوشته که مضموب سما بفرستد و نهانی بسر گوشی * بیت *

فسون دگر خواند در گوش او   بدر کرد گوئی ز سر هوش او

دمدمه را به کار برده دمید و گفت که مهاراجه فقره که استشمام بوی مصالحه ازان بمشام توان رسانید مرقوم و حوالهٔ آن مخصوص به شما کرده امروز که مجمع است افسانی راز مناسب نیست فردا عند الذهاب گفته خواهد شد و بدار نمود ظاهری حسب الحکم را سپرده برد مومن خان رخصت کرد - شریعت پناه از استماع افسون آن افساز که سریع الاثر بود در رگ و پوستش دویده از حادثهٔ مآل اندیشی به صد فرسنگ دور انداخت و از خوشی در پوست نه گنجیدهٔ دهان را لبریز تبسم ساخته انگشت مدت بر دیدهٔ قبول نهاد و به شعف تمام و امید مالا کلام مرخص گشت ازانجا که در شریعت غرا باثبات مدعا بی گواهی عدلین جائز

---

(۱) مداملت با کسی نرمي کردن در کاری *

در خانهای بی صاحب بفراغ بال سرای خود انگاشته در آمده هرچه بدست شان می افتاد متصرف می گشتند و شبها به نقب زدن و بردن کالا می پرداختند چون ایام زمستان بود بسا سقف عمارات را کنده سوختند * بیت *

نظر بر در خانه هم دوختند بردند زنجیر و در سوختند

غریب حالتی و عجب وحشتی بر باقی ماندگان بلده که لاچار بودند میگریست - روزانه خوف گروب و گذر بهنداري و شب هراس کولی از خورد و خواب افتادند و طرفه تر اینکه چون بردن خانها بنام کولیان اشتهار داشت ماورایان نیز بآن امر اشتغال ورزیدند الحاصل چندی عالمی بدین منوال ته و بالا شده کشتی صبر و قرار شان در خار موجهٔ حوادث و گرداب بلا افتاد بالضروره بهر نوعیکه صورت میگرفت به سازش مورچالداران درون و بیرون آنچه قابل بردن با خود بود گرفته بدستیاري ریسمان از دیوار حصار بدرواره از کشمکس و بیم و هراس شبانه روزی وا می رستند اما آنچه از مسی آلات و ظروف برنجی و اثاث البیت که نقل و تحویل آن دشوار بود برجا می ماند که بهنداري و کولیان خداوندي می نمودند * بیت *

نماند آشکارا ز چیزی نهان نهان دان تهی ماند نیز از نهان

نرخ مس فی من شاه جهانی بدوازده روپیه رسید لیکن خریدار کجا - مسهارا مسکوک نموده به تنخواه سپاه میداد *

بیرون شتافتن خواجه مستفید خان قاضي بدست آویز حسب الحکم بفسون گری و دمدمه سازي بهنداری

از انجا که بهنداری پیوسته از بودن خواجه مستفید خان قاضی و دو سه کس بندهای بادشاهی که انها بنابر کثرت متعلقان و عیال باري در حرکت و نقل لاچار بودند خاطر او با جمع و حواس خمسه اش پراگنده و از اندیشهٔ برپا شدن

هنگامه صریحا به خبر بیرون کردن را بمقتضای وقت صلاح و فلاح کار نمیدانست و میخواست که از راه مخادعت و مخاتلت و مداملت [1] این کار صورت گیرد و چندی پیش ازین که دفعهٔ ثانی بدست آویز احکام بیرون می فرستاد آنها دریافت ما فی الضمیر او نموده برقعه نویسی و جواب طلبی از خود رفع کرده بودند درین ولا که خبر برآمدن ناماحی با فوج گران از سوهن گرهه و رو بدین صوب نهادن رسید نظر بر افعال و اعمال شنیعهٔ خود که صغیر و کبیر و برنا و پیر از و به ستوه آمده‌اند بیشتر از پیشتر از ممر آنها مشوش و پراگنده خاطر گشته در چارہ جوئي این کار افتاد و از راه تدلیس و تزویر آن ابلیس تمهید نوي و خیال تازه بسته و بلباس ظاهری آراسته بر رخ کار آورد که بدان وسیله سنگ تفرقه دران جماعه افتد و هریک را جداگانه باید برآورد * بیت *

فسونگر فسون نوي ساز کرد سر حقهٔ دمدمه باز کرد

و حسب الحکم به مهر امیرالامراء بنام مومن خان که مهاراجه چندین احکام فرستاده بود ظاهر ساخت و فاضی و ارباب تحریر را طلب داشته خواجه مستعید خان را مخاطب ساخته گفت که مهاراجه حکمی فرستاده و بدستخط خود نوشته که مضمون بشما نفرستد و نهانی بسرگوشی * بیت *

فسون دگر خواند در گوش او بدر کرد گوئی ز سر هوش او

دمدمه را به کار برده دمید و گفت که مهاراجه فقره که استشمام بوی مصالحه ازان بمشام توان رسانید مرقوم و حوالهٔ آن مخصوص به شما کرده امروز که مجمع است افسانی راز مناسب نیست فردا عند الذهاب گفته خواهد شد و بنابر نمود ظاهري حسب الحکم را سپرده برد مومن خان رخصت کرد - شریعت پناه از استماع افسون آن افسار که سریع الاثر بود در رگ و پوستش دویده از حادثهٔ مآل اندیشی به صد فرسنگ دور انداخت و از خوشی در پوست نه گنجیدهٔ دهان را لبریز تبسم ساخته انگشت منت بر دیدهٔ قبول نهاد و نه شعف تمام و امید مالا کلام مرخص گشت ازانجا که در شریعت غرا باثبات مدعا بی گواهی عدلین جائز

---

(۱) مداملت با کسی نرمي کردن در کاری *

خان که مدعای دیگر مضمر داشت امتناع ورزیده درشتی و تند خوئی آغاز نهاد راقم حروف را سر حوصله برداشت نکرده از جا در آمد و در مقابل بجواب پرداخت و صحبت به (۱) مضاربت انجامیده منغص گشت درین بین خوشحال چند سپهٔ که در آنجا بود از مشاهدهٔ مکالمات حسب الاشارهٔ مومن خان جمعی از رعایا آورده شروع بداد خواهی و تظلم نموده گفت کهٔ زاغان از خانمان برآمده آوارهٔ و سر گردانیم اکنون که بندهای بادشاهی جانب داری بهنداری را منظور داشته گفت و شنید می نمایند تا وضع مارا مشخص نه کنند نخواهیم گراست که نزد او روند - الحاصل باکراه تمام او آخر روز مرخص ساخت و بدروازهٔ اسلوریه رسیده بانتظاری اخارت در آمدن درنگ شد - از اتفاقات وقیر امام یساول متکل اعتماد بهنداری که بنابر خبرگیری دروب و بروج حصار و مدعی مستحفظان برآمده بود ددانجا پیوست و خالی از دهن رخصت در آمد داد چون وقت تنگ بود برای ادای صلوٰة به مسجد دستور خان گجراتی متصل باندرون دروازه در آمدند درین بین هرکاره فرستادهٔ بهنداری با رقعهٔ رسیده گفت که از گذر بهرامپور در لشکر رسیده چون ازانجا بر آمده بودند پی را برداشته دریجا رسیدم خلاصهٔ مضمون مرقومه آنکه روز چند نزد مومن خان متوقف باشند که احکام دیگر که متعاقب میرسد جواب ادرا سر گرفته خواهند آمد و منکشف گردید که چون یک گونه از بودن این جماعه خلشی دارد اکنون که بیرون اند همانجا باشند لهذا منع آمدن نوشت و آنچه را راقم تصور کرده بود از حجاب شبهه بیرون آمد - بالجمله در جواب پیغام نمودند که رقعهٔ پس از در آمدن شهر رسید والا به هانجا توقف می ورزیدیم بالضرورة بهنداری طلب داشته بابی کرن و کهدرام و چندی از خیر سگالان بکناری نشسته بر سر گرسنه مطلع گردند و از وقوف وقوع ناخوشی که با راقم در باب رخصت بمنطوق آیهٔ کریمه عسی ان تکرهوا شیئا فهو خیر لکم بمنصهٔ ظهور آمد * بیت *

خدای عز و جل را بصمی هرچه کند   لطیفها است که کس را ازان خبر نبود

---

(۱) مضاربت از همدیگر بریدن ۱۲ *

احکام ورود یافته این ها مدعی آنها است و جواب همان است که احکام ولی
نعمت بر سر و چشم تابع امرا هرگاه رتن سنگه قلعهٔ ارک را که مکان نائب
نشین است خالی نموده بر آید و انهی کرن در امور نظامت سر گرم کار شود
و فداءالدین خان داخل شده باستمالت رعایا و برایا پردازد و ارباب شرع
شریف مستقل گردند و سکنهٔ بلده که بنا بر جور و ستم بیرون بر آمده اند بخانهٔ
خودها به طیب خاطر آباد شده راضی نامه بدهند فدوی درگاه آسمان
جاه معاودت نموده به کهنایت خواهد شتافت درین ذکر و مذکور قریب نیم
شب گذشت چون معاودت صورت نمی بست همان جا ماندند مومن
خان بهادر بیگ نامی رحیم یاور خان سراول جاگیرات را گفت که تمامی جاگیر
جاگیرداران واگراست است بائدان آنها بر محالات بروند مزاحمت نیست و روز
دیگر به فرستادها گفت که بالفعل آنچه در جواب گفته شد بهنداری را نوشته
اطلاع دهند تا چه پاسخ رسد از انجا که نورالدین احمد خلف قاضی مستعد
خان که داماد محمد مجاهد الدین می شد و محمد پناه پسر رحیم یاور خان که
هر دو به طریق نوکری همراه مومن خان بودند بنا بر دیدن آنها و بر آمدن
بعضی مطالب توقف را برفتن شهر ترجیح دانسته سکوت ورزیدند زمام حروف از
راه دور اندیشی بحضور جوانان بخدمت والد که مدعای بداست ظاهر
ساخت که ثانی مکرر این قسم جواب درمیان آمده اکنون به تکرار آن پرداختن
و انتظار پاسخ داشتن تحصیل حاصل است و از (۱) محاتلت ماروایان دور نیست
که پس از رسیدن رقعه جواب نویسد که همان جا باشند چون ناموس هر یک در
شهر و شهرپست پرآشوب درین صورت قباحت عظیم و وخامت جسیم متصور است
اگر رخصت رفتن شود مناسب خواهد بود این معنی پسند خاطر همه‌ها شد
و قرعهٔ حصول اجازت بنام زمام انداختند رحیم یاور خان را که محل اعتماد
بهنداری بود بنابر گواهی با خود برده ظاهرساخت که صلاح در رخصت است
اگر حسب‌المدعا جواب حاصل خواهد شد بار دیگر آمدن دور نیست مومن

---

(۱) محاتلت با کسی فریب آوردن ۱۲ *

و حیف و میل باحدی عائد نگردد و در امور شریعت غرا ارباب شرع شریف مستقل باشند می پرداخته باشد و سهامت و عوالی پناه مومن خان ازجائیکه رسیده باشد به کهنبایت مکان خدمت معاودت نماید و به سبب استغاثه مردم بلده ایالت مرتبت مومن الیه رتن سنگه را پیش خود طلب داشته بخانه دیگری را مقرر می نماید تا رسیدن او آن تهور پناه به بندوبست امور نظامت پردازند باید که مطابق یرلیغ قضا تبلیغ به عمل آورده از قرار واقع و بندوبست پرداخته در آبادی و پرداخت رعایای آنجا مساعی جمیله به ظهور رسانند اندرین باب تاکید دانسته به عمل آورند و سه قطعه احکام که بنام مومن خان بود سپرده جوابش نمودهٔ برسانیدن آن و پیام اطاعت و انقیاد حکم اقدس نزد مومن خان فرستاد آنها که محصور بودند از راه دریچه دروازه استوریه به بیست و چهارم شهر جمادی الثانی قریب دو پهر بر آمده بعد اخبار و رسیدن رخصت گرشدن از سور چال او اخرروز ملاقی شدند و احکام به مطالعه در آمد چنانچه به مطالعه تحریر نقل یکی از آنها که مضمون واحد داشت پرداخت *

نقل حسب الحکم اعلی به مهر وزیرالممالک اعتماد الدوله

آنکه رفعت و عوالی پناه شهامت و معالی دستگاه مومن خان مورد مراحم والا باشند حکم جهان مطاع عالم مطیع پیرایهٔ صدوریافت که صوبه داری احمد آباد با مارت و ایالت مرتبت راج راجیر مهاراجه ابهی سنگه بدستور سابق بحال و بنابت بلده بدستور اکبر آباد برفعت پناه فداءالدین خان که با یک صد سوار و دو صد پیاده در شهر به محافظت و استمالت که بوجهی من الوجوه حیف و میل و جور و تعدی نسبت بحال سکنهٔ بلده عائد نگردد پردازد و در اجرای امور شریعت غرا ارباب شرع شریف مستقل باشند و آن معالی پناه برطبق حکم معلی از جائیکه رسیده باشند به کهنبایت متعلقه خود که مالی است معاودت نمایند مومن خان در پاسخ گفت که سابق به همین مضمون

به گذاشته غافل و باطل نبود - جماعهٔ مارواریان که یک گروه و یک ذات بودند سلامتی خود را از چنگال اهل اسلام و دکهنیان در نگاهداشت چار دیوار حصار دانسته در شب‌های تاریک ماه بر بروج دور حصار تمام شب با فروختن چراغان و مشعل و گفتن خبردار باش و هوشیار باش همدیگر را آگاهانیده شب زنده داری می نمودند و مور خالیان بیرون نامدند در آمدن جاهای خود در تدبیر فتح باب و سلسه و چاره جوئی دانستند چندی بنگاه را اعلم عبد الله به تهمت خدعه و سازش با بیرونیان به سعایت ساعیان و خوشامد گویان از خدا بی خبر دست و پا و گوش و بینی و جان از سکنهٔ مارواریان برباد رفت و بدین نهج در بیرون نمطهٔ رسانیدن اخبار و رسد غله باندرون چندی را ره بورد وادی عدم ساختند همدران اوقات قاصدان از نزد مهاراجه با شش قطعه احکام قدسی و مهر اعتمادالدوله وزیرالممالک و امیرالامرا صمصام‌الدوله و مظفر خان در استقلال و بحالی صوبهٔ مهاراجه و گذاشتن فداءالدین خان و معاودت مومن خان به کهنبایت سه قطعه بنام انهی‌کرن و سه اعاده بنام مومن خان رسید بهنداری مستعید خان قاضی و علی محمد خان و محمد مجاهدالدین خان نائب بخشی و فدوی درگاه و رحیم یاور خان سراول را طلب داشته احکام موسومهٔ انهی کرن را بمطالعه در آورد - چون همه یک مضمون بود بتحریر نقل یکی از انها پرداخت *

نقل حسب الحکم بمهر اعتماد الدوله وزیر الممالک

آنکه تهور و جلادت دستگاه انهی کرن مورد مراحم والا باشند حکم محکم معرم قدر توام شرف صدور یافت که صوبه داری صوبه احمدآباد بامارت و ایالت مرتبت راج راجسر مهاراجه انهی سنکه بدستور سابق بحال و بنابت بدستور اکبرآباد برفعت پناه فداءالدین خان که با یک صد سوار و دو صد پیاده در شهر بوده بمحافظت و استمالت سکنهٔ بلده که بوجهی من الوجوه جور و تعدي

بر آورده به مقام مراغب و عقا میرسانیدند ماروارباں خانها را بی خداوند خالی یافته به بهانهٔ جستجوی غله و گاه چیزها در آمده مال معقب و دل بی رحم آنچه یافتند برده مالک شدند در همان ایام محمد ناصر خان ولد معمد خان که در بندر سورت سکونت داشت با جمعی از سوار و پیاده و چند نفر عرب آمده به مومن خان پیوست و صادق علی خان با محمد طاهر برادرزاده اش با جمعیت خوبی از خوانگده رسیده شریک کار گشت و کثرت و انبوهی فوج اسلام زیاده و افزون گردید و در انسداد طرق و شوارع که برکاهی وجه ازجنوبات بدرون شهر نرسد بعد و جهه اهتمام ورزیدند و روز بروز کار بر متحصنان دشوار و عرصه تنگی پرپروت اکثر از سواران آفاقی و ماروارپی ملازم نهنداری نظر بر حال ضیق معاش و اتلاف اسباب بی اجازه به زیرنسدی از دروازهٔ خان پور بیرون شتافته مورچالدان مقابل را آگاه ساخته نزد مومن خان رفته نوکر گشتند - کار حیوانات بچرانیدن برگ درخت و آخور افگنده شلته[1] و مرلها[2] رسید دیوار حصار سمت مور حال خوان مرد خان که در مقابل سخان سنگه هزاری داشت و از صدمهٔ گولهاي توپ انهدام یافته خراب گشت که مکان جا گرفتن مستحفظان نماند و از افتادن خشت و خاک مانند سر بالائی که پیاده توان صعود کرد پدید آمد نهنداری صنادیق چوبی از خانهای مردم طلب داشته بخاک انباشته بجای شکست و ریخت قائم نموده پناهی مرتب ساخت و بدین منوال دیوار متصل دروازه بند که که به همان شکل و صورت شده بود از ان جا که حدود دور مردم نزدیک دیوار حصار منهدمه بلکهٔ ازان در ارتفاع بیشتر به نظر درآمد سوراخها کنده کلوخ انداز ساخته در پشت آن پاسبانانرا جای داد و از تنعم و خواب اجتناب و احتراز نموده شب و روز دقیقه از حزم و هوشیاري و حذرگیری دمی نامرعی و مهمل

---

(۱) شلته باول مفتوح و سکون ثاني و فتح فوقانی جای مردار و ناپاک را گویند یعني موضع که دران سرگین و پلیدی و خاکروبه و امثال آن ریزند و نهندی او کوله گویند *

(۲) مرلة باول مفتوح آنوبر *

بر مورچال معال ریخته دست برد نمایند چنانچه مکرر ماورایان چون موش از سوراخ سر بیرون نموده بدان امر استعال ورزیدند و جمعی را کشته و مجروح ساختند و میخهای آهنی در گوش توپها زده کار نامه‌ها به عرصهٔ ظهور آوردند ازانجا که بمقتضای مصالح امور ملکی باعتبار ظاهر بنابر استمالت و پاس خاطر مهاراجه که در حضور بود از پیشگاه خلافت و جهانداری احکام مطاعه در استقلال و نیابت صوبه به مهاراجه و در گذاشتن فداء الدین خان باصد سوار و دو صد پیاده به طریق قلعه دار و معاودت به کهندایت امام مومن خان چون از تعدی رتن سنگه نیابتداری رعایا نالش داشتند تا مقرر شدن نائب دیگر از طرف مهاراجه در حفظ و حراست بلده و سیادت نظامت تمام انهی کرن پتاوت بمهر امیر الامرا مرحمت گشت و مهاراجه فرستاده بود - نیابتداری مستعید خان قاضی و ارباب تحریر را طلب داشته نمود و رقعه بمهرانهی کرن با حسب الحکم موسومهٔ مومن خان فرستاد و او در جواب نوشت که حکم ولی نعمت بر سر و چشم هرگاه رتن سنگه که مصدر ایذا و اصرار خلق است از احمدآباد بر آید فدوی درگاه فداء الدین خان را در قلعه گذاشته میرود از استماع این پاسخ که موافق مراجعت نبود سکوت ورزید و شب و روز آتش حرب از هر دو جانب التهاب یافته نخل حیات جمعی را از طرفین می سوخت و یوماً فیوماً تسعیر و علاف حبوبات و (۱) علیق بالا رفت کافهٔ انام از خاص و عام را پای استقامت از جای لغزید اکثری از اناث و ذکور دست عیال و اطفال خورد سال را گرفته جوعان گویان به فغان در آمده بارادهٔ بیرون شتافتن بر دروب شهر فراهم آمدند ماورایان این حالت را رفاه حاصل خودها پنداشته سابق بریں که مانع بودند وا گذاشتند اما بشرطیکه احدی از نقد و جنس مالیت دار با خود بیرون برد لاکن اکثری از نقد و جنس پنهانی به سارس مستحفظان برده در پورجات سکونت گرفته فارغ از اندیشه می گشتند و هر روز دسته دسته بدین منوال از مضائق شدت و مهلکه و ارسته بیرون بر آمدند و از مقابل احدی متعرض احوال آنها نشده از ورطهٔ عنا و محنت

(۱) علیق جو اسپ و گیاه را گویند ۱۲ *

یافته و سبیل ادای آن بسته درین ولا مومن خان نظر بر وفات گردیدن برادرش
بزرگهٔ پرادیم را در جاگیر زور آور خان تجویز نمود که تحصیل مال واجب آن جا
را در وجه معززه می فرستاده باشد و به مردم مورچال گفت که در هرجا که قابل
بریدن نقب و ساختن سلامت کوچه بنظر آید شروع نمایند در دو سه مکان
محاذی دیوار و بروج حصار نزدیکی دروازه نقب بدان امر اشتغال ورزیدند
و فوجی را آراسته به شب گشت که کولیان کاه و دانه برای جلب منفعت در
پردهٔ ظلمانی شب به بلده می بردند مقرر ساخت که تمام شب پیش روی باغ
شاهی که محل آمد و رفت آنها است خبردار باشند و نگذارند که پر کاهی
و دانهٔ غله به محصوران رسد باوجود آن کولیان که جان گران بها پیش آنها قدری
و منزلتی ندارد نظر بر منافع کلی جان بازی نموده بهر حیله می آوردند و کسی
را که قضای آسمانی گریبان گیر می گشت بدست مستحفظان می افتاد -
سرش را با بار به مشتری اجل داده نفس را سنگسار می ساختند و نرخ غله و کاه
روز بروز بالا رفت که در غرهٔ شهر جمادی الثانی بستارهٔ کاه که یک است را کافی
باشد بدو روپیه رسید مارواریان در شب های تاریک ماه فراهم آمده مزروعات
حوالی پورجات در دیده می آوردند مومن خان بدر به درویش نامی امر کرده
میدان را پاک ساخت و فهیم نامی که با جمعی از پیاده نوکر نگهداری در
نورنگ پور آن طرف دریای سابر اقامت گرفته هنگام شب به معاونت کولیان
نرسانیدن کاه و دانه می پرداخت مومن خان فوجی را تعین فرمود که در آنجا
بوده در انسداد طرق پردازند و آنها بی خبرانه شتافته فهیم را دستگیر ساخته مائم
گسستند - نگهداری بدریافت خبر بریدن نقب و سلامت کوچها درستی که گمان
رسیدن نقب بود در اندرون خندق عمیق کنده زیر آب نمود ازانجا که فرط
انقضای ایام برشکال بود بنابر نمناکی زمین نقبی چند از خود خراب گشت
و دو سه را که نگهداری سراغ یافت باطل ساخت و یک دو مکانی را که بنظر
آورده در زیر بنیان دیوار حصار سوراخ نموده به خندق بیرون رسانید و دریچه های
مستحکم گذاشته مردم کاری را تعین کرد که در هنگام فرصت و غفلت طرف ثانی

در مورچال مغال ریخته دست برد نمایند چنانچه مکرر ماوراریان چون موش از سوراخ سر بیرون نموده بدان امر استعال ورزیدند و جمعی را کشته و مجروح ساختند و میخهای آهنی در گوش توپها زده کار نامه‌ها به عرصهٔ ظهور آوردند ازانجا که بمقتضای مصالح امور ملکی باعتبار ظاهر بنابر استمالت و پاس خاطر مهاراجه که در حضور بود از پیشگاه خلافت و جهانداری احکام مطاعه در استقلال و بحالی صوبه به مهاراجه و در گراشتن فداء الدین خان پانصد سوار و دو صد پیاده به طریق قلعه دار و معاودت به کهندایت امام مومن خان چون از تعدی رتن سنگه بهنداری رعایا نالش داشتند تا مقرر شدن نائب دیگر از طرف مهاراجه در حفظ و حراست بلده و نیابت نظامت تمام انهی کرن پناوت بمهر امیر الامرا مرحمت گشت و مهاراجه فرستاده بود - بهنداری مستفید خان قاضی و ارباب تحریر را طلب داشته نمود و رقعه بمهرانهی کرن بنا حسب الحکم موسومه مومن خان فرستاد و او در جواب نوشت که حکم ولی نعمت بر سر و چشم هرگاه رتن سنگه که مصدر ایذا و اضرار خق است از احمدآباد بر آید فدوی درگاه فداء الدین خان را در قلعه گراشته میرود از استماع این پاسخ که موافق مراحمش نبود سکوت ورزید و شب و روز آتش حرب از هر دو جانب التهاب یافته نخل حیات جمعی را از طرفین می سوخت و یوماً فیوماً تسعیر و علاف حبوبات و [1] علیق بالا رفت کافهٔ انام از خاص و عام را پای استقامت ازجای لغزید اکثری از اناث و ذکور دست عیال و اطفال خورد سال را گرفته خوعان گویان به فغان در آمده بارادهٔ بیرون شتافتن بر دروب شهر فراهم آمدند ماوراریان این حالت را رفاه حاصل خودها پنداشته سابق بر این که مانع بودند وا گراشتند اما بشرطیکه احدی از نقد و جنس مالیت دار با خود بیرون برد لاکن اکثری از نقد و جنس پنهانی به سارس مستحفظان برده در پورجات سکونت گرفته فارغ از اندیشه می گشتند و هر روز دسته بدسته بدین منوال از مضائق شدت و مهلکه و ارانسته بیرون بر آمدند و از مقابل احدی متعرض احوال آنها نشده از ورطهٔ عنا و محنت

---

(۱) علیق جو اسپ و گیاه را گویند ۱۲ *

لهذا رنجنده از حضور بر آمد ارکان دولت از راه دور اندیشی که مبادا او باحمدآباد رفته غبار انگیز فتنه و فساد شود از پیش گاه مجدد و اعلاء مظفر خان سیادتگاه مستمال ساخته بملازمت اقدس مائل گردانید و احکام مجدد مشتمل بر تهدید و تخویف در عدم اطاعت حکم اقدس در معاودت به کهنبایت و دست بار داشتن از هنگامه و استقلال مهاراجه باعتبار ظاهری بنام مومن خان نوشته دادند امیر الامراء از اندیشهٔ اینکه از طلب داشتن مهاراجه بحضور که بنابر مصلحت وقت بود بهنداری بنوعی دیگر ظاهر ساخته مومن خان را بیدیل سازد و خلل در عزمش افگند حسب الحکم در استمالت و ترغیب بر ارادهٔ او چنانچه از نقل آن واضح میگردد فرستاد *

نقل حسب الحکم

آنکه شجاعت و عوالی پناه حلادت دستگاه مومن خان مورد عنایات بادشاهی باشند درین ولا کیفیت رسیدن آن عوالی پناه با وفور جمعیت و توپ خانه بر دوازده کروهی بلده و متوقف بودن بر ساحل دریا بسبب طغیانیء آب معروض عاکفان عتبهٔ سپهر رتبه گردید ازانجا که امارت و ایالت مرتبت مهاراجه ابهی سنگه از حضور پر نور به آزردگي روانه وطن شده بود بموجب مرضیء مقدس معلی امارت مرتبت مظفر خان بهادر او را بملازمت اقدس آورده بنوازشات خسروانه مستمال گردانیده حسب الحکم اعلی قلمی میگردد که اگر احیانا نائب مهاراجه این معنی را دست آویز ساخته شهوت تعالی و استقلال ظاهر کند آن عوالی پناه قابل اعتبار ندانسته بخاطر جمع به عجلت تمام خود را به بلدهٔ احمدآباد رسانند و بهر عنوان نائب مهاراجه را بر آورده به مداخلت و بندوبست صوبه قرار واقع بردارند و روداد مفصل معروض دارند درین باب از پیشگاه عظمت و جلال تاکید اکید شناسند - الحاصل بهنداری بانهدام دکاکین و حدور ودر که قرب و جوار به دیوار حصار داشت باندیشهٔ اینکه چون فوج اسلام محاصره دارد و در پس آوردن مورچالها ساعی اند مبادا بآنجا رسیده پناهگیر شوند چنانچه دکاکین

بدو کوچ متوالی بر کنار تالاب کانکریه که در سواد بلده واقع است رسیده حمله زد و بارهٔ بدیں پور مکان موحدار بسین را که مارواریان حالی کرده بودند بتصرف در آورد و موحداران و عمال در پرگنات باتفاق مکاس داران ریکوحی تعین نموده گفت چون هنگام (۱) ارتفاع ر حصاد علات رسیده برودی تحصیل مال واجب نموده بلا تأمل جهت مصارف لسکر می فرستاده باشند و به تقسیم مورچال و محاصرهٔ و بستن مرحله‌ها و اسباب قلعه کشائي در معادل دروازهٔ کالو پور حوال مرد حان و در مسجدیکه بدام سیدي بسر اشتهار دارد و محادی دروازهٔ سارنگ دور میر ابوالقاسم و برابر دروازهٔ اسلوریه سید بور الله و در افصل پور ملک چها نمو وار دروازهٔ حمال پور تالاب آب سابرمتی بعهدهٔ محمد مومن بخشی وریکوحی هرکدام را با جمعیت سائسته و مصالح جنگی ار توپ و حرائر بندوقچیان و سرب و باروت با ماکن مقرر کرد و آنها قائم گستند بهنداری بیر پتاوتادرا به محافظت بروب و برج و بارهٔ و نصب نمودن توپ و گراستی (۲) فدرونک جوبی و سنگی بر (۳) سرفاب (۴) الدگ حصار و حشب چیں نمودن دروارها گماشت و درهمان رور جنگ توپ و تفنگ بر دروازهٔ اسلوریه شروع گست دریں ابنا بحدرام که به سوهی گذهه بنابر استحکام بنیان امر مصالحه و قرار داد به داماجی راو و آوردن سپاه رفته بود محمد عمرو فادر و چندی جماعة داران با جمعیت شایسته ار سوار و پیاده آورده شامل فوج شد و باعث تضعیف سپاهی و انبوهی لسکر گردید و پس ار ترتیب یافتن مرحله و ساختن دمدمه توپهای روئین تن را نصب فرمود و آن اژدها پیکران آتس فشانی و دیوار افگنی آغار نهاده دمی ازوا ماندگی حرارت نفس سرد بخود نمی کسیدند و کیفیت منع بدیر نه گشتن و رسیدن مومن حان به کهیرهٔ ار نوشتهٔ بهنداري نهارلجه بدرجهٔ ایضاح انجامید

---

(۱) ارتفاع بلند شدن و ار جا بر آمدن و غله و دانه که ار مرارع بردارند ۱۲ *

(۲) فدرونک بر ورن ربدورک سنگی را گویند که بر کنگرهای قلعه و حصار گرارند چون دشمن بپای دیوار آید بر سرش اندارند بهندی متوالۀ حوانند ۱۲ - برهان *

(۳) شرفات جمع شرفه بمعني کنگرۀ است ۱۲ *

(۴) الدگ برورن بلنگ بفتح اول بمعني بناۀ دیوار ۱۲ برهان *

چون بدروازهٔ جمال پور رسیدند مستحفظان آنجا بدر آمدن اجازت طلب کنند -
بالضرورة در بهرام پور توقف نمود بهنداری را آگاه ساختند - رحیم یاور خان را که
خیرخواه خود میدانست طلبداشته عبد الحسین خان را گفته فرستاد که بعلت
قرابت مومن خان بودنش در شهر مناسب نیست - متعلقان خود را گرفته بهر
طرف که خواهد برود و او که اینمعنی را خواهش مند بود از مساعدت بخت
دانسته متعلقان را به کهنبایت روانه نمود و خود به مومن خان ملحق گشت
ازانجا که فرستادن جال محض بر آوردن عبد الحسین خان بود از محمد مجاهد
الدین خان نائب بخشی و راقم به گرفتن عهد و پیمان که مصدر امری نه شوند
طلب داشت همدران ایام میر دوست علی نامی به نیابت میر هزبر خان به
فوجداری جونا گدهه از تغیر محسن خان رسیده روانه شد بالجمله مومن خان
از موضع بسو کوچ نموده بر ساحل رود وابرک متصل موضع کهدرة دوازده کروهی
بلده بنابر طغیانی دریا و شدت باران که دران سال بافراط بود قریب یک ماه
توقف ورزید بهنداری که قطع امید بودن احمدآباد کرده بود در مقرر کردن بدورة
و انواع مصادرات و کندن خانها و گرفت و گیر و از فرار واقع اشتغال ورزید که
دقیقهٔ از دقائق ظلم و تعدی فوت و فرو گذاشت نمی کرد و چه خانها که به
سعایت ساعیان خدانا ترس خانه بر انداز بباد فنا رفت آتش ظلم التهاب یافته
تر و خشک را می سوخت - اگر بتحریر کلیات و جزویات پردازد از مقصد باز ماند
چون بهنداری پیوسته بنگارش حالات و کوچ و مقام و ارادهٔ مومن خان می
پرداخت مهاراجه در حضور استدعای احکام مشتمل بر استقلال خود و بنام مومن
خان در فسخ عزیمت و معاودت بندر کهنبایت می نمود و ارکان دولت بمراعات
ظاهر داری برطبق خواهش او نوشته می دادند لیکن ازانجا که امیر الامراء
مومن خان را نوشته بود نظر بران از ارادهٔ خودش باز نمی آمد الحاصل چون
ایام برشکال پر اشکال منقضی گشت و طغیانی رود وابرک که موجب توقف
بود فرونشست مومن خان غرهٔ شهر جمادی الاولی باتفاق جوان مرد خان
و رندکوجی با فوج آراسته و توپ خانهٔ پیراسته ازانجا بر خاست و عبور نموده

ناظر نوشته خان امیر الامراء بمومن خان رسید که هرچند بنابر مصلحت وقت در ظاهر احکام برسد مناط اعتبار نداشته از عزم خویش باز نماند و بسعی موفوره دست تعدی مازواریان را از سرستم دیدگان احمدآباد کوتاه سازد - الحاصل بعد شیوع خبر عنبری بهنداری و رسیدن نوشته جات طلب مومن خان به نزدیک و دور فرقهٔ سپاه که در امیدواری چندین روز سختی بسر می آوردند و بنابر پاس آبرو گذاره گیر بوده منتظر فرج بعد شده داشتند ساداب و فرحان بدل خوشی رفتن وطن و سکنای مسکن و نوکری با وجود نزول سدت باران و طغیانی رودها و ناله هر روز خوق خوق و فوج فوج پیوستند مومن خان قریب یک ماه و نیم بر تالاب بارنگسر باستعداد توپ خانه و فراهم آمدن سپاه متوقف بود درین بین محمد قلی خان و آقا محمد حسین برادرش که با شجاعت خان و رستم علی خان و بهرام خان مصدر ترددات بودند با جمعی رسیده ملحق گشتند و نیز خبر حرکت جوانمرد خان که از پتن بر آمده نزدیک رسید کوچ نموده بموضع سوجیتره ده کروهی بندر نزول نمود و همدران مقامات جوان مرد خان با جمعیت شایسته شامل شد از استماع خبر کوچ مومن خان و رسیدن سوجیتره و اجتماع سپاه بهنداری یقین حاصل کرد که او عزم مصمم دارد عبد الحسین خان را که رشتهٔ قرابت با مومن خان دارد بخیال آنکه مبادا مراعات خویشی نموده در صورت بودن در شهر فاو یافته مصدر کاری شود و از افعال شنیعهٔ خود می دانست که کافهٔ رعایا و عامهٔ برایا همه تشنهٔ خون اویند باندک صدائیکه بلند شود بلوای عام برخیزند اورا نه ارباب تحریر و رحیم یاور خان بار دیگر تکلیف نموده بعضی از پیغامهای بی سروپا که یافته بود رسانی حواله کرد -

* بیت *

ز با گفتنیهای بیهوده گفت گهروار خرمهره بسیار سفت

و نزد مومن خان روانه نمود هرچند که نزد ارباب خرد واضح ولائح بود که این پیغام رسانی تحصیل حاصل است چون چاره نداشتند درعین شدت باران به سوجیتره رسیده ظاهر ساختند مومن خان دو روز دیگر مقام ورزیده کوچ نموده بموضع بسو معمولهٔ پتلاد هفده کروهی بلده دائره نمود و فرستادها را رخصت کرد

رفتار نزد مهاراجه که در دارالخلافه بود روانه کرد و خود با پتانان و بهنداریان و خیر
سگالان بمشورت شبانه روزی محفل کنکاش آراسته چندی در اندیشه و تدبیر کار
گرائیدند - چون ماراوریان بدو دفعه سابق هنگام عزل به مذلت و خواری بر آمده
بودند اکنون نیز نظر بر بدمعاشی خود بیشتر از پیشتر اندیشه ناک بود - هر چند
به نظر تامل و تعمق بحال سکنۀ بلده نگریست احدی از منصبداران و اعیان
و سپاه پیشه صاحب استعداد که سررشته و اسمی داشته باشد و مصدر امری تواند
شد سوای چندی از بندهای بادشاهی از نائب دیوان و قاضی و ارباب تحریر
و متصدیان محال کهتره پارچه که برای نام بر تعلقات مانده و آنها نیز به علت
عیال باری و عدم استطاعت نقل و حرکت به کم و بیش ساخته می گرائیدند
چون صریحا بر آوردن آنها را مناسب ندانست بمهدی که در ظاهر خوش نما
باشد خیال کرده به عنوان گزارش پیام عبد الحسین خان نائب دیوان و مستعید
خان قاضی و علی محمد مجاهد الدین خان نائب بخشی وقائع نگار فدوی
درگاه و رحیم داور خان سراول را خواهی نخواهی رخصت نمود و باعتقاد خود
خلش را از دل بیرون کرده مطلع را صاف ساخت - پیغام آنکه موسی خان را
فهمانیده بگویند که بالفعل دست از هنگامه آرائی و انداختن خلل در بندوبست
کوتاه نموده فسخ عزیمت نماید چون مهاراجه در حضور و حقیقت حال را نوشته
است بنوعیکه جواب برسد به عمل خواهد آمد فرستادها که محصور بودند لاچار به
بندر کهنبایت شتافته بقول آنکه نقل کفر کفر نمی باشد پیام گزار شدند و قریب
یک هفته درانجا توقف روی داد درین ضمن جواب مهاراجه نزد بهنداری رسید
که صوبه از پیشگاه خلافت و جهانبانی بدستور بحال و برقرار است متعاقب
احکام استقلال میرسد بهنداری از راه ظاهر بینی این معنی را کمال استقلال
پنداشته و مقدمه موسی خان را مهمل و فال انگاشته صلاح بودن بندهای بادشاهی
را که مصالح امور نظامت دانست بآنها نوشت که اگر جواب با صواب حاصل
کرده باشند بهتر والا پای بندان نبوده بزودی عازم این صوب شوند ازانجا که
ناموس آنجماعه در شهر بود تقاعد و تخلف را مناسب ندانسته آمدند اما در

اعلان و اعلام و یدقتن شهرت به نزدیک و دور به نواحب نوبت شادمانی امر نموده نقل حکم اقدس را بمهر قاضی کهمدایت و نزد عبد الحسین خان نائب دیوان و مستفید خان قاضی و ارباب تحریر ارسال داشته نوشت که باتفاق یکدیگر بهنداری را واقف گردانند - سیر خان از استماع رویداد صدر از دهکام کاروه تعیناتان بهنداری را رخصت انصراف داده خود دست از مرافعت طرفین کوتاه ساخته در باره سیدور رفته تقاعد ورزید غرهٔ شهر صفر المظفر مطابق سال هزار و صد و چهل و نه مومن خان بر تالاب داریکسر در سواد بندر داخل خیمه گردیده مسرعان سریع السیر نزد ریککوجی که دران نواح باشارهٔ او متوقف بود فرستاده نزد خود طلب داشت و فداء الدین خان عمه زاده راتو و فاتق مهمات و محمد مومن برادر زاده را بخشی و محمد زمان بیگ همرلف را داروغهٔ توپ خانه مقرر نموده به نگاهداشت سپاه از سوار و پیاده مامور گردانید و نوشته جات طلب جماعه داران با طراف و جوانب فرستاده جوان مرد خان را نوشت که با جمعیت شایسته خود را ملحق سازد و از اتفاقات همدران اوقات چند ضرب توپ هفت جوش اران حمله دو ضرب بله رس که هریک مقدار سنگ آثار پخته ساهجهانی تیر داشت و معتمدان مهاراجه از بندر سورت خریده بنابر سهولت تحمل کشتی روانهٔ بندر کهمدایت کرده بودند رسید مومن خان این معنی را امداد غیبی و فتوحات لاریبی تصور نموده بساختن ارابه و لوازمهٔ مصالح آنها اشتغال نمود و ریککوجی حسب الطلب آمده ملاقی گشت و گفت وشنید معامله بمیان آورد - قرار برادر بخشی بالمناصفه صوبه سوای محالات بلده و پرگنه حویلی و بندر کهمدایت بشرط رفاقت و اخراج مارواریان به عهد و پیمان و مواثیق مؤکد بایمان افتاد و بصلاح طرفین بحیرام پیشکار مومن خان باتفاق معتمدی از ریککوجی نزد داماجی راو بنابر تاسیس و تشئید اساس و استحکام مواد قرار داد مقرره و برای نگاهداشت جمعی از سوار و پیاده دکهنی رخصت شد - بهنداری بمجرد مشاهده نقل حسب الحکم وا رسیدن خبر بر آمدن مومن خان حقیقت حال را بانقل مصحوب قاصدان تیر

گردید و پهاد خان نائب راجه بخت سنگه را از مضمون حکم آگاه ساخته بتکلیف خالی ساختن مکان کرد چون استعدادگی داشت بادنک رد و خورد بدر رفت و جوان مرد خان آن جا را قابض گردید ظهور این معنی موجب بی استقلالی فوجداران دیگر گشت و بهمداری را خلش هر دو بهم رسید جوان مرد خان کیفیت بدست آوردن و مداخلت را به مومن خان نوشته آگهی داد و او که چشم انتظار بر شارع خبر داشت حسب الحکم موسومهٔ خود را ظاهر ساخته بدستور معهود و ضابطهٔ معمول به شرائط استقبال و تقدیم آداب پرداخته گرفت و مضمون را به سمع حاضران رسانید *

نقل حسب الحکم بمهر امیر الامراء

آنکه شجاعت و عوالی پناه جلادت و معالی دستگاه مومن خان مورد عنایات بادشاهی باشند از جمدگاه اقسام و انواع ستم و فراوان اخذ و جر گوناگون تعدیات نائب ناظم صوبهٔ احمدآباد و کندن خانهای مردم برای مال مدفونه و تحصیل زر سر مردم از باشندگان شهر بدفعات و کرات معروض جناب والا گردیده هر چند از حضور اقدس با مارت مرتبت مهاراجه ابهی سنگه باکید بلیغ و قدغن شدید بعمل آمد فائده به کرد لهذا از پیشگاه سطوت و جلال صوبه داری احمد آباد از مهاراجه تغیر شد و حکم اعلی لمعان صدور یافت که آن عوالی پناه تا مقرر شدن صوبدار منصوب از بندوبست صوبه خبردار باشد و نائب مذکور را از شهر بر آرند و نگذارند که بدریافت خبر عزل دست جور و ظلم بیشتر در از نماید و احدی را اذیت رساند تا رسیدن صوبه دار منصوب محافظت بلده و مردم سکنه بعهدهٔ خود دانسته قرار واقع در حفاظت سعی نمایند و به تسلی و استمالت رعایای ستم دیده و تلافیء ما فات پردازند - چندی را نائبان مهاراجه به طمع اخذ و جر مقید کرده اند خلاص گردانند و با مراهقه منتسرهٔ نواح صوبه سلوکی که مناسب وقت است مسلوک دارند بالفعل مصلحت درین است باید که برطبق حکم والا بعمل آرند بتاریخ دهم شهر محرم الحرام سنه هیژدهم جلوس والا قلمی شد و بتاریر

اعلان و اعلام و یدقین شهرت به نزدیک و دور به نواحب نوبت شادمانی امر نموده نقل حکم اقدس را بمهر قاضی کهمدایت و نزد عبد الحسین خان نائب دیوان و مستعید خان قاضی و ارباب تحریر ارسال داشته نوشت که باتفاق یکدیگر بهمداری را واقف گردانند - سیر خان از استماع رویداد صدر از دهکام کاروه تعیناتان بهمداري را رخصت انصراف داده خود دست از مرافعت طرفین کوتاه ساخته در باره سیدور رفته تقاعد ورزید غرهٔ شهر صفر المظفر مطابق سال هزار و صد و چهل و نه مومن خان بر تالاب دارکسر در سواد بندر داخل خیمه گردیده مسرعان سریع السیر نزد ریکوجي که دران نواح باشارهٔ او متوقف بود فرستاده نزد خود طلب داشت و فداء الدین خان عمه زاده راتی و فاتی مهمات و محمد مومن برادر زاده را بخشی و محمد زمان بیگ همرلف را داروغهٔ توپ خانه مقرر نموده به نگاهداشت سپاه از سوار و پیاده مامور گردانید و نوشته جات طلب جماعه داران با طراف و جوانب فرستاده جوان مرد خان را نوشت که با جمعیت شایسته خود را ملحق سازد و از اتفاقات همدران اوقات چند ضرب توپ هفت جوش اران حمله دو ضرب بله رس که هریک مقدار نسب آثار پخته ساختهای تیر داشت و معتمدان مهاراجه از بندر سورت خریده بنابر سهولت بحمل کسی روانهٔ بندر کهمدایت کرده بودند رسید مومن خان این معنی را امداد غیبی و فتوحات لاریبی تصور نموده بساختن ارابه و لوازمهٔ مصالح آنها اشتغال نمود و ریکوجی حسب الطلب آمده ملاقی گشت و گفت وشنید معامله بمیان آورد - قرار برادر بخشی بالمناصفه صوبه سوای محالات بلده و پرگنه حویلی و بندر کهمدایت بشرط رفاقت و اخراج مارواریان به عهد و پیمان و مواثیق مؤکد بایمان افتاد و بصلاح طرفین بحیرام پیشکار مومن خان باتفاق معتمدي از ریکوجی نزد داماجی راو بنابر تاسیس و تشئید اساس و استحکام مواد قرار داد مقرره و برای نگاهداشت جمعی از سوار و پیاده دکهنی رخصت شد - بهمداری بمجرد مشاهده نقل حسب الحکم وا رسیدن خبر بر آمدن مومن خان حقیقت حال را بانقل مصحوب قاصدان تیر

صوبه داري مومن خان که بعد از گرفتن دخل باضافهٔ منصب و عطای خلعت و خطاب بهادر وحکم پالکي جهالردار و در اواخر ایام حکومت به و الارتبه منصب شش هزاري ذات وخطاب نجم الدوله مومن خان بهادر دلاور جنگ و صدور فرامین سر بلندي یافت و دیوانیٔ طالب علی خان نیابت عبد الحسین خان و محمد اسد الله

بعد رویداد مقدمهٔ بهرام خان آتش ظلم و عدوان ناهاران کمال التهاب پذیرفت که خشک و تر رامی سوخت و فریاد و فغان مظلومان غم دیده و نالهٔ ملهوفان ستم کشیده در گنبد چرخ اثیر پیچید اسرار ناهاوار از ممر غرور و پندار و استظهار قوت و مکنت مهاراجه که دران اوان بحضور ادور اقامت داشت و مربی بودن امیر الامرا که راتق و فاتق مهمات سلطنت بود تصور عزل و حال تغیری در مخیله شان نمی گذشت ناهاوار به (۱) نسغ جمهور سکنهٔ بفراغ بال اشتغال داشتند که (۲) لدیغ شان حرجان و مال سپاري تریاقی نداشت و صرافان معتبر و تجار پیشگان صاحب ثروت گجراتی که در اردوی معلّی سودا و معاملات می پرداختند به ملاحظهٔ جانب داري امیر الامرا خون دل را خوردهٔ جرأت کشودن لب به شکوه و شکایت و تظلم که پیشرفت نخواهد شد نداشتند

---

(۱) نسغ باول مفتوح گزیدن مار و کژدم ۱۲ *

(۲) لدیغ بفتح اول و کسر ثانی و غین معجمهٔ مار و کژدم گزیدهٔ ۱۲

خود ندیدند - به کار بردن سم قاتل یا افگندن چاه و آب انبار سپردن نقد زندگانی را می ربائیدند نوعی و اهمه غالب آمد که بعضی بگمان و اندیشه اینکه شاید بوت گرفت وگیر بندو سرایت کند بسکه درین باب متحیر و متفکر گشت از خور و خواب افتاد مضحرانه جلوس شده در گریست - * نظم *

رعایای مسکین به تنگ آمدند ز تنگی به کام نهنگ آمدند

ز ظلمش فغان ستم دیدگان شب و روز میرفت بر آسمان

بسکه نالهٔ مظلومان و فریاد ملهوفان بلند گشت گوش کروبیان ملاء اعلی را کر ساخت ظلم جفا پیشگان مارواز بحدی انجامید که هیچ چشمی ندیده و گوشی نه شنیده بود ازان جمله اندکی از بسیار و مشتی از خروار آنکه مسکینی بدست ظلم شان گرفتار آمده قید گشت آن سنگین دلان متحصلان فرستاده زن بچه اش را کشیده به قلعه می آوردند - چون آبستنی بود - هنگام بر آمدن سنگ بست در قلعه از خوف اسقاط حمل آن ضعیفه ملهوفه گشت - بعضی از عاقبت اندیشان مارواری که بعنوان تجارت و صرافی وارد این دیار شده بودند از مشاهدهٔ بدمعاشی بهنداری از مآل کار اندیشیده دست از داد و ستد و معامله کشیده در فکر سر بسلامت بردن خودها افتاده قریب دو هزار کس روبه مارواز نهادند بالجمله مومن خان باستماع رسیدن شیر خان به کهیرهٔ چشمهٔ نگاهداشت سپاه جاری ساخته باستعداد توپخانه پرداخته باجمعیت قدیم و جدید از کهندایت به پتلاد آمد اتفاقاً رینکوجی که به عزم روانگی بروده دران نواح رسیده بود کسان خود را فرستاده با خود موافق ساخت و گفت که چندی در همین ضلع متوقف باشد تا از پس پردهٔ غیب چه به عرصهٔ شهود آید شیر خان که بموضع دهکام کاروه آمده اقامت داشت بانتظاری عبور رینکوجی از دریای مهندری درنگ ورزید - بهنداری نیز بدریافت خبر مومن خان با فوج در پتلاد استعداد سپاه و توپ خانه نموده عزم مصمم شتافتن به پشت گرمی شیر خان گوش بر آواز روانگی رینکوجی می کشید مومن خان باستحکام قلعچهٔ پتلاد و محافظت قصبه بتعین ساختن مردم کاری خاطر جمع نموده به کهندایت برگشت و عبد الحسین خان رخصت شده به احمدآباد آمد *

پرداخته رخصت کرد و او نوزدهم شهر ذیحجه الحرام در رخصت نور بدانر فراهم آوردن سپاه و پیوستن تعیناتیان دو روز مقام ورزیده بموضع کهدره شتافت - مومن خان از استماع این معنی بهنداري را نوشت که پرگنه پتلاد از روزیکه بعهدهٔ من گردیده مبلغ کلی به صرف سپاه و تعمیر قلعچه در آورده از صدمهٔ آفت دکهنیان مصون و محروس داشته اکنون که قبل از انقضای مدت متعهده اجارهٔ شیر خان را مقرر نموده است اولیٰ آنست که معتمدی را تعیین نمایند که از وجه اخراجات و تحصیل مال واقف شده واصلات بالمواجه رعایا مرتب ساخته دخل بدهاند لهذا بهنداری سنها چند نامی مارواری را بدین امر مامور ساخت و عبد الحسین خان نائب دیوان صوبه بتقریب ملاقات مومن خان باتفاق او روانه شد همدران ازان بهاد خان جالوری که در تِتِن به نیابت راجه بخت سنگه به فوجداری می پرداخت بدانر امری سید مرو سید محمود نام قصابیان آنجا را به دغا کشت و در سال هزار و صد و چهل و به پرتاب راو برادر داماجی راو از ملع سورتهه که از گروش کهندنی وا پرداخته به عزم روانگی مسکن خود که ایام بر گشت رسیده بود معاودت نمود و در بین طریق بیمار گشته جدری بر آورد و به موضع کانکد معمولهٔ دهولقه پیوسته رخت هستی بر بست بهنداری که بر مردم آزاری و خانه بر اندازی کمر شقاوت جست بسته سوائی اخذ و جریمه تهمت دروغ و بستن افترا و گروش بدوره بانواع متنوعه که گاهی به صیغهٔ سر سماری و قوم به قوم و فرقه بفرقه که هرگاه نیک نوعی از انواع مختلفه وضع و اختراع نموده محصلان سداد و علاط تعیین نموده بمعرض ایصال در می آورد - لوحی از سنگ را که باصطلاح گجرات پاییه گویند منقش به مرحروفات و دروغ چند از اسمان معلط که آینده بدین صیغه تکلیف نخواهد شد در ساحت مانک چوک بدانر فریب مردم نصب می نمود و الواح متعدده تا حال محل شاشهٔ سگان است و مبلغی بعنوان باندهری بدوره سال به سال از جماعهٔ صرافان و تجارت پیشگان و جمعی دیگر را اسم نویسی نموده به طریق استمرار معین ساخت و عالمی از طامس بستوه آمده جلای وطن گردیدند و برخی چون سبیل وجه مصادره با بدوره که طاقت عهده برآئی بر

خود ندیدند - به کار بردن سم قاتل یا افگندن چاه و آب انبار سپردن نقد زندگانی را می باختند نوعی و اهمه غالب آمد که بعضی بگمان و اندیشه اینکه شاید نوبت گرفت وگیر بدو سرایت کند بسکه درین باب متحیر و متفکر گشت از خور و خواب افتاد مذخرۀ حملی شده درگذشت - * نظم *

رعایای مسکین به تنگ آمدند ز تنگی به کام نهنگ آمدند

ز ظلمش فغان ستم دیدگان شب و روز میرفت بر آسمان

بسکهٔ نالهٔ مظلومان و فریاد ملهوفان بلند گشت گوش کروبیان ملاء اعلی را کر ساخت ظلم جفا پیشگان مارواڑ بحدی انجامید که هیچ چشمی ندیده و گوشی نه شنیده بود ازان جمله اندکی از بسیار و مشتی از خروار آنکه مسکینی بدست ظلم شان گرفتار آمده قید گشت آن سنگین دلان محصلان فرستاده زن بچه اش را کشیده به قلعه می آوردند - چون آبستنی بود - هنگام بر آمدن سنگ بست در قلعه از خوف اسقاط حمل آن ضعیفه ملهوفه گشت - بعضی از عاقبت اندیشان مارواڑی که بعنوان تجارت و صرافی وارد این دیار شده بودند از مشاهدهٔ بدمعاشی بهنداری از مآل کار اندیشیده دست از داد و ستد و معامله کشیده در فکر سر بسلامت بردن خودها افتاده قریب دو هزار کس روبه مارواڑ نهادند بالجمله مومن خان باستماع رسیدن شیر خان به کهیرهٔ چسمهٔ نگاهداشت سپاه جاری ساخته باستعداد توپخانه پرداخته باجمعیت قدیم و جدید از کهنبایت به پتلاد آمد اتفاقاً رنگوجی که به عزم روانگی برودہ دران نواح رسیده بود کسان خود را فرستاده با خود موافق ساخت و گفت که چندی در همین ضلع متوقف باشد تا از پس پردهٔ غیب چه به عرصهٔ شهود آید شیر خان که بموضع دهکام کاره آمده اقامت داشت بانتظاری عبور رنگوجی از دریای مهندری درنگ ورزید - بهنداری نیز بدریافت خبر مومن خان با فوج در پتلاد استعداد سپاه و توپ خانه نموده عزم مصمم شتافتن به پشت گرمی شیر خان گوش بر آواز روانگی رنگوجی می کشید مومن خان باستحکام قلعچهٔ پتلاد و محافظت قصبه بتعین ساختن مردم کاری خاطر جمع نموده به کهنبایت برگشت و عبد الحسین خان رخصت شده به احمدآباد آمد *

اناب الدب که اکثر اندراس یافته حقدان مالب به نظر نیامد بدلالت رحیم یاور خان معظم الدین حسین خان را در خانهٔ خودش نشانیده - * بدب *

ناکیرهٔ گهر سرشتهٔ تقـــدیس است   تا پاک اگر ملک شود ابلیس است

و محصلان سداد و علاط برگماشت و به عنف و خسوبت تمام به ده هزار روپیه که واصل سازد محلعاب شیخ الاسلام خان حوالهٔ او نمود که بمعرض بیع در آورده آنچه ازان به عمل آمد واصل ساخت بتمه را از خود داده ابرای ذمه نمود - بالجمله رنگوجی از تنگنای حصار بدرگاهم بر آمده باستعمال پرتاب را و شنابه ملحق گردید و از زمینداران ضلع دریای مهندری کهندی گذران بر ساحل رود و انرک دوازده کروهی بلده رسیده مواضع چند را تاخت در آورد - بهندري چون از مومن خان قطع رشتهٔ امداد و اعانت کرده بود بعنوان مرد خان که از سال گذشته بنابر عدم ایصال وجه بنخواه داران و خسارت کسی دکهندان در بدنگر کنارهٔ داشت نوشت که احدی از تنخواه داران مزاحم احوال نخواهد شد بخاطر جمع آمده شریک شود اما او از راه دور اندیشی که قول و فعل مارواریان اعتماد را نشاید عذر آورد پرتاب را و تمامی ضلع و انرک را به تحصیل در آورد و فوجدار بهیل هرا سیده به بلده پیوست پرتاب راو در پرگنه حویلی احمدآباد در آمده بموضع ولاد و از انجا بصوب پتنهاپور و جهاله رفته بدولقه معاودت نمود و بنعام تعرز چوتهه مصحوب محمد اسمٰعیل ساکن آنجا نزد بهنداری فرستاد و بدفعات گفت و شنود بمیان آمد صورت نگرفت لهذا پرتاب راو قریب دو هزار سوار در قصبهٔ دولقه گذاشته به دهندوقه شتافت همدران اوان کنتهاجی که همراهی باجی راو گزیده بود باملهار هولکر براه ایدر تا سرحد دانته رسیده آن جا را تاخت در آورد و اکثر سکنه زنار داران و متمولان بدنگر و قصبات دیگر که از چندی دران جا سکونت داشتند از آمد آمد دکنیان که به شعاب جبال گریخته پناه برده بودند برهنمائی رهزنان رسیده دست اندازی نمودند و قریب ده لک روپیه از نقد و جنس آنها بتاراج بردند و متوجه پالن پور گشته به نهب و غارت پرداختند پهاد خان جالوری فوجدار آن جالک روپیه کهندی قبول نموده بر عمال داد

خود ندیدند - به کار بردن سم قاتل یا افگندن چاه و آب انبار سپردن نقد زندگانی
را می باختند نوعی و اهمه غالب آمد که بعضی بگمان و اندیشه اینکه
شاید بوئ گرفت وگذرندو سرایت کند بسکه درین باب متحیر و متفکر
گشت از خور و خواب افتاد مدحرنه جنون شده درگذشت - * نظم *

رعایای مسکین به تنگ آمدند ز تنگی به کام نهنگ آمدند
ز ظلمش فغان ستم دیدگان شب و روز میرفت بر آسمان

بسکهٔ نالهٔ مظلومان و فریاد ملهوفان بلند گشت گوش کروبیان ملاء اعلی زاکر
ساخت ظلم جفا پیشگان ماروار بحدی انجامید که هیچ چشمی ندیده و گوشی
نه شنیده بود ازان جمله اندکی از بسیار و مشتی از خروار آنکه مسکینی بدست
ظلم سان گرفتار آمده قید گشت آن سنگین دلان متصلان فرستاده زن بچه
اش را کشیده به قلعه می آوردند - چون آبستنی بود - هنگام بر آمدن سنگ
بست در قلعه از خوف اسقاط حمل آن ضعیفه ملهوفه گشت - بعضی از عاقبت
اندیشان مارواری که بعنوان تجارت و صرافی وارد این دیار شده بودند از مشاهدهٔ
بدمعاشی بهنداری از مآل کار اندیشیده دست از داد و ستد و معامله کشیده
در فکر سر بسلامت بردن خودها افتاده قریب دو هزار کس روبه ماروار نهادند
بالجمله مومن خان باستماع رسیدن شیر خان به کهیرهٔ چشمهٔ نگاهداشت سپاه
جاری ساخته باستعداد توپخانه پرداخته باجمعیت قدیم و جدید از کهنبایت به
پتلاد آمد اتفاقاً رینکوجی که به عزم روانگی برودہ دران نواح رسیده بود کسان
خود را فرستاده با خود موافق ساخت و گفت که چندی در همین ضلع
متوقف باشد تا از پس پردهٔ غیب چه به عرصهٔ شهود آید شیر خان که بموضع
بهکام کاروه آمده اقامت داشت بانتظاری عبور رینکوجی از دریای مهندری
درنگ ورزید - بهنداری نیز بدریافت خبر مومن خان با فوج در پتلاد استعداد سپاه
و توپ خانه نموده عزم مصمم شتافتن به پشت گرمی شیر خان گوش بر آواز
روانگی رینکوجی می کشید مومن خان باستحکام قلعچهٔ پتلاد و محافظت
قصبه بتعین ساختن مردم کاری خاطر جمع نموده به کهنبایت برگشت و عبد
الحسین خان رخصت شده به احمدآباد آمد *

نداشت بدفع الوقت می گذرانند روزی در ایام محاصرهٔ مرهتّه جاسوسی نموده مکان بودن بهنداري را در نظر آورده هنگام نصف النهار که هوا گرم بود و اکثر مورچالیان بخیمه گاه بنابر ضروریات بشری رفته برصف را عدمست شمرده قریب پانصد سوار از حصار جلوریز تاختن آوردند بهنداري که با چندي از مخصوصان نشسته از رسیدن این بلای ناگهانی دست از پا خطا کرده یکی از بتخانهائیکه در دور تالاب موهن سر است متواری گشت جماعهٔ مرهتّه چون او را نیافتند بلا توقف عطف عنان نموده در پناه حصار در آمدند الحاصل قریب یک ماه بامر محاصرهٔ آنجا پرداخته نقبها را بزیر برج و دیوار حصار رسانید و در تدبیر انباشتن باروت و زدن آتش بود که نوشته جات مومن خان مخبر در رسیدن پرتاب راو برادر داماجی و دنوجی ناکیر با جمعیت قریب ده هزار سوار رسید - بهنداری اولا این معنی را حمل بر تمهید او که در عزم خلل انداز نمود که ثانیا جواسیس او رسیده در تصدیق قول مومن خان گواهی دادند که پرتاب راو عبور دریای مهندری می نماید دیگر صلاح وقت در توقف و درنگ ندیده دست از محاصرهٔ باز داشت و در انتصاف اللیل دفعةً توپ خانه و ارادهٔ بار کشی و اردو را بسمت احمدآباد کسیل ساخت و خود هنگام زوال روز شب بار و آمد آمد زور در دیار رو براه آورده مسارعت را از برق و باد استعاره کرد همراهیانش که او را به عجلت تمام زه بورد شتاب زدگی مشاهده نمودند دست بگردن و یال بارگی زده بگفتن جانم (1) بور و جانم کهر از یکدیگر گوی سبقت می ربودند -

* بیت *

یکی جامه افگنده با جان برد   کله آن دگر با سر آسان برد

و یک جلو آخر روز هنگام اصفرار شمس باحمدآباد رسید - ریکوجی چون خبری از رسیدن پرتاب راو نداشت به تصور خدع ماورایان درنگ در تعاقب نمود پس از متحقق شدن ماجرا جمعی از یکه تازان خوش اسپه را بدنبال فرستاد و آنها در

---

(1) بور و کهر رنگهای اسپ است بور معروف و کهر بفتح اول و ثانی بروزن سفر رنگ کمیت را گویند و لغه ترکی است ۱۲ برهان *

کرده ارادهٔ مقابله بر سر رنگوجی شتافت ازانجا که نه او جمعی قلیل بود به
ضابطهٔ مستمرهٔ مرهته جنگ در گریز نموده بسواد قصبهٔ دهولقه راهی گشت
بهنداری نیز بدنبال او بدانجا پیوست - رنگوجی بصوب نیره گام رفت -
بهنداری نیز چند مارواری را به فوجداری و عاملی آنجا نصب کرده معاملات
ورزید و جواسیس بنابر خبرگیری رنگوجی فرستاد و ظاهر گردید که او بموضع
مکهپاؤد اقامت دارد - بهنداری روبدان صوب نهاد او به مقتضای وقت خود را
در پناه حصار نیره گام کشیده تحصن جست بهنداری چند ضرب توپ از بلده
طلب داشته متوجه آنجا گردید - رنگوجی باتفاق بهاؤسنگه بمحافظت برج
و باره پرداخته و توپی را بنزدیکی عیدگاه و تالاب موهن‌سر که سر کوب بنظر در
آمد باجمعی از دکهنیان بیرون حصار بطریق مورچال قائم ساخت - نوزدهم شهر
جمادی الاول بهنداری رسیده بر تالاب گنگا سر مقابل حصار دائره نموده توپها را
بست و تنور حرب به شعله افروزی توپ افروخته گردید درین بین پانصد سوار مرهته
از بروده که بعنوان کومک رنگوجی برآمده بودند هنگام آمدن تهانه دار موضع داریچه
معمولهٔ پرگنه حویلی زارده برآوردند و دست اندازی بدانجا نموده بصوب نیره
گام شتافته باو حسته بحصار در آمدند چون از صدمهٔ گولهٔ توپ مورچال عیدگاه که
پیوسته بدائره گاه بهنداری کشاده میگشت اکثر زخمی و راه عدم می پیمودند
مارواریان رفع شرآن را اهم دانسته یورش نموده ریختند از دکهنیان جمعی کشته
گشته و بقیة السیف راه فرار پیش گرفتند و از خوف تیغ خون آشام خود را در تالاب
موهن سر انداخته غرق بحر فنا گردیدند و توپ و جزائر و بندوق بدست مارواریان
در آمد - بهنداری آنجا را مناسب مورچال دیده خود قائم گشت و به ساختن
مرحله و بریدن نقب پرداخت - همدران ایام فوجی از مرهته که در قصبهٔ سر
نال عرف تها سره جا داشتند با کولیان آن صوب اتفاق نموده بر قصبهٔ کپر بنج
هجوم آوردند - نائب فوجداری آنجا باندک زد و خورد که تاب مقاومت نیاورد
باعانت قصباتیان بر آمد و آن جا متصرف مرهته در آمد بهنداری هر چند
بمومن خان بنابر آمدن بمدد تاکید نوشت او چون از کندش اطمینان

ماروازیان بر خود می ترسند روز و شب در اندیشهٔ مآل کار افتاد از استماع تعزر چوتهه و آمدن داماجی به دهولقه بهانی معتمدی را فرستاده با او سازش نموده طلب داشت داماجی که خواهسمند این قسم امور بود بدان صوب شتافت و هنگام شب که نزدیک حصار پیوست بهاوسنگه دیوار مکان بودن خود را شگافته مرهٹه را باندرون گرفت و دولت محمد بابک قصابی را که صاحب[1] تُمن و برادر قاتل پدرش که در او اخر حکومت مبارز الملک کشته بود گیرانیده بقتل رسانند و قصابان دیگر را اخراج نمود و کلیا عامل و فوجدار ماروازی را بنابر مصلحت وقت شفاعت نموده رهانید و او آمده آنچه دید و بر سرش رفت بهنداری را ظاهر ساخت - چون حصار بشرم قائم تصرف در آمد داماجی را و جمعی را بصوابدید دیسائی بمحافظت آنجا گراشته خود به ضلع سورتهه رفت و تا رسیدن ایام برگشت به اوطان ملکها به صیغهٔ کهنډنی گرفته معاودت کرد و رینکوجی را که مصدر تردداب نمایان شده بود مورد تحسین و آفرین ساخته فوجی را به همراهی او تعین نمود و بنابر استحکام مداخلت چهارم حصه گراشته به مسکن خویش شتافت و در سال هزار و صد و چهل و هشت بعد از روانه شدن داماجی خون استقرار خوتهه بدون اذن بهنداری صورت پذیر نمود رینکوجی در موضع باوله معمولهٔ دهولقه که عمدهٔ پرگنات است استقامت گزیده در گرد و نواح بلده گرد فتنه و فساد بر انگیخت و دست به نهیب و غارت کشاده هر روز سواران مرهٹه بنابر قزاقی و ترکتازی در نزدیکی بلده در آمده بردن و بستن و قتل و غارت مردمین پرداختند - بهنداری بعینه و بادیت او را پیش نهاد همت ساخته بر آنجا تالاب آن طرف دریای سابر دائره کرده نگاهداشت سپاه و سرانجام توپ خانه روزی چند متوقف گشت - سواران مرهٹه تا نزدیکی فرودگاه ناخن آورده بردن و بردن کهی لشکریش از پیش هنگامه آرا گشتند - بهنداری کوچ

---

(۱) تومن باول و ثانی مجهول رسیده و میم مفتوح بنون زده فصلهٔ را گویند که صد باره ده در تحت آن باشد بعضی گویند لغت ترکی است و در اصطلاح مقرر شده که شخصی که جمعی همراه او باشد آن را صاحب تومن گویند و بعضی گفته اند که ده هزار سوار یک تومن است ۱۲ *

اردوی خویش نمود - چون قریب المسافت بود بادنک زد و خورد خود را رسانید - ازانجا که نوبی چند فیتله بعد در پیس روی منزل گاه خیده بود بر مرهته حالی گست و سنگ تفرقه در جمعیت اینها افگند و مانند بنات النعش پراگنده ساخت رینکوجی از ظهور این معنی در همان نزدیکی منزل گزیده روز دیگر کفت و سعدد استقرار نائب چوتهه بمیان آورد - مومن خان بمقتضای وقت از در مصالحه در آمده پذیرفت و تسلط اقتدار رینکوجی بیش از پیش گردید و چوتهه این طرف دریای مهندری بر داماجی مسلم گست و او نیز در همان زودی تا موج گوان در رسید - صفدر خان بابی که بنابر روداد هنگامۀ دکهنیان در پرگنات متعهده به تشخیص و تحصیل مال واجب چنانچه بایست نتوانست پرداخت و خسارت کلی دیده دست کشید و بنابر اظهار احوال باحمدآباد آمد و تنخواه داران بهنداري متقاضی گستند چون عهده بر آمدن برای حفظ آبرو جمعی از گجراتیان نوکر نموده در خانۀ خود متقاعد گست و چندی بوعدۀ و وعید گذرانیده روزی بدست آویز شکار سوار شده به راهن پور شتافت - الحاصل رینکوجی به داماجی راو ملحق گشته بقصبۀ دهواقه آمد ازانجا که موجدار پرگنات بدون اذن بهنداري به گماشته هاى او بر چوتهه دخل نمی دادند مصدر شورش و فساد گست و اکثر موجداران از خوف به شهر آمدند

رفتن قلعه بیرم کانم در تصرف مرهته و بر آمدن بهنداري بمقابلۀ رینکوجي و تحصن جستن او در حصار بیرم کانم و محاصره نمودن بهنداري آن جارا و برگشتن بی نیل مقصود

مغرور شدن کلیا نام با جماعۀ مارواریان از تغیر شیر خان بابی به موج داری بیرم کانم درین اوراق سبق ذکر یافته ازانجا که بهاو سنگه دیسائی از در آمدن

رنکوجی مستعد گشته راهی شد اتفاقا رنکوجی نیز به همین اراده براو می آمد
که در بین طریق تلاقی فریقین دست داد رنکوجی از گرد راه رسیده و از کم
و بیش نیندیشیده شوکت پرکی خود را بر حریف زد - * نظم *

دو رویه سواران بر انگیختند — جوانان بهم از دو سو ریختند
به شمشیر هندی و نوک سنان — بهمدیگر آویختند دکهنیان

قضارا سر کنتهاجی در حملهٔ نخست از پا در آمد و چندی کشته گشته
و برخی خسته خسته بر آمدند - کنتهاجی تاب مقاومت نیاورده شکست
فاحش خورده و افتان و خیزان بنای قلعچهٔ موجدار نسبن پتلاد نظر بر سابقه که با
مومن خان داشت آمد - مومن خان که باستماع هنگامه آرائی رنکوجی از
کهنبایت بدانجا آمده بیرون قصبه اقامت داشت بمقتضای وقت نزلی
(۱) فرستاده به سلوک ظاهری مستمال ساخت و او شب را گذرانیده روز دیگر رو
بمسکن نهاده رفت و نعش رنکوجی به چند دست - معتمدان و رعایای پرگنات
اطراف و قریات رجوع آوردند و بعابر تعیی (۲) مکاس دار پتلاد بدان صوب آمد -
مومن خان که از استماع آمد آمد او بعزم مدافعه از خیمه گاه خویش بفاصلهٔ
سهلی ایستاده بود جمعی از سواران خوش اسپه که هول سوار گویند سیاهی
نمودند فدوی خان بخشی مومن خان با چندی از گجراتیان بر جلوی نموده
باراده گرفتن سر راه آنها تاختند - تاختن همان بود و جنگ در گرفتن همان -
از قضای آسمانی گولهٔ تفنگ بفدوی خان رسیده در غلطید همراهیان لاش او را
گرفته روی بگریز نهادند رنکوجی که ملحق در پشت آنها کمین داشت به
تعاقب فراریان در آمده خود را به مومن خان رسانیدند - بعضی از بیدلان همراهی
او نیز بمتابعت لاش که از رسیدن مرهتّه پای استقامت شان به لغزش در آمد
بدر رفتند برخی از آنها تا در بندر کهنبایت جلوبار به کشیدند بالضرورة مومن خان
باجمعی از باقی ماندگان بجنگ تیر و تفنگ در پیوست و جنگ کنان قصد

---

(۱) نزل بضم نون و سکون زای منقوطه آنچه برای مهمان مهیا سازند ۱۲ *
(۲) مکاس بکسر میم جمع کردن خراج و خراج گرفتن و باج گرفتن *

داری مومن خان منقضی گشت صفدر خان بابی بطریق اجاره متعهد شده شتافت چون بهنداری را از طرف بهرام خان اطمینان قلب حاصل گشت کلال چند نام معروف بتکلیا را که در زمرهٔ سائرالناس بود از انجا که درس (۱) مدالست و (۲) تلبیس را از ابلیس تعلیم داشت از تغیر سیر خان به فوج داری بدره گانم جمعی از ماروارین همراه نموده فرستاد و شیر خان بر آمده باراده بازه بدستور محال جاگیر بموضع کهدره آمد و سعد نیابت فوجداری سورتهه از انتقال بهرام خان بنام محسن خان دالوی او رسید و مخلص خان جاگیردار محمود آباد بنابر ملاقات مومن خان به کنبهایت شتافته چندی اقامت ورزید *

مقرر نمودن اومان بائي چوتهه این طرف دریای مهي را از تغیر کنتهاجي کدم بنام داماجي گایکوار و آمدن رینکوجي به نیابت او وجنگ نمودن باکنتهاجي و شکست دادن و وقوع جنگ با مومن خان در سواد قصبهٔ پتلاد

همدرین سال اومان بائی چوتهه این طرف دریای مهندری را از تغیر کنتهاجی کدم به ضمیمهٔ چوتهه آن طرف به داماجی گایکوار مقرر ساخت و رینکوجی نامی به نیابت او با فوجی از آب مهندري گرسته باراده مداخلت در آمد و بنابر بندوبست و برداشتن گماشته های کنتهاجی برد و خورد و تاخت ولایات برداخت کنتهاجی بر جهت ایستادگی دخل سرعت هرچه تمامتر خود را بموضع انند موگری معمولهٔ پتلاد رسانید و باراده مقابله و بر آوردن

(۱) مدالست داول مصموم فریب دادن *

(۲) تلبیس بحیله کاری کردن *

اثری از (۱) ننه وااردوی بهرام خان باقی نه گراسته بمنزل گاه خویش آمدند ازانجا که نشاوران و بهدداریان متمکن گردیدن بهرام خان را در سوریهه محل خود می دانستند و آنچه در مخیلهٔ شان نمی گرشت بلسهل ترین وجهی صورت گرفت جمعی از انها از راه دور اندیشی گاو بخورمن موس خان بسته تمهیدے نمودہ بهدداری را ظاهر ساختند که او بطر برادرانهای جنسی و همعومی اول سند عهدہ بادامی را فرستادہ کمر بهرام خان بست که کار باین جا انجامند و این معرکه بدر باشارهٔ او بر پا گسته بود صلاح کار این ست که همس گرمی او را از میان باید برداست که دیگر کسیکه سر رندهٔ داشته باشد درین صوبه نیست و درین باب با صرار و مبالغه کوشیدند بهدداری که بهره از عقل و یک گونه با مومن خان اتحاد داست و بدر خبر جناب و ممات بهرام خان مشخص نه گسته دور اندیسی را کار فرمودہ باین حکایت همداستان و هم آواز نه گست اما این راز سربسته نماندہ زبان زد خاص و عام گردید چنانچه بیستری از اخامرہ ماروار صریحا در راسته و بازار بافسانی آن پرداخته باسمه بدین برانه مدریم گسته نه عنوان ناشایسته می سرائیدند تا آنکه رفته رفته این نعمه گوش زد مومن خان گردید - (۲) تشتت خاطر بهم رسانیدہ (۳) تمارض نمودہ و از بهدداری رخصت حاصل کردہ بصوب کهنبایت شتافت - همدران ایام که امتزاج فصلین بود زام بدام انحراف مزاج از جادهٔ اعتدال باحمدآباد آمد و بهدداري با النام بذیرفتن جراحات قریب دو ماه در آنجا مقامات وررندہ بس حصول صحت چون هنگام آمدنی مرهتّه قریب بود نه سمت دیگر متوجه نگردیدہ نه بلدہ معاودت نمود و بیستر از پیستر از راه نخوت و غروري که در فتح کامیابی بر بهرام خان بهم رسانید باخذ و جر و گرفت و گیر که مهاراج دانش در هنگام غیبت دست کمی نیاوردہ بود آستین ستم بالا شکست برگنه موددہ واز هر مادر ودریاد که ایام اجارہ

---

(۱) ننه بضم اول بار و جای آن *

(۲) تشتت پراگندگي *

(۳) تمارض بیماری نمودن بی بیماری *

معارک سوبت با گوار اجل چشیدند بهرام خانی نامی بود که بر طرف شد -

* رباعی *

ای چرخ فلک شکار کردی همه را دل بردهٔ روزگار کردی همه را
دامی ننهادی و مرادی دادی خوش یک یک برگزار کردی همه را

سید نور الله و جماعه داران و لشکریان که پس از گرشتن آب از سر از نوم غفلت بیدار شده مستعد رزم و پیکار رسیدند عرصهٔ نبرد را از وجود سردار خویش تهی و از مخالف بردیده هر کدام پیش و پس نهه و اردو را برجا گزاشته به فکر سر بسلامت بردن ازان مهلکهٔ دل گسل افتاده بدر رفتند ماوراریان را که این گمان نبود چون میدان را یک باره از وجود حریف خالی دیدند دست به نهب و غارت اردو از ناطق و صامت در از ساخته مانند خوان یغمای ترکان در ربودند زبی سنگه بهنداری از روی حزم و احتیاط که لشکر مخالف عطف عنان داشتند مبادا درین ضمن حیله باشد با پتّاوتان نامی و مرد مان کاری در میدان ایستاده در تفحص و تجسس مآل کار بهرام خان که خبری نداشت بود که ناگهان یکه سواری [1] پلارک هندی آخته -

* بیت *

ز بغض و نفاق دورائی و دو روی زبان آشتی خواه و دل جنگ جوی

چون برق خاطف و ریح عاصف اسب تازان بصوب رسا مژدهٔ فتح گویان مانند قضای آسمانی برابر بهنداری رسیده خانک دستی بکار برده مرة بعد اخری به دو زخم منکر نمایان یکی بر ناصیه و دیگری برشانه نواخته به تهنیت و مبارکباد پرداخت خاصران او را درمیان گرفته بر خاک هلاک انداختند و معلوم نه شد که چه کس و از کدام فرقه بوده هرچند بستر جستند کمتر یافتند گویند که پس از پراگندگی چهرهٔ او را بآتش سوزانیده بودند که تشخیص نه شود بالجمله بهنداري پتّاوتان را بجای خود با وا پرداختن مردم از نهب و غارت گزاشته زخمدار به خیمه برگشت و نزدیک به یک پاس و نیم از روز بر آمده ماوراریان

---

(۱) پلارک هندی - شمشیر *

شد و هنگام تافتن شهسوار زرین سپهر روز و رو بفرار نهادن سیاهئی شب بر مورچال پس رو دوانید ازانجا که اکثر لشکریان و جماعة دران که بدابر عسرت خرج برفافت گردیدی مدت عظیم بر بهرام خان داشتند چندان وقعی بسردار نگزاشته اطاعت پریر نبودند مورچال هارا خالی گزاشته بعضی در خانهای قصبه که فرود آمده بودند و برخی در خیمه که نزدیک بود پاره ازانها که طوائف متعدده برای عسرت همراه داشتند باستراحت می پرداختند و بهنداری و ماروازیان را کم حرأت پنداشته وقوع اینواقعه بخواب و خیال شان نمیگرشت و چندی از حرائر چیان و پیادگان بر مندار که آنها نیز بقول آنکه - * مصرع *

آلو چو بآلو نگرد رنگ بر آرد

به غفلت و بیخبری در مورچال بسر می بردند از رسیدن ناگهانی ماروازیان سراسیمه از خواب برجسته حرکته المذبوحی نموده سرپا برهنه رو بفرار نهادند بهرام خان در بیرون خیمه با چندی از مخصوصان و هم صحبتان اقامت داشت از مشاهدهٔ این سانحه دفعی از روی جلادت و تهور ذاتی از قلت موافق و کثرت مخالف نیندیشیده بلا توقف با معدودی که حاضر بودند سوار گشته در میدان مبارزت بجولان در آمده سر راه بر حریف گرفت و بتفنگ کوته یراق در پیوست ازانجا که شردمهٔ قلیل بودند ماروازیان ماروار بدورش حلقه زده برد و خورد پرداختند ابو تراب ولد ملتفت خان و پسران مهر علی خان و مدبر علام عالم جماعة دار و چندی بدرجهٔ شهادت فائز شدند و خود نیز زخمهای کاری شمشیر و نیزه برداشت محمد قلی خان که حسب الطلب از کهو که با خزوی سرف و باروت و خرج همان شب وارد شده بنابر هنگام شب و بیگاه در قصبه متوقف گشته بود با معدودی از استماع برپا گشتن هنگامه به عجلت در وقتی که بهرام خان زخمی شد رسید چون کار از کار گزشته و عرصه را تنگ دید او را که امید جان بری نداشت برداشته به صوب سیهور راهی گشت که بس از یک دو ساعت تسلیم شد سیاست او را بدانجا رسانیده بخاک سپرد واحدے از آشنا و بیگانه برحمات و ممات و بردن بهرام خان اطلاع نیافت و از سلسلهٔ کاظم بیگ که همه از

روزگاری و آوارگی خانمان از بد معاشی مارواریان به ستوه آمده بودند بر پا شدن این معرکه را از مساعدت وقت و یاوری بخت تصور می نمودند از استماع این مقال که باعتبار ظاهر بوی بی دینی وخدشی بمشام شان می رسید حمل بر عجز طرف ثانی نموده امر موهوم علقهٔ خود را وقوعی پنداشته متفق اللفظ بخروش و خروش در آمدند و باظهار تهور و جلادت پرداخته گفتند - * نظم *

که تا ایستم گر زوی ازین رستخیز	شود خرمن ما بباد ستیز
هزیمت نمائیم گر زین بلا	شویم از وطن ها به کلی جدا
جدائی وطن سخت باشد بسی	کجا آورد تاب آن هر کسی
درختیکه شد کنده از جای خویش	نه بیند در آنجا دگر پای خویش
جدا گشت هرگه که تیر از کمان	شود از کمان دور تر هر زمان

که هیچ یک ازین مقالات در وقت کار از قوه اخدی به فعل نیامد چنانچه از سوق کلام آینده بوضوح می پیوندد - القصه بهرام خان که در عین جوانی سرد و گرم روزگار را چشیده و تجربه حاصل نه کرده بود از استماع گفتار واهی بیهوده گویان قوی دل گشته راضی به صلح نه گردید و قرار بجنگ افتاد فرستادهای بهنداری معاودت نموده آنچه دیدند و شنیدند گفتند بهنداری نیز دل بهاد رزم و پیکار گشته از آنجا بر خاسته بفاصلهٔ ثلثهٔ توپ بمقابل حریف فرود آمد و از هر دو جانب با فروختن دائرهٔ توپها تنور جنگ را گرم ساختند بهرام خان که پست به قصبهٔ دهندوفه خیمه زده بود از زینکار گشتن جنگ بفاصلهٔ سهلی از اردو (۱) شامیانه نصب نموده شب و روز استقامت گزید و تا سه روز متوالی توپها دمی از آتش افشانی نیاسودند که از لشکر بهرام خان شقهٔ مستمل بر رسیدن نعل شند نیافت صورت داری که فروعی از اصل نداشت رسید و بدین شهرت دهل بشارت زدو کوس شادمانی بنوازش در آورد بهنداری آخر شب روز چهار شنبه غرهٔ ماه جمادی الاولی آن سال به کمر بندی فوج امر نموده بتمامی سپاه که قریب شش هفت هزار سوار مارواری و گجراتی بود مکمل و مسلح شده بقصد برداشتن مقابل سوار

---

(۱) شامیانه لغت ترکی بمعنی سایه بان ۱۲ *

آمد و رفت نمایند همراه گروب و محمد اشرف غوریی که عذر لنگ درد زانو مزمن داشت با جمعی مدد خرج مقرر نموده نزد مهراج نام بیسکار که بجای خود در بلده نصب کرده بود تعین فرمود که در قلعهٔ ارک به محافظت بردازد ازانجا که کولیان چاسته خور شده بودند در همان ایام جاسوسی نموده شبی از جانب دیوار مشرف دریا نردبانی از شاخ درختان درست نموده به قلعه در آمدند و از محاذی مکانی که محمد اشرف فرود آمده بود دکان صراف مارواری را به ضرب تبر شگافته کیسهٔ چند از زر نقد بردند و احدی مانع و مزاحم آنها نه شد - الحاصل بهنداری کوچ نموده به قصبهٔ دهولقه و ازانجا موضع کوتهه را بتاخت در آورده منزل کرد - روزی چند بنابر گرد آوری جنس علهٔ مفهومهٔ معاملات ورزید که خبر بدوستی بهرام خان را به دهندوقه که قریب پانزده کروه فاصله داشت شنیده کوچ نمود و بموضع هراله بتفاوت هفت کروه از بهرام خان دائراه کرد و بنابر ملحق گشتن مومن خان و شیر خان و صفدر خان که از مکان خودها بر آمده بودند توقف ورزید و آنها در همان منزل بپیوستند کوچ نموده بموضع دمولی معمولهٔ دهندوقه چار کروهی فرود آمده باتپاوبان و بهنداریان و همراهیان خویش محفل کنگاش آراسته در صلح و جنگ و [1] مجاوبت و [2] مکاشحت [3] مطارحهٔ نمود رایها بران قرار یافت که مومن خان و صفدر خان بابی و نائب دیوان صوبه و ارباب تحریر را بنابر رفع مخاصمت و قرار مصالحت و معاودت مشروط بر اینکه چون حسب الحکم اقدس در باب استقلال مهاراجه و رود فرموده امسال دست از مزاحمت و ممانعت بهرام خان باز دارد و در سال آینده بهر که حکم مجدد به شرف صدور پیوندد بی ممانعت بامور مداخلت پردازد باید فرستاد - جوانبش بعد احضار بهرام خان ساقه در بیرون خیمه گاه ملاقی شدند و آنچه بآنها حواله بود بادای رسالت پرداختند ازینجا که فرقهٔ سپاه گجرات از ممر بی

---

(۱) مجاذبت با کسی دوستی داشتن *

(۲) مکاشحت با کسی دشمنی کردن *

(۳) مطارحهٔ باول مضموم با کسی سخنی بر افگندن *

سرچشمه تعلق پذیرفته بود برهان الملک که مربی بهرام خان و علی رغم امیر الامرا رسد و پیش آمد او را منظور و مرعی میداشت شنید آنجا بنام او از دفتر خالصه حاصل نموده فرستاد و احکام والا بمهر وزیر الملک در باب اعانت و بار داشتن بهنداری نائب مهاراجه از مخالفت و تقاضای به بندی بنام مومن خان و دیوان صوبه و بخشی وقائع نگار وفدوی درگاه شرف و رود یافت بهرام خان نقل سند را بنابر ملاحظهٔ بهنداری فرستاده خود به تهیهٔ گرفتن دخل پرداخت - بهنداری پس از اطلاع این معنی ازانجا که بحسب اتفاق دران سال آفت موش خوری مزروعات در تمام صوبه و خرابی بسیار رویداده بود آنرا دستاویز نموده به تمهیدی مقدمهٔ عزل بیرم گام را از ارباب تحریر رسانیده به حضور روانه ساخت و بعرض اقدس رسید حکم والا بشرف صدور پیوست که امیر الامرا را رسد و او بر خلاف برهان الملک حسب الحکم بمهر خود در استقلال و بحالی بیرم گام بنام مهاراجه نوشت و در داک که برد رامم و رود یافت به بهنداری رسانیده رسد گرفت بهنداری بمجرد وصول حکم که حسب الخواهش او بود نقل آن را بمهر مستعد خان قاضی نزد بهرام خان فرستاد و او بجدسه پیش برهان الملک ارسال داشته حقیقت حال را نوشت - برهان الملک ازین معنی بر آشفته در حضور اشرف اعلی با امیر الامرا درین مقدمه گفتگوی حسوب آمد نموده به بهرام خان پاسخ تعلیم آورد که بجمع جهات خاطر جمع داشته بهر نوع که داند و تواند در مداخلت بیرم گام کوشد بهرام خان به پشت گرمی آن در اندک فرصت قریب سه چهار هزار سوار و پیاده از قدیم و جدید تجدید نموده چند ضرب توپ و لوازمهٔ جرب سرانجام داده صادق علی خان را به نیابت خود گدهه گراسته بر آمد بهنداری نیز آگهی یافته فوج مارواری که در پرگنات بود و مومن خان و شیر خان و صفدر خان بابی را طلب داشت و بنگاهداشت سپاه بابی ماندگان گجراتی و مرمت توپ خانه پرداخته بعزم مقابله بر آمد و عبد الحسین خان نائب دیوان صوبه و محمد مجاهد الدین خان بخشی وقائع نگار و رامم حروف و رحیم یاور خان سزاول را بجدال اینکه اگر به گفت و شنود کار انجامد

جوابا نمیدند که تا دمیدن نفخ صور یوم النشور بیدار نشود و زام جدی چون وقتش نرسیده بود زخمی گشت و شهرت دادند که او باشان یا ازهم شهریان او که انکار از افعال نکوهیدهٔ او داشتند بدین امر اقدام نمودند - تیغ بیگ خان خانه اش را بدست آویز بردن مال بهرام خان به ضبط در آورد و بمبلغ خطیر متصرف گشت - چون از ممر چلبی خاطروا پرداخته اطمینان قلب حاصل کرد در صدد انهدام بنیان مصر خراب سید علی واعظی که اکثر اوقات امری را دستاویز نموده هنگامه آرائی می نمود چنانچه بدفعات سبق ذکر یافت بعد چندیکه چون چلبی پایمال گشت جمعی از اقامه مهدویه را که سند در باب مذهب آنها طعن داشت برگماشت - آنجماعه فرصت نموده شبی بخانه اش در آمده بحسام خون آشام پاره پاره ساختند - تیغ بیگ خان به کلی از فتنه انگیزان و واقعه طلبان خاطر خود جمع نموده مطلع را صاف ساخت و به فراغ بال دم از استقلال و استبداد زده بامر حکومت اشتغال ورزید صفدر محمد خان که بامر نیابت می پرداخت چون در سیمای ملا فخرالدین پسر کهتر عمدة التجار رشادت و جوهر ذاتی مشاهده می کرد مکرر تیغ بیگ خان را جهت ملحق ساختن او به پدرش ترغیب و تحریض می نموده و می گفت که افعی را کشتن و بچه اش نگاهداشتن کار خردمندان نیست اما تیغ بیگ خان مجبور این معنی نمی گشت و از اندیشهٔ این که مبادا برادرش بی اطلاع آواسیبی رساند به معبئی رخصت کرده فرستاد و او چندی در انجا بوده به دکهن برد آصف جاه شتافت *

مقرر شدن فوجداري بيرم گانم عرف جهالاوار از خالصه شريفه به بهرام خان و رسيدن او به دهندوقه بعزم مداخلت و بمقابله شتافتن بهنداري و رويداد جنگ و کشته شدن بهرام خان

دیگر از سوانحات این سال کشته شدن بهرام خان است تفئش این مقال بر سبیل اجمال آنکه پرگنهٔ بدرم گانم عرف جهالاوار که در عوض دولقه بخالصه

کمی در امر تجارت از عمدة التجار ملا محمد علی نداشت و پیوسته قریب دو هزار کس از عرب و رومی نوکری بودند و در بر انداختن بهرام خان و عمدة التجار ساعی گشته و درجش بر آمدن بهرام خان دست اندازی بر اموال او نموده چنانچه بالا گذشت بیخ بنگ خان او را بقیة امر سر و مایة فتنة و فساد تصور نموده مطمئن خاطر نبود در تدبیر دفع او با خود می اندیشید ازانجا که جلبی مرد عیاش و به تکلیف ایام جوانی چنانچه شاعر گوید - * نظم *

جوانی جلوهٔ دارد دل افروز | که هر صبحش بود چون عید نوروز
جوانی فصل عیش و کامرانی است | نشاط افزای دل فصل جوانی است

به شرب بادهٔ ارغوانی و نمودن جام ریحانی اقدام داشت و باز معنیه که باصطلاح هند رام جنی گویند تعلق خاطر بهم رسانیده شیفتة و والهٔ آن نگار و بدام زلف آن غزال گرفتار - * نظم *

دو چشمش دو آهوی مردم شکار | دو ابرو دو سر فتنهٔ روزگار
زمین سودة گیسوی عنبر لقب | در آویخته ز افتادی دوش

اکثر اوقات با معشوقهٔ خود به صداقت طبع بمضمون آنکه - * بیت *

گل بی رخ یار خوش نباشد | بی باده بهار خوش نباشد

به عیش و طرب و کامرانی و کشیدن ساغر یک شب و دو شب (۱) بنوبت نموده داد عشرت می داد - اتفاقاً عمارت باغ مشرف بر لب رود تپتی واقع شده چون از راه خشکی جماعهٔ عرب و رومی ملازمان او به (۲) کشیک می پرداختند تیغ بنگ خان را تدبیری که با تقدیر موافقت داشت به خاطر آمد و در شبی که بدستور معهود جلبی سر گرم نشاط بود جمعی را کشتی سوار فرستاد که از دریچهٔ عمارت جانب دریا که از پاسبانان خالی است بالا بر آمده او را مستانه به نهانخانهٔ عدم فرستند قریب نصف شب فرستادها بدانجا رسیده بدستیاری کمند بالا بر آمدند و جلبی را که مست لا یعقل معشوقه در بغل در محفل خلوت سرگران خواب غفلت یافتند بلا تشویش و تامل بچند زخم متوالی کاری به مضجع نیستی

---

(۱) بنوبت شب در جای بودن *

(۲) کشیک لغه ترکی بمعنی پاسبانی *

دیده و سنیده بودند ظاهر ساختند و معاملت در پیش شد بس آمدند و سد و فیل
و مال بسعی تمام یک لک و هفتاد پنج هزار روپیه بطریق مقطعی قرار یافت
چون زری درمیان نبود - عجالةً بیست و پنجهزار روپیه را اسپ و شتر خود
و همراهیان بدادن تمسک قیمت نموده داد و در عوض باقی زورآور خان برادر
و عجب سنگه بنشکار و اکرا کولی و امرا کولی را که باجمعیت خودها به طمع
بردن غنیمت و باجت بر قافت آمده بودند تا ادای آن به عنوان برغمال سپرد
و بموجب قرار بدیدن و رخصت سرداران دکهنی و راهی شدن شتافت آنها
بتواضع پارچه و اسپ و یک زنجیر فیل ماده برداخته مرخص ساختند چوان
مرد خان بعصبة بدیگر رسیده فرس اندوه و ملال نشست بعاصای طلب سپاه از
سابق ولا حق و وجه قیمت اسپ و شتر علاوه افکار سنبل وجه باقی خلاصی برادر
گشت - * مصرع *

ای وای که به بسند بترسد

و در سال هزار و صد و چهل و هفت محالات انعالی جاگیر شرف الدوله
و دیگران به عهدهٔ برادر راقم که دران اوان به منصب پانصدی ذات پنجاه سوار
و خطاب اسمٰعیل محمد خان نو سرافراز شده مقرر گشت و از دفتر خالصه شریفه
اسناد و احکام والا بمهر وزیر الممالک رسید چون هفتاد و پنج هزار روپیه منجمله
تنخواه بهنداری عوض جاگیر منصبداران بر مومن خان بوصول در آمده و رحیم
یاور خان بحضور فرستاده بود حکم شد که از وجه باقی تنخواه محصول سی
و چهار لک دام محصولات موصوفه حوالهٔ اسمعیل محمد خان نمایند که ارسال
دارد ازانجا که دیگر دامی بمعرض اتصال نرسد به عمل در نیامد *

کشته شدن احمد چلپی تاجر و سید علي واعظ و روانه شدن ملا فخرالدین به مبنئ از بندر سورت

از جمله سوانحات این سال کشته شدن احمد چلپی تاجر و سید علی واعظ
در بندر سورت است شرح این حکایت برنهج اختصار آنکه احمد چلپی که پای

دیگر پیوسته بود به غفلت افتاد - روز دیگر که سلطان روز با علم زر تاری تاختن آورده زنگی شب را به تحت الثری محصور ساخت ناگهان گرد عظیم علامت فوج خصیم نمایان گشت - * نظم *

فرو شد دران تیره گرد آفتاب　　بدان سان که در خاک شوریده آب

زمین در تزلزل ز سم ستور　　ز گرد سپه آسمان را فتور

که دکهنیان جلوریز مانند مور و ملخ زیاده از حد و چون مانند بلای ناگهانی و قضای مبرم آسمانی رسیده ملعجه را نقطه وار درمیان گرفته حلقه زدند و مانند دریای چون خوار محیط گشته حصاریان را در گرداب حرف انداختند و حقیقت عذر از حجاب سینه بیرون آمد - * بیت *

ز جوش سواران دران ناحیت　　گزرگاه شد تنگ بر عافیت

عقل از سرها جیر باد گفت و دست از پا گم گردند اعلی و ادنی مرگ خود را برای العین مشاهده نموده از جان و مال مایوس گشته بماتم داری خودها نشسته - * نظم *

گرفته یکی مرگ بر خویشتن　　وصیت نوشته بفرزند و زن

هوس داشت آن دیگری داوری　　ز اندیشهٔ مرد و مقت بری

چون ازان ورطهٔ خونخوار ولجهٔ نا پیدا کنار بر آمدن امکان نداشت لاجار دل بنهاد مرگ شده به ضابطه و شعار راجبوتیه که درچنین هنگام کسوت خود را در زعفران رنگین ساخته می پوشند که باصطلاح کسریه گویند و این علامت اظهار کمال تهور و شجاعت است و کسی که کیسریه دربین وقت پوشد بجز کشته شدن رهائی ندارد لهذا جوان مرد خان با چندی از مخصوصان و دلیران ملبس بدان لباس شدند مرهٔته از روی پخته کاری و حزم و هوشیاری بندتان چند را بدر یافت احوال و کم و کیف لشکر و نام و نشان سردار متحصنان بعنوان گفت و شنود بپغام گزار فرستادند و آنها آمده با جوان مرد خان ملاقی شدند دران ضمن بموجب اشاره بنابر نمود فرستادنها دو سه اسپ و شتر را بعضی از سپاه پی زده بی زبان چند را از پا در آوردند و این معنی را باصطلاح هند جوهر نامند که بیر نشان دل نهاد شدن مرگ است پندتان مانع آمده کارپردازان جوانمرد خانرا همراه برد سر گروههای خویش برده آنچه

سپاه تنخواه داران بدادن تمسکات بوعده خود را از تقاضای بهنداری خلاص
ساخت و روانهٔ مونتجور و سمت محال جاگیر خویش گردید و طلب سپاه
علاوهٔ نقصان اجاره داری گشت که به هیچ قسم عهده برآئی ازان در خود نمی
دید لهذا تدبیری با خود اندیشیده که اگر موافق تقدیر باشد پرگنهٔ ایدر را از ابند
سنگه و رای سنگه برادران مهاراجه که قبل از نوروز نظامت در جاگیرش مرحمت
گشته و او در عوض حصه زمینداری بآنها داده بود انتزاع نموده امکنهٔ چند را
که گنجایش داشتهٔ بتاخت در آرد بربن عزم مصمم گردید و اکراجی کولی
موضع کمهوسن را بامیدواری دستبرد و غنیمت با جمعی از کولیان به همراهی
خود دعوت نمود و او به طمع در افتاده اجابت کرده مرافقت گزید و در بین راه
امر اکولی زمیندار موضع ایلول کاذرهٔ معمولهٔ احمد نگر را به همان نهج همراه گرفته
بر سه کروهے ایدر که قلعچه مستحکمی دارد و چهار طرف میدان وسیعی است
اقامت ورزیده همت بر تسخیر آن جا و تاخت قریات گماشت - برادران مهاراجه
وسع و طاقت بمدافعهٔ و مقابله می پرداختند از قضای آسمانی دربن ضمن ملهار
هولکر و رانوجی سندهیه مرهٹه با انبوه کثیر فرستادهٔ باجیراو که هر سال بصوبهٔ
مالوه از نزدیکی قصبهٔ دوحد بدان صوب می شتافتند بدانجا پیوسته بودند راجه
ابند سنگه ازان اطلاع یافته چون ازان باخت قریب بودند فکر بر اصل نموده
مسرعان سریع السیر به تعجل مبلغی چون خود به تنهائی عهده برآئی نداشت
نزد ملهار را و فرستاده بمعاونت خویش و برداشتن حریف استمداد و [1] استنجاد
کرد دکهنیان این معنی را از مساعدت بخت و مغتنمات وقت تصور نموده در یک
برده دو سوارا شنیده گروهی وجه متعلقه و باخت و غنیمت بقول آنکه یک گز دو
فاخته دانسته روبدان صوب آوردند و جنگی دربن ماجرا به گرسنه بود که یک روز
بیش از رسیدن آنها افواه این خبر زبان زد گشته به جوان مرد جان رسید - حمل
براراجیف و شهرت بی اصل دادن طرف بابی بدابر مصلحت و انداختن
سنگ تفرقه و تذبذب در بنیان عزم خود تصور نمود - چون مشیت ایزدی بنوعی

---

(۱) استنجاد یاری خواستن وقوی شدن بعد از ضعیفی و دلیر شدن ۱۲ *

دیگر نپیوسته بود به غفلت افتاد - روز دیگر که سلطان روز با علم زر تاری تاختن آورده زنگی شب را به تحت الثری محصور ساخت ناگهان گرد عظیم علامت فوج خصیم نمایان گشت -
* نظم *

فرو شد درآن تیره گرد آفتاب ... بدان سان که در خاک شوریده آب

زمیـــن در تزلزل ز سم ستـــور ... ز گرد سپـــه آسمـــان را فتـــور

که دکهنیان خلوزیر مانند مور و ملخ زیاده از حد و چون مانند بلای ناگهانی و قضای مبرم آسمانی رسیده ملحمه را نقطه وار درمیان گرفته حلقه زدند و مانند دریای چون خوار محیط گشته حصاریان را در گرداب حرب انداختند و حقیقت غدر از حجاب شبه بیرون آمد -
* بیت *

ز جوش سواران دران ناحیت ... گریزگاه شـد تنگ بر عافیت

عقل از سرها حیرباد گفت و دست از پا گم کردند اعلی و ادنی مرگ خود را برای العین مشاهده نموده از جان و مال مایوس گشته بماتم داری خودها نشسته -
* نظم *

گرفته یکی مرگ بر خویشتن ... وصیت نوشتـــه بفرزند و زن

هوس داشت آن دیگری داوری ... ز اندیشهٔ مرد و مغت بری

چون اران ورطهٔ خونخوار ولجهٔ نا پیدا کنار بر آمدن امکان نداشت لاچار دل بنهاد مرگ شده به ضابطه و شعار راجپوتیه که درچنین هنگام کسوت خود را در زعفران رنگین ساخته می پوشند که باصطلاح کسریه گویند و این علامت اظهار کمال تهور و شجاعت است و کسی که کیسریه دربین وقت پوشد بجز کشته شدن رهائی ندارد لهذا جوان مرد خان با چندی از مخصوصان و دلیران ملبس بدان لباس شدند مرهتّه از روی پخته کاري و حزم و هوشیاري پنڈتان چند را بدر یافت احوال و کم و کیف لشکر و نام و نشان سردار متحصنان بعنوان گفت و شنود بنغام گزار فرستادند و آنها آمده با جوان مرد خان ملاقی شدند دران ضمن بموجب اشاره بنابر نمود فرستادها دو سه اسپ و شتر را بعضی از سپاه پی زده بی زبان چند را از پا در آوردند و این معنی را باصطلاح هند جوهر نامند که بیر نشان دل نهاد شدن مرگ است پنڈتان مانع آمده کار پردازان جوانمرد خانرا همراه برد سر گروههای خویش برده آنچه

ساخته حاضر نمود چون طلب شد گان فراهم آمدند باشارهٔ بهدداری بنابر پاس مرضی او احمد و سر گروهان هر فرقه بالش خوشحال چند را بمیان آورده زبان به تظلم کشودند چون در صورت فرستادن فوج و محاصرهٔ جوهری وارهٔ و گرفتن خوشحال چند که دست اندازی و خرابی بر دیگران سرایت می کرد به خواندند خیر اندیشان تا تمام جمعیت در آمد و محمد مجاهد الدین خان نائب بخشی و وقائع نگار و راقم حروف و بحرام پیشکار موسی خان و عجب سنگهٔ پیشکار جوانمرد خان و رحیم یاور خان را با چندی از مارواریان نزد او فرستاده پیغام داد که همین امروز از شهر بر آید در صورت ایستادگی هرچه خواهد دید از خود خواهد کشید فرستادها رفته بادای رسالت پرداختند ازانجا که پست گرمی از خواندن داشت به جست و خیز و جوش و خروش در آمده از بر آمدن سرباز زد راقم که صوبی از دلدهی آنها سنیده بود و بالفعل که برخلاف مشاهده می نمود خوشحال چند را مخاطب ساخته گفت * مصرع *

مرن بی تامل نگفتار دم

اگر درین باب بمشورت پاسخ داده شود خوب است که عجلت و شتاب زدگی موجب ندامت و پشیمانی است با بحرام و عجب سنگه و دیگری که محل اعتماد خود داند بکناره نشسته کنکاش نماید انسب است آنها که در حضور مردم از خوف افسانی راز نهانی از لاو نعم لب را گرفته بودند متفق اللفظ گشته گفتند بسیار بموقع است و دست خوشحال چند را گرفته در خلوت شدند بمقتضای وقت که از خواندن اعانتی نمی توانست بعمل آمد صلاح و فلاح حال او را در بر آمدن دادند و او همان وقت در استعداد بر آمدن برداخته نزدیک آفتاب زرد بیرون شهر در نور الله پور فرود آمد و روز دیگر بموضع بتها پور و ازانجا در موضع باسنه دوله را با مسکن کولدان رفته اقامت ورزید و این فتنه فرونشست چون مخل ازمیان برخاست بافراغ خاطر مارواریان بیداد گر و بهدداریان جفاپیشه - * لمؤلفه *

همه زشت طینت همه زشت کار   بناصرار مردم همه مار وار

همه بد سرشتان هه بد گهر   همه تخم شیطان پدر بر پدر

* رباعی *

از حرم حضیض خاک تا اوج زحل کردم همه مشکلات عالم را حل
بیرون جستم ز بند هر مکر و حیل هر بند کشاده شد مگر بندِ اجل

و یساول بدانتی انعام زیاده از حوصله اش رضامند گشته بترانه که یادش دادند مترنم گشته رفت *

بر آوردن بهنداري خوش حال چند سیتّه را از بلده بنابر نا موافقت احمد سیتّه و فوت احمد

سابقاً رسیدن خوشحال چند سیتّه بدست آویز پروانه از دارالخلافت بهمراهی راجه بخت سنگه و قیام نمودن بامر ستّیهی سمت گزارش پذیرفته ازانجا که بار گرفتن مصادره از گنگا داس و معزول ساختن او از ستّهی احمد نامی سر گروه جواهیر را که در امور گرفتن بیوره و مصادرات و ابواب ممنوعه باسترضای خاطر بهنداري می پرداخت لهذا مرجع جمهور گشته خوش حال چند را استقلالی بدست نمی آمد و پیوسته در اکثر معاملات بیوره و مقدمات مصادره با احمد کشمکش و ممانعت می نمود بهنداری با ظهار احمد که او متخل کارها است مورد عتاب و خطاب ساخته در صدد ایذا و اضرار و رسانیدن حقت با قید داشتن و بدرون کردن در آمد خوش حال چند بتفرس دریافت مکنون ضمیر او نموده از آمد و رفت متقاعد گشت و جمعی از عرب را نوکر ساخته بر دروازهٔ جوهری واره و دور خانهٔ خویش نشانده بمحافظت پرداخت و بدستور کبور چند بهنسالی مانع گرفت و گیر مردم شد اتفاقا دران ایام مومن خان و جوانمرد خان بتقریب امری در بلده قیام داشتند نهانی اشاره هنگامه آرائی بخوش حال چند کرده بودند او بتقویت جوانان پیش از بیش جوش و خروش داشت - از سنوح این سانحه بهنداری مجمعی منعقد ساخته مومن خان و جوانمرد خان و قاضی و ارباب تحریر و احمد و گنگا داس و سر گروه صرافان و تجار پیشگان مسلم و هنود را طلب داشت و موج را با توپ خانه مستعد

ساخته بامر تجارت مامور فرمود عمدة التجار در تدبیر و اندیشه کار خود و نجات از تنگنای زندان شب و روز بیقراری داشت تا آنکه با یکی از پلنبانان طرح اختلاط انداخته بدادن انعام و امیدواری آینده سازش نموده اسباب کتابت بدست آورده و عبدالعرضه عرائض مشتمل بر حالات و سرگذشت خویش به مقرب الحضرة و الخاقان حافظ خدمتگار خان بحضور و بآصف جاه که در دکهن بود پنهانی فرستاد و بنابر مزید احتیاط بدفعات بتکرار این معنی پرداخت چون آصف جاه از بندر سورت قریب بود یساول تعین ساخته در استخلاص عمدة التجار به تمهد و تهدید تیغ بیگ خان را نوشته قدغن نمود یساول رسیده رهائی در آنچه بدو حواله بود ظاهرساخت تیغ بیگ خان در ظاهر با ظهار انقیاد و بعاد امر در آمده روزی را جهت خلاصی و ساعتی برای رهائی عمدة التجار معین ساخت و بترتیب خلعت گران بها و اسپ (۱) بنجاق بنابر تواضع و معذرت عمدة التجار به کار پرداران خود امر نمود و این معنی زبان زد خاص و عام گردید و در ضمن به اندیشه اینکه مار زارخمی گذاشتن کار خرد مندان نیست اگر او رهائی یافته نزد آصف جاه شتابد از (۲) نقیر و (۳) قطمیر سرگذشت و ما یعرف خود آگاهی داده تظلم نماید مستزد باید ساخت خون دشمن قوی است چه فتنه ها که بر پا نشود و خدا داند که انجام کار به کجا منتهی شود اگر وجودش از میان برداشته شود اولی است لهذا سم قاتل و زهر جان گسل در کارش کرده مسموم گردانند گویند که سه دفعه اثر نپذیرفت گشت بالاخرش در شبی که فردای آن روز موعود خلاصی بود (۴) مخنوق گردند و شهرت دادند که شادي مرگ شد و لاش اورا بر پالکی انداخته بخانه اش فرستاد -

---

(۱) بنجاق لغت ترکی اسپ عراقی را گویند ۱۲ *

(۲) نقیر باول مفتوح در لغت خامک خورد که بر پشت استخوان خرما می باشد ۱۲ *

(۳) قطمیر باول مکسور پوستک باریک که بر استخوان خرما می باشد ۱۲ -

(۴) مخنوق یعنی ریسمان در حلق کسی کشیده شد ۱۲ *

* رباعی *

ازحرم حضیض خاک تا اوج زحل　　کردم همه مشکلات عالم را حل
بیرون جستم ز بند پرمکر و حیل　　هر بند گشاده شد مگر بندِ اجل

و یساول بدافتی انعام زیاده از حوصله اش رضامند گشته بترانه که یادش دادند مترنم گشته رفت *

بر آوردن بهنداري خوش حال چند سیته را از بلده بنابر نا موافقت احمد سیته و فوت احمد

سابقاً رسیدن خوشحال چند سیته بدست آویز پروانه از دارالخلافت بهمراهی راجه بخت سنگه و قیام نمودن بامر سیتهی سمت گزارش پذیرفته ازانجا که بار گرفتن مصادره از گنگا داس و معزول ساختن او از سیتهی احمد نامی سر گروه جواهیر را که در امور گرفتن بیوره و مصادرات و ابواب ممنوعه باسترضای خاطر بهنداري می پرداخت لهذا مرجع جمهور گشته خوش حال چند را استقلالی بدست نمی آمد و پیوسته در اکثر معاملات بیوره و مقدمات مصادره با احمد کشمکش و ممانعت می نمود بهنداری با ظهار احمد که او مختل کارها است مورد عتاب و خطاب ساخته در صدد ایذا و اضرار و رسانیدن حقت با قید داشتن و بیرون کردن در آمد خوش حال چند بتعرس دریافت مکنون ضمیر او نموده از آمد و رفت متقاعد گشت و جمعی از عرب را نوکر ساخته بر دروازهٔ جوهری واره و دور خانهٔ خویش نشانیده بمحافظت پرداخت و بدستور کبور چند بهنسالی مانع گرفت و گیر مردم شد اتفاقا دران ایام مومن خان و جوانمرد خان بتقریب امری در بلده قیام داشتند بهانی اشاره هنگامه آرائی بخوش حال چند کرده بودند او بتقویت جوانبی بیش از پیش جوش و خروش داشت - از سنوح این سانحه بهنداری مجمعی منعقد ساخته مومن خان و جوانمرد خان و قاضی و ارباب تحریر و احمد و گنگا داس و سرگروه صرافان و تجار پیشگان مسلم و هنود را طلب داشت و فوج را با توپ خانه مستعد

روانهٔ بلده کرد ازانجا که هنگام تقرر فوجداری و در آمدن جوانمرد خان بابد هزار فوجی درمیان گرفته آمده بود از اطلاع این معنی بابدهزاران کشتن و کشته شدن را برای حفظ آبرو بر خود قرار داده با جوان مرد خان بدرستی و خشونت پیش آمدند چون او خود را در معرض خطر دید لاچار از ابدای راه بر گردانیده حوالهٔ بابد هزار کرد سابقا آمدن رحیم یاور خان سراول وا گذاشت جاگیرات زمرهٔ کلک بیان گشته دربنولا بهدداری یک لک و بیست و سه هزار روپیه را تنخواه عوض جاگیر منصبداران حضور منجمله محصول بندر کنبهایت که بعهدهٔ مومن خان بود داد *

محاصره نمودن مهماجي برادر پيلاجی گایکوار برودہ را و به تصرف در آوردن آنجا

از جملهٔ سوانحات این سال زمین برودہ بتصرف مرهته است شرح این اجمال بر سبیل اختصار آنکه شیر خان بابی از انتقال سردار محمد خان بحسرش به نیابت فوجداری برودہ می پرداخت محمد سربار بسر عم و متعلقان خود را در انجا گذاشته بنابر بندوبست پرگنه باره سینور محال جاگیر رفت مهماجی برادر پیلاجی گایکوار که پرگنهٔ جموسر را در تصرف داشت و از برودہ قریب واقع شده برهمنونی دلا مقدم پادره که از سنیدن مقدمهٔ دبسائی بیرم گام از خدع و مکر ماورایان شب و روز در اندیشه دور و دراز بسرمی برد درین ولا شیر خان به باره سینور شتافته وقت فرصت و قابو دانسته اورا بر بله محاصرهٔ برودہ آورد مهماجی با جمعیت سوار و پیاده با استعداد و ارادهٔ تصرف برودہ آمد و داماجی را و نیز از سونگڈھ مسکن خویش فوجی بمعاونت این کار فرستاد محمد سربار دروب چهار دیوار حصار استوار ساخته بمحافظت برج و باره پرداخت و هر روز جنگ توپ و تفنگ در پیوست - شیر خان بدریافت این خبر از بهدداری استمداد نمود او بنابر کومک و اعانت بمومن خان نوشت که هرگاه شیر خان بر گذر دریای مهندری برسد شریک او شده بمدافعه دکهنیان پردازد شیر خان

بود بهرام خان حاجی محمد ربیع را جمعی همراه نموده با نزاع و مداخلت آنجا مامور ساخت و او بامر محاصره و جنگ تیر و تفنگ پرداخته در اندک فرصت به زد و خورد سنبر زمان را ازان بیشه بر آورده دخیل کار گشت و کیفیت حسن بودن و گرفتن گهوگه حاجی محمد ربیع از روی افراد سوانح مرسلهٔ فدوی درگاه معروض پایه سریر خلافت مصیر گردید چون برهان الملک مربی بود فادو یافته سطری از جوان مردی و تهور بهرام خان و همراهیانش را به عنوان شایسته به عرض اقدس رسانند از پیشگاه فضل و عطا حاجی محمد ربیع بمنصب هفت صدی ذات یک صد سوار و خطاب محمد علی خان سرافرازی یافت ازانجا که نائب میرهربر خان پیوسته بنگارش شکایت بهرام خان از بابت تحصیل و تشخیص محالات بایدادی و امکنهٔ دیگر به موکل خود نوشت و امیر الا مرا صمصام الدوله اظهار گله این معنی را با برهان الملک داشت دزین ولا برهان الملک نیابت بوجداری جوبا گذهه را خود متعهد وجه اجاره گشته سند بنام بهرام خان گرفته فرستاد و او که جمعیت خوبی بهم رسانیده بود بلا توقف و اهمال رو به جوبا گذهه نهاد میر اسمعیل نائب معزول را که یک گونه ایستادگی در ضمیر داشت فرصت نداده حبر افرا بر آورد و او که از دست طلب سپاه عاجز آمده بود براه کشتی بسمت تهته رفت و بهرام خان دخیل کار گشته به مهام مرجوعه و فرستادن فوجداران و تهانه داران متعلقهٔ خویش سرگرم کار گردید - چون خبر تقرر فوجداری سورتهه به بهرام خان به نزدیک و دور شائع گشت سپاه بی زور گار را وسیلهٔ روزی بدست آمد و از جانب رو بدان صوب نهادند و در سال هزار و صد و چهل و شش چون بهاؤ سنگه ولد اودیی کرن دیسائی مقتول که پس از گزشتن پدرش مدار کار پرگنه بیرم گام شده بود بهمداری که از دیر باز تمول و زرداری اورا در نظر داشت و پیوسته در انتهاز فادو بود درین ولا تدبیری اندیشیده جوانمرد خان را که به نیابت فوجداری آنجا می پرداخت تطمیع نموده به گرفتن و فرستادن دیسائی نوشت و او به تمهیدی دستگیر ساخته مسلسل و معلول نموده دررتهه انداخته با معتمدی چند

عارت نمودند و از بهنداري سواى مردم آزارى و اخلاى امر ديگر متمسى نمى گشت و نفوجداران كه در تدارك اين معنى مى نوست چون آنها دمر ندان امر اشتغال داشتند بعمل در نمى آمد *

مقرر شدن فوجداري گهوگه باره محال تيول نواب قدسيه وبهرام خان و تعلق يافتن نيابت فوجداري سورتهه بعد ازان

چون بهرام خان از بندر سورت بر آمد و متعلقان او بد و پيوستند چنانچه سمت گزارش يافته چندى كه در بهاونگر تعلقهٔ بهاو سنگه زميندار سيهور متوقف گشت زميندار نظر بر سابقه اسلاف او به لوازم خدمت گزاري مى پرداخت و بتدريج اعوان و انصار و ملازمان آمده ملحق گشتند لهذا تدبير يكه سر مايهٔ اوقات گزاري باشد انديشيده بمومن خان نوشت كه اگر سند محالات پايدامى اولكه سورتهه به طريق عهده از دفتر ديوانى برسد روزى چند بدان اشتغال ورزد تا از پردهٔ غيب چه به ظهور آيد مومن خان حسب الخواهش سند بمهر عبد الحسين خان نائب ديوان حاصل كرده فرستاد - بهرام خان بدست آويز آن بقدر ضرورت نگاهداشت نموده سيد نور الله را كه از بندر سورت بر آمده بود طلب داشت و منوجه بسخدص و محال پايدامى گرديد و در ضمن اكثر پرگنات زور طلب را نيز متصرف مى گشت - چون حقيقت سرگرشت خود را از سابق و لاحق كه بدان مشغول بود به برهان الملك اطلاع داد ازانجا كه پرگنه گهوگه باره از انتقال صلابت محمد خان بابى در تيول و كلائى نواب قدسيه مقرر و شير خان بموجب تجويز مهاراجه در تصرف داشت و تجويز درجهٔ پذيرائى نيافته برهان الملك آن محال را بنام پرداخت بهرام خان سند از دفتر خالصه شريفه بنامش حاصل ساخته فرستاد چون دران ايام شير خان به نمسيت مهام نيابت فوجدارى برودهٔ اشتغال داشت شير زمان برادر كهترش در گهوگه

بود بهرام خان حاجی محمد ربیع را جمعی همراه نموده با نزاع و مداخلت
آنجا مامور ساخت و او بامر محاصرة و جنگ تیر و تفنگ پرداخته در اندک
فرصت به زد و خورد سیر زمان را ازان بیشه بر آورده دخیل کار گشت و کیفیت
جس بودن و گرفتن گهوگه حاجی محمد ربیع از روی افراد سوانح مرسلهٔ قدوی
درگاه معروض پایه سریر خلافت مصیر گردید چون برهان الملک مربی بود فابو
یافته سطری از جوان مردی و تهور بهرام خان و همراهیانش را به عنوان شایسته
به عرض اقدس رسانند از پیشگاه فضل و عطا حاجی محمد ربیع بمنصب هفت
صدی ذات یک صد سوار و خطاب محمد علی خان سر افرازی یافت ازانجا که
نائب میر هربر خان پیوسته بنگارش شکایت بهرام خان از بابت تحصیل
و تشخیص محالات بایبانی و امکنهٔ دیگر به موکل خود نوشت و امیر الا مرا
صمصام الدوله اظهار گله این معنی را با برهان الملک داشت درین ولا برهان
الملک بیابت بوحداری خوبا گذهه را خود متعهد وجه اجارة گشته سند بنام
بهرام خان گرفته فرستاد و او که جمعیت خوبی بهم رسانیده بود بلا توقف
و اهمال رو به خوبا گذهه نهاد میر اسمعیل نائب معزول را که یک گونه
ایستادگی در ضمیر داشت فرصت نداده جبر افرا بر آورد و او که از دست
طلب سپاه عاجز آمده بود، براه کشتی بسمت تهته رفت و بهرام خان دخیل
کار گشته به مهام مرجوعه و فرستادن فوجداران و تهانه داران متعلقهٔ خویش سر گرم
کار گردید - چون خبر تقرر فوجداری سورتهه به بهرام خان به نزدیک و دور شائع
گشت سپاه بی زور گار را وسیلهٔ روزي بدست آمد و از جانب رو بدان صوب
نهادند و در سال هزار و صد و چهل و شش چون نهاؤ سنگه ولد اودي کرن
دیسائی مقتول که پس از گزشتن پدرش مدار کار پرگنه بیرم گام شده بود
بهنداري که از دیر باز تمول و زرداری اورا در نظر داشت و پیوسته در انتهاز فادو
بود درین ولا تدبیری اندیشیده خوانمرد خان را که به نیابت فوجداری آنجا
می پرداخت تطمیع نموده به گرفتن و فرستادن دیسائی نوشت و او به
تمهیدی دستگیر ساخته مسلسل و معلول نموده دررتهه انداخته با معتمدی چند

دارالخلافت از راه خودهپور وطن مالوفهٔ خود زتی سنگه بهنداری را نائب صوبه مقرر نموده بر آمد و محاذی باغ شاهی آنطرف رود سابر مئی فرود آمد همدران اوان خدمت سوانح نویسی صوبه از تغیر علام محمد خان برادم حروف از حضور معوض گردید و سند بمهر علی حامد خان داروغهٔ ڈاک رسید پس از ملاحظهٔ بهنداری و مداخلت در تعلقه زورنگه دیوان صوبه و بندهای پادشاهی را مهاراجه رخصت می نمود ملاقی شده خلعت یافت و مهاراجه کوچ نموده پیشتر راهی گشت مومن خان باستماع بر آمدن مهاراجه بنابر رخصت از کنهایت روانه شده والد راقم که پس از معاودت سفر ججهار در انجا متوقف بود برفاقت مومن خان آمده بر مقام موضع کلول دوازده کروهی بلده ملحق گشتند و دو روز دیگر همراهی گردیده رخصت انصراف حاصل گشت هنگام معاودت بر سه کروهی بلده باوجودیکه با مومن خان جمعیت سوار و پیاده بود کولیان حوالهٔ به سوخی پیش آمدند چنانچه صالح علی خان از همراهیانش بدرجهٔ شهادت رسید - مومن خان روزی چند در بلده توقف ورزیده به کهنبایت شتافت و علاء محی الدین خان فوجدار سورتهه در حضور به قضای آلهی فوت شد و فوجداری آنجا به میر هزبر خان از انتقال برادرش مرحمت گشت رتن سنگه بهنداری پس از روانگی مهاراجه دم از استقلال و استبداد زده بامر حکومت ورز کسی ناخذ بزوره و اقسام گرفت و گیر بموجب به تهمت و بستن افترا پرداخت و خانه برانداران خدا نشناس گجرات برهنموئی پیش آمد نموده گاو بخرمن این و آن بستند و به همین نهج کوتوال در بلده و فوجدار در دورجات بایذا و اضرار کافهٔ رعایا و برایا که الناس علی دین ملوکهم بانواع متنوعه بمصادرات دست تطاول دراز ساختند *

آمدن جادوجي متبنای اومان بائي و سوانحاتی که دران سال به ظهور آمده

همدران سال بر هنگام آمدنی مرهتّه جادوجی متبنای اومان بائی با

ناماف سپرده بودند بعاير دون از برودة به بلدة آوردة برخصت مهاراجه اندرون حصار متصل خانة او در طويله بخاک سپردند همدران سال فرمان و الاشان با خلعت خاصه شش پارچه و سرپيچ و جيغهٔ مرصع و يک زنجير فيل براى مهاراجه و خلعت فاخرة جهت مومن خان مصحوب خواجه اسد الله خان گرز بردار که از پيشگاه فضل و عطا مرحمت شدة بود رسيد مهاراجه مومن خان را همراه گرفته بشرائط استقبال و تعديم آداب سوار شدة خلعت سرافرازي پوشيدة و رو بدرگاة فلک بارگاة آداب بجا آورد و مومن خان نيز مخلع گشته نيار مددي بتعديم رسانيد بعد چندى مومن خان و جوان مرد خان هر كدام رخصت يافته بتعلقات خودها شتافتند مير عارف الدين ولد نظام الدين خان مختب معسكر حضرت خلد مكان را بعلت زردارى به سعايت رحيم يارخان كسان مهاراجه دستگير ساخته در چبوترة كوتوالى بار داشتند و مبلغى مصادره دادة خلاص شد رحيم يار خان بعاير وا گراشت جاگيرات منصب داران آمدة روزينه از سركار مهاراجه مى يافت اما بعاير پيش آمد خود چندين خانه خرابى‌ها از و بظهور آمد سيميار فبائل و عشائر شيخ الاسلام خان روسياهى ابدى حاصل ساخت - از انجا كه حق تعالى منتقم حقيقى است باداش ديدوى را عاجل نمود كه در اواخر بنان شب محتاج گشته به مطمورهٔ بدبختى شتافت و جزاى عذاب اخروى آجل را براى ذخيرة نهاد *

روانه شدن مهاراجه باتفاق راجه بخت سنگه بدارالخلافت و تعين نمودن رتن سنگه بهنداري به نيابت صوبه و تعلق پذيرفتن سوانح نويسي به فدوي درگاه

در سال هزار و صد و چهل و پنج مهاراجه باتفاق راجه بخت سنگه به عزم

و سدانه کولیان نکندن و بردن و سوختن دقیقه از دقائق نامرعی و مهمل نه گزاشتند و مالکان را بخاک با کامی نشانده کباب ساختند ازان وقت پورهٔ رسول آباد و پورجات دیگر متعلق درگاه ویران بی چراغ گشت و تسلط مرهته که پس از کشته شدن پیلاجی مدتی زائل شده بود بتارگی رنگی بهم رسانید - چون از ممر فوج خنو راج خاطر شان جمع گردید بمقابل زتی سنگه بهنداری که در رنگ ساتر متی متصل باغ عارف الدین حسین قیام داشت در آمده از هر دو سو جوانان یکه تاز بجولان در آمده مبارزتها می نمودند لیکن بنابر خوف رسیدن گولهٔ توپ از بروج حصار دروازهٔ خان جهان که مقابل بود جرأت ریختن و آوردن حمله به هئیت مجموع نمی یافتند - مهاراجه بنابر وقوع حرابی بسیار که عهدهٔ برآئی جنگ مرهته در مارواریان نمی دید و از خود سوای تماشا بیدی از دور کاری بر نمی آمد بره نمای خیر اندیشان تن بمصالحه در داد و ابهی کرن پتاوت و جوان مرد خان را نزد اومان بائی فرستاده سلسله جنبان امر مصالحه گشت -

* بیت *

نه از مرد بیدل زن نرجگر　　بود سیر مانده نه از گاو نر

و آنها تا سه روز درانجا متوقف گشته پس از گفت و شنید به هشتاد هزار روپیه به صیغهٔ مال امانی که کهدنی باشد و استمرار جوتهه و سر دیسمکهی صوبه صورت صلح نمودند و اومان بائی که بنابر کدورت خرج فوج ته بار طلب سیاه شده بود رسانیدن وجه مقرره را به عهدهٔ جوان مرد خان که برساند سپرده بصوب برودهٔ کوچ کرد - مهاراجه بر پرگنهٔ بیرم گام تنخواه نموده فوجداری آنجا را به جوانمرد خان داد که بتحصیل مال پرداخته برساند و او بمرور فرستاد متحملهٔ آن بیست هزار روپیه که باقی مانده بود برسانیده خود متصرف گشت الحاصل اومان بائی بکوچهای متواتر چون به سواد برودهٔ پیوست سیر خان بائت فوجداری آنجا برج و باره را استوار ساخته مستعد بمدافعه و برخاس گشت او مان بائی که بتارگی با مهاراجه صلح نموده بود باستمالت او پرداخته بنابر ملاقات طلب داشت و مکاس دار جوتهه از طرف داماجی گایکوار همراه نموده رخصت انصراف داده بمسکن خود شتافت - کسان سردار محمد خان لاس او را که

پرداختند میر ابو القاسم و چندی که در اجل شان تاخیر بود ازان معرکه زخم دار بر آمدند - آنها را برداشته هنگام شب معاودت نمودند و زنی سنگه در زیر دیوار قلعهٔ ارک به ضمهٔ خویش در آمد - در ایام گزشته هنگامه شورش مرهتّه عامه رعایا و کافه برایا سکنهٔ پورجات و قریات نزدیک که عنوف کلی از مشاهدهٔ خرابی و پا مالی پورجات آن طرف دریا در هنگام نعی خامند جان یافته بودند با عیال و اطفال و اثقال حصار شهر پناه را وقایه خود ساخته درمیان آمدند دریں ولا چو راج که نظر بر جلادت و نازوی خویش غره بود مانع حرکت آنها شده جبراً قهراً نمی گزاشت که احدی به شهر در آید از استماع خبر کشته شدن او از علتهٔ رعب و هراس دست از ناگم کرده خانهای ما لا مال را گزاشته سرا سیمه با دو گوش و بینی دست عیال را گرفته رو بشهر آوردند - صباح روز دیگر که شهسوار زرین کلاه دست بغارت رنگدار کشاده عرصهٔ روزگار مصفا و منور ساخت دکهنیان که از چیره دستی دیرور خیره شده بودند دست تطاول بغارت اماکن و بیوت و دکاکین مساکین پورجات آنطرف کشادند -

* نظم *

فتادند بیداد گر دکهنیان ز هر جانب آن سمت غارت کنان

گرفتند از خانها آنچه بود چه از مسلم و چه ز قوم هنود

پس آنگه زکین آتش افروختند تر و خشک با یک دگر سوختند

خصوصاً پورهٔ رسول آباد مسکن سادات شاهیه اولا دواحفاد حضرت شاه عالم قدس سره که منازل دلکش و باغچهای سر سبز داشت و بنابر پاس ادب و حرمت درگاه کسی متعرض نبود از خدا بی خبران مرهتّه یکبارهٔ ریخته دست به نهب و غارت در از ساختند - سادات عظام بنابر حفظ ناموس (۱) دفاع را واجب دانسته بمدافعه پیش آمدند از انجا که انبوه کثیره بود عهده بر انشدند بعضی کشته گشته و برخی خسته خسته دست مستورات اهل عصمت را گرفته باطفال خورد سال نالان افتان و خیزان متوجه بلده شدند و اماکن آنها و اسباب درگاه و کتاب خانهٔ عالی که در آنجا بود بباد فنا رفت عوض در عرض یک هفته روزانه دکهنیان

---

(۱) دفاع بالکسر باز داشتن و دور کردن ۱۲ *

متعلقهٔ خود کماینبغی کوشیده دم از تهور و جلادت میزد دریں هنگامه مهاراجه او را در چار توره متصل راج پور فرود آورده و حفاظت پورجات آں طرف بعهدهٔ او گرشته بود مستعد و آمادهٔ پیکار و مدافعهٔ مرهٹه از روی حزم و احتیاط گوش بر آواز خبر آمد آمد آنها می بود روزی بحسب اتفاق ندیدن سیاهی جمعی از سواران دکهنیان که باصلاح آنها هول سوار گویند چون گاهی جنگ با مرهٹه اتفاق نه شده بود بلا تامل و اندیشه بمقابله و مدافعه شتافت و آنها بعادت مستمرهٔ خود بمیدان دادن و کشیدن حریف در دام در آمدند چنو راج طهور این معنی را علامهٔ خویش و مغلوبی آنها پنداشته بی اختیار عنان حزم و هوشیاری را از دست داده جلوریز به تعاقب پرداخت و سر خودی پا از اندازه فراترک نهاد که نگاه - * نظم *

بر آمد یکی تیره گردی چو دود کز انجا مجال گریزش نه بود
بجنبید کوهی بآهنگ جنگ دران جنگجو صد هزاران نهنگ

از مشاهدهٔ این حالت عقل و هوش از سرش برید تا بخود جنبید که در نرغهٔ دکهنیان افتاد و آنها از چهار طرف مانند مور و ملخ هجوم آوردند و راه رسیدن کومک و سرب و باروت را مسدود کرده بادنک زد و خورد کارش را تمام ساختند - چندی از دلاوران کشته و برخی خسته گشتند و اسپ و یراق مقتولان و زخمیان و توپ و جزائر و علم و نقاره بدست مرهٹه افتاد - بهنداری زبن سنگه که با فوج گران نزدیک بآن معرکه بود با وجود اطلاع جنگ و تاکید مهاراجه بکومک بنابر حسدیکه از پیش آمد خوراج داشت تعطل و اغماض صریح نمود و پس از گرشتن آب از سر و خرابی بصره بمومس خان و جوانمرد خان گفته فرستاد که استقامت از دست نداده بحصر گیری پر دارند و خود بطرف بهرام پور آمد از انجا که از شاهی باغ تا پورهٔ حضرت شاه عالم قدس سره که بلهٔ دور است بدو ساعت از روز مانده در وقتی رسیدند که دکهنیان مشغول گردش [1] اولجه بودند لهذا چار دیواری پوره را گرفته بسر دادن جزائر و بان و هوای هوی

(۱) اولجه لغت ترکی بمعنی غنیمت ۱۲ *

فرود آمد هر چهار طرف افواج را نتاخت و تا راج فریات پرگنه حویلی و پورجات مامور کرد مومن خان و جوان مرد خان حسب الطلب مهاراجه شتافت با همراهیان خویش رسیدند و آنها را به سمت باغ شاهی بمحافظت پورجات آن طرف و افواج مارواریان را با پتاوتان و بهنداریان با طراف و جوانب دیگر مقرر نموده آمادهٔ رزم و پیکار گشت - همدران اوان راجه بخت سنگه که بناگور شتافته بود با فوج آراسته رسیده با برادر ملاقی شد و جوش حال چند جوهری سیته که در ایام حکومت مبارز الملک چنانچه سبق ذکر یافته بدارالخلافت شتافته بود بدست آویز پروانه بمهر امیر الامرا صمصام الدوله در باب نگر سیتهی حاصل نموده به همراهی او آمده مهاراجه را دید و پروانه را نمود *

نقل پروانه بنام مهاراجه

آنکه عنایات حضرت ظل سبحانی قرین حال ستوده مآل امارت و ایالت مرتبت حشمت و بسالت منزلت زبدهٔ نوئینان و الاشان عمدهٔ راجهای هندوستان باد جوش حال چند ولد سبنداس از پیشگاه معلی بگرسیته احمدآباد مقرر شده بمرحمت خلعت و گوشوارهٔ مروارید قامت افتخار برافراخته مامور برای رفتن آنجا گردید بعد رسیدن او به کار پرداران اجارت شود که در امور تعلقه او را دخیل ساخته اظهار مقدمات خیرخواهی خلائق و آبادیی شهر و رفاهیت کافهٔ سکنه را مقرون باصلاح دانسته از تمسیت آن بعید نماید که خلائق باطمینان بکار و پیشهٔ خود مشغول باشند بتاریخ ننجم شهر ربیع الثانی سنه یازدهم جلوس والا تحریریافت مهاراجه او را بامر سیتهی فرقهٔ هنود بدستور سابق خلعت داده مامورساخت القصه دکهنیان سر به شورش و فساد برداشته به نهب و غارت دست کشادند زین سنگه بهنداری نائب صوبه با فوج آراسته از بام تا شام در ریگ دریای سابر متصل باغ غازی الدین حسین و بهرام نور افامت ورزیده مترصد نموداری مرهته می بود جیو راج بهنداری که جمعی از سوار و پیادهٔ گجراتی و مارواری همراهی او که به تنسیق بعضی محالات زور طلب

آمد از انجا که مدلعهای خطیر بدست تیغ بیگ خان آمده بود به بذل اموال و زرپاشی ارکان حضور را راضی گردانید و سند و خطاب بهادر بنام خویش حاصل ساخته مستقل گشت - صفدر محمد خان برادر خود را نائب و واتو و فاتق مهمات مالی و ملکي گردانیده به عیش و کامرانی شب و روز داد عشرت میداد و این واقعه در اوائل سال هزار و صد و چهل پنج روی نمود - همدرین سال دهم شهر جمادي الاولی سردار محمد خان غوری در بروده باجل طبیعی در گذشت و همانجا بنابر نقل با حمدآباد امانت بخاک سپردند و بیستم همان ماه ابو المفاخر خان صدر صوبه رخت هستی بر بست - مهاراجه نوشته استقلال فوجداری بروده بنام شیر خان بابی فرستاد که بخاطر جمع خبردار باشد و شیخ محمد شاه خلف شاه علی رضا سرهندی کنند بر مصحح پدرش بنا نهاد *

آمدن اومان بائي زوجهٔ کهاندی را و دباریه متوفي سیناپتي راجه ساهو و محاصره نمودن احمدآباد وصلح نمودن مهاراجه و بتاخت آوردن بعضی پورجات

اومان بائی زوجهٔ کهاندی راو دباریه سیناپتی راجه ساهو که عبارت از بخشی کل مرهته باشد پس از فوت شوهرش بنابر صغرسن پسر که از انتقال پدر سیناپتی مقرر شده بود و چوتهه صوبهٔ گجرات بدو تعلق داشت خود متکفل آن امر بود باوجودیکه پسرش جوان گشته چون جوهر دانی نداشت او بامور سرداري و نوکر گیری و فوج کشی بسواری پیل و اسپ می پرداخت - بدریافت خبر کشته شدن پیلاجی بخدعهٔ مارواریان چون مار بخود پیچیده کمر انتقام چست بست و بر هنگام آمدنی مرهته باسی چهل هزار سوار و کهنتاجی و داماجی راو پسر پیلاجی مقتول که نوکران او بودند جوشان و خروشان رو بصوب احمدآباد آورد و متصل موضع قبص آباد عرف شاهداری سه کروهی بلده بر لب جوبدار سابرمتی

عمدة التجار دل شکسته شده در کمال یاس باندیشهٔ مآل کارخودها افتادند - که پیام تیغ بیگ خان رسید که اگر هنگامه آرائی باشارهٔ عمدة التجار بوده او خود گرفتار گشت بالفعل اگر خواهش نوکری دارند بیایند والا به هرجانب که بروند مختارند کسی متعرض آنها نخواهد شد ولی درخواست چند معرل کشتی برای روانگی نموده بهرام خان را در پردهٔ خفا با برادران خود بگهوگه رسانده در بهاونگر استقامت گرفت و سید نور الله نوکری قبول نمود تیغ بیگ خان را دید چون اتهوه از وجود اغیار خالی گشت تیغ بیگ خان اسباب و توپ خانه از صامت و ناطق در آورد و اکتفا بدان نکرده خشت و سنگ و چوب حصار و عمارات آنجا را کنده در معرض بیع رسانند که اثری و علامتی در اینجا باقی نماند و باخاک راه برابر ساخت فاعتبروا یا اولی الابصار چون حاجی زین از رفقای بهرام خان که پیوسته بحسن سلوک معاش کرده در بندر بگوشهٔ عافیت کناره گیری داشت تیغ بیگ خان تکلیف مرافقت و همقسمی با خود نمود او امتناع ورزیده دیگر بودن خود را در اینجا صلاح وقت ندانسته گفت که اگر متعلقان بهرام خان را رخصت نمایند آنها را بدو رسانم تیغ بیگ خان مضایقه نکرده مرخص ساخت و او براه کشتی برده رسانید - چون واقعات صدر از روی معروضهٔ ارباب تحریر و تجاران متواتر و متوالی بعرض مقدس معلی رسید بنابر رفع هنگامه حکم شد که مومن خان به متصدی گری بندر سورت و تیغ بیگ خان از تغیر او بحکومت بندر کنبهایت سرافراز باشند - چنانچه مومن خان بمرحمت خلعت فاخره و یک زنجیر ماده فیل امتیاز یافت و حوالهٔ و کیل شد که برساند و سند مصحوب قاصدان در حینیکه مومن خان بهمراهی مهاراجه بصوب دهولقه بود رسید و او نفسی دهر نامی را بانقل سند رخصت نموده به سید نور الله نظر بر سابقهٔ آشنائی بنابر مداخلت نوشت و او باظهار این معنی برداخته جمعی را فراهم آورد و درخواست دخل نمود تیغ بیگ خان او لا به ملاطفت و ملایمت مانع آمد چون منع پذیر نه گشت کار بجنگ و جدال منتهی گردید و چندی از طرفین زخمی شدند سید نور الله عهده برا نشده بر

ملاحظه چون لا جواب بود ناصد تشویر سر انفعال در پیش انداخته خموشی گزید - * مصرع *

که کس مباد ز کردار نا صواب خجل

درین بین درخت ستگه زمیندار جهر منڈوی که از جمله کمین نشستگان بود از در حجره دست دراز کرده خنجر مرصع از کمر عمدة التجار گرفته در پهلویش نشست و دیگران بدورش حلقه زدند از انجا که عمدة التجار مرد ضعیف البدن و کوتاه بالا بود مانند عصفوری گرفتار چنگال شاهین قضا گردید و در قفس حجره محبوس گشت - * بیت *

چنین است آئین این کهنه کاخ که گه بر تو تنگ است گاهی فراخ

همراهیان او را به شدت و عنف از دربار بیرون کردند و هیچ یک را توفیق رفیق نمی گشت که دنگی برایش نماید بالضرورة همعرش یاس و ندامت باعنق منکسره بر آمدند و هرکسی سر خویش گرفته بدر رفت تیغ بیگ خان یتامیان برجانها و انبارها تعین نموده زیر مهر قرق در آورد و قریب هشتاد لک روپیه نقد سوای اموال و اجناس به ضبط در آمد - * بیت *

دادهٔ خویش چرخ بستاند نفس الله جاودان ماند

بعد دو سه روز عمدة التجار را در دولی انداخته به قلعه فرستاد - چون دست از زمین آبا و اجداد خود برداشته بود اندوختهٔ سالهای دراز آنها بر باد داد - * نظم *

کسی کو باندازه اش پا نهد تواند کران پای بالا نهد

چو داند کسی قدر و مقدار خویش پشیمان نگردد ز کردار خویش

بسی آرزوها که در دل بماند بسی پای امید در گل بماند

تیغ بیگ خان برای صائب خود آفرینها گفته بعز اقبال و استقلال تمام تکیه بر چار بالش حکومت زد و از مساعدت بخت آنکه بعضی از حق ناشناسان و نمکحرامان که محرم کارخانجات عمدة التجار بودند بنا بر حفظ آبرو و حراست ما یعرف خویش که از دولتش بدست آورده بودند از راه خوشامد گوئی در آمده به نشان دادن دفائن پیش آمد نمودند سید نور الله و سید ولی از گرفتاری

و سلامه علیه و آله در رسید بروز دوازدهم طعام بدر آنحضرت ترتیب داده - * بیت *

گر بمهمانی قدم در کلبهٔ ما میبری
لطف میفرمائی و بر دیده‌ام پا می نهی

و او اجابت کرد و ندانست - * مصرع *

کین سیه کاسه در آخر بکشد مهمانرا

و بروز موعود باظهار شهرت دروغی دمو‌داری موهتّه لشکر خود را مستعد و حاضر ساخت و جمعی زره پوش در حجرهٔ بام نشیمن در کمین و انتظار فرصت نشاندند - عمدة التجار بنابر وعده از منزل خویش ارادهٔ سواری نمود خیر سگالان و دور اندیشان که استعداد فوج را دیده شبهه بخاطر شان میگذشت در کمال خوف باظهار آن و موقوفی سواری بمعرض بیان در آوردند از انجا که دست قضا بارل دیده بخت او را از مشاهدهٔ چهرهٔ صواب (۱) مکفوف ساخته بود از راه غرور التفات بجواب نکرده باجمعی از مخصوصان بپای خویش بگورستان شتافت - * مصرع *

صید را چون اجل آید سوی صیاد رود

تیغ بیگ خان صید را در دام خود دیده به کشاده پیشانی در کمال تواضع به تعظیم و اجلال مهمان عزیز پرداخته دهن را لبریز تبسم ساخته به نشاشت تمام حدر مقدم گویان چون دل در پهلوی خویش جا داد و هر کسی به مکان و رتبهٔ خود قرار گرفت و فیما بین اختلاط گرم خوشی‌ها بمیان آمد تا هنگام کشیدن مائده در رسید تیغ بیگ خان از راه حریرت (۲) باظهار اینکه دربی محل کثرت است ما و عمدة التجار علحده طعام خواهم خورد و دستش را گرفته بر خاست و بر بام بر آمد وعنری بدان محفل مخصوص راه بیافت بعد فراغ از اکل تیغ بیگ خان نوشته جات را با هندویات بدست او داده گفت همان قرآن که درمیان داده بودمی گیرایدده است بمطالعه در آرد و بچشم عبرت بگرد عمدة التجار بعد

---

(۱) مکفوف نابینا و باز داشته شده ۱۲ *

(۲) حریرت معرب کریوت بمعنی مکر و حیله است ۱۲ *

کس از سوار و پیادہ فراهم آوردہ و بهرام خان را بیرون نمود دود بخوف و پندار
که مذموم ترین خصائل رذائل است به کاخ دماغش پیچیدہ نور بصارت عقل
مآل اندیش را ضائع ساخته و از جادۂ روش اسلاف دور انداخت - چون اسباب
شوکت و حشمت را فراهم و آمادہ دید مضمون ان الانسان لیطغی ان راہ
استغنی صادق آمد بدستور امرایان به تغیر بخشی و عرض بیگی و دور باش
و عرض و معروض پرداخت - * بیت *

زاغی روش کبک دری می آموخت
آن دست بداد و راہ او رفت ز دست

و بخاطرش خطور نمود که یکی از پسران خود را در سلک بندگی درگاہ والا
منسلک سازد - فخر الدین پسر کهترش را که بجوهر دانی آراسته و به صفات
پسندیدہ پیراسته بنظر در آمد درخواست منصب سه هزاری و خطاب فخر الدین
خان و سند منصدیگری بندر سورت بلا قید اسم و حسب الحکم اقدس بنام
خویش متضمن اینکه عمدۃ التجار هر گرا قابل و لائق حکومت آنجا داند
و راضی باشد نام او را درج نمودہ مستقل سازد و به مقرب الحضرۃ و الخاقان
حافظ خدمتگار خان که دران ایام رتق و فتق مهمات سلطنت بود بدرجه پذیرائی
رسانیدن نوشت و بنابر اخراجات این امور شصت هزار روپیه را هندوی مرسول
نمودہ از انجا که تدبیر برخلاف تقدیر بود قاصدان با نوشته جات در نواحی بهروچ
بدست کسان بیع بیگ خان گرفتار آمدہ آوردند و او پس از وقوف مضامین
یاوری بخت خویش انگاشته از راہ پخته کاری قاصدان را بمکانی که دیگری را
مجال اطلاع بر آنها نباشد نگاهداشت و بتصور آنکه یک دفعه که او را برپا نمودہ
چون کنندہ خاطر گشت بهرام خان را باز متمکن ساخته چنانچه سنی ذکر یافته
تا وجود عمدہ التجار باقی است مطمئن خاطر بر حکومت ماندن محال عقلی
است از کمال کیاست و درایت در تدبیر علاج واقعه قبل از وقوع با خود می
اندیشید و بحسب ظاهر در مراعات و حسن سلوک و خاطر جوئی او می افزود
تا آنکه ماہ ربیع الاول که ایام متبرکۂ مولود مسعود حضرت سید کائنات صلواۃ اللہ

که در حصور بود اطلاع داده و ازانجا بتمام تجار عموماً و به عمدة التجار خصوصا بوسیلهٔ برهان الملک متصمن اینکه ازین فتنه انگیزی اگر آسیبی یا چشم زخمی به بهرام خان خواهد رسید از انها انتقام کسیده خواهد شد - قاصدان حامل نوشته گرفتار عمدة التجار گسته بودند و او از در یافت مضمون که مشحون از تهدید و تخویف بود هراسیده از و خامت عاقبت به بحر اندیشه فرو رفت - چون یک گونه از بودن بهرام خان در اتهوه به طریق خفا اطلاع داشت سید نور الله و سید ولی را با معتمدی استمالت داده گفت که مصالح جنگی و آلات حرب همه مُعدّ و آماده است بنامردی خود بخاطر جمع استقامت را از دست ندهند که بار دیگر بهرام خان را به حکومت مي رسانم - آنهادل گرمی یافتند و با میدواری فرار بمرکز اصلی بدس از پس خدوجهد نموده بکوشش در آمدند - چنانچه سدی هر دو سردار باجمعی از جوانان با نام و ننگ بطریق شبخون برکسان تیغ بیگ خان بجنگ می پرداختند - ریخته چندی را کسته و زخمی ساختند قضارا در این زد و خورد ساکرزام بخشی که سر گروه فوج تیغ بیگ خان بود کسته افتاد و خدمه و بنه را بغارت در آورده‌هم عنان ظفر معاودت نمودند اما سید ولی که شمشیرش خطا کرده بر آئینهٔ زانو رسیده بود زخمدار گشت *

قید نمودن تیغ بیگ خان عمدة التجار ملا محمد علي را و رفتن بهرام خان بگهوگهه و سیهور و معروض شدن هنگامه ببارگاه سلاطین پناه و تفویض متصدیگری بندر سورت بنام مومن خان و متصدیگری بندر کنبهایت به تیغ بیگ خان که هیچ یک به عمل در نیامد

ازانجا که عمدة التجار ملا محمد علی درین معرکه آرائی قریب ده هزار

حینکه متعلقان بهرام خان نقل می نمودند چون خانهٔ احمد حلبی سرراه بود سه چهار منزل رتبه که جاسوسی نقدی دران نشان داده بود او باظهار اینکه سرب و باروت می برندار عرض راه کشیده متصرف شد - الحاصل تیع بیگ خان بموجب قرار دار بدربار داخل گشت عمدة التجار وجه قرار بعد حق الاعانة که با دیوجی مرهته بود باضافهٔ خلاع سرداران و تحائف دیگر خوشنود ساخته رخصت نمود - فرقهٔ سپاه و تمامی رعایا و روستائیان با شاره و اغوای هنگامه آرایان بتقاضای طلب به شدت پیش آمده کار بیحرمتی را بجای نازک رسانیدند و بعضی اهل کاران و رفقاء بهرام خان که از راه حکومت بعدی بحال بازاریان نموده حبس گرفته بودند بدست آنها به همین بلا مبتلا شدند - بهرام خان باندیشه اینکه مبادا از بد آموزی معاندان بی آبرو یا دستگیر شود بصوابدید محسن خان خالوی خویش هنگام شب به تبدیل لباس که شد طلمادی میان منصرات و غیر انسانی حائل گشت خود را در شهر رسانیده (۱) متواری ساخت - روز دیگر اصطبل و افیال و اسباب از ناطق و صامت به ضبط تیع بیگ خان در آمد - عمدة التجار بدست آویز طلب اخراجات حصول شد آنچه خواست از اثاثه به نیمه بها گرفت - * بیت *

چنین است آئین گردنده دهر که بخشد به مهر و ستاند بقهر

بهرام خان سه چهار روز در شهر مخفی طور موقوف گشته صلاح بودن را ندیده به سازش یکی از پاسبانان بروج حصار با محسن خان بدم شدی بدستگیری کمند بر آمد و با تهوه شتافت و سید نور الله و سید ولی را که در آنجا بودند باخود موافق دانسته آگاه ساخت و آنها او را باندرون گرفته در پردهٔ خفاگاه داشتند اما شهرت گرفت که بهرام خان در اتهوه هست بناران تیع بیگ خان فوجی تعین نمود که سید نور الله و سید ولی را ازانجا بیرون نمایند و اگر بهرام خان را یابند بدست آرند ازانجا که بر حصار اتهوه سر انجام توپ خانه مهیا بود سید نور الله و سید ولی به مدافعه پیش آمده بجنگ توپ و تفنگ در پیوستند اتفاقاً در روز مبدأ هنگامه آرائی عمدة التجار بهرام خان کیفیت را به امارت مرتبت برهان الملک

---

(۱) متواری پوشیده شونده - جامع ۱۲ *

افسانی و گوله افگنی آغاز نهاده در طرفة العین برداشت - بهرام خان از مشاهدهٔ این حالت که دو تبعه بایست جنگید بالضرورة بمقابل قلعه مرحله و (۱) دمدمه بسته توپها نصب نمود و بجنگ هر دو سو پرداخت و قریب یکماه بدین منوال گذشت - خلقی کثیر از برنا و پیر و مسکین و غنی درین هنگامه از جان و مال رفتند از انجا که بهرام خان از قدیم و جدید قریب ده هزار کس داشت - اما چون درکار خانه غیبی آب خورد او از انجا بر خاسته و مسبب ایزدی بر عزلش پیوسته بود بعضی از بیم و هراس و برخی به شوم طمعی امید موهوم از رفقای نامی بمشاهدهٔ طول انجامیدن هنگامه و اتفاق قلعه دار و تجاران از و خامت عاقبت اندیشیده رو گردان شده به عمدة التجار پیوستند و در مقابله و مقاتله شریک گردیده باظهار یکرنگی و پیش آمد بیش از پیش بکوشش در آمدند -

* نظم *

این دغل دوستان که می بینی	مگسانند گرد شیرینی
تا طعامیکه هست می نوشند	همچو زنبور بر تومی جوشند
بار و قتیکه ده خراب شود	کیسه چون کاسهٔ رباب شود
ترک صحبت کنند و دل داری	دوستی خود نبوده پنداری

و عوام الناس چه بارشاد پیر واعظی و چه از راه خوشامد هر طرف هجوم نمودند - با بهرام خان جمع قلیل از یاران جانی که بودند نظر بر تهور و جلادت ذاتی دست از قتال و جدال بر نمی داشت که دران اوان دیوجی با کثیر مرهتّه باده هزار سوار حسب الطلب عمدة التجار به کومک رسیده از بیرون ابواب آمد و شد و رسد غله و کاه را مسدود ساخت و این معنی علاوه گردید و از ممر فقدان آذوقه کار بهرام خان به تعسر انجامید - لهذا بنای امر مصالحة بمیان آمد و قرار گرفت که بهرام خان دربار را خالی نمود در باغ ملا فرود آید - بنابران متعلقان را در خانهٔ کامگار علی خان گزاشته بدانجا رفت و سید نور الله و سید ولی جماعه داران با همراهیان خود باتهوه رفتند و نائرهٔ حرب اطفا پذیرفت در

---

(۱) دمدمه بفتح اول بروزن زمزمه آنچه که سرکوب قلعه مانند برج از چوب و سنگ و گل سازند و ازانجا توپ به قلعه اندازند - برهان ۱۲ *

آدم قاصی فرستادند عوام الناس و احامرۂ نمتابعت پدر ارشاد واعظی ار گوشۂ و کنار حاصر آمدند - اعلام که نه بهرام حان رسد چون ار سنوح این سانحه آگهی نداشت متامل گشت میر عبد الرحیم که وقوع این واقعه ىنابر سوم طمعی او و حاصر بود نمتحرد وقوف بر مضمون اعلام ىلا توقف فوج را مستعد ساحته نعش فرمود که هنگامه آرایان را نسته ىیارند فرستادۂ قاصی آنچه را دید و سنید رجعت قهقری نموده علی رؤس الاسهاد طاهر ساحت - عمدة التحار ىیر کسان حود را نکوچه ىندی و گرفتن سر راه آنها بر اطراف حانۂ حویس امر نموده و ار طرفین حنگ تیر و تفنگ در گرفت و آسیاے حرب نگردش در آمد و پنج شبانه رور ندین منوال سپری سد و دریں ایام علنه ار طرف بهرام حان نه عرصۂ طهور می آمد - عمدۂ التحار ار مساهدۂ این معنی کساد و پیسرفت کار را ناعانت و امداد قلعه دار دیدہ معتمدان حود را فرستاده ار بیکلر حان استمداد و استعانت نمود چون ار مقدمات سانق که وفا نه عهد حود نکرده حاطرس ار عمدة التحار عنار آلود کدورت بود -

* ىیت *

کسی کز وفاۂ مروت تهی است ناو دوستی کردن ار ابلهی است

بر حوانده ناطهار اینکه نالفعل حمیعتی موجود نیست و آدوقه و دخیرۂ مصالح قلعۂ نصرف آمده معذور دارند نار دیگر پیغام آمد که آنچه مایحتاج مطلوب است مهیا نموده میرسانم بیکلر حان حواهس حصور عمدة التحار کرد که نالمشافهه ناطهار ما فی الضمیر پردازند و او آمد و گفت و شنود و عهد و پیمان نقرار اینکه نعد احراج بهرام حان منصدی نیع ننگ حان ناسد و حصول سند حصور دمۂ عمدة التحار و این معنی را ناَیمان و درمیان آوردن قرآن مؤکد ساختند و قرار یافت که حون مورچالهای طرفین ار فرار قلعه تشخیص نمی شود عمدة التحار بر مورچالهای حویس بیرقهای سفید برپا نماید تا آشنا و بیگانه و دوست و دشمن امتیار یابد عمدة التجار بلاتوقف و اهمال ار قلعه بر آمده دو صد کس توپ انداز و آدوقۂ و سرب و باروت و نست هرار روپیه نعد ار راه کشتی نه قلعه رساندند و توپهای اژدها پیکر بر مورچال بهرام حان که سمت قلعه بود آتس

آمده ده هزار روپیه دیگر برسم حق الدیانه برای خود استدعا نمود - عمدة التجار ازانجا که مبلغی از سابق طلب داشت و درین ولا دیگر بایست داد و نیز یک گونه از تعدی ساختن موجدار به اتهوه و آوردن او در بندر اهانت و مذلت خود تصور نموده از تقبل درخواست میر سر بار زده ابا و امتناع نمود - و کمر بر عزل و بر آوردن بهرام خان بست و تدبیری با خود اندیشیده هنگام شبی دو هزار روپیه به صیغهٔ نذر نزد سید علی واعظی که مایهٔ فتنه و فساد و جمعی کثیر از مریدان داشت فرستاده از ارادهٔ خود آگاه ساخت سید که نقد را به دیدهٔ سر دید بالرّأس و العین گفته وعدهٔ دمیدن صبح که النفس الصبح تقریب نمود عمدة التجار که دو سه هزار کس از سوار و پیاده با خود داشت آنها را مستعد گردانیده روز دیگر هنگامیکه شیر صبح از پستان افق جوشیدن گرفت بخانقاه سید زین عابدین سید عبدروس آمد و سید علی و اعظی که در تمام شب بدین مضمون مترنم بود * بیت *

که ای شب گرنه روز رستخیزی چرا آخر سکتر بر نخیزی

فی الفور خود را رسانید و کسان عمدة التجار قاضی و مفتی را حاضر ساختند و احمد چلپی و تجاران دیگر حسب الطلب جمع گشتند - سید علی و اعظی که در صدر مجلس جا داشت پس از انعقاد اجماع سپند آساجستنی نموده شمع کردار در وسط آن مجمع انجمن آرا گشت و قاضی و مفتی را مخاطب ساخته گفت که این از کجای مسلمانی و در کدام شریعت و کتاب جائز است که بهرام خان با وجود یکه عمدة التجار مبلغها طلب دارد درین ولا بموجب درخواست دیگر می نماید و وجود عمدة التجار که وسیلهٔ روزی جمع کثیر و هر ساله مبلغی کلی از عشور در سرکار بادشاهی واصل می شود از معتنمات وقت است و بهرام خان ارادهٔ استیصال او دارد و فقرهٔ چند مشتمل بر وعظ بد لائل عقلی و نقلی در معرض بیان در آورد - * بیت *

صوفی نهاد دام و سر حقه باز کرد بنیاد مکر با فلک حقه باز کرد

و مقرر شد که قاضی اعلام نویسد و به هئیت اجماع از خانقاه برخاسته بمسجدیکه احداث کرده و متصل به خانهٔ عمدة التجار بود رفته اعلام را مصحوب

اشتعال یافتن نائرهٔ نزاع فیمابین بهرام خان متصدی بندر سورت و عمدة التجار ملا محمد علي و تعلق پذیرفتن حکومت بنام تیغ بیگ خان برادر بیگلربیگ خان قلعه دار و روانه شدن بهرام خان به بهاونگر

چون بهرام به سعی و تلاش و سر انجام اخراجات عمدة التجار ملا محمد علی از تغیر مستعد خان بدستور سابق به متصدیگری بندر سورت بحال گردید به نسبت امور رتق و فتق مهمات پرداخت و میر عبد الرحیم نامی را نائب خویش گردانید ازانجا که عمدة التجار موضع اتهوه را چنانچه سبق ذکر یافته ترتیب داد و خود رفته در آنجا سکونت ورزید و بندوبست را نوعی نمود که هر که پناه بدانجا می برد احدی یا رای باز آوردنش نداشت روز بروز رونق آنجا افزوده و بهائی در صورت بندر سورت نماند در حقیقت بندر علحده مخصوص خود گردانید اکثری بعدی و اموال آمدنی جهازات راندون اطلاع و اجازت متصدی را از راه تخوف و خود سری که متصدی را دست نمانده خویش می پنداشت فرود می آورد و چندی بدین نهج گذشت بهرام خان تا مقدور مراعات را منظور داشته تغافل می ورزید چون کار از حد اعتدال گذشت و نقصان کلی محصول را معاینه نمود به صلاح و صوابدید نائب جمعی را به عنوان فوجداری اتهوه تعین نمود که به ضبط محصول پردازند به عمدة التجار پیغام کرد که در خانهٔ قدیم در بندر آمده ساکن باشد و او به مقتضای وقت حسب الفرموده به عمل آورد و گفت و شنید محصول اموال که درین مدت بی اطلاع فرود آورده در پیش گشت و پس از قیل و قال باوجودیکه عمدة التجار وجه اخراجات حصول سند را درخواست داشت قطع نظر ازان نموده بر لک روپیه ادعصال داد میر عبد الرحیم نائب را عرق طمع بحرکت

وقوع قحط و وبا

همدران سال قحط شدید و سمیت در هوا و مرگ و میر در مردم بهم رسید و علاوهٔ مکروهات بد معاشی مارواریان گشت پلهٔ تسعیر غلات روز بروز بالا رفت و هزاران هزار از اعلی و ادنی به تپ کردن دو سه روز که سدهٔ یرقان قدل سائغ می شد ره نورد عالم دیگر می گشتند که فرصت تجهیز و تکفین نبود و عمله و فعله موتی بدست نمی آمد و هر روز جمع کثیر رفتگان نهانخانهٔ عدم را که وارثی یا دسترسی نداشت در ریگ دریای سابر از کوچهٔ و بازار کشنده می انداختند که طعمهٔ کلاغ و کلاب می شد دو نفر را بریک جنازه که دو کس بر داشته می بردند راقم معاینه نموده فریاد و فغان کافهٔ برایا در گنبد فلک پیچید از قریات و قصبات اطراف و جوانب گروه [1] غلا زدگان از جان و مان آواره گشته کاسهٔ گدائی در دست بعد از فروش اولاد و احفاد صغیر و کبیر اناث و ذکور رو به شهر آوردند - * نظم *

شکمها فتاد از پیِ خشک و تر — چو [2] انبان در یوزه گر دربدر

گرسنه شکم بر نمد دوخت چشم — که همسایهٔ گوشت بود ست پشم

و راسته و بازارها پر گشت و بیک روپیه و دو روپیه فرزندان خود را در معرض بیع در آوردند - درین بلیهٔ آسمانی اکثر زنان مسلمان و ابنای آنها از وضیع و شریف را مارواریان بدادن گردهٔ نان رشتهٔ زنار در گردن افگندند و بخورانیدن سرگین مادهٔ گاو و سوختن دانه چند از جو بر سر باعتقاد خودها تزکیه نموده مرتد ساختند قافله‌ها روانهٔ ماروار کردند و از راه شماتت می گفتند که چون در عهد حضرت خلد مکان از جودهپور آسرامی ما را گرفته مسلمان ساختند این در مقابل آن است مهاراجه شیر سنگه پتّاوت و چترا مهته را باکثر احمال و اثقال را که فراهم آورده بود روانهٔ ماروار ساخت *

---

(۱) غلا قحط *

(۲) انبان توسعی باشد دباغت کرده که درست از گوسفند برآرند - برهان ۱۲ *

احمدآباد کوچ نمود فرقهٔ کولدان ساحل دریای مهی که از کشته شدن بیلاجی و به تصرف در آمدن بروده مغلوب و اهمه گردیده مطیع شده بودند از بدست نیامدن حصار دبهوئی و بد قولی بادلا معدم هنگام برگشت دست تطاول دراز ساخته شبها بر خیمه‌ها ریخته و رحمی ساختن مردم و بردن اسب و یراق می پرداختند چنانچه درین قسم زد و خورد شبی نزدیک خیمهٔ جوان مرد خان بابی محمد شریف نوکر جماعهٔ دار نوکر او کشته افتاد و از آثار غفلت وبی تدبیری بندوبستی که بخودی خود صورت گرفته بود برهم خورد القصه مهاراجه عبور دریای مهندری نموده میخواست که براه پرگنهٔ پتلاد فریاتس دربین طرین و معبر واقع شده اند عازم احمدآباد شود مومن خان که پرگنه در اجاره‌اش بود بنابر پایمالی راضی نمی گشت و مبلغی نذر صفحه مجرا و محسوب درخواست داشت و این معنی موجب گرانی خاطر مهاراجه گشت و شنکر داس پیشکار سردار محمد خان را روکس نمود و او پرگنه را بقرار اجارهٔ مومن خان بنام مؤکل خود متعهد گشت و مهاراجه را از راه پرگنهٔ پتلاد گرانید مومن خان به کنبهایت رخصت شده رفت و مهاراجه کوچ کرده بر لب رود و اترک مقابل موضع کهمره محال وطن داری محمد بابی مقامات چند نموده بیست هزار روپیه به عنوان بنشکس مشخص ساخته باحمد آباد آمد محمد اشرف غوری برادر سردار محمد خان چون او در بروده بود بنابر طلب شنکرداس از احمدآباد به پتلاد شتافت و غلام محمد خان از تغیرهادی خان به سوانح نویسی صوبه از حضور رسید و دیوانی صوبه از انتقال عبد الغنی خان در پیشگاه خلافت و جهانداری به طالب علی خان نبسهٔ او که در حضور بود مفوض شد و او سند نیابت نزد عبد الحسین خان خالوی خویش فرستاد اما مهر و امور دیوانی را بنام طالب علی خان جاری نکرده خود بمهمات پرداخت و بنابر قرابتهای قریبه ممانعت نمیان نیامد اما وجه یومیه بیست و پنج روپیه که در عوض سابق قرار گرفته بود بهمداری موقوف نمود *

نموده بود مراجعت کرد و چندی که بنابر مفارقت متصدیان در بندر سورت متوقف گشته بود دربین ولا براه کشتی به بندر کنبهایت رسید بالجمله مهاراجه هرچند همت بتسخیر دبهوئی گماشت از کثرت بارش و قحط غله پیش رفت کار ندید بعد ضائع شدن چارپایهٔ بسیار و مقامات دو ماه از موضع بیهلو پور که بر کنار دریای نهار در مابین بروده و دبهوئی واقع است طبل بر گشت فرو کوفت و ارادهٔ دستگیر ساختن دلا مقدم موضع پادهره که مدار کار پرگنهٔ بروده بعلت زرداری که باندهری تمام پنا و تان نامی و موسی خان و سردار محمد خان غوری و شیر خان و جوانمرد خان بابی و سید فیاض خان آمده بود و در فوج قدام داشت با خود مصمم نمود بنابر کثرت بارش که تا دو هفته علی الاتصال بشدت کمال بود و علاوه آن قحط غله که بسبب انسداد طرق و شوارع از طغیانی رود بارها و گل ولای که نیم آثار پخته بیک روپیه میسر نمی شد و کاه نمرتبهٔ نایاب که اسپان بنرگ درختان گرزان داشتند و بسیارے بصحراگاه عدم شتافتند اتفاق مراجعت باضطراب که در عین طغیانی نالها بود جمعی که شتاب زدگی نموده برهٔ نوردی در آمدند رخت هستی اکثری از انها و چارپایان به طوفان بلا رفت و بیشتری از ستوران در گل ولای از عدم طاقت پا برجا ماندند روز دیگر مهاراجه کوچ نمود و بارادهٔ گرفتار ساختن دلا مقدم او را به همراهی خود گرفته به بهانهٔ دیدن حصار بروده در آمد و لسکریان و بیگانه را از در آمدن منع فرمود از بیرون ماندن باندهران دلا را حلوای بی دود و عسل بی مگس پنداشته سرشامی جمعی را متعاقب یکدیگر به طلبش فرستاد و او ازین معنی متوهم گشته بر اسپ مادیه که گوی سبقت از بادهمی ربود سوار شد باوجود ممانعت پاسبانان دروازه بجهانیدن مرکب نجات یافته یک راست بمسکن خود شتافت و روز دیگر به مهاراجه نوشت که اگر سردار محمد خان را به نیابت فوجداری بروده نصب مینمایند استقامت دخل خواهد بو دالّا فلا - بالضروره اورا بفوجداری گراست و حسب الخواهش سردار محمد خان شیر خان بابی را بقرار حکومت بالمناصفه مقرر کرده به سمت

کلامی معقول و (۱) منحول و کلمات روی اندود دو سه روزی پرداخته هنگام شب
که رخصت مقرر شده بود وقت بر آمدن یکی از آنها برگشته به عنوان گزارش
مطلبی به سرگوشی درآمد و به دورخم کاری خمدهر یبی در پی پیام اجل را
بگوشش رسانید - دکهنیان قاتل را در مرافقت معقول راهی ساختند و لاش
پیلاجی را برداشته همان وقت رونه فرار نهادند و در نزدیکی قصبهٔ سانولی آن
طرف دریای مهی سوختند بمجرد استماع این خبر مهاراجه که بندبرش رامنوانو
بدنبر دند بسرعت هرچه تمام تر کوچ نمود در عرض راه خبر رسید که عبد الغنی
خان دیوان صوبه که از چندی بیمار بود غرهٔ شهر جمادی الاولی بقضای الهی
فوت شد مومن خان بنابر رشتهٔ قرابت از مهاراجه رخصت حاصل کرده و برای
عبد الحسین خلف خلف مادمی و بخویز نامه دیوانی از انتقال بدرش گرفته
باحمد آباد آمد و بلوازم تعزیة پرداخت و چهار روز متوقف گشته بمهاراجه ملحق
گردید القصه مهاراجه بکوچهای متواتر عبور دریای مهی نموده به ضلع بروده
در آمد - دکهنیان را که بیم و هراس غالب آمده بود بروده و پرگنات دیگر را
خالی نموده پناه بحصار دبهوئی که جائی مستحکم است بردند - مهاراجه
خبوراج بنهداری را به ضبط غله و آزوقه و سرب و باروت و گروت و گذر مالداران
بروده تعین کرد و او به تهمتهای دروغ و افترای امانت مرهتّه و ودیعت آنها
مصادرات نمود مهاراجه همت بر تسخیر حصار دبهوئی گماشت همدران اوان
رحیم نارور خان سزاول وا گذاشت جاگیرات منصبداران حضور و متعینه صوبه
بدست آوید بسبک و احکام بمهر امیر الامرا بنام مهاراجه از دار الخلافت وارد
احمد آباد گشت و رتن سنگه بهنداری نائب صوبه را بعد ازانجا که بهنداری
حسب الطلب مهاراجه روانگی داشت برفاقت او روانه شده مهاراجه را ملاقات
نمود والد راقم از شهر حجاز پس از انواع مناسک و زیارت در ماه صفر آن سال
در عرض بندر ماه و نیم که باتفاق موسم آن وقت در جهازی که عزیمت آن صوب

(۱) منحول سخن برباننده گفتن دروغی بکسوت راستی گفتن *

همدران اوان سند بحالی متصدیگری بندر سورت بسعی عمدة التجار ملا محمد علی از پیشگاه خلافت و جهانداني به بهرام خان رسید و معصوف معزول گشت - مستعید خان ریربار سه بندی آمده فرصدار و بریسان حال باحمد آباد مراجعت نمود چون در ان اوقات عبد الاحد خان پسرش ودیعت حیات سپرده بود از انتقالس بمنصب قضائی بلده سر افرازی یافت *

کشته شدن پیلاجی گایکوار بخدع مارواریان و رفتن مهاراجه بارادهٔ تسخیر بروده و محالات آن طرف دریای مهي و فوت عبد الغني خان دیوان صوبه و تقرر دیوانی به طالب علیخان نبسهٔ او در حضور و دخیل بودن عبد الحسین خان بامور دیواني

از انجا که اومان بانی روضهٔ کهاندیر او بداره سدنایتی متوفی که چوتهه ملک گجرات بدو تعلق داشت دریں ولا چهارم حصهٔ ایں طرف دریای مهی به ضمیمهٔ آن طرف از تعمیر کنتهاجی و پیلاجی گایکوار مقرر نموده رخصت کرده بود و او با انبوه کثیر بدایر مداخلت آمده بموضع داگور معمولهٔ بهاسرة رسید مهاراجه از استماع اینمعنی به عزم مقابله و مدافعه باستعداد فوج و توپخانه پرداخته بیرون بر آمد و چندی از مارواریان را در ظاهر برسم رسالت و بنام رسادی و سلسله جنبانی امر مصالحه نزد پیلاجی رخصت نمود و در باطن دو سه نفری از انها را که مصدر خدعه توانند شد و در ان جماعه مردم این کار می باشند بمواعید دل پذیر و مواثیق موکد بایمان مستمال ساخته گفت که هنگام ملاقات وقت فابو کارش را تمام سازند فرستادها پذیرفته با او ملاقی گشتند و به حرف رسادی و سدرین

متصرف شدند با وجود آن متصدیان بادشاهی بدستور معمول و ضابطهٔ معین بدخل کار بودند و حق التحریر می گرفتند مهاراجه با جارهٔ بقالان ماروار در داد و آنها متصدیان را مخل پنداشته کوس بدعا در پیس نمودند - متصدیان بنر از همسندی و بد صحبت با جنس آن خبیث طلعتان را عدابی الیم گفته بعزو تقاعد ورزیدند و بعرستادن گماشته نویسنده اکتفا نمودند ازان بار ببدوبست متصدیان ازان محال بر خاست اگر مهر آنها بر داخلای ادای محصول که بممالک محروسه می برند و بی مهر متصدیان بادشاهی منظور نمی شود بنود بدستور محالات دیگر از سایر و دار الضرب و بهیه بخاس بی دخل می شدند چون مدار المهام محال سایر را در وجه اخراجات سرکار معلی تعهد و اجندار دیوان صوبه وا گذاشت کرده بود در عوض بیست و پنج روپیهٔ یومیه قرار داده از بحث دیوان بر آورده با جارهٔ بقالان داد و اکثر ضوابط دیوانی که فی الجمله بقبضهٔ دیوان بود بر آمد ازان جمله بیت المال که همیشه داروغه و کسان دیوان صوبه به ضبط می پرداختند در بلدهٔ کوتوال و در پورجات وجدار گرد متصرف گشت و این بدعات صورت استمرار گرفت و در دار الضرب چون متصدیان بادشاهی بی دخل بودند طلا و نقرهٔ مس آمیز گشته مسکوک گردید و بدین صنعهٔ شنیعه مبلغی بر محاصل آنجا افزوده اشرفی و روپیه ضرب احمدآباد که پیوسته بی غش و تمام عیار بود بدان علت بدنام گردید و سوای بلده در بیرونجات رائج نمی گشت که تا حال با وجودیکه غش را بر طرف ساختند در بیرونات در بعضی امکنه بدنام است و بر مواضع و اراضی مدد معاش سادات عظام و مشائخ کرام و ارباب استحقاق به صیغهٔ چنها می قرار داده عامل و تحصیلدار علحدٔه مقرر گردید که اکنون ارباب معاش را جز نامی باقی نمانده و به هزار سماجت و لجاجت دست برداشته بعضی را به عنوان گدائی جزئی میسر می شود و این جماعهٔ نیز بنابر عدم وجه معیشت و جور فاقه کشی آوارهٔ هر دیار گشتند - سرب و باروت و مصالحهٔ توپخانه که درین مدت مدار الملک فراهم آورده و قریب بیست هزار روپیه را می شد با توپهائیکه بدیوان صوبه سپرد کرده بود بتدریج روانهٔ جودهپور ساخت

بهندرایان جدا بسناس (۱) و بسناسان ماروار احداثی بدعات ساتی و لاحق نموده احد و حر و گروت و گدر وصیع و شریف مسلم و هنود نعداد نهادند و ابواب سر و ظلم کشوده گشت بازار اسلام (۲) کسادی پذیرفت گاو کشی منع گردید مساجد ویران و کنائس (۳) را رونق افزود و در ایام هولی ایذا و اهانت و هتک حرمت مسلمین را از مستحبات و مستحسنات گرفتند و احدی را یارای آن نماند که گوید این چون و آن چرا است در هنگام روانگی مبارز الملک و ورود مهاراجه که کافهٔ رعایا و برایا از تعدی معزول به ستوه آمده بودند اظهار سرور و شادمانی داشتند سیما گروه هنود که اکنون ناظم سر گروه آنها ست و مهاراجه و برادرش را نسبت به رام و لچهمن که به معبودی او قائل اند داده بخوشی می سرائیدند از مشاهدهٔ معاشرت و سلوک آنها به مضمون رحمة الله علی نباش الاول متذکر گشتند الحاصل اکثری از اعیان و اشراف از مذلت و خواری اندیشیده و از ریخته شدن آبرو هراسیده توقف و سکونت را مناسب ندیده به تدریج و مرور ایام باطراف و اکناف متفرق شده گوشهٔ عافیت گرفتند روز بروز کار خلق الله به صعوبت انجامیدن گرفت مارواریان در خانها بزبردستی و (۴) عنف فرود آمده غصب نمودند و چه خانه خرابیها که بعرصهٔ ظهور نیامد * بیت *

چو خواهد که ویران کند عالمی نهــد ملک در پنجهٔ ظالمــی

این همه از شامت افعال و اعمال نا شایستهٔ ما بوده از ما است که بر ما است مجال کشهره پارچه که بصحبت اخذ زکوة شرعیه از عهد حضرت خلد مکان مقرر است و هنود را بایں امر مناسبتی نیست و هیچ گاهی سوای اهل اسلام به تمشیت امور آنجا مامور نبودند چون از ایام نعی خامد خان محصول را ناظمان

---

(۱) بسناس باول مفتوح ثانی زده نوعی از خلق اند که یک پای بر منحنید و پای دیگر ندارند آورده اند که دیو مردم اند و در دویدن از دو پا بیش میدوند ۱۲ *

(۲) کساد باول مفتوح بی رواج شدن *

(۳) کنائس مساجد ترسا ان مطلق بتخانه را گویند ۱۲ *

(۴) عنف باول مضموم درشتی کردن *

بعد و حبس مستحوں بود (۱) پنافیان گماست و به ضرب و سکنجه دو لک روپیه برگنگا داس و سه لک روپیه بر خوش حال عم زاده‌اش و ما بقی بر دیگران به قدر حالت هر یک مقرر نموده نه لک روپیه را بعد عن تمام و بستدند ما لاکلام در اندک فرصت بمعرض ایصال در آورد از شیوع این سانحه موجب پریشانی اندوه کثیر و حم غفیر از برنا و پیر سکنه گشت خصوصاً عمله و فعله کارخانجات متعددهٔ ابریشم فروشان از چرخ تا بان و (۲) صفاعان و (۳) نساجان که اصناف متفرقه متعدده دارد گردید و نقصان کلی در محصول محال صددمی بابت ابریشم در بنگاله و بار رسیدن احمدآباد که اقسام و انواع اقمشهٔ مشهورهٔ معروفه ترتیب یافته باطراف و اکناف بلاد هند و سندهه و روم و فرنگ و عرب و حبش و ایران و توران تجارت پیشگان برازی و تجاری می بردند روی نمود و فرقهٔ ابریشم فروشان ازان وقت که گروه علیحده بودند بر طرف شدند اکنون مردم متفرق کم و بیش می آرند مهاراجه احمد نامی را از قوم بواهیر جماعهٔ کلان که دران هنگام تازه به عرصه آمده و سنٹهه قوم خود مقرر گشته بود سنٹهه کل نمود همدران ایام بدست آورد خون حسن مقتول آهن فروش بوهرهٔ جماعه خورد که مدار الملک سه لک روپیه ازان فرقه بدین جهت گرفته بود چنانچه سبق ذکر یافته درین ولا یکی از ورثهٔ او که پیراهن خون آلود آن مقتول را داشت برپا نموده نزد مهاراجه داد خواه گشت مبلغی بران جماعهٔ مصادره قرار داده گرفت و آنها خون از صدمهٔ نخست هنوز بیا سوده بودند بهر نوع ادا ساخته پایمال گشتند و جلای وطن گزیده در اطراف و جوانب رفتند که اکنون ازان جماعه کسی نمانده که حالی داشته باشد مگر جمعی برای نام که وجود و عدم شان مساوی است خواهند بود - از انجا که در صوبه از منصبداران و اعیان که اسمی و رسمی داشته باشد نمانده میدان را خالی یافته

---

(۱) پنافی بفتح اول بروزن منافی پاسبان و نگاه دارنده و محافظت کننده باشد و بضم اول هم آمده است برهان ۱۲ *

(۲) صباغ رنگریز ۱۲ *

(۳) نساج بافنده *

مخلص خان را از جمیع مراتب آگاه ساخت و او روزی گنگا داس را طلب داشته حسب الحکم را نموده نسایید و او اپهی کرن نانددهر را از ماجرا پیغام نمود اپهی کرن را عرق حمیت بحرکت آمد چون از موضوع و محمول مقدمه واقف نه بود با جمعیت همراهی خویش مستعد برخاش گشت - مومن خان با همراهیان آمده شریک مخلص خان شد اپهی کرن بمهاراجه پیغام نمود که چون من نانددهر گنگا داس ام بنابر استخلاص او بهر نوعی که باشد با مخلص خان بر خاش خواهم کرد مهاراجه او را نزد خود طلب داشت از راه (۱) مدالست و (۲) مخادعت بنابر نمود او بخواهش وجه و باعث نشاندن گنگا داس را گفته فرستاده استفسار کرد و آنها در جواب احکام را بجنسه فرستادند مهاراجه و بهنداریان متفق اللفظ از روی (۳) مخاتلت (۴) بمحاورت برداختند که کفالت و نانددهری از جانب مهاراجه بوده و این مقدمه از پیشگاه خلافت و جهانداری است مخالفت حکم و الا نمی تواند شد هرگاه بندهای بادشاهی بموجب حکم او را گرفته باشند سختی نرمی و دیگری نیست و در باطن او را بمواعید دلپذیر از خوش و خروش باز داشتند و او نیز به طمع در افتاد * بیت *

طمع را سه حرفست و هر سه تهي از ان نیست مر مطمعان را بهی

از انجا که در گجرات مقدمهٔ نانددهري نازک است اپهی کرن مطعون خلق گردید الحاصل مهاراجه نزد رسید بمهر خود نوشته داد و در همان شب گنگا داس را در بهدر طلب داشته حبس نمود و اقربای او و جماعهٔ ابریسم فروشانرا دست گیر ساخت و برای (۵) قرق جانهای آنها که مبلغها را از حبس ابریسم و اباب البدت

---

(۱) مُدالست - فریب دادن ۱۲ جامع *

(۲) مخادعت روباه بازی کردن و حیلت کردن ۱۲ *

(۳) مخاتلت با کسی فریب آوردن *

(۴) محاورت باول مصموم کسی را جواب دادن *

(۵) قرق لغت ترکی بمعنی محافظت ۱۲ *

جمع نتواند ماند - مهاراجه بر عایت وقت و تالیف قلوب حسب الخواهش او نوشته بمهر خود و کفالت عدم تعرض بمهرانهی کرن ولد درگ داس راتهور که سر گروه پتاوتان بود داد گنگا داس بر اعتماد باندهری که متعارف این دیار است اطمینان قلب حاصل نمود پس از روداد امر مصالحه فیما بین معزول و منصوب صرافان و تجارت پیشگان و سر گروهان رعایای بلده را همراه برده مهاراجه را دید و استمالت و تسلی ظاهری بالمشافهه گرفته بامر سیتهی قیام می نمود اما مهاراجه در باطن در صدد قید و گرفتن مبلغها از و در نظر در آورده در انتهاز فرصت بود از انجا که باندهر قوی درمیان داده جرأت نمی کرد و اندیشهٔ این خیال را با نهیداریان و مشاوران مخصوصی جاهی داشت چون در امر مصالحه مبارز الملک مومن خان را با نهیداری رنی سنگه یک گونه خصوصیت و تعارفی بهم رسیده بود و او نیز بنابر خواهش است ترکی که مبارز الملک به گنگا داس داده و او عذر نموده به داد رنجیدگی داشت نهیداری مومن خان را از مکنون ضمیر مهاراجه آگاه ساخته کنکاس طلبید و او تمهیدی بخاطر آورده گفت دو قطعه حسب الحکم اعلی بمهر امیر الامرا صمصام الدوله باید ساخت یکی بنام مخلص خان بمضمون اینکه چون گنگا داس در حکومت مبارز الملک مصدر احد بیوره متعدده و مصادرات سکنهٔ احمدآباد گشته است او را دستگیر ساخته مسلسل و مغلول بدرگاه و الا بفرستند و اگر مهاراجه درین معنی ایستادگی نماید سپرد نموده رسید بمهر او گرفته بحضور ارسال دارد و دویمی بنام مومن خان مشعر بر اینکه در گرفتن و قید ساختن گنگا داس که بمخلص خان حکم شده با جمعیت همراهی خود شریک شود و در (۱) خلدوي این کار مقرر نمود که پرگنهٔ محمود آباد چون نصف در جاگیر مخلص خان است و نیمهٔ دیگر در ضبط نظامت که بدستور معزول مهاراجه نیز تمام صوبه را به تحت و تصرف خود در آورده بود بمخلص خان در و بست وا گزارد - مهاراجه پذیرفت - مومن خان احکام را مرتب ساخته

---

(۱) خلد و لغت ترکی بضم نکم و سوم انعامي که بامرا دهند و در عرف هر عطیه را گویند ۱۲ *

دست مرهټه از تصرف آنجا کوتاه بود چون مهاراجه دخیل کارگشت او از راه عاقبت اندیشی رجوع بآصف جاه آورده استدعای سند نیابت نمود و ازانجا سند و تجویز منصب و خطاب ننگ عالم خان بد و رسید و بدین دستاویز خود را متوسل او ساخت و در سال هزار و صد و چهل و چهار مهاراجه از راه دور بینی نامه مستمل بر اظهار یگانگی بآصف جاه نوشته مصحوب محمد شاه خلف قدوة الواصلین شاه علی رضا سرهندي که روابط و تعارف با آصف جاه داشت سرانجام زاد و راحله داده فرستاد و بعد چندی مصطفی خان نامی که سابق با رستم علی خان بوده در جواب با نامهٔ مودت آمیز و پارچهٔ پوشیدنی و بعضی پیامهای زبانی آمده مهاراجه را دید و قریب سه ماه توقف نموده روانه گشت همدران سال امانت درا خان بخشی و وقائع نگار که به منصب هزاری ذات یک صد و پنجاه سوار سرافرازی داشت و دیعت حیات سپرد و بعد معروض قدسی از انتقال او علام حسین خان در حضور بخشی مقرر گشت و سند نیابت خود نزد محمد مجاهد الدین خان فرستاد و او سرگرم کار گشت *

مصادره نمودن مهاراجه گنگا داس سیته و گروه ابریشم فروشان را و سوانحاتي که دران سال روی داده

همدران اوان به تهمیدي مهاراجه به لک روپیه بطریق مصادره از گنگا داس سیته و ابریشم فروشان جدا جدا قهراً گرفت مفصل این مجمل آنکه چون سابق در ایام حکومت مبارز الملک خوش حال چند سیتهه از امر سیتهی معزول گردیده روانهٔ دارالخلافة گشت و گنگا داس سیته کل مقرر شد چنانچه در ضمن سوانحات ایام حکومت او اندراج بذیرفته گنگا داس باستقلال بسرانجام مهام بدوره و او امر دیگر حسب الخواهش مبارز الملک می پرداخت - هنگام آمد آمد مهاراجه از راه دور اندیشی کسان خود را پیشتر فرستاده درخواست نوشته جات استمالت مبنی بر کفالت بتاوتان عمده که باصطلاح گجرات نانده‍ی گویند نمود که بخاطر

توپ و تفنگ در کوفت برین ماحرا چندی نه گذاشته بود که ناگهان جواسیس ناحی راو که بنابر خبر آوری در فوج آصف جاه داشت بصباح استعجال رسیده ظاهر ساختند که آصفجاه بدریافت خبر رفتن او بصوب احمدآباد از مساعدت وقت و قابو دانسته خریده و سنگسار شده بعزم رزم و پیکار بر گرد دریای نربده بطریق ایلغار آمد و اینک به دنبال ما رسیده داند ناحی راو از اطلاع این معنی مضطرب گشته همان ساعت فوج مهاراجه را رخصت احمدآباد نمود و دست از محاصره کشیده سراسیمه بسرعت هرچه تمامتر که از برق و باد استعار کرده بود چون برق‌صا از سست جسته رو بمسکن خویش نهاد آصف جاه که ازان طرف بغلدی و چابکی متوجه بود د، بنواحی بندر سورت رسیده معلوم نمود که ناحی راو باندک فاصله درین نزدیکی از طریق غیر مسلوک جنگل کنارهٔ دریای شور گرسنه - آصف جاه بلا توقف و اهمال باشنه کوب پی را برداشته بدنبال او شتافت و جمعی از بزدل و خار پایان که در عقب مانده بودند بدست لشکریان افتاد ازانجا که صدر منده گشت معاودت نموده بنابر آسودگی بموضع کوله کامریج برلب دریای تبتی هفت کروهی بندر سورت چندی اقامت ورزید - متصدیان بندر از منصوب و معزول هریک باظهار مدعا و استدعای امداد و فرستادن تحف و هدایا پرداختند مستعید خان که در بیرون بود رفته ملاقی گشت - آصف جاه بمقتضای وقت هریک را مستمال ساخته عازم دکهن گردید راجه بخت سنگه برخصت برادرش روانهٔ ناگور بمحال زمینداری خویش شد - سید عظمت الله خان خون بر آمد کار بدید بدار الخلافت رفت - ناحی راؤ که بمسکن خود شتافت و بدون مصالحه مرهته بس رفت کار بود - کفتهاجی که دران ایام وارد صوبه گشت مصدر شورش و فساد گردید مهاراجه مومن خان را بنابر سابقه وقت مدار الملک سلسله جنبان بغربر چوبهه بدستور سابق نموده مقرر ساخت و پرگنهٔ پتلاد باجارهٔ مومن خان قرار گرفت ازانجا که پرگنهٔ دولقه و بهروچ و خمو سر و معمول آباد بآصف جاه بحال شده بود چنانچه سمت گزارش یافته عبد الله بیگ که از جانب مدار الملک در بهروچ مقام داشت و بنابر قلعت مکان که

دریای مهی بد و پیوسته همراه گشت و بکوچهای متواتر بر تالاب چند وله با
انبوه کنذر و [1] خم عفیر ورود آمد گردهر داس ور تن سنگه بهنداریان و کارکنان
مهاراجه بدفعات بگدازش بنام و استحکام بنای صلح آمد، و رفت نموده روزی
چند به امن و لعل که خاصهٔ ذات مارواریان است گرایده بنای ملاقات با
مهاراجه گراشتند و مهاراجه بباغ شاهی رفت دو سه روزی در آنجا بدر بدفع
الوقت گزشت آخرهای روز چهارم ناجی را و آمده مهاراجه را دید و عهد
و پیمان بمیان آورده معاودت کرد و قرار یافت که بخیراج بهنداری با فوج
مارواریان و سردار محمد خان و بیگ فیاض خان رسالداران سپاه گجرات باستظهار
و اتفاق ناجی را و رفته بروده را از کسان بیلاجی انتزاع نموده مستخلص سازند
و سید عظمت الله خانرا دخیل کار نمایند چون او از خود استعدادی
و سرانجامی نداشت اهل گجرات جمعی از مسلمین و هنود بتوقع نیابت
عالمی و نوکری مانند مگسان گرد شیرینی فراهم آمده از توجه فوج مهاراجه
و ناجی راو امر موهوم مداخلت را وقوعی پنداشته بنابر سرانجام ضروریات و
اخراجات بعنوان قرض و گرفتن دمسکات لَمْ یَصِلْ و نامرد ساختن تعلقات بنام
خودها که صورت دخل به پذیرفت مبلغی سربراه شد و متعاقب بخیراج و ناجی راو
عازم بروده گردید درین بین خبر رسید که میر فخرالدین که بفوجداری جونه گذهه
شتافته بود میر اسمٰعیل نائب علام محی الدین خان بدریافت خبر باستعداد مقابله
بر آمده در نزدیکی امریلی تلاقی فریقین روی داد و میر فخرالدین نامبر فمرالدین
ولد سید عقیل خان که برفاقت دیگر بودند به تردوات نمایان داد مردی و مردانگی
داده کشته افتادند الحاصل ناجی راو بخیراج و رساله داران و سید عظمت الله
خان بکوچهای متواتر متوالی از آب مهی گزاشته بروده را محاصره نمودند بر
ماجی برادر بیلاجی که در انجا بود با استحکام برج و باره پرداخته توپهائی که از
جنگ کاه رستم علی خان بدست آورده بود نصب نموده تحصن جست
فرستادهای مهاراجه بمحاصره اشتغال ورزیده مورچال بستند و از طرفین جنگ

---

(۱) خم بفتح اول و میم مشدد بمعنی بسیار است

خان نگاه داشت سپاه نموده بمورچال بندی پرداخته بامید فتح الباب نشست و مطلقی بعنوان فرص بدادن تمسکات بدمعاش از پیلاجی گایکوار گرفته بصرف در آورد فوجداری پتن که براجه بخت سنگه تعلق داشت نائب خود فرستاد و میر فخر الدین از همراهیان مبارز الملک بشفاعه از ابتدای طریق جدائی گزیده با حمدآباد آمد و بمعروض روپ سنگه بهنداری ملاقات مهاراجه و کار سازی نموده نیابت فوجداری خونه گذهه و گروس عمل و دخل آنجا را به عهدهٔ خویش گرفته روانه شده محمد بهار ولد کریم داد خان جالوری فوجدار پالن پور حسب الطلب مهاراجه آمده ملاقی گشت و تجویز ذمهٔ فوجداری از انتقال پدرش حاصل ساخت - همدران ایام محمد نامر خان خلف مومن خان دیوان پیشین که به نیابت دیوانی عبد الغنی خان عم خویش می پرداخت آزرده خاطر گشته با خانه کوچ عازم دارالخلافت شده بود در راه کولیان موضع داو بهاند عارت نمودند و او به مشقت تمام بر آمده بلدهٔ پتن رسید و از انجا سر انجام نموده روانه شد جوان مرد خان بابی بتجویز اضافه منصب و وطن داری قصبه بدیگر بدادن یک زنجیر فیل از مهاراجه حاصل ساخت *

آمدن باجی راو مدار کار راجه ساهو و ملاقات کردن با مهاراجه

ازانجا که مبارز الملک چندی پیش ازین بنابر بعضی امور باجی راو مدار کار راجه ساهو را نوشته راغب آمدن انصوب ساخته بود و پیش از رسیدن او مقدمات صدر بعرصهٔ ظهور در آمد و مبارز الملک روانه شد باجی را و برای استحکام و استقرار چوتهه از طرف خود با منصوب راهی گشته در نواح برودة آمده سلسله جنبانی طریق سلوک نموده نوشت مهاراجه شد عظمت الله خان فوجدار برودة و بهروچ را بنابر[1] تشئید مبانی اصلاح فرستاد و او در نزدیکی

---

(۱) تشئید بمعنی استحکام داری است ۱۲ *

بعیمه گاه روب همدران اوقات یک رنجیر فیل ار لشکر مبارز الملک در اثنای راه بدمستی نموده گریحته تا حمدآباد آمد و فیلبانان مهاراجه دستگیر کردند - کریم داد خان فوجدار پالن پور که همراهی مهاراجه گزیده حسن خدمت بظهور آورده بود بقضای الهی و دیعت حیات سپرد ولاش او را به پالن پور بردند شیر خان بعد فوت صلابت محمد خان بابی و دخیل کار شدن میر اسمعیل به نیابت فوجداری جو باگدهه چون ار انتقال پدرش کهوکه باره و محالات دیگر در حضور اقدس در تیول و کلای نواب قدسیه والدهٔ حضرت اقدس علی قرار یافته و به نیابت سید مرتضی خان نامی وارد احمدآباد گشته بود بنابر بحال جاگیرات و دیدن مهاراجه با جمعیت شایسته آمد و بوساطت سردار محمد خان غوری بذریعهٔ راجه بخت سنگه مهاراجه را دید و سه رنجیر فیل و چند راس اسپ و جواهر ار نقد و جنس پیشکش نمود و یک رنجیر فیل و جوری نقد براجه بخت سنگه داده تجویز نامهٔ اضافهٔ منصب و خطاب بهادر و بحالی جاگیرات انتقالی پدرش حاصل ساخت که بدرگاه فلک بارگاه بعرض رسانده بدرجهٔ پذیرائی رساند - مومن خان فداء الدین خان را به نیابت متصدیگری بندر کهنبایت رخصت نمود و بدرگاه با پرگنهٔ چوراسی در تنخواه مهاراجه قرار داشت بالمقطع بعهدهٔ خویش گرفت که بموجب اقساط می رسانیده باشد مهاراجه که بنابر سرانجام بعضی ضروریات روزی چند بیرون متوقف بود داخل بلده گردیده به تمشیت مهمات مالی و ملکی پرداخت والد راقم مبارز الملک را تا نواحی او دیپور رسانیده معاودت نمود و مهاراجه را دیده به عزم سفر حجار رخصت شد و ار کهنبایت کشتی سوار به بندر سورت شتافته غرهٔ شهر رمضان آن سال راکب جهار شده به مقصد راهی گشت مستعید خان متصدی بندر سورت چون ار طریق خشکی مخاطرهٔ مرهته داشت کشتی سوار ار کهنبایت به بهروچ رسید - جرأت عبور ار دریای نربده نمی کرد لهذا توقف ورزیده با پیلاجی گایکوار بمواعید دلپذیر تعدر جوتهه آنجا راه سلوک مسلوک ساخته بسواد بندر سورت پیوست - بهرام خان متصدی معزول بممانعت پیش آمده در را بر رویش بست مستعید

چنانچه راقم همراه امیر سنگه بعروگاه مهاراجه رفت و بعد ملاقات خلعت
و استمالت یافت بالجمله مختار الملک بنابر سرانجام بار برداری و انتقال وجه مقرره
که امیر سنگه متعهد بود توقف ورزیده دو صد و هفتاد و سه ضرب توپ از خورد
و کلان سپرد - عبد الغنی خان دیوان صوبه در سرکار والا نموده رسید گرفت چون
بیست هزار روپیه باقی بود امیر سنگه باظهار اینکه متعاقب میرسانند ذمه گرفت
اما نرسانیدند - مختار الملک کوچ نمود هنگام رحیل راقم حروف بنابر وداع والد
و اخوی محمد اسمٰعیل و مرخص شدن از مختار الملک رفت بعد خواندن فاتحه
که او فیل سوار ایستاده بود رخصت انصراف داده گفت که به نیابت من در
روضهٔ حضرت قطب العالم قدس سره واقع موضع بتهوه و حضرت شاه عالم و درگاه
شیخ احمد کهتو قدس سرهما در موضع سرکهیج هرگاه اتفاق شود فاتحه می
خوانده باشد غرض اعتقاد درین هر سه مکان متبرک داشت که تا ایام حکومت
پانصد روپیه درماهه بسادات بتهوه و همان قدر بسادات رسول آباد و بروز اعراس
این بزرگان هزار روپیه سال بسال و چون از شیخ احمد کهتو خلافتی بود هرسال
در عرس هفت صد روپیه میداد و بعربات متعلقهٔ درگاه و مدد معاش سادات عظام
و مشائخ کرام بهیچ وجه من الوجوه مزاحمتی از عمال نمی رسید سبحان الله اکنون
کار آنها به کجا انجامیده که بنان شب محتاج و دامی نمی یابند القصه مختار
الملک کوچ نموده بقصبهٔ مورا سه پیوست و در اینجا شنید نوازش خان دامادش
که مریض بود به سفر عالم دیگر جدائی گزیده رفت و در همان قصبه مدفون گردید
بالضرورة یک مقام نموده بکوچهای متواتر پیش روانه گشت - مهاراجه از مکان
مقامات برخاسته متصل باغ شاهی آمده تا رسیدن ساعت مختار در آمدن بلده
توقف ورزیده عبد الغنی خان دیوان صوبه و ابو المفاخر صدر و عبد الاحد خان
قاضی و امانت دار خان بخشی و وقائع نگار و هادی خان سوانح نویس و اهل
خدمات و اعیان و سرگروه جواهری و رئیسان هنود ملاقی شدند بعد چندیکه روز دهی
تیرس و باعتقاد هنود ساعت نیک بود موافق بیست و ششم شهر مذکور مهاراجه
با برادرش خریده داخل شهر گشته ساعت چند در قلعهٔ بهدر توقف ورزیده

حضرت شاه بهکهن قدس سره(۱) چادر زد روز یکه وعدهٔ آمدن مهاراجه بود از عذر
و خدع دغدغه بخاطر آورده قدس بنفس خود نمود و بعضی عذر بد تراز گناه
خواست آن روز در خلف وعده بآخر رسید روز دیگر قریب سه پهری
مبارز الملک اسپ سواره بلا وسواس و اندیشه با جمعیتی قلیل متوجه خیمهٔ
مهاراجه گردید مارواریان مستعد و غرق آهن صفها آراسته چه از روی احتیاط و چه
بنظارهٔ اهل اسلام ایستادند - * بیت *

توگفتی که دیوان صف بسته اند — و یا چون درخت از زمین رسته اند

مبارز الملک بصحن خیمه در آمد و مهاراجه تا پیش سرا پرده استقبال نموده
همدیگر را در کنار گرفتند و منصوب و معزول برادر وار پهلوی یکدیگر نشسته
وحشت و بیگانگی بالفت و یگانگی مبدل ساختند چون وقت تنگ بود نه بتبدیل
دستار عقد مواخات بسته بوداع یک دیگر پرداختند - مبارز الملک بفرودگاه خود
که همان روز متصل باغ محمد امین خان مقرر کرده اسباب و قبائل را فرستاده
بود شتافت - بخت سنگه برادر مهاراجه بنابر عارضهٔ تپ که در رزمگه رسیده
بود ملاقی نه گشت و گویند مهاراجه دران روز بنابر حفاظت نهانی زره
جامه پوشیده بود بالجمله روز دیگر چهاردهم شهر ربیع الثانی جگ دیو نام از
طرف مهاراجه برخصت مبارز الملک همراه فداء الدین خان عمه زاده مومن
خان بکوتوالی بلده در آمده دخیل کار گشت و روز دوم رتن سنگه بهنداری
نائب نظامت مقرر شده داخل قلعهٔ بهدر گردید ازانجا که والد راقم داعیهٔ سفر
حجاز مصمم داشت چنانچه سبق ذکر یافته مبارز الملک تکلیف نمود که تا اودی
پور همراهی گزیده رخصت شوند و راقم را مصحوب امر سنگه اوداوت که کفیل
امر مصالحه بود نزد مهاراجه فرستاده گفت که علی محمد خان امینی کتهره
پارچه از حضور معلی رخصت حج بیت الله الحرام حاصل کرده و برای رسانیدن
من تا اودیپور همراه بودن او ضرور است چون نیابت تعلقه از پیشگاه خلافت
و جهانبانی بنام حسین محمد خان پسرش مقرر شده او ز دخیل کار دارند

---

(۱) چادر لغت ترکی که بمعنی خیمه است و بجای دال بای فوقانی هم آمده ۱۲ *

فرستادن مهاراجه مخلص خان و مومن خان را نزد مبارز الملک و قرار یافتن صلح و ملاقات با یکدیگر و روانه شدن مبارز الملک و در آمدن کوتوال مهاراجه در بلده

از انجا که مهاراجه چشم مارواریان را از جنگ ترسیده دید بصورت خیر اندیشان مخلص خان جاگیردار محمود آباد و مومن خان بخشی وقائع نگار و متصدی بندر کنبهایت را بنابر همجنسی و ارتباط سابقه تکلیف سلسله جنبانی امر مصالحه نمود مخلص خان رقعه مبنی بر اظهار اشتیاق و خواهش ملاقات نزد مبارز الملک فرستاد بعد رسیدن جواب با صواب او اخر همان روز آمده ملاقی گشت بعد گزارش رسمیات متعارفی و احوالات سررشته (۱) کلاوهٔ سخن را بمدعا رسانیده مقضی المرام هنگام شب رخصت شده رفت ۔ * بیت *

کارها راست کند عاقل کامل به سخن　　که به صد لشکر جرار میسر نشود

روز دیگر مخلص خان بنابر جسامت جثه و سال خوردگی از تردد آمد و شد متعذر بود مومن خان و امر سنگه او داوت پتّاوت عمدهٔ مهاراجه آمده گفت و شنید مصالحه بقرار لک روپیه نقد خرچ و سر انجام بار بردار از شتران و ارّاده و بنای ملاقات دید و بازدید میان منصوب و معزول بدین نهج گذاشتند که هر کدام از دائره گاه خود خیمه علٰحده بفاصله نصب نمایند و اول مهاراجه دیدن کند و روز دیگر مبارز الملک باز دید بجا آرد چنانچه مبارز الملک خیمه متصل باغ غازی الدین حسن برپا کرد و مهاراجه در پیش روی فرودگاه خویش برابر معدرهٔ

---

(۱) کلاوه بروزن و معنی کلابه باشد و آن ریسمانی است خام که از دوک بر چرخه پیچند ۱۲ *

بدرجهٔ ایقان پیوسته بود مضطرب شده درصدد کمر بندی و ریختن بر دروازهٔ شهر و گشادن در آمد و از ممانعت عاقبت اندیشان که حذر احتمال صدق و کذب دارد منع پذیر نمی گشت چون والد راقم هم سایه و ربط قدیم داشت از راه اخلاص مکرر کسان خود را فرستاده استفسار حیات و ممات مبارز الملک می نمود و والد آنچه بیان واقع اطلاع داشت درجواب گفته از ان حرکت بی موقع منع فرمود و او ابرام و لجاجت داشت که قریب نصف شب گذشت بار دیگر پیغام نمود که اگر با لفرض و التقدیر مبارز الملک زنده باشد اما زخمهای کاری داشته جان بر نخواهد بود چون حافظ حقیقی کسی را که نگاهبان باشد ابر زخم به مقابان و او و کسی را که درخواصی بود به هیچ یک نرسیده صحیح و سالم در [1] کنف عز و اقبال بود بالصورة آدم معتمد اورا طلب داشته با یکی ازطرف خود همراه نموده در قلعهٔ ارک فرستاد که از فراز دیوار قلعه مشرف بر فرودگاه مبارز الملک به نشیب برده نمود که مانند شیر سرزه در خیمه نشسته سر گرمش رورانه را [1] یکی از مخصوصان تقریر می کند بعد آمدن او سردار محمد خان از ارادهٔ خود باز ماند روز دیگر که زاغ شب از آشیان پرواز نمود خبر تندرستی مبارز الملک بمهاراجه رسید و چون پهلوان زرین کلاه در توسن سبک تک روز سوار شده رو بمیدان روزگار نهاد سرهنگ خوبان و رزم طلبان دیروزه از خواب در آمد و کمر بندی نموده پیشتر بنابر رفع خجالت و حرکت بی موقع گزشته بتدارک و تلافی مافات مهیا و مستعد رزم و پیکار گشتند * * بیت *

همه مرده بودند و برگشته روز بدو زنده گشتند و گیتی فروز

مبارز الملک گوش بر آواز ارادهٔ طرف ثانی داشت که [2] منهیان ظاهر ساختند که مهاراجه امروز عزم سواری و صف آرائی ندارد بنابر آن وارثان مقتولان عرصهٔ نبرد و بخاک غلطیدگان دشت ستیز از هر دو جانب جهت برداشتن لاشها شتافته بایکدیگر در نبردگاه دوچار شدند و بی ممانعت و نزاع باتفاق هر کس عزیز به بقای خود را ازان لجهٔ خونخوار بر آورده راهی گشت *

---

(۱) کنف باول و ثانی مفتوح جانب و پناه - ۱۲ جامع *

(۲) منهیان جمع منهي که بمعني اعلام کننده باشد ۱۲ جامع *

بالجمله چون خبر میدان گراستی مهاراجه بدلان ماروار به لشکرگاه خود رسانیدند عجب قلق و اضطراب در مردم بده راه یافت - بای استقلال از جای رفته در فکر خر و بار و کندن خیمه و افگندن خهیده بادل بر بیم و هراس که ماروار دور است گویان به بار بندی استعال وررزیدند وا کثری از فوج سپاه گجرات و قصبات بعریان گرد و نواح و تا دولعه خلو بارگی به کشیدند و بیشتری در خانهای پورجاب هر کسی که با کسی سابقه و راهی داشت پناه برده ما من طلب گشت که هنگام نماز جمعی مهاراجه از رزم گاه معاودت نموده بعرود گاه بپوست فی الجمله اطمینان بقلوب رمیده و دلهای بنده پیدا شد و کسانیکه بگوشهٔ عافیت کناره گزین و چون دور درفته بودند در پردهٔ ظلمانی شب که قوت باصره را از مشاهدهٔ اشخاص و مطالعهٔ اجسام معزول کرده بود در لباس عار و خسار با اعناق منکسره بقرار گاه خودها آمدند مبارز الملک تا غروب آفتاب در میدرن سادیانهٔ فتح نوازان ایستاده بود *

* بیت *

شد آن سهمگین بانگ کوس جدل بصوت خوش شادیانه بدل

و با همراهیان گفت که خیمه و خرگاه را همین جا طناب داشته دائره باید نمود

* مصرع *

شب آبستن است تا چه زاید سحر

محمد امین طاهر ساجب که آنچه مرکوز خاطر بود بعون الهی بعرصهٔ ظهور در آمد - صوبه را که همیشه مستعفی از ان بودند نمیخواهند تیمار احوال مجروحان و استمالت بار ماندگان در گرسنگان لازم - صلاح و انسب است که بسمت بلده مراجعت کرده شود لهذا برگشته در فضای زیر دیوار قلعه ارک بر کنار دریا قریب سه ساعت از شب گرشته فرود آمد لیکن گجراتیان را از سالم آمدن مبارز الملک باور نمی گشت - خصوصاً سردار محمد خان را که سفد نیابت رسیده و وجه خرج را بتصرف در آورده جمعی را فراهم آورده در خانهٔ خویش در انتها ر فرصت و قابو می بود بس از استماع [1] اراجیف که دزد کوته خردان

---

(۱) اراجیف جمع ارجاف که بمعنی خبر دروغ افگندن باشد ۱۲ جامع *

هر جانب تیر و تفنگ مانند ژاله ریختن گرفت مبارز الملک با آن جمع قلیل استقامت ورزیده دستهٔ تیر که کم خطا میکرد مرغ روح مارواریان را از قفس تن می پرانید * نظم *

عقاب خدنگش گرسنه بحشم | چو شاهین فدرت نمودی بحشم
به هرکس که تیرش پر افشان رسید | چو تیر او هم از خانهٔ زین پرید
بر آورد تیرش ز دشمن دمار | کمانش یکی بود و قربان هزار
دمادم ازان عرصهٔ دار وگیر | به دد حواله پیغام می برد تیر
چو بحر خروشان در آن دار وگیر | هوا موج می زد ز پرواز تیر

الحاصل درین بین فیل‌نشان که بعلامت لواء مبارز الملک ازان اله یار بود نمود از گشت محمد امین بیگ و او فدائی وار در رسیدند و بار دیگر کور که و کوس در ماتم نو گرفتاران دهرباد و فغان در آمد مارواریان بقیاس اینکه مبارز الملک الحال در میدان آمد تلاش موفوره بجا آوردند جنگ سخت پیوست * بیت *

چنان آتش جنگ گردید تیز | که گفتی پدید آمده رستخیز

اله یار برحم تفنگ رخت هستی بر بست مبارز الملک مبارزتهای مردانه و جلادتهای رستمانه نموده دفعهٔ دیگر مارواریان را پیش انداخته تا نزدیکی موضع سرکهیج سه کروه دوانید و آنها چون از دیو لاحول گریزان مانند حروف تهی پرنشان شدند از آنجا که از مطلع فلق تا مقطع شفق آئین جدال و قتال قائم بود - هنگام اصفرار شمس طرفین دست از جنگ باز کشیدند * بیت *

چو شمع شبستان گردون نشست | عنان شب تار آمد بدست

مارواریان را خوف و رعب در دلها جا گرفت ظهور این معنی محض تائید الهی و اقبال بوده که یکی از بندهای درگاه آسمان جاه باوجود قلت جمعیت و حالت عزل با چنین زمیندار عمده سر آمد راجهای هندوستان با فوج گران و مصدوف جنگی که از ان داستانها رانند نموده غالب آمد اگر جمعی از فدویان آستان فلک نشان بانتزاع ملک زمینداری و اخراج او بدستور عهد حضرت خلد مکان مامور شوند چگونه خواهد بود لهذا از ایستادگان بارگاه و الا زمینداران حساب ها بر گرفتند

عابد علی خان برادرش در یک حوضهٔ فیل سوار بودند شد عابد علی خان برخم تیر بندوق جب شهادت نوشید شد جمال الدین علی خان برادر را بر فیل با جمعی از کسته و زخمی همراهیان خود روانهٔ شهر کرد و باسب باری در آمد و بدین طریق سید قائم و نربی خان را از معرکه برداشت به هئیت مجموع رو به شهر نهادند برخی از دیدان همراهی اصحاب ممات را وسیلهٔ حفاظ خویش پنداشته اران وادی هولناک که نمونهٔ یوم یفر المرء من اخیه بود بر آمدند ظهور این معنی موجب کمی فاحش در سپاهی لشکر اسلام پدید آمد لهذا بعضی از مردم بعد الفکر درین وقت خود را کار فرموده به ظاهر بینی کمی موافق و کثرت مخالف زده بر آمدن مبارز الملک را از ان وادي خونخوار و عرصهٔ گیر و دار از مخالف غلبی تصور نموده کشته و مرده انگاشته رو به شهر نهادند و از رویداد این سانحه و گفتار بی خردانه ظاهر بینان آن سهوب بی اصل که محض بتصور باطل و خیال امر موهوم اهل حدس بود قریب سه پهري زور در شهر شیوع یافت محمد امین بیک و اله یار که بمحافظت بلده قیام داشتند نظر بر نمک خوارگی بعزم جان سپاري با جمعیت موجوده بلا توقف و اهمال از راه دروازهٔ خان پور بر آمده درمیان آب دریای سابر مبتی با گروه انبوه از سوار و پیاده که در پورجات متفرق بودند و چه از همراهیان مقتولان و دور اندیشان معرکه دو چار شدند اکثری از آنها از راه خیرسگالی و رفع بدنامی خویش گفتند که رفتن آنجا تحصیل حاصل است شاید کار باتمام رسیده باشد بالفعل محافظت بلده که ناموس آقا در آن جا است ازین عزیمت اهم خواهد بود آنها گوش بسخنان واهی بی مغز شان نداده بسرعت هرچه تمامتر از آب گرشته روانه گشتند و اهل فرار که بدروازهٔ شهر پیوستند بنابر بند بودن در و ممانعت لاچار بپای دیوار حصار در میدان ریگ توقف نمودند بالجمله مارواریان که رو به فرار نهادند از مساهدهٔ قلت سپاه که قریب چهار صد سوار شیر شکار با مبارز الملک باقی مانده و باستقلال تمام میدان را قائم داشت عطف عنان نموده بار دیگر قدم جرأت و جلادت پیش نهاده چپقلشهای صعب و تلاشهای بیش از بیش زیاده از مقدور و میسور نمودند و از

بدان گونه کم شد بدان گرد مهر که می جست باشد چراغ سپهر
یکی گفت گویا قیامت رسید سرافیل صور قیامت دمید

از انجا که اکثر بندوقچیان و جزائریان مبارز الملک که در پورجات متفرق گشته چندانی حاضر نبودند عاریان میدان رزم را نرم انگاشته گولهٔ جزائر و بندوق را نعل آن محفل پنداشتند و در مقابل به کمانداری پرداختند و بسیاری از جانبین کشته و مجروح گردیدند - رزم طلبان با تفنگ و ناموس از هر دو سو بریک دیگر تاختن آورده باهم آویختند - مبارز الملک بگمان اینکه مهاراجه و برادرش حسب ضابطهٔ سرداری و سنه داری هند اسب فیل سوار خواهند بود و غافل ازین که آنها در ان معرکه از روی حزم و احتیاط که شناسا و علم نباشند ملبس بلباس سایر راجپوتان اسب سوار بودند از دور فیلدرا بنظر در آورد و از بسیاری مخالف بندیشیده بجولان در آمد و مانند برق و باد خود را بر ایشان زد و در صدمهٔ نخست صفوف را برهم شکسته به فیلان رسانیده بدست آورد - چون از فیل سواران خالی یافت دو سه قبضهٔ کمان که در عماری دید بیادگاری گرفته دست برداشت و متوجه صید افگنی و شمشیرزنی گردید ماوراریان نیز حیث المجموع حمله ور گردیده داد مردی و مردانگی میدادند اهل اسلام پای ثبات استوار ساخته کارنامهای نمایان بعرصهٔ ظهور رسانیدند که بهرام خون آشام بر فلک پنجم انگشت تحیر بدندان گرفت و بدفعات حملهٔ مخالف را گردانیدند که از پردهٔ غیب ماصدق کریمهٔ کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله جلوهٔ ظهور نمود و نسیم فتح و ظفر بر پرچم اسلام وزیدن گرفت ماواریان تاب مقاومت نیاورده پس پا شدند و میدان را بحریف سپردند * بیت *

ز هر دو طرف کوشش از حد فزود شکست آخر آمد بقوم هنود

مبارز الملک دو سه میدان اسب تاختن آنها را پس انداخته دوانید درین د و جورد سید قائم با جمعی از پسر و اقربا و همراهیان و بهمین نهج تردی خان افغان و جمعی دیگر از جماعهٔ داران بدرجهٔ شهادت فائز گشتند و بسیاری زخمهای نمایان برداشته بسرخروئی چهره ها برافروختند - سید جمال علی خان و سید

مدارالملک که (۱) ملصق بر پست لشکریان می آمد توپها را گرفته بقلعه ارگ
فرستاد درین جنگ که کمتر از قلعه گیری نبود بسیاری از مردم کاری و شجعان
نامی اسلام بدرجهٔ شهادت فائز و بیسری رحمی شدند اگرچه از راه گزر موضع
تا دیح که متصل بآبادی پورجات و مورچل طرف ثانی نداشت بسهولت
با لوازمهٔ بوبخانه و بورک لسکر می توانست گزشت و آبادی پورجات را بدست
چپ گزاشته در انطرف که میدان وسیع دارد معرکه آراسته می شد این همه
سعی و مردم شکنی و تفرقه روی نمی نمود - مدارالملک خود نیز از ان راه
واقف و نیز حذر اندیشان هنگام یورش ظاهر کرده بودند از انجا که تقدیر چنین
مقدور بود پاسخ داد که بقادر رسیدن گوله های توپ در محاصرای واقعه قلعهٔ
ارگ عدو تقاضا نمی کند مجملاً چون از کوچه و بازار آبادی پورجات باید
گزشت سررشتهٔ ترتیب و انتظام فوج از هم گسیخته شد و رجاله جماعهٔ بکسریه
و احامرة دست بتاراج خانهای مردم که دران وقت آباد بودند و گمان وقوع این
واقعه بدان طرف نداشتند دراز ساخته هرکسی چیزی گرفته راه خود پیش
گرفت از ان تاریخ آبادی آن طرف دریا که بمثابهٔ معمورهٔ شهری بود و از صدمهٔ
تاراج مرهته در هنگام تعی خامد خان که خرابی یافته بود درین مرتبه زیران بی
خراج گشت که اکنون آثار و علامات هم برجا نمانده - الحاصل مدارالملک که
دست به پورجات داده بمیدان در آمده صف آرا گشت مهاراجه با تمامی فوج
که اکثر سواران قدر انداز برق انداز بودند بعزم رزم پیش آمد * * نظم *

یکی آتشین قلزم آمد بموج	طپانچه زدان موج بر روی موج
دو دریای لشکر در آمد بجوش	ز جنگی نهنگان بر آمد خروش

و دائرهٔ قتال و جدال اولا بتوپهای رعد کردار و صواعق محرقه بان آتشین بار
التهاب یافت و برق آسا بخرمن جان اجل رسید گان افتاد و ثانیاً چون کار از
جنگ یلهٔ توپ در گذشت مارواریان کلهم اجمعین سلک زبان بگرمی رسیدند
بهادران اسلام بتربار گئی جلادت را بر انگیخته برهم آمیختند * * نظم *

ز آواز اسپان و گرد سپاه	هوا گشت چون روی زنگی سیاه

---

(۱) ملصق باول مضموم وا چسپیده ۱۲ جامع *

بدان گونه کم سد دران گرد مهر که می حست ناصد چراعس سپهر
یکی گفت گویا قیامت رسید سرافیل صـــور قیامت دمیـــد

ار انجا که اکثر بندوقچیان و جزائریان مبارز الملک که در پورجات متفرق گسته چندانی حاضر نبودند غازیان میدان رزم را نرم انگاشته گولهٔ جزائر و بندوق را نعل آن مشعل پنداستند و در مقابل به کمانداري پرداختند و بسیاری از جانبین کسته و مجروح گردیدند - رزم طلبان با تفنگ و ناموس از هر دو سو بریک دیگر تاختن آورده باهم آویختند - مبارز الملک بگمان اینکه مهاراجه و برادرش حسب ضابطهٔ سرداری و سنه داری هنود اسپ فیل سوار خواهند بود و غافل ازین که آنها در ان معرکه از روی حزم و احتیاط که شناسا و علم نباشند ملبس بلباس سایر راجپوتان اسپ سوار بودند از دور فیلانرا بنظر در آورد و از بسیاري مخالف بندیسنده بجولان در آمد و مانند برق و باد خود را بر ایسان زد و در صدمهٔ نخست صفوف را برهم سگسته به فیلان رسانیده بدست آورد - چون از فیل سواران خالي یافت دو سه قبضهٔ کمان که در عماري دید بیادگاری گرفته دست برداست و متوجه صید افگنی و سمسیرزنی گردید مارواریان نیز حیث المجموع حمله ور گردیده داد مردمي و مردانگی میدادند اهل اسلام پای ثبات استوار ساخته کارنامهای نمایان بعرصهٔ ظهور رسانیدند که بهرام خون آشام بر فلک پنجم انگست تحیر بدندان گرفت و بدفعات حملهٔ مخالف را گردانیدند که از پردهٔ غیب ماصدق کریمهٔ کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله جلوهٔ ظهور نمود و نسیم فتح و ظفر بر پرچم اسلام وزیدن گرفت مارواریان تاب معاومت نیاورده پس پا شدند و میدان را بحریف سپردند * بیت *

ز هر دو طرف کوشش از حد فزود شکست آخر آمد بقوم هنـــود

مبارز الملک دو سه میدان اسپ تاختن آنها را پس انداخته نوابید درین ... د و خورد سید قائم با جمعی از پسر و اقربا و همراهیان و بهمین نهج تربی خان افغان و جمعی دیگر از جماعهٔ داران بدرجهٔ شهادت فائز گشتند و بسیاری زخمهای نمایان برداشته بسرخروئی چهره ها بر افروختند - سید جمال علی خان و سید

مورچال بحدال محاصرهٔ تعین ساخت و در بقیهٔ آنروز و تمام شب باستحکام و ترتیب مورچال و انداختن توپ از طرفین گذشت - ممارز الملک را نزدیک شام این خبر محقق گشت و بعد از رسیدن روز همانجا متوقف گشته از راه حزم و عاقبت بینی جمعی را بمصالح جنگی و چند ضرب زنبورک و جزائر بمحافظت قلعهٔ کالی که متصل فرودگاه بود و بربام مسجد ملک مقصود گجراتی متصل باغ شاهی که بنام ملک جان چستی اشتهار یافته چند نفر جزائرچی را گماشته روز دیگر-

* بیت *

دم صبح کین آتشین آفتاب　　زد از چهرهٔ آتش به مشکین نقاب

کوچ نموده در ساحت برابر گنبد دریا خان گجراتی که پیش روی آن باغ است دائرهٔ کرد و چند ضرب توپ زیادتی و بارهٔ سرب و باروت و برخی از اسباب با جمعی از سوار و پیادهٔ به شهر فرستاد و آنروز را در انجا گذرانید و در تمام آن روز جنگ توپ باحصار شهر دماه جاری ماند - کسان مهاراجه درین فرصت دروازه‌ها و گذرهای بورجات را خشت چین نموده خندقهای عمیق کنده بخاطر جمع از پست مستحکمه‌ها به جنگ توپ و جزایر اشتعال ورزیدند از انجا که بلندی زمین آن طرف بود اکثر گوله توپ و جزائر باین طرف خصوصاً در قلعهٔ ارک کار گر می افتاد و بیشتر گوله‌های این طرف بر پشته های خاک می نشست روز دیگر هشتم شهر ربیع الثانی که سنندهٔ صبح ازلجهٔ تاریکی شب بر ساحل افق افتاد -

* بیت *

بر آمد برین جنگ زیبا خرام　　بر آوردهٔ رخشندهٔ تیغ از نیام

ممارز الملک قریب ندر سه ساعت از روز بر آمدهٔ باردهٔ معارف و برداشتن مور چال های مقابل سوار شدهٔ در ریگ سابرمتی پشت بحصار بلدهٔ دادهٔ بجولان در آمد و گفت -

* نظم *

نه بینیم با دور گردان سپهر　　کرا سربر آرد ز پستی به مهر

و یا گردش چرخ دا پایـــــدار　　کرا کرد خواهد درین کار خـــوار

نه بینم تا خود به هنگام جـنگ　　که باشد چو موم و که باشد چو سنـگ

بدان گونه کم شد دران گرد مهر | که می جست باید چراغش سپهر
یکی گفت گویا قیامت رسید | سرافیل صور قیامت دمید

از اینجا که اکثر بندوقچیان و جزائریان مبارز الملک که در پورجات متفرق گشته چندانی حاضر نبودند غازیان میدان رزم را برم انگاشته گولهٔ جزائر و بندوق را نعل آن مشعل پنداشتند و در مقابل به کمانداری پرداختند و بسیاری از جانبین کشته و مجروح گردیدند - رزم طلبان با تفنگ و ناموس از هر دو سو بریک دیگر تاختن آورده باهم آویختند - مبارز الملک بگمان اینکه مهاراجه و برادرش جدانچه ضابطهٔ سرداری و شیوهٔ داری هند است فیل سوار خواهند بود و غافل ازین که آنها در ان معرکه از روی حزم و احتیاط که شناسا و علم نباشند ملبس بلباس سایر راجپوتان اسپ سوار بودند از دور فیلدرا بنظر در آورد و از بسیاری مخالف نیندیشیده بجولان در آمد و مانند برق و باد خود را بر ایشان زد و در صدمهٔ نخست صفوف را برهم شکسته به فیلان رسانیده بدست آورد - چون از فیل سواران خالی یافت دو سه قبضهٔ کمان که در عماری دید بیادگاری گرفته دست برداشت و متوجه صید افگنی و شمشیرزنی گردید مارواریان نیز حیث المجموع حمله ور گردیده داد مردمی و مردانگی میدادند اهل اسلام پای ثبات استوار ساخته کارنامهای نمایان بعرصهٔ ظهور رسانیدند که بهرام خون آشام بر فلک پنجم انگشت تحیر بدندان گرفت و بدفعات حملهٔ مخالف را گردانیدند که از پردهٔ غیب ماصدق

کریمهٔ کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله جلوهٔ ظهور نمود و نسیم فتح و ظفر بر پرچم اسلام وزیدن گرفت مارواریان تاب مقاومت نیاورده پس پا شدند و میدان را بحریف سپردند

* بیت *

ز هر دو طرف کوشش از حد فزود | شکست آخر آمد بقوم هنود

مبارز الملک دو سه میدان اسپ تاختن آنها را پیس انداخته دوانید دربین د و جورد سید قائم با جمعی از پسر و اقربا و همراهیان و بهمین نهج تربی خان افغان و جمعی دیگر از جماعهٔ داران بدرجهٔ شهادت فائز گشتند و بسیاری زخمهای نمایان برداشته بسرخروئی چهره ها برافروختند - سید جمال علی خان و سید

و دبهوئی و بهروچ بسند عظمت الله خان بارهه تعویض یافت و حکم شد
که محصول محالات موصوفه را در وجه مصارف رساله مهاراجه میرسانیده باشند
و مخلص خان جاگیردار محمود آباد بنابر بندوبست جاگیر رخصت یافت
مهاراجه جهت فراهم آوردن سپاه و استعداد فوج بوطن خود شتافته قریب
بیست هزار سوار جرار مارواڑ و ناگور قوم راجپوت جمع نموده باتفاق برادر خود
راجه بخت سنگه متوجه اینصوب شده بعد قطع منازل وطی مراحل در نواحی
پالن پور رسید کریمداد خان فوجدار آنجا استقبال نموده همراه گشت مهاراجا از
استماع اراده ممانعت در مداخلت مبارز الملک و بر آمدن به عزم مقابله حقیقه
سند بنابت باهیدی بیست هزار روپیه نزد سردار محمد غوری که در بلده
اقامت داشت فرستاده نوشت که اگر تواند بلده را بتصرف در آرد و او جمعی
از گجراتیان را فراهم آورده در اشتهار فرصت و قابو نشست از انجا که شاهنواز خان
و محمد امین بیگ و الله یار با فوج آراسته درون حصار شهر پناه را حسب چیین
نموده و برج و باره را بمردم کاری سپرده با مصالح قلعه داری از فراز واقع شب
و روز از حزم و هوشیاری دمی غافل و عاطل نبودند سردار محمد خان را حرأت
کاری اتفاق نه شد بالجمله چون مهاراجه بنزدیکی سدهپور چهل کروهی بلده
رسید جوان مرد خان و صفدر خان که بنابر مراعات صلابت محمد خان عم
خودها با مبارز الملک در رادهن پور کناره گزین بودند پس از استماع فوت
او عقوق به(۱) عقوق مبدل گشت بمقتضای وقت بروفاقت منصوب حرکت را
بر تقاعد و تخلّف راجح دانسته بتصور بدین آمد جمعی را فراهم آورده بمهاراجه
پیوستند و اکثر فرقهٔ سپاه پیشهٔ روزگار گجراتی و قصبات بامیدواری بدر رفته شامل
شدند محمد باقر خان پسر مومن خان دیوان پیشین بی اجازت عبد الغنی
خان عم خود با سه چهار کس از رفقا بمخدرانه از بلده بر آمده نزد مومن خان
که با مهاراجه بود شتافت و مهاراجه بکوچهای متواتر بموضع ادالیج پنج کروهی

---

(۱) عُقُوق باول و ثانی مضموم نافرمانی کردن کسی را که حق گزاردن او واجب
باشد ۱۲ - جامع *

صوبه داري مهاراجه ابهي سنگه و رسيدن به صوبه و وقوع جنگ صف ميان منصوب و معزول و صلح نمودن بايكديگر و روانه شدن مبارز الملک و ديوانی عبد الغنی خان و طالب علي خان و نيابت عبد الحسين خان

چون آنچه مذکور خاطر ملکوت ناظر حضرت اقدس و باعث عطای مبلغهای
خطیر بوده از مبارز الملک تمشیت نپذیرفت و بالش گرفتن تیورها و مصادرات
و گرفت گیر رعایا و برایا بدرگاه معدلت پناه مکرر معروض گشت و بنابر امری
با امیر الامرا صمصام الدوله که رتق و فتق مهمات سلطنت بکف اقتدار داشت
(۱) تقاری بمیان آمد و به سبب موقوف گشتن در ماهه رساله متواتر عرایض مبارز
الملک که مشتمل بر استعفای صوبه بحضور میرسید مزاج مقدس را ازو منحرف
ساخت و برای متوسل ساختن باخود مهاراجه ابهی سنگه راجه جودهپور را که
باعتماد الدوله مربوط بود از پیشگاه خلافت و جهانبانی بعطای خلعت خاصه
و جواهر و یک زنجیر فیل و هجده لک روپیه از خزانهٔ عامره در وجه خرج رساله
بهمراهی او سرفراز گردانیدند و بیجاه ضرب توپ از خورد و کلان با سرانجام عمله و فعله
از سرکار والا تعیین نموده بامر نظامت صوبهٔ احمد آباد از تغیر مبارز الملک مرخص
ساخت و دیوانی رساله همراهی مهاراجه و متصدیگری بندر سورت از تغیر بهرام
خان به مستعد خان که از منصب اقصی القضاتی معزول شده مقرر گشت
و تعلقه بخشی و وقائع نگاری فوج رساله و متصدیگری بندر کنبهایت بمؤمن
خان که بر طرف گشته بدار الخلافت شتافته بود مرحمت شد و فوجداری برودہ

(۱) تقار بمعنی چشمک ۱۲ *

بتعاقب یکدیگر امده فرود آمدند چون حفاظ و ممات صلابت محمد خان
مستخص به گسته بگمان سکهٔ هنگام سامی در شهر آوردند چون کار از تدبیر و علاج
گرشته و وقت رحیل رسیده بود فائدهٔ مترتب نه گست مدار الملک روزی چند
که سپاه و اسباب و آلات نبرد را سر انجام داد خبر وصول مهاراجه را بپالن پور
سنجاه کروهی بلده سنیده کوچ نمود در نزدیکی موضع کالی دو کروهی جانب
شمالی بلدهٔ آن طرف رود سابر مقابل سر راه خودهپور معسکر آراست - و من جمله
چهار هزار سوار و همان قدر پیاده برقندار جماعهٔ بکسریه و عرب پانصد سوار و هزار
نفر پیاده با محمد امین بیگ و الله یار بخشی نزد شاهنواز خان پسرش به
حفظ و حراست بلده تعین نمود و قریب هفتصد ضرب توپ از خورد و کلان
و قریب هزار جزایر و مقدار دو هزار من سرب باروت و مصالح ضروری توپخانه
بر دور لشکر زنجیربند نموده متربص و منتظر مهاراجه رزم طلب نشست دران
هنگام جمعی از خیر اندیشان که راه سخن داشتند استفسار نمودند که پیوسته
استعفای صوبه بحضور نوشتن و اظهار بیزاری نمودن الحال که معصوب می آید
آمادهٔ مدافعه و مقابله شدن را چه منظور است پاسخ داد که آنچه در معرض بیان
آمد واقعی است از انجا که مبلغهای خطیر طلب سابق ولاحق سپاه بالا زده
طاقت ادا و عهده برآئی آن ندارد و دیگر ارکان حضور در جناب اقدس بعضی
سخنان نامناسب نسبت بمن عرض کرده اند بالفعل منصوب با همراهیانش
از اسلام بیگانه اگر کشته شوم از تقاضای سپاه خلاص و بدرجهٔ شهادت فائز میگردم
و اگر قضیه منعکس گردد جمعی از کفار را کسته خواهم بود بر تقدیریکه فتح
آسمانی سبب مرا درین صوبه بودن نیست و سوای کشته شدن یا مظفر گردیدن
وقوع امر دیگر را خیر واهی دانسته باور نخواهند کرد که مرا بعد ظهور یکی
ازین دو صورت شق ثالث مدعا نیست همدران اوان میر اسمعیل بنیابت
علام محی الدین خان بفوجداری جونه گدهه شتافت و دخیل کار گشت
و شیر خان بر آمد *

اوان روز دیگر کسی را جرأت اجتماع بر اظهار احوال نمی شود واین واقعه در چار دهم شهر محرم الحرام سال هزار و صد چهل و سه رویداد - مبارز الملک عبد العزیز خان را از تغیر حسین الدین کوتوال بلده ساحت و از پیشگاه خلافت و جهانبانی راقم بمنصب هفت صدی ذات و یک صد سوار بخطاب حسین محمد خان سرفرازی یافت *

کشته شدن اودیکرن دیسائي بیرم گام و بر آمدن مبارز الملک بعزم مقابله با مهاراجه ابهي سنگه و در گزشتن صلابت محمد خان از جهان فاني

از سوانحات این سال کشته شدن او دیکرن و یسائی مدارکار بیرم گام است بیان این مقال آنکه علی نام برادر دولت محمد تادک قَصّاتی آنجا بنابر امری با و خصومت بهم رسانیده بود فرصت یافته هنگام سبی بزخم جمدهر کشت صلابت محمد خان از استماع این قصیه چون نیابت فوجداری انجا بدو تعلق داشت در بلده بود بنابر تدبیه و تادیب قصابیان از مبارز الملک رخصت گرفته بموضع بالری آن طرف دریای سابر برای فراهم آوردن سپاه رفته متوقف گست از قضای آسمانی بعد دو روز قریب پاسی از روز بر آمده هیضه نموده قضاءً در گزست اتفاقاً مبارز الملک همان روز پیش از رسیدن خبر فوت او در ظاهر عزم بیرم گام را دست آویز نموده در ضمن برای استعداد و سر انجام مدافعه مهاراجه که در جالور رسیده بود دفعة بی تقریب حریده سوار شده از دریچهٔ باغ بهدر که مشرف بر دریاست با معدودی از مخصوصان که حاضر بودند بر آمده بفرودگاه صلابت محمد خان رسید و حالت او را برای العین مشاهده نموده قرب گنبد اعظم معظم نزول نموده خیمه و سرا پرده و سپاه

نمود که کوچها و شوارع طرق آمد و شد مردم و در آمدن این مجمع را مسدود سازند و نگذارند که احدی ازان جماعة و غیری در مسجد در آید و از قلعه بهادر سوار شده به دروازهٔ میدان گذشته بود که چندی از جهال عوام کالانعام بل هم اضل آنجماعة که (۱) کلندرهٔ لاف و گزاف شیخ زائی را براستی در دل جا داده چون نقش کالحجر برلوح سینه مرتسم ساخته بودند از مشاهدهٔ رسیدن فوج به پشت گرمی جنود غیبی پیشدستی نموده بر پشت بامهای دکاکین راستهٔ بازار بر آمده بانداختن خشت و سفال دست جرأت کشودند - الله یار بهادر تادیب به همراهیان امر گرفتن و بستن آنها نمود بمجرد گرفتن و بستن چندی دیگران از امداد جنود غیبی مایوس گشته کرامات گوئی شیخ را بر طاق نسیان نهاده راه فرار پیش گرفتند - * بیت *

ز شهری مخوف لشکری   شرارهٔ چگونه کند احتمی

و اکثری که فراز بام و دروازهٔ مسجد و راسته چشم به نظاره کشاده بودند بوقت فراریان بدر رفتند شیخ که در محراب بمخصوصان نشسته بود با سردمهٔ قلیل ماند که الله یار بجلدی و چالاکی امر به ضبط دروب مسجد نموده مردم را جهت دستگیر ساختن شیخ و رفقایش بدرون فرستاد و آنجماعة سر ممانعت برسر و دست مدافعه در پیش نمودند جمعی از یمن مقدم شیخ گوشه نشین بمطمورهٔ نیستی انزوا گزیدند و برخی خسته گشتند و جوی خون در مسجد جاری گشت بقیة السیف جس بدهان گرفته رهائی یافتند و شیخ با چندی از معتمدان و رئیسان آن قوم اسیر سرپنجهٔ تقدیر گردیدند و کرامت و شیخیت سلب گشت و به نحوست شیخ اضعاف آنچه بایست داد بران جماعة مقرر شد و به اسرع اوقات بمعرض ایصال در آمد - * بیت *

چرا آن کند عاقل هوشمند   که از کردهٔ خویش بیند گزند

---

(۱) کلندرهٔ بفتح اول و بای فارسی و تای قرشت و سکون بای فوقانی سخنان بیهوده و زبون و بیمعنی ۱۲ *

اوان روز دیگر کسی را حرأت احتماع بر اظهار احوال نمی شود واین واقعه در چار دهم سهر محرم الحرام سال هزار و صد چهل و سه رویداد - مبارز الملک عبد العزیز خان را از تغیر حسین الدین کوتوال بلده ساخت و از پیشگاه خلافت و جهانبی رافم بمنصب هفت صدی ذات و یک صد سوار بخطاب حسین محمد خان سرفرازی یافت *

کشته شدن اودیکرن دیسائي بیرم گام و بر آمدن مبارز الملک بعزم مقابله با مهاراجه ابهي سنگه و درگزشتن صلابت محمد خان از جهان فاني

از سوانحات این سال کشته شدن او دیکرن و یسائی مدارکار بیرم گام است بیان این مقال آنکه علی نام برادر دولت محمد تاذک قَصّاتی آنجا بعاسر امری با و خصومت بهم رسانیده بود فرصت یافته هنگام سبی بر حم حمدهر کشت صلابت محمد خان از استماع این قصیه چون بیابت فوجداري انجا بدو تعلق داشت در بلده بود بعابر تدمیه و تادیب قصابیان از مبارز الملک رخصت گرفته بموضع بالری آن طرف دریای سابر برای فراهم آوردن سپاه رفته متوقف گشت از قضای آسمانی بعد دو روز قریب پاسی از روز بر آمده هیضه نموده مَحاوَهً در گرفت اتفاقاً مبارز الملک همان روز پیش از رسیدن خبر فوت او در ظاهر عزم بیرم گام را دست آویز نموده در ضمن برای استعداد و سر انجام مدافعه مهاراجه که در جالور رسیده بود دفعة بی تقریب جریده سوار شده از دریچه باغ بهدر که مشرف بر دریاست با معدودی از مخصوصان که حاضر بودند بر آمده بفرودگاه صلابت محمد خان رسید و حالت او را برای العین مشاهده نموده قرب گنبد اعظم معظم نزول نموده خیمه و سرا پرده و سپاه

کشته شدن جمعي از بواهير جماعهٔ کلان در مسجد جامع و گرفتاري شيخ عبد الله از ان جماعة که از مدت سی سال از گوشهٔ انزوا بر آمده در ان مجمع حاضر گشته بود

از انجا که بنابر محاصرهٔ بهیر نگر لشکریان عسرت کشیده بودند و طلب های سابق و لاحق افزوده هنگامهٔ تقاضای سخت درپیش کردند مبارز الملک برای رفع شورش سپاه تدبیر گرفتن تنوره از رعایا و برایا که بدفعات پیش ازین به عمل آمده بود وجهی را مقرر کرد چون از ابتدای شیوع این بدعت نا مرضیه و شیوهٔ نا پسندیده بر قوم بواهیر جماعهٔ کلان که اهل سنت و جماعه اند سوم حصه از انچه بر گروه هنود قرار میگرفت معین بود محصلان بتحصیل تعین شدند چون خبر تغییری واقعی بود بنابران جرأت نموده و به هیئت اجتماع فرقهٔ بواهیر در ظاهر باظهار عرض پریشانی احوال و عدم استطاعت ادای تیورهٔ که مکرر واصل شده و در باطن بتصور آنکه چون خبر عزل بعد تعقل و تواتر پیوسته مبارز الملک از بلوای عام اندیشناک گشته ازین تکلیف در گذرد در مسجد جامع فراهم آمدند اتفاقا شیخ عبد الله نامی از ان جماعه که از دنیاداری گذشته و ملبس بلباس فقرا و کسوهٔ مرتاضان بود گویند که از مدت سی سال در گوشهٔ خانه انزوا گزیده از معاشرت و مخالطت خلق نفرت داشت از اعتقاد اجماع امت آگاه گشته حاضر شدن را در ان جمع از حسنات و مستحبات شمرده تخلف و تقاعد را در چنین امر خیر از سیئات پنداشته مجمع را بتشریف خود مشرف ساختند و زبان را به هذیان و هرزه کشوده فصلی از مزخرفات چند بگوش حاضران رسید - آنجماعه قدوم شیخ را که بغتةً بعد سپري شدن چندین سال انزوا از تائیدات غیبی و الهامات لاریبی شمرده جمعی دیگر که دخلی باین کار نداشتند فی سبیل الله داخل اجماع شده سخنان بیمغز پریشان شیخ مزور را حمل برکشف

کرده صدمتی باطرف پیوست باوجود آن کار بسیاری از تشنگی بهلاکت انجامید و ازانجا که فریاد تعلعه بهیچ نگر پدس آمدند دست به تاخت و تاراج کشاده آتش داده نزدیکی حصار دائرة نمود و مورچال تقسیم کرده بمردم کاری سپرد - و توپ خانه را نصب فرمود از جانبین به توپ اندازی شدانه روزی تنور حرب را گرم ساختند هرچند زمیندار وسیلهٔ صلح می انگیخت اما از محال طلبی فائده بر ان مترتب نمی گشت لاچار او نیز فریاد اطراف و حوادث را ویران و آتش داده ابری از دانه و کاه نامی نگذاشت و هر روز سواران خوش اسپه قزاق را بیرون فرستاده طریق رسیدن غله و کاه را مسدود نمود از انجا که جهت آوردن دانه و کاه و هیمه و سائر ضروریات اردو که باصطلاح هند کهی گویند بمسافت بعیده بالدست رفت مدار الملک فوج سنگین تعین می نمود اکثر اوقات سواران زمیندار آگهی یافته در تنگنای کوهستان بردن و بردن از انها می پرداختند و بدفعات بدابر گفت و شنود معاملت بخدیعت زمیندارانه بهانه پردازی نموده مقدمه را طول می داد و قریب یکماه و نیم که بدین منوال منقضی گشت قلت کاه و دانه در لشکر بدرجهٔ انم پیوست و احوال لشکریان و چار پایان یوما فیوما تباه گردید اکثر گاوان توپ کشی و ستوران بچراگاه عدم شتافتند درین ادنا خبر تغیری صوبه از نوشتهٔ جات وکلای دربار جهان مدار دریافت نمود بالضرورة دست از محاصره کشید از راهی که بصوب زادهن دور و شور زار کمتر داشت طفل عود فرو کوفته برادهن پور رسید بدابر استمالت و تعزیت متعلقان جوان مرد خان که درانجا بودند خود رفته به دلجوئی بار ماندگان پرداخته باحمد آباد آمد - همدرین سال نوزدهم شهر صفر سید عقیل خان که به منصب سه هزاری ذات هزار سوار و بفوجداری گودهرة سرافراز بود باجل طبعی در گذشت و بیستم شهر ذیقعدة الحرام قدوة الواصلین شاه علی رضا سرهندی بجوار رحمت ایزدی پیوست و در صحن خانهٔ مسکن خویش که در عهد سلطنت جهاندار شاه از منازل نزول یافته بود مدفون گردید *

زمینداران کهچ که متماس سرحد گجرات و صوبه تهته واقع است و زمیندار آنجا به و فور تعلقات و قربات و افرودیی مداخل و مناسب حصار بهچ که مستحون از لوازمهٔ توپ خانه و مصالح جنگی و سر آمد زمینداران این ملک و استان کنجهی که شهرهٔ آفاق است دران سر زمین پیدا منسوب راهی گردند زمیند از وقوف قصد مبارز الملک پیشتر از ان که در تعلقه او در آید وکلاء فرستاده تا ده لک محمودی پیشکش قبول می نمود که از جائیکه رسیده باشد معاودت نمایند بدیرا نشد بعضی زمینداران که باوی یک گونه (۱) تعاری و دعوی هم چشمی داشتند به نمودن باغهای شیر و مقلعهای کلی برهم زن کار گشتند که باندک توجه خاطر حواه صورت حواهد بست - چون از بیابان شور زار که باصطلاح گجراتیان رن گویند و مسافت بیست و پنج کروه بیابان است بی آب و علف مردم جوار هوش ربا * * نظم *

دران وادی نحس و صحرای شوم عزال است غول و هماسب بوم
زمینی ز گوگرد بی آب سر هوائی ز دوزخ جگر تاب تر

از ممر طمع صعوبت و دشواری راه که بومیان و واقف کاران این مرز (۲) بوم ظاهر نمودند عزم را تصمیم داد * * بیت *

ریگ راحت داں چو مطلب شد بزرگ گردگله توتیای چشم گرگ

و جمیع مراتب را سهل انگاشت که بزرگان گفته اند * * مصرع *

تا برده رنج گنج میسر نمی شود

هر کسی فراخور استعداد آذوقهٔ آب برداشته بعزم آسائش سرشت که ساییان تیلی دربیس طاق چرخ (۳) مقرنس کران تا (۴) کران کسیده گشت باراده عبور (۵) چول کوچ

---

(۱) تعار حسم باک ۱۲ *

(۲) بوم زمین شیار نکرده و جاو مقام و منزل و ماوای را گویند *

(۳) کران بفتح اول بر وزن امان بمعنی کنار که مقابل میان باشد و بمعنی انتها هم است برهان *

(۴) مقرنس باول مضموم و ثانی مفتوح عماریکه آن را نقش کرده باشند و در فرهنگ ابراهیمی بمعنی بنای مدور که بنردبان بالا توان رفت برهان *

(۵) چول بضم مدم فارسی بر وزن غول بیابان و جائی باشد خالی از آدم ۱۲ *

کرده صدمی بآنطرف پیوست باوجود آن کار بسیاری از بستگی بهلاکت انجامید و ازانجا که فریاد قلعه بهیچ نگرپدس آمدند دست به تاخت و تاراج کشاده آتش داده بنزدیکی حصار دائره نمود و مورچال بقسم کرده بمردم کاری سپرد - و توپ خانه را نصب فرمود از جانبین به توپ اندازي شبانه روزی تنور حرب را گرم ساختند هرچند زمیندار وسیلهٔ صلح می انگیخت اما از محال طلبی فائده بر ان مترتب نمی گشت لاجار او بفریاد اطراف و حوادث را ویران و آتش داده انبری از دانه و کاه باقی نگذاشت و هر روز سواران خوش اسپه فراوان را بیرون فرستاده طریق رسیدن غله و کاه را مسدود نمود ازانجا که جهت آوردن دانه و کاه و هیمه و سائر ضروریات اردو که باصطلاح هند کهی گویند بمسافت بعیده بالدست رفت مدار الملک فوج سنگین تعین ۰ی نمود اکثر اوقات سواران زمیندار آگهی یافته در تنگنای کوهستان بردن و بردن از انها می پرداختند و بدفعات بناسرگفت و شنود معاملت بخدیعت زمیندارانه بهانه پردازی نموده مقدمه را طول می داد و قریب یکماه و نیم که ندین منوال منقضی گشت قلت کاه و دانه در لشکر بدرجهٔ اتم پیوست و احوال لشکریان و چار پایان یوما فیوما تباه گردید اکثر گاوان توپ کشی و ستوران بچراگاه عدم شتافتند درین اثنا خبر تغیری صوبه از نوشتهٔ جات وکلای دربار جهان مدار دریافت نمود بالضرورة دست از محاصره کشید از راهی که بصوب زادهن دور و شور زار کمتر داشت طبل عود فرو کوفته برادهن پور رسید بنابر استمالت و تعزیته متعلقان جوان مرد خان که درانجا بودند خود رفته به دلجوئی بازماندگان پرداخته باحمد آباد آمد - همدرین سال نوزدهم شهر صفر سید عقیل خان که به منصب سه هزاری ذات هزار سوار و بفوجداری گودهره سرافراز بود باجل طبعی درگذشت و بیستم شهر ذیقعده الحرام قدوة الواصلین شاه علی رضا سرهندی بجوار رحمت ایزدي پیوست و در صحن خانهٔ مسکن خویش که در عهد سلطنت جهاندار شاه از منازل نزول یافته بود مدفون

حدمه سوران گسته همان روز اورا مخدون ساحب و تاده سدن حراحب در قلعه
برد حود نگاهداشب و هعب هرار روپیه حوالهٔ صلاىب محمد حان عموىس فرمود
كه ىلوارم رسمداں بردارد انعاماً بعد چندی كه فررند برىده ىحانه صلاىب محمد حان
ماىولد سد ىنج هرار روپیه حهب ولىمهٔ مولود و سادی ىدو داد كه ىرسم صىافب
و سرور ىرداحب *

تمکن یافتن بهرام خان بامر حکومت بندر سورت باعانت عمدة التجار ملا محمد علي

چوں در سال گرسته عمدة التجار ملا محمد علی بهرام حان را ىر آورد و ىرار
رسىدں سىد محمد ىمام هرکه ىرسد امداد چنانچه سىق دکر یافته بهرام حان در باع ىيگم
ماىوقف گسته حهب حصول سىد به وکلای دربار حهان مدار دوشته انتطاری
داسب ارانحا كه گفته اند * * مصرع *

عدو سود سىب حىر گر حدا حواهد

عمدة التحار را كه معصد ارىن هنگامهٔ آرائی ساحتن قلعه اتهوه مد نطرس ىود
سروع ىه عمارب آنحا ىمود ىلنگر حان قلعهٔ دار و ىیع ىىگ حان ىاظهار اىكه ار قدىم
صابطه ىىسب و حکم معلی ىاىد اسب كه احدی ىی احارب اقدس حصاری
و قلعهٔ احداب ىكىد مانع آمدىد عمدة التحار كه ار انها اىن چسمداسب ىداشب
آررده حاطر گسب چوں ىدوں رصامىدی حاکم ىىسروب كار ىمود ىا بهرام حان
مسروط ىا ىىكه در احداب قلعه مراحم ىىاسد سلسله حىىاں گسب و او انگسب قىول
ىر دىده ىهاده پىرىرا گردىد عمدة التحار مىلع هستاد هرار روپیه مهم ساری حصول
سىد اسىقلال حرح ىموده در اندک فرصب ىدسب آورد و ىموحب قراری كه
سده ىود پس ار مدب ده ماه ىار دىگر بهرام حان ىه حکومب متمكن گشب
و عمدة التحار ىفراع ىال ىه عمارب حصار اتهوه استعال وررىده حصن حصىىی
ىا ىرح ، ىاره مستمل ىر راستهٔ ىارار ها متعدد و عمارات ىس ىىكلف و آئىنهٔ حانه
عالی مسرف ىر درىای ىپتی مىرىب ساحب و قلعه دار و کوتوال و احتسام مرار
داده توپهای اژدها ىىكر ىر ىروح ىصب فرمود و حود اکثر اوقات در آنحا سکوىب

و اداء پیشکش از زمیندار بدریعهٔ صلابت محمد خان رسنده بمبلغ بیست هزار روپیه انفصال یافت چون موسم نزول باران قریب بود و علف چار پایان دران ضلع کمی داشت لہذا العود احمد بر خوانده معاودت نمود و از زمیندار اودمته و دیگر آن که بر راه بودند پیشکش گرفته باحمد آباد در آمده بامور مرجوعه پرداخت و نیابت متصدیگری بندر کنبهایت از تغیر نورالدین محمد خان و فوجداری پتلاد از انتقال خوادمرد خان به سید نوازش خان خویش خود تفویض نموده رخصت کرد راج کنور داشت که بعد ارتحال خوادمرد خان پرگنه پتلاد را عهدهٔ خویش داشت بنابر ادای باقی حوالهٔ صلابت محمد خان شد بعد چندیکه ابراء ذمه بتوانست نمود مبارزالملک در قلعهٔ بهدر طلب داشته حبس کرد و از بی حرمتی و ریخته شدن آبرو اندیشنده خود را مسموم ساخته در گذشت - کنبهاجی که از ضلع سورتهه برگشته عازم وطن بود در نزدیکی موضع سادند بیست کروهی بلده رسیده و از نزدیکی می گذشت اتفاقا پیلان سرکار مبارز الملک را که برای آوردن چاره در سواد موضع غیاث پور سه کروهی برده بودند با جمعی از یکه یاران مرهته که باصطلاح آنها هول سوار گویند و هنگام کوچ هر چهار طرف بنابر قراولی ترکتازی می نمایند دو چار شدند سه زنجیر را پیش انداخته بردند از اطلاع این معنی مبارز الملک اول خود ارادهٔ تعاقب بوده فوج را مستعد گردانیده جابجی داشت بالآخره محمد امین بیگ دیوان والهٔ بار بخشی و غلام حسین داروغهٔ توپ خانه و سرداران دیگر را رخصت نمود آنها بر جناح استعجال ساخته هنگام شب به محمود آباد رسیدند و قریب نصف شب بمبارز الملک خبر رسید که مرهته بعد از گرفتن فیلان از تعاقب هراسیده بتعجیل و چابکی دو منزل یکی کرده رفتند لہذا همان وقت والد راقم رخصت فرمود که پس از طلوع نیر اعظم و عطیه بخش عالم بفوج رسیده از کیفیت بدر رفتن مرهته مخبر سازد و آنچه به صلاح وقت اقرب باشد بعمل آرند روز دیگر فوج معاودت نموده آمد از انجا که جتنه زور آور خان پسر کهتر جوان مرد خان بنابر رسوم شادی که درمیان آنها متعارف است اتفاق نه شده بود - روزی بحضور مبارز الملک بتقریب مذکور شد از راه دلجوئی و تالیف قلوب خود متعهد شدن

قرین اندوه و ملال در خیمهٔ خویش بقاعد ورزیده بمانم و سوگواری پرداخت بعد
مضی ایام ثلاثه مبارز الملک چنانچه رسم است بتعزیة و استمالت او رفته خلعت
و شمشیر و جمدهر و اسپ [۱] تپچاق و به سردار محمد خان غوری نیز خلعت
و اسپ داده بهمراهی سواری هردو را بخیمهٔ خود آورد و متصل سراپردهٔ خویش
خیمه برای بودن آنها بعنی ساخته روزی چند نزد خود نگاهداشت و حسب
الاستدعای صلابت محمد خان بحضور نامهای منصب و جاگیرات بنام کمال الدین
پسر مهتر بمنصب هفتصدی ذات و خطاب جوانمرد جوان و پرگنهٔ سمی و موضع پور
و محمد انور پسر دوم منصب پانصدی ذات و خطاب صفدر خان و فوجداری
زادهی نور از انتقال پدر نوشته داد و کوچ نموده بموضع کتهی معمولهٔ خویلی
به کروهی بلده دائره نموده ایام معدود مقام فرمود از آنجا که سر انجام خانگی
مبارز الملک بنابر نارسائی کار پردازان خاطر خواه صورت نمی گرفت بمبالغه جهت
اصلاح کار خلعت مبر سامانی نوالد و نیابت به راقم مقرر ساخته کوچ کرد و قصبهٔ
نرباد منزل گشت مقدمان عملهٔ و فعلهٔ پرگنه نتلاد که رسیده بودند بنابر تنقیح
معاملت آنجا معاملات واقع شد چون نتلاد را جوان مرد خان بالمقطع بر ذمه
خویش داشت دریں ولا که او در گرفت رای کشور داس پیشکارش ادای وجه
اجاره را بعهده خود گرفته رخصت شد. و مبارز الملک کوچ بکوچ بر لب دریای
مهی دائره نموده بر موضع بهادر وه تعلقهٔ سردار سنگه زمیندار سواری فرمود فوج اسلام
از چهار طرف یورش آوردند چون مکان قلب است تمام روز جنگ توپ و تفنگ
ماند هنگام شام * بیت *

چو سلطان شب تخت شاهی گرفت
جهان را ز مه تا بماهی گرفت

مبارز الملک در همان میدان خیمهٔ جلو برپا نموده فرود آمد روز دیگر که سلطان
خاوری از افق مشرقی علم زرین به تسخیر مملکت نیم روز بر افراست بهادران کمر
همت به یورش و تاخت آنجا حسب بسته مهیا شدند که بمقام اطاعت و انقیاد

(۱) تپچاق لغه ترکی بکنایه اسپ چاق و فربه را گویند ۱۲ *

وقت زر مطلوب نبود گفت بصیغهٔ فوجداری سرانجام دهد در فوجداری بدون اخذ
و جبر مصادرت به عمل نمی توانست آمد انکار نمودند که مردم آزاری از من نمی
تواند شد ازانجا که منصب ایزدی از افعال ناشایسته و اعمال ناپسندیدهٔ جلو
بتعدیت آنها پیوسته بود ایشان استعفای تعلقات کردند زبیل خان از همراهیان
قومی خان دیوان نسبتی که فی الجمله در مراحش قساوت و غلظت مشهور
بود باضافهٔ ده پارده تعلقات را متعهد شده گرفت و از انواع ظلم و تعدی
برعایا و برایای پرگنه و سکنهٔ پورجات نموده مبلغها بجبر مصادره کرد چنانچه گرزها
و معدرها را باجارهٔ مردم جدا جدا سپاس داده گرفت و گیر می نمود چون
در سالی یک دفعه و دو دفعه نبوده که گاهی بصیغهٔ رسد تجارت و گاهی به عنوان
سر شماری و خانه شماری گرفته می شد فرقهٔ بواهیر جماعهٔ خورد و بیشتری
به تجارت جهازات و اطراف ممالک اشتغال داشتند و صاحب ثروت وجه پیوره که
جدا مهرا بر آنها معین می گشت طوعا و کرها باداى آن می پرداختند جنس
نامی آهن فروش از آن جماعه که به سعایت و خانه براندازی گروه خود اهتمام کلی
داشت و از دستش آن فریق به ستوه آمده بودند اتفاقاً هنگام شبی که بخانه اش
میرفت در عرض راه کشته افتاد ورثهٔ مقتول بتهمت قتل را سرگروه خودها نمودند
بنابران مبارز الملک سرگروهان و تجاران عمدهٔ آنها گرفته قید فرمود و بضرب و شکنجه
سه لک روپیه مصادره مقرر کرده محصلان -لاط و شداد به تحصیل تعیین نمود -
چنانچه یکی از سرگروهان آنها بزیر شلاق هلاک شد و بداد نقد و فروختن جنس
و اثاث البیت و ما یعرف ابرا ذمه موجب پریشانی و خرابی حال آن فرقهٔ
گردید - همدران اوان که مبارز الملک بر تالاب چندوله معاملات داشت خبر رسید که
خواندمرد خان فوجدار بتلاد که بر موضع بالور سواری نمود و جنگ تیر و تفنگ
درمیان آمد از قضا گولهٔ بندوق برزانِ چپ او رسید و زخمی گشت و پس از
تاخت آنجا بقصبهٔ پتلاد آمد - از انجا که پیمانهٔ عمرش لبریز گشته بود بعد چند
یوم در گذشت و لاش اورا بنابر دفن در مقبرهٔ آبا و اجدادش که در نزدیکی عیدگاه
بلدهٔ است آورده اند. صلابت محمد خان برادر مهتر او پس از سپردن بخاک

من المغرقین گردند تا سه شبانه روز بدین حالت ماند بهرام خان بابی جهت
مسلمین و بخود بریان برای هنود در کشتی ها بار کرده به باقی ماندگان بامها
و شاخ درختان می رسانند و بعد دوروز دیگر کمتر ازان آب آمده یک شبانه روز
ماند و در سال هزار و صد و چهل و یک مدارالملک امیدی و فوجداری بلاد
از تغیر فداء الدین خان به جوانمرد خان بابی و فوجداری کری از تغیر برخان
نمر فخر الدین و فوجداری کرد از تغیر محمد زمان بهمت دل خان مقرر ساخته
به تعلقات رخصت فرمود از اینجا که تشخیص و تحصیل پرگنه حویلی احمد آباد
بضمیمهٔ فوجداری کرد بهمت دل خان تفویض یافته بود و اورا با مقدمان و رعایا
موافقت نشد لهذا فرار نموده کناره گیر گشتند و کار تشخیص و تحصیل مهمل
و معطل ماند چون والد راقم را از هنگام تعلق بودن پرگنهٔ حویلی در عهد سلطنت
حضرت خلد منزل که در جاگیر پادشاهزاده جهان شاه بهادر بود و رعایا از حسن
سلوک پیوسته راضی و شاکر از خارج این معنی به مدارالملک واضح و لایح گشت
لهذا تکلیف نمود که روزی چند دربارهٔ بس پور اقامت ورزیده مقدمان و رعایا را
طلب داشته باتفاق همت دل خان باصلاح پردازند بنابران روز و شب در آنجا
مانده مقدمان را طلب داشت و زد و بدل تشخیص درمیان آورد تا آنکه روزی
والد هنگام شام برای گزارش و اظهار معاملات پرگنه نزد مدارالملک آمده بود
در حین گفت و شنود بی تقریب مدارالملک راقم و برادرم محمد اسمعیل را
قریب دو ساعت از شب گذشته طلب داشت و خلعت فوجداری و امینی
پرگنه حویلی برادرم و برادرم را خلعت کروڑائی نظامت مثقال کثرهٔ پارچه سایر
و نخاس و دارالضرب داده رخصت نموده روز دیگر بتقدیم امور سرگرم کار گشتیم
پس از انقضای مدت یک ماه کار تشخیص پرگنهٔ سورت اجرا پرتوفت مدارالملک
بعزم بندوبست صلح دریای مهی بر آمده بر بالای چندوله نزول نموده جهت
بنابر آمدن سپاه و سرانجام توپ خانه معاملات داشت که درخواست اضافه ده هزار
روپیه بر پرگنه حویلی نمود - والد راقم ظاهر ساخت که امسال در پرگنه گنجایش
اضافه نیست اگر تکلیف به شود سال آینده اضافه نمایان خواهد آمد چون دران

که آن جزیرهٔ خسراب الارض بیسر داشت خصوصاً افاعی که آنجا را جزیرهٔ ماران توان گفت چندی ضائع شدند ما بقی جانی بسلامت بدر بردند هرچند به تدبیر دفع آن کوشید فائدهٔ مرتب نه گشت لهذا دل کنده بنده موضع اتهوه نیم کروهی بندر سورت بر لب رود تپتی را بنظر آورده بنای حصاری گراشت بهرام خان مانع آمد عمدة التجار بزور زرداری و غروری که بهم رسانیده بود رنجنده کمر بر عزل و اخراج او بست و بمهنده اندیشنده نزد بلکر بیگ خان قلعهٔ دار رفته بر اخراج بهرام خان و متصدی گری به تیغ بیگ خان برادرش ترغیب نموده در نظرش جلوه داد بیلکر خان اول ازین معنی سر باز زده ابا و امتناع نمود بالآخر به سماجت عمدة التجار که عرق طمع به حرکت آمد بنابر سر انجام و انصرام این کار بست و پنج هزار روپیه نقد و سرب و بارود درخواست نمود - عمدة التجار رسانیدن خواسته ها را پذیرفته بر آمده جمعی از فرقهٔ سپاه را نوکر ساخته نقد و جنس را محمول کشتی نموده از راه دریچهٔ قلعه که جانب دریا است رسانند تیغ بیگ خان باظهار اینکه نقل سند متصدیگری رسیده توپ اندازی بدربار که مکان حاکم نشین است آغاز کرد عمدة التجار نیز در شهر مور چال بندی کرده بمعاونت تیغ بیگ خان درخواسته تفنگ توپ و تفنگ در پیوست چندیکه نائرهٔ جدال و قتال افروخته گشت تجار و سکنه که جان و مال شان در معرض تلف در می آمد و چه باشارهٔ عمدة التجار که راس و رئیس آنها بود باتفاق درمیان آمده قرار دادند که حقیقت حال را بدرگاه گیتی پناه معروض دارند سند مجدد بنام هرکه صادر شود بی ممانعت دخیل باشد و تا رسیدن جواب بهرام خان دست از مدافعت کوتاه ساخته دربار را خالی نموده در باغ بیگم واقعهٔ اندرون حصار عالم پناه استقامت ورزد از طرفین این معنی بکفالت تجار و اعیان مستقل گردید بالضرورة بهرام خان بباغ رفت تیغ بیگ خان داخل دربار گشته به تمشیت مهام و متصدیگری و حکومت پرداخت همدران اوان دریای تپتی طغیانی نموده در معمورهٔ بندر در آمد و کشتی ها در کوچه و بازار تردد نمودند اکثر مردم از خوف جان بر پشت بامهای عمارات مرتفع و درختان پناه بردند و مال و جان بسیری کانوا

گشت و بندوبست متمردان آنجا و ساحل رود ساہر قرار واقعی نموده باحمد آباد مراجعت فرمود - همدرین سال فرمان و الا شان مصحوب محمد جعفر گرز بردار و حسب الحکم مقدس معلی درو اگذاشت و عدم مراجعت پرگنه دولقه و بهروچ و جموسر و محمود آباد که در جاگیر آصف جاه بدستور سابق از روی مرحمت بحال گشته ورود فرمود مبارز الملک بضابطهٔ معین بشرائط استعمال و آداب پرداخته گرفت اما نظر برکمی مداخل و افزونی مخارج و موقوفی وجه درماهه سه بندی از حضور انور با وجود رسیدن عمال آصف جاه به عمل در نیاورد و میر اسمعیل نامی از جانب علام محی الدین خان فوجدار سورتهه بنابر بقدیم معاملات آنجا که سیر خان نایب متعهد بود از حضور رسیده ارادهٔ مداخلت داشت بنابر پاس خاطر صلابت محمد خان به سفارش مبارز الملک بعنوان اجارهٔ نیابت فوجداری آنجا به سیر خان بحال ماند *

رویداد هنگامه بندر سورت و بر آمدن بهرام خان متصدي آنجا بنابر رنجش عمدة التجار ملا محمد علي ولد ملا عبد الحي ابن ملا عبد الغفور و طغیاني آب دریای تپتي

همدران ایام عمدة التجار ملا محمد علی از ممر وفور زرداری دست از رویهٔ آبا و اجداد خویش باز داشته بخیالات دور از کار که موجب خرابی او شد افتاد شرح این مقال بر سبیل اجمال آنکه اورا خواهش بنای مکانی مستحکمی قلعه دستور و مرتب داشتن سرانجام و مصالح جنگی بخاطر خطور نمود - چندی به تعمیر جزیرهٔ پرم که در دریای شور قریب بندر گهوگه واقع است پرداخته حصاری و برج بارهٔ اساس انداخت و معلقی بتصرف در آورد و مردم را از هرجا و مکان ترغیب و تحریص به سکنای آنجا کرد جمعی فراهم آمده سکونت ورزیدند اما از ابتدا

مدسی حواب مسئولات اورا مسروط به شروط چند برد حون حسب المدعا صورت پدیرنه گست حمداحی دست تطاول به نهب و عارت دولعه و مربات کساد - ار انجا که سکان قصبه اکبر سناه پیسه اند حنگ صعب نمدان آمد حون ار قدیم حصاری ندر آبادی نیست ار چهار طرف مرهته مانند مور و ملخ یورش آورده بتاحب در آوردند و بیستری قصدامان بر سر ناموس و نام کسته و رحمی گسسند - آحرالامر ملع مُعتَدبه نطریق کهدنی گرفته دست ار قتل و عارت کسید و وجه معرر را در انام معدود نمعرض ایصال در آورده ار راه گودهره و دوحد روانهٔ مالوه سد و آن پرگنات و قلعه چانانیر را متصرف گسته نه کسان حود سپرد که تا حال دارند - مبارر الملک ندانر نندونست و احد پیسکش نه سمت رود و اترک بر آمده ار لعل رمیدار مانده بیست هزار روپیه و ار کولنان دیگر نقدر حالت و مقرری نسکس گیران وبندونست کنان نموضع ناربولی رسند دریں نس حنر پیوستن کنتها حی که ار آمدن حمنا حی یک گونه سده ناک نود نه محمود آناد دوارده کروهی بلده استماع نموده نعزم مقاتله نصوب محمود آناد کوچ کرده نموضع کونه مودیح دائره داست که وکلای کنتها حی رسیده گفت و شنید چوتهه نعمل آورده رفتند - کنتها حی نه صلع سورتهه راهی گست و مبارر الملک عطف عنان نموده نار متوحه نندونست و تنبیه و تادیب کولنان و گرفتن صامنی عدم تمرد و عصیان و ترک قطاع الطریقی همان صلع گردید کولیان ار صدمات افواج که نر دو رویهٔ ساحل دریای و اترک مساکن آنحماعته را نتاحب در می آورد رو نفرار نهادند و قریات آنها نآتس قهر سوحته شد آن رونه صعتان همه جا گریران و ار سایهٔ حویش هراسان نا عیال و اطفال و رحل و نقل در نزدیکی موضع مهکال معمولهٔ پرگنه پیلود که حنگل و بیشهٔ صعب دارد و طائر اندیسه دران پرو نال می انداحب پناه بردند نهادران شیر شکار همه جا پیی آنها را برداشته ندان بیشهٔ سهم گنن در آمده درمیان گرفته جمع کثیر و جم غفیر را علف تیغ جارا شکاف گردانیدند و نعس واقعی دران صلع نشست که تا اکنون در آن فریق قتل و کوسس آدرور صرب المثل است مبارر الملک ممر حاطروا پرداخته نسمت موراسه و احمد نگر راهی

* قطعه *

زنان باردار ای مرد هشیار اگر وقت ولادت مار زایند
از آن بهتر به نزدیک خردمند که فرزندان نا هموار زایند

و در سال هزار و صد و چهلم عبدالغنی خان برادر و معتمدخان دیوان نشین از پیشگاه خلافت و جهانبانی از انتقال برادرش بوالا رتبهٔ دیوانی صوبه بعطای خلعت فاخرهٔ سرافرازی یافته باحمد آباد رسید و مبارز الملک را دیده هفدهم شهر صفر المظفر داخل کار گشت و اسد قلی خان فوجدار جونا گده باجل طبیعی در گذشت در حین انتقال که حالت خودرا متغیر یافت صلابت محمد خان بابی را نائب مقرر ساخته در گذشت و او سپرد شیر خان پسر خود نمود - چون خبر رحلت اسد قلی خان معروض بارگاه عز و جلال گردید غلام محیی الدین خان پسرش از انتقال پدر بفوجداری آنجا سرافراز گشت و بعد نیابت بنام شیر خان فرستاد بعد چندی لاش اسد قلی خان به شاه جهان آباد نقل نمودند *

آمدن جمنا جی برادر بالا جی راو مدار کار راجه ساهو حسب الطلب مبارز الملک بنابر استقرار چوتهه و موافقت نه کردن معاملت و بتاخت رفتن دهولقه و معاودت نمودن او

همدرین سال بنابر بعضی مصالح امور ملکی مبارز الملک ارادهٔ مقرر نمودن چوتهه باجی را و مدار کار راجه ساهو بخاطر آورده نوشت و او که پیوسته خواهان و جویای این امر بود جمنا جی برادر خود را با فوج سنگینی برای استحکام بنیان قرار داد رخصت احمد آباد نمود و او به سرعت تمام راهی گشته در اندک فرصت بقصبهٔ دولقه دوازده کروهی بلده پیوست و جهت گزارش پیام اوداجی پوار را با جمعی از بندبان نزد مبارز الملک فرستاد و ازین طرف رای تتهمل

مدتی جواب مسئولات اورا مشروط به شروط چند برد چون حسب المدعا صورت
پذیر نه گشت جمعاجی دست تطاول به نهب و غارت دولقه و قریات گشاد -
از انجا که سکان قصبه اکثر سپاه پیشه اند جنگ صعب بمیان آمد چون از قدیم
حصاری بدر آبادی نیست از چهار طرف مرهته مانند مور و ملخ یورش آورده
بتاخت در آوردند و بیشتری قصدشان بر سر ناموس و ننگ کشته و زخمی گشتند -
آخرالامر مبلغ مُعْتَدبه بطریق کهدنی گرفته دست از قتل و غارت کشید و وجه
مقرر را در ایام معدود بمعرض ایصال در آورده از راه گودهره و دوحد روانهٔ مالوه شد
و آن پرگنات و قلعه چانانیر را متصرف گشته به کسان خود سپرد که تا حال دارند -
مبارز الملک بدایر بندوبست و اخذ پیشکش به سمت رود و اترک بر آمده از لعل
زمیندار مانده بیست هزار روپیه و از کولیان دیگر بقدر حالت و مقدوری پیشکش
گیران وبندوبست کنان بموضع بارنولی رسید درین بین خبر پیوستن کنتها
جی که از آمدن جمعاجی یک گونه شده تاک بود به محمود آباد دوازده
کروهی بلده استماع نموده بعزم مقابله بصوب محمود آباد کوچ کرده بموضع کونه
مودیج دائره داشت که وکلای کنتها جی رسیده گفت و شنید چوتهه بعمل آورده
رفتند - کنتها جی به ضلع سورتهه راهی گشت و مبارز الملک عطف عنان نموده
بار متوجه بندوبست و تنبیه و تادیب کولیان و گرفتن ضامنی عدم تمرد و عصیان
و ترک قطاع الطریقی همان ضلع گردید کولیان از صدمات افواج که بر دو رویهٔ
ساحل دریای و اترک مساکن آنجماعته را بتاخت در می آورد رو بفرار نهادند
و قریات آنها باتش قهر سوخته شد آن روبه صفتان همه جا گریزان و از سایهٔ
خویش هراسان باعیال و اطفال و رحل و نقل در نزدیکی موضع مهکال معمولهٔ
پرگنه پیلود که جنگل و بیشهٔ صعب دارد و طائر اندیشه دران پر و بال می
انداخت پناه بردند بهادران شیر شکار همه جا پی آنها را برداشته بدان بیشهٔ سهم
گین در آمده درمیان گرفته جمع کثیر و جم غفیر را علف تیغ خارا شگاف گردانیدند
و نعش واقعی دران ضلع نشست که تا اکنون در آن فریق قتل و کوشش آنروز
ضرب المثل است مبارز الملک ممر خاطر وا پرداخته بسمت موراسه و احمد نگر راهی

معیلان سوارہ بہ صعوبت بد انجامی نوان رسید بہ جنگل بری و جاسوری پرداختہ بسوست زمیندار آنجا باب معاومت در حود ندیدہ بکستی در آمد و از راہ دریا بمکان دیگر فرار نمود - چند صرب توپ هفت حویش و اسباب و آذوقہ کہ بنابر عدم فرصت نتوانست نقل نمود بہ ضبط در آمد مبارز الملک معامات ورزید چون زمیندار رجوع نیاورد بانهدام قلعہ بیلداران و کلنگ برداران تعین ساخت کہ سادد از حرابی پناہ گاہ اندیشیدہ از راہ عجز و انکسار در آید مائدہ مدتی نہ گست - ثانی الحال بصلاح صواب اندیشان بدرمیم شکست و ریخت و تعین فوجدار امر نمود از استماع این معنی زمیندار رجوع گست و یک لک و بیست پنج هزار محمودی پیشکش نمودہ برعمال داد - مبارز الملک طبل عود فرو کوفتہ برگست در بین راہ از انجا کہ برباب سنگہ زمیندار هلود کہ در قوم خود باصالت و نجابت اشتهار دارد و سابق اکثر ناظمان نسبتی بدو وصلت نمودہ اند صبیہ اورا خواستگاری نمود و عروس را بہ لشکر طلب داشتہ در کلک ازدواج کشید و بنابر رعایت و مرید آبرو برباب سنگہ را پیش کش معاف کردہ بہ همراهی خویش باحمد آباد آورد پس از چندگاہ خلعت و اسپ و جواهر دادہ رخصت انصراف فرمود - چون جاگیرات اکثر امرایان و منصبداران ایستادگان درگاہ معلی و متعین صوبہ بدستور ایام بعی حامد خان مبارز الملک مصرف بود بہ کرات و مرات بالس این معنی بجناب اقدس بمیان آمد و مکرر دوکیل بنابر وا گذاشت تاکید شد چون اثر پذیر نگشتہ بود در عوض جاگیرات قدیم بلا شرط از کہ در صوبہ پنجاب داشت حکم معلی صادر گست کہ تن نمایند و هر یک بقدر رسد بدلخواہ در انجا گرفت منصبداران متعینہ صوبہ کہ محروم ماندند روز بروز احوال آنها بہ عسرت و پریشانی فاقہ کشی انجامیدہ برخی بر طرف و اکثری برای تلاش پراگندہ و جمعی کہ یارای رفتن نداشتند بنان شب محتاج گشتہ بتدریج رہ نوردی ملک عدم گزیدند - کنتهاجی و پیلاجی بانیان جودها را جا بجا بر حوتهہ نصب نمودہ تا وطان ستاندند - کسبا متعلقی کنتهاجی قلعہ چانپانیر را کہ بر قلہ جبل سامی بعایت متین واقع است در تصرف آوردہ مسکن خود قرار داد و اکثر اوقات مصدر شورش

محمد امین و اله یار قصبه پس پشت داده تنگ عقبه تهور خوب اکرم
دانستند و خرابی بسیار درین هنگامه بعضدت و فرار کرد و بنس رسید -
کنتهاجی ذریعهٔ فداء الدین خان فوجداری پتلاد که یک گونه تعارف با و
بهم رسیده بود بفرع باب مصالحت پرداخت و بنابر تدبیر چوتهه خود سلسله
جنبان گشت و و این معنی را به مبارز الملک نوشته استمزاج نمود از آنجا
که مقتضای وقت صرفه در برهم زدن با آن جماعهٔ زیاده برین گنجایش نداشت
مرخص ساخت - مومن خان از پتلاد به نریاد شتافته رفع قضیه نمود - کنتهاجی
یک زنجیر فیل ماده تواضع فداء الدین خان نموده وداع کرد اوداجی از
اعانت مبارز الملک مایوس گشته در قلعهٔ دبهوئی پای استقامت فشرده با
پیلاجی بجنگ و جدال اشتغال نمود - صدر الدین محمد خان فوجدار بروده
نیز به پشت گرمی او که با یکدیگر عهد و پیمان را مؤکد بایمان ساخته بودند با
مقدور بمدافعت می کوشیدند و با وجود دوستی مبارز الملک منع بندر بمی
گشت آخر الامر که چندی این معرکه بطول انجامید عهده برآئی را در خود
ندید چون روی بار گشت نداشت باتفاق اوداجی بر آمده بمالوه شتافت
و قلعهٔ دبهوئی و بروده بتصرف پیلاجی در آمد همدرین سال بر هنگام فصل
و ارتفاع غلات مبارز الملک بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش بصوب اولکه
سورتهه بر آمد و بار دیگر از زمیندار نوانگر لک روپیه بمعرفت صلابت
محمد خان گرفت از انجا که در انفصال معاملات پیشکش حسن خدمت
بظهور آورد مبارز الملک یک زنجیر فیل باو داد و هفدهم شهر رمضان مومن خان
دیوان صوبه که از چندی بیمار بود در احمد آباد بقضای الهی در گذشت و از
نگارش منهیان خبر ارتحال او در نزدیکی نوانگر بمبارز الملک رسید لهذا جهت
تمشیت امور دیوانی علی وردی خان را که از حضور معلی بدیوانی فوج
همراهی او تعیین بود باحمد آباد رخصت کرد - بالجمله مبارز الملک بندوبست
کنان و پیشکش گیران تاپور بندر و چهاندا که بر ساحل دریای شور و در اقصای
اولکه سورتهه واقع ست و قلعه مستحکمی دارد و بنابر انبوهی و تراکم اشجار

توقف و اهمال در سرکار می رسانیده باشند دریں ولا چوں هنگامهٔ فوقهٔ توپخانه
که بواصلی شدید داشتند و وقت کار بود بالضرورة سه لک روپیه را تنخواه بر
دولهه نمود و نیز در همان ایام پرگنه دولهه بجاگیر آصف جاه بدستور سابق بحال
گشته و از نوشته‌جات وکلای دربار جهان مدار بوضوح پیوست موجب گرانی
خاطر مدار المهام گردید میخواست که پرگنه را بی چراغ و ویران سازد لهذا
تنخواهٔ رسالهٔ توپ خانه کرد والد راقم از دریافت ارادهٔ مافی الضمیر و خلف قرار
دار به ظهور آمد به مسود اوراق نوشت که برخاسته بیاید و مدار المهام دولهه را
به شیخ غلام حسین داروغهٔ توپ خانه سپرد و او دیں محمد متدینای خود را به
فوج داری آنجا فرستاد و دراں سال مبلغ کلی تعدی سوای جمع قرار و دادن
فریاد با جارهٔ بجمع قلیل بکراسیه‌ها بطریق استمراری که بدین صیغه نیز مبلغ
معتدبه گرفت و فریاد چند بتصرف آنها رفت که در معنی فروختنی بود
و بنابر تنخواه توپ خانه بار برس این امر به شد - الحاصل چون قرار فرستادن
فوج بموجب درخواست اوداجی شد مدار المهام محمد امین بیگ و الله یار
را که بعد از بندوبست صلع رود مهی بقصد تشخیص جهالاوار و پیشکش
زمینداران سورته در نواح دهندوقه رسیده بودند نوشت که معاودت نموده
بمقابله و مدافعهٔ پیلاجی و کنتهاجی باتفاق اوداجی شتابند - کنتهاجی از
دریافت این معامله کسانامتعدبای خود را با فوجی بنابر فراهمی ورس گهی
و انسداد طرق رسیدن کاه و دانه بدور فوج که تعین شده می آید مقرر ساخت
و او در گرد و پیش بموداری نموده هر روز جنگ در گریز که خاصهٔ آن جماعه
است میکرد تا آنکه بر ساحل دریای و اترک جنگ صعب بمیان آورده
شکست فاحش خورده به سعی تمام خودرا ازان مهلکه بر آورده به طرف
بروده راهی گشته حقیقت حال را در معرض بیان رسانید - پیلاجی و کنتهاجی
به عزیمت آنکه فوج ناظم صوبه شریک اوداجی نه گردد مقابلهٔ فوج را اهم
دانسته دست از محاصرهٔ دهوئی کشیده با یلغار متوجه شدند و با فوج اسلام که
به مصفهٔ پرباد بقصد بروده پیوسته بود رسیده دائرهٔ قتال و جدال را بر افروختند

فوجداری دهبوئی بعدل جاگیر مبارز الملک که نوشته شد - پیلاجی بر سر چوتهه
آمده جدال و قتال می پرداخت تا اوداجی ساخته باتفاق آمدهٔ بیکا گشت و او
در قلعهٔ دهبوئی جا داده بدفعات جنگهای مردانه و کار زار پیشه نمود بعد شکست
بدیر عدد الهی یک کشته افتاد و قلعهٔ دهبوئی بلا شرکت غیر در تصرف اوداجی
در آمد کنتهاجی بعد از چندی پس از عسکر خوش شده شریک پیلاجی گردید و
باتفاق محاصرهٔ دهبوئی پرداختند بعد از آن محمد خان که در اول فوجداری
بوده بعد از آنکه رخصت گرفته بود بر ساحل دریای مهی نوشته از کوه وصل
و عمده شده می خواست منصب خود را به پایه رساند - پیلاجی از آمدن
آمادهٔ او واقف گشته فوجی را برسر راه تعین نمود و در عرض طریق بر و بیگاه
جمعی را کشته و خسته ساختند و اکثر رخت و نقد به تاراج رفت صدر الدین
محمد خان جنگ کنان در آن شب تا اقبال و خیران خود را به پایه رساندند
و بمحافظت حصار و برج و بارهٔ خبردار گشت اوداجی که مخالف
پیلاجی و در قلعهٔ دهبوئی و قرب و جوار بود در مدافعهٔ پیلاجی و کنتهاجی
با خود همداستان ساخت و کسان او را در پایه گرفت پیلاجی و کنتهاجی
بر هردو مکان هنگامه آرایی نموده بیشتر از پیشتر دایرهٔ امور قتال و جدال گستردند
اوداجی صلاح حال و کشاد کار در اتفاق و طلب کومک از مبارز الملک دیده
معتمدان خود را فرستاده پیغام نمود که اگر فوج باین طرف تعین نمایند
تا پیلاجی و کنتهاجی را باتفاق این ملک خارج ساخته آید و بنابر خاطر
جمعی پسر خود را بطریق نواکه گروگان باشد میفرستم - مبارز الملک راضی
باین معنی گشت اوداجی آنند را و برادر خود را با پسر جهت استحکام
و تشیید مبانی امور قرار داد و آوردن فوج باحمدآباد فرستاد و او بر تالاب کانکریه
رسیده بعد دو روز ملاقی شده عهد و پیمان را بالمشافهه بمیان آورد مبارز الملک
خلعت و اسپ دادند راو و قریب صد دست خلاع به همراهانش داده
رخصت فرمود چون در هنگام تقرر پرگنهٔ دهولقه والد راقم قرار نموده بود که
بدلخواه فرقهٔ سپاه و مردم توپخانه نه شود و آنچه بمعرض تحصیل در آید بلا

بہ گشت بالضرورۃ رفتہ از معاملت برگشتہ بر سبیل اختصار کہ تنخواہ بوبخانہ
بہ سود گفت و شنید نمودہ خلعت پوشیدہ آمدند روز دیگر مسود او راو
با عملہ و فعلۂ آنجا رخصت شد مدار الملک آقا محمد امین بیگ را از تغیر
محمد سلمان بہ دیوانی نظامت و شیخ غلام حسین عرف مجاہد را از تغیر
محمد امین بیگ داروغۂ توپ خانہ مقرر کردہ بہریک خلعت و زنجیر فیل داد
و فوجداری کرد از تغیر فداء الدین خان بہ محمد زمان ولد محمد امین بیگ
و فوجداری بروده از تغیر حسین الدین بصدر الدین محمد خان و پتلاد از تغیر
علی مردان بہ فداء الدین خان تفویض نمودہ رخصت کرد چون خبر استقرار
چوتھہ مرہتہ و درمیان آوردن امر مصالحہ باکنتہاجی معروض بارگاہ فلک
اشتباہ گردید سہ لک روپیہ کہ بعنوان درماہہ مقرر بود و در سہ دفعہ رسید
موقوف حکم شد ازانجا کہ با مدار الملک فوج گران و نوکران بیش قرار بودند
حاصل محالات و پیشکش کفاف نمی کرد بیداد اخذ و جرو مصادرات
و احیای بدعت مذمومۂ شورہ نمود - بازار ساعیان و خانہ براندازان از جدا بی
حجر را رونقی بدید آمد و محمد امین بیگ والہ یار بخشی را با فوج بنادر
تشخیص و تحصیل پیشکش و گروتی صامدی کولیان ضلع دریای مہی
رخصت نمود *

آمدن اوداجي پوار مرهتہ و برانگیختہ شدن غبار فتنہ و فساد در ضلع برودہ و دبہوئي و رفتن برودہ بتصرف پیلاجي گایکوار

ازانجا کہ چوتہہ آن طرف دریاے مہی از طرف سینا پتی با پیلاجی گایکوار
تعلق داشت واو از مدتی بنابر استقرار چوتہہ می کوشید درین ولا باجی
راو مدارکار راجہ ساہو اوداجی پوار را بصوبۂ احمدآباد فرستاد کہ رد و خورد نمودہ
چوتہہ را بنام او قرار دہد و او در ضلع برودہ در آمد پیلاجی نیز رسیدہ فیمابین
نزاع واقع شد و کار بمحاربہ و مجادلہ انجامید - عبد الغنی بیگ نائب

فوجداری دبهوی بعد از تغیر نجابت الملک که نوشته - پیلاجی بر سر چوتهه
آمده جدال و قتال می پرداخت - با اوداجی ساخته باتفاق آمده یکا گشت و با
در قلعهٔ دبهوی جا داده بدفعات جنگهای مردانه و کار زار ساخته بود - نخست
خدیو عهد الحق یک کشته افتاد ، قلعهٔ دبهوی بلا شرکت غیر تصرف اوداجی
در آمد کنته جی بدر دسی پس از شکست خوش شده شریک پیلاجی گردید و
باتفاق محاصرهٔ دبهوی نزد جانمرد خان بابی محمد خان که در اوائل فوجداری
بروده بعد از ملک تخصیص کرده بود بر ساحل دریای مهی نوشته از کنز واصل
و تعره شده می خواست منصب خود را به بروده رساند - پیلاجی از آمدن
او آگاه و واقف گشته فوجی را بر سر راه تعین نمود و در عرض طریق بر و تیغه
جمعی را کشته و خسته ساختند و اکثر رخت و ثقل به تاراج رفت - صدر الدین
محمد خان جنگ کنان در آن شب تا اتباع و همراهان خود را به بروده رسانند
و بمحافظت حصار و برج و باره خبردار گشت اوداجی - که مخالف
پیلاجی و در قلعهٔ دبهوی و قرب و جوار بود در مدافعه پیلاجی و کنتهاجی
با خود همداستان ساخت و کسان او را در بروده گرفت پیلاجی و کنتهاجی
بر هر دو مکان هنگامه آرایی نموده بیشتر از پیشتر دایرهٔ امور قتال و جدال گستردند
اوداجی صلاح حال و کشاد کار در اتفاق و طلب کومک از مبارز الملک دیده
معتمدان خود را فرستاده پیغام نمود که اگر فوج باین طرف تعین نمایند
تا پیلاجی و کنتهاجی را باتفاق این ملک خارج ساخته آید و بخاطر خاطر
جمعی پسر خود را بطریق نواکه گروگان باشد میفرستم - مبارز الملک راضی
با یمعنی گشت اوداجی اعتد را و برادر خود را با پسر جهت استحکام
و تسید مبانی امور قرار داد و آوردن فوج باحمدآباد فرستاد و او بر تالاب کانکریه
رسیده بعد دو روز ملاقی شده عهد و پیمان را بالمسافهه بمیان آورد مبارز الملک
خلعت و اسپ دادند راو و قریب صد دست خلاع به همراهانش داده
رخصت فرمود چون در هنگام تغیر پرگنهٔ دهولقه والد راقم قرار نموده بود که
بدخواه فرقهٔ سپاه و مردم توپ خانه نه شود و آنچه بمعرض تحصیل در آید بلا

ناسد نموده و کلامی خود را فرستاد مدار الملک اگرچه دران وقت استعداد فوج و مصالح جنگی آن قدر داشت که بتوجه احسن بمقابله و مدافعه می توانست پرداخت ازانجا که مسبب اندرونی بنابر افعال و اعمال نکوهیده سکنهٔ این دیار مسلط گشتن دکهنیان بدوسته بود مدار الملک به صلح مائل گشت و صورت سنگه نامی از جانب کلنهاجی آمده قرار داد جوتهه برگنات این طرف دریای مهی که بند و تعلق داشت سوای چوتهه پرگنه حویلی و محالات بلده که بالمقطع عوض آن بدلخواه سند درست نموده بوستجات در باب مداخلت (۱) مکاس دارانی بتام فوجداران و عمال حاصل نموده رفت و مدار الملک متوجه کار خویش گردید بعد انفراغ صلح سابر بصوب جهالاوار و اولکه سورتهه رایت عزیمت برافراشته بمحاصرهٔ بدهوان معمولهٔ برم گام مسکن ارجن سنگه زمیندار پرداخته بقسیم مور چال و نصب توپ خانه نمود - صلابت محمد خان فوجدار بیرم گام با شیخ اله دار بخشی در هراول بود درخواست که مهلت گفت و شنید با ارجن سنگه نموده او دیگری دیسائی را فرستاد و او دو سه دفعه آمد و شد کرد و پاسخی که منظور توان کرد نیاورد تا ازانجا که یک گونه یاری صلابت محمد خان و دیسائی با زمیندار مضمر داشتند برهمزن گشتند و در انتظاری این معامله آفتاب به سمت الراس رسید مدار الملک بنابر استطلاع و استفسار مقدمات والد راقم را فرستاد و دیسائی بنوعی اظهار زمیندار را تقریر نمود که بوی غرور و پندار بمشام می رسید و این معنی خود بمنزلهٔ نفط بر آتش گردید و معاودت نمود اتفاقاً گرار سان بمکانیکه توپ خانه را قبله بند جدده مترصد فرمان بودند افتاد بمحمد تقی بیگ داروغه از زبان مدار الملک اجازت توپ اندازی داد گفتن همان بود و آتش گرفتن همان توپهای اژدها پیکر رعد کردار نعرش در آمده زلزله در بنیان حصاریان افگند و از چهار طرف همین آتش در کاسه سد و بهادران در پس بردن مورچال کمر همت چست بسته متلاشی گشتند والد نزد مدار الملک رسیده کیفیت حال و صورت مقال را ظاهر ساخت و این معنی مستحسن افتاد و خود

---

(۱) مکاس جمع کردن خراج و خراج گرفتن و باج گرفتن ۱۲ - جامع *

فوجداری دهبوئی متصل جاگیر نظام الملک که نوشته شد - پیلاجی بر سر چوتهه
آمده بجدال و قتال می پرداخت - با اوداجی ساخته باتفاق آمده بیکا کشت و
در قلعهٔ دهبوئی جا داده بدفعات جنگهای نموداند و کار را بستمدن نمود بحسب
تقدیر عند الحمی یک کشته افتاد ، قلعهٔ دهبوئی بلا شرکت غیر تصرف اوداجی
در آمده کنته جی بسر دبی پیر از عسکر جوش شده بزرگ پیلاجی گردید و
باتفاق محاصرهٔ دهبوئی برد جانمند بعد الدین محمد خان که در اوان فوجداری
بوده بعد از الملک اخذ کرده بود بر ساحل دریای مهی نوشته از کوه وصل
بو عمده شده می خواست بمنصب خود را به بروده رساند - پیلاجی از آمدن
...اده او واقف گشته فوجی را بر سر راه تعین نمود و در عرض طریق بر ...
جمعی را کشته و خسته ساختند و اکبر رحل و نقل ... خراج زرگ صدر الدین
محمد خان جنگ کنان دران شب تا اتال و حیران خود را به بروده رسانند
و بمضافات حصار و برج و باره جبردار گشت اوداجی که مخالف
پیلاجی و در قلعهٔ دهبوئی و برف و حوار بود در مدافعه پیلاجی و کنتهاجی
با خود همداستان ساخت و کسان او را در بروده گرفت پیلاجی و کنتهاجی
بر هردو مکان هنگامه آرایی نموده بیشتر از پیشتر دایرهٔ امور قتال و جدال گستردند
اوداجی صلاح حال و کشاد کار در اتفاق و طلب کومک از مبارز الملک دیده
معتمدان خود را فرستاده پیغام نمود که اگر فوج باین طرف تعین نمایند
تا پیلاجی و کنتهاجی را باتفاق این ملک خارج ساخته آید و بنابر خاطر
جمعی پسر خود را بطریق نواکه کروگان باشد میفرستم - مبارز الملک راضی
با یمعنی گشت اوداجی اندد را و برادر خود را با پسر جهت استحکام
و تسید مبانی امور قرار داد و آوردن فوج باحمدآباد فرستاد و او بر بالاف کانکریه
رسیده بعد دو روز ملاقی شده عهد و پیمان را بالمشافهه بمیان آورد مبارز الملک
خلعت و اسپ دادند راو و قریب صد دست خلاع به همراهیانش داده
رخصت فرمود چون در هنگام تقرر پرگنهٔ دهولقه والد راقم قرار نموده بود که
بدلخواه فرقهٔ سپاه و مردم توپ خانه به سود و آنچه بمعرض تحصیل در آید بلا

کرا دسترس بود بمهرا و بمدارس رفت و مانعی در قصبات و دیهات همین دیار اقامت گزیدند در افواه والسنه مردم این مملکت اشتهار دارد که احمدآباد را دو بال زرین است یکی بدیگر و دوم امرتهه که درین دو قصبه اکثر صرافان و تجاران صاحب ثروت که سرمایهٔ لکوک داشتند ساکن بودند که بمرور ایام و نزول حوادثات اکنون هر دو شکسته وهباءً منثورا گشت و احمدآباد مانند مرغ بی پر و بال شده الحاصل خانه زاد خان که به کنبهایت رسیده بود حسب الطلب با حمدآباد مراجعت نموده در خانهٔ شجاعت خان نزول نمود چون واقعات صدر بعرض اقدس رسید - خانه زاد خان باضافهٔ منصب که از اصل و اضافه شش هزاری ذات بتجهیز سوار و خطاب غالب جنگ و سید نجم الدین علی خان نیز باضافهٔ نمایان سرافرازی یافت بملاحی و کنبهاجی چون هنگام برگشت آنها باوطان رسیده بود رفتند بنابر بعضی مقدمات مبارز الملک را در باطن با سید نجم الدین علی خان رنجشی بمیان آمد و او استنباط این معنی نموده عازم حضور گردید - خانه زاد خان عبد الله بیگ از همراهیان خود را به فوجداری وامدهی بهروچ تجویز نموده از مبارز الملک خلعت دهانیده رخصت کرد - همدرین سال در ماه رمضان بنده بیگم بنت روح الله خان کوچ مبارزالملک بجوار رحمت ایزدی پیوست و او خواهر حقیقی عائشه بیگم که در عقد ازدواج بادشاهزاده محمد عظیم الشان بن خلد منزل بود می شد و در جنب مزار حضرت شاه بهیکهن قدس سره مدفون گشت * رباعی *

ای مرگ هزار خانه ویران کردی   در ملک وجود غارت جان کردی
هر گوهر قیمتی که آمد بجهان   بردی و بزیر خاک پنهان کردی

همدران ایام بنابر در خواست وجه سه بندی گرفتن دخل بلده و رسالهٔ مبارزالملک را با سردار محمد خان درحین گفت و شنیدکار بدرشتی و با خونی انجامید ازینجا که والد راقم بانی امور و واسطهٔ او و فرستادن دوستهٔ نیابت بود از ایشان نیز رنجیده گشت و دیوانی نظامت را تغیر نموده بمحمد [illegible] بیگ مقرر ساخت والد از آمد و رفت متقاعد گشته خانه نشین شد و [illegible] دو ماه

داشت انبوهی و بهادر مرهته با فوج دیگر از اطراف ایدر در آمده قصبه بدنگر را که مکان معتبر و مسکن زردار داران قوم ناگرصاحب ثروت و صراف متمول و تجارت پیشگان عمده که داد و ستد الکوک در هر شهر و دیار داشتند رسیده محاصره نمودند جماعهٔ از سکان قصبه که در بلده بودند هم چند نالش و استدعای فوج بنابر محافظت آنجا نمودند مدار الملک بنابر حاضر نبودن فوج که مصدر این امر تواند شد جبر گیری نتوانست نمود باوجودیکه قصبهٔ بدنگر قلعهٔ مستحکم داشت اما چون از وجود قلعه دار و سپاه خالي بود لاچار بداد چهار لک روپیه کهنډنی خود را وا رهانیدند و آن فوج از راهی که در آمده بود بر آمده رفت کنتهاجی و پیلاجی چون عهده برآئی با لشکر اسلام و صرفه در جنگ ندیدند هریک با فوج خود از یکدیگر جدا گشته شیوهٔ قزاقی پیش گرفتند که اگر فوج تعاقب یکی برادارد دیگری سمت دیگر غبار انگیز فتنه و فساد باشد لهذا کنتهاجی براه گودهره بصوب ایدر وازانجا به قصبهٔ بدنگر آمد پیلاجی بطرف بروده معاودت کرده از دریای مهی عبره گشت بالضرورة لشکر اسلام بتعاقب پیلاجی که رو بسوی بلده داشت برگشت و در سواد نندر کنبهایت رسید اما پیلاجی بسرعت بقلعهٔ سورتهه رفت کنتهاجی که بدنگر را محاصره نمود ازانجا که متوطنان آنجا هنوز از صدمهٔ نخست نیاسوده بودند دست از ناگم کرده[1] حرکت مذبوحی نموده فرار بر قرار اختیار کردند و در پردهٔ ظلماتی شب مسکن آباد اجداد خویش را گراسته ماندند بنات النعش پراگنده گشتند صباح آن که سپاه روز برزنگی شب تار تاختن آورده مرهته بی ممانعت بقصبه در آمده آنچه را مالکان نتوانستند برد مالک گشتند چون آن جا از معمورهٔ قدیم این دیار بوده قلعهای کلی از اثاث البیت و کندن دفینه بر آمد و بران اکتفا نه کرده آتش دادند و چه منازل دلکش بس بتکلف و نقاشی عمارت یافته بود سوخته گردید متوطنان و مالکان بادل بریان و چشم گریان آواره و جلای وطن گزیدند هر

---

(۱) حرکت مذبوحی کنایه از است که حیوانی را که ذبح نمایند حرکتی میکند اما فائده ندارد ۱۲

بعضی مخالف دیگر و بعضی زمینداران بموجب نوشته مدار الملک باحمد آباد معاودت نموده بر موضع زکهال دو کروهی شرقی بلده دائره نمود درین ضمن سید نجم الدین علی خان و نجابت علی خان که به عنوان کومک تعین شده از عقب می آمدند به شاهی باغ رسیدند - مدار الملک شاه نواز خان پسر دوم خودرا باستقبال فرستاده در بلده در آورد - بعد ملاقات و مراسم ضیافت و کنگاش سید نجم الدین علی خان با جمعیت سه هزار سوار همراهیان جوش با جاده زاد خان مرافقت نموده جهت تنبیه و تادیب مرهته که پس از مراجعت فوج برگشته در نزدیکی کنربیج باتفاق کولیان در مکان مناسب چهار دور فرودگاه خار بست از اشجار بوم مقید طریق حصار مستحکم ساخته مصدر شورش و فساد بودند فراز کوچ داشت بر آنها بر رحل و نعل را در پناه آن مستحکمه گراسته باستقبال پیش قدمی نموده زیاده از مقدور جنگ مدارت نمودند فوج اسلام غلبه نموده بس باساخته و آنهارا دران مستحکمه در آوردند - مرهته باستظهار حصن شجری و حصار خشبی تفنگ در نوبت - چون از صدمه توپخانه رعد کردار صاعقه بار که آتش در خرمن آن جماعة افگنده بود اقتاب اقبال مخالفان بسحد زوال رسید دیگر تاب مقاومت نیاورده پای استقامت شان از جای رفت * بیت *

سپاه مخالف دران داوری
ندیدند از بخت خود یاوری

بالضرورة میدان را بتحریف سپرده رفتند و بهادران اسلام بیر یورش آورده آنجا را فرودگاه خود ساختند - دیگر مرهته را مجال توقف نداده همانجا تعاقب کنان و منزل بر منزل بر بعد آنها دائره نموده از دریای مهی گرانیده به ضلع کوهستان الی موهان رسانیدند شیخ حسن الدین را در بروده بفوجداری و دیگری را در نهرویج و جمو سر و معدول آباد نصب نمودند *

خرابی قصبهٔ پدنگر و سوخته شدن آن جاو بافی سوانحات

درین ضمن که جاده زاد خان با فوج در ضلع الی موهان با مرهته زد و خورد

ندید و بیلاجی که بتر ازان هنگام رسیده بود باهم یکدیگر معاودت نموده
بگرد و نواح لشکر اسلام به عنوان قزاقی و بدکاری پرداخته به کشتن و بستن
آینده و رونده دست تطاول دراز ساختند و دو سه دفعه با فداء الدین خان
فوجدار کرد بسمت اره دنی پور و راج پور که او بتدابیر محافظت پورجات با فوج
خود بیرون بر آمده صف آرای بود جنگ صعب دست داد - مبارز الملک
خانه زاد خان پسر خود را قریب ده هزار سوار جرار و همان قدر پیاده از همراهیان
خویش و سید عقیل خان را به دیوانی و جوانمرد خان و سردار محمد خان و سید
فیاض خان را برسالهٔ سه چهار هزار سوار گجراتی داده بتدابیر تنبیه و تادیب
و اخراج مرهته و بدخل کار ساختن محمد ایرج فوجدار و امین دهولقه
و نور الدین محمد خان به نیابت متصدیگری بندر کهنبایت و علی مردان
را به فوجداری و امینی پتلاد که تفویض نموده بود رخصت فرمود خود
بست و دوم شهر صفر داخل احمد آباد شد و به تمشیت مهام امور مالی
و ملکی نظامت و بدست آوردن عمال و نوکران حامد خان که باشندگان
این دیار بودند پرداخته بار خواست متعلقها بدین صیغه نمود علی محمد خان را
به دیوانی نظامت مقرر ساخت و محال سائر بلده را در و بست در تعلق
دیوان صوبه در وجه مصارف کارخانجات بادشاهی وا گذاشت نموده مابقی
محالات بلده و پرگنات خرج و کل از خالصه و پایباقی متصرف گشت خانه زاد خان
بترتیب افواج متعینه پرداخته بصوب دهولقه کوچ نمود در عرض راه مرهته
که از میمنه و میسره و هراول و چنداول حمله ور می شدند بهادران اسلام بدفع
آنها می پرداختند بدولقه رسیده محمد ایرج را بدخل کار ساخت و متوجه
پیش گردید تا مرهته زد خورد کنان بموضع سوجتره معمولهٔ پتلاد پیوست و دران
منزل دکهنیان در هنگامه آرائی جد و جهد بسیار نموده جنگ صعب
انداختند و تنبیه یافتند نورالدین محمد خان را در بندر کهنبایت و علی مردان
را در پتلاد بدخل نموده بتعاقب مرهته متوجه پیش گشت و آنها تاب مقاومت
صدمات فوج اسلام نیاورده از آب مهی گذشتند خانه زاد خان بعد از بندوبست

الثانی مرادف سال هزار و صد و سی و هشت به سواد شهر رسیده متصل باغ محمد امین خان شمالی بلده بر کنار رود سابرمتی فرود آمد - مومن خان دیوان صوبه و ابو المفاخر خان صدر و عبد الاحد خان قاضی و امانت دار خان بخشی و وقائع نگار و کمتر علی خان سوانح نویس و شیخ الله یار و سردار محمد خان و سید فیاض خان و سعداتی خان و اعیان و سادات عظام و مشایخ کرام و منصبداران متعینهٔ صوبه و خوش حال چند نگر سیتهه و سر گروه صرافان و تجارت پیشگان مسلم و هنود رفته ملاقی شدند - مبارز الملک روزی چند در انجا مقامات ورزیده تجویز فوجداران و عمال و تهانه داران و بندوبست ممرداران دکهنیان باهل کاران و خیر اندیشان [1] خانگی داشت - مصلحت وقت در داخل شدن بلده نه دیده ازانجا برخاسته از راه بیرون نزدیک مزار شاه بهکهن قدس سره جنوبی بلده بر ساحل دریای سابر دائره نمود فداء الدین خان را که نایب الحال بخطاب مومن خان و نجم الدوله و صاحب صوبه‌گی احمد آباد سرافراز شد چنانچه در محل خودش بنگارش خواهد آمد انشاء الله تعالی سی هزار روپیه درماهه سه بندی داده بفوج داری کری تعین نمود و کلب علی را به کوتوالی بلده فرستاد - لشکریان که از مدت طول ایام سفر سار و سر انجام اندراس پذیرفته بود به تهیهٔ اسباب و سامان خودها پرداختند *

برگشتن کنتهاجی مرهته باتفاق پیلاجی و تعین نمودن مبارز الملک خانه زاد خان پسر خود را با فوج بمدافعهٔ آنها و دخیل کار ساختن فوجداران و عمالان و داخل شدن او در بلده

کنتهاجی حامد خان را از آب مهی گذرانیده چون کسی را بدنبال خود

---

[1] خانگی بسکون ثالث و کاف بتحتانی کشیده مشورت و کنگاش کردن و مصلحت و صلاح دیدن جمعی باشد باهم و بحذف ثانی هم آمده است و گویند که ترکی است ۱۲ - برهان *

بود و در اینجا صلابت محمد خان و جوانمرد خان بابی با برادر او و پسران با فوج آراسته بذریعهٔ علی محمد خان ملاقی شدند و بدو کوچ دیگر بقصبه عسکر پیوست و بسبب غلطی رهبر بده بقصبهٔ مهسانه یک روز در آنجا مقام شد و ازانجا که منزل موضع بست زائی نسبت کروهی بلده مقرر بود در عرض راه خبر رسیدن حامد خان با مرهته و وقوع جنگ و شکست یافتن فوج مدعلا و کشته شدن خواجه محمد امان ورای زاده هرکرن از تقریر زخمی بر آمدگان آن معرکه منکشف و هویدا گشت که بعد مورچال بندی نمودن حامد خان با مرهته بر آنها سابقهٔ جنگ توپ و تفنگ در پیوست و از صباح تا وقت استواء از طرفین بآتش افروزی تنور حرب را گرم ساختند و از دهشت و هیبت دکنیان پای استقامت بعضی قصباتیان که به صیغهٔ نوکری منفق گشته بودند بر جای نمانده مفر طلب گشتند و بزلزل بارکان پایداری دیگران افگندند غلام علی بیگ و خواجه محمد امان ورای زاده هر کرن از مشاهدهٔ این حالت از روی تهور و جلادت تفنگ معلوبه صف آرا گشته بر فوج مخالف زدند - * نظم *

ز بانگ دهل فتنه از جای جست — بجنگ دلیران در آورد دست
خدنگ از کمانها گسستن گرفت — ز قوس قزح برق جستن گرفت
دلیران گجراتی و دهلوی — بر افراخته رایت داوری
بسی کشته گشتند و کشتند نیز — تلف شد فراوان جوان عزیز

و تا پس فیل سواری حامد خان رسیده شمشیرهای دو دستی زدند خواجه محمد امان ورای زاده هر کرن سر جزوئی حاصل کرده روانهٔ عدم گشتند و غلام علی بیگ زخمهای نمایان برداشته مردانه صفوف را برهم شکسته تا چندی به شهر رسیدند و بقیة السیف غارت زده برخی باحمد آباد و اطراف و جوانب پراگنده گشتند و بارهٔ از آنها بموضع بیت زایی که پیش خیمه رسیده بود امان و حیران پیوستند بالجمله مدار الملک بعد وقوف کماهی حالات و رویداد به تدبیر و استعداد مقابله و روانه شدن پیش هنگام سپ متحمل کنکاش آراست -

* بیت *

به کار آگهان زار دل سازد کرد   سر جمله مسرور بار کرد

به صلاح و صواب دید علی محمد خان که واقف و با مرده این مرز و بوم مواقعت داشت صلابت محمد خان و جوانمرد خان را طلب داشته بعد از عهد و پیمان مؤکد و موطد بایمان فوجداري بیرم گام به صلابت محمد خان و فوجداری پتن به جوانمرد خان مقرر شد و خلاع هر دو کار به هر دو برادران داده مستمال ساخت و بتحویر و کفالت آنها پروانه جات طلب زمینداران را جنوتنه و کولیان دور و نواح رفت چون از راه راست آب که کفاف لشکر تواند کرد نبود قرار یافت که بصوب بیجاپور شتافته کنار رودسا برمتی را گرفته راهی شوند و علی محمد خان و صلابت محمد خان و جوانمرد خان را بطریق [۱] فلاوري که واقف از راه و معبر بودند مقرر ساخته روز دیگر طبل رحیل فرو کوفت و بر ساحل سابر متی بدوست و از انجا بکوچهای متواتر آهنگ پتن نمود - حامد خان بعد فرور مددی از موضع ادالیج معاودت به شاهی باغ کرد چون از فتح الباب بلده که امکان نداشت و جمعیت خویش از فوج منصوب و نگاهداشت سردار - محمد خان بهم رسیده و زبان زد مردم گشته که منصوب با بیست هزار سوار جرار باستعداد تمام می آید برجماعهٔ مرهته که شیوهٔ جنگ در گریز پای دارند و بر مردم خویش که قریب چهار پنج هزار بودند عهده بر آئی نمی دید و علاوهٔ آن تقاضای طلب سپاه و اکثر کار برداران که ارادهٔ همپائی او نداشتند جدائی می گزیدند چنانچه مرلی دهر داس دیوان گجراتی از وخامت عاقبت اندیشیده که مبادا بدست سپاه گرفتار شود فرار نمود روزیکه خبر وصول مبارزالملک بموضع پتهاپور دوازده کروهی شنید با کتخداي بعزم دکهن به محمود آباد شتافت و از انجا از آب مهی گزاره شده رفت مبارز الملک ششم شهر ربیع

---

(۱) فلاوُر با واو بر وزن فنا دور سوارانی را گویند که بجهت محافظت لشکر در بیرون لشکر می باشند و بتخفیف واو هم آمده است بروزن بجاور و بارای بی نقط هم گفته اند و گویند که لفظ ترکی است ۱۲ - برهان *

فوجداران و عاملان بدر رفتند و نوشته جات علی الاتواتر نمرید تاکید دوالد راقم
ورود یافت که زود خود را برساند ازانجا که با صلابت محمد خان و خوانمرد خان
بابی قرار داشت که باتفاق ستافته خواهد شد در جواب موجب توقف
در انتظاری رسیدن آنها نوشت و خوانین را که نزد حامد خان بودند ازین
معنی واقف گردانند روزی که مدارز الملک بقصدهٔ ندگام نزول نمود سید
عقیل خان را که برای آوردن نمیه زر از سرکار زالا بحضور رخصت نموده بود
از پیش گاه خلافت و جهانبانی بعطای اضافهٔ منصب و فوجداری سرکار
گودهره و تهاسره از بعدر متوسل خان سرافرازی یافته با مبلغ سه لک روپیه درین
منزل رسید چون آنجا بسرحد صوبه قریب بود عذر نیامدن والد را منظور
نداشته بتاکید تمام طلب نمود - بالضروره از رادهن پور شب درمیان به بلدهٔ پتن
رسید و روز دیگر متوجه قصبهٔ سیدهپور گشت آخرهای روز در نزدیکی انجا خبر
پیوستن شیخ اللہ یار بخشی با فوج و چند صرب توپ که بطریق مقدمه رخصت
شده بود یافته ملاقات نمود و شیخ ادسان را چون واقف کار این ضلع بودند
بنابر صلاح وقت متوقف ساخته جمعی از سوار و پیاده باشندگان این دیار
و قاضی علم الدین را از پتن طلب داشته در سرکار نوکر گرفت که رهبری طریق
و معبر نمایند و بتکلیف شیخ اللہ یار دو روز دیگر متوقف بود که مجدداً نوشتهٔ
تاکید ورود یافت - و روانه شده در مقام دانتی وارد بود دو کروهی معسکر نوشتهٔ
دیگر مشعر بر اینکه از مرقومهٔ شیخ اللہ یار رسیدن بفوج مقدمه ظاهر شد همانجا بوده
بدانچه صلاح وقت باشد بصوابدید خود بعمل آرند چون نزدیک به لشکر بود رفته
ملاقات کرد و مشروحاً کوائف و سوانحات را بمعرض بیان رسانید و نوشته
نیابت بنام سردار محمد خان غوری که در احمد آباد بود حاصل نموده
فرستاد که قابو یافته بلده را بتصرف در آرد حامد خان از استماع خبر نزدیکی
مدارز الملک باحمد آباد معاودت کرد و صلابت محمد خان و خوانمرد خان
بابی جدائی گزیده باستعمال مقصود شتافتند حامد خان که پیوسته انتظاری
رسیدن مرهته داشت و بدفعات بتاکید اکید نگاشته بود چون اثری ظاهر نمی شد

به تمهید احد بشکست زمینداران بصوب جهالاوار جمعه برون نمود و صلابت
محمد خان و جوانمرد خان بابی را بدایر ملحق گشتن بعدعی تمام نوشت و آنها
بمقتضای وقت از مکان خودها حرکت نموده بدو پیوستند و روزی چند در بیرون
گذشت که خبر کوچ مبارز الملک از احمدنگر و پیوستن به ضلع مارواز شائع گردید *

رسیدن مبارز الملک بسرحد صوبه و تعیین نمودن شیخ الله یاربخشي وغیره بطریق منقلاو روانه شدن علي محمد خان و ملاقي گشتن در مقام دانتي واره و معاودت نمودن حامد خان با احمد آباد وبر آمدن بعزم روانگي دکهن وبرگشتن از عوض طریق با کنتهاجي مرهته و تصرف نمودن سردار محمد خان غورني بلده را به نیابت مبارز الملک و روداد جنگ حامد خان با فوج منقلا و شکست یافتن فوج مذکور

مبارز الملک از دار الخیر اجمیر کوچ نموده براه مارواز عازم احمد آباد شد
و روز بروز خبر آمد آمد منصوب با فوج گران در صوبه شیوع یافت خلل
کلی در بندوبست فوجداران و عاملان حامد خان روی نمود قاضی علم الدین
در بلدهٔ پٹن شهرت رسیدن سند نیابت فوجداری آنجا داده علم مداخلت
بر افراشت و فوجدار حامد خان را بیرون کرد و بدین منوال از اکثر مکانات

نموده رفت چون رادهن پور نزدیک بود و هنوز خبر واقعی ننوشته مدار
الملک نرسیده بدانجا شتافت خواندمرد خان بابی فوجدار آنجا باخبر رسیدن
و رود مدار الملک در نزدیکی موقوف گردانید چون بتدبیر مصالح امور ملکی
بابی الحال که توجه رایات ظفر آیات حضرت قدر قدرت موقوف گشت
مدار الملک را یرلیغ روانگی صوبه شرف صدور یافت و او درنگ نمی نمود
بمانران گرز برداران واحدیان شد به تعین شدند که هراولی نموده بکوچ دادند ز از کوچ
نموده راهی گردیده بدارالخیر احمدنگر رسید و خبر پیوستن او بدانجا متحقق گشت *

زخمی شدن افضل المحققین مولنا نور الدین

از جملهٔ سانحات این سال زخمی شدن قدوة المحققین و اسوة الفاضلین مولنا
نورالدین است - مفصل این مجمل آنکه اربک نام افغانی همراهی فوجدار
کرد که در مدرسه آمد و رفت و با بعضی از طلبه ربطی تمام رسانیده بود از راه
تعصب باغوای یکی از آنها که مولانا بمصداق قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة
فی القربی بدوستی خاندان رسالت و ولایت می پرداخت متهم برفض ساخت
و او از راه جهالت بعد ادای صلوة جمعه درحین مراجعت در صحن مدرسه رسیده
چند زخمی منکر بر سر و دست مولانا زد - شیر محمد همشیره زادهٔ مولنا
و جمعی از ملازمان عبید خان که بادای صلوة آمده بودند او را بر خاک هلاک
افگندند و مولنا را زخمی بخانه برده بمعالجه پرداختند فوجدار ازین معنی
واقف گشته لاش او را پیش چبوترهٔ کوتوالی آورده بر خون خواهی و هنگامه
آرائی و رنجش بر خانهٔ مولانا مصدر شورش گردیدند لهذا قریب دو هزار کس
از مریدان و معتقدان فرقهٔ سادات وغیره در خانهٔ مولانا جمع شده آمادهٔ ممانعت
و مدافعت گشتند و تا سه شبانه روز این معرکه برپا ماند کوتوال درمیان آمده
افغانان را ازین حرکت باز داشت مولانا پس از حصول التیام زخمها و شفا بودن
احمد آباد را صلاح وقت ندیده بر آمد و چندی در موضع ساندد سس کوهی
بلده اقامت ورزید و در محرم سال هزار و صد و سی و هشت حامد خان

سپاه را حاری ساحته حیمه بیرون زد و بموجب اعلام واجب عمل ... رحم
الهی سدگه احمد ماروا و حاتم سدگه احمد نرو و کدخدا پ سدکه و موح مهیا ندی
ساق نعیین سدند چون مقرر سده بود که این ... بدر ... مود ... ند
و مدار الملک نیسا ... طریق معلا باشد و او قریب پانزده هزار سوار حر
و همان قدر پیاده و لوازمه توپخانه سرانجام داده روانه گسست و ... ده ...
ددور نواحی دارالخلافه و صلح زنواری و کوت نوتلی بانتظار ... آمدن موکب
همایون ماموف بود چون حبر برآمدن مدارالملک با موح گران باحمد آ ... سد
و ایام باز گست مرهته با وطان حودها در آمد حامد حان گفت که از حصو
موح پایین صوب تعیین سده می آید باید که بمجرد انقضای ایام باران معاودت
نموده ملحق سوند ازانجا که سهرت آمد آمد مدار الملک متواتر سدوع یافت
مردم از راه حوس آمد و دعا سازی چون حصوصیت والد راقم با مصوب می
دانستند سروع بآمد و رفت نمودند والد از عاقبت اندیسی که مبادا مقاومی
سدوع دیگر حامد حان حاطرنسان نموده باعث تحسس سود ... نس پس
باستعمال شتافتن لازم لهذا پانزدهم شهرسعبان به همراهی عبدالرحیم نامی که از طرف
حامد حان موحدار کری مقرر شده بود برآمد راقم و دو برادر مرحوم سعادت اندوز
حدمت ایسان بودیم و در آنجا ... و ... توقف نموده بود صلابت محمد حان نامی
که در آن وقت در نیرم گام قیام داشت از رسیدن واقف گسته استدعای آمدن نزدحویس
نمود - هفتم شهر رمضان بدانجا رسیدند و بعد باعث سده نزد حود نگاهداست
والد کیفیت بر آمدن بعزم استقبال و رسیدن بدرم گام به مدار الملک نوشت
در جواب بعاذر مقر نمودن چند نفر قصّاد و جواسیس و تواتر رسیدن احبار
و رویداد بلده و حامد حان رسید و بعمل در آمد در او احر همان ماه صلابت
محمد حان را رفتن بصوب کولوار ضروری افتاد - برادر زاده اش را نائب گزاشته
رفت - همدران اوان روز عید الفطر صفدر حان نامی نمود (۱) محه در گذشت
و موحداري بدرم گام از صلابت محمد حان تغیر گست والد ازانجا بموضع

۱) محه باکهانی *

سانرمدی معادی حصار سهر بداه بر حورد نمود و تمامی افواج مرهته از سابق
و لاحق را همراه گرفته به بندر کنبهایت شتافته بمحاصره اشتغال ورزیده قاسم خان
نامی که از جانب حامد خان در آنجا بود بمدافعته و محافظت برج و باره
پرداخت - اتفاقاً درمیان مرهته ها بنابر امری دعوی بهم رسیده منجر بجنگ
و قتال گشت و دربین رد و حورد ترمک را وسید بتی کشته افتاد و افواج دکهنیان
متفرق گشته رو با وطان خودها آوردند و بندر مذکور از آفت سالم ماند *

دستوري يافتن مبارزالملک سربلند خان بهادر دلاور جنگ از پیش گاه خلافت و جهانباني بصوبهٔ گجرات و مرحمت شدن مبلغ یک کرور روپیه بنابر مهم اخراج حامد خان و تنبیه دکهنیان و تنظیم و تنسیق صوبه

چون خبر کشته شدن رستم علی خان معروض پایه سریر معدلت و اعتلا گردید
مبارز الملک سر بلند خان ناظم صوبه را حکم معلی صادر شد که با فوج آراسته و
لشکری از خارجیین و بند دلی پیراسته بصوبهٔ احمد آباد شتافته باخراج حامد خان
و تنبیه و تادیب دکهنیان پردازد و یک کرور روپیه بنابر انصرام و سر انجام این
مهم از خزانهٔ حضور بدستخواه گشت و قرار یافت که عجالةً پنجاه لک روپیه بدهند
و آینده درماهه سه لک روپیه منجمله باقي میرسیده باشد حسب العرض مبارز الملک
سید سیف الدین علی خان و سید نجم الدین علی خان برادران و سید نجابت
علی خان برادر زادهٔ سید عبد الله خان قطب الملک که در قلعهٔ مبارک قید
بودند خلاص فرموده بعطای خلاع فاخره و بحالی مناصب سابق و مرحمت
جاگیرات و موجداریها بعنوان کومک رخصت یافتند - مبارز الملک چشمهٔ نگاهداشت

بتواضع یک یک زنجیر فیل مادّه که در بساط داشتند با اقمشه و برخی از سرانجام
دیگر که پیوسته حامد خان از ذلت رفتن اسباب خویش اظهار شکایت داشت
تواضع نمودند - دکهنیان بالا دغدغه و وسواس و بی خوف و هراس مانند مور
و ملخ در پرگنات صوبه پراگنده شده تاخت و تاراج و گرفتن مال امانی که باصطلاح
آنها کهنددی گویند به کشاده دستی دست تطاول دراز ساخته کنهتا جی و
بیلاجی در تعلقات نامرد خودها متوجه شدند حامد خان عصابهٔ عصیان بر ناصیه
بسته و طیلسان طغیان در گردن افگنده و بالا بخوف بر سر گراسته دم از انا و لاغیری
دریں صوبه زده علم خودسری بر افراشت و علی رؤس الاشهاد طبل مخالفت
فرو گرفته باستقلال و استبداد تمشیت مهام و استعداد و سرانجام پرداخت هشتاد
هزار روپیه نقد با جنس ملبوس خاص که باهتمام شیخ الاسلام خان تعلق داشت
جبرا قهرا گرفت و او ادای آن وجه را مشروط برخصت و رفتن کعبه معظمه
زاد الله شرفا و تعظیما داده به کنبهایت و از آنجا براه کشتی به بندر سورت
شتافت و حجره هایی اموال سرکار و الا را کشوده آنچه مال گرفتنی بود متصرف
شد چون دریں هرج و مرج سررشته کاغذ که سابق گرفته بود در معرض تلف آمد
متصدیان دیگر از دفتر خانهٔ دیوان گرفت و خالصه و جاگیر وغیره تمام صوبه را ضبط
نموده و بگرفت و کثیر مردم صاحب ثروت و مایه دار و توجیه بیوره نموده مبلغهای
کثیر بانواع و اقسام ظلم و تعدی که شرح راست نیاید گرفت همدران ایام حامد
خان احمد قلی و حسین قلی پسران شجاعت خان مرحوم را مسموم ساخته روانهٔ
ملک عدم گرداند - مصطفی قلی را که خورد سال بود نگاهداشت مرلی دهر
دام نویسنده باشندهٔ گجرات که مستعد بود خلعت داده دیوان خود ساخت -
صلابت محمد خان بابی بنابر مصلحت وقت که بودن بلده با صلاح و فلاح
خویش نمی دانست فوجداری بیرم گام را گرفته بیرون رفت چون خبر کشتهٔ شدن
شجاعت خان و ثانیاً رستم علی خان در دکهن بترمک را و پسر کهاندیراو
سرمایتی که کنتهاجی و بیلاجی نوکران او بودند رسید با فوج گران متوجه این
صوب گشته در نزدیکی بلده آمد و پیام ملاقات با حامد خان نموده در ریگ دریای

را از بن جدا ساخته نزد حامد خان آوردند - و پیلاجی یکدست را بانیر دست
اوپر و گواهی نام و آوازه بسوگندنامه مشکل خود فرستاد و حامد خان سر را
مصحوب کسان خویش به احمد آباد روانه نمود و تن را در نزدیکی موضع
سو که اکنون مرقدش در اینجا مشهور و معروف و مطاف هر آمد و روند است
خاک سپردند چون روز جمعه هنگام آفتاب زرد این خبر وحشت اثر بآن سر سر
حلقهٔ شجاعت و گل سر سبد نجابت باحمد آباد رسید غریب جانلی و ولولهٔ
و آشوب و طوفه وحشتی به صغیر و کبیر و برنا و پیر و آشنا و بیگانه افتاد در هر
خانه ماتمی برپا گشت و از هر سرا شیونی برخاست و بانگ شدانه روز چند بوده
کوتوالی را آن سر سر بلندی بخشیده در جنب ابراهیم قلی خان مدفون گشت -
محمد صائب که مستعد تخلص می نمود و این رزم را منظوم ساخته در تاریخ
ان گفته * * نظم *

ز تاریخ این رزم و این داستان | که هرگز خلافی نباشد دران
برای عزیزان بینک اعتماد | نشان میکنم تا بماند بیاد

بسال هزار و صد و سی و هفت | سر سروران ز دنیا برفت

الحاصل منسوبان حامد خان که جا بجا در پردهٔ خفا نشسته و در زوایای دهشت
از وخامت عاقبت اندیشه مند سر نگونیان خبر فیر بوده بودند شادمانیها
نموده بر آمدند و تدارک آنچه بر انها گذشته بود مع شیء زاید پرداختند
میر ابراهیم را سید نور الله جماعه دار از بهدر همراه خود بر اورده بخانه
اش رساندند و او کناره گرفت حامد خان بافواج مرهتّه متوجه بانده گشته
بتاج شاهی آمده - روز دیگر داخل بهدر گشت سردار محمد خان را که زخمی
محمد صلابت روهیله از جنگ گاه برداشته آورده بود بخانه اش رساندند کنتهاجی
و پیلاجی بسواری فیلان رستم علی خان و افواج مرهتّه بعنوان تفرج بدیدن شهر
آمده با حامد خان ملاقات نمودند بموجب قرار داد خودها این طرف دریای
مهی به کنتهاجی و آن طرف از برودہ وعمده محالات و سرکار سورت بتصرف
پیلاجی قرار یافت - مومن خان دیوان صوبه و قدوی خان دیوان سابق هر کدام

عبث جنگ شد و تزلزل در بنیان عزم و استقلال همه لشکر افتاد - اکثری ازین
حالت سهمگین دل گسل دست از اسب و یراق بلکه از جان شسته به بحر الماس
در پردهٔ ظلمانی شب می بختی بواسطهٔ قندریچ بر آمدند صباح روز دیگر که بدخشندند
بود رستم علی خان زحمت این حالت از روی شهور و جلادت که جبلی و فطرتی
داشت چنین شجاعت و شهامت را عیناً آسودا کرده بساخته بعد ادای فریضهٔ
فجر و تعقیب نفل خوردن قهوه نمود که دریں اثنا سردار محمد خان غوری اسب
سواره در رسید گفت هنگام سواری و رزم برداری است (1) فنجان قهوه باز شفقت
نموده گفت بر همین گل زمین بساط استقامت گسترده باید نشست تا آنچه
مقدور شدنی است بعرصهٔ ظهور آید - سردار محمد خان صلاح در سواری دیده
بعد گشت اهدا فیل سواری طلب نمود - بار دیگر طاهر ساجب که وقت اسب
سواری و تاختن است بقدر آن کوه تمکین و وقار و آن (2) رایض (3) مضمار شجاعت
و جلادت چون رستم وقت سوار رخش گردیده الله الله گویان رو بمخالف به تاختن
در آمد لیکن دریں تاختن تفرقهٔ تمام بحال همه السیف افتاد و از کثرت افواج
مرهتّه پراگنده گشتند بعضی کشته و برخی خسته و پارهٔ گرفتار شدند و معدودی
بیاوری بارگی جان بسلامت بدر بردند سردار محمد خان بطرفی زخمهای کاری
برداشته در معرکه افتاد - رستم علی خان که بسمت دیگر تاخته بود مرهتّه از
صدمت و صولت آن شیر بیشهٔ هیجا چون دیو از لاحول گریزان کوچه داده قبل
داشتند و احدی را جرئت اقدام نمودن مقابل در آمدن نمی گشت تا آنکه از
هر طرف هجوم آورده برخم تیر و نیزه مجروح ساخته بود و بدل شمشیر بدرجهٔ
شهادت فائز گردانیدند و حسن علی و احمد علی پسران شجاعت خان دوباره
اسیر پنجهٔ تقدیر گردیدند دکهنیان سر آن سه سوار عرصهٔ مردی و مردانگی

---

(1) فنجان معرب پنگان بکسر اول و کاف فارسی با الف کشنده کاس و مطلق پیاله را گویند ۱۲ *

(2) رائض سوار کار جامع ۱۲ *

(3) مضمار میدان جای اسب تاختن ۱۲ *

ام حاضر است و اگر بحسب ضرورت یک دو مقام داده شود لشکر هم آسوده می گردد - از گروه سپاه پیشه که از احمد آباد (۱) بمساعدت رسیده اند ملحق می گردند لهذا عنان عزیمت بدان سمت معطوف ساخت و ازین طرف جاهد خان و مرهته آگاهی یافته به تهدید تمام بدو نوشته و بعضی اعیان بلده در باطن به حامد خان متفق و در صدد انهدام اساس رشد رستم علی خان ساعی و همراه بودند (۲) تمویه نموده بتخویف او پرداختند و او هراس عظیم برداشته هنگام شب دیهه ...ویران ساخته بدر رفت روز دوشنبه پنجم شهر مذکور رستم علی خان بدسواری تمام که جنگ دران روز صعب تر بود جد نجبه کامگار علی خان و جمعی از شجعان و مردم کاری کشته افتادند با جمعیت چهار صد سوار و همان قدر پیاده از عرب وغیره هنگام شب وقت ظلام با مخالفان مدارنه کنان در تالاب موضع بسو رسید و اثری از آبادانی و نشانی از اذوقه نیافت لاچار فرود آمد و باوجودیکه جمعیت قلیل مانده و آنهمه کثرت و انبوهی مخالف احدی را مجال و یارای رویخض نمی شد اما از چار دور مورچالیها را نزدیک آورده تمام شب گوله توپ و تفنگ مانند تگرگ آتشین می بارید - چندی را که وقت رسیده بود بعدم شناخته بر کنار همان تالاب مدفون گشتند روز دیگر کوچ را فرصت نیافته مقام نمود ازانجا که آن موضع بتارگی ویران شده و جائی بسیار کلانی است مردم بقدر قلیل غله و کاه بدست آورده بسر بردند روز دیگر چهار شنبه هفتم شهر مذکور خسرو خاوری تیغ زرنگاری از نیام شب تاری برکشید چون کوچ کرد * * نظم *

ز دو رویه جنگ اندر آمد سپاه   یکی ابر گفتی بر آمد سیاه
که باران آن بود شمشیر و تیر   جهان شد به کردار دریای قیر
ز پیکان پولاد و پر عقاب   سیه گشت رخشان رخ آفتاب

بسعي تمام از بام تا شام جنگ کنان افتان و خیزان بقدر نیم کروه مسافت طی ساخته بر باغچه که مشهور به سوئی بلاوری است رسیده منزل گزید و عرصه

---

(۱) مساعدت یاری دادن و کارزار کردن ۱۲ *

(۲) تمویه - آراستن و تلبیس کردن ۱۲ *

ـ جنگ شد و تزلزل در بنیان عزم و استقلال همه لشکر افتاد - اگرچه ازین
حالت همگنان دل گسل دست از اسپ و یراق بلکه از جان شسته به بعد اماس
در پردهٔ ظلمانی شب بس بحتی براسته قدرتی بر آمدند صباح روز دیگر که بدنستند
بود رستم علی خان زحود این حالت از روی تهور و جلادت که جبلی و فطرتی
داشت چنین شجاعت و شهامت را بجا آورده کره دستاخته بعد ادای فریضهٔ
فجر و تعقیب عمل خوردن قهوه نمود که درین اثنا سردار محمد خان غوری اسپ
سواره در رسید گفت هنگام سواری و رزم برداری است [1] فنجان قهوه باو شفقت
نموده گفت بر همین گل زمین بساط استقامت گسترده باید نشست تا آنچه
مقدور شدنی است بعرصهٔ ظهور آید - سردار محمد خان صلاح در سواری دیده
بعد گشت ابدا فیل سواری طلب نمود - باز دیگر ظاهر ساخت که وقت اسپ
سواری و تاختن است بنابر آن کوه تمکین و وقار و آن [2] رایض [3] مضمار شجاعت
و جلادت چون رستم وقت سوار رخش گردیده الله الله گویان رو بمخالف به تاختن
در آمد لیکن درین تاختن تفرقهٔ تمام بحال همه السیف افتاد و از کثرت افواج
مرهتّه پراگنده گشتند بعضی کشته و برخی خسته و پارهٔ گرفتار شدند و معدودی
بیاوری بارگی جان بسلامت بدر بردند سردار محمد خان بطرفی زخمهای کاری
برداشته در معرکه افتاد - رستم علی خان که بسمت دیگر تاخته بود مرهتّه از
صدمت و صولت آن شیر بیشهٔ هیجا چون دیو از لاحول گریزان کوچه داده قبل
داشتند و احدی را جرئت اقدام نمودن مقابل در آمدن نمی گشت تا آنکه از
هر طرف هجوم آورده بزخم تیر و نیزه مجروح ساخته برد و بدل شمشیر بدرجهٔ
شهادت فائز گردانیدند و حسن علی و احمد قلی پسران شجاعت خان دوباره
اسیر پنجهٔ تقدیر گردیدند دکهنیان سر آن سه سوار عرصهٔ مردی و مردانگی

(۱) فنجان معرب پنگان بکسر اول و کاف فارسی با الف کسنده کاس و مطلق پیاله را گویند ۱۲ *

(۲) رائض سوار کار جامع ۱۲ +

(۳) مضمار میدان جای اسپ تاختن ۱۲

و او به عذر خواهی و تلافی مافات بعد خرابی قصبه پیش آمده بود. سرانجام
از خیمه و ضروریات از هر که بدست آورده بود تا فیل سواری و اسپ دوانیده
در فوج خود فرود آورد و با دو زر ماهی مسی از مرهتّه که بیشتری در روز جنگ
از خوف دریای ... را عبور کرده بودند گرد و پیش سه هی و نموداری به کرد -
همدران اثنا فوج دیگر از مرهتّه بسر کردگی نوار و سموسته آمده پیوستند چون
خبر کشته شدن شجاعت خان به دکن رسیده بود ، هوس نهب و غارت ملک
گجرات که خوان یغما شده هر روز فوج فوج و جوق جوق دکنیان رو باین طرف
آورده در آمدند که تا روز آخر قریب هفتاد و هشتاد هزار سوار فراهم آمده بود -
روز سوم مرهتّه چند ضرب توپ مقابل آورده بجنگ در پیوست و ازین طرف قدر
ده توپ اندازی پرداختند - از انجا که کثرت و ازدحام مخالف بیشتر بود لشکر هاله
وار محاصره نموده ممانعت دخول و خروج و انسداد طرق رسیدن کاه و دانه
پرداختند و از رسیدن گولهٔ توپ که متوالی شب و روز جاری و لشکر اسلام را
تباهی نمود هر روز اکثری جام شهادت می چشیدند بالجمله پس از وصول سانحهٔ
صد، اوباشان و اجامرهٔ شهر و غارت زدگان همراهی شجاعت خان گردش فلکی را
حسب المرام خویش دیده هنگامهٔ آرا گشتند و دست بغارت و کشتن اسپان و احمال
و اثقال و رسانیدن ایذا و اضرار متوسلان و منسوبان حامد خان کشوده هجوم عام
دست داد و قلعهٔ بهدر ریخته اسباب فراش خانهٔ و توشک خانهٔ اورا بردند -
صفدر خان بابی از ملاحظهٔ بلوا اندیشیده بدشواری تمام از بهدر بخانهٔ خویش
پیوست و جمعی از متصدیان حامد خان که در بلده بودند هراسیده جابجا
روپوش و متواری گشتند از انجا که رستم علی خان بنابر محافظت و حراست بلده
با مردهٔ فتح بابی مومن خان دیوان صوبه و میر ابراهیم از متوسلان شجاعت خان
برای بودن در بهدر نوشته بود - دیوان صوبه سوار و پیاده نگاهداشت نمودهٔ محمد باقر
خان خلف خود را جهت شب گشت و طلایه مقرر ساخت و میر ابراهیم
سید نور الله جماعه دار را نوکر ساخته در قلعهٔ بهدر در آمد و هر روز اخبار واهی
کشته شدن حامد خان میرسید - رستم علی خان اگر همان روز اول فتح باحمد آباد

بهمان چالاکی و چابکی فیل خود را به فیل حامد خان مقابل ساخت و او از افتادن مهر تیهو با جمعی و دست پاچی همراهانش و رسیدن حریف به سبک عنانی چون بلای ناگهانی مشاهده نموده کلمهٔ الفرار فی وقته ظفر بر خوانده فیل نزول نموده بسواری اسپ کناره کشید * مصرع *

گریزی بهنگام پیروزی است

سرداران هزیمت که واهمهٔ عظیم و خوف جسیم از رستم علی خان داشتند درین معرکه از دور تماشایی گشته بجنگ مبادرت نکردند الحاصل رستم علی خان همعنان فتح ظفر در فرودگاه حامد خان در آمده حسین قلی و مصطفی قلی پسران شجاعت خان و آقا هادی را که مسلسل و مغلول در آنجا دید رهانید و نقل و رحل حامد خان و لشکریانش آنچه توانستند بغارت گرفتند و تا پنج شش ساعت در آنجا توقف و درنگ ورزیده شادیانهٔ فتح نواران ایستاد - چون احدی را در برابر خود ندید شتر و باروت با چند ضرب توپ گرفته و ما بقی را میخ آهنی در گوش زده معاودت بفرودگاه خویش نمود - بارهٔ از سپاه و اهل سوق حامد خان با رحل و نقل آمده رستم علی خان را دیدند و امان و زنهار گرفته همراه شدند - کلنتها جی بعد رفتن رستم علی خان میدان را خالی یافته دست بغارت اردوی حامد خان و گرفتن اسپان و سر انجام باقی ماندگان کشوده در طرفة العین شاد فدا داد درین فرصت سلاحی بر بنگاه رستم علی خان ریخته تاخت در آورد و سوای آنچه در قلعچه آنجا با جمع ا عرب که محافظت تعین کرده بود باقی نه گذاشت و ارادهای بونهٔ را آتش داده میخها در گوشها زد و شتر و باروت و اسباب آنچه توانست برد و ما بقی را بسوزانید چون رستم علی خان رسید اثری از بنه و رحل و نقل نیافت جمعی از غارت زدگان کیفیت را تقریر نمودند بالضرورة بر بالاب آنجا خیمهٔ مختصری زده دائره نمود و به تیمار احوال مجروحان پرداخت - کاظم بیگ خان و جمعی که اجل شان رسیده بود در حملهٔ نخست زه نورد وادی عدم گردیدند بالجمله حامد خان که ازان معرکه بر آمد نزد کلنتها جی رسید و زبان ملامت و طعن دراز ساخته سرزنش بسیار از تماشا بینی و غارت نمودن لشکرش کرد

علی خان رحل و ثقل را که مستعد و آمادهٔ رهٔ نوردی بود در ملعجهٔ محتصر آن موضع آنچه گنجایش نمود با جمعی از عرب گراسته به تسویهٔ صفوف پرداخت * * بیت *

چو شد ملت و جناح هر دو صف راست
فغان کوس و کرنا دار بر خاست

توپهای اژدهای پیکر از جانبین آتش فشانی آغاز کردند - رستم علی خان مانند برق و باد گرم و گرا بر توپخانهٔ مقابل زد و در حملهٔ نخست ناوک زد و خورد توپخانه مخالف را بدست آورد گردهر لعل دیوان حامد خان بر سر توپخانه با جمعی بر خاک هلاک افتاد از مشاهدهٔ این حالت میر نتهو و محمد صلابت روهیله که هر از نوددند نمه‌ابل در رسیدند سردار محمد خان که فیل سوار بود به فیل سواری میر نتهو خود را رساندند و چند شمشیر زن‌ها فیل سواران زد و بدل و (۱) احتراد واقع شد و دلاوران طرفین (۲) بمکافحت و (۳) مکاشفت آغاز نهادند و آتش پیکار بالا گرفته هول رستا خیز ظاهر گشت و درمیان جان و تن و سر و بدن افتراق روی نمودن گرفت و از هیبت آن واقعهٔ جان گسل دلها در قلق و اضطراب افتاد * * نظم *

جهان پهلوانان رستم مصاف	کشیدند شمشیرها از غلاف
بهر کس دم آب تیغی رسید	نگردید کس زار خود با امید
ز شمشیر شان آب در آن جدل	چشیدند لب تشنهای اجل
بود بی تکلف درین خاکدان	به پیر کهن سال گردون عیان
که جنگی چنین جنگ جوی چنین	ندیده زمان و ندیده زمین
چنان گرم شد گیر و دار ستیز	که قالب تهی کرد شمشیر تیز

قضارا میر نتهو بر دست سردار محمد خان کشته افتاد و رستم علی خان

(۱) احتراد باهم شمشیر زدن ۱۲ - جامع *
(۲) مکافحت باکسی روبرو جنگ کردن ۱۲ *
(۳) مکاشفت باول مضموم با کسی روبرو جنگ و دشمنی آشکارا کردن ۱۲ *

احمدآباد بود و از راه دور بینی که جنگ دو سر دارد متعلقان خود را در خانهٔ
سردار محمد خان غوری که اول سابق رفیق و سر فوج رستم علی خان بود
بمحمد الله دین و محمد اشرف برادرانش که در بلده بودند سپرده بجهت حفظ
ناموس سفارش نمود - صفدر خان بابی را به نیابت در شهر گذاشته بعزم مقابله
کوچ بکوچ راهی گشته بود در رسیده بمسافت دو کروه از فرودگاه رستم علی خان
فرود آمد و از گرد راه همان شب کسان خود را با نوشتجات آصف جاه که
مشتمل بر رفاقت و همراهی او رسیده بود نزد پیلاجی فرستاده از مافی الضمیر
او استعلام نمود و او این معنی را از مغتنمات وقت و مساعدت بخت دانسته
چون از رستم علی خان به تنهائی عهده بر آمدن بدست آوردن ملک و برداشتن
این قسم حریف را فوری عظیم دانسته در همان شب با حامد خان ملاقی
گشت و عهد میثاق را درست ساخته حلف و قول گرفته آخر شب بفرودگاه
خود معاودت نمود فورا این قضیه بجنسه برستم علی خان رسید و حقیقت عذر از
جناب شبهه بیرون آمد در جواب گفت که از و توقع امداد و معاونت نداشتم
تا اینجا رسیدن منظور بود بعمل آمد فتح و ظفر آسمانی ست از چند و چون
و کم و بیش نباید اندیشید * * مصرع *

با یار کرا خواهد و میلش بکه باشد

اتفاقاً میر نتهو و محمد صلابت روهیله حسب الطلب حامد خان که
بصیغه نوکری از مالوه برآمده بودند در چنین وقت رسیده ملحق گشتند
و جمعیتی خوبی نزد او سوای افواج مرهٹه فراهم آمد روز دیگر که خورشید
خنجر گزار بر بام نیلی حصار علم گیرودار بر افراخت رستم علی خان کوس
رحیل نواخته با جمعیت چهار هزار سوار و همان قدر پیاده سردار محمد خان
و کامگار علی خان را به هراول و احمد قلی ولد شجاعت خان بدست
راست و کاظم بیگ خان بدست چپ و محمد پناه بچنداولی و با جمعی
از شجاعان خود در قول جا گرفته سوار گشت ازانجا که هنگام شب حامد خان
توپخانه را با فوج به مقابل آورده چیده بود بنیاد توپ اندازی نمود بالضرورة رستم

رطان ماندہ دریں فرصت در بندر سورت توقف ورزیدہ بوجہ احسن باستعداد
تدبیر پرداختہ رایت عزیمت بدان سو افراشت - طی عالت انکہ کار نمیداده
و محاربه باید نمود و بر تقدیریکه حامد خان ایستادگی نماید انچه مقدر است
بظهور خواهد آمد رستم علی خان که خان خان گرفتاری داموس برادر به سدمه
حی حلید از راه حمیت وغیرت توقف را از حدی و ای حمیتی پنداشته باین
بعضی از مستوران همداستان نه گشت و عزم کوچ تصمیم یافت چون پیلاجی
اول خان سرراه بود و جنگ کنان بایست رفت طرح سلوک و آشتی با او
انداخته بمواعید دلپذیر بوساطت خویش دعوت نمود بعد آمد و شد مبادی
که مصطفی خان بود پیلاجی که بظاهر مہاتی از وعہدہ برآئی و تاب معاومت
نداشت ید روت مقرر شد که پس از عبور سدن دریای نربده بایکدیگر ملاقات
نموده عہد و پیمان را بالمواجهه مؤکد بایمان سازند رستم علی خان بهرام خان پسر
خود را در بندر بایب گراسته بکوچهای متواتر از نربده گذاره شد پیلاجی بر
بموجب قرار داد رسیده بفاصله منزل گزید و در نزدیکی نروده از طرفین
خواهشمند ملاقات شدند و بنابر تعلیم بعضی موانست مقام چند روز داد و در
مقامات مذکور بشفاعت بعضی سید علی واعظی را که در نروده محبوس بود
خلاص ساخت و او تعهد نمود که دیگر مرتکب هنگامه آرائی نشود و بسورت
رخصت یافت وماندن موضع کہوه ناحوه پیلاجی راو آمده ملاقی شد وعہد
و پیمان بالمواجهه بقسم و ایمان مؤکد گردید بموجب قرار داد یک لک روپیه نقد
و یک زنجیر فیل و تواضعات پارچه و جواهر بمیان آمد رستم علی خان مصطفی
خان را که بانی این امر و واسطهٔ گفت و شنید بود به همراهی پیلاجی معزز
ساخته رخصت نمود و او بمسیر عبور دریای مہندری کرده فرود آمد روز دیگر
رستم علی خان نیز گذاره شده بموضع اراس معمولهٔ پتلاد رسید پیلاجی باندک
فاصله نیک جانب منزل گزید اتفاقاً همان روز حامد خان و کنتهاجی مرهته
و صلابت محمد خان بابی که دران اوان نزد خود طلب داشته بود و سید فیاض
خان و شیروانی خان وعمده اعیان را همراه گرفته با لوازمه توپ خانه که در

فقط بوه نسنیده بود اکنون در هر سای ابدعات باطمان ابن صفحة تا بوصیه که
گاهی بغرس نقد بتجارت و گاهی بر هر قوم و گاهی سر شماری و گاهی خانه
شماری و ملعها گرفته مفسود و عالمی خراب و طاق و دائم ال حوادث است * بیت
اینکه دیدی هنوز حرفی بود　　کا　کلی هنوز در قد است
مگر فضل او ارحم الراحمین شامل حال شود که این بدعات سابقه و لاحقه بدست
و نابود گردد آسودگی در خلق الله پدید آید آمین یارب العالمین *

آگاهی یافتن رستم علي خان بهادر از کشته شدن برادران و عازم شدن باحمدآباد و بمقابله برآمدن حامد خان ووقوع جنگ میدان وجان نثار شدن رستم علي خان

چون رویداد صدر بشرح و بسط از کشته شدن شجاعت خان و ابراهیم علی
خان و گرفتاری ناموس به رستم علی خان که بامر متصدی گری بندر سورت
و فوجداری بروده و بلاد ماد و ر و بتعاقب پیلاجی که دران ایام فوت و مکیت
بهم رسانیده دران ضلع غبار انگیز فتنه و فساد بود در نزدیکی کنل خانا بود رسید روز
روشن در چشم جهان بینش مانند شب دیجور تیره و تار گشت بمقتضای وقت
در ظاهر پایی راز لب نه کشود و در باطن از کشته شدن برادران این قدر ملال
خاطر نداشت که از دستگیری ناموس و پسران شجاعت خان چون شمع ماتمیان
می سوخت بالضروره دست از تعاقب کشیده معاودت بسورت نمود و دران جا
موجب برگشتن بغیر برا علی و ادنی واضح ولائح گردید پیلاجی که بر سر
گوشت مقدمه واقف گشت دانسته کوب دران نواح رسیده بیش از پیش سر
بشورش برداشت - رستم علی خان با اهل مشورت به کنکاش ترتیب و سرانجام
توپخانه و استعداد حرب مشغول گردید - رای اکثر اهل حرب و اصحاب
بینش بران قرار گرفت که سه ماه برسیدن موسم برشکال و ایام برگشت مرهته

سمسرها آخته ریختند یکی از آنها که فی الجمله معرفتی داشت ساخته از
عقب در آمده دست ممانعت پیش آورده مانع گردید باوجود آن اندک زخم
بر فرق سر رسیده بحضر گریخت و او ایشان را از باوسکخانه خان رسانید درین اثنا حامد
خان غضب آلود بیرون آمده امر نمود که لاش ابراهیم قلی خان و دیگر کشتگان
پس چبوترهٔ کوتوالی کشیده انداختند و هنگام شب برخصت او را در مکانیکه
طرح بنای خانه ساختن انداخته بود بخاک سپردند و امر به گرفت و گیر
مردم که در گوشه و کنار خزیده بودند شد چنانچه بعد الغدر خان با وجودیکه
خان بهمراهی او بکوتوالی آمده و هنگام فرار تخلف ورزیده مانده بود و خویش
حال چند ستمه را نیز گرفته آوردند خلاص ساخت عاقل خان که اشرف علی
خان را آورده بود همراه خود برد والد ما را ماندند که عبید خان وارد می شود
ایشان را بمکانیکه در بهدر داشت همراه گرفته راهی گردید که در نزدیکی نهار
خانه نگاه را با او دیده ماندند کلاغ در چهار طرف پرندهها هجوم آوردند باوجودیکه
عبید خان معروف همه بود و بواجبی می ساختند فائده نداشت که درین
بی هرازی آنجماعه رسیده بازداشت - اما درین هنگامه بسیار عبید خان زیب
قریب دو ساعت سرور مانده بحضرت بدان مکان رسیده بنابر اطمینان خاطر یکی
از نوکران عبید خان را از راه دریچه مشرف دریا نزد راقم که خبری از
ایشان نداشت مضطرب بود فرستادند و چهار ساعت از شب گذشته خود نیز
بخانه آمدند - الحاصل عجب آشوب و انقلابی که ما صدق یوم النشور توان
گفت از شام تا شام قائم بود حامد خان و دیگر کسان تعین نموده خانهٔ
شجاعت خان و ابراهیم قلی خان را از ناطق و صامت بضبط در آورد و متوسلان
و نوکران آنها را هر که بدست آمد قید فرموده مصادرات گرفت و آنچه زر نقد
و جواهر و اجناس چهره داشت خانه شاهی بود متصرف گشت و در سکهٔ بلده
بر هر فرقه و صنف چه صرافان و چه بزازان پیشگان و اهل حرفه وجهی معین
طریق باج که باصطلاح گجرات بوره اشتهار یافته مستحصلان سداد و ثلاث گماشته
بعد عن تمام بمعرض ایصال در آورد از ابتدائیکه راقم وارد این دیار گشته گاهی

سائر و بطرف دیگر هر که راه یافت شتافت - ابراهیم قلی خان بپا مردی شجاعت تنها قدم جرأت در خلوت خانه نهاده چون شیر غران و هژبر ژیان در آمد - حامد خان را که از اطلاع هنگامه از راه دیگر بدرون رفته کسان خود را از موج واقعه آگاه نموده امر بقتال واسرمی کرد درآنجا نیافت بتصور آنکه شاید در محل سرا باشد باندرون خانه در آمد هرچند بیشتر جست کمتر یافت بالضروره آهنگ بیرون نمود درین بین مردم از چهار طرف رسیده بضرب جوقهٔ تیر و گولهٔ بندوق و شمشیر آن نوجوان شجاع را از پا در آوردند درین معامله محمد علی جماعه دار همراهی حامد خان و فرید افغان جماعه دار ساکن آن طرف دریای نربدا که پیوسته دم از هواخواهی حامد خان می زد بمطلهٔ اعلی با ابراهیم قلی خان کشته شدند و جماعه پوربیه بطمع سلاح و کسوت هر که از بیگانه و آشنا را یافتند بزیر تیغ بی دریغ در آوردند و دروب شهر مسدود گردید که احدی را یارای دخول و خروج نبوده در تجسس همراهیان ابراهیم قلی خان در آمدند و اتفاقات والد راقم که چند روز پیش ازین واقعه حسب الطلب بقلعه رفته و اتفاق ملاقات نشده بمقتضای صلاح وقت که آمد و رفت را از خود باید داشت در آن روز چون از داعیهٔ ابراهیم قلی خان واقف نبود رفته انتظار بیرون بر آمدن حامد خان داشت که یکقلم این معرکه روی نمود و نیز اشرف علی خان ولد مهر علی خان که بذریعه عاقل خان فوجدار ایدر برای ملاقات آمده بود در کار خودها درماندند که مبادا مایان را بقصور همراهی ابراهیم قلی خان رایگان وصائع سازند چون هنگامهٔ دار وگیر بطرف دیگر بود در توشه خانه که فی الجمله معرفتی با محرم خواجه سرا توشکچی والد را بود باشرف علی خان کناره گرفتند و لحظه توقف نموده چون این طرف خلوت بنظر در آمد بارادهٔ بر آمدن ازین ورطه و رسیدن بسواری روان شدند بر دروازهٔ باغ خانکه اسپ سواری بود رسیده اسپ را نیافتند که در ابتدای هنگامه چار دادار اسپ را بخانه آورده و شاگرد پیشه نیز متفرق گشته بودند بالضروره پیاده اراده پیش نموده بطرف دروازهٔ کچهری متوجه گشتند که پنج شش نفر از جماعه پوربیه از مقابل

مسموع سد که محمد علی نام جماعدار همراهی حامد خان را که واسطهٔ
بود بدر با خود همداستان ساخت بالجمله ابراهیم قلی خان نعره ی که در اوج
عمر مریسم بود روز بنجشنبه چهارم ماه ربیع الثانی قریب کماس از زیر بر آمده
سوار شده باهم قسمان که معدودے چند بودند بقلعه ساقب چون بدروازهٔ اح
عمارت ناظم نشین رسید چو بداران و قاپوچیان مانع مردم زیادتی که از آستین شان
بوی خون استشمام می نمودند و از شمای شان ارادهٔ دیگر مشاهده میکردند
شدند و آنها منع پدیر نگشته بنزاع در آمدند - ازانجا که ذات پاجیان سگ صفت
اند فراهم آمده بعنوان ممانعت بخیرگی پیش آمدند و نه نوح و بادهٔ گوئی
لب کشوده شوخی آغاز نهادند ابراهیم قلی خان که متحمل ود حوصله اس
برداشت نکرده دنگی نمود بضربهٔ شمشیری که در دست داشت یکی از اند
انداخته مجروح ساخت رفقا بشر شمشیرها علم نموده رو به عمارت دیوان خانه
بسرعت دویدند و شور و غوغا بلند شد از اتفاقات ازانجا که تقدیر شان بر خلاف
تقدیر بود حامد خان هنوز بیرون نیامده در خلوت خانه جا داشت جمعی که د
بیرون در انتظار بر آمدن نشسته بودند از مشاهدهٔ این معامله سراسیمه برخاسته
کنارهٔ گردیدند و بعضی از مخصوصان که راه بخلوت داشتند میخواستند که خود
را به حامد خان رسانند - نشدند آسا از جا جسته راهی گشتند - ابراهیم قلی خان
از بیرون نبودن حامد خان واقف گشته بر سر خلوت خانه متصل حمام رسید
بارانی بوده متصدی محالات آصف جاه و بهار امل عامل دهولقه و گوبندهر لعل
دیوان و پتنا نامی مدارکار رمضدار چهانوه که دایه و مرهته آمده بود دو ج
گشت بقتل کشته افتاد و رائی بوده و بهار امل زخمی گشتند و بخلوت خانه در
آمد درین ضمن معدودے که طرق خان سپاری و (١) مداخت و (٢) قدم از خان
بر آوردن با او گرویده بودند مرگ را برای العین مشاهده نموده هر یک بخیال
بدر رفتن و سر بسلامت بردن افتاده متفرق شدند جندے از راه دریچه که بدرباے

---

(١) مداخت باول مضموم دلیری کردن و یاری دادن ١٢ - جامع *

(٢) قدم از خان بر آوردن کنایه از ترک خان گفتن است ١٢ *

دخیل کار ساخته بداعر تاخت و تاراح و گرفتن کهددی بصوب بعرم گام روانه سد محاصرهٔ بمود - قصابدان و سکنهٔ آنجا چون حصارے و پناهگاه باستظهار آن بمدافعه و ممانعة توانند پرداخت نداستند بصوابدید اود یکرن دیسائی رنهار خواه آمددد و سه لک و سنجاه هزار روپیه بعنوان مال امانی که باصطلاح دکهنیان کهددی گویند قرار یافت و در اندک فرصت محصلان و تحصیلداران سداد و علاط گماشته در معرض ایصال در آورده متوجه سمت دیگر گشت - دیسائی عاقبت اندیشی راکار فرموده در ضمن تحصیل آن وجه مبلغی به صنعهٔ اساس حصار بدور آبادی آنجا افرود گرفته در اندک ایام حصن متین مرتب ساخت حامد خان باعلان کلمهٔ عصیان پرداخته علی رؤس الاشهاد طبل بغی و مخالفت فرو کوفت و متصدیان و تعلقداران بادشاهی را بدخل ساخت و محالات و پرگنات جز و کل را در و بست ضبط نموده بمردم خود سپرد و بدفعات محلدات سررشتهٔ صوبه را از دفتر خانهٔ سرکار والا از نرد دیوان صوبه طلب داشته خالصه و پایباقی و جاگیرات را متصرف گشت - ازان بعد محالات صوبه بسرکار پادشاهی در نیامده و ناظمان در تحت خودها دارند *

کشته شدن ابراهیم قلي خان

ازینجا که حامد خان در تدبیر اخذ اموال شجاعت خان و رستم علی خان و ابراهیم قلی خان و متعلقان و اهل کاران آنها در آمده آقاهادی معتمد و مدار علیه خوانین را طلب داشته قید نمود و ارادهٔ بدست آوردن ابراهیم قلی خان را مرکوز خاطر داشت و او از دریافت این ارادهٔ ناصواب در بحر اندیشه فرو رفته چارهٔ برای حفظ آبرو بجز جان سپاری ندیده با چندی از معتمدان خود دل بنهاد مرگ سده هم قسم گردید و تمهید ملاقات با حامد خان گراسته قرار نمود که در هنگام بر خورد از میان بر دارد اگر زنده ماند فهوالمراد والا نه با آبرو و ترک سر گفته باشد * بیت *

بیینیم تا آسمان بلند کرا گردن آرد به خم کمند

نوکندل دربار جهان مدار نوشت که درین ولا شجاعت خان که بقصد شهر می‌آمد
در نزدیکی سر دست کنتهاجی مرهتّه کشته افتاد و لشکر او بتاراج رفت فدوی درگاه
چون دران صلع نزدیک بود بدریافت این خبر برجناح استعجال خود را رسانیده
بلده را محافظت نمود و از افعال بادشاهی از آسیب مرهتّه سالم ماند - اتفاقاً
نوشتهٔ او بیشتر از نوشتجات دیگران نوکندل رسید و او فی الفور بعرض رسانیده
مورد تحسین و آفرین و بمرحمت خلعت و گوشوارهٔ مروارید سرفراز گردید - بعد
دو روز که کیفیت روداد بیان واقع ظاهر گشت از حجاب شبهه بیرون آمد - حضرت
ظل سبحانی از مدار الملک استفسار فرمودند بعرض رسانید که فدوی درگاه از
مدتے او را کشته و مرده انگاشته است و نوشتهٔ سابق و لاحق علی محمد خان
را بحسبه بنظر اقدس رسانید - الحاصل روز دیگر صفدر خان ابراهیم قلی خان
را برده با حامد خان ملاقی ساخت و او بتقاضاے وقت به کلمات[1] روپی اندود
و حربرت[2] به دلبری و دلاسا پرداخته رخصت فرمود - غرهٔ شهر ربیع الثانی حامد
خان بآراستگی تمام بافواج مرهتّه داخل قلعهٔ بهدر گردید - مومن خان دیوان
صوبه و فدوی خان دیوان پیشین که در احمدآباد توطن اختیار نموده خانه ساخته
سکنا داشت و اعیان بلده از مسلم و هنود طوعاً و کرهاً رفته ملاقات نمودند
و در جمیع محالات بلده و پرگنات این طرف دریای مهی حوتهه و سرد پسمکهی
کنتهاجی قرار یافت - جماعهٔ دکهنیان گروه گروه وجوق جوق بے ممانعت و دهشت
در بلده در آمده بخرید و فروخت در کوچهٔ و بازار بکساده پیشانی و فراغ بال آمد
و شد نمودند و آنچه از بدرویات و لشکر شجاعت خان بغارت آورده بودند در
معرض بیع در آوردند چنانچه اسباب درگاه شیخ احمد کتّهو قدس سره از غلاف
مزار و شامیانه و فانوس و مجمر برنجی که در دور مرقد نصب بود کنده آورده
بفروش رسانیدند - بعد چندے کنتهاجی جابجا گماشتهاے خود را در چوتهه

---

(۱) روپی اندود بمعنی مطلا و ملمع و کنایه از هر چیزے که ظاهر و باطن آن یک نوع
نباشد *

(۲) حربرت معرب کربرت بمعنی مکاری و محیلی ۱۲ - برهان *

باده در عمارت کارپر بازار از دو روز نشسته بود خبر واقعی از روئداد نداشت اظهار نمود حامد خان بعد قتل و غارت و اسیری قبائل و حسین قلی و مصطفی قلی پسران شجاعت خان با فوج مرهته بساهی باغ هنگام شام فرود آمد و قریب دو ساعت از شب گوشته سر شجاعت خان را نزد صفدر خان بابی فرستاد و او بابراهیم قلی خان رسانید - * بیت *

خبس گفت بهرام اندر بهشت   که نتوان شب گور در خانه خفت

علی محمد خان همان وقت حقیقت این واقعه بمدار الملک نوشته مصحوب قاصدان جلد روانه کرد و آنچه از راه فراست دریافت نموده سابق نوشته بود بعرصهٔ ظهور آمد و تصدیق قول او شد - علی محمد خان و صفدر خان باتفاق نزد ابراهیم قلی خان رفته گفتند که الحال نشستن درکار نیرو هنگامه آرائی که بازی از دست رفته و مهرهٔ تدبیر در (۱) مردار خانه افتاده جمعی که هستند وقت کار رفاقت نخواهند کرد فائده مترتب نیست درین پردهٔ ظلمانی شب بکنجهایت و ازانجا بسورت یا متعلقان میتواند رسید و باتفاق رستم علی خان آنچه مقتضای وقت باشد بتدارک پردازند او را غیرت و حمیت دامنگیر گشته روادار این عار بر خود نگشت و گفت که چون ممانعت در آمدن حامد خان در شهر مقدور نیست - آنچه شدنی ست در همین مکان هر چند که تنها باشیم بظهور خواهد آمد - * بیت *

بود مرگ خوشتر ازین زندگی   که آرد برویم جو شرمندگی

بالاخر با برادر تمام ازانجا برخاسته بخانهٔ شجاعت خان رفت - صباح روز دیگر که بنجهٔ خورشید در گریبان خون آلود شفق چاک زده سر بر آورد - صفدر خان بابی و ارباب تحریر رفته حامد خان را دیدند و افواج مرهتهٔ مانند مور و ملخ پراگنده شده بتاخت و تاراج مواضعات و پورجات دست تطاول دراز ساختند بمکانهائیکه هرگز نام مرهتهٔ نرسیده بود در آمدند ازان تاریخ این صوبه لگد کوب حوادث است که اکنون بالکل بتصرف آنها رفته القصه حامد خان تمهیدی برای رفع بدنامی اندیشیده

---

(۱) مردار خانهٔ خانهٔ را گویند که در بازی نرد که مهرهٔ دران خانه در ششدر افتد و نتواند که بیرون بر آید ۱۲ - برهان *

وفیل نشان هر دو سرداران بجنگ در افتادند وفیل [1]شجاعت
خان غالب آمد حامد خان فیل سواری خود را پس راند شجاعت
خان که او باخامه یک‌لا عماری سوار وهم طفل خورد سال با او بود
چون بالذات جوهر شجاعت و تجاوت در طینت مخمر داشت فیل را مقابل
ساخت و از طرفین به تیراندازی و فرستادن پیام سهام پرداختند حسن قلی
ولد شجاعت خان که در [2]هراول با سه هزار سوار جرار و جماعهٔ داران نامی
مثل نورنگ مدانه و نعمت لودی و مستی لودی و سید فیاض خان و سنزادی
خان و مشاهیر رجال و گروه ابطال مقرر بود از فرار فیل رسیدن حامد خان را
بمقابل پدر معاینه نموده هر چند باهمراهیان آنچه مانده بودند تکلیف ناحی
کرد و بیشتر گفت کمتر شنیدند و هیچ یک را توفیق رفیق نه گشت بالضروره خود
تنها برگشت وقتی رسید که کار از کار گذشته بود - بالجمله تیرهای شجاعت خان
بنابر حائل بودن ستونهای عماری اگرچه میرسید اما چندان کار نمی کرد و چون
وقت رسیده بود چند تیر حامد خان چون تیر اجل پی درپی به شجاعت
خان کارگر افتاد - جمعی که با او مانده بودند درپی زد و خورد بعضی کشته
و برخی خسته و اکثری که سالم جدا شدند گرفتار مرهته گشتند - * بیت *

تیک گردش چرخ نیلوفری — نه اردو بجا ماند و نه لشکری

فوج حامد خان دور فیل را گرفته برخم تیره و [3]برچه کارش را تمام ساختند -
سه ساعت روز باقی مانده کهاران بهنگی مربانی هلهله آمله که علی محمد
خان همراه ایلچی شریف برای مبارز الملک روانه ساخته بود درین هنگامه
قابو یافته به شهر رسیده رویداد را ظاهر نمودند و او نزد ابراهیم قلی خان که نائب
شهر آمد آمد حامد خان و مرهته جهت نگاهداشت سپاه و محافظت

---

(۱) تجادب دلیری را گویند ۱۲ *

(۲) هراول در لغت ترکی اهراول است که هراول مشهور شده فوج پیش لشکر را گویند ۱۲ *

(۳) برچه نیزهٔ کوچک را گویند ۱۲ - برهان *

اردو بازار سنگفر نموده روانه شدند - شجاعت خان در سواد موضع موتبه مندره چهار کروه بلده رسید چون احدی را از قرب رسیدن مخالف آگهی نبود باشتیاق آمدن خانها کروه و فرقه شده و اهل اردو بازار بر یکدیگر مسارعت نموده بخوشی (١) رونجو گوی سبقت می ربودند انتظام تو رک فوج و بنه گسسته در هم آمیخت هر کسی راهی در پیش گرفت که درین بین یکه تازان مرهته که هول سوار گویند نموداری کرده بر (٢) جنداول زد و خورد نمودند به مجرد ظهور این معنی یکباره مردم دست از پا گم کرده از بیشتر سرعت را از تا دو برق استعاره نموده بره نوردی که اکنون از خوف بود شتاب زدگی بعمل آوردند که بهر نوع خود را به بلده رسانند اکثر بددلان اسکر و قصابتدان برفاقت آنها بارگی را گرم رفتار ساخته بدر زدند و سواران مرهته بر کمرگاه ریخته دست بتاراج و گرفتن (٣) اولجه کشادند - هر چند شجاعت خان بترتیب فوج پرداخت بنابر انبوهی از فوج بار و حائل بودن پرتال و ازدحام اردو بازاریان صورت نه بست و هر کسی را سودای سر خود را بسلامت بردن ازان معرکهٔ سهمگین دل گسل در سر افتاد و درین وقت از نظر سردار غائب بودن غنیمت پنداشته عنان گریز گردیدند شجاعت خان با (٤) شردمهٔ قلیل که با او بودند تنگ سمت افتاده جامد خان فرصت یافته با فوج همراهی خود بر قلب جوقه آهنی زره پوش غرق آهن بمقابل در آمده چون بلای ناگهانی و قضای مبرم آسمانی گرم و گیرا در رسید * نظم *

بر آمد ز کوس صلابت خروش ۔ خروشی که برد از سر چرخ هوش

اجل از یسار و یمین آمده ۔ بلا ز آسمان بر زمین آمده

بسی صبح دولت رسیده بشام ۔ بسی را شده روز روزی تمام

---

(١) رونجو که چارپایان هنگام مراجعت بمکان که در آنجا جو می خورند در روندگی شتاب دارند مشهور و معروف است و در اصطلاح جنداول ١٢ *

(٢) جنداول لغت ترکی جمعی که از دنبال لشکر آیند ١٢ *

(٣) اولجه لغت ترکی بمعنی غنیمت ١٢ *

(٤) سر دمه بکسر شین گروه اندک و پارهٔ چیزی ١٢ - جام

اس لطیفه بود بتصمیم ملت برنرفته متعهد گشت و مترصد انقضای ایام
باریدگی نشست آصف جاه در جواب حامد خان بتدابیر انتقام کسی و مرافقت
کتهاجی و پیلاجی که بنام او نیز درین باب نگاشته بود مسروحاً آگهی داد
و او را نیز عوض خدمت بحرکت آمده باستعداد آن اشتغال ورزیده در احمد آباد
کسانی را که با خود موافق و با شجاعت خان مخالف می دانست بر ما
فی الصمیر واقف گردانید و میر نتهو و محمد علاقت جماعه داران وهمله متوطن
مالوه را برای نوکری طلب داشت و این راز سر بسته رفته رفته زبان زد خاص
و عام گردید بر هنگام آمدنی مرهتّه کتهاجی با فوج گران بنزدیکی دو حد رسیده
با حامد خان قرار داد خوتهه را بر عهد و پیمان مؤکد بایمان ساخت و صلاح کوچ
بصوب احمد آباد داده عازم گردانید و بپیوستن مرهتّه با حامد خان و ارادهٔ این
صوب اشتهار یافته اظهر من الشمس و ابین من الامس گردید - ابراهیم قلی خان
مرةً بعد اخری شجاعت خان را آگهی داده برای معاودت نوشت و او عنان
عزیمت را بصوب بلده معطوف ساخت - حامد خان با فوج مرهتّه بقصدهٔ
کنر بنج بیست کروهی رسیده شیخ علاؤ الدین ابلحی را که درانجا نایب همراه
خویش بار گردانید و متوالی نوشتجات خیر سگالان او - * بیت *

در برابر چو گوسپند سلیم در قفا همچو گرگ مردم در

از احمد آباد که بالفعل وقت و قابو است باید رسید محمد ارادهٔ او گشت
شجاعت خان بکوچهای متواتر بموضع دهوره نه کروهی بلده خود را رسانید
ازانجا که خبر واقعی و مکان معنی حامد خان را که از ممر غفلت بادغی
جواسیس نه داشت بمضمون اذا جاء القضا عمی البصر بطمع گرفتن بیسکس
آنجا منزل گزیده مقام نمود - * بیت *

نه بندد طمع دیدهٔ هوشمند در آرد طمع مرغ و ماهی نه بند

اگر مقام نه کرده عازم بلده می گشت احتمال رسیدن داشت - اما چون
مشیت ایزدی بنوع دیگر متعلق گشته بود قضا کار خود را کرد - روز پنجشنبه
بیست و ششم شهر ربیع الاول که کوچ نموده رو به شهر نهاد اکثر لشکریان و اهل

زاد الله شرفاً و تعظیماً با برخی تبرکات و (۱) تنسوقات از بندر سورت وارد احمدآباد
گشته روانهٔ درگاه سلاطین پناه بود - علی محمد خان چند تهنگی مرتانی هلدلهٔ
سنر و آمله که بموجب فرمایش مدار الملک مرتب ساخته بود به همراهی
او روانه کرد - صلابت محمد خان نامی که از مکنون ضمیر حامد خان آگهی
داشت درین وقت بودن خود را در بلده مناسب ندانسته با متعلقان روانهٔ کولوار
محال جاگیر پدرش گردیده کنار گرفت *

ملحق گشتن کنتهاجي مرهته با حامد خان و وقوع جنگ با شجاعت خان و کشته شدن او بتصرف رفتن صوبه بدست حامد خان و قرار یافتن چوتهه مرهته و سوانحاتي که دران هنگام به ظهور آمد

سابقاً بر آمدن حامد خان از بلده و نگارش سرگرست بآصف جاه و توقف
و رزیدن در دو حد بنا بر انقضای ایام باران و انتظاری جواب رمردهٔ کلک بدائع
سلک گردیده آصف جاه از دریافت تغیری صوبه و روئداد و حرأت شجاعت خان
در نداشتن پاس حرمت حامد خان عمویش و بر آوردن بآن صورت ناستدعای
رسالهٔ از پیشگاه خلافت و جهانبانی و انحراف مزاج اقدس در بارهٔ خویش در
علاج واقعه قبل از وقوع اندیشید * * بیت *

سر چشمه شاید گرفتن به بیل چو بر گشت نتوان گرفتن به پیل

کنتهاجی مرهته را برفاقت و اعانت حامد خان و استیصال شجاعت خان
بقرار تقرر چوتهه صوبهٔ گجرات ترغیب و تحریض نمود او که پیوسته خواهشمند

---

(۱) تنسوق معرب تنسخ است بضم سین بروزن مه رخ هر چیزی را گویند که بسیار
نادر و کم یاب و بی مثل و مانند در نهایت نفاست باشد ۱۲ - برهان *

سرداری نمودن کاریست دیگر مردمی که با شجاعت خان فراهم آمده اند
گجراتی و قصابی جنگ صف و میدان را عهده بر آیستند و نه ورزیده اند
بمجرد مشاهدهٔ سنین نیزهای مرهته بی جنگ پشت بمیدان خواهند داد -
ازانجا که سردار بالذات سپاهی بالضرورة کشته خواهد افتاد - با رستم علی خان
جمعی از فرقهٔ عرب و افغانی و بعضی مردم آنجا و طلب گجرات چون با پیلاجی
مرهته از جنگی زد و خورد دارند فی الجمله سررشته و رویهٔ جنگ آنها بدست
آورده است - الحاصل شجاعت خان که در ضلع پرگنه کری به تشخیص و تحصیل
پیشکش اشتغال داشت بمهیدی بخاطر آورده مومن خان دیوان صوبه و علی
محمد خان متصدی محالات مدار الملک و ارباب تحریر را نوشت که امر
ضروری کنکاش در پیش است باید آمد لهذا عرب محمد خان نائب
دیوان و دیگران حسب الطلب راهی گشته ملاقی شدند - شجاعت خان
اظهار مافی الضمیر که اخراجات سه بندی بیشتر است و کفاف نمی
شود و موقوف بودن حامد خان را در دو حد مستمسک نموده صورت مجلسی
بعلم آورده بمهر مومن خان و علی محمد خان و امانت دار خان
بخشی و وقائع نگار و کبیر علی خان سوانح نویس رسانیده مرتب ساخت
تنخواه دو لک روپیه بر خزانهٔ عامرهٔ گرفت و خوانین را رخصت انصراف
داد والد هنگام وداع بمقتضای وقت و صلاح حال گفت که بالفعل بصوب
کپڑونج و لونه واره اگر بعنوان بندوبست پردازند چون حامد خان در انجا رفت
و قابو نشسته و هنوز جمعیتی فراهم نیامده بطوری شود بهتر است - شجاعت
خان بمراعات ظاهری انگشت قبول بردیده نهاد و در باطن این معنی را حمل بر
مقدمات دور از کار نموده با مخصوصان خود گفت که فلانی نمیخواهد که ما در
صوبه باشیم بودن حامد خان دزدی نواح برای ما دست آویزی خوبی است و بر
تقدیریکه او را داعیهٔ امر دیگر در سر باشد زده را زدن چه قدر کار است * بیت

هر تیره شود مرد را روزگار همان آن کند کش نباید بکار

و سمت دیگر کوچ نمود - همدران اوان شیخ علائی نامی ایلچی شریف مکه

مداخلت و اعانت بانتان او نوشته مدارالملک به علی محمد خان رجوع
نموده دخیل کار گشتند غرهٔ شهر محرم الحرام سال هزار و صد و سی و هفت راقم
از دوبعه احمد آباد آمد - اندرین سال خلعت فاخره نایب حسن مبارک
مصحوب گرز برداران به شجاعت خان مرحمت گشت چون شجاعت خان
قریب هفت هشت کس گجرات فراهم آورده و حامد خان را بقهر و غلبه بر آورده
و رستم علی خان که در بندر سورت دو سه دفعه بمقابله و مقاتله ملاحی گایکوار
پرداخته - تعاقب کرده بود یک گونه نام و آوازهٔ هر دو برادران و بودن جمعیت
همراهی آنها نمودار گشته زبان زد خاص و عام گردید شجاعت خان انحراف مزاج
اقدس را از آصف جاه دریافت نموده بذریعهٔ بعضی از ارکان دولت حضور
بعرض اقدس رسانیدند که اگر پرداخت ما هردو برادران شود و رساله مرحمت
گردد قریب بیست هزار سوار که موجود است جمعیت دیگر فراهم آورده هرگاه
فرمان شود بمقابله و مبارزهٔ آصف جاه حاضریم و اینمعنی بدرجهٔ اجابت مقرون
گشته سه لک روپیه برسم علی الحساب بر خزانه بندر سورت تنخواه گشت -
شجاعت خان احمد قلی پسر خود را رساله دار مقرر کرده به بندر سورت
نزد رستم علی خان فرستاد که باتفاق نگاهداشت سپاه و استعداد پردازد -
مدارالملک ازین استدعا و بلند پروازیها که موجب تاخیر ترخیص او شده
واقف گشته علی محمد خان را که مرد بیدار مغز و برای [1] رزین او اعتماد داشت
بمعنی طور که احدی بران مطلع نه گردد بدستخط خود بشرح و بسط نوشت
که اینها آنچه استدعا نموده اند متمشی و از قوه بفعل می تواند آمد و مصدر
چنین امر خطیر می توانند شد یا همه لاف و گزاف ولا طائل محض است
والد بعد مطالع حوالهٔ راقم و در کتمان این راز سربسته مبالغه فرمودند پس از
اندیشه و تامل از کمال کیاست و درایت که احقر مسودهٔ آن نمود پاسخ نوشت
خلاصهٔ مدعا آنکه در شجاعت و جلادت و سپاهگری این برادران شکی و شبههٔ
نیست که بذاته شجاع و مردانه اند لیکن سپاهی بودن امر است جدا

---

(۱) رزین بر وزن امین بمعنی محکم و استوار و مضبوط باشد - برهان *

محمد خان را به بهروچ و راقم را بدهوله و به محالات دیگر عمال را تقرر کرده
فرستاد - هر یک روانهٔ تعلقه گشتند - شجاعت خان بنابر خالی نمودن بندر
حامد خان را گفت چون ایام برشکال بود او چندی را مهلت طلب گشت -
شجاعت خان این خواهش ابا و امتناع نموده بنیاد جنگ و مورچال بندی
انداخت - از طرفین نائرهٔ جدال و قتال افروخته شد و تا سه شبانه روز بجنگ
توپ و تفنگ و خانه خرابی مردم نزدیکی قلعه بندر تنور حرب گرم ماند -
بعضی از متوطنان احمد آباد که رشد شجاعت خان را کاره بودند درین معرکه
کسان خود را شریک حامد خان ساخته باغوا پرداختند - علی محمد خان
از راه عاقبت اندیشی که مبادا رفته رفته مقدمه بطول انجامد و شهر بغارت
رود نزد صفدر خان بابی رفته صلابت محمد خان و جوانمرد خان را طلب
داشته گفت که منصوب شخص دیگرست و خواهد آمد - اگر واسطه صلح
و اطفای این نائره گردند اولی و انسب و موجب خوشی منصوب است
و آنهارا سوار ساخته نزد شجاعت خان رفت و او را بقرار پرخاش باز داشته رفع
مناقشه نمود - حامد خان بر آمده روانه گردید و بنابر انقضای ایام بارندگی
در توجه دنرنگ و مقامات ورزیده حقیقت روئداد را بآصف جاه نوشته متربص
رسیدن پاسخ نشست - شجاعت خان بر هنگام فصل و ارتفاع غلات بعزم
بندوبست و اخذ پیشکش زمینداران ضلع دریای سابر با جمعیت هفت هشت
هزار سوار و پیاده از جماعه داران عمده بابی گجرات و قصبات و عرب و دکهنی
ابراهیم قلی خان را به نیابت بلده گذاشته بر آمد و رام رای نام را با جمعیت
هزار سوار و پیاده بفوجداری مونده و انسداد راه حامد خان که اگر ارادهٔ این
صوب نماید فرستاد و خود متوجه پیش گردید خدمت بخشی گری و وقائع نگاری
صوبه از تغیر قوی دل خان به طالع یارخان در حضور مقرر شد و نیابت آن
تا بابت دار خان رسید ازانجا مبارز الملک را دران اوان زر مطلوب بود چون
جعل نامی در دارالخلافه برگنهٔ دهوله و بهروچ و خموسر و مقبول آباد را
بالمقطع بر ذمهٔ خود گرفته دو لک روپیه برسم علی الحساب پیشگی داد و برای

صوبه‌داري مبارزالملک سربلند خان بهادر دلاور جنگ و نیابت شجاعت خان و وقوع خانه جنگي با حامد خان و دیواني مومن خان

بنابر بعضی مقدمات که ذکر آن مناسب این اوراق که منحصر در سوانح صوبهٔ احمد آباد است نسبت نظام الملک بی اجازت حضرت اقدس از حضور بر آمده روانهٔ دکن شد و از پیش گاه عز وجلال بامر جلیل القدر وزارت اعظم اعتماد الدوله قمر الدین خان بهادر نصرت جنگ مفتخر و مباهی گشت و چون ضابطه و قانون این سلطنت است وزیر تغیر نمی شود نظام الملک بوکالت مطلق بخطاب آصف جاه سر افرازي یافت و مبارزالملک سربلند خان که بمنصب هفت هزاري هفت هزار سوار دو اسبه سه اسپه ممتاز بود بصوبداری احمد آباد از تغیر آصف جاه و بعطای خلعت خاصه و سرپیچ مرصع و یک زنجیر فیل مقرر شد و تا رسیدن او یرلیغ قضا تبلیغ نیابت صوبه به شجاعت خان شرف صدور یافت چنانچه در ماه ذیقعده الحرام مطابق سال هزار و صد و سی و شش (۱) امثلهٔ واجب (۲) الامتثال با نوشتهٔ مبارز الملک به شجاعت خان و سند متصدیگری محالات پرگنه حویلی احمد آباد و دوهولقه و بهروج و جموسر و معمور آباد و بلسار و محال سرطی صوبه از پرگنهٔ کری با علی محمد خان والد راقم رسید - شجاعت خان بلوازم استقبال و تقدیم آداب پرداخته منشور نیابت گرفت و حامد خان را آگاه ساخته به تمشیت امور نظامت از مقرر ساختن کوتوال و فوجدار کرد و تهانه داران سر گرم گشت - علی محمد خان سند درگاهی مرسوله مبارز الملک را به دفتر دیوانی رجوع نموده مطابق حاصل کرد و جعفر

---

(۱) امثله فرمان پادشاهان ۱۲ *

(۲) امتثال بجا آوردن فرمان ۱۲ *

ارتفاع دارد قلعچه بنا نهاد و حصاری بدور آبادی زیر کسنده مسکن خود قرار داد و بتدریج پرگنه ایاول و پرگنات دیگر سرکار سورت را متصرف شده در کودنی تاج پور و سکل کهانده دروت کهده نزدیکی راج پیپله و پدیع محلی و سادر تیسل قلعه‌ها احداث نموده فوج گروت و کنتهاجی مرهته با فوج بصوب دو حدو گودهره رسیده به نهب و غارت و گرفتن مال امانی که کهدنی گویند مصدر هنگامه آرائی گشت و ابتدای در آمد مرهته درین صوبه ازان سال شد مومن خان متصدی بندر سورت از تغیر قدوی خان بموجب سند از قرار دهم شهر شوال من ابتدای فصل لوئی ئبل آن سال دیوان صوبه مقرر گشت - و پس از رسیدن باحمدآباد بنابر مداخلت بحاجی محمد صالح تاجر نوشت و یازدهم شهر ذیقعده خود از بندر سورت وارد احمدآباد گشته بسر انجام مهام پرداخت - رستم علی خان که از تغیر مومن خان بمتصدیگری بندر سورت مفتخر گشته بود از بروده بعزم بندر سورت شتافته دخیل کار گشت و به تعین فوجدار و تهانه داران و بندوبست سر گرم کار گردید از انجا که سید علی واعظی که یک گونه مادهٔ فتنه و فساد در طبیعتش مخمر بود که اکثر اوقات بدین گونه عوام کالا نعام را فراهم آورده هنگامه آرا می گشت - رستم علی خان شر قلیل بنابر خیر کثیر جائز دانسته او را دستگیر ساخت و برعایت سیادت آسیب جانی نرسانید - زولانه درپا انداخته در بروده محبوس داشت - مریدانش که جمعی کثیر از فرقهٔ عرب و رومی و هندی بدو دست ارادت داده بودند از مشاهده این حالت پیر هنگامه آرا شده مفتخرنه قتال و جدال ساختند و یک شبانه روز جنگ تیر و تفنگ بمیان آمد آنها تاب مقاومت نیاورده از شهر بیرون رفتند - و بعد رستم علی خان بر سکنه به تسلط نشست همدران اوان علی محمد خان والد راقم امین کثرهٔ پارچه از حضور وارد احمد آباد گشت و قوی دل خان بخشی وقائع نگار میر حسام الدین خان را نائب ساخته روانهٔ دکن شد *

به نیابت قضای بلده مقرر ساخته روانهٔ حضور گشت و بوالا رتبهٔ اقضی القضاة ممتاز گردید و منصب قضای بلده از تغیر پدر به پسر بعوض نیابت و بموجب عرض معرف الحضرت حافظ خدمتگار خان محصول کتهره پارچه و محالات سائر بدستور صرف فرمایش حضور و ملبوس خاص و ابتیاع جنس سرکار والا قرار گرفت سر انجام آن بتعهدهٔ و اهتمام شیخ الاسلام خان مقرر گشت و داروغگی اموال و مال از تغیر میر محمد توجیه الدین مفوض گردید *

جنگ فوج مومن خان متصدي بندر سورت با پیلاجي گایکوار مرهته و شکست یافتن فوج و آمدن کنتهاجي بصوب دوحد و تعلق پذیرفتن متصدیگري بندر سورت برستم علي خان و دیواني صوبه مومن خان و آمدن علي محمد خان از حضور

... جی راوگایکوار که از سابق در ضلع بندر سورت مصدر شورش و فساد بود درین ایام یک گونه قوت و مکنت بهم رسانیده بتاخت و تاراج اطراف و نواح آنجا و قتل و غارت مترددین دست تطاول کشاده بود - مومن خان متصدي آنجا فوجی را بسر کردگی عزت محمد خان و جمعی از همراهیان به تنبیه و تادیب او مقرر ساخت و آنها بقدر مقدور و میسور به زد و خورد پرداخته شکست یافتند - چندی کشته و خسته و برخی گرفتار گردیده مقطعی داده آمدند و تسلط پیلاجی دران ضلع زیاده شد و موضع سوندرهٔ معمولهٔ تو کروه مضاف سرکار بندر سورت به مسافت سی و دو کروه از بندر که تعلق ترمیددار داشت بآنها ساخته بتصرف در آورد و بر کوهچه که بمسافت یک کروه

وقت بر جناح استعجال با همراهیان خویش شتافت به کومک برادر بر آمد و هنگام طلوع نیر اعظم و عطیه بخش عالم بدو پیوست - حامد خان که بعزم مصاف از بریاد کوچ نموده می آمد در عرض طریق رسیدن رستم علی خان را شنیده فسخ اراده به گذاردن پیام مخادعت و مصادقت درمیان آورده ملاقات نمود و بشهر معاودت کرد رستم علی خان و ابراهیم قلی خان باتفاق بصوب پرگنهٔ نلاد و بروده که در تعلق داشت راهی گردید و موضع دهواں مسکن کولیان متمرد را بجنگ رسمانه بتاخت در آورده آتش داد و قلعچه بنا نموده تهانه قائم نمود و در سال هزار و صد و سی وشش بموجب حکم اقدس که افواج قاهره برخودهپور تعین یافته بودند شجاعت خان و رستم علی خان از راه احمد آباد بصوب راجپوتیهٔ ماروار لشکرکشی نموده چندی از اماکن معمورهٔ آنها را بتاخت در آوردند - چون مقدمهٔ جودهپور انفصال یافت حکم مقدس در معاودت آنها از جائیکه رسیده باشند شرف صدور یافت و برگشته آمدند و از بارگاه والا بمرحمت خلاع فاخره مصحوب ایوب بیگ و رمان بیگ گرز برداران هردو برادران مفتخر و مباهی گشتند شجاعت خان که در احمد آباد بود بلوازم استقبال و شرائط آداب پرداخته کوشید و خلعت رستم علی خان که او در بروده اقامت داشت بآنجا رسانیدند و در باب موقوفی و برداشتن کروڑهٔ ناظم و منع گرفتن عولک و محالات سائر که بدست ناظمان پیشتر بود حسب الحکم اقدس بمهر نظام الملک بنام قدوی خان دیوان صوبه ورود یافت چنانچه بموجب اظهار او کروڑهٔ کتهرهٔ بارچه و سائر موقوف گشت خزن خدمت وقائع نگاری محالات سائر صوبجات ممالک محروسه که سابق معمول نبوده بضمیمهٔ وقائع نگاری کچهری دیوان اعلی در پیشگاه خلافت و جهانداری به علی احمد خان کوکه تفویض یافته بود و احکام بنام دیوانیان صوبه جات درمادهٔ دخیل ساختن نائبان او صادر گشته قدوی خان گماشته اورا دخیل کار ساخت و کبیر علی بتعلقهٔ سوانح نویسی صوبه سرفرازی یافته رسید و مهر علی خان که از چندی بیمار بود بیست و هفتم ماه رمضان آن سال رخت هستی بربست و مستفید خان قاضی حسب الطلب عبد الاحد خان پسرش

کهی خوب حکم سد و الا سدد حدمب را نزد جعفر محمد خان فرستاد و او بدفتر دیوانی رجوع نموده مطابق حاصل کرد و هفتم شهر شوال المکرم آن سال دخیل کار گشت همدران اوان خلعت خاصه و جیغهٔ مرصع مصحوب سدد ناصر خان میر چوکی گرز برداران از پیشگاه خلافت و جهانبانی به حامد خان مرحمت گشته بود رسید و او بلوازم استقبال و تقدیم آداب موافق قانون و ضابطهٔ مستمره پرداخته گرفت و تا کرنا سنگر نام موه ناگر که وضع سپاهیانه داشت و آنرو طلب بنابر مقدمه با کسان فوجدار کرد گفتگو واقع شد حامد خان فوج و توپخانه برخانهٔ او که در زاحدور بود تعین ساخت و نیز جمعی را فراهم آورده مستعد بمدافعه و مقاتله (۱) استاده تا هنگام آفتاب زرد جنگ تیر و تفنگ بمیان آورد رستم علی خان نظر بر قدم روابط و چون مردکار آمدنی بود رفته اورا برداشته بخانهٔ خویش آورد - و روز دیگر بملاقات حامد خان رسانید از انجا که جرأت و جلادت اورا از قیافه مشاهده نمود برفق و مدارا باستمالت پرداخته نوکر ساخت - حامد خان بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش بر آمد - چون رستم علی خان وجه پیشکش کنار دریای و انرک و موبده را با لمقطع از حامد خان بردمهٔ خود گرفته ابراهیم علی خان برادرش را جهته تحصیل فوج داده فرستاده بود بر کنار رود و اترک مقام داشت که درین بین حامد خان به ضلع دریاد رسید و با غوای بعضی از معویان منفتن که تخم نفاق در مزروعهٔ سینه کاشته بودند حامد خان را ترغیب و تحریص بر خاش با او نمودند - حامد خان نیز بنا بر وسوسهٔ شیاطین الانس برین اراده کمر بست - ابراهیم علی خان از مافی الضمیر طرف ثانی واقف گشته در همان مکان با فوج خود پای استقامت فشرده آمادهٔ رزم و پیکار گشت - بعضی از مداهنان اهل گجرات و (۲) مردم زرد گوش همراهی حامد خان که این گل خیر کاشته آنها بود ظاهر داری را مرعی داشته در لباس دوستی برای کناره کسی باو نوشتند قبول نکرد و این معنی برستم علی خان که دران حین در احمد آباد بود منکشف گشت همان

---

(۱) مقاتله بالضم کارزار کردن *

(۲) مردم زرد گوش کنایه از مردم منافق مذبذب باشد ۱۲ - برهان *

امورات متعلقه نظامت و تعین فوجداران و تهانه داران سر گرم کار گشت اسد علی خان خسر امیر الامرا فوجدار سورتهه که بهمراهی حامد خان آمد سرانجام و نگاهداشت سپاه نموده روانه گردید - شیخ الاسلام خان که از ابتدای حکومت معزالدوله باودستور شفاعه اقامت داشت درین اوان به احمد آباد مراجعت نمود چون خدمت کروری سائر ممالک محروسه در پیشگاه خلافت وجهانداری بمعرف الحضرت حافظ خدمتگار خان مرحمت شده بود شیخ داروغگی محال کتهرهٔ پارچه و کروری بلدهٔ احمد آباد بشیخ الاسلام خان رسید و مومن خان از تغیر معزالدوله بمنصب گری بندر سورت سرافراز گشته بتعلقهٔ ماموره آمد - سابقاً در ضمن سوانحات سال هزار و صد و سی و ایام تقرر نیابت صوبه بحیدر قلی خان روانه شدن والد راقم به همراهی سید عقیل خان سمت گزارش یافته که بعد رسیدن مستقر الخلافته اکبر آباد خواجه عبد الحمید خان بحضور و سید عقیل خان بصوب عظیم آباد نزد مبارز الملک سر بلند خان شتافت - اتفاقاً مبارز الملک حسب الحکم بادشاه سهمند از انجا برآمده عازم حضور بود و بر بیست کروهی دائرهٔ داشت رسیده ملاقی شده بدارالخلافه وارد گردیدند چون آنچه مرکوز خاطر مبارز الملک بود از قوه بفعل در نیامد و بصوبداری دارالملک کابل معزز گشته روانه شد سید عقیل خان و والد را همراه برده بکار و خدمات محالات پنجاب و پیشاور مامور ساخت و تا آب و خورد انجا مقدر بود گزرانیده درین سال که مبارز الملک استعفای صوبه نموده بحضور آمد از انجا که والد را در عهد حضرت خلد منزل بندگی حضرت اعلی معفور و محمد جهان شاه بهادر قدیمی بود بذریعه معرف الحضرت بهرور خان بملازمت اقدس فائز گشته از اصل و اضافه بمنصب هزاری ذات سیصد سوار و خطاب علی محمد خان و محمد جعفر برادرش به منصب هفت صدی ذات یکصد سوار از اصل و اضافه و خطاب جعفر محمد خان غائبانه سرافراز شدند و چون والد را خواهش آمدن احمد آباد بیشتر بود بموجب التماس بخدمت امینی کتهرهٔ پارچه از تغیر حیات علی خان بمرحمت خلعت و رخصت بتعلقه مفتخر گردیدند و برای ارسال چند دسته سیر لنس و بنا

پسران صفدر خان بانی بعزم استعمال و ملاقات راهی گشتند شجاعت خان و رستم خان بنابر پاس حقوق بعنوان مشایعت همراهی معزالدوله گزیده تا دونکرپور رسانیده باحمد آباد معاودت نمودند و در صدد روانگی نزد نظام الملک شدند -
چون خبر روانه شدن معزالدوله بنظام الملک رسید همانجا مقام نموده به تحویز نائب صوبه و دیوان و انتظاری استعمالیان نشست و با مقرر شدن نائب بنابر حفظ و حراست بلده به صفدر خان بانی نوشت و او در قلعهٔ نهدر داخل گردید -
مهرعلی خان که بعزم ملاقات روانه شده بود بنابر عارضهٔ جسمانی در دو حد متوقف گشته نتوانست پس روت نظام الملک حامد خان عموی خود را به نیابت صوبه و قدوی خان را من ابتدای فصل ربیع توشقان ئیل مطابق هفتم شهر جمادی الاول هزار و صد و سی و پنج مقرر نمود و پرگنه سرم کام در عوض دهولقه بخالصه شریفه قرار داده و فوج داری و امیدی آنجا را به شاهپور خان و از طرف او رحمان قلی خان برادرش را نائب تفویض کرد و پرگنهٔ دهولقه و بهروچ و حمو سر و مقبول آباد و بلسار که محالات جیدو سیر حاصل اند در جاگیر بلا شرطی خود گرفته رای نوده نامی را متصدی آن محالات ساخت و پرگنهٔ ایدر در خالصه قرار داده سید عاقل خان را بفوجداری آنجا مقرر نمود و فوجداری و جاگیر داری گودهره بمتوسل خان خسر پورهٔ خویش تجویز کرد و عبید خان را وقائع نگار از طرف خود به همراهی حامد خان و بخشی و وقائع نگاری صوبه به قوی دل خان و عبد الغفار خان را کوتوال ساخته رخصت فرمود و خود بصوب دار الخلافت معاودت کرد - حامد خان بعد طی منازل و قطع مراحل به دو حد رسید -
مهرعلی خان که در آنجا بعلت مرض متوقف بود ملاقی شده همراهی گزید و برای ملاقات شجاعت خان و رستم علی خان سلسلهٔ جنبان گشته طلب داشت و آنها که بعزم استعمال روانه شده بودند در مقام گودهره شجاعت خان و رستم علی خان در منزل تهاسره رسیده ملحق گشتند حامد خان بکوچهای متواتر بر تالاب کانکریه در باغ مهر علی خان فرود آمد و او بلوازم ضیافت پرداخت بیست و نهم شهر جمادی الثانی داخل ارک (۱) گشته به نشست

---

(۱) قلعهٔ کوچک را که در حصار کلان باشد گویند *

ندبیر و اصلاح کار باحمد آباد معاودت نمود و متصل باغ شاهی مقامات ورزیده در اندیشهٔ مآل کار افتاد - همدران ایام لاش عبد الحمید خان قاضی القضاة که بیست و سوم شهر ذیحجه سال هزار و صد و سی و چهار در حضور فوت شده بود سوم ماه صفر سال صدر باحمد آباد آوردند و در باغ قاضی عبد الله پدرش مدفون گردید *

صوبه داري جملة الملک نظام الملک و نیابت حامد خان بهادر و دیوانی فدوي خان و مومن خان

از انجا که بی اعتدالیها و تصرف اصطبل بادشاهی و ضبطی جاگیرات و امور خود سري و عدم اطاعت احکام قدسی معزالدوله مکرر معروض پایه سریر خلافت مصیر گشت - جملة الملک مدار المهام نظام الملک بهادر فتح جنگ سپهسالار که از انتقال محمد امین خان بامر جلیل القدر وزارت اعظم مفتخر و مباهی گشته بود التماس صوبه داری احمد آباد از تغیر معز الدوله نمود بدرجهٔ اجابت مقرون گردید وجهت اصلاح حال پر اختلال او از پیشگاه خلافت و جهانبانی رخصت یافته با فوج گران و توپخانهٔ سنگین روانه گشت معز الدوله از استماع این خبر در مقامات باغ شاهی در اندیشه شب بروز می آورد و نظر بر مردم همراهی خود تاب و طاقت مقاومت با جملة الملک نمی دید از افراط افکار و خیالات دور از کار یکایک مادهٔ سود اغلبه نموده بصدور حرکات نا ملائم و گفتار پریشانی منجر و اطبا شروع بمعالجه نمودند - راجه رگهناتهه داس اگرچه دران روزها به سبب پیش آمد بهوگی لعل داماداش که زاتق و فاتق مهمات دیوانی گشته معطل و خانه نشینی گزیده بود از مشاهدهٔ این حالت دربن وقت حق نمک را مد نظر آورده معز الدوله را بهمان حال کوچانیده از راه اودیپور عازم حضور گردانید چون رسیدن نظام الملک بنواحی دار الفتح اوجین شائع گشت اعیان بلده و منصبداران متعدده و مهرعلی خان و صلابت محمد خان و جوانمرد خان

و معزالدوله متصرف گشت و در آغاز سال هزار و صد و سی و پنج معزالدوله بنابر بندوبست و نظم و نسق متمردان و تشخیص پرگنات و تحصیل پیشکش زمینداران شجاعت خان را هراول و سر فوج معبر ساخته بسمت بتهه و همولة و دونگر پور روانه گشت در بین طریق از زمیندار لونا واره هشتاد هزار روپیه پیشکش گرفته متوجه پیش گردید و بر زمیندار دونگر پور لک روپیه مقرر ساخت چون پیشتر سرحد ملک اودیپور است کار کنان مهارانا جگت سنگه نایک زنجیر فیل و چند سر اسپ و تحف و هدایا باستقبال آمده ملاقی گشتند - چون زمیندار دونگر پور متوسل مهارانااست در باب مراعات او پیام گذار شدند - معز الدوله بنابر خاطر داشت مهارانا ارمغانی را قبول نموده پیشکش زمیندار دونگر پور را بخشیده و معاودت نموده بصوب پرگنهٔ بیجا پور و ضلع دریایی سابر متوجه شد همدران ایام میر محمد نامر برادر کلان و محمد مقیم همشیره زاد برهان الملک سعادت خان که تازه از ولایت وارد بندر سورت شده بودند باحمد آباد رسیده چندی توقف بنابر سر انجام سفر ورزیده روانهٔ درگاه معلی شدند میر محمد نامر بخطاب سیادت خان و بنصبی چهارم و محمد مقیم بخطاب ابو المنصور خان در عهد سلطنت احمد شاه بادشاه بوالارتقهٔ وزارت اعظم رسید چنانچه در محل خویش زمرهٔ کلک بیان خواهد شد ان شاء الله تعالی همدرین سال راجه رگهناتهه داس دیوان معزالدوله بنای امر خیری را بخاطر آورده باولی متصل پنج کوه که مابین دروازهٔ سارنگپور و کالو پور واقع ست و بنابر بودن آب باران در خندق حصار آن طرف چاهها شیرین اند بنظر بر آسایش و سهولت خلق الله طرح انداخته باتمام رسانید - معزالدوله در ضلع پتن بامر تشخیص و تحصیل می پرداخت از نوشته جات وکلای دربار جهان مدار استنباط انحراف مزاج اقدس از تصرف اصطبل و منطبی جاگیرات که بتهدید تمام رسیده بود از غضب سلطانی که نمونهٔ قهر الهی ست اندیشید و حسمس از گران خواب غفلت بیدار گشت اسپانرا فراهم آورده فارس خانرا از بندر سورت طلب داشته سپرد و رسید بمهر از گروف و پروانجات وا گذاشت جاگیرات بعد جرابی بصره کرده داد و بجهته

گجراف بداشتن موی و سر و زلف ر کاکل مرتکب بودند از دهشت کوتوال و استماع ضبط و نسق او از خود ستردند و ریگه مقدار اهل تنجیم بود شجاعت خان آمده ملاقی گشت و معز الدوله خلعت فاخرۀ گرانبها و سرپیچ و جیغۀ مرصع و یک زنجیر فیل و پالکی بابت سواری سید حسین علی خان که بدست آورده بود داده نائب مناب و راتق و فاتق مهمات گردانیده امورات مالی و ملکی را بقبضۀ اقتدار وید اختیار او مفوض فرمود - و همدران اوان عمارت عالی شان ایوان در ایوان که نمارۀ دری معزالدوله استهار یافته مشرف بر ساحل رود بار سابر متی مشرق رویه در باغ بهدر اساس نهاد - چون پرگنۀ نڈلاد و دولقه در حضور به تنخواه رسالۀ والا شاهی قرار گرفته بود حسب الحکم اقدس امام جعفر قلی خان دیوان صوبه عز ورود یافت که وجه محصول پرگنات را برسبیل هندریات بحضور لامع النور ارسال می نموده باشد *

گرفتن معزالدوله اسپان اصطبل بادشاهي و ضبط نمودن جاگيرات وعدم اطاعت احكام والا و بر افراختن علم خودسري

همدران سال اسپان عربی نژاد اصطبل سرکار بادشاهی فارس خان داروغۀ ابتیاع اسپان در بندر سورت خریده براه احمدآباد روانۀ درگاه معلی ساخته بود پس از ورود باحمد آباد معز الدوله متصرف گشت و آنچه پسندش آمد در اصطبل خویش بست و اکثری را بمردم بعنوان انعام بخشید و جاگیرات منصبداران حضور و متعینۀ صوبه و اراضی مدد معاش سادات عظام و مشایخ کرام به ضبط در آورده بهر که خواست باختیار خود جاگیرات داد و اطاعت و فرمان پذیری احکام والا رابه یک سو نهاده علم خودسری برداشت و این بدعت بنر ازو یادگاری و دست آویز حرأف باطمان دیگر گردید - نیکای خان فوجدار گودهرۀ که بنابر عارضۀ جسمانی باحمد آباد آمده بود ودیعت حیات سپرد سه زنجیر فیل و چند سر اسپ و اثاث البیت او محمد هادی نائب دیوان صوبه بضبط در آورد

تیغ در آورده بمطمورهٔ نیستی فرستاد و مساکن را با خاک راه یکسان ساخته اثری از آدمی و نامی از نه گذاشت * بیت *

زخندنده خر باد آنجا نماند کس از آدمی زاد آنجا نماند

وقوع این واقعه موجب خوف و هراس زمینداران و متمردان دیگر شده از خود آمده رجوع گشتند و ضامن عدم تمرد و عصیان و اطاعت و مالگذاری دادند که تا بودن حکومت معز الدوله بهیچ گونه خللی دران بمیان نیامد و بندوبست و انتظام طرق فرار واقع گشت القصه معز الدوله بکوچهای متواتر بنواح بلده رسید و دو سه مقام فرموده بصوب تنه خنوال که مسکن کولیان متمرد است متوجه گردید و ضبط و نسق آنجماعه را بر وفق خواهش بعمل آورده فوجداری آنجا را درستم علی خان تجویز نمود و خود بعزم داخل شدن احمد آباد راهی گشته سلخ شهر رمضان المبارک بتوزک و تجمل تمام و آراستگی فوج و نوبتخانه و فیلان کوه پیکر و اثاثه حشمت و سرانجام امارت امیر الامرا سید حسن علی خان مقتول و قطب الملک که بدست آورده بود با این همه طمطراق در قلعهٔ بهدر داخل شده به نسبت امور نظامت پرداخت - نیکالی خان را بفوجداری گودهره و خدا یار خان را بفوجداری کری رخصت فرمود - و الماس نام حبشی که پس از رفتن بدارالخلافة بهمراهی اورا در بندگی والا در آورده بخطاب فولاد خان و کوتوالی آنجا سرافراز شد بکوتوالی بلده مقرر ساخت و غریب نقش او درانست امر نشست که احدی از خماران و بنگ فروشان و او باشان و لوطیان راجرأت فروختن مسکرات و ارتکاب خوردن آنها نبود کسی یارای آن نداشت که بموجب متعرض احوال دیگری یا بآزار زیردستی پردازد * نظم *

عسس گر نیارد خلل در غذا کند در سبیل قدر فاصی رنا

اگر چوب حاکم نباشد زپے کند سفلهٔ مست در کعبه مے

شجاعت خان که در ضلع سورتهه از گرفتن پیشکش انفراغ حاصل کرده بود باستماع خبر ورود معز الدوله باحمد آباد معاودت نموده بموضع سرکهیج جهت تعیین ساعت ملاقات توقف ورزید بعضی از لشکریان و متجندان که بشعار اهل

پیوستن معزالدوله بسرحد صوبه و بتاخت در آمدن موضع دبهالي و کشته شدن الف بیگ خان بحسب اتفاق و داخل شدن معز الدوله در احمد آباد

معز الدوله از پیشگاه خلافت و جهانبانی دستوری صوبه یافته براه مالوه عازم گردید - بعد قطع منازل و طی مراحل بسرحد صوبه رسید اعیان و منصبداران و فوجداران باستقبال شتافته بتعاقب یکدیگر ملاقی گشتند - معز الدوله بتشخیص کنان و پیشکش گیران در پرگنهٔ بهاسره در آمد از اتفاقات در سواری کوچ گذر لشکر بر موضع دبهالی مسکن مسلمانان افتاد - بنابر دست اندازي بعضی از اوباش لشکر نزاع واقع شد و فوج در صدد تاخت آنجا در آمد چون جای معتبر بود از هر چهار طرف محاصره نموده بجنگ در پیوستند - باشندگان که مقدم آنها پیش رفته ملاقی شده و در فوج بود باستظهار این معنی با احمال و اثقال و اهل و عیال بفراغ بال اقامت داشتند که دفعی هنگامه بر پاشد لاچار بنابر حفظ (۱) عرض و ناموس جان و مال سپر ممانعت بر سر و دست مدافعت در پیش کردند قضارا الف بیگ خان بوالا رتبهٔ منصب و خطاب سرافراز شده بود از یک طرف فیل سوار بجنگ پیش آمد و به تیر بندوق راه نورد ملک عدم گشت - مسموع شد که چون آن مکان مختصر بود گوله جزایر لشکریان که بآنطرف میرسید بدو کارگر آمد - الحاصل از اطلاع کشته شدن الف بیگ خان طبع معز الدوله بهم بر آمده قدغن بلیغ بقتل و غارت آنجا بجا آورد و جنگ صعب روي داد - آخر الامر آتش داده صغیر و کبیر برنا و پیر آنجا باسیری در آمدند معز الدوله امر بقتل آنها نمود و تمامی را بزیر

---

(۱) باول مکسور بی و بدی و ناموس و حسب و نام

صوبداری در پیشگاه خلافت و جهانبانی بمعز الدوله مرحمت گردید و خدمت
بخشی و وقائع نگار از تغیر سیر الدین به نجیب علی خان که رشتهٔ قرابت
با معز الدوله داشت تفویض یافت و محمد بهادر ولد صلابت محمد خان بائی
بمنصب پانصدی ذات دو صد و هفتاد سوار بلا شرط و مشروط و تهانه داری سادره
و نیر پورو خطاب سیر خان بموجب تجویز معز الدوله سرفراز گردید *

گشته گشتن همشیره زادهٔ راجه رگهناتهه داس دیوان معز الدوله

همدران اوان بحسب اتفاق باکسان راجه رگهناتهه داس دیوان معزالدوله
قاضی علم الدین موجدار کرد در نزدیکی کاریز بازار گفتگوی بمیان آمده چندی از
طرفین به کومک برخاسته منجر بجنگ و جدل ساختند - همشیره زاد راجه رگهناتهه
داس از استماع این واقعه که قضا گریبان گیرش گشته بود بلا تامل با جمع از عرب
و سواران بحمایت کسان خویش در رسیده بجنگ تیر و تفنگ در پیوست
و چندی از جانبین کشته و خسته گشتند - اتفاقاً درین زد و خورد همشیره زادهٔ
راجه کشته افتاد - راجه رگهناتهه داس بتوهم اشارهٔ ابراهیم علی خان پیچ تاب
خورده از جا در آمد و باستعداد انتقام و بستن مور چال پرداخت و نزدیک بود
که پر خاش و منازعت بمیان آید چون ابراهیم علی خان ازین هنگامه بری الذمه
بود مصلحان خیر اندیش فرستاده گفت که از منافشهٔ پواج آنچه بمالیست شد
و مرا بهیچ گونه اطلاعی نبوده آنها بدلائل عقلی و نقلی که بایکدیگر در شهر معرکه
جدال آراستن باعث خرابی و بدنامی است - معز الدوله که متوجه این صوب
است ظهور این معنی موجب گرانی خاطر اوست چنانچه شما دیوان اید
او هم نائب است تقدیر آسمانی که بدان متعلق گشته بود آنرا علاجی نیست پس
از گفت و شنود روز دیگر ابراهیم علی خان سوار شده دیدن راجه رگهناتهه داس
نمود و معذرت خواست و هنگامه فرو نشست *

و او از آمدن بغایت خوش گشته به دلدهی و استمالت پرداخته بعنوان نیک
بملازمت اقدس و باضافهٔ منصب و بحالی جاگیرات سرفراز گردانیده نزد
خود نگاه داشت که بانعام روانهٔ احمد آباد شود - همدران اوان رضا قلی از اصل
و اضافه به منصب دو هزار و دوصدی ذات و دو هزار سوار و خطاب رستم علی
خان بهادر و عطاے علم و نقاره و ابراهیم قلی از اصل و اضافه بمنصب هزار
و پانصدی ذات هفت صد سوار بخطاب اسمی برادران شجاعت خان بموجب
تجویز و عرض معز الدوله مفتخر گشتند و راجه رگهناتهه داس دیوان معزالدوله
به نیابت بندر سورت و بار دیگر محاسبهٔ شیخ الاسلام خان که از ایام سابق نیابت
بند حسین علی خان و بعد آن به نیابت قمر الدین خان و حال از طرف
او مقرر بود رسید و سخت گیری نموده ازو و همراهیانش که متصدی کارها بودند
قریب هفت هشت لک روپیه بار خواست نمود - شیخ الاسلام خان سرانجام
داده از آنجا بر آمد و چون اطمینان از معز الدوله نداشت بودن خود را درین
صوبه صلاح حال ندانسته به بلدهٔ بتی شتافت و بعد از رسیدن معزالدوله بعضه
و لحقهٔ خودرا برداشته در اودیپور اقامت گرفت - قاسم علی برادر کهتر شجاعت
خان که بر موضع پدنا پور بعزم تاخت سواری نموده بود در زد و خورد کشته افتاد -
و شجاعت خان بنابر انتقام مکرر آن جارا بآتش قهر سوخت و فوجداری گرد
را بقاضی علم الدین مقرر نمود و بندوبست زمینداران ضلع دریابی ساز نموده بسمت
سورتهه و گوهلی بدستکش روانه گشت - در هنگام مراجعت ازدهٔ فوج کشی
بر کهی نمود زمیندار آنجا وکلا فرستاده سیس لک و هفتاد و پنج هزار محمودی قبول
نمود - در سال هزار و صد و سی و چهار اسد قلی خان فوجدار سورتهه شد مدبر
از کومکیان صوبه را از تغیر شریف خان به نیابت مقرر ساخت و او بد انجا شتافته
به بندوبست سرگرم کار گشت و راجه رگهناتهه داس بعد رسیدن نهور خان که شکر الله
بیگ نام داشت و به نیابت بندر سورت مقرر شده باحمد آباد آمد و فوجداری کری
ویتهٔ جهوال و پرگنهٔ هلود عرف محمد نگر و بهانه داری نهرا دوارحن پور [illegible]
و ینتها پور و کهرالو از تغیر بخت سنگه ولد مهاراجه اجیت سنگه [illegible] بانگران ضمیمهٔ

RANA... [illegible]
Gal. 3/21

متاد و نتیجهٔ نا‌عکس بخشید - متفاوت و مصادفت به مخاصمت و وحشت
و آشنائی به بیگانگی مبدل گشت یاد صحبتهای دیرین برطاق نسیان نهادهٔ بنابر
اسارهٔ معز الدوله که در اسیری و قید او رسیده بود کسان خود را بر خانهٔ ناهر خان
عین ساخت و مور حال بسته اهتمام کلی بدستگیر نمودن نمود و دست بغارت
رحل و نقل منسوبان ناهر خان که در دور و حوالی خانه اش می بودند کشاده
گشت و تا سه شبانه روز جنگ توپ و تفنگ قائم بود بعضی از ستران و اسپان
و فراس خانه اش نیز تلف گردید از آنجا که همراهیان ناهر خان اکثر مردم
با نام و ننگ و نجیب زاده بودند داد مردی و مردانگی دادهٔ ثبات قدم ورزیدهٔ
جلادتهای نمایان بظهور می آوردند و پیشرفت کار و ظهور آمدن مکنون ضمیر
شجاعت خان به نظر نمی آمد - مصلحان خیر اندیش واسطهٔ کاری نمودهٔ طرفین
را از منازعت باز داشتند قرار یافت که لک روپیه ناهر خان بدهد و گلاب رای
پیشکار و شیخ سلام الله نام از اقربای او بطریق یرغمال بخانهٔ سید مدثر حواله شدند
و ناهر خان از احمد آباد بر آمدهٔ بموضع اوالیج فرود آمدهٔ در مقام قصبه سیدهپور
با اوپها سنگه بهنداری که انتظاری او داشت ملحق گشته روانه پیش گردید -
شجاعت خان به تمشیت مهام نظامت و تعیین فوجداران و تهانداران پرداخته
محمد هادی از همراهان خویش را نائب دیوان صوبه و فوجداری کرد بقاسم علي
برادر کهتر مقرر ساخت از آنجا که فیما بین شاعت خان و صفدر خان بابي از قدیم
الایام صفاء قلوب نبود دربین ولا شجاعت خان وقت را از مساعدت بخت
تصور نمودهٔ در باب تغیر جاگیرات او وصلابت محمد خان و جوانمرد خان و تنخواهٔ
تمام خود و برادران با رویداد عمل و دخل نظامت به معز الدوله نوشت و ابراهیم
قلی برادر خودرا در بلدهٔ نائب مقرر ساخته جهت بندوبست و گرفتن پیشکش
و صامنی عدم نمرد کولیان بر آمد و بر موضع کهیرهٔ متعلقهٔ محمد بابی فوج
کشی نمودهٔ دهٔ هزار روپیه گرفت و بجانب دیگر متوجه گشت بعد چندیکه
صلابت محمد خان از نوشتن شجاعت خان اطلاع یافت بعزم حضور و ملاقات
معز الدوله روانه شدهٔ در اسرع اوقات رسیدهٔ یک راست رفته معز الدوله را دید

بو سرفراز گردید و فرمان والا شان بقرر صوبه معزالدوله و نیابت نظامت و سپرد
دیوانی بنام شجاعت خان و نوشتجات معزالدوله به جمیع منصبداران عمده
در شریک گشتن با شجاعت خان در باب اسیر ساختن و قید داشتن بهنداری
وناهر خان رسید و نیابت متصدیگری بندر سورت به شیخ الاسلام خان که در انجا
بود مقرر ساخت - از انجا که دران اوان شجاعت خان در بندر کنبهایت مقام
داشت مقدمات صدر از نوشته جات وکلای حضور و صرافان در احمد آباد انتشار
یافت مهر علی خان که پیوسته چند نفر عرب و جمعی از سوار و پیاده که بنابر
پاس آبرو که از بهنداری اطمینان نداشت داشت اتفاقاً در بازار بر سر خریداری
پشتارهٔ کاه با یکی از مارواریان و نوکر مهر علی خان نزاعی واقع شد و زخمی
گردید ازانجا که خبر بغدری شیوع یافته و مردم از بدمعاشی مارواریان به ستوه آمده
بودند کار بجائی جنگی انجامید مهر علی نیز مردم خود را چه نوکر وغیر نوکر که
از استماع قصه فراهم می آمدند از هر طرف تعین نمود و جنگ توپ و تفنگ
در گرفت و محاصره و او باش هجوم آورده قلعچه بهدر را فرو گرفتند - پای استقامت
مارواریان از جای رفت و نزدیک بود که به اندرون ریزند - انوپ سنگه بهنداری از
مشاهدهٔ این حالت چون بر آمدن از دروازهٔ بهدر و راسته بازار سهر علی روئس
الاشهاد از خوف هجوم عام مناسب ندانست - از راه دریچهٔ باغ اندرون بهدر که
به سمت رود سابر واقع است بر آمده بشاهی باغ فرود آمد و کسان مهر علی خان
و عوام الناس در قلعه در آمده آنچه مارواریان نتوانستند برد تاراج نمودند
و عماریکه بهنداری شرق رو به مکان بی موقع احداث نموده بود بموجب اشارهٔ
مهر علی خان خراب ساختند - روز دیگر میان صفدر محمد خان که نائب
فوجداری گودهره مقرر شده بود بنابر مقدمه وجه باز گردانده با ناهر خان گفتگو
واقع شد فور جال بندی شده جنگ تیر و تفنگ در گرفت که در او اخر همان
روز شجاعت خان بر جناح استعجال از کنبهایت خود را رسانید ناهر خان بگمان
اینکه او نظر بر اخلاص بندی‌ها و عقد اخوت که بهم بسته بودند بر خورد خوف
نموده تا آبرو خواهد بر آورد و انتظاری آمدن اورا داشت و این گمان به غلط

و برسالۀ میر بخشی متصدیگری بندر کنبهایت از تغیر مهر علی خان به کاظم بیگ خان و فوجداری بروده برضا قلی برادرش مرحمت گشت و پروانۀ تنخواه هزار روپیه من جمله دو هزار روپیه و یک زنجیر فیل در وجه انعام تصیلت و کمالات دستگاه شیخ محمد صالح و شیخ نظام الدین محمد پسران مولانا نور الدین بمهر عنایت الله خان نائب وزارت بناهر خان دیوان صوبه ورود یافت *

صوبه داري معزالدوله حیدر قلي خان بهادر ظفر جنگ و دیوانی جعفر قلي خان پسرش و نیابت شجاعت خان ووقوع خانه جنگي با انوپ سنگه بهنداري وناهرخان و بر آمدن آنها

درپیش گاه خلافت و جهانداری در ماه رجب المرجب مطابق سال هزار و صد و سی و سه صوبداری احمد آباد و متصدیگری بندر مبارک سورت و محالات خالصه شریفه از تغیر مهاراجه اجیت سنگ و قمر الدین خان و عمال دیگر به معز الدوله حیدر قلی بهادر ظفر جنگ که بوالا رتبۀ منصب هزاري ذات هفت هزاري سوار دو اسپه سه اسپه سرفراز شده بود تفویض یافت و به عطای خلعت خاصه و سر پیچ مرصع و یک زنجیر فیل از حلقۀ خاصه مباهی و مفتخر کرد - و جعفر قلی خان پسر کهترش از تغیر ناهر خان بدیواني صوبه مقرر گشت و حسب الالتماس معز الدوله کاظم بیگ خان عرف معصوم قلی از اصل و اضافه بمنصب دو هزار و پانصد ذات دو هزار و پانصد و پنجاه سوار بلا شرط و مشروط متصدیگري بندر کنبهایت و فوجداري مودده و عطای علم و نقاره و خطاب شجاعت خان بهادر و نیابت معزالدوله و سید فیض الله و منصب پانصدی ذات و یک صد سوار بلا شرط بخطاب سید فیاض خان بفوجداري و جاگیر داري احمد نگر

طلب به نمایند شرف صدور یافت و نیز بنابر جاری داشتن اخراجات

شب دوازدهم حضرت رسالت پناهی صلوات الله علیه و آله و شب یازدهم سید عبد القادر جیلانی بدستور سابق و ارسال خزانهٔ عامره بلا توقف و اهمال بر سبیل هندویات و ضبط اموال و املاک قطب الملک و امیر الامرا و افزایش آنها احکام . الا دلاهر خان دیوان صوبه ورود یافت لهذا اموال سید غلام حسین خان فوجدار گودهره و سید رستم علی خان فوجدار بروده از ناطق و صامت بضبط در آمد و متصدیگری بندر سورت از انتقال امیر الامرا به بخشی الممالک قمر الدین خان مرحمت گشت و او نیز نیابت آنجا را به شیخ الاسلام خان نام زد کرد و در سال هزار و صد و سی و سه در ماه ربیع الاول محمد امین خان باجل طبعی در گذشت و بامر جلیل القدر و زارت نظام الملک مفوض گردید تا رسیدن او از دکهن عنایت الله خان نائب وزارت مقرر شد همدران اوان مهر علی خان که در بندر کنبهایت بامر متصدیگیری آنجا می پرداخت از کشته شدن سید حسین علی خان و گرفتاری قطب الملک چون متوسل بودن مهاراجه و ناهر خان را باسادات واقف بود بتصور و گمان این که صوبه و دیوانی بآنها بحال نخواهد ماند جمعی از سپاه را فراهم آورده شهرت رسیدن نقل سند دیوانی و نیابت صوبداری داده بعزم احمد آباد بر آمد و از اشتهار این معنی یک گونه خلل در تحصیل پرگنات خالصه شریفه و بندوبست نظامت روی نمود - مهر علی خان بموضع بتوه سه کروه بلده رسیده نزول کرد - اعیان و منصبداران رفته ملاقی شده با نهبداری گفت و شنید درمیان آمد قرار یافت که تا رسیدن اصل اسناد درگاهی متعارض یکدیگر نباشند و مهر علی خان در بلده بخانهٔ خویش آمد از اینجا که شهرت فروغی از صدق نداشت بر خلاف در منع او استقلال نهبداري احکام صادر گشت خواجه عبد الحمید خان که بحضور رسید به منصب اقصی القضاة سرفراز گردید و فوجداری سورتهه از تغیر او سیوم شهر جمادی الثانی اسد علی خان خسر صمصام الدوله که برتبهٔ امیر الامرائی رسیده مفتخر گشت و محمد شریف خان از طرف او به نیابت فوج داری آنجا آمد

حسم جهان بین تیرة و تار گست - هر دو برادر بعد کنکاش صلاح وقت چنان دیدند
که قطب الملک بدار الخلافة شاهجهان آباد رخصت شود و امیر الامرا در رکاب
ظفر انتساب بادشاهی بصوب دکهن و مهم نظام الملک متوجه گردد - قطب
الملک دستوری یافته بدار الخلافه شتافت و امیر الامرا رایات عالدات را بسمت
دکهن بر افراخت و یکدو منزل کوچ شد در ماه ذیقعده الحرام اعتماد الدوله
محمد امین خان مزاج اقدس را که بعاثر قصهٔ نامرضیه شاه شهید و تغلب
هر دو برادر منحرف دید فرصت یافته اجازه دفع امیر الامرا را از پیشگاه خلافت
و جهانداری حاصل نمود چندی از امرایان مثل حیدر قلی خان و سعادت خان
را همراز و با خود همداستان ساخت و حیدر خان نام مغل تورانی را بدین کار
مامور فرمود و او قابو کرده روزی در هنگامیکه امیر الامرا از حضور انور رخصت
شده پالکی سوار با معدودی از شاگرد پیشه متوجه خیمهٔ خویش بود در عرض
راه اردو بازار بتمهید دادن التماس عرض احوال پیش رفته داد و همراه پالکی
گشت چون او متوجه خواندن التماس گردید بزخم بکده که بر پهلویش
زد کارش را تمام ساخت و دستی زده پالکی را غلطانیده بر خاک هلاک
انداخت و امر جلیل القدر وزارت اعظم به محمد امین خان مفوض گردید
قطب الملک از وقوف رویداد شهزاده محمد ابراهیم ابن محمد رفیع الشان
بن خلد منزل را به سلطنت برداشته با لشکر گران که در ایام معدود برز
بخشی و بیش قراری و افزونی مناصب فراهم آمد بعزم انتقام بر آمد و دربین
طریق تلاقی فریقین دست داد و پس از ظهور جنگ سلطانی از تقدیرات
آسمانی قطب الملک دستگیر شد - * بیت *

جهان را نمایش چو کردار نیست	برو دل سپردن سزاوار نیست

و حضرت ظل سبحانی مظفر و منصور بدار الخلافة رسیده بر اورنگ خلافت جلوس
فرمودند و احکام مطاعه بمهر اعتماد الدوله بنا طمان و دیوانیان ممالک محروسه
در باب بحالی جاگیر و یومیه و مدد معاش و دام انعام کلهم اجمعین بدستور
سابق بحال و برقرار داشته برای اسناد مجدد مزاحم نه شوند و سند علیحده

خودها تمام داشتند و دران جاکسی نبود اورا تنها دیده فرصت یافت و بدو زخم جمدهر[1] کاری که بر پهلویش زدکارش را تمام ساخت و از راه دریچهٔ دیوان خانه که مشرف بر کوچهٔ بود جست نموده گلبانگ[2] بر قدم زده بدر رفت و با آگاه گشتن مردم تنگ پا خود را بتمامی رسانید - گروهی که نوکر بودند از اطلاع این امر معنی در همان شب پراگنده گشته بخانه های خودها رفتند او اخر شب متعلقان و هم قومان کپور جند بتصور آنکه کسی آگاه نگردد لاش او را برداشته برای سوزانیدن بر دروازهٔ شهر آورده انتظاری فتح الباب داشتند که کسان بهنداری واقف شده مانع و مزاحم گشتند و آنها نعش او را انداخته بدر رفتند و با تکباس و بتم از زور بر آمده افتاده بود آخر الامر برخصت بهنداری برده آتش دادند *

بقتل آمدن امير الامرا سيد حسن علي خان و گرفتاري قطب الملک و تقرر وزارت باعتماد الدوله محمد امين خان بهادر و صدور احکام و ضبطيء اموال سيد غلام حسين خان و رستم علي خان در احمد آباد

چون خبر کشته شدن سید عالم علی خان و متصرف گشتن نظام الملک خجسته بنیاد اورنگ آباد را در اوائل که مقدمهٔ محمد تکو سر انفصال یافته بود در مقامات مستقر الخلافه اکبر آباد بسمع قطب الملک و امیر الامراء رسید زور روش در

---

(۱) با دال ابجد بر وزن خنجر سلاحی است که آنرا در هندوستان کتار گویند و اصل آن جمد در معني پهلو شگاف - برهان *

(۲) آواز کشیدن شاطران و معرکه گیران و امثال اینها باشد - برهان *

بقتل آمدن کپور چند بهنسالي نگر سیتهه باشارهٔ انوپ سنگه نائب صوبه

کپور چند بهنسالی نگرسیتهه که از دارالخلافه آمد چندی نزد عبد الحمید خان در سورتهه بود درین ولا که او روانهٔ درگاه والا گشت کپور چند باحمدآباد آمده بامرسیتهی قیام ورزید - ازانجا که نائب صوبه بنابر اخذ و جر مصادرات بیجا و تهمت روز بسکنهٔ شهر دستِ تطاول دراز ساخته مصدر اید و اضرار رعایا و برایا می گشت * بیت *

آنکه ندارد دل رحمت پذیر تهمتِ بسمینه نهد بر حریر

واو بعلت رئیسی مانع و مزاحم این امر بود بهنداري بنابر رفاقت و موافقت مهاراجه با قطب الملک و امیر الامرا که خاطر داشت اورا زیاده مرعی داشتند بخود عرهٔ سد منع نپذیر نمی گشت و اورا مخل خود پنداشته در صدد دفع او در آمد کپور چند بتفرس دریافت ارادهٔ با صوابس نمودهٔ از آمد و رفت بهدر پا کشیدهٔ قریب پانصد کس از سوار و پیادهٔ بی روزگار نوکر ساخته بدور خانهٔ خویش فرود آورد - و اکثر اوقات باظهار پرستش بتخانه که در بهرام پور واقع بود پیادهٔ با آن جمع را همراه گرفته می شتافت - هرگاه جفا پیشگان از خدا بی خبر مارواز مردم آزار یکی از باشندگان را گرفتار ساخته می بردند او جمعی را فرستادهٔ از بین طریق به عنف و زبردستی خلاص می نمود - ازانجا که در مزاج او شورش و واقعه طلبی مخمر بود بدرشتی و سخت گوئی لب می کشود - قریب یک ماه باین و تیرهٔ منقضی گردید - بهنداري از راه خدیعت که خدع مارواریان مشهور است خواجه بخش نام از همراهیان خود را بقتل او مامور ساخت - و او خود را بلباس قاصدان ملبس ساخته خطوط چند جعلی بنام کپور چند درست کردهٔ در پردهٔ ظلمانی شب با خود بخانه اش برد قضا را وقتی رسید که او برخاسته باندرون خانه می رفت دران اثنا پیش آمدهٔ خطوط را دادهٔ مشغول خواندن ساخت - چون مستحفظان هر کدام بمکان

ده هزار سوار حرار به بندر مبارک سورت روانه سازد و تا سه ماه یک لک و نیمه هزار روپیه درماهۀ آن فوج از سرکار و الا از خزانۀ عامرۀ صوبه هرگاه ده هزار سوار موجودی همراه‌خود روانۀ بندر سورت شوند بعد ملاحظه تعداد ماه بماه میرسانیده باشد و از جملۀ آنها پنج هزار سوار موجودی در بندر سورت و پنج هزار سوار دیگر پادرده کروهی آنجا بر معابر و مداخل حدود فرت و جوار که راه در آمد مخالف متصور باشد اقامت ورزند - چون از معروضۀ ادوپ سنگه بهندا بی نائب ناظم بوضوح پیوسته بود که اکثر نوبها و زنبورکها سرکار و الا و سرف و با رود که در بلده است مرمت طلب شده پنج هزار روپیه تنخواه شد و نیز حکم اقدس صدور یافت که ناهر خان ندوان با جمعیت سه هزار سوار و هما نقدر پیاده عجالةً به بندر سورت شتافته در احتیاط معابر و گذرگاه حدود صوبه مراسم حفظ و مدویت به تقدیم رساند که احدی از مخالفین را آن طرف عبور در صوبه نه شود - و وجه مشاهرۀ سپاه از خزانۀ عامره تنخواه دهد و احکام و الا درین باب عز ورود یافت چنانچه از روی دستکاب دیوانی یک لک و هشتاد و پنج هزار روپیه ادوپ سنگه بهنداري و چهار لک و نود و دو هزار سی صد هشتاد و سه رپیه ناهر خان در وجه مصارف این سپاه از خزانۀ عامره گرفتند - ناهر خان - معصوم علي ولد کاظم بیگ را رساله دار مقرر نمود و از اصل و اضافه منصب هفت صدی ذات دو صد سوار بلا شرط و خطاب کاظم بیگ خان و نیابه داري موبده تجویز کرده نگاهداشت سپاه بر ذاجب و بصوب بندر سورت راهی گشت بعد چندی که وارد سواد بندر گردیده مقامات داشت خبر جنگ نظام الملک و کشته شدن سید عالم علی خان را شنیده باحمدآباد معاودت نمود - از تقریر بعضی از محرران مسموع گشت که گرفتن ناهر خان آن وجه را از روی پروانۀ جعلی که خود بنام خود درست کرده بود بوده است و در باب بی دخل ساختن گماشته وقائع نگار و سوانح نویس که در محالات سائر نشسته بودند حسب الحکم بدیوان صوبه رسید - همدران اوان عبد الحمید خان فوجدار سورتهه بعاملی امری روانۀ در گاه معلی شد *

مراحل و منازل نتاج شاهی رسیده ورود آمد - روز دیگر مهر علی خان و معصوم
علی در یک هوده فیل سوار شده بافوج آراسته و روح الله خان برادر ناهر خان
ومتصدیان بادشاهی و منصبداران متعینه صوبه باستقبال شتافته ملاقی گردیدند
و بسبب تعلقهٔ بهدر داخل گشته به تمشیت مهام پرداخت ناهر خان
عرضی متضمن رسیدن باتفاق بهداری و تصفیهٔ راه و گرفتن محلکه از زمینداران
و مدعی داشتن با بهداري در محافظت بلده و تقید حسن سلوک با سکنه
محصور ارسال داشت پس از روز چند بنابر محاسبه و اخراجات سه بندی
بابت ایام نیابت بهداری را با مهر علی خان گفتگو واقع شد و از طرفین کار
بناخوشی انجامید - ازانجا که او بنابر حفظ آبرو جمعیت خوب با خود
داشت بهداري موقوف بر وقت داشته می گزرانید - مهر علی خان بودن
خود را صلاح و فلاح کار ندانسته به بندر کنبهایت که متصدیگری آنجا بدو
تعلق داشت رفت و منصب فصلی بلده از تغیر عنایت الله بقاضی مستعد
خان برادر اقضی القضاة - عبد الحمید خان مقرر گشت - همدران آوان مقدمهٔ
محمد نیکو سیر در مستقر الخلافت انفصال یافت و صوبه‌داری دار الفتح
اوجین از تغیر نظام الملک به سید دلاور خان مفوض گردید و نظام الملک حضور
طلب شد ازانجا که او بنابر مخالفت اطمینان نداشت صلاح رفتن حضور
نمی دانست - بصوب دار السرور برهان پور راهی گشت و در انجا با سید
دلاور خان که بعد اطلاع رفتن نظام الملک بموجب اشارهٔ امیر الامرا به دنبال
شتافته بود مصاف داده کشته افتاد و نظام الملک عازم خجسته بنیاد اورنگ
آباد شد - سید عالم علی خان برادر زادهٔ امیر الامرا که بنیابت سرداری دکن
قیام داشت ارادهٔ نظام الملک را در یافته بفراهم آوردن سپاه اشتغال ورزیده
حقیقت حال را بامیر الامرا نگاشت لهذا قطب الملک و امیر الامرا بعرض اقدس
رسانیده مقرر ساختند که ناهر خان دیوان صوبه هندوستان پنج لک روپیه از جمله
محصول محالات خالصه شریفه از مال و سائر صوبهٔ احمدآباد بجهت مصارف
سپاه نزد سید عالم علی خان بزودی بخجسته بنیاد فرستد و مهاراجه ناظم صوبه فوج

سخصیکه اران حماعة برواتۀ حالصه سریفه در باب ىنحواه بومیۀ حود حاصل کرده باسد ار حرانۀ عامره ىنحواه دهند - همدران ایام حکم جهان مطاع واحب الاتباع کرامب صدور یافب که احراحاب محفل سب دوازدهم حضرت رسالب پناه سید المرسلین رحمة للعالمین هر ماه در هر صوبه یک صد و دوازده روپیه معرر باسد درین باب حسب الحکم بدیوان صوبه رسید که تا معرر سدن متولی این امر حیر باتفاق قاضی و ارباب شریعب اطهر سرانجام می داده باشند و منصب قضای بلده ار تعیر حیر الله حان بقاضی عنایب الله که در حضور تعویض یافته بود رسیده دحیل کار گسب و در سال هرار و صد و سی و دو حکم و الا در باب سرانجام ملبوس حاص یک لک و هسب هرار و پانصد روپیه در صوبۀ احمدآباد بدیوان صوبه رسید که سال به سال بمتصدیان فرمایس تنحواه می داده باسند و داروغگی حرم بانحانه ار تعیر فتح الله بابو المفاحر حان برادر سیخ الاسلام حان معرر گردید و برای حرج محلس سب یاردهم اسوة المتقین غوث صمدانی محی الدین عبد القادر الحسنی الگیلانی در هر ماه نیر حکم سد که یک صد و یارده روپیه احراحاب آن سب دیوان صوبه بنحواه می داده باسد و همدرین سال هندویاب حهار لک و هسب هرار روپیه ار محصول محالاب حالصه سریفه روح الله حان نائب دیوان صوبه بحضور ارسال داسب و فرح بیگ حان گرز بردار جهة سراولی ارسال حرانه و کاغد بنکنکش زمنداران و مطالبه منصب داران آمد *

رسیدن انوپ سنگه بهنداری نائب مهاراجه اجیت سنگه و آمدن ناهرخان دیوان

در ماه جمادي الثاني سال صدر انوپ سنگه بهنداري به نیابب صوبه فرستادۀ مهاراجه اجیب سنگه باتفاق ناهرحان دیوان صوبه و سید غلام حسین حان فوحدار گودهره و تهاسره و سید رستم علی حان بهادر فوحدار برودة و مطلب حان فوحدار کری و سیر الدین حان بخشی و وقائع نگار ار راه ما روار بعد قطع

گشت، حضرت محمد روشن اختر مرتبهٔ مستعلی و منور و معلی گردید بمقتضای
حفظ قوانین خاندان جلیل و اقتضای حزم قواعد دودمان جلیل گورگانیه حکم
محکم مکرمت توام زیب نفاذ و زینت ایراد یافت که من بعد اسم مبارک را
محمد شاه بر مناشیر سلطنت آئین دولت نبشت و منقش گردانند و جمیع
متقلدان اشغال خلافت و جهانداری و مباشران اعمال سلطنت شهریاری اوّلاً ادای
سجود حمد ایزد مسجود را ذریعهٔ استدامت و خلود این دولت ابد موصول
دانسته در تقدیم آن لوازم نیایش بقدر توان بجا آورند و ثانیاً تربیه و تسلیهٔ جمهور
خلائق را وسیلهٔ استرضای خالق خلائق انگاشته در تفحص مواد آن دقیقه از دقائق مدارا
و نامرعی نگذارند باید که آن وزارت پناه بر وفق حکم محکم بعمل آورند و خدمات
جز و کل بمردم اهل کار بدستور سابق بحال و وجه مقرری تنخواه داران بر طبق اسناد
بنسبق مقرر و مسلم دانسته هرکدام را دخیل کار دانند و وجه طلب طلبداران
را موافق ضابطه تنخواه میداده باشند و بعلت اسناد مجدد مزاحم نشوند درین
باب تاکید دانند و نیز در بحالی جاگیر و خدمات و یومیه و مدد معاش
و دوام انعام کلهم اجمعین بدستور سابق و عدم مزاحمت طلب سند عهد مبارک
حکم اقدس عز ورود یافت پس از ورود احکام مهر علی خان نائب صوبه
و روح الله خان نائب دیوان و ارباب تحریر و بندهای پادشاهی منادی باسم
مبارک بلند آوازه گردانیده صغیر و کبیر و برنا و پیر را از جلوس ابد قرین مبشر
ساختند و خطیب بخواندن خطبهٔ طبقه بالقاب همایون رطب اللسان و عذب
البیان گشته پایهٔ منبر را مرتبهٔ برتری داد و چهرهٔ طلا و نقره بنقش سکهٔ مبارک
بهای تازه و رتبهٔ بی اندازه بهم رسانیده اعتبار رواج افزود چندی در آغاز جلوس
این بیت مسکوک گشت * بیت *

سکه زد در جهان ز لطف اله پادشاه زمان محمد شاه

من بعد - سکهٔ مبارکِ محمد شاه پادشاهِ غازی - قرار یافت چون پس
از موقوف شدن احد جزیه در باب یومیه داران خزانهٔ جزیه پروانه صادر شده بود
که از خزانهٔ عامرهٔ تنخواه می داده باشند درین ولا فرمان شد که یومیهٔ

علی خان بحضور اقدس باریاب شده مقدمات صدر را بعرض رسانند و بدرجهٔ اجابت مقرون گردید و در همان روز ضروریات سواری وغیره مهیا گشته بسرعت متوجه مستقر الخلافت شدند ووزراء و امراء شرائط استقبال و لوازم تهنیت بجا آورده پانزدهم شهر ذیقعده الحرام که مطابق هزار و صد و سی و یک هجری بود بر تخت موروثی اجلاس فرموده خود را محمد شاه بادشاه ملقب ساختند
نظم چو مرگ افگند افسری از سری - نهد آسمان بر سر دیگری - همان است این چتر فیروزه فام - که گردند گرد سر سام و جام - و بعطای خلاع فاخره و نوازشات متکاثره قطب الملک و امیر الامراء وغیره امرادان را معتبر و سربلند گردانیدند و بدستور سابق امیر جلیل القدر وزارت و امیر الامرائی بقطب الملک و سید حسین علی خان بعویض یافت و مقرر شد که آغاز سال جلوس مبارک را از انتقال محمد فرخ سیر محسوب نمایند و مناشیر مطاعه و احکام واجب الانقیاد بجمیع صوبداران و فوجداران و دیوانیان ممالک محروسه در نوید مسرت جاوید سریر آرائی بندگان حضرت شرف صدور یافت و صوبداری احمدآباد بدستور سابق بمهاراجه اجیت سنگه و دیوانی بناهر خان بحال ماند و مهر علی خان به نیابت امور نظامت پرداخت *

نقل حسب الحکم در سریر آرائی بنام ناهر خان دیوان صوبه

دریں زمان میمنت اقتران که بفضل مفضل بی همتا و کرم مکرم جل و علا سریر خلافت مصیر و کریاس[1] گردون اساس باجلاس فیض اقتباس سلطان السلاطین خاقان الخواقین قدر قدرت بیضا صولت ظل ظلیل ایزد بی نیاز نائب بسیل کریم کارساز جهانبان سکندر تمکین خاقان سلیمان نگین رافع لوای عدل و احسان و دافع بنای جور و عدوان دارای معدلت برور فرمان روای مراد

(۱) بکسر اول بر وزن الماس دربار بادشاهان و امرا واعیان را گویند و کلباس نیز آمده - برهان *

سلطنت حضرت فردوس آرام گاه محمد روشن اختر ملقب به محمد شاه بادشاه و صوبه داري مهاراجه اجيت سنگه و نيابت مهر علي خان و ديواني ناهر خان نائب روح الله خان

چون در آن ايام بعد شهادت بادشاه شهيد و ارتحال بادشاه جنت آرام گاه محمد رفيع الدرجات محمد نكو سر نبيرهٔ محمد اكبر بادشاهزاده در قلعهٔ ارك مستقر الخلافت اكبر آباد معتكف بود درين هرج و مرج مردم احشام قلعه را با خود رفيق ساخته داعيه خروج نمود و باكثر راجه‌ها و امرا كه يك گونه از رويداد مقدمه بادشاه شهيد از قطب الملك و امير الامراء غبار آلوده خاطر بودند بسوى خود دعوت نموده نوشت و از بعضى جهته مراسلات بميان آمد و اين راز سر بسته بر ملا افتاده زبان زد خاص و عام گرديد محمد نكو سر بير قلعه را استحكام داده علم سلطنت بر افراخت - بنابر رفع اين هنگامه قطب الملك و امير الامراء در ركاب حضرت شاه جهان بادشاه با لوازمهٔ توپخانه از دار الخلافه شاهجهان آباد بر آمده متوجه مستقر الخلافت اكبر آباد گشتند و چندى در محاصره و جنگ توپ و تفنگ و بستن مورچال در انجا توقف واقع شد درين ضمن در اواخر شهر شوال رحلت شاه جهان بادشاه روى داد لهذا قطب الملك و امير الامراء به سيد نجم الدين علي خان برادر خود كه به صوبداري دار الخلافت قيام داشت نوشتند كه يكى از شاهزادهاى والا نژاد را بر جناح استعجال بدين صوب عازم گردانند كه تشريف ارزانى داشته سرير آراى سرير موروثى شوند ازانجا كه تقدير ازلى و مشيت لم يزلى بدان پيوسته بود كه بندگان حضرت قدر قدرت محمد روشن اختر ابن محمد جهان شاه بهادر بن حضرت خلد منزل بر اورنگ فرمان فرمائى زيب افزا شوند بنابران سيد نجم الدين

سهند معزز شده در باب رسانیدن آن از خزانهٔ عامرهٔ صوبهٔ احمد آباد بموازنهٔ بتنخواه
ورود یوف و جهت ارسال پنج لک روپیه زر خزانه که در عهد بادشاه سهند
بداروغگی محمد حفیظ خان معزز شده بود منجملهٔ آن سه لک روپیه حواله شده
برای دو لک روپیه باقی و ارسال داشتن به بندر سورت نزد داروغه حکم معلی
صادر گشت و سه هزار روپیه حسب الالتماس مدار حملة معظم خان خانخانان بهادر
صدر جهان صدور الصدور در وجه انعام شیخ محمد غوث معلم حاج ساکن مکه معظمه
از خزانهٔ احمد آباد تنخواه شد و نیز در باب بحالی جاگیر و یومیه و مدد معاش
و دام انعام کلهم اجمعین بدستور سابق و عدم مزاحمت آوردن سند مجدد حکم
قدس بوزارت پناه رسید *

آغاز فساد پیلاجي گایکوار مرهته در نواحي بندر سورت

همدران اوان پیلاجی راوگایکوار مرهته در نواحی بندر سورت سر بفساد
برداشته بتاخت و تاراج دیهات دست تطاول دراز ساخت شیخ الاسلام خان
نائب متصدی آنجا سید عاقل و محمد پناه را با فوج بمقابله و مدافعة تعین
نمود بعد جنگ محمد پناه زخمی شده بدست مرهته گرفتار آمد و مبلغی
داده خلاص شد از آن ایام پیلاجی سال بسال مکرر بدان صوب آمده موضع سوپدره
معموله بو کروه مضاف سرکار سورت را متصرف گشته مسکن قرار داد وهم دران
سال چند ارابه جنس ابریشم که از بندر سورت باحمد آباد می آوردند بر گذر
دریای مهی کولیان آنجا غارت نمودند لهذا مهر علی خان نائب ناظم یک لک
و پنج هزار روپیه بموجب محضر بمهر اعیان و بندهای بادشاهی و دستک دیوان
صوبه از خزانهٔ عامره گرفته نگاهداشت سپاه نموده بر آنها لشکر کشیدند و نیز
جملهٔ آن اینچه بتوانست جنس معروفه را از کولیان گرفته بمالکان مسترد ساخت
و ضامن عدم تمرد گرفته معاودت نمود *

ظل ظلیل مرحمت حضرت آفریدگار رسید و زینت تازه و بهای بی اندازه یافت
و در همان امنهٔ سعادت لمعه حکم جهان مطاع آفتاب شعاع نیرانهٔ صدور وکرامت
نفاذ پیوست که می بعد لقب همایون و اسم مبارک مقدس را بر مناسب دولت
و نگین سلطنت شاه جهان پادشاه مذهب و منقش گردانند و چون همگی همت
حق طویت مصروف برفاهیت کافهٔ انام و امن و امان جمهور خواص و عوام
است بجمیع ناظمان و فوجداران و دیوانیان ممالک محروسه و کاربرداران مهمات
سلطنت ابد قرین فرامین مرحمت آئین و احکام گیتی نظام بر نگارند که جمیع
بندهای پادشاهی را از روی فضل و کرم به تمشیت مهمات و خدمات مفوضه
بدستور سابق بحال فرمودیم باید که در پرورش رعایای عال گوار و رفاهیت غربا
و مساکین و حمایت مسافرین و مترددین و قلع و قمع فساد و تنبیه سرکشان بلاد
توجه وافر و سعی تمام بکار برند لهذا حسب الحکم الا علی بمعرض تحریر می آید
که شکر عنایات و مراحم پادشاهانه بجا آورده بخاطر جمع بموجبی که از پیشگاه فضل
و کرم ارشاد شده در تقدیم خدمت تعهد نمایند و در مکانات دار الضرب صوبهٔ
احمد آباد جنس طلا و نقره وغیره را بمضمون سکهٔ مبارک که در ضمن ترقیم یافته
مسکوک گردانند درین باب از پیش گاه خلافت تاکید دانند - شرح ضمن بموجب
سکهٔ مبارک که در حضور اقدس مسکوک شده آنکه سکه مبارک شاه جهان پادشاه
غازي و بهمین مضمون بنام نائب ناظم حکم ورود فرمود مهر علی خان نائب
نظامت از طرف مهاراجه اجیت سنگه که صوبه بحال بود و روح الله خان نائب
دیوان صوبه باتفاق بسته مبادي باسم آنحضرت بلند آوازه ساختند و در دارالضرب
بالقاب همایون طلا و نقره تمام عیار گشت و نیز حسب الحکم والا در باب بحالی
و استقلال خدمت دیوانی و داروغگی و کروره گری کٹهرهٔ پارچه وغیره کل محال
سائر و امینی پادشاهي صوبهٔ احمد آباد و فوجداري پرگنه پٹلاد و دولقه مضاف صوبه
مذکور بدستور سابق بنام باهر خان عزورود یافت و نیز حکم ضبط خانهٔ کنور چند
پهنسالی جوهري باتفاق نائب ناظم وغیره متصدیان پادشاهی بدیوان صوبه رسید -
ده هزار و هشتصد روپیه درماهه مهارانی دختر مهاراجه اجیت سنگه محل پادشاه

سلطنت محمد رفیع الدوله ملقب به شاهجهان بادشاه و صوبه داري مهاراجه اجیت سنگه و نیابت مهرعلي خان و دیواني ناهرخان نائب روح الله خان

چون حضرت جنت آرامگاه محمد رفیع الدرجات پادشاه که از سابق عارضهٔ تپ دق داشت الا اینجا که مشیت ایزدی بدان پیوسته بود که در اواخر ایام زندگانی چندی به تخت نشینی سلطنت کامرانی نماند بتسعم شهر رجب المرجب فرمانروائی ملک فانی را خیرباد گفته به مملکت جاودانی انتقال فرمودند و هنگام ارتحال بنابر اورنگ آرائی برادر مهین خود محمد رفیع الدوله بوزرا و امرا وصیت نموده بود بنابران ببستم شهر مذکور روز شنبه بر سریر خلافت و جهانبانی اجلاس فرمودند و مناشیر و احکام دربن باب بناظمان و دیوانیان ممالک محروسه شرف صدور یافت *

نقل حسب الحکم اقدس در تخت نشیني بنام ناهر خان دیوان

آنکه بمقتضای حکمت بالغهٔ الله تعالی که متکفل صلاح عالم و عالمیان و موجب انتظام جهان و جهانیان است بر طبق وصیت پادشاه جنت آرامگاه عارج معارج درجات علیین صاعد مصاعد روضات فردوس برین شاه رفیع الدرجات طاب ثراه که سریر سلطنت بجلوس مهین برادر نامدار والا مقدار مزین شود بتسعم ماه رجب در روز شنبه وقت طلوع آفتاب بتخت سعادت رخت سلطنت و کشور کشائی بجلوس جهان افروز پادشاه دین پناه فرازندهٔ قدر و دولت و اقبال فروزندهٔ شمع عظمت و اجلال - طراز چتر همایون - رونق دیهیم گورگانی - خاقان سکندر منزلت خسرو سلیمان مرتبت خلیفهٔ دادگر دارای عدالت گستر نائب مناب پروردگار

سرجمادی الثانی سال مذکور مهرعلی خان بموجب حکم بعمل آورد و ازان تاریخ تا الیوم دیگر احد خریطه در هیچ عهدی مقرر نه گشته است و نیز حسب الحکم والا بدیوان صوبه صادر گشت که خدمات احداثی که در عهد حضرت خلد منزل و ایام فرخ سیر مقرر شده و در عهد خلد مکان نبوده موقوف - لهذا طلب خان بموازات صوبهٔ احمد آباد و بندر مبارک سورت موقوف گشت - که دیگر تا اکنون بنوبت برس مقرر نه شده است در شهر شوال این سال روح الله خان برادر ناظر خان نه نیابت دیوانی از حضور رسیده دخیل کار شد همدران ایام که یک گونه علامت رو بگرانی آورده بود بغابراں نائب ناظم دو نفر از رئیسان غله فروشان را شکم دریده بر شتر بسته دور شهر گردانیدند و این معنی باعث عبرت دیگران گشته چندان گرانی نشد و اشرف علی خان پسر خود را بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش رخصت کرده معصوم قلی ولد کاظم بیگ را برساله داده همراه نمود - آنها بسمت صلع دریایی سابر تا موری و میکریج رفته بعد چندی معاودت نمودند و متصدی گری بندر سورت و حراست قلعهٔ سرحد رام نگر از تغیر حیدر قلی خان به مدوی خان مقرر شده بود و بعمل در نیامده بود من ابتدای فصل ربیع بنکو رئبل سال صدر نگماشته امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت منزلت نخستی الممالک امیر الامراء بهادر فیروز جنگ سپه سردار سید حسین علی خان تفویض یافت چنانچه سید نیابت آنجا به شیخ الاسلام خان رسید او بد انصوب شتافت و متصدی گری بندر کنبهایت بمهرعلی خان مرحمت گردید اشرف علی خان پسر خود را نائب مقرر نمود - سابق مقرر شدن رشید خان بعنوان نامه بری والی ایران بالغتی جواهر و اسپان و رسیدن او به سورت بعزم روانگی رقم زدهٔ کلک بیان گشته بنابر فساد خوارج مسقط که راه جهازات بند افتاد در بندر مذکور توقف نموده بود - درین ولا حسب الحکم والا جواهر وغیره را به کسان مهر علی خان سپرد - چون پرگنه بهروچ در عهدهٔ خواجه عبد الحمید خان و بموجب حکم محصول آنجا بر سبیل هُندویات بحضور میرفت - برای عدم مزاحمت ایصال زر در خزانهٔ احمد آباد بنام دیوان صوبه حکم ورود فرمود *

که درین ولا حکم جهان مطاع آفتاب شعاع کرامت صدور یافت که جاگیر متصدیان سرکار والا کلهم اجمعین از پیش گاه خلافت و جهانداری بدستور قدیم بحال و برقرار گردیده به دیوانیان قلمی گردد که محالات جاگیرداران بدستور سابق بحال دانسته تعلقه سند مجدد عهد سعادت مهد مزاحم و معترض نه شوند و بدین مضمون موزون که سکه معزز شده بود زرها مسکوک نمودند - زد سکه بهند تا هزاران برکات - شاهنشه مجوز رفیع الدرجات وبدهم جمادی الاول دیوانی صوبه از تغیر مهر علی خان نامبدی برگده پتلاد و دولقه و قصبهٔ دوحد از تغیر حیدر قلی خان که در سپرد از بود دار وکلی و کروزائی کتهوهٔ پارچه و محال سائر در پیشگاه خلافت و جهانبانی ناهر خان که از اصل و اضافه سه هزاری ذات هزار سوار سرفرازی یافته و واسطهٔ کفت و سعود امور مهاراجه و قطب الملک بوده است مقرر و معوض گشت و تا رسیدن روح الله خان برادرش بعنوان نیابت سپرد مهر علی خان گردید و حسب الحکم اعلی بمهر قطب الملک یمین الدوله از قرار یازدهم شهر جمادی الاول سنه احد جلوس در باب معافی احد جزیه بنام ناهر خان ورود یافت *

نقل حسب الحکم در معافئ جزیه

آنکه رفعت و معالی پناه وزارت و کفایت دستگاه ناهر خان متعرط باشند درین ولا سناهه بمهر امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت منزلت عمدة الملک بخشی الممالک امیر الامرا بهادر فیروز جنگ سپه سردار بدفاتر رسیده که در باب معافی جزیه برطبق التماس امارت و ایالت مرتبت راج راجیشور راجه اجیت سنگ معروض مقدس معلی گردید حکم محکم قضا شیم شرف صدور یافت که معاف اعتبار نمایند - لهذا حسب الحکم والا قلمی میگردد که آن رفعت پناه درین ماده برفق حکم معلی بعمل آورده متصدیان جزیهٔ احمد آباد و محالات متعلقهٔ صوبهٔ مذکور را بی دخل سازند و احتیاط بلیغ بکار برند که احدی بکسی مزاحم نشود - درین باب از جناب عالمیان مآب تاکید اکید دانند چنانچه پنجم

سر گرم گردید - محمد بهادر ولد صلابت محمد خان بابی را فوجدار کرد معزز ساخت و دیوانی صوبه از تغیر حیدر قلی خان از بست ودوم ماه مزبور از ابتداے فصل خریف است ئمل سال مذکور بمهرعلی خان تفویض یافت و حسب الحکم در باب اورنگ آرائی بادشاه محمد رفیع الدرجات بمهر قطب الملک یمین الدوله سید عبد الله خان بهادر ظفر جنگ سپه سالار یار وفادار مرقوم نهم ربیع الثانی سنهٔ احد جلوس والا بشرف صدور پیوست *

نقل حسب الحکم

رفعت وزارت پناه - شجاعت دستگاه مهر علی خان محفوظ باشند - حکم جهان مطاع آفتاب شعاع بندگان حضرت قدر قدرت سلیمان شوکت سکندر حشمت - مؤسس اساس خلافت و جهانداری - مروج رواج سلطنت و تاجداری رحمت اعمّ آفریدگار - فصل اتم درگاه دادار - حضرت خلیفه الرحمن - ظل سبحان بادشاه غازي محمد رفیع الدرجات شرف نفاذ عزایراد یافت که چون فرخ سیر بسبب حرکتی که طاري حال او شده بود از جادهٔ اعتدال انحراف ورزیده اداهای خارج که خلاف طریقهٔ سلسلهٔ علیهٔ تیموریه است بمیان می آورد - بجزای کردار ناهموار خود رسید و اورنگ خلافت و جهانداری بجلوس میمنت مانوس زیب و بهاری تازه یافت - باید که احکام گیتی نظام بجمیع ناظمان و دیوانیان ممالک محروسه بر نگارند که در تمشیت مهمات انتظام و معاملات صوبجات و اقطاع تعلقات خودها بدستور سابق باستقلال تمام بپردازند و نوعی ضبط و ربط و بندوبست نمایند که سایر رعایا در مهاد امن بوده بخاطر جمع بدعای دولت ابد مدت و کسب و پیشهٔ خودها مشغول باشند و دست تعدی اقویا از حال ضعفا کوتاه گردانیده امیدوار تفضلات باشند لهذا حسب الحکم اعلی نگارش می یابد که آن وزارت پناه شکر این همه تفضلات و نوازشات بی پایان بارگاه خلافت و کامگاری بجا آورده بر طبق حکم محکم بعمل آرند - درین باب از جناب جهانبان مآب تاکید دانند و نیز حسب الحکم و الا در بحالی جاگیر منصب داران وزرد فرمود

سلطنت محمد رفيع الدرجات بادشاه و صوبه‌داري مهاراجه اجيت سنگه و نيابت حيدرقلي خان و ديواني مهر علي خان و ناهر خان

بنابر بعضی مقدمات که ذکر آن مناسب این اوراق که منحصر بر روداد و سوانحات صوبه احمد آباد است نیست مثل بادشاه محمد فرخ سیر و قطب الملک وزیر با مواقعت بظهور آمد و امیر الامراء سید حسین علی خان بهادر که دران ایام بسرداری ملک دکن قیام داشت از وقوف سوء مزاجی بادشاه با برادرش با لشکر گران و بالاجی راو مدارالمهام راجه ساهو را با پنجاه هزار سوار مرهته همراه گرفته بدار الخلافت شتافت و محمد فرخ سیر را معتکف ساخته بشهادت فائز گردانید * بیت *

وفا را خاک ره کردی جفا را بر فلک بردی

نه شرم از خلق ورزیدی نه پروا از خدا کردی

و محمد رفیع الدرجات ابن محمد رفیع الشان بن حضرت خلد منزل هشتم شهر ربیع الاول سال هزار و صد و سی و یک بر تخت سلطنت اجلاس فرمود و احکام مطاعه مشتمل بر جلوس مبارک و نظم و نسق ممالک محروسه بنام ناظمان و دیوانیان صوبجات صادر گشت از انجا که در هنگام تبدیل سلطنت قطب الملک مهاراجه اجیت سنگ را بصوبه‌داری احمد آباد امیدوار گردانیده رفیق خود ساخته بود درین ولا حسب الحکم اشرف در باب نیابت صوبه تا رسیدن نائب مستقل از طرف مهاراجه نامزد مهر علی خان که عمده منصبداران متعینه صوبه بود ورود نائب جداگانه او پنجم شهر ربیع الثانی دخیل کار گشته هنگام شب چراغان جلوس مبارک را بر عمارت کار یر بازار نمود و به تمشیت امور مهام نظامت

بحوالی و معارف آگاه شیخ علی سرهندی و پانصد روپیه بسید احمد از فرزندان قدوة العارفین شاه وجیه الدین قدس سره از خزانهٔ جزیهٔ صوبه دلخواه گردید و خدمت امینی کترهٔ پارچه از تغیر میر ابراهیم بسید فتح الله تفویض یافت و از معروضهٔ محفوظ خان وقائع نگار بعرض اقدس رسید که سید حامد از فرزندان حضرت محبوب عالم که جهت تهنیت جلوس بنابر عدم استعداد و مخاطرهٔ راه نتوانست بحضور رسید و از معمول قدیم هرگاه در عهود پیشین بتقریب گزارش تهنیت به عتبهٔ خلافت رسیده اند خلعت فاخره و هزار و پانصد روپیه نقد و سه هزار روپیه قیمت مادهٔ فیل با تحفس فیل عطا می شده لهذا حسب الحکم اعلی بنام دیوان صوبه صادر شد که سید را سامان راه بعد ز صدور داده روانهٔ درگاه سازد چنانچه روانه گردید سابقاً روانه شدن عبد الحمید خان و سید عقیل خان بدرگاه معلی زیب زدهٔ کلک بیان گسته چون حوالی مذکور بمستقر الخلافه اکبر آباد رسیدند سید عقیل خان بصوبهٔ پتنه بعد سر بلند خان رفت و عبد الحمید خان بحضور شتافته در اندک ایامی بفوجداری سورتهه سرافراز شده مراجعت نموده بقرب بلده رسید و نگاهداشت سپاه نموده روانهٔ آنجا گردید و سید حامد بملازمت رسیده بدستور معهود نقد و مادهٔ فیل یافته رخصت انصراف یافت و تولیت درگاه قدوة الواصلین احمد کهتو قدس سره بفرزند مفوض گشت حیدر قلی خان بنابر بندوبست صلح دریایی مهی و تنبیه و تادیب متمردان و کولیان پرگنهٔ بروده محالات آنطرف کاظم خان خلف خود را باراتی رگهناتهه داس دیوان نائب مقرر نموده بر آمد و چندی دران نواحی بامور مرجوعه پرداخت که از روی نوشته جات وکلای دربار دولت مدار واضح گشت که صوبه از صمصام الدوله تغیر شده لهذا به کاظم خان و رای رگهناتهه داس نوشت که محرران دفتر دیوانی را بنابر مرتب نمودن نسخهٔ ایام دیوانی خود باتمامی احمال و اثقال و تبعه و لحقه به بروده رساند و عزیز خان عرف محمد فیروز جالوری فوجدار پالن پور را تا رسیدن ناظم صوبه منصوب بحفظ و حراست بلده نائب مقرر نموده - کاظم خان غرهٔ شهر ربیع الاول از احمد آباد بر آمد و عزیز خان از پالن پور رسیده داخل گشت میر مرتضی ایلچی و رشید خان نامه بروالی ایران بتعاقب یکدیگر در همان ایام از احمد آباد روانهٔ بندر سورت شدند*

محمد بیگ خان بتازگی گرفته بود بحضور نموده فرود آورد محمد عبد الله
برادر مومن خان که بعنوان مهماندار تا بندر سورت از حضور تعین و همراه بود
ازانجا که پنج هزار روپیه در وجه انعام او مرحمت شده و دو هزار روپیه از خزانه
اندرون محل عطا کردنده سه هزار روپیهٔ باقی را پروانه بتنخواه بر خزانهٔ عامره بنام
دیوان صوبه رجوع نموده گرفت و همدرین سال رسید خان از حضور معلی جهت
نامه بری با برخی از جواهر نزد والی ایران تعین گشته بود وارد گشت که از
بندر سورت براه جهاز روانه شود و بنر حکم اشرف بجمیع دیوانیان صوبه جات صادر
شد که هرکه از اهل خدمات بر مکان خدمت خود حاضر نباشد و گماشتهٔ او بوده
باشد بتحصیل سازید - چون شریف سعد شریف مکه معظمه زادالله شرفا و تعظیما
و دیعت حیات سپرده بسرش شریف عبد الله بسرافت انجا مقرر گشته بود درین
ولا حاجی صالح نام را بطریق ایلچی با پانزده راس اسپ عربی نژاد و نامه مشتمل
بر در گزشتن پدرش و درخواست مقرر شدن سالانه یک لک روپیه بدستور پدر بنام
خود نموده بود بعد از گذشتن نامه اسپان از نظر اقدس سالانه از خزانهٔ بندر
سورت بنام او معین گشت و برای رسانیدن بتنخواه سال حال مصحوب حاجی
صالح ایلچی بر موسم روانگی جهازات حسب الحکم اقدس حیدر قلی خان شرف
ورود ارزانی داشت و بنر یرلیغ رفت که آینده سال بسال تنخواه میداده باشند
ازانجا که فضل و کمال مولانا شیخ نور الدین محمد بصمصام الدولهٔ ظاهر شد
حسب الحکم اعلی بدانر فرستاده شیخ محمد صالح و شیخ نظام الدین محمد
پسران خود با رسالهٔ که در باب خلل تالیف نموده رسید و پروانه بتنخواه هزار روپیه
بمهر قطب الملک جهة زاد و راحلهٔ آنها بنام دیوان صوبه ورود فرمود و نام بردها
روانه شدند حکم اقدس بشرف صدور پیوست که پنج لک روپیه از محصول جزیهٔ
صوبهٔ احمد آباد برای ارباب استحقاق حرمین الشریفین امانت نگاه دارند و برای
رسانیدن آن محمد حفیظ خان مقرر گشت چون در افراد مخارج بلدهٔ احمد آباد
در ماهه پیادهاے متعینه خزانهٔ عامره داخل بود حکم شد موافق معمول در ماههٔ
آنها بعهدهٔ ناظم صوبه است ازانجا میگرفته باشند و دو هزار روپیه بطریق مدد خرج

بجناب و معارف آگاه شیخ علی سرهندی و پانصد روپیه بسند احمد از فرزندان
قدوة العارفین شاه وجیه الدین قدس سره از خزانهٔ حربیهٔ صوبه بدستور گردید
و خدمت امینی کثرهٔ پارچه از تغیر میر ابراهیم بسند فتح الله تفویض یافت و از
معروضهٔ محفوظ خان وقائع نگار بعرض اقدس رسید که سید حامد از فرزندان حضرت
مخدوم عالم که جهت تهنیت جلوس بنابر عدم استعداد و مخاطرهٔ راه نتوانست
بحضور رسید و از معمول قدیم هرگاه در عهود پیشین بتقریب گزارش تهنیت به
عتبهٔ خلافت رسیده اند خلعت فاخره و هزار و پانصد روپیه نقد و سه هزار روپیه
قیمت مادهٔ فیل تا بخشش فیل عطا می شده لهذا حسب الحکم اعلی بنام دیوان
صوبه صادر شد که سید را سامان راه بقدر ضرور داده روانهٔ درگاه سازد چنانچه روانه
گردید سابقاً روانه شدن عبد الحمید خان و سید عقیل خان بدرگاه معلی زیب زدهٔ کلک
بیان گشته چون حوالی مذکور بمستقر الخلافه اکبر آباد رسیدند سید عقیل خان
بصوبهٔ پتنه نزد سربلند خان رفت و عبد الحمید خان بحضور شتافته در اندک
ایامی بفوجداری سورتهه سرافراز شده مراجعت نموده بیرون بلده رسید و نگاهداشت
سپاه نموده روانهٔ آنجا گردید و سید حامد بملازمت رسیده بدستور معهود نقد و مادهٔ فیل
یافته رخصت انصراف یافت و تولیت درگاه قدوة الواصلین احمد کهتو قدس
سره بعز بدو مفوض گشت حیدر قلی خان بنابر بندوبست ضلع دریائی مهی
و تنبیه و تادیب متمردان و کولیان پرگنهٔ بروده محالات آنطرف کاظم خان خلف
خود را نایب رگهناتهه داس دیوان نائب مقرر نموده بر آمد و چندی دران نواحی
مأمور مرجوعه بوداخت که از روی نوشتهٔ جات وکلای دربار دولت مدار واضح
گشت که صوبه از صمصام الدوله تغیر شده لهذا به کاظم خان و رای رگهناتهه داس
نوشت که محرران دفتر دیوانی را بنابر مرتب نمودن نسخهٔ ایام دیوانی خود
باتمامی احمال و اثقال و تبعه و لجعه به بروده رساند و عربی خان عرف محمد
فیروز جالوری فوجدار پالن پور را تا رسیدن ناظم صوبه منصوب بضبط و حراست بلده
نائب مقرر نموده - کاظم خان غرهٔ شهر ربیع الاول از احمد آباد بر آمد و عربی
خان از پالن پور رسیده داخل گشت میر مرتضی ایلچی و رشید خان نامه بر والی
ایران بتعاقب یکدیگر در همان ایام از احمد آباد روانهٔ بندر سورت شدند*

زدند و جلوریز قریب به فیل سواری حیدر قلی خان رسیده چه علمهای نمایان
بظهور رسانیدند هرکه پیش آمد سر خودرا پیش دید - جوانان خوب از طرفین
بر خاک معرکه در خون غلطیدند لیکن درین ناخن سرشتهٔ جمعیت از هم
گسیخته بتفرقه انجامید هریکی از سرداران بطرفی بر آمدند و بقیة السیف
مانند بنات النعش پراگنده گشته ماهی طلب شدند - صلابت محمد خان را
اندک زخم شمشیر بر دست رسید - صفدر خان که فیل سوارهٔ بمکان خود با
بعضی مخصوصان بمقابل استاده بود از وقوع این واقعه بنابر تکلیف مردم بسمت
دیگر عنان تاب شد - حیدر قلی خان که ارادهٔ برخاش نداشت بتعاقب نپرداخت
الحاصل صفدر خان پس از بر آمدن ازان وادی هولناک بموضع اندر سونده مسکن
بلو رمیدار رسیده اخبار طلب فرزندان شد خبر یافت که صلابت محمد خان
و جوانمرد خان و محمد اسد و دیگر اقربا شب همانروز بتعاقب یکدیگر در بورچات
آنطرف دریای سابرمتی بهم پیوسته عائل را از شهر بر آورده بصوب پالن پور
شتافتند - لهذا خود نیز متوجه آنطرف گردیده بصوب حیدر قلی خان روز دیگر
کوچ نموده بموضع عیسن پور دو کروهی بلده رسید و سه روز توقف ورزیده متصل
مزار حضرت شاه بهیکهن قدس سره که در سواد بلده سمت جنوبی شهر واقع ست فرود
آمد و غرّهٔ شهر ربیع الثانی بباغ شاهی استقامت گزیده تا یک ماه و نیم مقام داشت
و سانزدهم روز دوشنبه ماه جمادی الاولی داخل شهر گشته به نسبت مهام
و نظم و نسق پرداخت شکر الله بیگ نائب متصدیگری بندر کنبهایت نوشت
که از بندر سورت بفرزانه خبردار باشد و سید فیض الله منصب دار متعینهٔ صوبه
که واقف کار این دیار و مرزو بوم بود اکثر امورات و رتق و فتق مهام مرجوعه را
بذریعهٔ او بانصرام می رسانید و از رویداد مصاف بابی نوعی تسلط و ضبط
و بندوبست بهمرسیده بود که احدی را مجال اظهار خودسری نماند - ازانجا که
حیدر قلی خان خالی از استعداد نبود در تاریخ این فتح گفته * بیت *

چو رایات حیدر نمودار شد   علمهای افغان نگونسار شد

علمها عبارت؟ از دو الف افغان ست چون نگونسار شوند یعنی ۱۱۳۰ مادهٔ تاریخ است

مهر علی خان نگذاردن تمام وجه بمقتضای قدم اخلاصمندی خود بعنوان خبر خواهی فهمانید از انجا که مسبب ایزدی بنوع دیگر تعلق پذیرفته بود اثری مترتب نه گشت -

* بیت *

عنان تاب شد از رهٔ اتحاد ... طریق سلامت بروفتش زیاد

تدبیر انسانی رفع تقدیر ربانی را نتوانست نمود او اخر شب مهر علی خان بے نیل مقصود معاودت کرد و قرار بر جنگ افتاد همانوقت حیدر قلی خان توپخانه را پیش فرستاده موزچال قائم ساخت , سرراه بر حریف بست پس از طلوع آفتاب عالمتاب از طرفین توپخانه رعد کردار بغرش در آمده سحاب دخانی بلند گشت و تگرگ آتشین باریدن گرفت و از جانبین متهوران دلاوران را عرق حمیت و انتقام کشی بحرکت آمد -

* بیت *

دو رویه صفدران صف در کشیدند ... همه روی زمین اسکر کشیدند

و دو دریای مبارزان به طغیانی در آمده موج زنان رو بیکدیگر آوردند و ترددات نمایان از بردلان طرفین بظهور در آمد ازانجا که همراهیان صفدر خان بیشتری جماعهٔ کولیان و قصابیان بودند از جنگ میدان و صف آرئی و رسیدن گولهٔ توپ و جزائر و سرگردانی بان و جمعی که اجل شان رسیده بود برخاک هلاک افتاده دیده چشم شان ترسید اول فرقهٔ کولیان و گروه قصاتیان که بمعاونت آمده بودند کناره کشیدند -

* بیت *

رمیدند آن وحشیان بے درنگ ... بدانسان که نخچیر و رنگ [۱] از پلنگ

صلابت محمد خان و خوابیمرد خان و محمد اسد غوری و تمامی برادران و اقربا با جمعی از دلاوران و طائفهٔ شجعان سکنهٔ شهر و متهوران باشندگان آنطرف رود سابر که مشهور و معروف و صاحب ننگ و ناموس و پیوسته بعنوان قرابت با نوکری خوانین مذکور می بودند عار فرار بر خود قرار نداده پای شجاعت در میدان مبارزت استوار ساخته رمیدان آن وحشی صفتان و آثار تزلزل در ارکان بعضی بیدلان باقی ماندگان را دیده یک بار بارگی بر انگیخته , قلب مقابل

---

[۱] رنگ بر وزن سنگ نخچیر و بز کوهی وگاو دشتی را گویند - برهان

پراگنده شدند و رحل و نقل باقی بغارت رفت - صفدر خان بنابر کبرسن و عدم طاقت نقل و حرکت بر خانی خود استقامت گزید چندی از شاگرد پیشه با او مانده بودند حیدر قلی خان ازین قضیهٔ واقف گشته هنگامه آرایان را بزجر و توبیخ منع نموده باز داشت و آنچه توانست از جنس معروفه مسترد گردانید و صفدر خان را نزد خود طلب داشته در نهایت تملق و چاپلوسی عذر خواهی و اظهار خجالت نموده گفت ظهور خیر و شر منوط و مربوط بارادهٔ قادر مختار و خالق بشر است - * بیت *

باقضا بر نمی توان آمد   با قدر هم نمی توان آویخت

از امری که واقع شد گرد کدورت بخاطر خود راه ندهند و این مثل گفت و شنید نموده مستمال ساخت - * بیت *

هرکجا داغ باشد مرهم سود   چون تو مرهم نهی ندارد سود

اما اورا مفید نیامد باظهار اینکه سار و سامان اقامت سفر نمانده بشهر رفته تدارک نموده میرسم باوجودیکه مصلحان خیر اندیش گفتند که آنچه مطلوب باشد درینجا سر انجام می تواند شد - ازانجا که در سر خیال دیگر داشت هرچند نشنو گفتند کمر بستند و باحمد آباد آمده شروع نگاهداشت سپاه و فراهم آوردن مردم از خویش و بیگانه شهر و قصبات و جمع نمودن کولیان باستعجال تمام اشتغال ورزیده در ایام معدود با چند ضرب توپ و قریب چهار پنج هزار سوار و پیاده را تعیین نموده بعزم تلافی مافات و تدارک گذشته و آوردن آب رفته بجوی - آنطرف موضع نثوه سر راه فرود آمد - حیدر قلی خان که از پتلاد کوچ نموده در ان نزدیکی بولب دریای کهاری که فاصله سهل دارد منزل گزیده از آمدن او باستعجال با فوج و ارادهٔ مقابله آگهی یافت عاقبت اندیشی را کار فرموده نمی خواست که نائرهٔ قتال افروخته و غبار کدورت بیشتر مرتفع گردد - مهر علی خان را هنگام شب اسطهٔ گفت و شنود و رفع نزاع نموده بنابر رنگ زدائی مرآت قلوب که در مقام پتلاد نشسته بود مکرر فرستاده گفت - * بیت *

ندارم با تو سر دشمنی   تو هم خاطر دوستی بشکنی

داست رسید و او بتدابیر مداخلت به شیخ الاسلام خان امین احد خریه نوشت
که تا رسیدنش به حفظ و حراست بلده پرداخته خبردار باشد - عبد الحمید خان
امر حکومت را سپرد نموده عزم روانگی دارالخلافت را مصمم نمود - سید عقیل
خان نیز در باغ مهر علی خان ورود آمد که همان روز جواب واند مشتمل بر
معاودت و رسیدن فوراً سه وصول یافت سید عقیل خان بلا توقف از بر آمدن
خویش آگاهی داده نوشت از جائیکه رسیده باشند در عرض طریق آمده ملحق
گردند - روز دیگر عبد الحمید خان و او باتفاق یکدیگر روانه گشتند - حیدر علی
خان غرهٔ شهر ربیع الاول از بندر سورت باراده احمدآباد کوچ نمود مهر علی خان
و صفدر خان بابی و صلابت محمد خان و جوانمرد خان و محفوظ خان وقائع
نگار و محمد منعم سوانح نویس منصبداران متعینه و اهل خدمت بنابر استقبال
بر آمده راهی شدند شیخ روح الله برادر باهر خان که بودن خود را مناسب
ندانست روانهٔ حضور گشت - استقبالیان بعضی تا کنار دریای مهی و برخی
این طرف پس و پیش رسیده ملاقی شدند تا آنکه سواد قصبهٔ پتلاد منزل شد
بنابر معاملت آنجا روزی چند مقام روی داد *

وقوع خانه جنگی با صفدر خان بابی

دوری معاملات ملک سعدده بار باری تازه بر روی کار آورد - مفصل
این مجمل آنکه بر سر چاهی که لشکریان آب کشی می نمودند فیما بین
سقای صفدر خان بابی والف بیگ جماعة دار همراهی حیدر علی خان
گفتگو واقع می شود از جانبین چندی از پیواج که در آنجا حاضر بودند بحمایت
و اعانت سقای خود پرداخته کار از نزاع و خصومت زبانی گزرانیده بحرف
و سنگ و به تیغ و خنجر منجر ساختند و نوبت حمایت از اخامرة و اخلاف
و سائر الناس گذشته بمردم آدمی انجامیدند و شور و غوغا در لشکر افتاد - کسان
الف بیگ زور آورده تا فرودگاه صفدر خان رسیدند چون از وقوع این واقعهٔ ناگهانی
و وقوفی نبود هرکه بحاجتی یا جائی بود خود را نتوانست رسانید - بالضرورة

موقوف گشتن سه شنبه بازار و مقرر شدن جمعه بازار بدستور ایام پیشین

از قدیم الایام در عهد سلاطین گجراتیه مقرر شده بود که روز جمعه که روز تعطیل و هم بنابر فراهم آمدن مردم بنماز جمعه در مسجد جامع جمعه بجمعه بازاری از پیش دروازهٔ بهدر تا سه دروازه فراهم میگشت و مردم قصبات و قریات ده یازده کروهی بروز معین از اطراف و جوانب آمده به بیع و شراء اشتغال می ورزیدند و بدین وسیله بنماز جمعه میرسیدند و این طریقه تا عهد حضرت خلد مکان مستمر بود - در ایام حکومت یکی از ناظمان آن عهد بنابر امری بازار را بروز سه شنبه که نیز روز تعطیل است تعین فرمود و این شیوه تا حال جاری گردید درین ولا عبد الحمید خان نائب ناظم نظر بتحاضر شدن اهل اسلام برای نماز پس از انقضای شصت سال بازار روز سه شنبه را منع نمود منادی گردانید و بروز جمعه بدستور ایام پیشین مقرر ساخت که تا اکنون جاری است و همدرین سال او اخر ماه ذیحجة الحرام بنابر تکلیف سید عقیل خان و والد راقم روانهٔ دارالخلافت گشت که بدانجا سابقه تلاش خدمت و تعلقه به تخصیص دیوانی صوبه اگر تواند شد پردازد و در نواح اودی پور تا میر مرتضی ایلچی ایران دیار که بدین صوب می آمد و بنابر وقوع حادثهٔ جنگی در انجا موقوف بود برای اصلاح آن بتکلیف معتمد خان برادر ایلچی ایشان را مکثی روی نمود که گزارش تفصیل آن مناسب مقام نیست - درین بین حیدر قلی خان نائب صوبه مقرر گشت چون بنابر معاودت از سورتهه از سید عقیل خان نهایت رنجیده بود او توقف خود را صلاح حال ندانسته نتوانست که معاودت نموده بیاید که باتفاق عازم شویم *

مقرر شدن حیدر قلی خان به نیابت صوبه

ششم شهر صفر المظفر سال هزار و صد و سی شش نیابت بمهر صمصام الدوله از تغیر خواجه عبد الحمید خان بنام حیدر قلی خان که در بندر سورت مقام

صوبه داري صمصام الدوله خان دوران و نيابت عبد الحميد خان و ديواني حيدر قلي خان

در پیش گاه خلافت و جهانبانی صوبه داری احمدآباد به صمصام الدوله خان دوران نصرت جنگ که بمنصب هفت هزاری ذات هفت هزار سوار سرافراز و به نیابت امیر الامراء سید حسین علی خان بهادر فیروز جنگ به بمسند امور میر بخشی گری می پرداخت از تغییر مهاراجه اجیت سنگه مرحمت گشت و منشور نیابت و مداخلت و حفظ و حراست شهر و پرگنات بنام خواجه عبد الحمید خان بست و چهارم شهر جمادی الثانی سال هزار و صد و بیست و به عز ورود یافت - و او دو سه روز بعد از فراهم آوردن سپاه به کنکاش این امر کوشیده ظاهر ساخت و نائبان مهاراجه را طوعاً و کرهاً بی دخل نموده بر آورد - مهاراجه از کیفیت وقوع این واقعه در حین مراجعت که بنزدیکی رسیده بود متحیر گشت و چون مار بر خود پیچید - خواجه عبد الحمید خان که از فتنه جوئی او مطمئن خاطر بود توپها را بر دروب بلده قسمت نموده بمردم کاری سپرد و باستحکام برج و باره پرداخته مستعد ممانعت گردید مهاراجه از موضع سرکهیج کوچ نموده ازان طرف رود سابر در ریگ گزاره شده به شاهی باغ دائره نمود و ناهر خان شیخ روح الله برادر خود را به نیابت داروغگی کتهره پارچه گذاشته بدو پیوست - از انجا که مهاراجه را یک گونه گرانی طبع از عزل و بر آوردن نائبان بهم رسیده بود باراده پر خاش روزی چند مقامات ورزید - ناهر خان که واسطه و متکفل امور او بود - به سخنان صلاح آمیز از جدالات دور از کار باز داشته سرا والی نموده یازدهم شهر رجب المرجب به جودهپور کوچانیده برد و عبد الحمید خان که بعد از معاملات مهاراجه بجز حفظ و حراست بلده بامری دیگر نپرداخته بود بتعیین فوجداران و تهانه داران متعلقه نظامت و مقرر ساختن عمال محالات شرطی صوبه به تمشیت مهام سرگرم کار گردید *

بعادت رنجنده بدادت آنجا را به صفدر خان بابی تکلیف نمود و استدعای نوح و اخراجات زاده درخواست کرد - چون به رضا قلی برادر کاظم بیگ خان گفت او بلا عذر موجب مرضی و خواهش حیدر علي خان قبول کرده درخواست سند بنام معصوم علی برادر کلانش که در احمدآباد بود نموده حاصل ساخت و بدولعه آمده هر دو برادران باتفاق یک دیگر عازم آن صوب شدند چون بقصبهٔ امر بلی پیوستند فتح سنگه ماړواری نائب مهاراجه هراسنده جونه گذهه را خالی نمود و آنها بدخل کار گستند - حیدر قلی خان را نعس حراب و خلادت معصوم قلی و برادرش بر دل بست گردید - همدران سال عنایت الله خان که بربارت حرمین سریفین در سال پیس روانه شده بود بس ادای مناسک [1] وارد بندر سورت و از انجا به احمدآباد آمده براه ماروار عازم حضور پر نور گشت - مهاراجه بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش زمینداران بر آمده بسخیص و تحصیل کنان بسمت سورتهه شتافت و به نوانگر رسیده بست زاده طلبی وجه پیش کش روزی چند به جنگ توپ و تفنگ منقضی گشت بابی الحال مقدمهٔ آنجا را انفصال داده بارادهٔ پرستش دوارکاں عرف جکت که معبد معتبرهٔ مشهورهٔ هنود است بیشکش گیران روانه گشت - سید عقیل خان که بعد از معاودت بنابر عارضهٔ جسمانی در دولعه متوقف بود و والد او بندر کنبهایت به احمدآباد آمدند و طیب خان از تغیر محمد معز بخدمت بیوتاتی بلده سرافرازی یافته رسیده بائبان مهاراجه در بلده در اکثر امور بی آعتدالیها در پیس نموده باجد و جر پیوستند و بنابر امری بانکی از متوسلان عبد الحمید خان هنگامه برپا شد - از انجا که دران وقت از منصب داران واعیان سپاه بلده مستحق نبود باستعداد خانه جنگی پیش آمدند - چون ماروارمان بیش رفت کار نه دیدند از در مصالحه در آمده در گررانیدند و بالس اکثر مقدمات و بدعات در پیش گاه خلافت و جهانداني بعرض رسید لهذا صوبه تغیر شد *

---

(۱) اعمال و افعال حج است - جامع *

معهده او حواله کرده مفوض گردانند و جمعی که نوکری او را کسرشان خودمی پنداشتند قلیلی که از انها بر آمد داده به دواعه آمدند و ایشان بار ده کمتهایت رسیدند *

فوج کشي نمودن حیدرقلي خان بر موضع مونجپور معمولهٔ برودہ و کشته شدن کاظم بیگ خان و مقرر نمودن معصوم قلي برادر او را به نیابت فوجداري سورتهه

همدران سال حیدر قلی خان با فوج آراسته و توپخانهٔ پیراسته باراده بندوبست پرگنات متعلقه از بندر سورت بر آمد و صفدر خان بابی را با جمعی بمرافقت خویش از احمدآباد طلب داشت و متوجه پیش گشت - کاظم بیگ خان نائب فوجداری برودہ آمده پیوست و به هراولی فوج و تنبیه مفسدان مامور گشت - از انجا که زمیندار موضع مونجپور از راه غرور دوفور کولیان بادای مال واجب و پیشکش جواب راستی نمی داد کمر همت باستیصال و قلع و قمع او بسته آمد - زمیندار سپر مدافعت بر سر و دست ممانعت در پیش نموده بجنگ در پیوست و تنور حرب بشعله افروزی توپ و تفنگ گرم گردید جمعی از طرفین کشته و خسته گشتند - کاظم بیگ خان که مصدر تردد نمایان گشته توپی را پیش برده مورچال را بنزدیکی رسانیده بود اتفاقا برسیدن تیر بندوق بتقدیر اش جام شهادت نوشید - رضا قلی برادر کهترش جبین عزم را غبار آلود اکراه نساخته بقائم داشتن مورچل بپائمردی شجاعت و جلادت پرداخت و روزی چند این معامله برد و خورد شبانه روزی طول کشید - آخر الامر زمیندار هنگام شب مکان را خالی نموده کنار گرفت - حیدر قلی خان آن خانه را بآتش قهر سوخته بانهدام مساکن امر نموده با خاک راه یکسان ساخت و بسمت دیگر متوجه گشت که درین بین خبر معاودت سید عقیل خان از صاع سورتهه رسید

از ین طریق نزدیکی حمویس والد نعابر دیدن راقم که علیل گراشته بودند و نیز یک گونه مزاج سان راغب سوریهه نبود براه موضع کاوی که محاذی بعدر کدهایت است رسیده از انجا کستی سوار آمدند - شکر الله بیگ اطلاع یافته سواری باستعمال فرستاده جون هنگام شب بود عذر ملاقات و نیامدن را گفته نعابر صداقت فردا را وعده گرفت و روز دیگر ملاقاتها بمیان آمد - تا بودن دند و بار دند می سد - سید عقیل خان به دولهه رسیده نوشته جات طلب سپاه بنام صلابت محمد خان بابی و محمد بختی بابی و جماعه داران حرو کل فرستاد - آنها گروه گروه و فوج فوج رسیده نوکر شدند - نعابر طلب والد راقم کرة بعد اخری و مرة بعد اولی بمبالغه نوشت و ایشان اغماض نموده تَلبّث و لَعَلّ پرداختند چون آمد و رفت سفر از حد اعتدال گذشت بالضرورة شتافتند - از انجا که قریب سه هزار سوار فراهم آمده بود کوچ نموده بلولیانه رفت چون ابتدای سرحد او لکه سوریهه از انجاست سید عقیل خان بر موضع پالتیانه سواری نموده باحت در آورد و غنیمت فراوان بدست لشکریان افتاد - خان موصوف آگاهی یافته قسم امور به پرداخته بود گوید آوری مال معروفه از سپاه به عمل در نیامد مگرمواشی معاودت نموده قریب بنم سبی باردوی خویش مراجعت نمود و کوفت جسمانی ره نوردی مسافت بعیده و علاوه عدم جمع امتعهٔ منهوبه عاید حال گشت مهاراجه که از استماع رواده سدن او به سورتهه بجانهٔ جماعة داران که نوکر شده بودند بدهند گفته فرستاد که اگر خلل در ملک سوریهه یا جسم رحم بدانث آنجا خواهد رسید باز خواست اعمال از اهل و عیال آنها خواهد سد - و نوسته جات این بنام از جانبها به هر کدام رسیده از خوف هر کاری را به تعلل و تعویق انداخته مساهره را بالا میکردند - این معنی نیز منکشف گردید - چون از ایام پیشین ضابطهٔ مستمرهٔ ملک گجرات است که آغاز تاریخ طلب سپاه فوجداران سوریهه از مقام لولیانه محسوب می شود در چند روزه مقام و انتظار طلب آنها لازم الادا گشت سید عقیل خان از والد تدبیر طلب و بر آمدن ازین مهلکه در خواست نمود ایشان صلابت محمد خان بابی نائب فوجداری کولوار که خواهشمند بود مقرر نموده وجه طلب سپاه از

نزول فرمودند و محمد باقی فوجدار دران وقت آنچه توانست شد نُزلی[1] مهیا نموده فرستاد تا سه شبانه روز نزول باران بمرتبهٔ شدت داشت که نقل و حرکت احدی از مکان خود امکان نه بود روز چهارم که شاه خاوری علم جهانگیری بر افراخت و لشکر عمام را مفهوم ساخت عریدن فلان سخالی فرو نشست و این نوری کار روزگار آورد - اتفاقا دران ایام لعموی ترس که دران خا نوفور و با لندگی تمام داشت آورده بودند راقم را دران حالت رعشت نخوردن آنها نیم رسید چون امید حیاتی نداشتند مصالحه نکرده چندبرا که دائمک تناول نمود تفریح کلی فی الفور محسوس شد و تا دو روز که مداومت کرد گویا حکم آب حیات داشت که بیاری عصا قدمی چند حرکت نموده بیرون بر آمد و ابتدای صحت همان بوده است القصه در صدد کوچ و حرکت بودند که نوشتهٔ سید عقیل خان بآمدن دولقه رسید که باتفاق تسورت رفته آید بمقتضای وقت بنابر عدم موافقت مهاراجه و حیدر قلی خان راقم را با متعلقان به کندهایت روانه فرموده خود متوجه دولقه شدند - راقم بکندهایت رسیده در یکی از خانهای محمد زمان تاجر فرود آمد و شکر الله تنگ نخوش خلقی و دلبری پرداخت - سید عقیل خان از دولقه روانهٔ بندر سورت شد و بدانجا رسید - از اتفاقات دران اوان حیدر قلی خان ارادهٔ اساس حصار مسمی بعالم پناه نموده بنابر میمنت حسب بنای آنرا بدست سید عقیل خان که مرد سید است داد که گراست و چندی در آنجا متوقف گشت - که از پیشگاه خلافت و جهانبانی فوجداری سورتهه از تغیر کنورانهی سنگه ولد مهاراجه و پرگنه کو لوار بحیدر قلی خان مفوض گشت و نیابت آنجا را به سید عقیل خان تکلیف نمود و او قبول کرد والد راقم از راه عاقبت اندیشی که هر کاری و مردی گفته اند ازین معنی مانع گشت و گفت که در فوجداری سورتهه شب و روز سواریهای طولانی باید کرد و این کار از شما متمشی نمی تواند شد اگر استعفا نمایند اولی ست - از انجا که سر رشته خدانانده بود از رو نیامد و بعزم آنجا رخصت شده راهی گشت

---

(1) بضم نون و سکون زای منقوطه آنچه برای مهمان مهیا سازند - جامع *

آخر شب روانه ساختند و خود قریب یکپاس و نیم از روز بر آمده که اعلی
و ادنی تجار و رعایا و برایا حاضر آمدند سوار شد عبدالغنی بیگ بعنوان
مشایعت همراهی گردیده برأی العین مشاهده می نمود که در کوچه و بازار از
صغیر و کبیر و برنا و پیر باظهار اندوه و ملال هم قرین گشته بآوردن با رحیل
و شیرینی و گل و نان برنگدیگر شفقت گرفته رخصت می شدند تا آنکه بموضع
کساری دو کروهی رسیده جمعی کثیر از تجار و باشندگان که سواریها داشتند
و کسانیکه توانائی ره نوردی یافتند بدانجا آمدند بنابر ترخیص آنها ساعتی
چند در سایهٔ درختی نائبان معزول و منصوب برادر وار در پهلوی یکدیگر نشستند
جماعه که رسیده بودند از روپیه وامثه بقدر مقدور و میسور پیش آورده
درخواست سفارش بعبدالغنی بیگ می نمودند و ایشان مُعرِّف احوال هر یک
شده بعنوان نیک بسفارش پرداخته دست بدست می سپردند یکی از آنها
چند تولهٔ نقره را گل ساخته آورده بود بر سر هر دو نثار نمود عبدالغنی بیگ را
از مشاهدهٔ حالت مردم رقت دست داد و گفت می درین مدت این قسم
سلوک رعایا با معزولان ندیده ام این حکومت بوده است والد در جواب فرمود
که زر واحدی را بکسی نه گراسته ام و بی موجب روادار ایذا و اضرار احدی نه
شده ام -

* رباعی *

در پیش اجل همه سرها هیچ است — وین منصبی و سیم و زرها هیچ است
هر چند بروی کار در می نگرم — نیک ست که نیکست و دگرها هیچ است

القصه مردم را همراه نائب منصوب رخصت ساخته روانه پیش گردیدند
چون بنابر بر آمدن و رخصت مردم مکثی رو داده بود او اخر روز بموضع بار
معموله بلاد معزل شد و دران شب مرض زامم اشتداد بر ترقی که تا به سحر
رسیدن شمع زندگی گمان نبود چون هنوز وقت معهود نرسیده پس از
دمیدن تباشیر صبح افاقهٔ کلی حاصل گشت و از انجا کوچ نموده بقصبهٔ
اوهر مادر رسیدند و باران در گرفت بالضروره در مکان فوجدار نشستی آنجا

نزول فرمودند و محمد تابی فوجدار دران وقت آنچه توانست شد نُزلی(۱)
مهیا نموده فرستاد تا سه شبانه روز نزول بارش بمرتبهٔ شدت داشت که نقل
و حرکت احدی از مکان خود امکان نه بود روز چهارم که شاه خاوری علم
جهانگیری بر افراخت و لشکر غمام را منهزم ساخت عزیمت فلان سنجالی
فرو نشست و این نوبی کار روزگار آورد - اتفاقا دران ایام لمبوی تپش که دران
جا بوفور و با لندگی تمام داشت آورده بودند راقم را دران حالت رعشت
بخوردن آنها بهم رسید چون امید حیاتی نداشتند مضائقه نکرده چندیرا که
داشتک تناول نمود تفرج کلی فی الفور محسوس شد و تا دو روز که مداومت
کرد گویا حکم آب حیات داشت که بیاری عصا قدمی چند حرکت نموده بیرون
بر آمد و ابتدای صحت همان بوده است القصه در صدد کوچ و حرکت بودند
که نوشتهٔ شید عقیل خان بآمدن دولقه رسید که باتفاق بسورت رفته آید بمقتضای
وقت بنابر عدم موافقت مهاراجه و حیدر قلی خان راقم را با متعلقان به
کندهایت روانه فرموده خود متوجه دولقه شدند - راقم بکندهایت رسیده در یکی
از خانهای محمد زمان تاجر فرود آمد و شکر الله نیک نخوش خلقی و دلبری
پرداخت - شید عقیل خان از دولقه روانهٔ بندر سورت شد و بدانجا رسید - از
اتفاقات دران اوان حیدر قلی خان ارادهٔ اساس حصار مسمی بعالم پناه نموده
بنابر میمنت حسب بنای آنرا بدست شید عقیل خان که مرد شد است داده
که گراست و چندی در آنجا متوقف گشت - که از پیشگاه خلافت و جهانبانی
فوجداری سورتهه از تغیر کنورانهی سنگه ولد مهاراجه و پرگنه کولوار بحیدر قلی
خان معوض گشت و نیابت آنجا را به شید عقیل خان تکلیف نمود و او قبول
کرد والد راقم از راه عاقبت اندیشی که هر کاری و مردی گفته اند ازین معنی
مانع گشت و گفت که در فوجداری سورتهه شب و روز سواریهای طولانی باید
کرد و این کار از شما متمشی نمی تواند شد اگر استعفا نمایند اولی است - از
آنجا که سررضا خداداده بود از رو نیامد و بعزم آنجا رخصت شده راهی گشت

---

(۱) بضم نون و سکون زای منقوطه آنچه برای مهمان مهیا سازند - جامع *

تحسین کرده حقیقت را بپایهٔ سریر خلافت مصیر معروض داشت ملا عبد الحی
ولد عبد الغفور روانهٔ درگاه معدلت پناه گشته نُقُوب خود را بانصاف رسانید - مراحم
والا شامل حال او شد و بعطای خلعت فاخره و یک زنجیر فیل و خطاب عمدة
التجار امتیاز یافته حسب الحکم معلّی در باب عدم مزاحمت اموال پدرش
حاصل نموده آورد از انجا طلا و نقره در دارالضرب بندر سورت سازش عمله
و فعلهٔ آنجا که مغشوش سکه میزدند حیدر قلی خان در صدد تحقیقات و اتمام
عیار ساختن در آمده معیر و گداز گر دارالضرب بندر کهنهایت را طلب داشت
و در باب فرستادن آنها بنام والد راقم نوشت - چون دران وقت ایشان در دولقه
بودند راقم که بامر دیانت می پرداخت از مضمون مرقومه واقف گشته آنها
را روانه نمود حیدر قلی خان بحضور خویش عیار اشرفی و روپیهٔ مسکوک انجا
و بندر کهنهایت را گرفته تفاوت بر آورد و فرق یک روپیه بصیغهٔ جریمه از عمله
و فعله باز خواست کرد و معیر و گداز گر کهنهایت را خلاع داده رخصت نمود *

رویداد هنگامه بر ایام عید اضحی بر سر مادهٔ گاو

همدران سال که عید اضحی رسید اهل اسلام نر و گوسپند و مادهٔ گاو و گاومیش
بنابر قربانی ابتیاع می نمودند از انجا که در فرقهٔ بواهیر بیشتری مادهٔ گاو
و گاومیش بانی امر صرف میشود - اتفاقا حوالدار گذر کالوپور که آن گروه دران
طرف سکونت دارند باعتقاد خویش امر نوایی اندیشنده و صوبداری و حکومت
مهاراجه را بخاطر آورده مادهٔ گاوی که بنظرش در آمد از دست یکی از انها جبرا
قهراً رهانیده گرفت لهذا قوم بواهیر فراهم آمده نزد قاضی خیر الله خان ناظم
ماجرا برداختند و او بکار برداران مهاراجه پیغام نمود جوابی که رفع هنگامه شود
حاصل نه گشت بنابران جمهور اهل اسلام سکنهٔ بلده و پورجات اجماع نموده
مصدر شورش و فساد گشتند و نزدیک بود که بقتل و غارت منجر شود بعضی از
عاقبت اندیشان مهاراجه را فهمانیده بقاضی پیغام فرستادند که اهل اسلام موافق
دین و آئین خود مختاراند احدی مانع و متعرض آنهانیست چنانچه شریعت

الله جهانه دار بحالیه مسر بهورا هفتصدی ذات یکصد سوار تهانه دار احمد نگر
محمد اشرف دو صدی ذات تهانه دار بالیجهاور واوهاره مسر عبد الله پانصدی
ذات تهانه دار بدیگر محمد بالی تهانه دار کهمره اصغر علی خان پانصدی ذات
پنجاه سوار تهانه دار پیسلود رضا قلی ولد کاظم بیگ صد و پنجاهی ذات تهانه
دار بسجدره رحمان یار خان داروغه دار الضرب اسلام نگر دو صد و پنجاهی ذات
محمد نص داروغه توپخانه حسینی سه بیتی وغیره داروغگان و مسرفان
و تحویلداران خوزگل بلده سوای موجداران عمده و اهل خدمات صوبه و جاگیر
داران قدیم داشتند - همدران اوان خلعت فاخره و سر پیچ مرصع از پیشگاه
خلافت و جهانبانی بابت عطای زمینداری ناگور مصحوب رضا یار خان گرزبردار
و فرمان والا شان تعویض صوبه داری احمدآباد بدست محمد زمان گرز بردار
رسید - مهاراجه بمراسم استقبال و تعدیم آداب پرداخته گوست و حسب الحکم
معلی بنام حیدر قلی خان دیوان صوبه ورود یافت که سی و دو لک و شصت
هزار دام در عوض خوراک دواب دمهٔ مهاراجه در سرکار والا مقرر شده باید که از
مکان جید سیر حاصل جاگیر شرطی او بعهدهٔ خویش گیرند و سی و دو هزار
و هستاد و یک روپیه بابت قیمت جواهر پیشکش حسن مبارک بر دمهٔ اوست
از محال جاگیر اگر بعد واصل نسازد بگیرند و خوندداس عامل معزل برگنه بهروچ
که تعهد نه لک و نود و چهار هزار روپیه محصول آنجا نموده بحضور واصل
ساخته بنابر عدم مزاحمت او بدیوان صوبه حکم رسید و برای ارسال زر موجودهٔ
خزائن و موجودات منصب داران و اهل خدمات متعیّنهٔ صوبه باتفاق علام
محمد خان بخشی بمهر خود و برداشتن گماشته هاى وقائع نگار و سوانح نگار
و هرکاره از کچهری احد جریهٔ سرعنه چون در عهد حضرت خلد مکان بوده بعدعن
بلیغ بدیوان صوبه رسید همدران سال عمدة التجار ملا عبد الغفور که بو مورمال
داری و اسباب ظاهری جهازات متعدد سر آمد تاجران و مالداران بندر سورت بلکه
این صوبه بود بتقاضای الهی رحمت هستی بربست - حیدر قلی خان باظهار
اینکه او لاولد فوت شده اموال و اثمال را قرق نمود و هشتاد و پنج لک روپیه را

ز باهر خان که بمنصب هزار و پانصدی بلا شرط مفتخر بود و از هنگام فوج
کشی امیر الامرا بر خودهپور واسطهٔ گفت و شنود و اصلاح معاملت مهاراجه
می پرداخت بعنوان (۱) اتالیق که از جادهٔ اطاعت و فرمان پذیری انحراف نورزد
بدست او بدر داروغگی محال کهسرهٔ پارچه و سائر بلده از تغیر مکرم خان دیوان
معزول سرافرازی یافته همراه آمد درین بین اسپان عراقی براد پادشاه ارمغانی
والی ایران که مصحوب میر مرتضی ایلچی فرستاده بود چهار مرکوب ایلچی بعلت
روبداد طوفان به بنگاله رسید و چهار محمول اسپان به بندر سورت آمد چون معروض
اقدس گشت یرلیغ بمومن خان متصدی بندر سورت صادر شد که بدرقه خرج
راه و شخصی از خود بطریق مهمان دار میر آخور تعین نموده روانهٔ درگاه معلی سازد
و او پس از عزل خود محمد عبد الله برادر خویش را همراه داده براه احمدآباد
روانه ساخت - معتمد خان دیوان پیشتر بدر همراهی گردیده رفت و مومن خان
بدر متعاقب روانه گشت مهاراجه بساعت مختار اهل بتنجیم بوقف ورزیده در قلعه
بهدر در آمد دران اوان فوج داران و تهانه داران بموجب اسعاد درگاهی بتفصیل
ذیل هریک بمکان خودها بضبط و ربط تعلقات می پرداختند روح الله خان بمنصب
هزاری ذات دو صد سوار بلا شرط به فوجداری اعظم آباد و معمور آباد
و بهیل و اسلام آباد ابو طالب خان هزاری ذات یک صد سوار بلا شرط فوجدار
گودهره و حرکال و احرامی شارع دو حد عربی خان سه صدی ذات فوجدار بالی
پور و دانتی وارهٔ عصفر خان هزاری ذات دو صد سوار فوجدار بنجا پور و تهانه
کهرود و صلابت محمد خان بابی پانصدی ذات دو صد پنجاه سوار فوجدار باره
سینور جوان مرد خان پانصدی ذات یکصد سوار فوجدار رادهن پور محمد علی
زلد نظر علی خان سیصدی ذات تهانه دار هیر پور و بابودره میر عبد الخالق صد
و پنجاهی ذات تهانه دار ادیج سلور میر شمس الدین تهانه دار صندل پور و خان
پور و محمد خلیل پانصدی ذات سی سوار تهانه دار سانوده محمد رحیم صدی
ذات تهانه دار بامول واصل بیگ صدی ذات تهانه دار پندارهٔ محمد لطیف

---

(۱) لغت ترکی بمعنی ادب آموز و تربیت کننده +

به حضور قلی خان که بمنصب دو هزاری ذات هزار سوار بالا شرط سرافرازی
داشت بعزم ابتدای فصل خریف موتی بدل مطابق سال ششم جلوس معلّی
بصوب گردید و بعطای خلعت فاخره و سرپیچ مرصع مُباهی گشته راهی شد
و نوزدهم شهر ذیقعده الحرام بسواد بلدهٔ احمدآباد متصل مزار شاه بهیکهن
قُدّس سرّه فرود آمده شعبی ناظر نیابت ناصرالدین احمد خان ولد شیخ
الاسلام خان را بنیابت دیوانی صوبه و محمد شفیع نام از همراهیان خود را
بورد عمل کهترهٔ پارچه که بضمیمهٔ دیوانی بود مقرر کرد و سید عقیل خان را
فوجداری و امینی دولقه و بندر کنبهایت را از جانب خود سپرد نموده بصوب
بندر سورت کوچ نمود و در بیلاد ارجمند خان و بفوجداری بروده کاظم بیگ خان
و در بهروچ عبد المومن خان را نصب نموده داخل بندر سورت گشت و به
تمشیت مهام سر گرم کار گردید والد راقم که بنابر تغیری از کنبهایت آمده بود
درین ولا که سید عقیل خان بدولقه راهی شد بدستور سابق ایشان را بنیابت
کنبهایت مقرر داشته همراه گرفت از انجا که بنابر عزل و نصب امور پرگنه برهم
خورده و رعایا طریق فرار پیموده بودند قریب یک ماه بحسن تدبیر والد اصلاح
پذیر گشت و از انجا بکنبهایت شتافته بعد چندی راقم را نائب گذاشته حسب
الطلب سید عقیل خان به دولقه آمده به سرانجام امور اشتغال ورزیدند *

رسیدن مهاراجه اجیت سنگه بصوبه

مهاراجه اجیت سنگه با فوج گران از جودهپور بعزم صوبه راهی گشته
روز پنجشنبه دهم شهر ربیع الاول سال هزار و صد و بیست و هشت بباغ شاهی
رسید بخیراج بهنداری با بهاوتان و مهر علی خان و صفدر خان بابی و ناصرالدین
احمد خان صدر و نائب دیوان صوبه و قاضی خیر الله خان و عبد الحمید خان
وقایع نگار و محمد منعم سوانح نویس و میر حسام الدین خان محتسب و میر
ابو طالب کوتوال و محمد اکبر مفتی و منصب داران و متعینان و اعیان و سر
گروهان مسلم و هنود فرقه صرافان و تجارت پیشگان سکنهٔ بلده رفته ملاقی شدند

صوبه داري مهاراجه راج سر عمده راجهای هندوستان مهاراجه اجیت سنگه زمیندار جودهپور و دیوانی محترم خان وحیدر قلي خان

از پیشگاه خلافت و جهانبانی صوبه داری احمدآباد از تغیر داؤد خان نبّی بمهاراجه راج سر راجه اجیت سنگه راجهٔ جودهپور که بمنصب شش هزاری ذات شش هزار سوار سرافرازی داشت معوض گردید و بارسال خلعت خاصه و صدور فرمان معتمر و مباهی گشت و فوجداری سورتهه تمام کشور ابیهه سنگه بدستور سابق بحال شد مهاراجه از قبل خود بخیراج بهنداری را بنیابت صوبه و فتح سنگه نامی کایت را بنیابت فوجداري سورتهه رخصت نمود و آنها راهی گشته هفتم شهر شعبان مطابق سنه هزار و صد و بیست و هفت بخیراج داخل احمدآباد شد و فتح سنگه بسورتهه شتافت و عبد الحمید خان بلده آمد و بضمیمهٔ دولت گنج احمد کهو خدمت بخشی و وقائع نگاري شد و مرحمت شد بهنداري بمنصب مهام و انتظام و تعین فوجداران و تهانه داران متعلقه نظامت سر گرم گردید همدران اوان عنایت الله خان که در عهد حضرت خلد مکان دیوان خالصه شریفه و محل اعتماد و از زمرهٔ امرای عظام آن حضرت بود از حضور مقدس رخصت سفر حجاز و حج بیت الله الحرام حاصل نموده وارد گشت و روزی چند متوقف گشته و از بندر راه آسوده بسورت روانه شد و در موسم راکب جهاز روانه مقصد گردید و دیوانی صوبه از تغیر محترم خان و متصدیگری بندر سورت و محالات خالصه شریفه از تغیر مومن خان و متصدی گری بندر کنبهایت از تغیر شد عقیل خان و فوجداری بروده و نادوت و دامنهای برگنه حویلی احمدآباد و فوجداری ارهرمانر از تغیر بنسی دهر، بپایهٔ سریر خلافت مصیر

بعاد رفته بود احذ کرده شامل کتاب نمود فلهذا این جزء کتاب که مستمل است بر واقعات یکصد ساله صوبه احمد آباد گجرات بعد از انقضای سلطنت ابو المظفر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه تا انهدام قصر حکومت معلیه از دست مرهته و تسلط ایشان درین صوبه در نظر با قدان فن تاریخ دستاویزیست موثق و معتبر - ازین جهت اولاً این جز را که آئنده احوال سلف و عبرة للخلف است به الحاق یک فهرست اسما الرجال و این دیباچه پیشکش ناظرین با تمکین می نمایم *

اما ترجمه حال مصنف و چگونگی جمع آوردن و ترتیب دادن تاریخ مرآت احمدی را جناب مصنف خودشان در دیباجه جز اول شرح داده اینجا همین قدر کافیست که در سن یکهزار و صد و بست هجری مصنف بعمر هست اسالگی همراه پدر که بعهده وقائع نگار صوبه احمد آباد فائز بود از برهان پور به احمد آباد آمد و کسب علوم و فنون نموده بزمره ملازمان شاهی داخل شد - بعد از وفات پدر امینی کهتره پارچه باو تفویض شد و در سنه ۱۱۵۹ هجری بخلد وی حسن خدمات بعهده جلیله دیوان صوبه سرفراز گردید ولی چون فلک کجرفتار بساط حکومت معلیه در نوردید و زین البلاد احمد آباد در تحت و تصرف مرهته در آمد مصنف معنی آیه کریمه تعز من تشاء و تذل من تشاء برای العین مشاهده نموده خانه نشین گردید و ما بقی عمر در تحریر و تسطیر این کتاب مستطاب صرف نمود *

اما سن و فات محقق نشده این قدر از نسخه مذکوره بالا معلوم میشود که در سنه ۱۱۷۹ هجری بقید حیات بود و چون در خاتمه این جز میگوید که اگر حیات مستعار باقی و فراغ خاطر از نیرنگ سازی زمانه غدّار شعله پرور با پایدار پدید آید دفتر دوم را از آغاز سال فرخنده فال جلوس میمنت و اقبال مانوس بر صفحه روزگار ثبت می سازد ولی مسوده دفتر دوم تا این دم یافت نشده گمان غالب آنست که مصنف در همان سال بعمر شصت و چهار سالگی یا سال دیگر داعی اجل را لبیک گفته بصورت مرده و بمعنی زنده جاوید گردید - لسان الغیب خوش گفته *

هرگز نمیرد آن که دلش زنده شد بعشق ثبت است بر جریدهٔ عالم دوام ما

نواب علی بروده

بسم الله الرحمن الرحیم

دیباچه از مصحح

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم

اما بعد کتاب مرآت احمدی من تصنیف میرزا محمد حسن الملقب به علی محمد خان بهادر یکی از تواریخ معتبرهٔ خطهٔ گجرات است مشتمل بر واقعات هزار ساله یعنی از آغاز حکومت راجگان پتن تا انقراض دولت مغلیه و تسلط مرهته - در سنه ۱۳۰۶ هجری این کتاب نایاب در دو مجلد در بمبئی چاپ شده بود ولی چون مغلوط و نا مربوط علی الخصوص مجلد اول ناقص و نا تمام بود در نظر اهل تحقیق قدر و قیمتی نداشت *

از آنجا که گفته اند کل امر مرهون باوقاتها درین ایام فرخنده فرجام که خطهٔ گجرات از یمن دولت و اقبال فرمانروای عدل گستر علم و هنر پرور هزهائینس مهاراجه سر سیاجی راو گایکوار جی سی اس آئی - جی سی آئی ای - سنائی خاصه خیل شمشیر بهادر دام ملکه و حشمته بر خورشید می بالد یک نسخه قلمی کامل و صحیح که منتسخهٔ مصنف است و بمهر او مزین و نام کاتب بعید سن کتابت یک هزار و صد و هفتاد و شش هجری در آخر ورق ثبت است از کتابخانه احفاد مصنف بتوسط دربار کهمبائت بسعی و تلاش وزیر با تدبیر صاحب علم و فن چارلس نارمن سیدن (آئی سی ایس) که درآنوقت بعهدهٔ جلیله وزیر مال ریاست بروده فائز بود از کهمبائت بدست آمد - حسب الحکم اشرف و اعلی بنام این هیچمدان عز صدور یافت که نقل نسخهٔ مذکوره گرفته متن مع ترجمه بزبان انگلیس چاپ داده شود - الحمد لله و المنة که جز دوم متن که در نسخهٔ مطبوعهٔ بمبئی کلیةً حذف بود و ارباب نظر مشتاق او بودند چاپ شده - اهمیت و قدر این جز دوم از این راه است که مصنف آنچه برای العین مشاهده نموده بخاطر داشت و از اظهار بعضی ثقات واقعات را بی رعایت یا عداوت قلمبند نموده و نقول فرامین و احکام از دفتر شاهی که هنوز از دست برد حوادث

صفحه مضمون

صفحه | مضمون

صفحه	مضمون
۴۸۰	رسیدن خبر رویداد احمد آباد به پونه و بر آشفتن پیشوا بالاجي راو و تعین فرمودن سداشیو رام چندر به امر نظامت و انتزاع بلدهٔ از مومن خان و پیوستن او باتفاق داماجی گایکوار با فوج جرار و بستن مورچال و آراسته شدن معرکهٔ جنگ و قتال -
۴۸۹	نقل حسب الحکم والا بمهر وزیر الممالک -
۴۹۸	نقل شقه مزبور بخط انور -
۵۰۹	تعین فرمودن داماجی گائکوار پاپاجی هرپاله را بغابر انسداد طرق به موضع کو چرب و فرستادن سداسیو رام چندر جوانمرد خان باتفاق سداسیو دامودر بر گذر موضع بادیج و بهگوان را بر باغ شاهی و تنگی پذیرفتن امر محاصرهٔ بلدهٔ -
۵۱۰	وقوع جنگ میدان با فوج پاپاجی هرپاله و زخمی شدن محمد رضا برادر محمد هاشم بخشی و کشته شدن عبد الغفور جماعدار روهیله -
۵۱۸	رسیدن حسن قلی خان ملقب به شاه نواز از نزد پیشوا بالاجی راو جهت رفع هنگامه و تمشیت امر مصالحه -
۵۲۶	قرار یافتن امر مصالحه بوساطت داماجی گائکوار و سوانحاتی که در آن بین روئداده -
۵۲۹	بر آمدن مومن خان از احمد آباد و روانه شدن بصوب بندر کهنبایت و در آمدن دکهنیان و گرفتار ساختن سنبهو رام -
۵۳۱	داخل شدن سداسیو رامچندر و داماجی گایکوار در بلدهٔ و بندوبست نمودن و روانه شدن سداسیو بصوب اولکه سورتهه جهت اخذ پیشکش و سوانحات دیگر-
۵۳۴	رسیدن مومن خان به بندر کهنبایت و انجام کار سپاه و کشته شدن برج لعل پیشکار

صفحه	مضمون
۳۹۹	قرار گرفتن حصهٔ پیشوا بالاجی راو در نصف داماجی گایکوار در صوبه و آمدن رگهناتهه راو برادر پیشوا تا بندر سورت و دخیل کار شدن نائب او در بلده و باقی سوانحات آن سال -
۴۰۲	بر آمدن جوانمرد خان به عزم تشخیص و اخذ پیشکش و آمدن رگهناتهه راو برادر بالاجی راؤ و داماجی گایکوار و محاصرهٔ نمودن بلده و رسیدن جوانمرد خان بطریق ایلغار و بجنگ پرداختن و تسلیم کردن شهر و تعلق پذیرفتن صوبه با پیشوا -
۴۱۲	نقل حسب الحکم اشرف و اعلی -
۴۱۳	نقل قرار نامهٔ بمهر بالاجی راؤ -
۴۱۷	کوچ نمودن رگهناتهه راو بصوب کمتری معمولهٔ جهالاوار و مقرر نمودن سری پت راو به نیابت بلده و امور نظامت و معاودت نمودن بعد گرفتن پیشکش زمیندار آنجا بعزم مسکن به سمت دکهن و طلب داشتن فدوی درگاه -
۴۲۳	شتافتن سری پت راو بعزم گرفتن بندر کهنبایت و معاودت نمودن -
۴۲۸	سر به فساد برداشتن کولیان سعادت نسان پس از معاودت سری پت راو از بندر کهنبایت و سوانحاتی که درآن آوان رو داده -
۴۳۱	نقل حسب الحکم اعلی -
۴۳۳	متقاعد گشتن احمد شاه بهادر بادشاه از امر سلطنت بمختاری بیاری امیر الامراء عماد الملک -
۴۳۵	سلطنت حضرت ابو العدل عزیز الدین محمد عالمگیر بادشاه غازی ابن ابو الفتح جهاندار شاه بادشاه بن حضرت خلد منزل -
۴۳۶	نقل پروانه -
۴۳۸	دستگیر نمودن مومن خان متصدی بندر کهنبایت بهگونت راو نائب

صفحه | مضمون

صفحه | مضمون

صفحه　　　　مضمون

صفحه　　مضمون

صفحه | مضمون

صفحه　　مضمون

صفحه مضمون

صفحه	مضمون

صفحه | مضمون

فهرست مطالب مرات احمدي جزء دوم

مرات احمدي جزء دوم

مشتملبر وقائع صوبه احمدآباد گجرات

از سنه ۱۱۲۷ ه تا سنه ۱۱۷۴ هجري

مصنفه

مورخ شيرين سخن مرزا محمد حسن الملقب
به علي محمد خان بهادر

به تصحيح و تحشى

سيد نواب علي ايم - اے - پروفسر برودہ کالج
و فليو بمبئي يونيورسيٹي

[بپٹسٹ مشن پرس - کلکته]
سنه ۱۹۲۷ع